KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Thomas Hobbes

LEVIATHAN

Çeviren: Semih Lim

Yapı Kredi Yayınları

sekizinci baskı

İngiliz filozof ve siyaset kuramcısı Thomas Hobbes'un (1588-1679) başyapıtı kabul edilen *Leviathan*, özellikle, bir "din ve dünya devleti"nin oluşturulmasında bireyler arası toplumsal sözleşmeye verdiği önem ve ahlak kurallarını tamamen laik ve doğal bir temele oturtuşuyla dikkat çeker. Hobbes, 1651'de yayımladığı bu kitabında, "Tanrı'nın buyrukları" olan doğa yasalarından yola çıkarak, ideal devletin oluşturulması yollarını gösterir; ayrıca hem dinsel, hem de toplumsal-eğitimsel gerekçelerle çağının üniversite sistemine eleştiriler yöneltir. *Leviathan*, Batı siyaset biliminde Machiavelli'nin *Hükümdarı* ölçüsünde önemli bir başyapıttır.

KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

✷❋❏❍✿▲ ★❏❂❂❈▲
✪✥✶✩✡✷★✡★

❖❈❙❁

✢❇❒ ✤❇■ ❖❈ ✤➣■❙❁ ✤❈❖●❈▼❇■❇■ ❇◗❈❒❇✧❇✌ ✢❇◗❇❍❇ ❖❈
✫◆❈❒❈▼❇

Çeviren:
Semih Lim

YKY
İSTANBUL

Yapı Kredi Yayınları - 319
Kâzım Taşkent
Klasik Yapıtlar Dizisi – 9

Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti /
Thomas Hobbes
Özgün adı: Leviathan; or the Matter, Forme, and Power of a
Commonwealth, Ecclesiasticall and Civil
Çeviren: Semih Lim
Redaksiyon: Selahattin Özpalabıyıklar

Kitap Editörü: Selahattin Özpalabıyıklar

Kapak Tasarımı: Mehmet Ulusel

Baskı: Üç-Er Ofset
Yüzyıl Mah. Massit 5. Cad. No: 15 Bağcılar / İstanbul

İngilizce İlk Baskı: 1651
Çeviriye Temel Alman Baskı: Collier Books
(Macmillan Publishing Co., Inc.), 13. Baskı, New York, 1977
1. Baskı: Istanbul, Aralık 1993
6. Baskı: Istanbul, Ocak 2007
ISBN 975-363-138-3

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 285 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.yapikrediyayinlari.com
e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi; http://yky.estore.com.tr

http://www.yapikredi.com.tr

İçindekiler

↔★✳↔✺

Aimez donc la raison; que toujours vos écrits
Empruntent d'elle seule et leur lustre et leur prix
Nicolas Boileau

Boileau, Klasik tarzın birinci ilkesini (Öyleyse aklı seviniz; yazılarınız hep / Hem ışıltılarını, hem de değerlerini ondan alsınlar) böyle koymaktaydı. Ama Klasisizm bir geceden ertesi sabaha oluşmamış ve ortaya çıkmamıştır. Hobbes'un yaşadığı ve eserlerini verdiği dönem (1588-1679), Klasik tarzın belirmesine ve pekişmesine tanık olmuştur. Daha açık bir ifadeyle, Thomas Hobbes, Rönesans ile Aydınlanma arasındaki geçiş, fermantasyon ve bağlantı dönemine rastgelmiştir.

Rönesans, bireyi keşfetmesine karşılık, Machiavelli'nin hemen her zaman yanlış anlaşılan *Hükümdar*'ında altını çizmesine rağmen, ne modern

ulus kavramına, ne de modern ulus-devlet oluşumuna ulaşabilmiştir. Bu kavramların oluşması için, alet kutusu yeteri kadar donanımlı değildir. Bu eksiklikleri, Aydınlanma'ya giden yol üzerindeki bu ara dönem veya mutlaka bir ad vermek gerekirse, "aklın keşfedildiği dönem" tamamlayacaktır. Tıpkı, bu adı ilk taşıyanının da yaptığı gibi, kopuşu bu "Orta Çağ" sağlayacaktır.

Tarihi öyle yol almıyor olmakla birlikte, sahne ışıklarının üzerlerine çevrildiği kişiler, bu dönemin tiyatrosu hakkında kabaca bilgi verebilirler. Önce bu dünyanın ululları. İngiltere'de "Büyük Kraliçe" veya "tatlı Bess" adlarıyla anılan, Mavi Sakal'ın cisimleşmiş biçimi olan babası VIII. Henry'nin rahle-i tedrisinden geçmiş I. Elizabeth; önce İskoçya, sonra İngiltere kralı olan I. James, kafasını cellada teslim eden Charles ve İkincisi, ve her ikisinin döneminde birer iç savaş. İspanya'da ünlü Charles Quint'in "temkinli kral" Unvanlı oğlu II. Felipe ve onun ardından III.'sü ve Velazquez ile iflasların ünlü kıldığı IV.'sü. Fransa'da Catherine de Medicis, Valoisların sonuncu kralları olan üç oğlu, Paris uğruna din değiştiren IV. Henri, Richelieu ve Mazarin, onlarla birlikte, önce gölgede, sonra önde Louisler, XIII.'sü silikçe, XIV.'sü iki kardinalden kurtulduktan sonra aşırı parlak, güneş kadar parlak.

Sonra devirlerini geleceğe aktaranlar, çağlarının tanıkları ve yargıçları. İngiltere'de Shakespeare ve yalnızca o. İtalya'da Tasso, Bernini, Galileo, Giordano Bruno, Vanini ve Campanella. İspanya'da Cervantes, Lope de Vega, Calderon, El Greco, Velazquez, Murillo. Flandre'da Rubens, Van Dyck. Ve Fransa'da Montaigne, Corneille, Poussin, Bodin ve Descartes. Nihayet, Polonyalı Copernicus, Çek Kepler ile Hollandalı Hugo Grotius ve Rembrandt.

İngiltere'de parlamento ile taç arasında; Fransa'da protestanlarla katolikler arasında iç savaş. Alçak Ülkeler ayaklanması ve Hollanda'da cumhuriyet ilânı. Atlantik devrimlerinin ilki ve köhne İspanya'nın çöküş sürecine girmesi.

Ulus-devlet bu hercümerç içinde ortaya çıkacaktır; zaten bu karmaşa, onun doğum sancısıdır. XI. yüzyıldan itibaren başlayan, XVI. yüzyılda hızlanan süreç içinde, kapitalizm önce belirmiş, sonra kendini kanıtlamıştır; Hobbes'un döneminde ise, ana varoluş koşulu olan ulusal pazarı inşa etmektedir. İngiltere, küçüklüğünün ve adasallığının da yardımıyla, bu oluşumun başını çekmektedir. Öyleyse, yeni ekonomi yeni siyaset

olduğundan, eski siyasal seçkinlerin tasfiyesi gerekmektedir. Çoğu zaman olduğu gibi, bu noktada da iktisat siyaseti öncelemiştir. Yani, kapitalizm ekonomik alanda feodaliteyi tasfiye etmiştir, ama kapitalistler feodalleri siyaset sahnesinden silememişlerdir. İngiliz iç savaşları, bu dengesizliğin bedeli ve sonucudurlar.

Düşünce alanında, Rönesans fermantasyonu esnasında belirmeye başlayan ve el yordamıyla tanımlanmaya çalışılan düşünsel aletler, artık kavramsallaştırılma noktasına gelmişlerdir. Yani felsefe artık sözünü söylemektedir. Kartezyen kuşkuculuk aklı öne çıkartırken, doğal hukuk öğretisi Hugo Grotius'la zirvesine ulaşmaktadır. Machiavelli ve Bodin tarafından geliştirilen ulusal ve mutlak devlet doktrini, artık birçok cephede taraftar bulmaktadır. Galileo ve Kepler'de ifadelerini bulan cisim ve hareket çevreleri, Newton ve Einstein'a giden yolu döşemektedirler. Bütün bunlar, Hobbes'un eserini hem oluşturmakta, hem de açıklamaktadırlar.

Hobbes'un ilk kez 1651 ‘de yayınlanan *Leviathan* adlı eserinin iç kapak resmi, ülkenin ufkundan itibaren doğmakta olan, çok büyük boyutlardaki bir kralı temsil etmektedir. Yakından bakıldığında, bu kralın birçok insandan meydana geldiği görülmektedir. Bir vatandaşlar topluluğunun simgesi (*commonwealth)* olan bu kralın bir elinde kılıç, diğer elinde bir meşale bulunmaktadır. Eski Mısır firavunlarının bir ellerinde kamçı, diğerinde kancayla temsil edilmeleriyle yakın bir benzerlik gösteren bu simgeselleştirmenin atıf noktası, ilahi devletlerinkinden çok farklıdır. Öncelikle, Hobbes'un Leviathan'ı bir yurttaşlar şirketinin (*commonwealth, res publica*), bu şirketin kurucularının karşılıklı anlaşmalarının sonucu ortaya çıkmıştır. Yani kökeni tanrısal değil, insanidir. Hobbes, Leviathan'ı toplumsal sözleşmenin ürünü olarak sunarken, siyaseti tanrı katından insan katına indirmekte ve Rönesans bireyselliğini ulusal bireysellik haline getirme konusunda bir adım daha atarak, klasik ulus-devlet anlayışına yaklaşmaktadır. İkincisi, Hobbes'un Leviathan'ının elinde tuttuğu kılıç, bireyi toplumsal sözleşme yapmaya yönelten en temel ihtiyacının, yani güvenlik ihtiyacının garantisidir.

Hobbes bir ütopyalar çağının çocuğu ve ürünüdür. Yurttaşı ve bu türe adını veren eserin sahibi Thomas Morus bir yana, Campanella gibi daha birçok ütopyacı bu döneme damgasını vurmuştur. Her ütopya, bir cennet veya bir cehennem senaryosudur ve modelini, haritada *terra ineognita* diye gösterilen yerlerden alır. XVI. yüzyıl ütopyalarının *terra ineognita*'sı

Amerika olmuştur, tıpkı daha önceki yüzyıllarınkilerin bilinmeyen Asya olduğu gibi. Aydınlanma'nınkiler ise Güney denizleri ve Afrika olacaktır. Geçiş dönemi insanı olan Hobbes'un zamanında, Amerika artık yeteri kadar tanınmakta ve *incognita'lıktan cognita'*lığa geçmekte, ama buna karşılık Güney denizleri ve Afrika henüz hayallerde bile yer almamaktadır. Hobbes'un ütopyasının atıf noktası olan doğal durum soyutlaması, bir cehennem tasvir etmek zorunda kalmıştır. Eşit, ama güvenlikten yoksun insanların ortamı, tek başına ve toplumdan yoksun insanların âlemi, *"homo homini lupus"*.

Hobbes'un, bu başlangıç noktasından hareketle, toplumu tanımlamak üzere elinde tek bir alet bulunmaktadır. Orta Çağdan gelme sözleşme kavramı. Öte yandan, doğal duruma içkin güvensizlik de, feodal siyasal atomizasyona yapılan bir göndermedir. Veya şöyle söylemeliyim, Hobbes'un doğal durumu, feodalitenin allegorisinden başka bir şey değildir. Bu iki unsurun birleşmesiyle, Hobbesgil toplumsal sözleşme teorisi inşa edilecektir. İnsanlar anarşi ve güvensizlikten kurtulmak üzere, yani feodal kişisel bağımlılık ilişkilerinden kurtularak, modern devletin gayrişahsi ilişkilerini kurmak üzere, özgürlüklerinden vazgeçmekte ve devleti kurmaktadırlar. Ama burada vurgulanması gereken iki noktadan biri, Hobbes'un ana kavramının doğal yasadan çok doğal hak olmasıdır. Bu, esas olarak, insanın varlığını sürdürme hakkıdır. Hiçbir insan, eğer kendi güvenliğine aykırı görüyorsa, doğa yasasına uymak zorunda değildir. Doğa yasaları tanrının emri olduğuna göre, insan buna uymama hakkını kendine alarak, bir yandan siyaseti kurmakta, öte yandan da sivil toplumu inşa ederken, yönetim olgusunu laikleştirmektedir. Altı çizilecek ikinci nokta ise, sözleşmeye taraf olmayan Leviathan'ın ölümlü bir tanrı olmasıdır. Sözleşmenin feodal uygulamadan gelen bir kavram olması, böylesine bir düzey farkını zorunlu kılmakta, ancak ölümsüz tanrının dünyevi alandan uzaklaştırılarak, yerine ölümlü bir tanrı ikame edilmesi, devletin sivil ve dünyevi kimliğini öne çıkartmakta, onun böyle yapılanması gerektiğini iddia etmektedir. Leviathan'ın elinde tuttuğu meşale ise, uzaktan Aydınlanma'nın "aydın despot"unu haber vermektedir.

Hobbes'un siyasal açıdan bir mutlakiyetçi olduğunu söylemek âdet olmuştur; bu yanlış değildir, ama önerme bu haliyle eksik kalmaktadır; çünkü düşünür aynı zamanda ve bizatihi bu tutumundan ötürü, liberalizmin kurucuları arasında yer almaktadır. Siyasal ve ahlâki kurumların varoluş

nedeninin ve ilk varoluş ödevlerinin vatandaşların güvenliğini sağlamak olduğu konusundaki ısrarı, onun hareket noktasının birey olduğunu göstermektedir. Ancak, birey tek başına yalnızca özgür olabilmekte, güvenli olamamaktadır. Burada devreye, Galileo'nun mekanik alanındaki vargılarından etkilenmesi sonucu, her şeyi hareket ve beden terimleri içinde açıklama gayreti girmektedir. Birey esastır, ama bireyin sürebilmesi için beden haline gelmesi gerekir. Leviathan, bireyin bedenselleşmiş biçimidir. Ama bu aynı Leviathan, yapay bir bedendir. Zaten toplumun bizzat kendi de, bireyin mal ve hizmet mübadelesinde bulunabileceği ortamı yaratmak üzere varolan, yapay bir bedendir.

Hobbes, tam bir Orta Çağ ve dolayısıyla feodalite karşıtıdır. Bu bağlamda, Orta Çağ ideolojisinin başlıca mimarı olan Kilise'yle de anlaşmazlık içindedir. İnsanın doğa tarafından eşit yaratılmış olduğu iddiası, Hıristiyanlığın, insanı tanrının ve eşitsiz yarattığına ilişkin tabakalar teorisiyle tam bir zıtlık içindedir. Keza, Hıristiyanlığın dünyevi iktidar ile ruhani iktidarı, kılıç, dua ile emeği farklı tabakaların ödev ve görevi olarak kuran öğretisine karşılık, Hobbes egemenliğin bölünmez ve mutlak olduğunu koymakta, bu doğrultuda Kilise'yi egemene bağlayarak, papalıktan ayırmak istemekte, böylece onun feodal bir güç odağı olmasını engellemeye çalışmaktadır.

Hobbes'un devleti bir Leviathan'dır, ama hiç kimse bu Leviathan'ı sevmek ve ona tapmak zorunda değildir. Böylece, Hobbes siyasal düşünceler tarihinde, Kutsal Devlet inancını kırma konusundaki ilk doruğu temsil etmektedir. Onun devleti yarar fonksiyonuna indirgenmiştir; kendi için varolmaktan çıkmıştır; bireysel güvenliğe hizmet etmek zorundadır. Bu durumda, Hobbes öğretisine ilişkin en engebeli görüntü, onun geleneğin gücünü, ilk kez bir rasyonalizm ile kırmaya başlaması çerçevesinde ortaya çıkmaktadır.

Mehmet Ali Kılıçbay

En iyi dostum Godolphin'li
Mr. Fraıcis Godolphin 'e

Saygıdeğer Efendim,

Çok değerli kardeşiniz, Mr. *Sidney Godolphin,* hayatta iken, çalışmalarıma önem verir ve, bildiğiniz gibi, bizatihi büyük olan ve kişiliğinin değeri nedeniyle daha da büyüyen olumlu görüşleriyle beni onurlandırırdı. Çünkü insanı, Tanrı'ya ya da kendi ülkesine hizmet etmeye veya topluma veya bireylerarası dostluğa yöneltip de onun kişiliğinde bulunmayan hiçbir değer yoktu, ve bu değerler mecburiyet sonucu kazanılmış veya duruma göre taklit edilmiş olmayıp onun kalender tabiatında mündemiç olarak ışıldıyordu. Dolayısıyla, onun onuruna ve ona olan minnettarlığımın ve size bağlılığımın bir nişanesi olarak, Devlet hakkındaki bu incelememi zat-ı alinize ithaf ediyorum. İnsanların bu kitabı nasıl bulacağını veya onu beğenecek olanlar hakkında ne düşüneceğini bilmiyorum. Çünkü, bir yanda çok fazla özgürlük, öte yanda ise çok fazla otorite olmasını talep edenlerle kuşatılmışken, bu iki görüş arasından zarar görmeksizin sıyrılmak zordur. Fakat, benim fikrimce, devletin kudretini arttırma gayretinin devlet tarafından kınanmaması gerektiği gibi, bireyler de, onu eleştirerek, bu kudretin çok fazla olduğunu düşündüklerini beyan etmemelidirler. Ayrıca, ben, insanlardan değil, genel olarak iktidar makamından söz ediyorum, (Roma Meclisi Capitol'dekileri kim oldukları için değil de orada oldukları için tantana ile savunan Capitol'deki o yalın ve tarafsız insanlar gibi); böylece, onları tutan dışardakiler veya, eğer varsa, içerdekilerden başka kimseyi gücendirmiyorum. Muhtemelen, burada en ters gelebilecek olan şey, benim, başkaları tarafından genellikle kullanıldığından başka bir anlamda kullandığım Kitab-ı Mukaddes'ten bazı metinlerdir. Fakat, bunu saygıda kusur etmeyerek, ve ayrıca konumla bağlantılı olarak gerekli olduğu biçimde yaptım; çünkü bunlar düşmanın savunma noktalarıdır, toplumsal iktidara oradan çıkıp saldırırlar. Buna rağmen, çalışmamı genel olarak yetersiz bulursanız, kendinizi mazur görebilir ve kendi fikirlerini beğenen ve her söylediğinin doğru olduğuna inanan bir insan olduğumu, kardeşinizi saymış ve sizi de saymakta olduğumu ve buna dayanarak, izniniz olmadan, ben neysem öyle olmak hakkını kendimde gördüğümü söyleyebilirsiniz.

Efendim,
En aciz ve en itaatkâr kulunuz,
Thomas Hobbes

Paris. *15/25 Nisan.* 1651.

✹✡✺✡✲☆★ ✳✷★✷Ş✷

Tanrının dünyayı onunla yaratmış olduğu ve yönettiği sanat olan doğa, başka pek çok şeyde olduğu gibi bunda da, yapay bir canlı yaratacak şekilde, insanın *sanatı* ile taklit edilir. Çünkü hayat, organların, başlangıcı içerdeki bir temel parçada bulunan, hareketinden başka bir şey değildir; bütün *otomatların* (yaylar ve çarklar yardımıyla kendi kendine hareket eden makinaların, mesela bir saat) yapay bir hayata sahip olduklarını söyleyemez miyiz? *Kalp* nedir ki bir *yaydan* başka; *sinirler* nedir ki çok sayıda *yaylardan* başka; ya *eklemler*, yapıcının planladığı şekilde bütün gövdeyi harekete geçiren çok sayıda *çarklardan* başka? *Sanat* daha da ileriye gider, doğanın o rasyonel ve mükemmel eserini, *insanı* taklit etmeye kadar. Sanat iledir ki, yapay bir insandan başka bir şey olmayan, Latince'de Civitas denilen, Devlet adlı o büyük Ejderha yaratılır; bu, doğal insanın korunması ve savunulması için tasarlanmış olup ondan daha büyük bir cesamete ve kudrete sahiptir ve onda, *egemenlik* bütün gövdeye canlılık ve hareket veren yapay bir *ruhtur; yargıçlar ve* diğer yargı ve yürütme *görevlileri,* yapay *eklemler;* egemenlik makamına bağlı her eklem ve organa kendi görevini yaptıran *ödül* ve *ceza,* doğal gövdede aynı işi yapan *sinirlerdir;* tek tek organların/üyelerin *servet* ve *zenginlikleri* ise *kuvvettir; salus populi halkın esenliği* onun *görevidir;* bilmesi gereken her şeyi ona bildiren *hukukçular, hafızadır; adalet* ve *yasalar* yapay bir *akıl* ve *iradedir; uyum, sağlıktır; nifak, hastalıktır; iç savaş* ise *ölüm.* Son olarak, bu siyasi varlığı en başta kuran, bir araya getiren ve birleştiren *sözleşmeler* ve *ahitler,* Tanrı'nın yaratılışta buyurduğu *Fiat,* veya *İnsanı yaratalım* emrine benzer.

Bu yapay insanın doğasını anlatmak için:

İlk olarak, onun *içeriğini* ve *yapıcısını,* ki her ikisi de *insandır;*

İkinci olarak, onun *nasıl* ve hangi *sözleşmelerle* yaratıldığını; bir *egemenin haklarının* ve adil *kudretinin* yani *otoritesinin* neler olduğunu; ve onu *koruyan* ve *çökerten* şeyin ne olduğunu;

Üçüncü olarak, *bir Hıristiyan devletinin* ne olduğunu;

Son olarak da, *karanlığın krallığının* ne olduğunu; ele alacağım.

Birincisi ile ilgili olarak, son günlerde fazlaca kullanılan bir söz var: *bilgelik, kitap* okuyarak değil, *insanları* tanıyarak öğrenilir. Bilgelikleri

hakkında esas olarak başka hiçbir kanıt sunamayan insanlar, birbirlerinin arkasından birbirleri aleyhinde hoş olmayan eleştiriler yaparak, insanlar hakkında ne kadar çok şey bildiklerini belirtmekten büyük zevk alırlar. Fakat, son zamanlarda pek anlaşılmayan bir başka söz daha vardır ve, eğer zahmet edecek olsalardı, bu sözle birbirlerini gerçekten tanımayı öğrenebilirlerdi. Bu söz şudur: *nosce teipsum, kendini tanı:* bu söz, şimdi kullanıldığı gibi, iktidardaki insanların aşağıdakilere yönelik barbarca tavırlarını onaylamak için veya düşük sınıftan insanları kendilerinden daha iyi olanlara karşı terbiyesizce davranmaya teşvik etmek için değil, bir insanın düşünceleri ve duygularının bir başka insanın düşünceleri ve duygularına benzerliği nedeniyle, her kim kendine bakar ve *düşündüğü, sandığı, akıl yürüttüğü, umduğu, korktuğu,* vs. zaman ne yaptığını ve hangi nedenlerle yaptığını düşünürse, o insanın, işte böylelikle, benzer durumlarda diğer insanların düşüncelerini ve duygularını anlayabileceği ve bileceğini bize öğretmek için söylenmişti. *Arzu, korku, umut,* vs. gibi bütün insanlarda aynı olan *duyguların* benzerliğinden söz ediyorum; duyguların, arzulanan, korkulan, umulan şeyler olan nesnelerinin benzerliğinden değil: çünkü bunları kişinin karakteri ve aldığı eğitim o kadar değiştirir ve bunların bizim bilgimizden saklanması o kadar kolaydır ki, ikiyüzlülükle, yalancılıkla, sahtecilikle ve yanlış fikirlerle kirlenmiş ve karışmış olan insan ruhunun özellikleri, sadece ruhları araştıranlarca keşfedilebilir. İnsanların eylemlerinden onların amaçlarını öğrenebilirsek de, bunu, kendimizinki ile karşılaştırmaksızın ve olayı değişikliğe uğratabilecek bütün durumları ayırdetmeksizin yapmak, bir anahtar olmadan açmaya benzer ve çok fazla güvenmek veya çok fazla çekingenlik yüzünden aldanmaktır; çünkü tanıyan kişinin kendisi de bizzat ya iyi ya da kötü bir insandır.

Bir insan, yaptığı işlere bakarak bir başka insanı tam olarak tanıyamaz, bu ancak, o insanla ahbap olmasına yarar, ki bu da pek nadirdir. Bütün bir ülkeyi yönetecek olan kişi, kendini tanımalıdır; şu veya bu insanı değil, bütün insanlığı tanımalıdır: bunu yapmak zor olsa da, herhangi bir dili veya bilimi öğrenmekten daha zor olsa da, kendi anlayışımı bir kez düzenli ve açık ve seçik biçimde ortaya koyduğumda, başkalarının katlanacağı tek zahmet, aynı şeyi kendilerinde de bulup bulmadıklarını düşünmek olacaktır. Çünkü, bu düşünce başka bir kanıt kabul etmez.

Bölüm 1
Algı üzerine

Algı. İnsanın düşünceleriyle ilgili olarak, ilkin, onları *tek tek,* daha sonra da bir dizi halinde, yani birbirine bağımlılıkları içinde, ele alacağını. Tek tek, her biri, bizim dışımızdaki, genellikle *nesne* denilen bir varlığın bir niteliği veya bir başka özelliğinin simgesi veya görüntüsüdür. Bu nesne, gözler, kulaklar ve insan vücudunun diğer kısımları üzerinde iz bırakır; bu iz bırakmaların çeşitliliği nedeniyle bir görüntüler çeşitliliği yaratır.

Bunların kökeni, ALGI dediğimiz şeydir, çünkü insanın zihninde ilk olarak tümüyle veya kısmen duyu organlarında vücuda gelmemiş hiçbir algılama yoktur. Bütün diğerleri işte bu bu kökenden türer.

Algının doğal nedeninin bilinmesi, şu anda uğraştığımız konu bakımından çok gerekli değildir; başka bir eserimde[1] bu konudan geniş şekilde söz etmiştim. Yine de, buradaki yöntemi tam olarak göstermek için, aynı şeyi aşağıda kısaca anlatacağım.

Algının nedeni, tat alma ve dokunmada olduğu gibi ya dolaysız olarak, veya görme, işitme ve koklamada olduğu gibi dolaylı olarak, ilgili organı duyulara doğru iten dış varlık veya nesnedir; bu itiş, sinirlerin ve vücudun diğer yaylarının ve zarlarının aracılığı ile beyne ve kalbe doğru devam ederek, orada, bir direnç veya karşı-itişe veya kalbin kendini ifade etme çabasına neden olur ve bu çaba, *dışarıya doğru* yöneldiği için, dışarıdaki bir madde olarak görünür. Bu *görünüş* veya *hayal,* insanların *algı* dediği şeydir; ve gözde *ışık* veya *şekilli renk;* kulakta *ses;* burunda *koku;* dil ve damakta *lezzet;* ve vücudun diğer kısımlarında *sıcaklık, soğukluk, sertlik, yumuşaklık* ve bizim *duygu* dediğimiz diğer niteliklerden oluşur. *Hissedilebilir* dediğimiz bütün bu nitelikler, maddenin çeşitli hareketleriyle organlarımızı çeşitli biçimlerde etkileyen nesnede, bu niteliklerin kaynağı olan nesnededir. Bunlar, bizim algılamamızda farklı hareketlerden başka bir şey değildir; çünkü hareket, yine hareketten başka bir şey üretmez. Fakat bunların bize görünüşü hayaldir, uyanıkken de, tıpkı rüya görürken olduğu gibi. Ve gözü bastırmak, oğuşturmak veya ona vurmak bizde bir ışık gördüğümüz hayalini nasıl yaratırsa; veya kulağı bastırmak nasıl bir çınlama duymamıza neden olursa, gördüğümüz veya işittiğimiz nesneler de güçlü ancak gözlenemeyen hareketleriyle aynı etkiyi yaratırlar. Çünkü bu

renkler ve sesler, onlara neden olan varlıklarda veya nesnelerde olsa idi, onlardan ayrılamazlardı; oysa bir ayna veya bir yankıda olduğu gibi, bunların birbirinden ayrılabilir olduğunu, nesnenin bir yerde, görüntünün bir başka yerde olduğunu biliyoruz. Belirli bir mesafede, gerçek nesne, bizde yarattığı hayalle sarmalanmış gibi görünse de; nesne başka bir şey, imge veya hayal bir başka şeydir. Yani algılama, her durumda, daha önce söylediğim gibi, dışardaki nesnelerin gözlerimiz, kulaklarımız ve diğer algılayıcı organlarımız üzerindeki etkisinin veya hareketinin yarattığı ilk hayalden başka bir şey değildir.

Fakat, Hıristiyan ülkelerdeki bütün üniversitelerde *Aristoteles'in* belli bazı metinleri üzerine kurulu felsefe okulları bir başka düşünceyi savunur ve *görmenin* nedeni olarak, görülen şeyin her tarafa *görülebilir bir madde, görülebilir bir görüntü, tezahür* veya *veçhe* veya bir *görülme özelliği* yaydığını ve bunun göz tarafından alınmasının *görmek* olduğunu; *işitmenin* nedeni olarak, işitilen şeyin *işitilebilir bir madde* veya bir *işitilme özelliği, hassası* yaydığını, bunun kulağa girmesinin *işitme*yi vücuda getirdiğini; hatta, *anlamanın* nedeni olarak da, anlaşılan şeyin bir *anlaşılabilme maddesi, özelliği* veya *hassası* yaydığını ve bunun zihnimize girmesiyle anlamanın gerçekleştiğini iddia ederler. Bunu, üniversitelerin faydasını inkâr etmek için söylüyor değilim; fakat, ilerde, üniversitelerin bir devlette alacakları yerden bahsedeceğim için, her vesileyle, üniversitelerde nelerin düzeltilmesi gerektiğini size göstermek zorundayım. Anlamsız lafların sıklığı bunlardan biridir.

Bölüm 2
Tahayyül Üzerine

Tahayyül. Bir şey hareketsiz dururken, başka bir şey onu dürtmedikçe daima hareketsiz kalacağı hiç kimsenin şüphe etmediği bir gerçektir. Fakat, bir şey hareket halinde iken, başka bir şey onu durdurmadıkça sonsuza kadar hareket halinde olacağı ise, neden aynı olsa da, yani hiçbir şey kendi kendini değiştiremez ise de, o kadar kolayca kabul edilmez. Çünkü insanlar sadece diğer insanları değil başka her şeyi kendilerine göre ölçerler; ve, hareketten sonra acı ve yorgunluk duydukları için, başka her şeyin hareketten yorulduğunu ve kendi çabasıyla hareketsizliğe doğru yöneldiğini

düşünürler; kendi içlerinde buldukları o dinlenme arzusunun başka bir hareketten oluşup oluşmadığını pek fazla dikkate almadan. Bundan dolayıdır ki o felsefe okulları ağır cisimlerin, hareketsiz kalma ve kendileri için en uygun olan yerde niteliklerini koruma isteği nedeniyle, aşağıya doğru düştüklerini söylerler, ve böylece, saçma bir biçimde, cansız varlıklara, insanın sahip olduğundan daha fazla bir istek ve kendilerini korumak için neyin iyi olduğu bilgisini izafe ederler.

Bir cisim hareket halinde iken, başka bir şey onu engellemedikçe, sonsuza kadar hareket eder; ve onu engelleyen her ne olursa olsun, onu bir anda değil, zaman içinde ve tedrici olarak durdurabilir; ve suda olduğu gibi, rüzgâr dursa da, dalgalar uzun bir süre daha devam eder: insan görürken, düş kurarken, vs. onun içinde oluşan harekette de aynı şey olur. Çünkü, nesne görüş alanından çıktıktan veya göz kapandıktan sonra da, onu gördüğümüzdekinden daha belirsiz de olsa, hâlâ görülen şeyin bir imgesi bizde kalmaya devam eder. Bu, görürken oluşan imgeden, Latinler'in *tahayyül* (*imagination)* dediği ve, tam anlamıyla olmasa da, bütün diğer duyulara uyguladıkları şeydir. Fakat Grekler ona, *görüntü* anlamında *hayal* derler ve bu bütün duyular için aynı ölçüde geçerlidir. Dolayısıyla, TAHAYYÜL *zayıflayan algıdan* başka bir şey değildir ve, hem uyurken hem de uyanıkken, insanlarda ve başka pek çok yaşayan varlıklarda bulunur.

Uyanık bir insandaki algı zayıflaması, algılanan hareketin zayıflaması değil, güneşin ışığının yıldızların ışığını örtmesi gibi, algının zayıflamasıdır; yıldızlar, kendilerini görünür kılan özelliği, geceye kıyasla gündüzleyin daha az ortaya koyuyor değildirler. Fakat, gözlerimizin, kulaklarımızın ve diğer organlarımızın dış cisimlerden aldığı çok sayıdaki etkilerden sadece baskın olan etki algılanabilir; dolayısıyla, güneş ışığı baskın olduğu için, yıldızların ışığı bizi etkilemez. Bir nesne görüş alanımızdan çekildiğinde, onun bizde bıraktığı izlenim devam etse bile, yine de arkadan daha belirgin ve bizi daha fazla etkileyen nesneler geldiğinde, geçmişe ait imge, günün gürültüsü içinde bir insanın sesi gibi, belirsizleşir ve zayıflar. Buradan şu çıkıyor ki bir nesnenin görülmesi veya algılanmasından sonra ne kadar uzun bir zaman geçerse, o nesnenin imgesi o kadar zayıflar. İnsan vücudunun sürekli değişimi, zaman içinde, algıda harekete geçmiş olan kısımları yok ettiği için, zamanın ve mekânın uzaklığı aynı etkiye sahiptir. Uzak bir yerden, baktığımız şey puslu ve ayrıntıları belirsiz biçimde görünür; sesler ise zayıflar ve ayırdedilemez hale gelir;

aynı şekilde aradan uzun bir zaman geçince, geçmişe ait tahayyülümüz de zayıflar; sözgelimi, gördüğümüz kentleri, caddeleri, hareketleri ve pek çok özel durumları unuturuz. Olayın kendisini ifade edecek olursak, bu *zayıflayan algı*, yani *hayal*, daha önce söylediğim gibi, *tahayyül* dediğimiz şeydir, ancak, zayıflamayı, yani algının solduğunu, eskiyip geçmişe karıştığını ifade edecek olduğumuzda, buna *anı* deriz. Böylece, *tahayyül* ve *anı* aynı şey olup, değişik amaçlarla değişik isimler alırlar.

Anı. Çok fazla anı veya pek çok şeyin anısı *deneyim* olarak adlandırılır. Yine, tahayyül, ya tümüyle ya da farklı zamanlarda kısmi biçimde, geçmişte algılanmış şeylerle ilgili iken, algıya kendini sunduğu şekliyle bütün nesnenin tasavvur edilmesi olan anı ise, bir kimse daha önce gördüğü bir insanı veya bir atı düşündüğü zaman olduğu gibi, *basit* tahayyüldür. Diğeri ise *bileşiktir;* belirli bir zamanda gördüğümüz bir insan ve başka bir zamanda gördüğümüz bir attan esinlenerek, zihnimizde bir Kentaur[2] yaratmamız gibi. Birisi, çok fazla masal okuyanlara sık sık olduğu üzere, kendini bir Herkül veya bir İskender olarak hayal ettiğinde olduğu gibi, insan kendi kişiliğinin imgesini bir başkasının hareketlerinin imgesi ile birleştirdiğinde, bu bileşik bir tahayyüldür, daha doğrusu zihnin bir kurgusundan başka bir şey değildir. İnsanlarda, uyanık durumda olsalar bile, algıda oluşan büyük etkiden gelen başka tahayyüller de olur: güneşe uzun zaman baktığımızda, aradan hayli bir zaman geçse bile, gözümüzdeki güneş imgesinin devam etmesi gibi; veya, uzun bir zaman ve yoğun bir biçimde geometrik şekillerle uğraşmaktan ötürü, karanlıktaki bir adamın, uyanıkken bile, gözlerinin önünde çizgi ve açı imgeleri olması gibi; bu tür hayallerin belirli bir adları yoktur, çünkü bunlar insanların söylemine pek fazla girmezler.

Rüyalar. Uyuyanların tahayyüllerine *rüyalar* deriz. Bütün diğer tahayyüller gibi, bunlar da, tamamen veya kısmen daha önce algıda yer almışlardır. Duyu için gerekli organlar, uyku halinde, dış nesnelerin hareketinden kolayca etkilenmeyecek kadar uyuşuk oldukları için, uykuda tahayyül, dolayısıyla rüya olmaz; sadece, vücudun deruni kısımlarının kaynaşmasından doğan şeyler olur; o deruni kısımlar ki, beyin ve diğer organlarla olan bağlantılarından ötürü, uyarıldıkları zaman, beyin ve diğer organları hareket halinde tutarlar; böylece, daha önce vuku bulmuş tahayyüller, insan sanki uyanıkmışçasına, ortaya çıkarlar; ancak şu farkla ki,

onları daha güçlü bir izlenim ile bastırabilecek ve geriye itebilecek yeni bir nesne olmadığından duyu organları uyuşuk durumda olduğu için, bir rüya, işte bu algılama yokluğunda, uyanıkkenki düşüncelerimizden daha açık seçik olmak zorundadır. Bu nedenle, algı ve rüya arasında kesin bir ayrım yapmanın zor, hatta bazılarına göre imkânsız, bir iş olduğu sanılır. Benim açımdan, rüyalarımda sık sık veya sürekli olarak, uyanıkken düşündüğüm kişileri, yerleri, nesneleri veya işleri düşünmediğimi, veya rüya görürken, diğer zamanlarda olduğu gibi, düzenli bir düşünceler dizisi takip ettiğimi hatırlamadığımı gözönüne alırsam ve, uyanıkken, rüyaların saçmalığını sık sık müşahade ettiğim fakat uyanık durumda iken aklımdan geçen şeylerin saçmalığını asla düşünmediğim için, rüya görürken kendimi uyanık sandığım halde, uyanık iken rüya görmüyor olduğumdan gayet eminim.

Rüya görmenin nedeni, vücudun bazı iç kısımlarının uyarılması olup, değişik uyarılar değişik rüyalara neden olmalıdır. Böylece, soğukta yatmak korkulu rüyalar üretir ve korkunç bir nesne düşüncesi ve imgesini uyandırır, beyinden iç kısımlara ve iç kısımlardan beyne doğru karşılıklı bir hareketle. Biz uyanık iken, öfke vücudun bazı kısımlarında ısınmaya yol açtığı gibi, uyku halinde iken vücudun bazı kısımlarının aşırı ısınması da öfkeye yol açar ve zihinde bir düşman hayali uyandırır. Aynı şekilde, biz uyanık iken doğal yakınlık arzuya neden olduğu ve arzu da vücudun bazı kısımlarında sıcaklığa yol açtığı gibi, uyku halinde iken o kısımlarda çok fazla sıcaklık olması da, zihinde, gösterilen bir yakınlık hayali uyandırır. Özet olarak, rüyalarımız, uyanık haldeki hayallerimizin tersidir; bir yanda biz uyanık iken başlayan hareket ve diğer yanda rüya görürken başlayan hareket.

Görüntüler veya hayaller. Bir insanın rüyaları ile uyanık haldeki düşünceleri arasında ayrım yapmanın en zor olduğu durum, demek ki, şu veya bu nedenle, uyumuş olduğumuzu farketmememizdir; korkulu düşüncelerle dolu, vicdanı rahatsız ve, yatağa gitmeden veya giysilerini çıkarmadan, bir koltukta uyuklar gibi uyuyan bir insanda bu durumun hâsıl olması kolaydır. Uyumak için gayret eden ve büyük zahmet çeken biriyle kaba saba ve abartılı bir hayal göründüğünde, o kişi bunun bir rüyadan başka bir şey olmadığını kolayca anlayamaz. (Julius Caesar tarafından hayatı kurtarılmış olduğu ve onun en sevdiği kişi olduğu halde onu öldürmüş olan) Marcus Brutus’un, Philippi’de, Augustus Caesar ile savaşından önceki gece, korkunç bir görüntü ile karşılaştığını okuruz, ki tarihçiler, çoğunlukla, bunun bir hayal olduğunu nakleder: fakat, o zamanki

şartlar düşünüldüğünde, bunun kısa bir rüyadan ibaret olduğu kolayca anlaşılabilir. Çünkü, düşünceli ve o hesapsız eylemin ürkünçlüğü ile vicdanı rahatsız bir halde çadırında oturur ve soğukta uyuklarken, onu çok korkutan o şeyi rüyasında görmesi zor değildi; onu yavaş yavaş uyandıran bu korku, o görüntüyü de yavaş yavaş yok etmiş olmalıdır; ve uyumuş olduğundan da emin olmadığı için, gördüğü şeyin bir rüya veya başka bir şey değil de bir görüntü olduğunu düşünmesi için yeterli neden vardı. Bu, çok az rastlanan bir olay da değildir; eğer bir insan ürkek ve hurafelere inanan biri ise ve korkunç hikâyelerin etkisi altında ise, karanlıkta yalnız başına iken, tamamiyle uyanık durumda olsa bile, benzer hayaller görmeye yatkın olup kilise bahçelerinde ruhlar ve hortlaklar gördüğüne inanır; oysa bu, ya sadece kendi muhayyilesinin bir ürünüdür ya da gitmeyecekleri sanılan yerlere doğru geceleyin tanınmadan gidebilmek için bu gibi hurafelerden yararlanan kişilerin kurnazlığının bir sonucudur.

Rüyaların ve diğer güçlü hayallerin rüyet *(vision)* ve algıdan nasıl ayırdedileceğini bilmemekten, geçmişte, satirlere, geyiklere, nemflere ve benzer şeylere tapınan pagan dinlerinin çoğu ve, şimdilerde, cahil insanların perilere, hortlaklara, cinlere ve cadıların gücüne olan inancı doğdu. Cadılarla ilgili olarak, onların büyülerinin hiçbir gerçek temeli olmadığını, kötü şeyler yapabilme gücüne sahip olduklarına inandıkları ve fırsatını bulduklarında da kötü şeyler yapmaya çalıştıkları ve yaptıkları şey bir meslek veya bilimden ziyade yeni bir dine daha yakın olduğu için, haklı olarak cezalandırıldıklarını düşünüyorum. Perilere ve yürüyen hortlaklara gelince, öyle sanıyorum ki onlara olan inanç, şeytan kovmanın, haçların, kutsal suyun, ve hayaletler hakkında benzer icatların faydalı olduğu inancını diri tutmak için, bilerek öğretilmekte veya reddedilmemektedir. Fakat, şüphe yok ki, Tanrı ve sadece Tanrı doğaüstü görüntüler yapabilir; fakat Tanrı'nın, böyle şeyleri, insanların doğanın seyrinin durması veya değişmesinden, ki Tanrı bu seyri hem durdurabilir hem de değiştirebilir, daha fazla olarak bu gibi şeylerden korkmasını gerektirecek kadar sık yaptığı Hıristiyan inancında yeri olmayan bir düşüncedir. Ancak kötü niyetli insanlar, Tanrı'nın her şeyi yapabileceği bahanesi altında, yanlış olduğunu bilseler de, kendilerine yarayacak her şeyi söyleyecek kadar cüretkârdırlar; bilge bir insan, onların dedikleri şeylerden, aklın ışığında inanılır görünenler ötesinde hiçbir şeye inanmaz. Ruhlarla ilgili bu ve, onunla beraber, rüyalardan, sahte kehanetlerden ve batıl korkuya dayanan

pek çok başka şeyden hareketle gelecekten haber verme işi yok edilse, ki kurnaz ve hırslı insanlar bu hurafeleri kullanarak saf insanları istismar etmektedir, insanlar toplumsal itaat için şimdikinden çok daha uygun olurlardı.

İşte, okulların işi bu olmalıdır: oysa onlar, tersine, böylesi fikirleri yaymaktadırlar. Çünkü, muhayyile veya duyuların ne olduğunu bilmediklerinden, öğrendikleri şeyleri aynen öğretirler: bazıları, tahayyüllerin kendi kendilerine ortaya çıktığını ve hiçbir nedeni olmadığını; başka bazıları ise, bunların genellikle iradeden kaynaklandığını, iyi düşüncelerin Tanrı, kötü düşüncelerin ise Şeytan tarafından insana telkin edildiğini söylüyorlar. Bazıları da, duyuların maddeleri algılayıp sağduyuya naklettiğini, sağduyunun bunları muhayyileye, muhayyilenin hafızaya, hafızanın da muhakemeye aktardığını söyler, elden ele eşya taşınmasında olduğu gibi. Oysa bu kadar çok laf hiçbir şeyi anlaşılır kılmıyor.

Anlama. Kelimeler veya başka bilinçli işaretlerle, insanda veya düşünme yeteneğine sahip başka bir yaratıkta uyanan tahayyüle, genellikle, *anlama* deriz; ve bu, hem insanda hem hayvanda ortaktır. Sözgelimi bir köpek, alışkanlık sonucu, sahibinin çağırmasını veya azarlamasını anlar. Diğer pek çok hayvan da böyledir. İnsana özgü olan anlama ise, teyitler, redler ve diğer konuşma biçimleri halinde, nesne adlarının dizilişi ve yapısı yoluyla, sadece kendi iradesine değil, kavramlarına ve düşüncelerine ilişkin olan anlamadır; ve aşağıda işte bu anlama türünden söz edeceğim.

Bölüm 3
Tahayyüllerin Birbirini İzlemesi Üzerine

Düşüncelerin *birbirini izlemesinden,* onu sözlü diskurdan ayırdetmek için *zihinsel diskur denilen*, bir düşüncenin ardından bir başkasının gelmesini anlıyorum.

Bir insan, her ne olursa olsun bir şey hakkında düşündüğünde, daha sonraki düşüncesi sanıldığı kadar tesadüfi değildir. Düşünceler birbirini gelişigüzel izlemez. Daha önce tamamen veya kısmen algılanmamış bir şeyi tahayyül edemediğimiz gibi; bir düşünceden, daha önce zihnimizde bir benzeri olmayan bir başka düşünceye de geçemeyiz. Bunun nedeni şudur. Bütün hayaller, içimizdeki hareketlerdir, daha önce algılanmış şeylerin kalımdandır: ve algılamada birbirini izleyen hareketler algıdan sonra da birlikte olmaya devam ederler: hatta o kadar ki, daha önceki tekrar gelir ve baskın çıkarsa, daha sonraki de zorunlu olarak onu izler; tıpkı, düz bir masa üzerindeki suyun, parmakla nereye doğru çekilirse, o tarafa doğru gitmesi gibi. Fakat algılanan aynı şey bazen bir şey bazen bir başka şey tarafından izlendiği için, herhangi bir şeyin tahayyülünde, daha sonra neyi tahayyül edeceğimiz kesin değildir; sadece şurası kesindir ki bu, daha önce şu veya bu zamanda, onu izlemiş olan şey olacaktır.

Düşüncelerin birbirini gelişigüzel izlemesi. Bu düşünceler dizisi veya zihinsel söylem iki türlüdür. İlki, *gelişigüzel*, *amaçsız* ve süreksizdir; burada, belirli bir arzunun amacı ve içeriği olarak, kendini izleyen düşünceleri yönetmeye ve yönlendirmeye yönelik yoğun bir düşünce yoktur: bu durumda, bir rüyada olduğu gibi, düşüncelerin başıboş gezindikleri, birbiriyle ilgisiz oldukları söylenir. Böyle düşünceler, yalnız ve hiçbir şeyi umursamayan insanların düşünceleridir genellikle; ancak, böyle iken bile, onların düşünceleri diğer zamanlardaki kadar yoğun, fakat uyumsuzdur; akortsuz bir lavtanın çıkardığı veya, akortlu olsa da, onu çalmasını bilmeyen birinin elinde çıkardığı ses gibi. Yine de, zihnin bu gelişigüzel dolaşmasında bile, insan genellikle bunun istikametini ve bir düşüncenin bir başka düşünceye bağlılığını farkedebilir. Sözgelimi, halen cereyan etmekte olan iç savaşla ilgili bir konuşmada, bir Roma kuruşunun değeri nedir sorusunu sormaktan, ki birisi sormuştu, daha ilgisiz ne olabilirdi? Ancak, bu sorunun olayla ilgisi benim için oldukça açıktı. Çünkü, savaş fikri kralı düşmanlarına teslim etme fikrini, bu ise İsa'nın ele

verilmesini, İsa'nın ele verilmesi de bu ihanetin ödülü olan otuz kuruş fikrini çağrıştırıyordu; buradan da, o fesat soru kaynaklandı işte, ve hepsi kısacık bir zaman içinde; çünkü düşünce hızlıdır.

Düzenli düşünceler dizisi. İkincisi, bir arzu ve amaçla *düzene sokulduğu* için, daha süreklidir. Çünkü, arzuladığımız veya korktuğumuz şeylerin bıraktığı izlenim güçlü ve süreklidir veya, bir süre için yok olsa bile, çabuk geri döner: bu bazen o kadar güçlüdür ki uykumuzu engelleyip bölebilir. Arzudan, amaçladığımızın benzerini ürettiğini gördüğümüz bir araç düşüncesi ortaya çıkar; ve bunun düşüncesinden de o arzuya uygun bir araç düşüncesi ortaya çıkar; ve böylece, bu, kendi gücümüz dahilindeki bir başlangıca varıncaya kadar, devam eder. İzlenimin büyüklüğü yüzünden, sonuç sık sık akla geldiği için, düşüncelerimiz, başıboş dolaşmaya başladıklarında yedi bilge adamdan birinin insanlara verdiği şu çok kullanılan sözün ifade ettiği şeye dönüverirler: *Respice finem*[3] yani, bütün işlerinizde, hedefe varmak için bütün düşüncelerinizi yönlendiren şey olarak, elde edeceğiniz sonuca bakın sık sık.

Hatırlama. Düzenli düşünceler dizisi iki türlüdür; biri, tahayyül edilen bir sonucun nedenlerini veya onu ortaya çıkaracak araçları aradığımız zaman: bu, insanda ve hayvanda ortaktır. Diğeri ise, herhangi bir şeyi tahayyül ederken, onun yaratabileceği bütün muhtemel sonuçları araştırmamızdır; yani, o şeye sahip olduğumuzda, onunla ne yapabileceğimizi düşünmemizdir. Bu düşünce tarzının belirtisini sadece insanda gördüm; çünkü bu, açlık, susuzluk, şehvet ve öfkeden başka hiçbir duygusu olmayan canlı varlıkların tabiatında hemen hiç bulunmayan bir özelliktir. Özetle, zihnin söylemi, *araştırmadan* veya icat melekesinden başka bir şey olmayıp, Latinler buna *sagacitas*[4] ve *solertia*[5] derler; şimdiki veya geçmişteki bir sonucun nedenlerinin veya şimdiki veya geçmişteki bir nedenin sonuçlarının araştırılması. Bazen, insan kaybettiği bir şeyi arar; ve ona nerede ve ne zaman sahip olduğunu bulmak için; yani, aramaya başlayacağı belirli ve sınırlı bir zaman ve yer bulmak için, zihninde, onu kaybettiği yer ve zamanda geriye doğru gider. Buradan hareketle, hangi iş nedeniyle veya başka hangi vesileyle onu kaybetmiş olduğunu bulmak için, düşünceleri bu yer ve zamanlar üzerinde gezinir. Buna, *hatırlama* veya akla getirme deriz: Latinler buna, sanki geçmişte yaptığımız işlerin bir *yeniden öğrenilmesi* gibi, *reminiscentia* derler.

Bazen de, insan, sınırları içinde arama yapacağı belirli bir yer bilir; ve düşünceleri o yerin bütün kısımları üzerinde gezinir; tıpkı bir mücevheri bulmak için bir odayı süpürmek gibi veya bir köpeğin koku buluncaya kadar tarlayı dolaşması gibi veya insanın bir kafiye bulmak için alfabeyi tekrarlaması gibi.

Öngörü. Bazen, insan bir işin sonucunu bilmek ister; ve o zaman geçmişte yaptığı benzer bir işi ve onu izleyen sonuçları düşünür, benzer işleri benzer sonuçların izleyeceğini varsayarak. Bir suçlunun başına ne geleceğini tahmin etmeye çalışan birisi, daha önce benzer bir suçu nelerin izlediğini düşünür; şu düşünce düzeni içinde: suç, memur, hapishane, yargıç ve darağacı. Bu tür düşünceye *öngörü, basiret* veya *takdir* denilir; bazen de *hikmet;* bu tür tahminler, bütün şartları gözlemlemenin zorluğu nedeniyle, aldatıcı olsa bile. Fakat şurası kesindir: bir insan, diğer bir insana göre, geçmişteki şeylerle ilgili ne kadar fazla deneyim sahibi ise, o kadar daha fazla basiretlidir ve beklentileri daha çok gerçekleşir. Sadece *şimdiki* halin doğada bir mevcudiyeti vardır; *geçmiş* şeyler ancak anıda mevcuttur; *gelecek olan* şeylerinse hiç mevcudiyeti yoktur; gelecek, geçmişteki işlerin sonuçlarını şimdikilere uyarlayan zihnin bir kurgusudur sadece; ki bu uyarlama, en kesin biçimde, en fazla deneyimi olanlar tarafından yapılabilir, ama yeterli kesinlik olmaksızın. Ortaya çıkan sonuç beklentimize uygun olduğunda, buna basiret deniyor olsa da, tabiatı itibariyle, bu varsayımdan başka bir şey değildir. Çünkü, olacak şeylerin öngörüsü, ki bu takdirdir, sadece, bu şeyleri kendi iradesiyle olduran kişiye aittir. Kehanet, sadece böyle bir insandan ve doğaüstü biçimde gelir. En iyi kâhin, elbette ki, en iyi tahmin edicidir; en iyi tahmin edici ise tahmin ettiği konuları en iyi bilen ve en fazla incelemiş olan kişidir: çünkü, kendilerinden hareketle tahmin yapacağı *işaretlere* en fazla o sahiptir.

İşaretler. Bir *işaret,* sonucun aşikâr öncelidir; ve öte yandan, benzer sonuçlar daha önce gözlenmiş ise, öncelin sonucudur: ve bu sonuçlar ne kadar sık gözlenmişse, işaret de o kadar kesin olur. Dolayısıyla, herhangi bir işte çok fazla deneyimi olan kişi, kendilerinden hareketle geleceği tahmin etmek için en fazla işarete sahip olan ve, bu nedenle de, en basiretli olan kişidir: ve o tür işte yeni olan birinden o kadar daha basiretlidir ki, pek çok genç insan tersini düşünse de, herhangi bir doğal ve kendiliğinden zekâ üstünlüğü bile ona yetişmeye yetmez.

Fakat, insanı hayvandan ayıran şey, basiret değildir. Öyle hayvanlar vardır ki, henüz bir yaşında iken, bir çocuğun on yaşında iken yapabileceğinden daha fazla şey gözlerler ve, daha basiretli bir şekilde, kendileri için iyi olanın peşinden giderler.

Geçmişin yorumlanması. Nasıl ki basiret, *geçmişin deneyimleri* temelinde *geleceğin tahmin edilmesi* ise: bir de, geçmişteki olayların yine geçmişteki olaylardan hareketle tahmin edilmesi vardır. Gelişen bir devletin nasıl olup da, hangi aşamalardan ve derecelerden geçerek, önce bir iç savaşa, sonra da yıkıma sürüklendiğini görmüş olan birisi, bir başka devletin yıkıntılarına bakarak, aynı savaşın ve aynı aşamaların daha önce de geçildiğini görecektir. Fakat bu tür bir yorumlama, geleceğin yorumlanmasıyla hemen hemen aynı ölçüde kesinlikten uzaktır; çünkü her ikisi de sadece deneyimlere dayanır.

İnsan zihninde doğal olarak var olan başka hiçbir özellik yoktur ki, kullanılması için, bir insan olarak doğmak ve beş duyuyu kullanarak yaşamaktan başka bir şey gerekli olsun. Birer birer sözünü edeceğim, ve sadece insana özgü gibi görünen, o diğer melekeler inceleme ve çalışma ile kazanılır ve geliştirilir; insanların çoğunda eğitim ve disiplin ile öğrenilir; ve sözcüklerin ve konuşmanın bulunmasından doğarlar. İnsan zihninin, algı ve düşünceler ve düşüncelerin birbirini izlemesinden başka bir hareketi yoktur; ancak, konuşma ve yöntem yardımıyla, bu melekeler, insanı bütün diğer canlı yaratıklardan ayıracak bir düzeye kadar geliştirilebilir.

Sonsuz, Tahayyül ettiğimiz bir şey, *sonludur.* Bu nedenle, *sonsuz* dediğimiz herhangi bir şeyin düşüncesi veya kavramı yoktur. Hiç kimse, zihninde, sonsuz büyüklükte bir imgeye sahip olamaz; veya sonsuz hız, sonsuz zaman, sonsuz güç veya sonsuz kudret tasarlayamaz. Bir şey sonsuzdur dediğimizde, o şeyin sonlarını ve sınırlarını algılayamadığımızı kastederiz sadece; o şeyin kendisini değil, kendi algılama yetersizliğimizi anlarız bundan. Bu nedenle, Tanrı'nın adını kullanmamız, onu anlamamız için değil, çünkü o anlaşılamazdır ve büyüklüğü ve gücü de asla tasavvur edilemez, ona saygı gösterebilmemiz içindir. Ayrıca, daha önce söylediğim gibi, her neyi tasavvur edersek edelim o şey, tamamen veya kısmen, önce algılanmış olduğu için, insan, algıya tabi olmayan herhangi bir şey hakkında düşünce sahibi olamaz. İnsan, herhangi bir şeyi, parçalara bölünmesi mümkün belirli bir büyüklüğe sahip olarak, belirli bir yerde algılayabilir ancak. Herhangi bir şey de, aynı anda, tümüyle bir yerde ve

tümüyle başka bir yerde olamayacağı gibi, iki veya daha fazla şey, aynı anda, tek ve aynı yerde olamaz: bunlardan hiçbirinin algılanması mümkün değildir ve olmamıştır. Bunlar, aldanmış filozofların ve aldanmış veya aldatan âlimlerin, kanıtsız inanılan ve hiçbir anlamı olmayan saçma ifadelerinden başka bir şey değildir.

Bölüm 4
Konuşma Üzerine

Konuşmanın kökeni. Dahice de olsa, *baskının* icadı, *harflerin* icadına kıyasla büyük bir olay değildir. Harfleri kullanmayı ilk defa icat edenin kim olduğu bilinmiyor. Onları Yunanistan'a ilk olarak getirenin, Fenike Kralı Agenor'un oğlu Kadmos olduğu söylenir. Geçmiş zamanın anısını ve insanların birliğini devam ettirmek için yararlı bir icat olarak yeryüzünün muhtelif ve uzak bölgelerine yayıldı; ve zorlukla da olsa, dil, damak; dudaklar ve diğer konuşma organlarının çeşitli hareketlerinin, onları hatırlamak için, çok sayıda farklı karakterler yaratacak şekilde, dikkatle gözlenmesinden doğdu. Fakat, bütün icatlar içinde en soylu ve yararlı olanı, *adlar* ya da *adlandırmalardan* ve onların bağlantısından oluşan, KONUŞMA idi; insanlar, bu sayede, düşüncelerini ifade etmekte, geçmişte kalan düşüncelerini hatırlamakta ve karşılıklı fayda ve haberleşme için onları birbirlerine söylemektedirler. Onlar olmadan önce, insanlar arasında, aslanlar, ayılar ve kurtlar arasında olduğundan fazla devlet veya toplum veya anlaşma veya barış yoktu. *Konuşmanın* ilk yaratıcısı, Âdem'e, onun görmesi için sunduğu yaratıkları nasıl adlandıracağını öğreten Tanrı idi; Kutsal Kitap bu konuda daha fazla bir şey söylemez. Fakat bu, hayvanlarla ilgili deneyimleri ve hayvanları kullanması gerekli kıldıkça, Âdem'i yeni adlar eklemeye ve bunları, derece derece, kendini ifade edecek şekilde birleştirmeye yöneltmek için yeterli idi; ve böylece, zaman içinde, ihtiyacı olduğu kadar bir dil yaratılabildi; ancak bu dil, bir hatip veya filozofun ihtiyaç duyacağı ölçüde zengin değildi: çünkü Kutsal Kitap'ta, Âdem'e bütün şekillerin, sayıların, ölçülerin, renklerin, hayallerin adlarının; hele hele, *genel, özel, teyit edici, reddedici, soru ifade edici, istek belirten, eylemsel* sözcük adları ve konuşma biçimlerinin; ki hepsi yararlıdır; ve özellikle de *sonsuzluk, amaç, nitelik* sözcüklerinin ve diğer önemsiz okul sözcüklerinin öğretildiğini, doğrudan veya dolaylı olarak, gösteren bir şey olduğunu sanmıyorum.

Ancak, yaratılan ve Âdem ve soyu tarafından geliştirilen bu dil, insanlar Babil'de, isyan ettikleri için Tanrı tarafından dillerini unutmakla cezalandırıldığı zaman, kayboldu. Böylece, dünyanın çeşitli yerlerine dağılmak zorunda kalarak, bugün mevcut olan çeşitli diller, bütün icatların

anası olan ihtiyacın onlara dikte ettiği şekilde, aşama aşama, o dilden türediler; ve zamanın akışı içinde her yerde çoğaldılar.

Konuşmanın yararı. Konuşmanın genel yararı, zihinsel diskurumuzu sözel diskura veya düşünceler zincirimizi sözcükler zincirine çevirmektir; bunun da iki yararı vardır. Birisi; hafızamızdan sıyrılıp gitmesinler ve biz tekrar zahmete girmeyelim diye, onları ifade eden sözcüklerle geri çağrılabilmeleri için, düşüncelerimizin kaydedilmesidir. Böylece, adların ilk yararı *işaretler* veya hatırlama *notları* olarak hizmet etmeleridir. Diğeri ise; çok sayıda insanın, her bir konuda ne düşündüklerini, arzularını, korkularını veya diğer duygularını birbirlerine aktarmak için aralarındaki bağlantı ve düzenden dolayı aynı sözcükleri kullanmalarıdır. İşte bu yarar nedeniyle, onlara *işaretler* denilir. Konuşmanın özel yararları ise şunlardır; ilk olarak, düşünme yoluyla, şimdiki veya geçmişteki bir şeyin bulduğumuz nedenini ve şimdiki veya geçmişteki şeylerin bulduğumuz ürünlerini veya sonuçlarını kaydetmektir; yani, özetle, bilim yapılmasıdır. İkinci olarak, elde ettiğimiz bilgileri başkalarına sunmak, yani birbirimize tavsiyelerde bulunmak ve öğretmektir. Üçüncü olarak, yardımlaşabilelim diye, başkalarına, isteklerimizi ve amaçlarımızı bildirmektir. Dördüncü olarak, zevk veya süs için, sözcüklerle masumca oynayarak, kendimizi veya başkalarını sevindirmek ve memnun etmektir.

Konuşmanın kötüye kullanılması. Bu yararlara karşılık, dört çeşit de kötüye kullanım vardır. Birincisi, insanlar, hiç anlamadıkları bir şeyi kaydetmekte kullandıkları sözcüklerinin anlamının değişkenliği nedeniyle düşüncelerini yanlış kaydettikleri ve böylece kendilerini yanılttıkları vakit. İkincisi; sözcükleri mecazi anlamda, yani onlar için tayin edilmiş anlamlar dışında kullandıkları ve böylece başkalarını yanılttıkları vakit. Üçüncüsü, aslında öyle olmadığı halde, bir şeyi kendi niyetleri olarak ifade ettikleri vakit. Dördüncü ise; sözcükleri, birbirlerini taciz etmek için kullandıkları vakit; doğanın, düşmanlarını taciz edebilmeleri için, bazı canlıları dişlerle, bazılarını boynuzlarla, bazılarını da ellerle silahlandırmış olduğuna bakılırsa, birini dil ile taciz etmek konuşmanın kötüye kullanılmasından başka bir şey değildir. Ancak, o birisi, bizim yönetmekte yükümlü olduğumuz bir kişi ise, burada sözkonusu olan taciz değil, ıslah ve terbiye etmektir.

Konuşmanın, nedenler ve sonuçlar zincirini hatırlamaya hizmet etmesi, *adlar* oluşturulması ve bunların *birbirine bağlanması* yoluyla olur.

Özel adlar ve cins adları. Genel adlar. Bazı adlar *özeldir* ve tek bir şeye aittir, *Peter, John, bu adam, bu ağaç* gibi; bazıları ise pek çok şeyi *ortak* ifade eder, *adam, at, ağaç* gibi; bunlardan her biri, tek bir ad olduğu halde, çok sayıda münferit nesnenin adıdır; bütün bu münferit nesnelerin tümü bakımından, buna bir *genel ad* denir; dünyada, adlardan başka hiçbir şey genel değildir; çünkü adlandırılan nesnelerin her biri münferit ve tektir.

Belirli bir nitelik veya başka bir özellik nedeniyle birbirlerine benzedikleri için çok sayıda nesneye bir tane genel ad verilir; bir özel ad, akla tek bir şeyi getirirken, genel adlar ise o çok sayıdaki nesnelerden herhangi birini hatırlatır.

Genel adlardan bazıları daha geniş kapsamlı, bazıları ise daha dar kapsamlıdır; geniş kapsamlı olanlar daha dar kapsamlıları içine alır; bazıları ise eşit kapsamdadır ve karşılıklı olarak birbirlerini içerirler. Sözgelimi: *varlık* sözcüğü, *insan* sözcüğünden daha geniş bir anlama sahiptir ve onu kapsar; *insan* ve *akıl sahibi* sözcükleri eşit kapsamdadır ve karşılıklı olarak birbirlerini içerirler. Ancak burada dikkat etmeliyiz ki, gramerde olduğu gibi, tek bir addan her zaman tek bir sözcük anlaşılmaz; bazen, dolambaçlı ifade yüzünden, pek çok sözcük anlaşılır. *Hareketlerinde ülkesinin yasalarına uyan kişi;* bütün bu sözcükler, tek bir ad oluşturur, şu tek sözcüğe eşdeğerdir: *adil.*

Bazıları daha geniş, bazıları ise daha kısıtlı anlamdaki adların bu şekilde kullanılmasıyla, zihinde tahayyül edilen nesnelerin düzeninin düşünülmesini, adlandırmaların düzeninin düşünülmesine çeviririz. Sözgelimi, sağır ve dilsiz doğduğu ve yaşadığı için konuşma yeteneği olmayan bir insan, bir karenin köşeleri gibi iki dik açı ve onların yanında duran bir üçgen gördüğünde, düşünmek suretiyle, bu üçgenin üç açısının onun yanında duran iki dik açıya eşit olduğunu keşfedebilir. Fakat, ona, farklı bir biçime sahip başka bir üçgen gösterilirse, tekrar uğraşıp düşünmeden, bu üçgenin üç açısının iki dik açıya eşit olup olmadığını bilemez. Sözcükleri kullanmayı bilen birisi ise, bu eşitliğin kenarların uzunluğuna veya o üçgendeki herhangi bir özel şeye değil, kenarların düz ve açıların üç olmasına bağlı olduğunu ve ona üçgen denilmesinin bütün nedeninin bu olduğunu müşahade ettiğinde, açılar toplamının bütün üçgenlerde aynı olduğu sonucuna cesurca varacak ve bu bulgusunu şu genel ifadeyle belirtecektir: *Herhangi bir üçgenin üç açısının toplamı iki dik açının toplamına eşittir.* Böylece, tek bir şeyde bulunan düzen genel bir

kural olarak kaydedilir ve zihinsel düşünüşümüzü zaman ve mekânın sınırlarından, bizi de, en baştaki hariç, bütün zihinsel zahmetten kurtarıp, *burada* ve *şimdi* bulunan şeyi *bütün zamanlarda* ve *yerlerde* doğru kılar.

Ama, düşüncelerimizin kaydedilmesinde sözcüklerin kullanımı, hiçbir şeyde, saymada olduğu kadar belirgin değildir. *Bir, iki, üç* vs. şeklinde, sayı sözcüklerinin sırasını asla ezberleyemeyen doğuştan aptal biri, saatin her vuruşunu farkedebilir ve bir, bir, bir diye kafasını sallayabilir, fakat saatin kaçı vurduğunu asla bilemez. Öyle anlaşılıyor ki, bir zamanlar, bu sayı adları kullanılmıyordu ve insanlar, hesabını tutmak istedikleri şeylere bir veya iki ellerinin parmaklarını uyguluyorlardı; işte bu yüzdendir ki, sayı sözcüklerimiz bütün ülkelerde sadece ona kadar, hatta bazı ülkelerde beşe kadardır ve ona veya beşe gelindikten sonra başa dönülüp sayılır. Ona kadar sayabilen birisi, sayıları yanlış sırada sayarsa, kendini kaybedecek ve saymayı ne zaman bitirdiğini de bilemeyecektir. Hele toplama, çıkarma ve diğer aritmetik işlemlerini hiç yapamayacaktır. Yani, sözcükler olmadan, sayıların, hele hele büyüklüklerin, hızın veya kuvvetin düşünülmesi veya insanlığın varlığı veya refahı için düşünülmeleri gerekli diğer şeylerin düşünülmesi imkânı yoktur.

İki ad, bir sonuç Veya doğrularla üretecek şekilde bir araya getirildiğinde: sözgelimi; *insan canlı bir yaratıktır;* veya *o bir insan ise, canlı bir yaratıktır* gibi; eğer şu sondaki ad, *canlı yaratık*, daha önceki ad olan *insan* sözcüğünün ifade ettiği herşeyi ifade ediyorsa, o zaman doğrulama veya sonuç *doğrudur,* aksi takdirde, *yanlıştır.* Çünkü *doğru ve yanlış,* nesnelerin değil, konuşmanın vasıflarıdır. Konuşmanın olmadığı yerde, ne *doğruluk* ne de *yanlışlık* vardır. *Hata* olabilir, olmayacak bir şeyi beklediğimizde veya olmamış bir şeyin olduğunu düşündüğümüzdeki gibi; fakat iki durumda da, insan doğruyu söylememekle suçlanamaz.

Tanımların gerekliliği. Gerçeğin, yaptığımız beyanlardaki adların doğru sıralanışından oluştuğunu görmüş bulunduğumuza göre, kesin gerçeği arayan bir insan, kullandığı her bir adın neyi temsil ettiğini hatırda tutmak ve onu uygun biçimde kullanmak zorundadır; yoksa, ökseye yakalanmış ve çırpındıkça ökseye daha fazla bulanan bir kuş gibi, kendini sözcüklerin karmaşasında bulacaktır. İşte bu nedenledir ki, Tanrı'nın şimdiye kadar insanoğluna bahşetmekten memnun olduğu tek bilim olan geometride, insanlar kullandıkları sözcüklerin anlamlarını belirleyerek işe

başlarlar; bu anlam belirlemelerine *tanım* derler ve onları düşünüşlerinin en başına koyarlar.

Gerçek bilgiye ulaşmak isteyen bir insanın, daha önceki yazarların tanımlarını incelemesinin ve, eğer yanlış iseler, onları düzeltmesi ve kendisinin yeni tanımlar oluşturmasının ne kadar gerekli olduğu işte bundandır. Çünkü, tanımlardaki yanlışlar, düşünüş ilerledikçe, çoğalırlar ve insanı saçmalıklara götürürler, insan bu saçmalıkları sonunda görür; fakat, tekrar en baştan düşünmeye başlamadıkça onlardan kaçınamaz, çünkü hatalarının kaynağı başlangıçta yer almaktadır. İşte bu nedenledir ki, küçük yekûnları daha büyük bir yekûna toplarken, küçük yekûnların doğru toplanıp toplanmadıklarına bakmaksızın işlem yapan ve, en sonunda hata görünür hale geldiğinde, ilk verileri hâlâ doğru kabul ettikleri için, çıkış yolu bulamayan insanlar gibi, kitaplara güvenenler de kitaplarının sayfalarını deli gibi çevirerek vakit öldürürler; tıpkı, bacadan içeri giren ve kendilerini bir odanın içinde mahpus bulan, nasıl içeri girdiklerini düşünemedikleri için de, bir pencerenin sahte ışığı önünde çırpınan kuşlar gibi. Konuşmanın ilk yararı olan bilgi edinilmesi adların doğru tanımlanmasında yatar; konuşmanın birinci yanlış kullanımı ise yanlış tanımlardan veya tanım yokluğundan kaynaklanır; bütün yanlış ve anlamsız inanışların kaynağı işte budur; bu yanlış ve anlamsız inanışlardır ki eğitimlerini kendi tefekkürlerinden değil kitapların otoritesinden alan insanları okumamış insanların durumundan daha da aşağıda bir duruma sokar; gerçek bilim sahipleri ise, bu gibi insanlar cahillerin ne kadar altında ise, o kadar yüksekte bulunurlar. Çünkü, gerçek bilim ve hatalı inanışlar arasında, cehalet ortada bir yerdedir. Doğal algı ve tahayyül saçmalıktan uzaktır. Doğanın kendisi yanılmaz; insanlar ise, dilleri zenginleştikçe, daha bilge, veya normalden daha çılgın, hale gelirler. Yazının yokluğunda, insanın son derece bilge veya, hafızası hastalıkla veya organların bozukluğu ile malul olmadıkça, son derece aptal olması da mümkün değildir. Çünkü sözcükler bilge insanların araçlarıdır, sadece onlarla düşünebilirler: fakat sözcükler, onları bir Aristoteles'in, bir Cicero'nun veya bir Tommaso'nun[6] veya bir başka bilginin otoritesiyle ölçen aptalların harcadığı paradır aynı zamanda.

Adların konusu. Adların konusu, bir hesaba girebilen veya bir hesapta düşünülebilen ve birbirine eklenip toplanabilen veya birbirinden çıkarılıp

bir bakiye bırakan herşeydir. Latinler para hesaplarına *rationes*, muhasebeye de *ratiocinatio* derlerdi: senetlerde veya hesap defterlerinde *kalemler* dediğimiz şeylere onlar *nomina,* yani *adlar* derdi: öyle görünüyor ki, *ratio* kelimesini bütün diğer şeylerde hesaplama melekesine yaymaları buradan kaynaklanmaktadır. Grekler ise, hem *konuşma* hem de *akıl* için tek bir kelime, λoϒoς [*logos* -Çev.] kelimesini kullanırlar; ancak, akıl olmadan konuşma da olmadığını düşündükleri için değil, konuşma olmadan akıl yürütme olamayacağını düşündükleri için: akıl yürütme eylemine ise, bir ifade ile diğer bir ifade arasındaki zincirleme bağlantıların tümü anlamında, *silojizm* (kıyas) dediler. Aynı bir şey, farklı durumlar için hesaba sokulduğundan ötürü, onların adları, bu çeşitliliği göstermek için, değişik şekillerde bükümlenir ve farklılaşır. Adların bu çeşitliliği dört genel başlığa indirgenebilir.

Adlar. İlk olarak, bir şey *madde* veya *varlık* olabilir; *yaşayan, hisseden, akıl sahibi, sıcak, soğuk, hareket halinde, hareketsiz* olarak; *madde* veya *varlık* sözcüğü işte bu adlarla anlaşılır; ve bütün bunlar maddenin adlarıdır.

İkinci olarak, bir şey, onda mevcut olduğunu kavradığımız bir özellik veya nitelik olarak gözönüne alınabilir veya düşünülebilir; *hareket halinde olmak, belirli bir uzunlukta olmak, sıcak olmak,* vs. gibi; daha sonra da, o şeyin kendisinin adından, biraz değiştirerek veya eğip bükerek, düşündüğümüz o özellik için bir ad yaparız; *yaşayan* için *yaşam, hareketli* için *hareket; sıcak* için *sıcaklık; uzun* için *uzunluk,* vs.; bütün bu adlar, bir maddeyi veya varlığı diğerinden ayıran özellikler veya niteliklerin adlarıdır. Bunlara, maddeden değil ama, maddenin anlatımından soyutlanmış oldukları için, *soyut adlar* denir.

Üçüncü olarak, kendi vücutlarımızın özelliklerine geliyoruz; sözgelimi, bir şey gördüğümüzde, o şeyin kendisini değil, görünüşünü, rengini, zihindeki imgesini algılarız: ve bir şey işittiğimizde de, yine o şeyin kendisini değil, onun kulakla işittiğimiz *sesini* algılarız sadece; ve işte bunlar algıların adlarıdır.

Olumlu adların kullanımı. Dördüncü olarak, *adların* ve *konuşmaların* kendilerini ele alıyor, düşünüyor ve onlara adlar veriyoruz: çünkü *genel, evrensel, özel, müphem,* adların adlarıdır. *Teyit, soru, emir, anlatım, kıyas, vaaz, nutuk* ve diğerleri, konuşmaların adlarıdır. Bunlar, mevcut olan veya mevcut olduğu düşünülen varlıklar olarak, doğada varolan veya insan zihni

tarafından hayal edilebilen şeylerin veya varolan veya hayal edilebilen özelliklerin veya sözcüklerin ve konuşmanın çeşitli *olumlu* adlarıdır.

Kullanımlarıyla birlikte, olumsuz adlar. Olumsuz denilen ve bir sözcüğün sözkonusu olan şeyin adı olmadığını belirten işaretler olan, başka adlar da vardır; *hiçbir şey, hiç kimse, sonsuz, öğretilemez, üç dört değildir* vb. gibi; bunlar, yine de, anlamada veya anlamanın düzeltilmesinde yararlıdır ve geçmiş düşüncelerimizi bize hatırlatırlar; fakat herhangi bir şeyin adı değildirler, çünkü doğru kullanılmamış adları reddetmemize yararlar.

Anlamsız adlar. Bütün diğer adlar anlamsız sesler olup iki çeşittirler. Birincisi, yeni ve anlamları açıkça tanımlanmamış olanlar, ki bunlar, âlimler ve şaşkın filozoflar tarafından bol miktarda uydurulmuştur.

Diğeri ise, insanlar, iki ayrı addan, anlamları çelişkili ve tutarsız bir ad yaptıkları vakit olur; *cisimsiz bir varlık* veya (ki bu da aynı şeydir,) *cisimsiz nesne* ve pek çok başkaları gibi. Çünkü, bir beyan yanlış ise, bir araya getirilip tek bir sözcük yapılan ve onu oluşturan iki ad hiçbir anlama gelmez. Sözgelimi, *dörtgen yuvarlaktır* yanlış bir beyan ise, *yuvarlak dörtgen* sözü hiçbir anlam ifade etmez ve sadece bir sesten ibarete. Benzer şekilde, erdemin dökülebileceğini, patlatılabileceğini ya da devrilebileceğini söylemek yanlış ise, *dökülmüş erdem* veya *patlatılmış erdem* sözcükleri de, bir *yuvarlak dörtgen* kadar anlamsızdır. Latince veya Grekçe adlardan yapılmamış anlamsız bir sözcüğe pek rastlanmaz. Bir Fransız, Hazreti İsa'nın *parole* adıyla anıldığını seyrek, *verbe* adıyla anıldığını ise sık duyar; gerçi *verbe* ve *parole* artık birbirinden farklı değildir, ama biri Fransızca, biri Latincedir.

Anlama. Bir insan herhangi bir konuşmayı işittiğinde, o konuşmanın sözcüklerinin ve bu sözcükler arasındaki bağlantının ifade etmesi amaçlanan düşünceler o insanın aklına geliyorsa, o konuşma anlaşılmış demektir; çünkü *anlama*, konuşmanın neden olduğu algılamadan başka bir şey değildir. Dolayısıyla, eğer konuşma insana özgü ise (ki bence öyledir) o zaman anlama da ona özgü demektir. Dolayısıyla, saçma veya yanlış beyanların, evrensel olmaları halinde, anlaşılma imkânı yoktur; yine de pek çok insan, sözcükleri usulca tekrarladıkları yahut iyice kafalarına yerleştirdikleri vakit onları anladıklarını sanırlar.

Duygulardan bahsettikten sonra, hangi konuşma türlerinin insan zihninin isteklerini, kaçındığı şeyleri ve tutkularını ifade ettiğini ve bunların

kullanım ve kötü kullanımlarını ele alacağım.

Anlamı kesin olmayan adlar. Bizi etkileyen, yani sevindiren veya mutsuz eden şeylerin adları, bütün insanlar aynı şeyden aynı biçimde etkilenmedikleri veya bir insan aynı şeyden daima aynı biçimde etkilenmediği için, insanların genel konuşmalarında, *kesin olmayan* anlamlara sahiptirler. Bütün adlar algıladığımız şeyleri ifade etmek üzere konulduğu ve bütün duygularımız da algılardan ibaret olduğu için, aynı şeyleri farklı biçimlerde gördüğümüzde, onları farklı biçimde adlandırmaktan pek kaçınanlayız. Algıladığımız şeyin doğası aynı olsa bile; farklı bünyeler ve görüşler nedeniyle, ona ilişkin algılarımızın çeşitliliği, her şeye, farklı duygularımızdan bir renk katar. Dolayısıyla, bir insan düşünürken sözcüklere dikkat etmelidir; sözcükler, onların düşündüğümüz doğasının anlamı yanısıra, konuşmacının doğasını, kişiliğini ve ilgilerini de ifade ederler; erdemlerin ve kötülüklerin adları işte böyledir; birinin *bilgelik* dediğine başka biri *korkaklık;* birinin *vahşet* dediğine başka biri *adalet;* birinin *tutumsuzluk* dediğine başka biri *büyüklük;* birinin ciddiyet dediğine başka biri aptallık diyebilir, vs. Dolayısıyla, bu gibi adlar asla doğru muhakeme zeminleri olamazlar. Benzetmeler ve mecazlar da böyledir: fakat bunlar daha az tehlikelidirler, çünkü anlamlarının kesin olmadığı baştan bellidir; diğerlerininki ise belli değildir.

Bölüm 5
Akıl ve Bilim Üzerine

Akıl nedir. Bir insan *akıl yürüttüğünde* bütün yaptığı, parçaların *toplanmasından* oluşan bir toplam veya bir toplamın bir başka toplamdan *çıkarılmasından* oluşan bir bakiye düşünmektir; bu, sözcüklerle yapılıyorsa, bütün parçaların adlarının diğer parçanın adı ile ilişkisinin düşünülmesidir. Toplama ve çıkarmanın yanısıra, sayılar gibi bazı şeylerde, insanlar, çarpma ve bölme gibi başka işlemlerden de bahseder, fakat bunlar aynı şeydir; çünkü çarpma, eşit şeylerin toplanmasından; bölme ise, bir şeyin, mümkün olduğu kadar fazla çıkarılmasından başka bir iş değildir. Bu işlemler sadece sayılara özgü olmayıp, birbiri ile toplanabilen ve birbirinden çıkarılabilen her şey için geçerlidir. Aritmetikçiler nasıl ki *sayıları* toplamayı ve çıkarmayı öğretiyorlarsa, geometriciler de aynı şeyi *çizgiler,* üç ve iki boyutlu *şekiller, açılar, oranlar, defalar, hız, kuvvet, güç* dereceleri ve benzerleri biçiminde öğretirler; mantıkçılar da, bir *beyan* oluşturmak için *iki adı* yanyana getirerek; bir *tasım* (kıyas) oluşturmak için iki *beyanı* birleştirerek; bir *sonuç* çıkarmak için de *birden fazla tasımı* kullanarak, aynı şeyi *söz zincirleri* biçiminde öğretirler; ve bir *tasımın toplamından,* veya *sonucundan* bir *önermeyi* çıkarıp bir başkasına varırlar. *Siyaset yazarları, akitleri* bir araya getirip insanların *görevlerini* bulurlar; *hukukçular* ise, özel şahısların işlerinde neyin *doğru, neyin* yanlış olduğunu bulmak için *yasaları* ve *olayları* bir araya getirirler. Özet olarak, *toplama* ve *çıkarma,* için hangi konuda olursa olsun bir yer varsa, akıl için de vardır; bunların olmadığı yerde, *akıl* için yapacak bir şey yoktur.

Aklın tanımı. Ne olduğunu tanımlayabileceğimiz, yani belirleyebileceğimiz, bütün şeylerden *ahi* sözcüğüyle kastedilen, zihnin melekeleri arasında bulunur. Bu anlamda, Akil, *düşünme* yeteneği, yani düşüncelerimizin *işaretlenmesi* ve *ifade edilmesi* için üzerinde anlaşılmış genel adların *hesaplanmasından,* yani toplanması ve çıkarılmasından, başka bir şey değildir; kendi kendimize düşünürken, düşüncelerimizin *işaretlenmesi*, düşüncelerimizi başkalarına gösterir veya bildirirken ise *ifade edilmesi* diyorum.

Doğru akıl nerededir. Aritmetikte, eğitimsiz insanlar nasıl yanılıyor ve yanlış toplama yapıyorlar, hatta öğretmenler bile sık sık yanılabiliyor ve yanlış toplama yapabiliyorlarsa; herhangi bir diğer akıl yürütme alanında

da, en yetenekli, en dikkatli ve en deneyimli kişiler yanılabilir ve yanlış sonuçlar çıkarabilirler; sadece, akıl daima doğru akıl olduğu için veya aritmetik kesin ve yanılmaz bir bilim olduğu için değil; fakat, tek bir kişinin aklı veya çok sayıda kişinin aklı kesinlik sağlamadığı için; tıpkı, çok sayıda kişi onu oybirliğiyle kabul etti diye, bir hesabın doğru yapılmış olduğu söylenemeyeceği gibi. Dolayısıyla, bir hesapla ilgili bir anlaşmazlık olduğunda, taraflar kendi rızaları ile, bir hakem veya yargıcın aklını doğru akıl yerine koymalı ve onun kararına uymalıdırlar. Aksi takdirde, doğa tarafından bahşedilmiş bir doğru akıl olmadığından, aralarındaki anlaşmazlık kavgayla bitecek veya çözülmeden kalacaktır; ne türden olursa olsun bütün tartışmalarda durum böyledir. Başkalarından daha akıllı olduklarını düşünen insanlar, yargıç olarak doğru aklı yaygara ile talep ettikleri, fakat her işin sadece kendi akıllarıyla belirlenmesinden başka şey istemedikleri vakit; bu, insan toplumunda, kâğıt oyununda koz belirlendikten sonra bir oyuncunun kendi elinde hangi renkten en çok kâğıt varsa her durumda o rengi koz olarak kullanması kadar müsamaha edilemez bir şeydir. Çünkü onlar, içlerine doğan her bir duygunun doğru akıl olarak kabul edilmesini istemekten başka bir şey yapmazlar ve böylece kendi tartışmalarında, sahip olduklarını iddia ettikleri doğru akıldan aslında yoksun bulunduklarını açığa vururlar.

Aklın faydası. Aklın faydası ve amacı, adların ilk tanımlarından ve belirlenmiş anlamlarından uzak bir veya birkaç sonucun toplamının ve doğruluğunun bulunması değil, bu ilk tanım ve anlamlardan hareketle, bir sonuçtan bir başka sonuca ilerlemektir. Çünkü, nihai çıkarsamanın üzerine dayandığı bütün teyitler ve redler kesin olarak doğru olmadıkça, o çıkarsamanın da kesin doğruluğundan söz edilemez. Tıpkı, bir aile reisinin, hesap yaparken, her bir faturanın faturayı veren satıcı tarafından nasıl toplanmış olduğuna veya ne için ödeme yaptığına bakmaksızın, bütün harcama faturalarının toplamını almasının, muhasebecilerin beceri ve dürüstlüğüne güvenerek hesabı yekûn olarak kabul etmesine göre, kendisi için daha yararlı olmadığı gibi: başka şeylerle ilgili akıl yürütmelerde de, yazarlara güvenip sonuçları olduğu gibi kabul eden ve onları her bir hesaptaki (adların tanımlarla belirlenmiş anlamları olan) ilk kalemlerden türetmeyen birisi emeğini ziyan eder ve hiçbir şeyi bilmez, sadece inanır.

Hata ve saçmalık üzerine. Herhangi bir şeyin görülmesi üzerine, ondan önce ne gelmiş olduğunu veya onu neyin izleyebileceğini tahmin

etmemizde olduğu gibi; bir insan sözcükleri kullanmadan düşündüğü zaman, ki belirli bazı şeylerde bu yapılabilir, izleyebileceği düşünülen şey izlemez ise veya önce gelmiş olduğu düşünülen şey önce gelmemişse, buna *hata* denir; ve en basiretli kişiler bile bundan uzak değildir. Ancak, genel anlamlı sözcüklerle düşündüğümüz ve doğru olmayan bir genel çıkarsamaya vardığımız zaman, buna genellikle *hata* denilse de, bu gerçekte bir *saçmalık* veya anlamsız konuşmadır. Çünkü, hata, bir şeyin, o şey olmadığı veya olmayacağı halde ve bu olanaksızlığın keşfedilmesi mümkün değil iken, olduğu veya olacağının sanılmasındaki yanılmadır. Fakat, genel bir beyanda bulunduğumuzda, bu doğru bir beyan olmadıkça, onun olabilirliği tasavvur edilemez. Ve sesten başka hiçbir şey algılamadığımız sözlere *saçma*, *anlamsız* ve *abes* deriz. Dolayısıyla, adamın biri bana, *yuvarlak bir dörtgen,* veya *peynirde ekmeğin özellikleri,* veya *maddesiz cisimler* veya *özgür bir uyruk*, veya *özgür irade,* veya engellenmekten özgür olmak dışında, herhangi bir *özgür* oluştan söz etseydi, onun hatalı olduğunu değil, fakat sözlerinin anlamsız, yani saçma olduğunu söylerdim.

Daha önce, ikinci bölümde, insanın, herhangi bir şeyi algıladığında, o şeyin sonuçları ve kendisinin onunla neler yapabileceği konusunda düşünmeye yatkın olması yeteneğiyle bütün hayvanlardan üstün olduğunu söylemiştim. Şimdi de, insanın, sözcüklerle, bulduğu sonuçları *teoremler* veya *aforizmalar* denilen genel kurallara indirgeme yeteneğiyle aynı derecede üstün olduğunu; yani, sadece sayılarla değil, biri diğerine eklenebilen veya diğerinden çıkarılabilen bütün diğer şeylerle düşünebildiğini ekliyorum.

Fakat bu ayrıcalık bir başka ayrıcalık tarafından, insan dışında hiçbir canlının sahip olmadığı saçmalama ayrıcalığı tarafından bir ölçüde giderilmektedir. Ve, bütün insanlar içinde, buna en fazla tabi olanlar felsefe ile uğraşanlardır. Cicero'nun onlar hakkında söylediği şu söz ne kadar doğrudur: filozofların kitaplarında bulunanlardan daha saçma bir şey olamaz. Bunun nedeni açıktır. Çünkü onlardan bir teki bile, muhakemesine, kullanacağı adların tanımlarından veya açıklamalarından hareket ederek başlamaz; ki bu sadece geometride kullanılmış olan bir yöntemdir ve işte bu nedenle geometrinin sonuçları tartışılmaz kesinliktedir.

Saçmalığın nedenleri. 1. Saçma çıkarsamaların ilk nedenini yöntemsizliğe bağlıyorum: şöyle ki, onlar muhakemelerine tanımlardan yani kullandıkları sözcüklerin belirlenmiş anlamlarından başlamazlar:

sanki, *bir, iki, üç* gibi sayı sözcüklerinin değerini bilmeden hesap yapabilirlermiş gibi.

Bütün varlıklar farklı düşüncelerle hesaba katıldığı halde, ki bundan önceki bölümde bahsetmiştim, bu düşünceler değişik biçimlerde adlandırıldıktan için, onların adlarının karıştırılmasından ve beyanlara yanlış biçimde bağlanmalarından muhtelif saçmalıklar türemektedir. Dolayısıyla;

2. Saçma beyanların ikinci nedenini *varlıkların* adlarının *özelliklere* veya *özelliklerin* adlarının *varlıklara* verilmesine bağlıyorum; hiçbir şey, maddeden başka herhangi bir şeye zerkedilemez veya verilemez olduğu halde, *inanç zerkedilir* veya *verilir; mekân maddedir; fantasmalar ruhlardır,* vs. diyenlerin yaptığı gibi.

3. Üçüncü nedeni, *bizim dışımızdaki varlıkların özelliklerinin* adlarının kendi *varlıklarımızın özelliklerine* verilmesine bağlıyorum; *renk maddenin içinde bulunur; ses havada bulunur; vs.* diyenlerin yaptığı gibi.

4. Dördüncü nedeni, *varlıkların* adlarının *adlara* veya *konuşmalara* verilmesine bağlıyorum; *evrensel olan şeyler vardır; canlı bir yaratık bir türdür veya genel bir şeydir,* vs. diyenlerin yaptığı gibi.

5. Beşinci nedeni, *özelliklerin* adlarının *adlara* ve *konuşmalara* verilmesine bağlıyorum; *bir şeyin doğası onun tanımıdır; bir insanın emri 011un iradesidir,* vb. diyenlerin yaptığı gibi.

6. Altıncı nedeni, doğru düzgün sözcükler yerine benzetmeler, mecazlar ve diğer söz sanatlarının kullanılmasına bağlıyorum. Günlük konuşmada, *yol şuraya veya buraya gider; atasözü şunu veya bunu söyler* gibi şeyler söylemek geçerli olsa da, yollar gidemez, atasözleri ise konuşamaz; ancak, düşünürken ve doğruyu ararken, bu gibi sözler kabul edilmelidir.

7. Yedinci nedeni ise, hiçbir anlamı olmayan, fakat okullarda öğretilen ve ezberletilen *hypostatical, transubstantiate, consubstantiate*[7] *sonsuz-şimdi,* ve âlimlerin diğer anlamsız lafları gibi adlardır.

Bu şeylerden kaçınmayı bilen birisi için herhangi bir saçmalığa düşmek kolay değildir, meğer ki bir hesabın aşırı uzunluğu nedeniyle daha önce neler geçtiğini unutsun. Çünkü doğru ilkelere sahip olduklarında, herkes doğal olarak benzer biçimde ve iyi muhakeme yapar. Başka biri ona hatasını gösterdiğinde ısrar edecek kadar aptal bir insan var mıdır?

Bilim. Görülüyor ki akıl, algı ve belleğin tersine, doğuştan gelmez, basiret gibi deneyimle de edinilmez; fakat çalışmakla kazanılır; ilk olarak, adların doğru kullanılmasıyla; ve ikinci olarak da, adlar olan unsurlardan onların birbirine bağlanmasıyla oluşturulan beyanlara; ve oradan da, bir beyanın başka beyanlara bağlanmasıyla olan tasımlara ilerlerken, ta ki eldeki konuyla ilgili adlar, bütün sorunların bilgisine; yani, BILIM denilen şeye varıncaya kadar, iyi ve düzenli bir yöntemin benimsenmesiyle kazanılır. Algı ve bellek, olmuş bitmiş ve geri döndürülmez bir olgunun bilgisi olduğu halde; *bilim*, sonuçların ve bir olgunun bir başka olguya bağımlılığının bilgisidir: bilim sayesinde, halen yapabileceğimiz şeylerden, istediğimizde nasıl olup da başka bir şey veya başka “bir ‘zamanda benzer bir şey yapabileceğimizi biliriz; çünkü bir şeyin nasıl, hangi nedenlerle ve ne şekilde meydana geldiğini bilirsek, benzer nedenleri denetleyebildiğimiz vakit, o nedenlerden benzer sonuçlar çıkmasını da sağlayabiliriz.

Bu nedenle, çocuklar, konuşma yeteneğine erişene kadar, akıl sahibi değildir, fakat onlara, ileride konuşma yeteneğine erişmeleri olanağına sahip olduklarından dolayı, akla eğilimli yaratıklar denilir. İnsanların çoğu ise, bir ölçüye kadar, sayılarla hesap yapmak gibi, bir miktar muhakeme yeteneğine sahip olsalar da, deneyim farklarına, bellek hızlarına, çeşitli amaçlara yatkınlıklarına; fakat özellikle iyi ve kötü talihe ve birbirlerinin hatalarına göre, kendilerini kâh daha iyi kâh daha kötü yönettikleri yaşamda, bu muhakeme yeteneğini pek fazla kullanmazlar. Çünkü, *bilim* bakımından veya hareketlerine ilişkin belirli kurallar bakımından, ondan o kadar uzaktırlar ki onun ne olduğunu bilmezler. Geometrinin gözbağcılık olduğuna inanmışlardır: diğer bilimler bakımından ise, nasıl elde edildiklerini ve üretildiklerini görebilmeleri için, onların temelleri ve gelişimi kendilerine öğretilmemiş olan kişiler, bu noktada, üreme hakkında fikirleri olmayan ve, anneleri tarafından, erkek ve kızkardeşlerinin doğmuş değil bahçede bulunmuş olduğuna inandırılan çocuklar gibidir.

Ancak, *bilim* sahibi olmayan insanlar kendi doğal sağduyuları ile, yanlış muhakeme sonucunda veya yanlış muhakeme yapanlara inanmak yüzünden yanlış ve saçma genel kurallara varan insanlardan daha iyi ve daha soylu bir durumdadırlar. Çünkü, nedenlerin ve kuralların bilinmemesi, yanlış kurallara dayanmak ve araştırdıkları şeylerin nedenleri olarak yanlış nedenleri seçmek kadar yoldan çıkarmaz insanı.

Sonuç olarak, insan zihinlerinin ışığı açık sözcüklerdir, fakat belirsizlikten tümüyle arındırılmış kesin tanımlara dayalı açık sözcükler; *hareket noktası ahidir; bilimin* gelişmesi *yöntem;* insanlığın yararı ise *amaç*. Benzetmeler ve anlamsız ve belirsiz sözcükler ise *ignes fatui*[8] gibidir; ve onlara dayanarak düşünmek sayısız saçmalıklar arasında dolaşmaktır; ‘bunların etkisi nifak ve ifsat veya istihfaftır.

Basiret ve hikmet, aralarındaki fark. Deneyim çokluğu *basirettir;* bilimin çokluğu ise *hikmet.* Biz, her ikisi için de bilgelik sözcüğünü kullandığımız halde, Latinler *prudentia*[9] ve *sapientia*[10] arasında daima bir ayrım yapmışlar, birinciyi deneyime, İkinciyi ise bilime bağlamışlardır. Ancak, aradaki farkı daha açık göstermek için, silahlarını kullanmada mükemmel bir doğal beceriye sahip bir adam düşünelim ve bir başkasının da, bu beceriye, her bir durumda rakibine nereden saldırabileceği ve rakibi tarafından da nereden saldırıya uğrayabileceği bilimini öğrenip eklediğini varsayalım: işte burada, basiret hikmete göre ne ise, birincinin yeteneği de İkincinin yeteneği karşısında odur; her ikisi de yararlıdır; fakat İkincisi yanılmaz niteliktedir. Fakat sadece kitapların otoritesine güvenerek, körleri körce izleyenler, bir eskrim ustasının yanlış kurallarına güvenip rakibine kibirle saldıran ve sonra da rakibi tarafından öldürülen veya aşağılanan birisi gibidir.

Bilimin işaretleri. Bilimin işaretlerinden bazıları kesin ve şaşmaz, bazıları ise kesinlikten uzaktır. Herhangi bir şeyin bilimine sahip olduğunu iddia eden birisi onu öğretebiliyorsa; yani, onun doğruluğunu açık bir biçimde başkasına gösterebiliyorsa işaret kesindir; sadece bazı özel olgular onun iddiasını doğruladıklarında ve pek çok durumda ise onun söylediğinin aksine çıktıklarında ise, kesin değildir. Basiretin işaretleri ise tümüyle belirsizdir; çünkü, başarıyı etkileyebilecek bütün durumları deneyimle gözlemek ve hatırlamak imkânsızdır. Fakat, insanın kılavuz olarak kullanacağı yanılmaz bir bilimin olmadığı bir işte, kendi doğal muhakeme yeteneğini fırlatması ve kitaplardan okunmuş ve pek çok istisnaya tabi genel cümlelere göre hareket etmesi bir ahmaklık işaretidir ve, genel olarak, kitabilik şeklinde eleştirilir. Resmi kurullarda siyaset ve tarih hakkındaki bilgilerini göstermeye bayılan insanlardan pek azı bunu kendi ailevi işlerinde yaparlar; çünkü kendi özel işleri için yeterli basirete sahiptirler:

Fakat, kamunun önünde iken, başka insanların başarılarından çok, kendi zekâlarının şöhreti üzerinde dururlar.

Bölüm 6
İradi Hareketlerin, Genellikle Duygular Denilen, İçsel Başlangıçları ve Bunların İfade Edildiği Sözler Üzerine

Hayati ve iradi hareket. Çaba. Canlılarda, onlara özgü iki tür *hareket* vardır: birine, doğum ile başlayan ve bütün hayatları boyunca kesintisiz devam eden *hayati hareket* denir; *kan dolaşımı, nabız, soluk alma, sindirim, beslenme, boşaltım* vs. gibi. Bu hareketler için muhayyilenin yardımına ihtiyaç yoktur. Diğeri ise, *hayvansal* ya da *iradi harekettir; gitmek, konuşmak,* ellerimizi ve kollarımızı *oynatmak* gibi, öyle ki ilk önce zihnimizde tasarlandığı biçimde. Algının, gördüğümüz, işittiğimiz, vs. şeylerin neden olduğu, insan vücudunun organları ve iç kısımlarında meydana gelen hareket olduğu ve hayalin ise aynı hareketin algıdan sonraki kalıntıları okluğu, birinci ve ikinci bölümlerde belirtilmişti. *Gitmek, konuşmak* ve benzeri iradi hareketler, daima, *nereye*, *ne yoldan* ve *neyi* gibi bir ön düşünceye dayandıkları için, açıktır ki muhayyile bütün iradi hareketlerin ilk içsel başlangıcıdır. Eğitimsiz insanlar, hareket eden şey görünmez veya onun içinde hareket ettiği mekân, kısalığı nedeniyle, algılanmaz olduğu zaman, herhangi bir hareketin varlığını düşünemezlerse de, bu böylesi hareketlerin olmadığı anlamına gelmez. Bir mekân o kadar küçük olsun ki, o küçük şeyin bir parçasını oluşturduğu daha büyük bir mekânda hareket eden bir şey önce onun üstünde hareket etmelidir. Yürüme, konuşma, vurma ve diğer görülebilir eylemler biçiminde tezahür etmeden önce, insan vücudundaki bu küçük hareket başlangıçlarına, genellikle, Çaba denir.

İştah. Arzu. Açlık. Susuzluk. İstikrah. Ona neden olan şeye yönelik olduğunda, bu çaba İştah veya Arzu adını alır; ikinci sözcük bu olgunun genel adı olup, diğeri ise yeme arzusunu, yani *açlık* ve *susuzluğu,* ifade etmekle sınırlıdır genellikle. Çaba bir şeyden kaçınmak biçiminde olduğu zaman, genel olarak, ISTIKRAH adını alır. *İştah* ve *istikrah*[11] sözcüklerini Latinler'den almışız; bunların her ikisi de hareket ifade eder, biri yaklaşmayı, diğeri ise uzaklaşmayı. Bunların Grekçe karşılıkları olan sözcükler de böyledir: *ορμη* ve *αρορμη* [*horme* ve *aforme* -Çev.] Çünkü doğanın kendisi, doğa ötesinde bir şey aradıklarında daha sonra yüzyüze geldikleri bu gerçekleri insanlara dayatır sık sık. Okullar, salt gitmek veya hareket etmek arzusunda, hiçbir fiili hareket görmezler: ancak, bir hareketin

varlığını da kabul etmeleri gerektiği için, buna metaforik hareket derler; oysa bu saçma bir sözdür. Sözcükler metaforik olabilse de; cisimler ve hareketler metaforik olamaz.

Sevgi. Nefret. İnsanlar bir şeyi arzu ettiklerinde, o şeye SEVGI besledikleri, bir şeyden kaçındıklarında ise o şeyden NEFRET ettikleri de söylenir. Yani, arzu ve sevgi aynı şeydir; şu farkla ki, arzu ile, daima nesnenin yokluğunu ifade ederiz, sevgi ile ise, genellikle sevilen nesnenin varolduğu anlatılmak istenir. Aynı şekilde, istikrah ile, nesnenin yokluğu; nefret ile ise, nesnenin varlığı anlatılır.

İstihfaf. Arzu ve istikrahlardan bazıları doğumla başlar; yemek arzusu, boşaltma ve rahatlama arzusu. Bunlar, belki de, vücutlarında hissettikleri bir şeyden [*açlık, sıkıntı, vs.* -Çev.] kaçınma olarak adlandırılabilir. Ayrıca, sayıca çok olmayan başka bazı doğal arzular da vardır. Özel şeylere ilişkin arzular olan diğerleri ise, deneyimden ve bunların etkilerinin kendileri veya başka insanlar üzerinde denenmesinden kaynaklanırlar. Hiç bilmediğimiz veya varolmadıklarını sandığımız şeyler için, tadına bakmak ve denemekten başka bir arzumuz olamaz, fakat sadece bize acı vermiş olan şeylerden değil, bize acı verip vermeyeceklerini bilmediğimiz şeylerden de kaçınırız.

Ne arzu ne de nefret ettiğimiz şeyleri *istihfaf* ettiğimiz söylenir: ISTIHFAF, kalbin belirli şeylerin hareketine yanıt vermedeki hareketsizliğinden veya kayıtsızlığından başka bir şey olmayıp, kalbin daha güçlü diğer şeylerden veya bunları yaşamamış olmaktan dolayı başka bir etki altında bulunmasından kaynaklanır.

Bir insan vücudunun yapısı sürekli bir değişim içinde olduğu için, aynı şeylerin onda daima aynı arzuları ve istikrahları uyandırması imkânsızdır: ve bütün insanların aynı nesneye arzu duymakta birleşmeleri ihtimali bundan daha da azdır.

İyi. Kötü. Bir insanın iştahı veya arzusunun yöneldiği şey, o insan bakımından, *iyi* bir şeydir: onun nefret ve istikrahının yöneldiği nesne *kötü*, istihfafının nesnesi ise *süfli* ve *değersizdir.* Çünkü, iyi, kötü ve değersiz sözcükleri, onları kullanan kişinin bakış açısından kullanılır: mutlak ve basit olarak iyi, kötü ve değersiz olan hiçbir şey yoktur; devletin olmadığı yerde kişinin kendisinden, devlet varsa onu temsil eden kişiden veya ihtilaf içindeki insanların anlaşarak tayin ettikleri ve vereceği kararla ihtilafı çözecek olan bir hakem veya yargıçtan başka, iyinin ve kötünün ne olduğu

hakkında, nesnelerin kendi doğalarından alınabilecek herhangi bir genel kural da yoktur.

“Pulchrum”. “Turpe”. Latif. Yararlı. Nahoş. Yararsız.[12] Latin dilinde, anlamları iyi ve kötüye yaklaşan, fakat tam olarak aynı olmayan iki sözcük vardır: *Pulchrum* ve *turpe.* Bunlardan ilki, birtakım aşikâr belirtilerle iyiyi, İkincisi ise kötüyü vaad eden şeyler için kullanılır. Fakat, bizim dilimizde, onları ifade etmek için böyle genel adlara sahip değiliz. Yine de *pulchrum* yerine bazı durumlarda *uygun;* bazı durumlarda ise *güzel* veya *yakışıklı* veya *yiğit* veya *saygın* veya *albenili* veya *cana yakın* deriz; *turpe* yerine ise, durum neyi gerektiriyorsa, *iğrenç, biçimsiz, çirkin, alçak, müstekreh* ve benzeri sözcükler kullanırız; bütün bu sözcükler, doğru kullanıldıkları vakit, iyiyi veya kötüyü haber veren *ifade* veya görüntü anlamına gelirler. Böylece, üç tür iyi vardır; vaat edilen şey olarak iyi, yani *pulchrum;* arzulanan amaç olarak gerçekleşen iyi, ki buna *jucundum*[13] yani *hoş* denilir; ve araç olarak iyi ki buna da *yararlı veya, faydalı* denir; üç tür de kötü vardır: *turpe* dedikleri, haber verilen şey olarak kötü; sonuç bakımından kötü, yani *molestum*[14], ki nahoş veya rahatsız edici deriz; araçlar bakımından kötü: *yararsız, faydasız, zararlı.*

Hoşlanma. Rahatsızlık. Daha önce söylediğim gibi, algıda gerçekten bizim içimizde olan şey, sadece, dıştaki nesnelerin eyleminin neden olduğu hareket olduğuna göre; gözde, ışık ve renk; kulakta, ses; burunda, koku, *vs.:* aynı nesnenin eylemi gözlerden, kulaklardan ve diğer organlardan kalbe doğru devam ettiğinde, orada oluşan gerçek etki, hareket eden nesneye yönelik arzu ve ondan kaçınma isteğinden oluşan hareket veya çabadan başka bir şey değildir. Bu hareketin görüntü veya algısına, ya *hoşlanma* ya da *rahatsızlık* deriz.

Haz. Taciz. Arzu ve, görünüş itibariyle, *hoşlanma* ve *haz* denilen bu hareket, hayati hareketin bir doğrulanması ve yardımcısı gibi görünmektedir; dolayısıyla, haz yaratan şeylere, yardım eden veya güçlendiren anlamında, boşuna *jucunda, á juvando* denmemiştir. Bunların tersi olan şeylere de, engellemek ve hayati hareketi taciz etmek anlamında, *molesta, tacizkâr* denmiştir.

Bu nedenle, *haz veya hoşlanma* iyiliğin görünüşü veya algısıdır; *taciz* veya *rahatsızlık* ise kötülüğün. Dolayısıyla, bütün iştah, arzu ve sevgilere az

veya çok hoşlanma; bütün nefret ve istikraha ise şu veya bu ölçüde rahatsızlık ve taciz eşlik eder.

Nefsin hazları. Aklın hazları. Sevinç. Acı. Keder. Haz ve zevklerden bazıları varolan bir nesnenin algılanmasından doğarlar; bunlara *nefsin hazları* denilebilir; sadece kınayanlar tarafından kullanıldığı şekliyle, *nefsani* sözcüğünün yasalar oluncaya kadar yeri yoktur. Bu tür hazlar arasında, vücudun bütün külfetleri ve rahatlamaları ve ayrıca *görülmesi, işitilmesi, koklanması, tadılması* veya *dokunulması* hoş olan her şey vardır. Diğerleri ise, duyumsandıklarında ister zevk ister rahatsızlık versinler, şeylerin sonucunun tahmin edilmesinden kaynaklanan beklentiden doğarlar. Bunlar, bu sonuçları çıkaranın *aklının hazları* olup genellikle SEVINÇ olarak adlandırılırlar. Aynı şekilde, bazı rahatsızlıklar duyumsamada yer alır ve ACI olarak adlandırılırlar; diğerleri ise sonuçların beklentisindedir ve KEDER adını alırlar.

İştah, arzu, sevgi, istikrah, nefret, sevinç ve *keder* denilen bu yalın duygular, farklı düşüncelere göre, farklı adlar alırlar. İlkin, birbirlerini izlediklerinde, insanların arzu ettikleri şeye ulaşma ihtimaline dair görüşleri bakımından; ikinci olarak, sevilen veya nefret edilen şey bakımından; üçüncü olarak, bunlardan pek çoğunun birlikte düşünülmesi bakımından; ve dördüncü olarak da, bu birbirini izlemenin farklılığı bakımından, farklı adlar alırlar.

Umut. Arzu, arzu edilen şeye ulaşma ihtimali ile birlikte var olduğunda, UMUT adını alır.

Umutsuzluk. Böyle bir ihtimal yoksa, UMUTSUZLUK adını alır.

Korku. İstikrah, kendisinden kaçınılan nesnenin *zarar* vereceğinden korkuluyorsa, KORKU olarak adlandırılır.

Cesaret. Kendisinden kaçınılan nesnenin vereceği zararın ona direnerek önleneceği umudu varsa, CESARET'ten sözedilir.

Öfke. Ani cesaret, ÖFKE adını alır.

Güven. Sürekli *umut,* kendimize GÜVEN.

Çekingenlik. Sürekli *umutsuzluk,* kendimize GÜVENMEMEK.

İnfial. Zarar vermek kastıyla başka birine yapılmış olduğunu düşündüğümüz büyük bir haksızlık karşısında duyduğumuz *öfke,* İNFIAL.

Hayırseverlik. İyi kalplilik. Başka birine iyilik *arzusu,* HAYIRSEVERLIK, İYI NIYET, HAMIYET. Genel olarak insanoğluna yönelik olduğunda, İYI KALPLILIK.

Açgözlülük. Mal ve mülk *arzusu,* AÇGÖZLÜLÜK; daima suçlayıcı anlamda kullanılan bir ad; çünkü mal ve mülk peşinde koşan insanlar, yekdiğerinin bu konuda başarılı olmasından rahatsız olurlar; ancak soyut olarak mal ve mülk edinme arzusu, hangi yöntemlerin kullanıldığına bağlı olarak kınanmalı veya onaylanmalıdır.

Hırs. Makam veya önde gelme *arzusu,* HIRS: yukarıda belirtilen sebeplerden ötürü, daha kötü anlamda da kullanılan bir ad.

Pısırıklık. Amaçlarımıza yönelik kısıtlı bir arzu ve pek büyük engel teşkil etmeyen şeylerden korkmak, PISIRIKLIK.

Büyüklük. Küçük engel ve zorlukları *istihfaf etmek,* BÜYÜKLÜK.

Yiğitlik. Ölüm veya yaralanma tehlikesi karşısında *büyüklük,* YIĞITLIK, METANET.

Cömertlik. Mal ve mülkün kullanılmasında *büyüklük,* CÖMERTLIK.

Hasislik. Yukarıda belirtilen aynı şeylerdeki *pısırıklık,* ALÇAKLIK, HASISLIK veya NEKESLIK; beğenilip beğenilmediğine göre.

Şefkat. İnsanlara bir bütün olarak beslenen *sevgi,* ŞEFKAT.

Doğal şehvet. İnsanları, sadece nefsi sevindirmek için *sevmek,* DOĞAL ŞEHVET.

Sefa. Geçmiş hazları düşünerek elde edilen mal ve mülk sevgisi, SEFA.

Aşk tutkusu. Kıskançlık. Tek bir insana beslenen *sevgi* ve onun tarafından, sadece kendisinin, sevilme arzusu, AŞK TUTKUSU. Aynı şey, aşkın karşılıklı olmadığı korkusuyla birlikte, KISKANÇLIK.

İntikam. Birisini yaptığına pişman etmek için o kişiye zarar verme arzusu, İNTIKAM.

Merak: Neden ve nasılı bilme arzusu, MERAK; bu öyle bir şeydir ki sadece insanda vardır: yani, insanı diğer *hayvanlardan* ayıran, sadece aldı değil, ayrıca bu özel duygudur; hayvanlarda, yeme ve içme arzusu ve diğer nefsani hazlar baskın olduğu için, sebepleri öğrenme ihtiyacı bulunmaz; bu ihtiyaç aklın bir tutkusu olup, sürekli ve yorulmak bilmez bilgi üretiminden ısrarla zevk alınması nedeniyle, herhangi bir cinsel hazzın kısa süreli şiddetini aşar.

Din. Hurafe. Gerçek din. Zihnin uydurduğu veya herkesçe kabul edilen hikâyelerden hayal edilen görünmez bir güçten *korkulması,* Din; eğer bu hikâyeler herkesçe kabul edilmiyorsa, HURAFE. Hayal edilen güç, gerçekten hayal ettiğimiz gibi ise, GERÇEK DIN.

Dehşet. Korku, nedeni veya nesnesi bilinmediğinde, DEHŞET; aslında, nedenini veya nesnesini bilmeden korku duyan biri, ilk başta, korkusunun nedenini bilir; ama, daha sonra, herkes yekdiğerinin bildiğini varsaydığı için, bu unutulup gider ve geriye dehşet kalır. Bundan ötürü, bu duygu, tek bir insanda değil, bir insan topluluğunda ortaya çıkar.

Hayranlık. Değişik ve yeni bir şeyin verdiği *sevinç,* HAYRANLIK; insana özgüdür, çünkü nedenini bilme arzusunu ateşler.

Gurur. Beyhude gurur. Bir insanın kendi gücü ve yeteneğinin düşünülmesinden gelen *sevinç,* GURURLANMA denilen yücelik duygusudur: eğer bu duygu, insanın geçmiş eylemlerine dayanıyor ise, *güven* ile aynı şeydir: ancak, başkalarının iltifatlarına dayanıyor ise, BEYHUDE GURUR'dur: bu çok uygun bir adlandırmadır; çünkü, doğru temellere dayalı bir *güven* gayrete yol açar; oysa bir insanın kendinde güç ve yetenek vehmetmesi böyle değildir ve bu nedenle, gayet haklı olarak, *beyhude* diye adlandırılır.

Yeis. Güçsüzlük hissinden gelen *keder,* YEIS adını alır.

Bir insanın, kendisinde bulunmadığını bildiği yeteneklerin bulunduğunu sanması veya buna inanması olan *beyhude gurur,* en çok gençlerde görülür ve yiğitlik hikâyeleri veya masallarıyla beslenir; ancak olgunlaşma ve meşguliyet bu duyguyu genellikle yok eder.

Ani sevinç. Gülme. Ani sevinç, GÜLME denilen *yüz hareketlerine* yol açan duygu olup, ya kişinin kendini mutlu eden anlık bir hareketi nedeniyle, ya da başka birinde yanlış bir şey görmesi nedeniyle ortaya çıkar; ki, bu ikinci durumda, kişi o yanlış şeyin kendisinde bulunmadığına sevinip memnun olur. Bu, en fazla, kendilerinde fazla bir yetenek olmadığının farkında olan ve başkalarının hatalarını gözleyerek kendilerini memnun etmek mecburiyetinde olan kişilerde bulunur. Dolayısıyla, başkalarının yanlışlarına pek fazla gülmek, bir pısırıklık işaretidir. Yüce insanlar için en iyi işlerden biri, başkalarını alaydan korumak ve kurtarmak ve kendilerini sadece en yetenekliler ile kıyaslamaktır.

Ani yeis. Ağlama. Öte yandan, *ani yeis* AĞLAMA'ya neden olan duygudur ve şiddetli bir umudu veya insanın gücünü ayakta tutan bir desteği aniden çekip alıveren olaylar nedeniyle ortaya çıkar. Kadınlar ve çocuklar gibi, esas olarak dıştan gelen yardımlara dayananlarda en çok görülür. Dolayısıyla, bazıları arkadaşlarını kaybettikleri için, bazıları onların anlayışsızlığı için, bazıları ise barışma nedeniyle intikam planları sekteye uğradığı için ağlar. Fakat bütün durumlarda, hem gülme hem de

ağlama ani hareketlerdir ve zaman içinde yok olurlar. Çünkü, hiç kimse eski şakalara gülmez veya geçmişte kalmış bir felaket için ağlamaz.

Utanç. Yüz kızarması. Bir yetenek eksikliğinin meydana çıkmasından ötürü meydana gelen *keder,* UTANÇ veya kendini YÜZ KIZARMASI olarak gösteren duygudur; ve utanılacak bir şey yapıldığının anlaşılması ile oluşur; genç insanlarda, bu iyi bir isim sahibi olma isteğinin bir işaretidir ve övgüye değerdir: yaşlılarda da aynı şeyin işareti olmakla birlikte, çok geç geldiğinden, övülecek bir yanı yoktur.

Pişkinlik. İyi isim sahibi olup olmamanın umursanmaması PIŞKINLIK olarak adlandırılır.

Acıma. Bir başkasının başına gelen felaketten keder duymak ise ACIMA'dır; ve benzer bir felaketin kendi başımıza de gelebileceği düşüncesinden doğar; ve dolayısıyla, aynı zamanda, BIRLIKTE ACI ÇEKME[15] veya, günümüzün deyimiyle, HALDEN ANLAMA[16] olarak da adlandırılır. Bu nedenle, en iyi insanlar, büyük fenalıktan ileri gelen bir felaket için en az acıma duyarlar; ve bu tür bir felakete en az açık olduklarını düşünenler acımadan nefret ederler.

İnsafsızlık. Başkalarının başına gelen felaketleri istihfaf etmek veya pek umursamamak, İNSAFSIZLIK olarak adlandırılır ve insanın kendi durumunu güvenceye almak istemesinden kaynaklanır. Çünkü, bir insanın, başka bir amacı olmadıkça, başkalarının büyük zarara uğramasından zevk alabileceğine ihtimal vermem.

Taklit. Haset. Bir rakibin servet, şeref veya başka bir iyi şeydeki başarısından duyulan *keder*, kendi yeteneklerimizi onunkilere eşitleme veya onunkilerden fazla kılma çabası ile birleştiğinde, TAKLIT adını alır: fakat, rakibin ayağına kaydırmak veya ona engel olmak çabasıyla birleştiğinde, HASET olarak adlandırılır.

Teemmül.[17] İnsanın zihninde, aynı şeyle ilgili olarak, arzular ve istikrahlar, umutlar ve korkular gidip geldiğinde ve düşünülen şeyi yapmanın veya yapmamanın çeşitli iyi ve kötü sonuçları birbiri ardı sıra aklımızdan geçtiğinde; öyle ki bazen onu yapmak isteriz; bazen ondan kaçınırız; bazen yapmayı umut ederiz; bazen umutsuzluğa kapılırız; bazen de o işe girişmekten korkarız; işte, böyle durumlarda, o şey yapılıncaya

veya yapılmasının imkânsız olduğuna karar verilinceye kadar devam eden arzular, istikrahlar, umutlar ve korkuların tümüne birden TEEMMÜL[18] deriz.

Dolayısıyla, geçmişte kalmış şeyler için *teemmül* sözkonusu olamaz; çünkü onları değiştirmek açıkça imkânsızdır; imkânsız olduğu bilinen veya sanılan şeyler için de olamaz; çünkü insanlar böyle şeyler için teemmül etmenin boşuna olduğunu bilirler veya sanırlar. Ancak, imkânsız olduğu halde mümkün sandığımız şeyler için, boşuna olduğunu bilmeden, teemmül edebiliriz.

Arzu, istikrah, umut ve korkuların bu geliş ve gidişi, insanda olduğu gibi, diğer canlı yaratıklarda da vardır: ve bu nedenle hayvanlar da teemmül edebilir.

Bir *teemmül,* teemmül edilen şey yapıldığı veya yapılması imkânsız bulunduğu vakit, *sona erer;* çünkü, o ana kadar arzumuza veya istikrahımıza göre, yapma ve yapmama özgürlüğümüz elimizdedir.

Azim. Teemmülde, eylemden veya eylemin yapılmamasına karar verilmesinden hemen önceki en son arzu veya istikrah, AZIM dediğimiz şeydir; *azmetme* yeteneği değil, fiili. Ve *teemmül* sahibi hayvanların, aynı zamanda, *azim* sahibi olmaları gerekir. Okulların verdiği *azim* tanımı, yani azmin bir *akli arzu* olduğu, iyi bir tanım değildir. Eğer bu doğru olsaydı, akla aykırı hiçbir iradi hareket olamazdı. Çünkü bir *iradi hareket,* sadece *azimden* kaynaklanır. Ancak, akli bir arzu yerine, bitmiş teemmülden kaynaklanan bir arzu dersek, o zaman, bu tanım burada verdiğimin aynısı olur. Dolayısıyla, *azim, teemmüldeki en son arzudur.* Genel konuşma söyleminde, bir insanın bir şeyi yapmak azminde olduğunu fakat daha sonra bundan vazgeçtiğini söylesek de; bu, iradi hareket oluşturmayan bir eğilimden başka bir şey değildir; çünkü eylem ona değil, em son eğilime veya arzuya dayanır. Çünkü, ara arzular bir eylemi iradi kılsaydı; o zaman, aynı mantıkla, bütün ara arzular bu eylemi iradi kılardı; ve böylece, aynı eylem hem iradi hem de gayri-iradi olurdu.

Buradan açıkça görülüyor ki, sadece, açgözlülükten, hırstan, şehvetten ve düşünülen şeye yönelik diğer arzulardan kaynaklanan hareketler değil, istikrahtan ve yapmamayı izleyen sonuçların korkusundan kaynaklananlar da *iradi hareketlerdir.*

Duyguların anlatım biçimleri. Duyguların ifade edildiği anlatım biçimleri, düşüncelerimizi ifade ettiğimiz anlatım biçimleriyle kısmen aynı,

kısmen de farklıdır. İlkin, genel olarak, bütün duygular *bildirme kipinde* ifade edilebilir; *seviyorum, korkuyorum, seviniyorum, düşünüyorum, emrediyorum* gibi: fakat, bunlardan bazılarının kendi özel anlatımları vardır, ki bu anlatımlar yine de beyanlar niteliğinde değildir; meğerki, kaynaklandıkları duygunun yanısıra başka çıkarsamalar yapmaya da yarasınlar. Teemmül, *şart kipinde* ifade edilir; bu kip, sonuçlarıyla birlikte varsayımların ifade edilmesine özgüdür; *eğer bu yapılırsa, o zaman şu olacaktır* gibi; ve muhakeme dilinden farklı değildir, şu farkla ki muhakeme genel sözcüklerle olup, teemmül çoğunlukla özel sözcüklerledir. Arzu ve istikrahın dili *emir kipin dedir; bunu yap, şunu yapma* gibi; ve karşı taraf yapmak veya yapmamak mecburiyetinde ise *emir;* değilse *nasihat* veya *öğüt* niteliğindedir. Beyhude gurur, infial, acıma ve intikamın dili ise *istek kipidir:* fakat, bilmek arzusu için özel bir ifade biçimi vardır ve buna *soru kipi* denir; *bu nedir, ne zaman nasıl yapılır* ve *neden öyledir?* gibi. Duyguların anlatımı için başka konuşma biçimleri bulamıyorum. Lanetleme, sövme, hakaret etme ve benzerleri ise, konuşma değil, alışılmış bir dilin işlerinden ibarettir.

Bu konuşma biçimlerine, duygularımızın ifadeleri veya iradi işaretleri diyorum: fakat bunlar kesin işaretler değildir; çünkü, onları kullanan kişi bu duygulara sahip olsun veya olmasın, keyfi biçimde kullanılabilirler. Varolan duyguların en iyi işaretleri yüz ifadesinde, vücudun hareketlerinde, hareketlerde, ve insanın sahip olduğunu bildiğimiz amaç veya hedeflerde bulunur.

Görünür iyilik ve kötülük. Teemmül esnasında, arzular ve istikrahlar, teemmül ettiğimiz işin iyi ve kötü sonuçlarının ve akıbetinin önceden görülmesiyle hâsıl olduğu için; o işin iyi veya kötü etkisi, pek az insanın tümünü görebileceği uzun bir sonuçlar zincirinin tahmin edilmesine dayanır. Fakat, insanın görebileceği kadarıyla, eğer bu sonuçlardaki iyilik kötülükten daha fazla ise, bütün sonuçlar zinciri, yazarların dediği gibi, *görünürde iyidir.* Öte yandan, kötülük iyilikten fazla ise, *görünürde kötü* olduğu söylenir: böylece, deneyim veya akıl sayesinde, sonuçlardan en fazla emin olan kişi en iyi teemmül edendir ve, istediği zaman, başkalarına en iyi öğütler verebilendir.

Mutluluk. İnsanın zaman zaman arzu ettiği şeyleri elde etmede *sürekli başarı* göstermesi, yani sürekli, olarak muvaffak olması, insanların MUTLULUK dediği şeydir; ben bu hayatın mutluluğunu kastediyorum. Çünkü,

hayatımız boyunca sürekli bir zihinsel dinginlik diye bir şey yoktur; hayat hareketten ibarettir ve, algı oldukça, asla arzusuz veya korkusuz olamaz. Tanrı'nın, kendisine imanla bağlı olanlar için nasıl bir mutluluk hazırladığı, onu yaşamadan önce bilinemeyecektir; çünkü bu, şimdiki halde, âlimlerin *mesut hayal*[19] sözcüğü gibi anlaşılamaz niteliktedir.

Övgü. Yüceltme. μακαρισμός [*makarismos.* -Çev.] İnsanların, bir şeyin iyiliği hakkındaki görüşlerini ifade etmekte kullandıkları anlatım biçimi ÖVGÜ'dür. Bir şeyin gücünü ve büyüklüğünü ifade etmekte kullandıkları ise YÜCELTME'dir. Bir insanın mutluluğuna ilişkin düşüncelerini ise, Grekler'in μακαρισμός [*makarismos* -Çev.] dedikleri şeyle anlatırlar. Bu sözcük için, dilimizde bir karşılık yoktur. Duygular hakkında yukarıda söylenenler, hali hazırdaki amacımız bakımından yeterlidir.

Bölüm 7
Diskur Sonları Üzerine

Bilgi isteğinin yönlendirdiği bütün *diskurların* bir *sonu* vardır, ya istenilen amaca ulaşarak veya diskuru yarıda keserek. Diskur zinciri içinde de, ne zaman bir kesintiye uğrarsa, o zaman için bir son vardır.

Sonuç veya nihai hüküm. Şüphe. Diskur sadece zihinsel olduğunda, bir şeyin olup olmayacağı veya olup olmadığı düşüncelerinden oluşur. Böylece, bir insanın diskur zincirini bir noktada kestiğinizde, onu, bir *olacak* veya *olmayacak;* veya *olmuş* veya *olmamış* varsayımında durdurursunuz. Bütün bunlar *kanaattir.* İyi ve kötü hakkında teemmül edilmesinde, giden ve gelen arzu ne ise; *geçmiş* ve *gelecek* hakkındaki gerçeğin araştırılmasında da, giden ve gelen görüş odur. Ve teemmüldeki en son arzuya *azim* denildiği gibi; aynı şekilde, geçmiş ve gelecek hakkındaki gerçeğin araştırılmasında da en son benimsenen görüş, diskur yağan kişinin vardığı Sonuç veya kesin ve nihai hüküm olarak adlandırılır. Ve bir şeyin iyi mi yoksa kötü mü olduğu hakkında gidip gelen arzular zincirine *teemmül* denildiği gibi; aynı şekilde, bir şeyin doğru mu yoksa yanlış mı olduğu konusunda değişen görüşler zincirinin tümüne de Şüphe denir.

Hiçbir diskur, geçmiş veya gelecek gerçeğin mutlak bilgisiyle sonuçlanamaz. Çünkü gerçeğin bilgisi algıdan ve, daha sonra, bellekten kaynaklanır. Daha önce, bilim denildiğini söylediğim nedenlerin ve sonuçların bilgisi de mutlak değil, şarta bağlıdır. Hiç kimse, diskur yoluyla; bunun veya şunun varlığını, varolmuş olduğunu veya olacağını bilemez; bu, mutlak bilgidir. Sadece şunlar bilinebilir: eğer bu böyleyse, şu şöyledir; eğer bu olmuşsa, şu olmuştur; eğer bu olacaksa, şu olacaktır: bu, şarta bağlı bilgidir; ve bir şeyin bir başka şeyi izlemesi de değildir; fakat, bir şeyin adının aynı şeyin bir başka adını izlemesidir.

Bilim. Kanaat. Bilinç. Dolayısıyla, diskur konuşmaya döküldüğü ve, sözcüklerin tanımlarından hareketle, bunların birbirleriyle birleştirilmesi suretiyle, genel beyanlara ve bunlardan hareketle de tasımlara doğru ilerlediği vakit; sonuç veya son toplam çıkarsama olarak adlandırılır; ve bunun ifade ettiği zihinsel düşünce şartlı bilgi veya sözcüklerin birbirini izlemesinin bilgisidir ki genellikle BILIM denilir. Ancak, diskurun hareket noktası tanımlar değilse; veya tanımlar, tasımlar oluşturacak biçimde, doğru olarak birleştirilmezse, o zaman sonuç veya çıkarsama KANAAT adını alır;

yani, bazen anlaşılma imkânı olmayan saçma ve anlamsız sözcüklerle de olsa, söylenen bir şeyin doğruluğu hakkında [*kanaat bildirilmesi,* -Çev.]. İki veya daha fazla insan aynı gerçeği biliyorlarsa, onun BILINCINDE oldukları söylenir; ki bu da, onu birlikte bilmek demektir [İngilizce'de *bilinç: con-science: ortak-bilgi* -Ed.]. Böyle insanlar, yekdiğeri veya üçüncü bir kişi hakkındaki gerçeklerin en sağlıklı tanıkları oldukları için; bir insanın *bilincine* [burada *ortak-bilgisine* -Ed.] aykırı olarak konuşması veya başka birini buna ayartması veya zorlaması, her zaman, çok kötü bir hareket olarak bilinmiştir ve bilinecektir: o kadar ki bilinç savunmasına bütün çağlarda dikkatle kulak verilmiştir. Daha sonraları, insanlar, kendi gizli gerçeklerinin veya gizli düşüncelerinin bilgisi anlamında, aynı sözcüğü mecazi olarak kullanmışlardır; bu nedenle, bilinç bin tane tanığa eşittir denilir mecazi olarak. Son olarak, daha saçma olması imkânsız da olsa kendi yeni kanaatlerine şiddetle âşık ve onları inatla savunmak eğiliminde olan insanlar da bu kanaatlerine o saygıdeğer sözcüğü, bilinç sözcüğünü, yakıştırırlar, sanki bu kanaatlerin değiştirilmesini veya onlar aleyhinde konuşulmasını yasaklamak istermişçesine; ve böylece, aslında sadece doğru olduğunu sandıkları halde, bu kanaatlerin doğru olduğunu bildikleri iddiasında bulunurlar.

İnanç. İman. Bir insanın diskuru tanımlardan yola çıkmadığı vakit, o insana ait bir başka tefekkürden başlar, ki buna da kanaat denilir; veya, gerçeği bilme yeteneğinden veya dürüstlüğünden şüphe etmediği başka birinin bir sözünden başlar; bu durumda diskur, ele alman şeyden çok, kişi ile ilgilidir; ve varılan sonuç İNANÇ ve İMAN adını alır: kişiye olan *iman;* hem kişiye hem de onun söylediği şeyin doğruluğuna olan *inanç.* Böylece, inançta iki kanaat vardır; birisi adamın söylediğine, diğeri ise onun erdemine ilişkin. Bir insana *itimat etmek,* veya *güvenmek* veya *inanmak* aynı şey demektir; yani, insanın doğru sözlülüğü hakkında bir kanaat sahibi olmaktır: ancak, *söylenen şeye inanmak* sadece söylenen şeyin doğruluğu hakkında bir kanaat sahibi olmaktır. Fakat dikkat edilmelidir ki; *inanırım*[20] veya Latince *credo in* ve Grekçe *πιστέυω ειζ* [*pistevo eis* -Çev.] ifadeleri sadece kutsal yazılarda kullanılır. Diğer yazılarda, bunlar yerine, *ona inanırım*[21]; *ona güvenirim; ona itimat ederim* veya Latince *credo illi; fido illi* ve Yunanca *πιστέυω ἀυτῶ* [*pistevo avto* -Çev.] ifadeleri kullanılır: ve

sözcüğün dinsel kullanımının bu özelliği Hıristiyan inancının gerçek nesnesinin ne olduğu hakkında pek çok tartışmalara neden olmuştur.

Fakat, dinsel akide anlamındaki *inanmak* sözüyle, kişiye olan inanç değil, dinsel akidenin kabul edilmesi ve tanınması kastedilir. Çünkü, sadece Hıristiyanlar değil bütün insanlar, Tanrı'ya o şekilde inanırlar ki, anlasınlar veya anlamasınlar onun söylediğini işittikleri her şeyi doğru kabul ederler; ki bir insanda bulunabilecek olan bütün iman ve inanış bundan fazla olamaz: fakat bütün insanlar dinsel akidenin doktrinine inanmazlar.

Buradan şu sonuca varabiliriz ki: herhangi bir şeyin doğru olduğuna, o şeyden veya doğal aklın ilkelerinden değil, o şeyi söylemiş olan ve hakkında iyi bir kanaat sahibi olduğumuz kişinin otoritesinden alınmış kanıtlar temelinde inanıyorsak; o zaman, o kişiye inanıyor veya güveniyor ve onun kelamını inancımızın nesnesi olarak kabul ediyoruz demektir; ve inanmakla sunulan saygı sadece ona yöneliktir. Dolayısıyla, bizzat Tanrı'dan bize dolaysız bir vahiy gelmediği halde, Kutsal Kitaplar'ın[22] Tanrı kelamı olduğuna inandığımız vakit, inancımız, imanımız ve güvenimiz kiliseyedir; çünkü kabul ettiğimiz ve tanıdığımız şey onun sözüdür. Bir peygamberin Tanrı adına onlara aktardıklarına inananlar, onun aktardıklarının doğruluğuna sadakat içinde, bu peygamber ister gerçek isterse sahte bir peygamber olsun, onun sözünü kabul ederler, ona saygı gösterirler, ona güvenip inanırlar. Bütün diğer tarih de böyledir. *İskender* veya *Sezar'ın* yiğitlikleri hakkında tarihçiler tarafından yazılan her şeye inanmazsam, *İskender* veya *Sezar'ın* veya, tarihçi dışında, başka bir kimsenin ruhunun rahatsız olacağını sanmam. *Livius*,[23] Tanrılar'ın bir defasında bir ineği konuşturduğunu söyler ve biz de buna inanmazsak; burada Tanrı'ya değil. *Livius'a* güvenmiyoruzdur. Böylece şu husus açıktır ki, sadece insanların otoritesine ve, Tanrı tarafından gönderilmiş olsun veya olmasın, onların yazılarına dayanarak herhangi bir şeye inandığımızda, bu sadece insanlara inanmaktır.

Bölüm 8
Genellikle Düşünsel Denilen Erdemler ve Bunların Karşıtı Olan Kusurlar Üzerine

Düşünsel erdemin tanımı. Genel olarak Erdem, bütün konularda, yüceliği nedeniyle değer verilen bir şeydir ve mukayese ile ortaya, çıkar. Çünkü, bütün şeyler bütün insanlarda eşit olarak varolsaydı, hiçbir şeye fazladan değer verilmezdi. *Düşünsel erdemler* ifadesiyle, daima, insanların övdükleri, değer verdikleri ve kendilerinde de olmasını istedikleri, ve genellikle *zekâ* adıyla anılan zihnin yetenekleri kastedilir; ancak, *zekâ* sözcüğü belirli bir yeteneği diğerlerinden ayırdetmek için de kullanılır.

Doğal ve sonradan kazanılmış zekâ. Doğal zekâ. Bu *erdemler* iki türdür; *doğal* ve *sonradan kazanılmış*. Doğal zekâ ile, insanın doğuştan sahip olduğu şeyi kastetmiyorum: çünkü bu, algıdan başka bir şey değildir; ve, bu bakımdan, insanlar birbirlerinden ve hayvanlardan pek fazla farklı değildir. Dolayısıyla, bu [*algı*, -Çev.] erdemler arasında sayılmamalıdır. Kastettiğim şey, sadece pratik ve deneyle, yöntemsiz, eğitimsiz ve öğretimsiz, elde edilen *zekâdır.* Bu DOĞAL ZEKÂ esas olarak iki şeyden oluşur; düşünme çabukluğu, yani, bir düşüncenin diğerini hızla izlemesi ve belirlenen bir amaca doğru *kararlı biçimde yöneliş.* Öte yanda, düşünmede yavaşlık; KALIN KAFALILIK, *aptallık* denilen ve, bazen de, hareket yavaşlığı veya hareket etme güçlüğü ifade eden diğer adlar ile anılan zihinsel kusuru oluşturur.

İyi zekâ veya hayal gücü. İyi muhakeme, Takdir. Düşünme çabukluğundaki bu farklılığın nedeni, bazıları bir şeyi diğer bazıları ise başka bir şeyi seven ve sevmeyen insanların duygularının farklı olmalarıdır: bu nedenle, bazı insanların düşünceleri bir tarafa eğilimli iken diğer bazılarının düşünceleri ise başka bir tarafa eğilimlidir; ve muhayyilelerinden geçen şeyleri değişik biçimlerde gözlemlerler, insanların düşüncelerinin bu birbirini izleyişinde, nelerde *birbirlerine benzedikleri*, veya nelerde *birbirlerine benzemedikleri*, veya *hangi amaca yaradıkları* veya *bu amaca nasıl yaradıkları* dışında, üzerinde düşündükleri şeylerde gözlemlenecek başka hiçbir şey olmadığı halde; aralarındaki benzerlikleri gözlemleyenlerin, eğer bunlar başkaları tarafından nadiren gözlemlenen türdeyse, *iyi bir zekâya* sahip oldukları söylenir: burada, kupunla kastedilen *iyi bir hayal gücüdür.* Ancak, farklılıklarını ve benzemezliklerini

gözlemleyenlerin ise, ki buna farklı şeyler arasında *ayrım yapma* ve *karar verme* denilir; eğer bu ayrım kolay değilse, *iyi bir muhakeme* yeteneğine sahip oldukları söylenir: özellikle konuşma ve ticaret alanında; zamanlar, yerler ve kişilerin tefrik edilmesi gereken konuşmada ve ticarette, bu erdem TAKDIR olarak adlandırılır. Hayal gücü, muhakeme yeteneğinin yardımı olmaksızın, bir erdem olarak tavsiye edilmez, iyi bir hayal gücü için gerekli olan, zamanlar, yerler ve insanların ayırdedilmesi yanında, düşüncelerin amaca; yani, onlardan elde edilecek bir faydaya uygulanması da gereklidir. Bu yapıldığında, bu erdeme sahip olan kişi, sadece güzel konuşma örnekleri vererek ve konuşmasını yeni ve uygun mecazlarla süsleyerek değil, bunların ilginçliği ile de, hoş benzetmelere uygun olacaktır. Ancak, kararlılık ve bir amaca yöneliş olmazsa, büyük bir hayal gücü bir tür çılgınlıktır; bir konuşmaya başladıklarında, akıllarına gelen her bir şey yüzünden, esas konudan uzaklaşıp çok sayıda sapmalara dalan ve parantezler açan ve sonuçta neden sözettiğini unutan insanlar gibi: bu tür bir delilik için özel bir ad bilmiyorum: fakat bunun nedeni, bazen, deneyimsizliktir; başkalarının yeni ve nadirattan saymadıkları bir şeyin kişiye öyle görünmesi gibi: bazen de pısırıklıktır; başkalarının solda sıfır saydıkları bir şeyin o kişinin kafasında muazzam bir şey olarak düşünülmesi gibi: ve böylece yeni veya muazzam olduğu, dolayısıyla anlatılmaya değer olduğu düşünülen her bir şey, kişiyi, konuşmasının amaçlanan gidişinden adım adım uzaklaştırır.

Epik veya *dramatik* olsun, iyi bir şiirde veya *sonelerde, epigramlarda* ve diğer ederlerde, hem muhakeme yeteneği hem de hayal gücü gereklidir; çünkü iyilik yöntemde, doğrulukta, ve bilinen en yararlı eylemlerin seçimindedir. Hayal gücünün, üslubu süslemekten başka yeri yoktur.

Övgü nutuklarında ve sövgülerde başat olan hayal gücüdür; çünkü amaç, doğruya varmak değil, yüceltmek ve küçültmektir, ve bu da soylu veya kötü benzetmelerle yapılır. Hüküm, sadece, hangi durumların bir işi övgüye değer veya suçlanmaya müstahak kıldığını belirtir.

Nasihatlerde doğruluk, yalvarmalarda da sözü dolandırma amaca en iyi hizmet ettiği için, birinde muhakeme, diğerinde ise hayal gücü en çok gereklidir.

Kanıtlamada, hukukta ve gerçeğe yönelik bütün sistemli arayışlarda, bütün işi muhakeme yapar; şu kadar ki, bazen, anlatımı kolaylaştırmak için uygun bir benzetme gerekebilir; ve işte o zaman bir ölçüde hayal gücüne

gerek olur. Mecazlara gelince, onların bu alanda hiç bir yeri yoktur. Mecazlar, açıkça aldatmaya yönelik oldukları için; onları hukuka veya muhakemeye sokmak tam bir çılgınlık olurdu.

Herhangi bir diskurda, takdir kusuru göze çarpıyorsa, hayal gücü ne kadar renkli olursa olsun, bütün diskur zekâ eksikliğinin bir işareti olarak yorumlanacaktır; hayal gücü son derece sıradan olsa bile, takdir yeteneği açıkça görülüyorsa, diskur asla böyle yorumlanmayacaktır.

Bir insanın gizli düşünceleri, utanç veya suçlama olmaksızın, kutsal, adi, temiz, müstehcen, ciddi ve gayrı ciddi her şeye yayılabilir; oysa sözlü diskur, muhakemenin zaman, mekân ve kişiler bakımından onayladığının ötesinde, bunu yapamaz. Bir anatomi bilgini veya bir doktor pis şeyler hakkındaki yargısını söyleyebilir veya yazabilir; çünkü amaç, hoşa gitmek değil, yararlı olmaktır: fakat, bir başkasının bu konulardaki çarpıcı ve ilginç fantezilerini yazması, bir adamın çamurun içine yuvarlandıktan sonra gelip kendini temiz insanlar arasında sunmasına benzer. Aradaki farkı oluşturan şey takdir eksikliğidir. Yine, bir insan, serbest bir kafayla ve tanıdık insanlar arasında, sözcüklerin sesleri ve kapalı anlamlarıyla ve bir o kadar olağanüstü hayal gücü buluşlarıyla oynayabilir: fakat ciddi bir konuşmada veya halkın önünde veya tanımadığımız veya saygı göstermemiz gereken insanların huzurunda; böylesi sözcük oyunları budalalık olarak görülecektir; ve yine aradaki fark takdir eksikliğindedir. Bu nedenle, zekânın eksik olduğu yerde, eksik olan hayal gücü değil, takdirdir. Dolayısıyla, hayal gücü olmayan muhakeme zekâ olabilir, fakat muhakemesiz hayal gücü zekâ değildir.

Basiret. Bir amacı olan bir kişinin çeşitli şeyler üzerinde gezinen düşünceleri, bu şeylerin o amaca ne ölçüde uygun olduğunu veya onların nasıl bir amaca uygun olabileceğini gözlemlediği vakit; eğer onun gözlemleri kolay veya alışılagelmiş türden değilse, onun bu düşünceliliği BASIRET olarak adlandırılır ve deneyim fazlalığına ve benzer şeylerin ve onların konuyla ilgisinin hatırlanmasına dayanır. Bu konuda insanlar arasında, hayal güçlerinde veya muhakeme yeteneklerinde olduğu kadar çok fark yoktur; çünkü yaşça eşit olan insanların deneyimleri nicelik bakımından çok farklı değildir; fakat, her insanın kendi özel amaçları olduğu için, bu deneyimler nitelikçe değişik durumlarla ilgilidir. Bir aileyi veya bir krallığı iyi yönetmek değişik basiret dereceleri değil; değişik türden işlerdir; tıpkı, nesnenin gerçek boyutlarından daha küçük veya ona

eşit veya daha büyük bir resim çizmenin farklı sanat dereceleri olması gibi. Sade bir aile reisinin kendi ailesinin işlerindeki basireti, bir kraliyet özel meclis üyesinin[24] başka bir kişinin işlerindeki basiretinden daha fazladır.

Kurnazlık. İnsanlarda genellikle korku veya yoksulluğun yol açtığı haksız veya sahtekârca yöntemlere başvurulmasını basirete eklerseniz; KURNAZLIK denilen ve bir alçaklık işareti olan o çarpık bilgeliği elde edersiniz. Çünkü büyüklük, haksız veya sahtekârca yolların hakir görülmesidir. Latinler'in *versutia*[25] dedikleri, bir insanın başka bir insana ödeme yapmak için bir başkasını soymasında olduğu gibi, mevcut bir tehlikeyi veya rahatsızlığı savuşturmak için daha büyük bir kötülüğe girişmesi olan ve İngilizce'ye hilekârlık ("shifting") olarak tercüme edilebilen şey, [*Latince* -Çev.] mevcut faiz ödemesi için tefecilerden borç almak anlamından gelen *versura'*dan, *versutia* denilen daha basiretsiz bir kurnazlıktır.

Sonradan kazanılmış zekâ. Yöntem ve eğitim yoluyla *sonradan kazanılmış zekâ* olarak, konuşma yeteneğinin doğru kullanılmasına dayanan ve bilimleri üreten akıl vardır sadece. Ancak, akıl ve bilimden, daha önce beşinci ve altıncı bölümlerde bahsetmiştim.

Zekâlar arasındaki bu farkın nedenleri duygularda bulunur; ve duyguların farklılığı, kısmen bünye farklarından, kısmen de eğitim farkından kaynaklanır. Bu farklılık beynin durumundan ve, harici veya dahili, duyu organlarından kaynaklansaydı, insanların görme, işitme ve diğer duyularındaki farklılık, hayallerindeki ve takdir yeteneklerindeki farklılıktan daha az olmazdı. Dolayısıyla bu farklılık, sadece insanların kişiliklerindeki farktan değil, ayrıca, gelenekleri ve eğitimlerinin de farklı oluşundan dolayı farklılaşan duygulardan kaynaklanır.

En fazla zekâ farklılığı yaratan duygular, esas olarak, az veya çok kudret, mal mülk, bilgi ve saygınlık arzusudur. Bütün bunlar, ilkine, yani kudret arzusuna indirgenebilir. Çünkü mal mülk, bilgi ve saygınlık sadece değişik kudret türleridir.

Zıpırlık. Delilik. Dolayısıyla, bunlardan hiç biri için herhangi bir duygu beslemeyen bir insan, kayıtsız bir insandır; bu insan, başkalarını rahatsız etmemek anlamında, iyi bir insan da olabilir; ancak, büyük bir hayal gücüne veya pek fazla muhakeme yeteneğine sahip olamaz. Çünkü, düşüncelerin arzularla olan ilişkisi, ülke dışında dolaşıp arzu edilen şeye

giden yolu bulmaya çalışan kâşifler ve casuslar gibidir: aklın faaliyetinin bütün kararlılığı ve çabukluğu buradan gelir: arzusu olmamak ölmüş olmaktır; güçsüz duyguları olmak ise donukluk; öte yandan, her bir şey için gelişigüzel duygulara sahip olmak ZIPIRLIK ve çılgınlıktır; her bir şey için normalden daha güçlü ve daha şiddetli duygulara sahip olmak ise insanların DELILIK dediği şeydir.

Bunların, duyguların kendisi kadar fazla türleri vardır. Bazen, olağanüstü ve aşırı duygular vücudun organlarının bozukluğundan veya onlardaki bir hasardan kaynaklanır; ve bazen de, organlardaki hasar veya bozukluk şiddetli veya uzun süreli bir duygudan ötürü meydana gelmiştir. Ancak, her iki durumda da, delilik aynı niteliktedir.

Şiddeti ve uzunluğu deliliğe yol açan duygu, genellikle *kibir* ve *kendini beğenmişlik* denilen çok büyük *beyhude gururdur* veya çok büyük bir *yeistir.*

Öfke. Kibir insanı kızgınlığa götürür; bunun aşırısı ise, ÖFKE ve GAZAP denilen deliliktir. İşte bu yüzden denilir ki aşırı intikam arzusu, süreğen bir hale geldiğinde, organlara acı verir ve öfkeye dönüşür; aşırı sevgi de, kıskançlıkla birlikte, öfkeye dönüşür: bir insanın, tanrısal esin, bilgelik, kültür, güzellik, vs. bakımından kendini aşırı beğenmesi de delilik ve zıpırlık olur: bu aşırı beğenme, kıskançlıkla bir araya geldiğinde, öfke haline gelir: aynı şekilde, herhangi bir şeyin doğruluğuna dair şiddetli bir kanaat başkaları tarafından kabul edilmediği takdirde, yine öfkeye dönüşür.

Melankoli. Delilik. Yeis, insanı, nedensiz korkulara sürükler; buna, genellikle, MELANKOLI denir ve bir deliliktir; tenha yerlere ve mezarlıklara sık sık gidilmesi, irrasyonel davranışlar, ve kâh bir şeyden kâh başka bir şeyden korkulması gibi değişik şekillerde ortaya çıkar. Özet olarak, garip ve olağandışı davranışlara neden olan bütün duygular, delilik genel adıyla adlandırılır. Ancak, değişik delilik türleri için, eğer uğraşılırsa, daha pek çok ad bulunabilir. Ve eğer aşırılıklar delilik ise, şüphe yok ki tutkular da, kötülüğe yaklaştıkları ölçüde, deliliğin dereceleridir.

Sözgelimi, kendilerine ilham geldiğine inanan kişilerde deliliğin etkisi, böyle bir duygudan kaynaklanan aşırı bir hareketle, tek bir insanda her zaman için belirgin olmasa da, böylesi insanlar bir araya geldiklerinde, bütün hepsinin ihtirası kâfi derecede belirgindir. En iyi dostlarımıza bağırıp çağırmak, vurmak ve taş atmaktan daha büyük hangi çılgınlık işareti olabilir ki? Ancak, böyle bir insan topluluğu bundan bile daha fazlasını yapacaktır.

Bütün hayatları boyunca kendilerini korumuş ve tehlikeden sakınmış olanlara bağırıp çağıracaklar, onlara karşı savaşacaklar ve onları yok edeceklerdir. Ve eğer kitledeki çılgınlık böyle ise, münferit kişilerde de aynıdır. Denizin ortasında, insan nasıl ki hemen yanındaki suların sesini algılamasa bile, onların, denizin kükremesine, en az aynı kitlenin diğer parçaları kadar katkıda bulunduğunu gayet iyi biliyorsa; aynı şekilde, bir veya iki kişide aşırı bir huzursuzluk görmesek bile, onların bireysel duygularının huzursuz bir toplumun isyankâr gürlemesinin bir parçası olduğundan hayli emin olabiliriz. Onların çılgınlığını gösteren başka hiçbir şey olmasaydı bile, o küstahça ilham yeterli kanıttır. Tımarhanede adamın biri size aldı başında laflar ettikten sonra, ayrılmadan önce, ona kim olduğunu sorduğunuzda, size Tanrı olduğunu söylerse, onun, deliliğinin kanıtı olarak çılgınca bir hareket yapmasına gerek duymazdınız.

Halk arasında "ermek" denilen bu ilham geldiği inancı, genellikle, başkalarınca doğru kabul edilen bir şeyin yanlış olduğunun tesadüfen keşfedilmesinden kaynaklanır; ve nasıl olup da bu kadar özel bir hakikate (veya hakikat sandıkları bir şeye; çünkü, çoğu zaman, rastgele buldukları şey hakikatten çok uzak olabilir) vardıklarını bilmedikleri veya hatırlamadıkları için; bunun, onlara, Tanrı tarafından doğaüstü bir şekilde açıklandığını ve Tanrı'nın sevgili kulları olduklarını düşünerek, kendilerine hayran olurlar.

Yine, deliliğin çok fazla zuhur eden ihtirastan başka bir şey olmadığı, organlardaki bir bozukluğun etkileriyle aynı olan şarabın etkilerinden anlaşılabilir. Çok fazla içmiş olan insanlardaki davranış çeşitliliği, delilerdeki ile aynıdır: bazıları öfkelenir, bazıları sever, bazıları güler ve başat durumda olan çeşitli duygularına göre, hepsi de bunu anormal bir tarzda yapar: çünkü şarabın etkisi, utanma duygusunu yok eder ve kişiyi hal ve hareketlerinin biçimsizliğini görme yeteneğinden yoksun kılar. Öyle sanıyorum ki, en ayık insanlar bile, dalgın ve amaçsız bir halde tek başlarına gezinirkenki düşüncelerinin uçarılığının ve olağandışılığının başkaları tarafından öğrenilmesini istemezlerdi; bu, denetimsiz duyguların bir tür delilik olduğunun bir itirafıdır.

Eski ve yeni çağlarda, deliliğin nedeniyle ilgili iki görüş olmuştur. Bazı insanlar, deliliği, duygulara bağlamış; bazıları da, insanın içine girip onu esir aldığına ve onun organlarını, delilerin yaptığı gibi, garip ve görgüsüz bir tarzda hareket ettirdiğine inandıkları iyi veya kötü bazı cinlere

veya ruhlara bağlamışlardır. Birinciler, böyle insanları, deli olarak adlandırmış; İkinciler ise *demoniacs,* yani cinler tarafından esir alınmışlar [*cinliler* -Çev.], veya bazen de *energumeni,* yani cinler tarafından hareket ettirilenler, olarak adlandırmışlardır. Günümüzde ise, İtalya'da onlara sadece *pazzi* değil, aynı zamanda *spiritati,* yani cinlerin esir aldığı insanlar da denilmektedir.

Bir Grek şehri olan Abdera'da, çok sıcak bir günde, *Andromeda* tragedyası sahnelenirken, seyircilerin büyük çoğunluğu, aşırı sıcaklık ve tragedyanın etkisiyle, kendilerini kaybedip, kış gelinceye kadar, Perseus ve Andromeda'nın adları ile mısralar okuyup durmuşlar. Bu deliliğin, tragedya etkisiyle ortaya çıktığına inanılmış. Bir başka Grek şehrinde de, genç kızlara musallat olan ve onları, kendilerini asmaya götüren bir çılgınlık krizi yaşanmış. Pek çok insan, bunun, Şeytan'ın bir işi olduğunu düşünmüş. Fakat, genç kızlardaki bu yaşama isteksizliğinin zihinsel bir ıstıraptan ileri geldiğinden şüphelenen birisi, bu kızların yaşamlarına değilse bile onurlarına değer verdiklerini düşünerek, yöneticilere, kendilerini asan bu genç kızları soyup çırılçıplak sallanmaya bırakmayı tavsiye etmiş. Hikâyeye göre, bu tavsiye, o deliliği tedavi etmiş. Fakat öte yandan, aynı Grekler, deliliği, genellikle, Eumenides veya Furia'Iarın[26] ve bazen de Ceres[27], Phoibos[28] ve diğer tanrıların işlerine bağlamışlar; insanlar fantazmalara o kadar çok şey atfettiler ki onları havada yaşayan varlıklar olarak tahayyül ettiler ve onları, genel olarak, ruhlar diye adlandırdılar. Bu konuda, Romalılar ve Yahudiler de, Grekler ile aynı inançtaydılar; delilere, peygamber veya, ruhların iyi ya da kötü olduklarını düşünmelerine bağlı olarak, *demoniacs* dediler: bazıları ise, delileri, hem peygamber hem de *demoniacs* olarak adlandırdı; başka bazıları da, aynı kişiyi, hem *demoniac* hem de deli olarak. Ancak, paganlar için bu normaldir. Çünkü hastalıklar ve sağlık, kötülükler ve iyilikler ve pek çok doğal olaylar bu terimlerle nitelenir ve onlara cinler olarak tapındırdı. Öyle ki, cin (*demon*), bazen bir sıtma nöbeti bazen de bir iblis olarak anlaşılırdı. Ancak, Yahudilerde böyle bir inanışın olmaması bir ölçüde gariptir. Çünkü ne Musa ne de İbrahim, peygamberlik iddialarını, bir ruhun kendilerini ele geçirmiş olduğuna dayamadılar; onlar, iddialarını, Tanrı'nın sesinden veya bir hayal veya rüyadan aldılar: ayrıca, onların kanununda, böyle bir kendinden geçiş veya ruhlarca zapt ediliş olduğunu gösteren ahlaki veya törensel herhangi bir şey

de yoktur: Tanrı'nın Musa üzerinde olan ruhtan aldığı ve yetmiş ihtiyarın üzerine koyduğu söylendiğinde (*Sayılar*, XI. 25)[29], Tanrı'nın ruhu (yani Tanrı'nın özü) bölünmemiştir. Kutsal Kitaplar insandaki Tanrı Ruhu ile, o insanın ruhunun tanrısallığa eğilimli oluşunu kastederler. *"Harun'a giysiler yapmaları için bilgelik ruhuyla doldurduklarım" (Çıkış,* XXVIII. 3) ifadesiyle, onların içine, giysiler yapabilecek bir ruhun konulması değil, kendi ruhlarının bu tür bir işteki bilgeliği kastedilir. Aynı anlamda, insan ruhu, kirli işler yaptığında, genellikle, kirli bir ruh olarak adlandırılır. Her zaman olmasa da, öyle tanımlanan iyilik veya kötülüğün olağanüstü ve önemli oluş sıklığında, diğer ruhlar da böyledir. Eski Ahit'in diğer peygamberleri de, kendinden geçmişlik veya Tanrı'nın onların içinde konuşmuşluğu iddiasında bulunmamışlar; Tanrı'nın, ses, hayal veya rüya yoluyla onlara hitab ettiğini söylemişlerdir sadece. *Tanrı'nın sözü,* ruhun ele geçirilmesiyle ("possession") değil, emirle iletiliyordu. O halde, nasıl oldu da Yahudiler bu inanca düşebildiler? Bütün insanlar için ortak olan bir nedenden başka bir neden düşünemiyorum. Yani, doğal nedenler arama merakının olmaması: ve mutluluğu duyuların kaba hazlarının edinilmesinde ve bunlara en kısa yoldan götüren şeylerde aramak. Çünkü, bir insanın kafasında herhangi bir olağandışı yetenek veya kusur görüp de bunun hangi nedenden ileri gelebileceğini düşünemeyenler, bunun doğal bir şey olabileceğine akıl erdiremezler ve onun doğaüstü bir şey olduğuna inanırlar; ve bu, o insanın içindeki Tanrı veya Şeytan'dan başka ne olabilir ki? İşte bu yüzden denilmiştir ki, Kurtarıcımız *(Markos,* III. 21) insanlar tarafından kuşatıldığında, evdekiler onun deli olduğundan şüphe ettiler ve onu tutmaya davrandılar: fakat yazıcılar onda Beelzebub olduğunu ve cinleri bununla çıkardığını söylediler; sanki daha fazla deli olan birisi, daha az deli olan birisinden korkarmış gibi: ve (*Yuhanna*, X. 20) bazıları da, *onda cin vardır, delidir* derken, onu peygamber kabul edenler ise, *bunlar cine tutulmuş bir adamın sözleri değil* dediler. Keza, Eski Ahit'te Yeşu'yu takdis etmeye gelen kişi *(2. Krallar,* IX. 11) bir peygamberdi; fakat onun etrafında bulunanlardan bazıları Yeşu'ya sordu, *bu deli buraya neden gelmiş?* Yani, kısaca, her kim olağandışı bir şekilde davranırsa, Yahudiler onun iyi veya kötü bir cin tarafından ele geçirilmiş olduğuna inanırlardı; öbür uçta yanılıp, dolaylı ateizme çok yakın olan cinlere hiç inanmama noktasına kadar giden

Sadukiler hariç; bunlar, diğerlerini o derece tahrik ettiler ki böyle insanları, delilerden ziyade cinliler olarak adlandırmaya ittiler onları.

Fakat o halde Kurtarıcımız, niçin, deli değil de cinli imişlercesine tedavi etmiş böyle insanları? Bu soruya, dünyanın hareket ettiği görüşüne karşı benzer biçimde Kutsal Kitaplar'ı kullananlara verilenden başka bir cevap veremem. Kutsal Kitaplar, dünyayı ve dünya hakkındaki felsefeyi, doğal akıllarını kullanmaları için, insanların tartışmasına bırakıp, insanlara, Tanrı'nın krallığını göstermek ve onların kafalarını, itaatkâr kulları olacak şekilde hazırlamak için yazıldı. Gün ve geceyi dünyanın veya güneşin hareketinin oluşturup oluşturmadığı; veya insanların sapkın davranışlarının ihtirastan mı yoksa şeytandan mı kaynaklandığı, eğer şeytandan ise ona tapmamız gerekip gerekmediği, Tanrı'ya olan itaatimiz ve tabiyetimiz bakımından hep aynı şeydir; ve Kutsal Kitaplar işte bunun için yazılmıştır. Kurtarıcımızın adeta bir insanla konuşuyormuş gibi hastalığa hitap etmesine gelince; bu, İsa'nın yaptığı gibi ve, bir iblisle konuşsunlar veya konuşmasınlar, büyücülerin yaptıklarını iddia ettikleri gibi, sadece sözcüklerle tedavi edenlerin mutad üslubudur. İsa'nın rüzgârları azarladığı *(Matta,* VIII. 26) söylenmez mi? Onun bir sıtmayı azarladığı da *(Luka,* IV. 39) söylenmez mi? Fakat bu, sıtmanın bir iblis olduğu demek değildir. Öte yandan, iblislerin pek çoğunun İsa'yı tanıdıkları söylendiği halde, bu pasajları, delilerin onu tanıdığından başka bir şekilde yorumlamak gereksizdir. Kurtarıcımız *(Matta,* VII. 43), bir insandan çıkıp, rahat arayarak kurak yerlerden geçen ve, rahat bulamayıp, kendisinden daha kötü yedi ruhu daha yanına alarak aynı insana geri dönen murdar bir ruhtan sözeder; açıktır ki, bu, şehvani duygularından kurtulmak için biraz çabaladıktan sonra, onlara yenilen ve eskisinden yedi kat daha kötü olan bir insanı ima eden bir kıssadır. Bu nedenle, Kutsal Kitaplar'da, perili insanların delilerden başka bir şey olduğuna inanmamızı gerektiren hiçbir şey görmüyorum.

Anlamsız konuşma. Bazı insanların diskurlarında bir başka kusur daha bulunur; bu kusur delilik türleri arasında da sayılabilir; sözcüklerin yanlış ve kötü kullanılması ki bundan saçmalık adı altında beşinci bölümde bahsetmiştim. İnsanlar, bir araya konulduğunda hiçbir anlamı olmayan ve, duydukları sözcükleri yanlış anlayan başka insanlarca rastlanılan ve ezbere tekrar edilen, başka bazıları tarafından ise kasten muğlaklık yaratmak için kullanılan sözler ederler. Bu, âlimler gibi, anlaşılması olanaksız konularda

veya belirsiz felsefe konularında muhavere eden kişilere özgüdür. Sıradan insanlar, pek nadiren anlamsız konuşurlar ve, bu nedenle, o mahut kişilerce aptal kabul edilirler. Ancak, onların sözlerinin kafalarındaki herhangi bir şeye karşılık gelmediğinden emin olmak için, bazı örneklere ihtiyaç var; bir âlimi ele alalım ve bakalım, teslis, ulûhiyet, İsa'nın doğası, "transubstantiation"[30], özgür irade, vb. gibi herhangi bir zor konuyla ilgili bir bölümü, anlaşılır bir şekilde, modern dillerden birine veya, konuşulduğu zamandaki biçimiyle, anlaşılır bir Latince'ye çevirebilecek mi? Şu sözlerin anlamı nedir: *İlk neden, işlemesine yardımcı olabileceği ikincil nedenlerin temel bağımlılığının gücüyle, herhangi bir şeyi, zorunlu olarak ikinci nedene sokmaz.* Bu, *Suarez*'in[31] ilk kitabının, *Tanrt'mn birliği*, *hareketi ve inayeti* başlıklı altıncı bölümünün başlangıcının çevirisidir. İnsanlar, böyle şeylerle dolu kocaman ciltler yazdıklarında, deli değil midirler veya başkalarını delirtmeye çalışmamakta mıdırlar? Özellikle "transubstantiation" konusunda, belirli bazı laflar edildikten sonra, hepsi de cisimsiz olan beyaz*lık,* yuvarlak*lık*, nit*elik,* bozulabilir*lik*, vs. ekmekten çıkıp mübarek Kurtarıcımızın bedenine girmiştir diyenler, bu *lık*, *lük* ve *lik*'leri onun bedenini ele geçiren ruhlar yapmış olmuyorlar mı? Onlar, ruhlar sözüyle, cisimsiz oldukları halde, bir yerden bir başka yere gidebilen şeyleri kastederler her zaman. Bu tür saçmalık, farklı delilik türleri arasında rahatça sayılabilir; ve, daima dünyevi şehvetlerinin yönetimi altında, bazı vazıh kısımlar müstesna, bunu tartışmak veya yazmaktan kaçınırlar. Düşünsel erdemler ve kusurlar hakkında söyleyeceklerim bunlardır.

Bölüm 9
Değişik Bilgi Konuları Üzerine

Bilgi. İki tür BILGI vardır; biri, *olguların bilgisi:* diğeri ise *bir beyanla bir başka beyan arasındaki ilişkinin bilgisidir.* İlki, algı ve bellekten başka bir şey değildir ve, bir şeyin yapılmakta olduğunu gördüğümüz veya onun yapılmış olduğunu hatırladığımız vakit olduğu gibi, *mutlak bilgidir:* ve bu, bir tanıkta aranan bilgidir. Diğerine ise *bilim* denilir *ve şarta bağlıdır; eğer bir şekil daire ise, o zaman merkezden geçen bir düz çizgi onu iki eşit parçaya bölecektir* hususunu bildiğimizde olduğu gibi. Bu, bir filozofta yani düşünme ile uğraştığını söyleyen birinde aranan bilgi türüdür.

Olguların bilgisinin kaydedilmesine tarih denilir. İki tür *tarih* vardır: insan *iradesine* bağlı olmayan doğal olguların veya sonuçların tarihi; *madenler*, *bitkiler, hayvanlar, bölgelerde*, benzerlerinin tarihleri böyledir. Diğeri ise, toplum halinde yaşayan insanların iradi eylemlerinin tarihi olan *toplumsal tarihtir.*

Bilimin kayıtları, bir beyanın bir başka beyanı nasıl izlediğinin kanıtlarını içeren ve genellikle *felsefe kitapları* denilen *kitaplardır;* konunun türüne göre, bu kitapların türleri çoktur; ve ekteki tabloda yaptığım gibi sınıflandırılabilirler.

Bölüm 10
Kudret, Değer, Haysiyet, Şeref ve Liyakat Üzerine

Kudret. Bir insanın kudreti, genel olarak ele alınırsa, iyi gibi görünen gelecekteki bir şeyi elde etmeye yarayan şu anki araçlarıdır; ve, ya *doğal* ya da *araçsaldır.*

Doğal kudret, bedenin veya zihnin melekelerinin üstünlüğüdür: olağanüstü güç, biçim, sağduyu, maharet, hitabet, cömertlik, soyluluk gibi. *Araçsal* kudretler ise, bunlar yoluyla veya talih sayesinde elde edilir ve mal mülk, şöhret, arkadaş ve Tanrı'nın gizli işlerinden daha fazla elde edilmesine yarayan yol ve yöntemlerdir, ki insanlar buna şans derler. Çünkü kudretin özelliği, gittikçe çoğaldığı için şöhrete benzer; veya, ilerledikçe hız kazanan ağır cisimlerin hareketi gibidir.

İnsanın kudretlerinden en büyüğü, insanların çoğunluğunun kendi rızalarıyla gerçek veya tüzel bir kişide topladıkları kudretlerden oluşur, öyle bir kişi ki bütün bu bireysel kudretlerin toplamını kendi iradesine göre kullanmak yetkisine sahip olsun. İşte, bir devletin kudreti böyledir; veya her bir üyesinin iradelerine bağlı olarak, bir hizbin veya bir araya gelmiş çeşitli hiziplerin kudreti de böyledir. Dolayısıyla, hizmetçileri olmak kudrettir; arkadaşları olmak da kudrettir: çünkü bunlar birleştirilmiş güçlerdir.

Cömertlikle birleşmiş servet de kudrettir; çünkü bu, arkadaşlar ve hizmetçiler sağlar: ancak, cömertlik yoksa bu böyle değildir; çünkü bu durumda servet insanı korumaz; tersine, insanı kıskançlıkların önünde bir yem yapar.

Kudretin şöhreti de kudrettir; çünkü, kendi yanında, korumaya ihtiyacı olanların bağlılığını getirir.

Aynı nedenle, bir insanın ülkesinin sevildiğinin şöhreti demek olan popülarite de kudrettir.

Yine, bir insanın çok sayıda insan tarafından sevilmesini veya o insandan korkulmasını sağlayan herhangi bir nitelik; veya böyle bir niteliğin şöhreti de kudrettir; çünkü bu, insanların yardım ve hizmetini elde etmeye yarayan bir araçtır. Başarı da kudrettir; çünkü bilgelik veya iyi talihe ilişkin bir şöhrete yol açar; bu ise, insanların, ondan korkmasına veya ona güvenmesine neden olur.

İktidar mevkiinde bulunan insanların sevilirliği, kudreti daha da artırır; çünkü böylece sevgi kazanılır.

Barış veya savaşta basiretli olmanın şöhreti de kudrettir; çünkü, diğerlerine kıyasla, basiretli insanların bizi yönetmesini daha çok isteriz.

Soyluluk da kudrettir, fakat her yerde değil, sadece soyluluğun imtiyazlara sahip olduğu devletlerde: çünkü onların kudreti bu imtiyazlardan oluşur.

Hitabet de kudrettir; çünkü o görünen basirettir.

Biçim de kudrettir; çünkü, bir iyilik belirtisi olduğu için, insanı, kadınlara ve yabancılara beğendirir.

Bilimler büyük bir kudret sağlamaz; çünkü bunlar yaygın değildir ve, bu nedenle, herkes tarafından değil fakat az sayıda insan tarafından ve ancak kısmen tanınırlar. Çünkü bilim öyle bir şeydir ki, belirli bir ölçüde ona ulaşmış olanlar dışında, kimse onun ne olduğunu bilemez.

İstihkâmlar, makineler ve diğer savaş araçları yapımı gibi kamu işleri de, savunmaya ve zafere hizmet ettikleri için, kudrettir: ve onların gerçek kaynağı bilim veya, esasında, matematik olsa bile, ustanın eliyle meydana getirildikleri için, ahalinin ebeyi ana sanması gibi, onun eseri olarak kabul edilir.

Değer. Bir insanın *kıymeti* veya DEĞERI, bütün diğer şeylerde olduğu gibi, onun fiyatı, yani onun kudretinin kullanımı için verilmesi gereken şeydir ve, bu nedenle, mutlak olmayıp başkalarının ihtiyacına ve yargısına göre değişir. Askerlerin iyi bir yöneticisi savaş zamanında veya bir savaş arifesinde çok değerlidir; barışta ise o kadar değil. Bilgili ve dürüst bir yargıç barış zamanında çok değerlidir, savaş zamanında ise o kadar değil. Pek çok başka şeyde olduğu gibi, insanlarda da, fiyatı belirleyen satıcı değil alıcıdır. Çünkü, genellikle olduğu gibi, bir insan kendine ne kadar yüksek bir değer biçerse biçsin, onun gerçek değeri başkalarınca takdir edilenden fazla değildir.

Birbirimize verdiğimiz değerin işareti, genellikle, onurlandırma ve hakir görme denilen şeydir. Bir insana büyük bir ölçüde değer vermek onu *onurlandırmaktır;* düşük bir ölçüde değer vermek ise, onu *hakir görmektir.* Ancak, burada büyük ve küçük, her insanın kendine biçtiği değere kıyasla anlaşılmalıdır.

Haysiyet. Bir insanın toplum indindeki değeri, genellikle HAYSIYET denilen şeydir. Toplumca ona verilen bu değer, yönetim, yargı, kamu görevi makamları ile ve bu değerin ifadesi için verilmiş adlar ve unvanlar ile anlaşılır.

Herhangi türden bir yardım için başka birine başvurmak ONURLANDIRMAK'tır; çünkü bu, o kişinin yardım etme gücüne sahip olduğunu düşündüğümüzü gösterir; ve yardım ne kadar zor ise, onur da o kadar büyüktür.

Onurlandırmak ve hakir görmek. İtaat etmek onurlandırmaktır, çünkü kimse, kendisine yardım etme veya zarar verme kudretine sahip olmadığını düşündüğü kişilere itaat etmez. Dolayısıyla, itaat etmemek *hakir görmek* demektir.

Birine büyük hediyeler vermek onu onurlandırmaktır; çünkü bu, o kişinin himayesinin elde edilmesi ve kudretinin teslim edilmesidir. Küçük hediyeler vermek ise hakir görmektir; çünkü bu, sadakadan başka bir şey değildir ve küçük yardımlara ihtiyaç duyulduğu inancının bir işaretidir.

Bir başkasının iyiliğine hizmette ihtimamlı ve gayretli olmak veya o kişiye iltifat etmek de onurlandırmak demektir; çünkü bu, onun himayesini veya yardımını istediğimizi gösterir. Birini ihmal etmek ise, onu hakir görmektir.

Birine herhangi bir konuda kolaylık göstermek veya öncelik vermek, o kişinin daha büyük bir kudrete sahip olduğunun kabulü olduğu için, onurlandırmak demektir. Birine küstahça davranmak ise onu hakir görmektir.

Birini sevdiğimize veya ondan korktuğumuza ait herhangi bir işaret göstermek onu onurlandırmaktır; çünkü hem sevgi hem de korku değer vermekten gelir. Küçümsemek veya o kişinin beklediğinden daha az sevmek veya korkmak ise hakir görmektir; çünkü bu, o kişiye fazla değer verilmediğini gösterir.

Birini övmek, yüceltmek veya ondan iyi sözetmek onu onurlandırmaktır; çünkü sadece iyilik, kudret ve mutluluğa değer verilir. Aşağılamak, alay etmek veya acımak hakir görmektir.

Bir başkası ile saygılı bir şekilde konuşmak, onun önünde terbiye ve tevazu ile durmak onu onurlandırmak demektir; çünkü bu, onu gücendirmekten korkulduğunu gösterir. Onunla gelişigüzel konuşmak, onun önünde ayıp, çirkin ve saygısızca şeyler yapmak onu hakir görmektir.

Bir insanın tavsiyelerine veya sözlerine kulak vermek onu onurlandırmaktır; çünkü bu, o kişiyi bilge veya güzel konuşan veya zeki bir insan olarak gördüğümüzün bir işaretidir. Birisi konuşurken uyumak, geçip gitmek veya lafa karışmak ise onu hakir görmektir.

Birine, onun onur verme işaretleri olarak kabul ettiği veya yasa veya âdetin onur verme işaretleri olarak emrettiği şeyleri yapmak o kişiyi onurlandırmaktır; çünkü, başkaları tarafından verilen onuru onaylarken, başkalarının kabul ettiği kudreti de kabul etmiş oluruz. Bunları yapmamak ise, onu hakir görmektir.

Birinin görüşüne katılmak onu onurlandırmaktır; çünkü bu, onun muhakeme yeteneği veya bilgeliğinin kabul edildiğinin bir işaretidir. Katılmamak ise, onu hakir görmektir ve yanlış bir şeyin kınanmasıdır. Eğer o kişinin söylediklerinden çoğuna itiraz ediliyorsa, onun akılsızlığının kınanmasıdır.

Taklit etmek onurlandırmaktır; çünkü bu, şiddetle onaylamaktır. Bir insanın düşmanını taklit etmek ise o insanı hakir görmektir.

Bir başkasının onurlandırdıklarını onurlandırmak, o insana onur vermektir; çünkü bu, o insanın muhakeme yeteneğinin kabul edilmesinin bir işaretini gösterir. O insanın düşmanlarını onurlandırmak ise, onu hakir görmektir.

Bir insanın tavsiyelerinden veya zor işlerde yardımından yararlanmak, onun bilgeliğinin veya başka bir kudretinin bir işareti olarak, onu onurlandırmak demektir. Tavsiye veya yardımda bulunmak isteyenleri refüze etmek ise, onları hakir görmektir.

Bütün bu onurlandırma yolları, hem devlet içinde hem de devlet dışında, doğal yollardır. Fakat, en büyük yetkiye sahip olanın veya olanların istedikleri her şeyi yapabildikleri bir devlette, başka onurlandırma yolları da vardır.

Bir egemen, uyruklarından birini, onu onurlandırma isteğinin bir işareti olarak kabul edeceği herhangi bir unvanla, makamla, görevle veya işle onurlandırır.

İran kralı, *Mordehay*'ın, *kralın onurlandırmak istediği bir insana böyle yapılacaktır,* diyerek, başında bir taç ve önünde bir prens olmak üzere, kralın atlarının biri üzerinde ve kralın giysileri içinde caddelerde dolaştırılmasını emrettiğinde onu onurlandırmıştı. Fakat bir başka İran kralı veya aynı kral bir başka zamanda, büyük bir hizmet yaptığı gerekçesiyle kralın giysilerini giymek isteyen birine, bunu yapması için gerekli izni vermiş; ancak şu şartla ki onları kralın soytarısı olarak giyecek; bu ise, onurlandırma değil, hakir görme idi. Yani devletçe onurlandırmanın kaynağı devletin kişiliğinde bulunur ve egemenin iradesine bağlıdır; ve bu

yüzden geçicidir ve *kamusal onur* diye adlandırılır; yargıçlık, resmi görevler, unvanlar; ve bazı yerlerde nişanlar ve armalar gibi: ve insanlar, devlet indinde saygınlık işaretleri olarak kabul ettikleri bu şeylere sahip olanları onurlandırırlar; çünkü bu saygınlık kudrettir.

Saygıdeğerlik. Bir kudret işareti olan herhangi bir sahiplik, iş veya nitelik *saygıdeğerdir.*

Sayılmamak. Dolayısıyla, pek çok kişi tarafından onurlandırılmak, sevilmek veya korkulmak, kudret işaretleri olarak, saygıdeğer olmak demektir. Pek az insan tarafından onurlandırılmak ise, *sayılmamaktır.*

Hâkimiyet ve zafer, kudretle kazanıldığı için, saygıdeğerdir; zaruret veya korkudan kulluk ise böyle değildir.

İyi talih, kalıcı ise, saygıdeğerdir; çünkü Tanrı'nın sevgisinin bir işaretidir. Kötü talih ve iflas ise böyle değildir. Mal mülk saygıdeğerdir; çünkü kudrettir. Yoksulluk ise böyle değildir. Büyüklük, cömertlik, umut, cesaret, güven saygıdeğerdir; çünkü kudretli olma bilincinden doğarlar. Pısırıklık, cimrilik, korku, güvensizlik ise saygıdeğer değildir.

Azim veya insanın yapacağı şeyde kararlı olması saygıdeğerdir; çünkü bu küçük zorlukların ve tehlikelerin önemsenmediği anlamına gelir. Kararsızlık ise saygıdeğer değildir; çünkü, insanın küçük engeller ve küçük avantajlara gereğinden fazla değer verdiğini gösterir: çünkü bir insan, şeyleri, zamanın elverdiği süre kadar tartmış ve karar verememiş ise, ağırlık farkı pek az demektir; ve dolayısıyla, karar veremiyor ise, küçük şeylere gereğinden çok önem veriyor demektir ki buna pısırıklık denir.

Deneyimden, bilimden, takdir yeteneğinden veya zekâdan kaynaklanan veya kaynaklanır görünen bütün işler ve konuşmalar saygıdeğerdir; çünkü bunlar hep kudrettir. Hatadan, bilgisizlikten veya aptallıktan kaynaklanan eylemler veya sözler ise saygıdeğer değildir.

Belirli bir konuda dikkatini toplamış bir zihinden kaynaklandığı sürece, ciddiyet saygıdeğer bir şeydir; çünkü dikkatin toplanması bir kudret alametidir. Ancak, ciddi görünme arzusundan kaynaklanıyorsa, saygıya değer değildir. Birinci türden ciddiyet, ticari emtia ite yüklü bir geminin kararlılığı gibidir; İkincisi ise, kum ve işe yaramaz malzeme ile dolu bir geminin hantallığına benzer.

Ünlü olmak, yani servet, makam, büyük işler veya önemli bir iyilikten dolayı tanınmış olmak da saygıdeğer bir şeydir; çünkü bu, o kişinin ün yaptığı kudretin bir işaretidir. Tanınmamışlık ise, saygıdeğer değildir.

Ünlü bir aileden gelmek saygıdeğerdir; çünkü onlar, atalarının yardımlarını daha kolay elde ederler. Kökeni bilinmemek ise saygıdeğer değildir.

Kişisel zarar ve ziyana neden olsa da adil olmaktan kaynaklanan işler, bir büyüklük işareti olarak, saygıdeğerdir: çünkü büyüklük bir kudret alametidir. Kurnazlık, sahtekârlık, adaletsizlik ise saygıdeğer değildir.

Mal mülk arzusu ve büyük onurlara erişme tutkusu, onları elde etme kudretinin işaretleri olarak, saygıdeğerdir. Küçük kazançlar veya tatminler elde etme arzusu ve tutkusu ise saygıdeğer değildir.

Büyük ve zor ve dolayısıyla bir kudret işareti bile olsa, bir işin adil olması veya olmaması onur halini değiştirmez: çünkü onur sadece kudret inancından oluşur. Bu nedenledir ki eski paganlar, ırza geçme, hırsızlık ve diğer büyük, fakat haksız veya kirli işleri yaparken, kendi tanrılarını şiirlerinde andıkları vakit onları küçük düşürdüklerini değil, tersine onlara saygı gösterdiklerine inanırlardı: o kadar ki Jüpiter'de hiçbir şey işlediği zinalar kadar; veya Merkür'de hiçbir şey onun sahtekârlıkları ve hırsızlıkları kadar çok övülmezdi: Homeros'un bir şiirinde, ona yapılan en büyük övgülerden biri şudur; sabahleyin doğmuş, öğleyin müziği icat etmiş ve, gece olmadan, sığırtmaçlarından Apollon'un sığırlarını çalmıştır.

Yine, büyük devletler kuruluncaya kadar, insanların gözünde, bir korsan veya soyguncu olmak, sadece Grekler'in arasında değil, bütün diğer ülkelerde de, şerefsiz bir iş olmak bir yana meşru bir meslekti; eski zaman tarihlerinde görüldüğü gibi. Günümüzde, dünyanın bu kısmında, düellolar, yasal olmasa da, şereflidir ve öyle olacaktır, ta ki bir düelloyu reddetmek şeref, bir düelloya davet etmek ise kınanacak bir şey olana kadar. Çünkü düellolar genellikle cesaret testleridir ve cesaretin temeli de, daima, öldürme gücüdür ki bu da kudrettir; ancak düellolar, genellikle, ateşli sözlerin ve, aşağılanmadan kaçınmak için heyecanla dövüş meydanına fırlayan dövüşçülerdeki, şerefine leke sürülmesi korkusunun sonuçlarıdır.

Arma ve nişanlar. Önemli imtiyazlar taşıdıkları vakit atalardan gelen armalar ve nişanlar saygıdeğerdir; aksi takdirde, değildir: çünkü bunların kudreti, herkesin saygı duyduğu imtiyazlar veya mal mülk veya buna benzer şeylerden kaynaklanır. Genellikle asalet denilen bu onur, eski Germenler'den gelir. Germen âdetlerinin bilinmediği yerlerde böyle şeyler yoktu. Böyle şeyler, Germenler'in iskân etmediği yerlerde de kullanılmaz. Savaşa gittikleri vakit, eski Grek komutanları, kalkanlarına istedikleri

işaretleri boyatırlardı; hatta boyalı olmayan bir kalkan bir yoksulluk belirtisi sayılır, sıradan bir askere ait olduğu kabul edilirdi; fakat bu işaretler atalardan geçmezdi. Romalılar ise, ailelerinin sembollerini kullandılar: fakat bunlar, atalarının işaretleri değil, simgeleriydi sadece. Asya, Afrika ve Amerika halkları arasında, böyle şeyler hiçbir zaman olmamıştır ve halen de yoktur. Bu âdet sadece Germenler'de vardı; İngiltere, Fransa, İspanya ve İtalya'ya bu âdeti getirenler, büyük kitleler halinde Romalılar'a yardım etmiş olan veya dünyanın bu batı kısımlarında kendi fetihlerini yapmış olan Germenler'dir.

Çünkü Germen ülkesi, eskiden, bütün diğer ülkeler gibi, birbirleriyle sürekli olarak savaş eden çok sayıda küçük lordlar veya aile reisleri arasında bölünmüştü; bu reisler veya lordlar; kısmen, silahlarla donanmışken adamları kendilerini tanıyabilsin diye; kısmen de, süsleme amacıyla, zırhlarına veya madeni kısımlarına veya urbalarına şu veya bu hayvanın resmini boyatırlar; ve, ayrıca, miğferlerinin sorgucuna gösterişli ve görünür bir işaret koyarlardı. Hem silahlarda hem de sorguçta yer alan bu süsleme, miras yoluyla, çocuklarına; en büyük çocuğa ve, en yaşlı aile üyesinin, Felemenkçe *Herealt* denilen kişinin uygun gördüğü şekilde, biraz farkla diğer çocuklara geçerdi. Fakat, bu aileler çoğalıp birleştikleri ve daha büyük bir monarşi meydana getirdikleri vakit, Herealt'ın görevi olan arma ve nişanların ayrılması işi, özel bir görev haline getirildi. İşte bu lordların soyu, o zamanlar cengâverlik dışında hiçbir şeye hürmet edilmediğinden dolayı, mazgallar, kuşaklar, silahlar, çubuklar, hendekler ve diğer savaş malzemelerini simge olarak taşıyan büyük ve eski soylular sınıfıdır. Daha sonraları, sadece krallar değil, halka dayanan devletler de, teşvik amacıyla veya yaptıkları hizmetin karşılığı olarak, savaşa gitmiş veya savaştan dönmüş olanlara muhtelif nişanlar ve armalar verdi. Dikkatli bir okuyucu, bütün bunları, Germen halkı ve âdetleri hakkında yazılmış eski Grek ve Latin tarihlerinde bulabilir.

Onur unvanları. Dük, kont, marki ve baron gibi *onur* unvanları, devletin egemen gücü tarafından onlara atfedilen değeri gösterdiği için, saygıdeğerdir: bu unvanlar, eskiden, makam ve komutanlık unvanları olup, bazıları Romalılar'dan bazıları ise Germenler ve Fransızlardan kaynaklanmıştır: dük, Latince'de *duce* olup, general demektir: kont veya *comité,* arkadaşlıktan genel dostluk yaratan demek olup, fethedilen ve disiplin altına alınan yerleri yönetmek ve savunmakla görevlendirilmiş

kişidir: marki, *marchione,* imparatorluğun hudutlarını veya sınırlarını korurdu. Dük, kont ve marki unvanları, Germen *militia*[32]'sının geleneklerinden, imparatorluğa, Büyük Constantinus döneminde girdi. Baron ise, Galyalılar'a ait bir unvana benzemektedir ve büyük bir adam anlamına gelir; kralların savaşta kendi çevrelerinde bulundurdukları kralın veya prensin adamları gibi; ve bu kelime, Latin dilindeki *vir*[33] ile aynı anlamı taşıyan, Galyalılar'ın dilindeki *vir, ber* ve *bar'dan* türemişe benzemektedir; ve buradan *bero* ve *baro*'ya dönüşmüştür: böylece, bu adamlara *berones* ve *barones* denilirdi; İspanyolca'da ise *varones.* Ancak, onur unvanlarının kökeni hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler, benim yaptığım gibi, Bay Selden'ın[34] bu konudaki mükemmel kitabında bu bilgileri bulabilirler. Zamanın akışı içinde, bu onur unvanları, sorun yarattıkları için ve iyi ve barışçıl yönetim amacıyla, devletteki uyrukların önceliğini, yerini ve düzenini ayırdetmek için, salt unvanlara dönüştürüldüler: ve insanlar, sahiplik veya denetimleri altında olmayan yerlerin dükleri, kontları, markileri ve baronları yapıldılar: ve aynı amaçla başka unvanlar da ihdas edildi.

Liyakat. Uygunluk. LIYAKAT, bir insanın kıymeti veya değerinden; ve ayrıca fazilet veya layığından başka bir şey olup, o insanın değerli olduğu alandaki özel bir kudreti veya yeteneğinden oluşur: bu özel yeteneğe, genellikle, UYGUNLUK veya *yatkınlık* denir.

Çünkü, bir komutan, bir yargıç veya başka bir görev sahibi olmaya en uygun kişi, o görevin iyi bir şekilde yerine getirilmesi için gerekli niteliklere sahip olan kişidir; mal mülk sahibi olması en uygun kişi de, onu iyi kullanmak için en gerekli niteliklerin biri veya diğerinden yoksun olsa da, başka bir şey için uygun ve değerli biri olabilir. Yine, bir insan mal mülk, makam ve görev almaya layık da olsa, başka birinin önüne geçip onu almaya hak iddia edemez. Çünkü, liyakat bir hakkı gerekli kılar ve layık olunan şey ahide alınır: bundan, daha sonra, sözleşmelere geldiğimde bahsedeceğim.

Bölüm 11
Davranışların Farklılığı Üzerine

Burada, davranışlar sözüyle ne kastedilmektedir. DAVRANIŞ sözüyle, birbirimize nasıl selam vereceğimiz, veya ağzımızı nasıl yıkayacağımız, veya başkalarının önünde dişlerimizi nasıl temizleyeceğimiz ve bu gibi diğer *görgü kurallarının* emrettiği şeyleri değil; insanların, barış ve birlik içinde yaşamaları ile ilgili nitelikleri kastediyorum. Bu anlamda, bu dünyadaki mutluluğun, doyumlu bir kafanın dinginliği olmadığını düşünmeliyiz. Çünkü, eski ahlak felsefecilerinin kitaplarında bahsedilen böyle bir *finiş ultimus*, nihai amaç, veya *summum bonum*, en büyük iyilik, diye bir şey yoktur. Ne de, arzuları sona ermiş bir insan, duyuları ve tasavvurları durmuş bir insandan daha fazla yaşayabilir. Mutluluk, bir nesneden diğerine, arzunun devamlı ilerleyişidir; bir şeyin elde edilmesi bir başka şeye giden yoldur sadece. Bunun nedeni şudur: insan arzusunun nesnesi bir defa ve sadece bir anlık haz almak değil; gelecekteki arzularının yolunu daimi olarak güvence altına almaktır. Dolayısıyla, bütün insanların iradi eylemleri ve eğilimleri, doyumlu bir hayatın sadece elde edilmesine değil, güvence altına alınmasına yöneliktir; ve, sadece, değişik insanlardaki duyguların farklılığından ve, kısmen de, her bir insanın istenilen sonucu yaratan nedenler hakkında sahip olduğu bilgi veya görüşlerin farklılığından doğan yöntemler bakımından farklılaşırlar.

Bütün insanlardaki durmak bilmez kudret arzusu. Böylece, ilk sıraya, bütün insanlarda varolan ve ancak ölümle sona eren sürekli ve durmak bilmez bir kudret, daha fazla kudret arzusu eğilimini koyuyorum. Bunun nedeni, insanın halen elde ettiğinden daha büyük bir hazza ulaşmayı istemesi; veya ölçülü bir kudretle yetinmemesi değil; iyi yaşamak için halen sahip olduğu kudret ve imkânları, daha fazlasını elde etmeksizin, güvence altına alamayacağı gerçeğidir. Bundan dolayıdır ki, en büyük kudrete sahip olan krallar, bu kudreti yurt içinde yasalarla, yurt dışında ise savaşlarla güvence altına almaya çalışırlar: bu bittiğinde, arkadan yeni bir arzu gelir; bazen, yeni fetihlerin şöhreti; bazen, refah ve sefahat; bazen, bir sanat veya bir başka zihinsel yetenekte gösterilen başarıdan ötürü hayran olunma veya iltifat edilme arzusu.

Rekabetten gelen yarışma isteği. Mal mülk, şeref, buyurma veya başka bir kudret konusunda rekabet, yarışmaya, düşmanlığa ve savaşa

götürür: çünkü bir rakibin arzusuna ulaşma yolu, diğerini öldürmek, tabi kılmak, yerinden etmek veya kovmaktır. Özellikle, övgü yarışması geçmişe aşırı saygı gösterilmesine yol açar. Çünkü insanlar ölülerle değil yaşayanlarla yarışırlar; ölülere gereğinden fazla saygı göstererek, rakibin başarısını gölgelemeye çalışırlar.

Rahatlık isteğinden, ölüm veya yaralanma korkusundan sivil itaat. Rahatlık ve tensel haz arzusu, insanları, ortak bir kudrete itaat etmeye yöneltir: çünkü, böyle arzularladır ki insan, kendi çalışması ve emeği ile sağlamayı umduğu korumayı terkeder. Ölüm ve yaralanma korkusu da, aynı nedenle, insanları aynı şeye yöneltir. Öte yandan, yoksul ve zorluk içinde bulunan, durumlarından hoşnutsuz kişiler ve, ayrıca, askersel buyurma ihtirası içindeki kişiler ise, savaş nedenlerini devam ettirmeye ve nifak yaratmaya eğilimlidirler: çünkü askeri onur ancak savaşla kazanılır; ve kötü bir oyunu düzeltmek için de, kartların yeniden dağıtılmasından başka bir umut yoktur.

Sanatları sevmekten gelen sivil itaat. Bilgi ve barış sanatları sevgisi, insanları, ortak bir kudrete itaat etmeye yöneltir: çünkü bu sevgi, boş zaman isteğini; ve dolayısıyla kendilerininkinden başka bir kudretten korunma isteğini içerir.

Övgüye düşkünlükten gelen erdemlilik isteği. Övgüye düşkünlük, yargılarına değer verilen kişilerin hoşuna gidecek hareketler yapılmasına neden olur; çünkü küçük gördüğümüz insanların övgülerini küçük görürüz. Ölümden sonra şöhret arzusu da aynı şeye neden olur. Ölümden sonra, Cennet'in anlatılamaz zevkleri içinde yutulan veya Cehennem'in korkunç işkenceleri içinde yok olup giden sevinçler olarak, bu dünyada yapılan övgülerin algılanması sözkonusu olmasa da, şöhret arzusu boşuna değildir; çünkü insanlar, onun hayalinden ve bunun, çocuklarına ve torunlarına sağlayabileceği faydaları tasavvur etmekten haz duyarlar; bütün bunları şimdi görmeseler de, hayal ederler; ve algılanması zevk veren bir şey, tahayyülde de zevk verir.

Büyük ihsanları ödemenin zorluğundan gelen nefret. Kendimize eşit kabul ettiğimiz birinden, karşılığını ödeyemeyeceğimiz kadar büyük ihsanlar elde etmek, insanı, sahte bir sevgiye yöneltir; fakat bu gerçekte, gizlenmiş nefrettir; ve insanı, alacaklısını görmekten kaçındığı için, onun, asla göremeyeceği bir yerde olmasını içten içe arzulayan zordaki bir borçlunun durumuna sokar. Çünkü ihsan insanı borçlu kılar ve borçlu olmak

köleliktir; ödenemeyecek bir borç ise, sürekli köleliktir; ve insanın dengine olduğunda, nefret vericidir. Ancak, bizden üstün olduğunu düşündüğümüz birinden ihsanlar almak, insanı, sevgiye yöneltir; çünkü bu durumdaki borçluluk insanı üzmez: ve *minnettarlık* denilen, sevinerek kabul etme, bizi borçlu kılana verilmiş o kadar büyük bir onurdur ki genellikle karşılığını ödeme olarak kabul edilir. Ayrıca, bize eşit veya bizden aşağıda olduğunu düşündüğümüz birinden ihsanlar almak da, karşılığını vermek umudu oldukça, insanı sevgiye yöneltir: çünkü, ihsanları alan kişinin gözünde, onun borcu karşılıklı yardım ve hizmettir; ve işte bundan, kimin en fazla ihsanda bulunacağı rekabeti doğar; en soylu ve en yararlı rekabet; burada galip gelen galibiyetinden memnundur, diğeri ise bunu itiraf ederek karşılık verir.

Nefret edilmeyi hak etmenin bilinmesinden gelen nefret. Bir insana, kabul edebileceğinden veya etmeye razı olduğundan daha fazla zarar vermek, zararı vereni, zarara uğrayandan nefret etmeye yöneltir. Çünkü o, ya intikam ya da af beklemelidir; bunlardan ikisi de sevilmez.

Zarara uğrama korkusu. Zulüm korkusu, insanı, toplumdan yardım beklemeye veya istemeye yöneltir: çünkü, insanın hayatını ve özgürlüğünü sağlamasının başka bir yolu yoktur.

Kendi zekâsına güvenmemekten. Kendi kurnazlıklarına güvenmeyen kişiler, kargaşa ve nifak ortamında, kendilerini zeki veya kurnaz sananlara kıyasla, zafere daha yakındırlar. Çünkü bunlar başkalarına danışmayı severken, diğerleri, tuzağa düşürülmekten korktukları için, ilk darbeyi vurmayı severler. Nifak ortamında, birlikte olmak ve gücün bütün üstünlüklerini kullanmak için, insanların daima surların içinde kalması, kurnazlığa dayalı herhangi bir stratejiden daha iyi bir stratejidir.

Boş gururdan boş işler. Çok yetenekli olduklarını düşünen ve kendilerini yiğit insanlar olarak hayal etmekten zevk alan kendini beğenmişler sadece gösterişe eğilimlidirler; iş yapmaya değil: çünkü bir tehlike veya zorluk belirdiğinde, yeteneksizliklerinin anlaşılmasını engellemeye çalışmaktan başka bir şeyin peşinde olmazlar.

Kendilerini tam olarak tanımaktan gelen sağlam bir güven olmaksızın, başka insanların iltifatları veya geçmişteki bir işin talihiyle kendilerine değer biçen bu övüngen kişiler, düşünüp taşınmadan vaadlerde bulunmaya; ve tehlike veya zorluk yaklaştığında da, mümkün olursa, kaçmaya eğilimlidirler: çünkü, güvenliğe giden yolu göremedikleri için, bir

kez kaybedildikten sonra kurtuluş çaresi olmayan hayatlarını tehlikeye atmaktansa, bir bahane ile kurtarılabilecek olan şereflerini tehlikeye atmayı tercih ederler.

Yetenek inancından gelen hırs. Hükümet işlerinde bilge olduklarına kuvvetle inanan kişiler hırslı olmaya eğilimlidir. Çünkü mecliste veya yargıda kamu görevine gelinmedikçe, bilgeliklerinin onuru yokolur gider. İşte bundandır ki iyi hatipler hırslı olmaya eğilimlidir; çünkü hitabet hem kendilerine hem de başkalarına bilgelik işareti olarak görünür.

Küçük şeylere gereğinden fazla değer verilmesinden gelen kararsızlık. Korkaklık insanı kararsızlığa ve, dolayısıyla, fırsatları ve en iyi hareket imkânlarını kaçırmaya götürür. Çünkü, harekete geçme zamanı geldiğinde insan, hâlâ, ne yapılması gerektiğini düşünmekte ise, bir ve diğer taraftaki güdü farkları büyük değil demektir: bu nedenle, o anda karar vermemek, önemsiz şeyleri ölçüp biçerken fırsatı kaçırmaya neden olur; bu ise, pısırıklık, çekingenliktir.

Tutumluluk, yoksul insanlarda bir erdem olsa da, kişiyi, çok sayıda insanın gücünü gerektiren işler yapmaktan alıkoyan çünkü bu, mükâfat ile beslenmesi ve canlı tutulması gereken çalışkanlığı zayıflatır.

Bilgelik ve incelik işaretlerini bilmemekten ötürü, başkalarına güvenmek. Hitabet, iltifatla birlikte, insanları, ona sahip olanlara güvenmeye götürür; çünkü hitabet bilgelik olarak, iltifat ise incelik olarak görünür. Bunlara askeri şöhreti de eklediğimizle, insanlar, bunlara sahip bir kişiye bağlanmaya ve kendilerini ona tabi kılmaya eğilim gösterirler. İlk ikisi, insanlara, ondan gelecek tehlikelere karşı koruma sağlarken; diğeri, onları, başkalarından gelecek tehlikelerden korur.

Doğal nedenlerin bilinmemesinden ötürü başkalarına güvenmek. Bilimden yoksun olmak, yani, nedenleri bilmemek, insanı, başkalarının görüş ve otoritesine dayanmaya yöneltir, daha doğrusu dayanmak zorunda bırakır. Çünkü, gerçeğin ne olduğu ile ilgilenen herkes, eğer kendi görüşüne güvenmiyorsa, kendisinden daha akıllı olduğunu sandığı başka birinin görüşüne dayanmak zorundadır ve bu başka birinin onu aldatması için bir neden görmez.

Anlayış kıtlığından ötürü başkalarına güvenmek. Sözcüklerin anlamını bilmemek, yani anlayış kıtlığı, insanı, sadece bilmediği doğruları sorgusuz sualsiz kabul etmeye değil; aynı zamanda yanlış şeyleri de kabul etmeye yöneltir; hatta, güvendikleri kişilerin saçmalıklarını da: çünkü ne

yanlış şeyler ne de saçma şeyler, sözcükleri tam olarak anlamadan, farkedilemez.

İşte bundan dolayıdır ki insanlar, duygularının farklılığı nedeniyle, aynı şeye farklı adlar verirler: kişisel bir görüşü onaylayanlar buna düşünce derler; onu beğenmeyenler ise, sapkınlık: ancak, sapkınlık bireysel bir görüşten başka bir şey olmayıp; sadece, biraz daha fazla ölçüde bir kişisellik içerir.

Yine bundandır ki insanlar, inceleme ve büyük bir kavrayış olmaksızın, çok sayıda kişinin bir hareketi ile bir kütlenin çok sayıda hareketleri arasında ayrını yapamazlar; sözgelimi, bütün Romalı senatörlerin Catilina'yı öldürmelerindeki tek hareket ile, belirli sayıda senatörün Sezar'ı öldürmelerindeki çok sayıda hareket arasında olduğu gibi; ve dolayısıyla, belki de tek bir kişinin tahriki ile, bir insan kütlesi tarafından yapılan çok sayıda hareketleri, halkın hareketi olarak görmek eğilimindedirler.

Doğru ve yanlışın ne olduğunun bilinmemesinden ötürü, geleneğe bağlanmak. Hak, hakkaniyet, hukuk ve adaletin nedenleri ve kökendeki yapısını bilmemek, insanı, gelenek ve emsali, hareketlerinde kural kabul etmeye yöneltir; öyle ki, cezalandırılması gelenek olmuş bir şeyin haksız olduğunu; ve cezalandırılmaması ve hatta onaylanması bir örnek oluşturan veya, bu yanlış adalet ölçütünü kullanan hukukçuların saçma sapan adlandırmasıyla, bir emsal teşkil eden şeylerin ise haklı olduğunu düşünürler; tıpkı, ana ve babalarından ve efendilerinden aldıkları cezadan başka, iyi ve kötü davranışlar için hiçbir kural bilmeyen çocuklar gibi; şu farkla ki çocuklar kurallarına bağlıdır, büyükler ise değil; çünkü, yaşlandıkça ve inatçı insanlar haline geldikçe, işlerine geldiği gibi, gelenekten akla, akıldan geleneğe başvururlar; çıkarları öyle gerektirdiği vakit gelenekten uzaklaşarak, ve akıl onların yanında olmadığı sürece de akla karşı tavır alarak: işte bu yüzdendir ki doğru ve yanlışın ne olduğu hakkındaki görüşler hem kalem hem de kılıç arasında devamlı bir tartışma konusudur: çizgilerin ve şekillerin bilimi ise böyle değildir; çünkü bu konuda çalışan kişiler, hiç kimsenin ihtiras, kâr veya şehvetinden geçmeyen bir şey olarak, gerçeğin ne olduğu hakkında endişe etmezler. Çünkü, hiç şüphem yoktur ki, *bir üçgenin üç açısı bir karenin iki açısına eşit olmalıdır* fikri eğer herhangi bir kimsenin egemenlik hakkına veya egemenlik sahibi insanların çıkarına aykırı bir şey olsaydı, doğruluğu tartışılmasa bile, ilgili

kişinin elinden geldiği ölçüde, bütün geometri kitaplarının yakılması suretiyle yeryüzünden silinirdi.

Başarının nedenlerini bilmemekten dolayı, özel kişilere bağlanmak. Derindeki nedenleri bilmemek, insanı, bütün olayları hemen göze çarpan, araçsal nedenlere bağlamaya yöneltir: çünkü hemen algıladığı nedenler bunlardır. Bu yüzdendir ki devlete ödeme yapmakla yükümlü olanlar, öfkelerini, devlet görevlilerinden, yani, mültezimlerden, tahsildarlardan, ve diğer maliye memurlarından çıkarırlar; ve hükümeti kusurlu bulan kişilere bağlanırlar; ve böylece, geri dönüş umudu olmayacak kadar bağlanma altına girdiklerinde, ceza korkusuyla veya affedilme utancıyla, en büyük otoriteyle kavgaya girerler.

Doğayı bilmemekten ötürü safdillik. Doğal nedenleri bilmemek, insanı, safdilliğe, yani, imkânsız şeylere inanmaya yöneltir: çünkü böyle insanlar, imkânsızlığın farkına varamadıkları için, bu gibi şeylerin doğru olabileceğinden başka bir şey bilmezler. Safdillik ise, insanlar sözlerine kulak verilmesini sevdikleri için, yalan söylemeye götürür: böylece, iyi niyetli cehalet, bir insanı, hem söylenen yalanlara inandırabilir, hem de o insana yalan söyletebilir; ve bazen de yalanlar icat ettirebilir.

Gelecekten kaygı duymanın getirdiği bilme isteği. Gelecekten kaygı duymak, insanı, şeylerin nedenlerini araştırmaya yöneltir: çünkü bu nedenleri bilmek, insanın, şimdiki zamanı kendi avantajına uygun olarak daha iyi bir şekilde düzenlemesini sağlar.

Aynı şeyin getirdiği doğal din. Merak veya nedenleri bilme isteği, insanı, sonuçların düşünülmesinden, nedenleri aramaya götürür; ve ayrıca, nedenlerin de nedenlerini; insan, böylece, zorunlu olarak, daha önceki başka bir nedene dayalı olmayan, ezeli bir nedene varır; insanlar buna Tanrı derler. Dolayısıyla, başı ve sonu olmayan bir Tanrı'nın varolduğu inancına yönelmeksizin, doğal nedenlerin derin bir araştırmasını yapmak mümkün değildir; ancak insanlar, kafalarında, onun doğasına uygun bir Tanrı fikrine sahip olamazlar. Çünkü, sözgelimi, insanların kendilerini ateşle ısıttıklarını söylemelerini işiten ve kendisi de ateşle ısınan, doğuştan kör bir adamın, insanların *ateş* dedikleri bir şeyin varolduğunu ve hissettiği şeyin nedeni olduğunu kolayca kavrayabilmesi ve bundan emin olabilmesi fakat onun nasıl bir şey olduğunu tasarlayamaması; veya, onu gözleriyle görenler gibi, kafasında ona ilişkin bir fikre sahip olamaması gibi; insanlar da, bu dünyadaki gördükleri şeylere ve onların hayranlık verici düzenine

dayanarak, bütün bunların Tanrı denilen bir nedeni olduğunu kavrayabilir; fakat, kafasında, ona ilişkin bir fikir veya imaj oluşturamazlar.

Şeylerin doğal nedenlerini pek az araştıran veya hiç araştırmayanlar, onlara bu kadar çok iyilik veya kötülük yapma gücüne sahip olan şeyin ne olduğunu bilmemekten gelen korkuyla, çeşitli türden görünmez güçler varsaymaya ve kendilerini bunlara inandırmaya; ve kendi tahayyüllerinin önünde huşu içinde durup; zor durumlarda bunların yardımına sığınmaya; ve, ayrıca, başarılı oldukları vakit, onlara şükranlarını sunmaya eğilimlidirler; böylece, kendi hayallerinin ürünlerini kendi tanrılarına dönüştürürler. İşte bu yolladır ki, insanların, hayal gücünün sayısız çeşitlemelerinden, bu dünyada sayısız türde tanrılar yaratmışlardır. İşte, görülemeyen şeylerden duyulan bu korku, herkesin din dediği şeyin; ve, başkalarından farklı biçimde o güce tapanlar veya ondan korkanlarda bulunan batıl inancın doğal kökenidir.

Dinin bu başlangıcını tesbit etmiş olanlardan bazıları, bunu beslemiş, süslemiş ve yasa haline getirmişler; ve, ona, gelecekteki olayların nedenlerine ilişkin kendi uydurdukları görüşleri eklemişler, böylece başkalarına hükmedebileceklerini ve kudretlerinden en büyük faydayı elde edebileceklerini ummuşlardır.

Bölüm 12
Din Üzerine

Din insana özgüdür. Dinin işaretleri ve meyvesi sadece insanda olduğuna göre, dinin kökeninin de sadece insanda olduğu; ve diğer canlı yaratıklarda bulunmayan özel bir nitelikten veya bu özel niteliğin büyükçe bir derecesinden oluştuğundan şüphe etmek için neden yoktur.

İlk olarak, nedenleri bilmek arzusundan. İlk olarak, gördüğü olayların nedenlerini merak etmek, insan doğasına özgüdür, bazı insanlarda daha fazla, bazılarında daha az; fakat, en azından, bütün insanlar kendi iyi ve kötü talihlerinin nedenlerini bilmek arzusundadırlar.

Şeylerin başlangıcının düşünülmesinden. İkinci olarak, bir başlangıcı olan bir şeyin görülmesi üzerine, er veya geç, onun başlamasını sağlayan bir nedenin olduğunu düşünmek.

Şeylerin birbirini izlediğinin gözlenmesinden. Üçüncü olarak, gelecek öngörüsüne hiç veya pek az sahip olmaktan dolayı ve gördükleri şeylerin düzeni, sırası ve birbirlerine bağımlılığını gözleyememek ve hafızaya kaydedememekten dolayı, hayvanlar, günlük gıdalarını, rahatlıklarını ve şehvetlerini elde etmekten başka bir mutluluk bilmezlerken; insanoğlu, bir olayın nasıl başka bir olay tarafından meydana getirildiğini gözler; ve onların öncesini ve sonrasını hatırlar; ve şeylerin gerçek nedenlerinden emin olamadığı vakit, (çünkü iyi ve kötü talihin nedenleri genellikle gözle görülemez), ya kendi hayal gücüne dayanarak; ya da arkadaş kabul ettiği veya kendisinden daha akıllı olduğunu düşündüğü başka insanların otoritesine güvenerek, şeyler için nedenler bulur.

Dinin doğal nedeni, gelecek kaygısıdır. Yukarıdaki ilk iki neden, kaygıya yol açar. Çünkü, şimdiye kadar olmuş veya bundan sonra olacak şeylerin nedenleri olduğundan emin olunduğu için; korktuğu kötülüklerden kendini sakınmak ve arzu ettiği iyilikleri elde etmek için devamlı çabalayan insanoğlu, mutlaka, sürekli bir gelecek endişesi içindedir; böylece her insan, özellikle aşırı ihtiyatlı olanlar, Prometheus'unkine benzer bir durumdadırlar. Çünkü, kelime anlamı olarak dilimize çevrildiğinde *basiretli, geleceği gören adam* demek olan Prometheus, görüş alanı büyük bir yer alan Kafkas tepesine bağlanmıştı ve, burada, onun karaciğeri ile beslenen bir kartal, onun geceleyin yenilenen karaciğerini gündüz yiyordu: yani, gelecekten kaygı duyduğu için çok ileriye bakan bir insanın kalbi,

bütün gün, ölüm, yoksulluk veya başka bir felaketin korkusuyla tükenip durur; ve sadece uykuda iken bu insan huzura kavuşabilir veya kaygı dolu kalbi dinlenebilir.

Gelecek korkusu yüzünden, insanlar, görünmeyen şeylerin gücünden korkarlar. Karanlıkta imişçesine, nedenlerin bilgisinden yoksun olan insanlarda bulunan bu sürekli korkunun bir nesnesi olmalıdır. Dolayısıyla, görülecek bir şey olmadığında, insanın, iyi veya kötü talihinden dolayı, bir *güç* veya *görünmez* bir varlıktan başka, suçlayacağı bir şey de yoktur: belki bu anlamdadır ki eski şairlerden bazıları tanrıların başlangıçta insanın korkusu tarafından yaratıldığını söylediler: tanrılardan, yani, paganların çok sayıdaki tanrılarından bahsediliyorsa, bu çok doğrudur. Ancak, sonu ve başı olmayan, gücü herşeye yeten bir tek Tanrı'nın kabulü; insanın gelecekte başına geleceğinden korktuğu şeylerden duyduğu korkudan ziyade, doğal cisimlerin ve onların değişik özellik ve işleyişlerinin nedenlerini bilmek arzusundan kaynaklanır. Çünkü, herhangi bir sonucun vuku bulduğunu gören bir insan, onun dolaysız nedenini ve, buradan da, o nedenin nedenini arayacak ve kendini derinlemesine nedenlerin araştırmasına verecek; ve nihayet, sapkın düşünürlerin bile itiraf ettikleri gibi, her şeyi en başta harekete geçirmiş olan bir güç olduğu; yani, bütün şeylerin bir ilk ve ezeli nedeni olduğu görüşüne varacaktır; işte, insanların Tanrı kavramıyla kastettikleri şey budur: ve bütün bunlar, yazgılarını düşünmeksizin olur; yazgıdan endişe edilmesi, inşanı hem korkuya yöneltir hem de başka şeylerin nedenlerini aramaktan alıkoyar; ve böylece, onları uyduran insanların sayısı kadar tanrılar uydurulmasına yol açar.

Gelecek korkusu yüzünden, insanlar, görünmeyen şeylerin soyut olduklarını düşünürler. Bu şekilde hayal edilen görünmez varlıkların içeriği veya esası olarak; doğal tefekkür yoluyla, bunun insan ruhuyla aynı olduğu; ve insan ruhunun da, uykudaki bir insanın rüyasında veya uyanık bir insanın aynada gördüğü şeyle aynı olduğundan başka bir düşünceye varamazlar; bu görüntülerin hayal gücünün ürünlerinden ibaret olduğunu sanırlar; ve, bu nedenle; Latinler'in *imagines* ve *umbrae*[35] dedikleri ve ruhlar, yani ince havai varlıklar, olduğuna inandıkları gibi; onları hortlaklar olarak adlandırırlar; ve korktukları bu görünmez varlıkların böyle olduğuna inanırlar; şu farkla ki bunlar, istedikleri zaman görünüp, istedikleri zaman kaybolurlar. Ancak, bu ruhların soyut veya gayri-maddi oldukları fikri,

doğal olarak hiç kimsenin aklına gelemezdi; çünkü, insanlar, *ruh* ve *soyut* gibi çelişkili anlamlara sahip sözcükleri bir araya getirebilseler de; bunlara karşılık gelen herhangi bir şey tasavvur edemezler: ve dolayısıyla, kendi tefekkürleriyle, tek, sonsuz, her şeye gücü yeten ve ezeli bir Tanrı'nın kabulüne varan insanlar, bu Tanrı'nın doğasını *soyut ruh* ile tanımlamaktansa, onun anlaşılmaz olduğunu ve kendi kavrayışlarının üzerinde olduğunu itiraf etmeyi tercih eder ve, daha sonra da, ona ilişkin tanımlarının anlaşılmaz olduğunu itiraf ederler: veya, ona böyle bir unvan verdikleri takdirde; bu, tanrının niteliğinin anlaşılması amacıyla *öğretisel olarak* değil; onu, görünür varlıkların somutluğundan olabildiğince uzak anlamlardaki sıfatlarla onurlandırmak amacıyla, *dindarcadır.*

Fakat bunların herhangi bir şeyi nasıl meydana getirdiklerini bilmezler. Bu görünmez varlıkların, sonuçlarını nasıl yarattıkları; yani, şeylerin vuku bulmasını sağlarken, hangi dolaysız nedenleri kullandıkları konusunda, bizim *neden olma* dediğimiz şeyi bilmeyen insanlar, yani, hemen hemen bütün insanlar, önce gelen ve sonra gelen olay arasında hiçbir bağlantı veya ilişki göremeyerek, başka bir zamanda veya daha önceki zamanlarda benzer bir sonuçtan önce vuku bulduğunu gördükleri şeyleri gözlemek ve hatırlamak dışında, tahmin etmek için hiç bir kurala sahip değildirler: ve bu nedenle, geçmişteki benzer şeylerden, benzer sonuçların meydana gelmesini bekleyip, hurafeperest bir biçimde, ona neden olunmasında hiçbir payı olmayan şeylerden iyi veya kötü talih umarlar: tıpkı Atinalılar'ın, Lepanto'daki savaşları için, bir başka Phormio; Pompei hizbinin ise, Afrika'daki savaşları için, bir başka Scipio[36] talep etmeleri gibi; ve başkalarının da, başka muhtelif durumlarda yaptıkları gibi. Aynı şekilde, yazgılarını, bir tali etkene, uğurlu veya uğursuz bir mekâna, söylenen sözlere (özellikle Tanrı'nın adı geçiyorsa) bağlarlar; cadıların çarpıcı ve göz boyayıcı ayinlerine o kadar inanırlar ki, onların taşı ekmeğe, ekmeği insana, bir şeyi başka bir şeye çevirme kudretine sahip olduklarını düşünürler.

Fakat, onlara insanlara saygı gösterdikleri gibi saygı gösterirler. Üçüncü olarak, insanların görünmez varlıklara doğal olarak tapınmaları, başka insanlara karşı kullandıkları saygı ifadelerinden başka birşey değildir; hediyeler, ricalar, şükran duyguları, vücudun teslim edilmesi, saygılı hitaplar, ağırbaşlı davranışlar, iyi düşünülmüş sözler, yeminler, yani,

birbirlerini vaadlerindcn emin kılmaları. Bunun ötesinde, akıl bir şey önermez; ya onları orada bırakır, ya da, başka törenler için, kendilerinden daha akıllı olduğunu düşündükleri kişilere güvenmeye yöneltir.

Ve bütün olağanüstü olayları onlara bağlarlar. Son olarak, bu görünmez güçlerin vuku bulacak şeyleri insanlara nasıl bildirdikleri ve, özellikle, insanların genel olarak iyi veya kötü talihleri veya herhangi bir girişimdeki başarı veya başarısızlıkları ile ilgili olarak, insanlar doğal olarak bir şey yapamazlar; şu kadar ki, gelecek zamanı geçmiş zamanla tahmin ederek, bir kaç defa karşılaştıkları geçici şeyleri daha sonra karşılaşacakları benzer şeylerin habercileri olarak kabul etmeye ve, ayrıca, kendileri hakkında iyi bir görüşe sahip oldukları kişilerden de benzer habercilere inanmaya eğilimlidirler.

Dinin doğal kökenleri olan dört şey. Şu dört şey, *dinin* doğal kökenini oluşturur: hayaletlere inanmak, ikincil nedenleri bilmemek, korkulan şeylere bağlılık ve geçici şeyleri haberci olarak kabul etmek. Bunlar, insanların çeşitli hayal güçleri, muhakeme yetenekleri ve duyguları nedeniyle, o kadar farklı törenlere yol açmışlardır ki bir insan tarafından kullanılanlar bir başka insan için genellikle gülünç olmaktadır.

Kültürle farklılaşmışlardır. Çünkü bu kökenler iki tür insandan kültür almışlardır. Bir tür, onları kendi icatlarına göre beslemiş ve düzenlemiş olanlardır. Diğeri ise, bunu, Tanrı’nın emri ve yönlendirmesi ile yapmıştır: fakat her iki tür de, bunu, onlara inanan insanları itaate, yasalara, barışa, yardımseverliğe ve topluma daha eğilimli kılmak amacıyla yapmışlardır. Birinci tür din, insan politikasının bir parçasıdır; ve bu, kısmen, dünyadaki kralların uyruklarından talep ettikleri görevleri öğretir. İkinci tür din ise ilahi politikadır; ve Tanrı’nın krallığının kulları olmayı kabul etmiş olanlara yönelik ilkeler içerir. Bütün devletlerin kurucuları ve paganların yasa yapıcıları birinci türden idi. *İbrahim*, *Musa* ve *Mübarek Kurtarıcımız* ise ikinci türden idi; işte bunlarladır ki Tanrı’nın krallığının yasaları bize tebliğ edilmiştir.

Paganların saçma inanışları. Görünmez güçlerin doğası hakkındaki inançlardan oluşan dinlerde, şurada veya burada paganlar tarafından bir tanrı veya şeytan olarak adlandırılmamış; veya şairleri tarafından şu veya bu ruhun harekete geçirdiği, mekân tuttuğu veya tutsak aldığı olarak hayal edilmemiş hiçbir şey yoktur.

Dünyanın biçim almamış maddesi, Kaos adıyla anılan bir tanrı idi.

Gökyüzü, okyanus, gezegenler, ateş, yeryüzü, rüzgârlar hep tanrılardı.

Erkekler, kadınlar, bir kuş, bir timsah, bir dana, bir köpek, bir yılan, bir soğan, bir pırasa tanrılaştırılırdı. Bunun yanısıra, paganlar hemen her yeri *cinler* dedikleri ruhlarla doldururlardı: ovaları Pan ile, ve Panisler veya Satyr'ler ile, ormanları Faun'Iar ve Nympha'lar ile; denizi Triton'lar ve başka Nympha'lar ile; her akarsu ve pınarı aynı adda bir ruh ile ve Nympha'lar ile, her evi onun *Laris*'iyle veya ev tanrısıyla; her erkeği kendi *Genius'*uyla; cehennemi ise Kharon, Kerberos ve Furia'lar olarak hayaletler ve ruhani görevliler ile; ve gece vakti, bütün yerleri *larvoe*, *lemures*, ölmüşlerin ruhları, ve daha çok sayıda periler ve umacılarla. Ayrıca, zaman, gece, gündüz, barış, uyum, sevgi, rekabet, erdem, onur, sağlık, kir, ateş ve benzeri şeylere tanrısallık atfederler ve bunlar için tapınaklar inşa ederlerdi; sanki bu adların, kafaları üzerinde sallanan ve olması veya olmaması için dua emikleri iyiliğin veya kötülüğün olmasını veya olmamasını sağlayacak ruhları varmış gibi, bunlara dua ederlerdi. Ayrıca, kendi zekâlarını Musa'ların adıyla; bilgisizliklerini Fortuna adıyla; şehvetlerini Cupido adıyla; öfkelerini Furia'ların adıyla; edep yerlerini Priapos adıyla anarlar; ve kirliliklerini Incubi ve Succubse'ye atfederlerdi: o kadar ki bir şairin şiirinde bir kişi olarak takdim edebildiği ve bir *tanrı* veya bir *şeytan* haline çevirmediği hiçbir şey yoktu.

Paganların dinini kuranlar, dinin ikinci nedeni olan insanların nedenler hakkındaki bilgisizliğini ve dolayısıyla kendi iyi veya kötü talihlerini ilgisiz nedenlere bağlama eğilimlerini gözlemleyerek, bu bilgisizlik üzerine, ikinci nedenlerin bilgisi yerine, bir tür ikincil ve vekil tanrılar koymuşlardır; bereketin nedenini Venüs'e, sanatların nedenini Apollon'a; kurnazlık ve hileyi Merkür'e; fırtına ve kasırgaları Aiolos'a; ve diğer sonuçları ise diğer tanrılara bağlamışlardır; o kadar ki, paganlar arasında, mesleklerin çeşitliliği kadar çok sayıda tanrı vardı.

Doğal olarak insanların tanrılarına yönelik olarak kullanılmasını uygun buldukları ibadetlere, yani adaklar, dualar, şükranlar ve daha önce anılan diğerlerine, paganların aynı yasa koyucuları, hem resim hem heykel olarak bu tanrıların suretlerini eklediler; ki böylece cahiller, yani halkın çoğunluğu veya büyük kısmı, bu resim ve heykellerin kendilerini temsil etmek için yapıldığı tanrıların adeta gerçekten de bunların içinde yaşadıklarına inanarak, onların önünde daha büyük bir korkuyla dursunlar diye: ve bütün diğer insani kullanım alanlarından ayırdıkları toprakları,

binaları ve görevlileri tahsis ettiler bu tanrılara; yani, tanrılarına, mağaralar, koruluklar, ormanlar, dağlar ve bütün adaları adadılar ve takdis ettiler; ve onlara, sadece bazen insan, bazen hayvan ve bazen de canavar biçimleri değil, ayrıca algılama, konuşma, cinsiyet, şehvet, üreme gibi insan ve hayvan melekeleri ve duyguları da atfettiler, ve bunu tanrıların türünü çoğaltmak için birini diğeriyle karıştırarak yapmakla kalmadılar; aynı zamanda, Bakkhos, Herakles ve diğerleri gibi sadece gökyüzünde yaşayan melez tanrılar yaratmak için tanrıları insanlarla karıştırarak da yaptılar; ve, öfke, intikam, ve canlı varlıkların diğer duyguları ve bunlardan kaynaklanan sahtecilik, hırsızlık, zina, oğlancılık gibi hareketleri, ve bir kudret belirtisi veya bir haz nedeni olarak görülebilecek kötülükleri; ve insanlar arasında, onura karşı olmaktan çok yasaya karşı olduğu kabul edilen bütün bu gibi fenalıkları da tanrılarına atfetmekten geri kalmadılar.

Son olarak, doğal bakımdan geçmiş deneyimlere dayanarak yapılan tahminlerden ibaret olan, doğa üstü olarak da tanrısal vahiy olan gelecek öndeyilerine ise, paganların dininin aynı kurucuları, kısmen uydurma deneyimler kısmen de uydurma vahiyler temelinde, sayısız miktarda diğer abes tanrısallık biçimleri eklediler; ve insanları, Delphoi, Delos, Ammon ve diğer ünlü kehanet ocaklarındaki rahiplerin çift anlamlı (çift anlamlı, çünkü kehanet konusu olay gerçekleşse de gerçekleşmese de haklı çıkılmak amaçlanıyordu) veya gizemli (çünkü bu gizem, kehanet ocağının, kükürtlü mağaralarda sık rastlanan o büyüleyici havasıyla sağlanıyordu) cevaplarından; bazen, belki de Nostradamus'unkilere benzeyen (çünkü günümüze kadar gelmiş parçalar sonradan uydurulmuş gibidir) kehanetleri hakkında, Roma cumhuriyeti zamanında ünlü bazı kitaplar bulunan Sybilla'ların[37] sayfalarından; bazen, tanrısal bir ruh tarafından ele geçirildiği düşünülen, ki buna coşku derlerdi, delilerin saçma konuşmalarından; ki bu falcılık türleri teomansi[38] veya kehanet olarak kabul edilirdi; bazen, yıldız falcılığı denilen ve yasal astrolojinin saygın bir parçası olarak görülen, yıldızların doğum tarihlerindeki durumundan; bazen, hiss-i kabl-el vuku[39] veya önsezi denilen kendi umutlarından ve korkularından; bazen, nekromansi,[40] sihirbazlık veya büyücülük denilen fakat aslında gözboyacılık ve toplu hilekârlıktan başka birşey olmayan, ölülerle haberleştiklerini iddia eden cadıların sözlerinden; bazen,

“augury”[41] denilen, kuşların gelişigüzel uçuşu veya beslenmesinden; bazen, *aruspicina* denilen, kurban edilmiş bir hayvanın bağırsaklarından; bazen rüyalardan; bazen kuzgunların bağırışından veya kuşların ötüşünden; bazen metoposkopi denilen yüz çizgilerinden; veya, *omina* denilen, lastikli laflarla söylenen el fallarından; bazen, *portentda*[42] ve *ostenta*[43] dedikleri, güneş ve ay tutulmaları, kuyruklu yıldızlar, göktaşları, depremler, sel basmaları, acayip doğumlar gibi olağanüstü olaylardan (çünkü bu olayların, ileride olacak büyük bir felaketi haber verdikleri veya önceden bildirdiklerine inanırlardı): bazen de, haç ve kazık gibi, basbayağı kura; bir elekteki delikleri saymak; Homeros ve Vergilius’taki dizeleri karıştırmak; ve bu türden sayısız diğer beyhude fikirler gibi, salt talihten geleceklerini okumalarının mümkün olduğuna inandırdılar. İşte, insanların, güvendikleri kişiler tarafından suhulet ve marifetle, korkuları ve cehaletleri istismar edilerek, herhangi bir şeye inandırılması bu kadar kolaydır.

Paganların dininin kurucularının amaçları. Bu nedenle, tek amaçları halkı itaat ve barış içinde tutmak olan pagan devletlerinin ilk kurucuları ve yasa koyucuları, her yerde; ilkin, insanlarda, dinle ilgili olarak koydukları hükümlerin kendi icatlarından değil, bir tanrının veya başka bir ruhun buyruklarından kaynaklandığı; veya kendilerinin ölümlülerin üzerinde bir nitelikte oldukları inancını oluşturmaya gayret etmişlerdir, ki böylece koydukları yasaların daha kolayca kabul edilebilmesini amaçlamışlardır: işte bu nedenle, Numa Pompilius[44], Romalılar arasında ihdas ettiği ayinleri Egeria[45] adlı nemften aldığını iddia etmiştir: ve Peru krallığının ilk hükümdarı ve kurucusu, kendisi ve karısının Güneş’in çocukları olduğunu iddia etmiş; ve Muhammed ise, yeni dinini kurmak için, güvercin kılığındaki Kutsal Ruh ile konuştuğunu iddia etmiştir. İkinci olarak, yasalarca yasaklanan şeylerin tanrıların da hoşuna gitmediğine inanılması için uğraştılar. Üçüncü olarak, törenler, yakarışlar, kurbanlar ve şenlikler düzenleyerek, bunlarla, tanrıların öfkesinin yatıştırılabileceği inancını; ve askeri yenilgilerin, büyük salgın hastalıkların, depremlerin ve bireysel sefaletlerin tanrıların öfkesinden ve bunun da, ibadetin ihmal edilmesinden veya gerekli törenlerin unutulması veya yanlış yapılmasından kaynaklandığı inancını oluşturmaya çalıştılar. Eski Romalılar arasında, insanların, o devlette büyük otorite ve ağırlık sahibi kişilerce konuşmalarında açıkça alay

edilmiş olan, öteki dünyanın acıları ve hazları hakkında şairlerce yazılan şeyleri inkâr etmeleri yasaklanmış olmasa da; bu inanç, çoğunlukla aziz tutulmuştur.

Bunlar ve bu gibi diğer kurumlar sayesinde, toplumun asayişi demek olan amaçlarına varmak için, sıradan İnsanların, ters giden işlerini, ayinleri ihmal etmelerine veya ayinleri yanlış yapmalarına veya yasalara uymamalarına bağlayarak, yöneticilerine karşı isyan etmeye daha az eğilimli olmalarını; ve tanrıların onuruna yapılan şenlikler ve spor şölenlerinin şatafatı ve eğlencesiyle hoşnut edilerek, onları devlete karşı muhalefetten, fısıldaşmadan ve hareketlilikten alıkoymak için ekmekten başka bir şeye gerek olmamasını sağlamışlardır. Bu nedenle, o zaman bilinen dünyanın büyük kısmını fethetmiş olan Romalılar, Roma şehrinde herhangi bir dine müsamaha göstermekten geri durmamışlardır; meğerki o dinde, devlet yönetimlerine aykırı bir şey olsun; ayrıca, Tanrı'nın has krallığı oldukları için, ölümlü krallara veya devletlere biat edilmesini gayrimeşru kabul eden Yahudiler'in dini dışında, Roma'da herhangi bir dinin yasaklandığını da tarih kitapları yazmaz. İşte böylece görülmektedir ki paganların dini, onların devlet düzeninin bir parçası idi.

Gerçek din ile Tanrı'nın krallığının yasaları aynıdır. Ancak, doğaüstü vahiy yoluyla Tanrı'nın kendisi bir din getirdiği vakit; o, kendisine özgü bir krallık yaratmış: ve, sadece kendisine yönelik davranışlar hakkında değil, insanların yekdiğerine yönelik davranışları için de yasalar koymuştur; ve bu nedenle, Tanrı'nın krallığında, devlet düzeni ve yasaları dinin bir parçasıdır; ve dolayısıyla fani ve ruhani egemenlik ayrımının burada yeri yoktur. Tanrı'nın bütün yeryüzünün kralı olduğu doğrudur: fakat o, belirli ve seçilmiş bir kavmin de kralı olabilir. Nasıl ki bütün bir ordunun komutanı olan kişi, kendisine özgü bir alay veya bölüğe sahip olabilirse, bu da aynen böyledir. Tanrı, kudretiyle, bütün yeryüzünün kralıdır: kendi seçilmiş halkının ise, ahde dayalı kralıdır. Ancak, hem doğal hem de ahde dayalı olarak Tanrı'nın krallığından daha ayrıntılı olarak bahsetmek için, ileriki sayfalarda ayrı bir bölüm tahsis ettim (Bölüm 35).

Dinde değişimin nedenleri. Dinin doğuşundan hareketle, bir tanrıya ve görünmez, doğaüstü güçlere olan inançtan, insan doğasından asla sökülüp atılamayacak bu inançtan ibaret olan ilk kökenlerine veya ilkelerine ayrışmasının nedenlerini ve, bu amaçla tanınan kişilerin icadıyla, onlardan yeni dinler yaratılabileceğini anlamak zor değildir.

Bütün dinler, öncelikle, çok sayıda insanın, sadece bilge bir insan olduğuna ve mutlulukları için çalıştığına değil, aynı zamanda, Tanrı'nın, kendisine, iradesini doğaüstü yollardan tebliğ etme işini emanet ettiği kutsal bir kişi olduğuna da inandıkları bir insana duydukları imana dayandığına göre; bundan şu çıkar ki dinsel otorite sahibi kişilerin bilgeliği, içtenliği veya sevilirliği şüpheye düştüğünde veya bu kişiler tanrısal vahye ilişkin herhangi bir inandırıcı kanıt gösteremez olduklarında, ayakta tutmak istedikleri dinin de şüphe konusu olması ve, devletin kılıcından korkulmadan, tekzip ve reddedilmesi gerekir.

İmkânsız şeylere inanılmasını emretmek. Bir dini kuran kişinin bilgelik şöhretini azaltan veya, o din bir kez artık kurulmuş ise, bu şöhreti arttıran, çelişkili şeylere inanılmasını emretmektir: çünkü bir çelişkinin her iki kısmı birden doğru olamaz: ve dolayısıyla bunlara inanılmasını emretmek bir cehalet belirtisidir; bu, kurucunun cehaletini açığa vurur; ve doğaüstü vahiyden geldiğini söyleyeceği bütün şeylerde onu güvenilmez yapar: bir insan, doğal aklın üzerinde pek çok şeyle ilgili vahiy alabilir, fakat doğal akla aykırı vahiyler alamaz.

Kurdukları dine aykırı şeyler yapmak. Başka insanlarca inanılmasını istedikleri şeylere kendileri tarafından inanılmadığının işareti olarak görünen şeyler yapmak veya söylemek, içtenlik şöhretini azaltır; dolayısıyla, bütün bu yapmalar veya söylemeler utanç vericidir; çünkü bunlar, adaletsizlik, vahşet, küfür, tamah ve sefahat gibi, insanı din yolundan saptıran engellerdir. Bu köklerden kaynaklanan işleri devamlı olarak yapan birisinin, daha küçük kabahatler için başka insanları korkutmakta kullandığı görünmez bir güç olduğuna kendisinin inandığını kim söyleyebilir ki?

Özel amaçlar peşinde koşulduğunun açığa çıkması, sevilme şöhretini azaltır: başkalarından talep ettikleri inancın, sadece veya özellikle kendileri için güç, servet, şan ve şeref veya rahatlık elde etmeye yaradığı veya öyle göründüğü zaman, sözgelimi. Çünkü, bir insanın, sadece kendisine fayda sağlayan bir şeyi, başkalarını sevdiği için değil, kendi çıkarı için yaptığı düşünülür.

Mucizeler hakkında kanıt olmaması. Son olarak, tanrısal çağrı hakkında insanların gösterebileceği kanıt, mucizeler yaratmak, veya bir mucize olan gerçek kehanet, veya olağanüstü mutluluktan başka bir şey olamaz. Dolayısıyla, böylesi mucizeler yaratan kişilerden gelmiş olan dinsel

hususlara, bir mucize ile yaptıkları çağrıyı kanıtlayamayan kişilerce eklemeler, onların eğitim gördükleri yerlerin gelenek ve yasalarının onlara işlediğinden daha büyük bir inanç elde etmezler. Çünkü, muhakeme yeteneği sahibi kişilerin doğal konularda doğal işaretlere ve kanıtlara gerek duyması gibi; doğaüstü konularda, gerçekten ve yürekten kabul etmeleri için, doğaüstü işaretlere, yani mucizelere, gerek duyarlar.

İnsanın inancının zayıflamasının bütün bu nedenleri, aşağıdaki örneklerde açıkça görülmektedir. İlk olarak, İsrailoğulları örneği var; yarattığı mucizelerle ve onları Mısır'dan selametle çıkararak çağrısını kanıtlamış olan Musa'nın sadece kırk günlük yokluğunda, onlara emrettiği gerçek Tanrı'ya ibadetten sapmışlar; ve tanrı olarak bir altın buzağıyı *(Çıkış,* XXXII. 1,2) kabul ederek, kısa bir süre önce gazabından kurtarılmış oldukları Mısırlılar'ın putperestliğine geri dönmüşlerdi. Yine, Musa, Harun ve Yeşu, ve Tanrı'nın İsrail'deki büyük işlerini görmüş olan o nesil, (*Hâkimler*, II. 11) öldükten sonra; bir başka nesil ortaya çıktı ve Baal'e[46] hizmet etmeye başladı. Yani, mucizeler yok olduğunda, inanç da yok oldu.

Yine, Beerşeba'daki yargıç babaları tarafından atanan Samuel'in[47] oğulları *(1. Samuel,* VIII. 3) rüşvet almaya ve haksız kararlar vermeye başladıklarında, İsrail halkı, Tanrı'nın, başka halkların tanrısı olduğundan başka bir biçimde, onların kralı olmasını artık kabul etmediler; ve Samuel'e, başka ülkelerde olduğu gibi, onlara bir kral seçmesi için yalvardılar. Yani, adalet yok olduğunda, inanç da yok oldu; o kadar ki, kendi Tanrılarını onları yönetmekten azlettiler.

Öte yandan, Hıristiyan dininin doğuşunda, Roma İmparatorluğunun her yerinde kehanet ocakları ortadan kalkıyor ve, Havariler'in ve İncilciler'in vaazları sayesinde, Hıristiyanların sayısı her gün ve her yerde hayranlık verici bir şekilde artıyordu; bu başarının önemli bir kısmı, o zamanki pagan rahiplerinin, pislikleriyle, hırslarıyla ve hükümdarlar arasında saf değiştirip durmalarıyla kendi üstlerine çektikleri nefret duygularına bağlanabilir. Roma kilisesinin dini de, İngiltere'de ve Hıristiyan âleminin pek çok diğer köşelerinde, kısmen aynı nedenle ilga edildi; çünkü din adamlarının ahlakı bozulduğunda, halktaki inanç zayıflar: ve kısmen de, Aristoteles'in felsefe ve öğretisinin âlimler tarafından dine sokulması nedeniyle; bundan dolayı o kadar çok çelişki ve saçmalık ortaya çıkmıştı ki din adamları hem cahil hem de sahtekâr olarak nam kazandı; ve

insanlar, Fransa ve Hollanda'da olduğu gibi kendi hükümdarlarının iradesi hilafına veya, İngiltere'de olduğu gibi, onlarla birlikte, din adamlarına isyan ettiler.

Son olarak, Roma kilisesi tarafından ruhun kurtuluşu için gerekli olduğu ilan edilen şartlar arasında, Papa'nın ve diğer Hıristiyan hükümdarların topraklarında yaşayan ruhani uyruklarının açıkça menfaatine olan o kadar çok şey vardı ki, bu hükümdarların karşılıklı rekabeti olmasaydı, savaş veya kargaşa olmaksızın, bu hükümdarlar bütün yabancı güçleri, İngiltere'de olduğu gibi, dışarı atabilirlerdi. Bir piskopos ona taç giydirmedikçe bir kralın yetkisini İsa'dan almadığına; bir kralın, eğer aynı zamanda bir rahipse, evlenemeyeceğine; bir hükümdarın yasal evlilik içinde doğup doğmadığının Roma'nın otoritesiyle belirlenmesi gerektiğine; Roma mahkemesi kralın bir sapkın olduğuna karar verirse, uyrukların bağlılık borcundan kurtulacağına; bir kralın (Fransa'da *Childeric*[48] gibi) bir papa *(Zacharias* gibi)[49] tarafından hiçbir neden olmadan görevden alınabileceğine; ve krallığının uyruklarından birine verilebileceğine; din adamları sınıfı ile rahiplerin, hangi ülkede olursa olsun, cezai davalarda kendi krallarının yargı yetkisinden muaf olacaklarına inanılmasının kimin çıkarına olduğunu görmeyen birisi var mıdır acaba? Söylediğim gibi, yargı ve gelenek, öğretmenlerinin kutsallığı, bilgeliği ve dürüstlüğü halikındaki görüşlerinden daha fazla ayakta tutmasaydılar onu, en canlı inancı bile öldürmeye yetecek diğer özel menfaat işaretleriyle birlikte, özel ayinlerin ücretlerinin ve günah çıkarma paralarının kimin cebine gittiğini görmeyen var mıdır? Bu nedenle, dünyadaki bütün din değişimlerini tek bir nedene bağlıyorum; kötü din adamları; ve böyleleri sadece Katolikler arasında değil, Reformasyon'dan geçmiş kiliselerde de bulunur.

Bölüm 13
Mutluluğu ve Mutsuzluğu Bakımından İnsanlığın Doğal Durumu Üzerine

İnsanlar doğuştan eşittir. Doğa, insanları, bedensel ve zihinsel yetenekler bakımından öyle eşit yaratmıştır ki, bazen bir başkasına göre bedence çok daha güçlü veya daha çabuk düşünebilen birisi bulunsa bile, herşey gözönüne alındığında, iki insan arasındaki fark, bunlardan birinin diğerinde bulunmayan bir üstünlüğe sahip olduğunu iddia etmesine yetecek kadar fazla değildir. Çünkü, bedensel güç bakımından, en zayıf olan kişi, ya gizli bir düzenle ya da kendisi ile aynı tehlike altında olan başkalarıyla birleşerek, en güçlü kişiyi öldürmeye yetecek kadar güçlüdür.

Zihinsel yeteneklere gelince, sözcüklere dayalı sanatlar ve, özellikle, pek az kimsenin pek az konuda sahip olduğu ve doğuştan gelen bir meleke olmayan veya, basiret gibi, başka şeyler peşinde koşarken kazanılmayan, bilim denilen genel ve yanılmaz kurallara dayanarak ilerleme ustalığı bir yana bırakılırsa, zihinsel yetenekler konusunda, insanlar arasında, kuvvet bakımından olduğundan daha büyük bir eşitlik buluyorum. Çünkü basiret, eşit zamanın bütün insanlara eşit olarak bahşettiği ve insanların kendilerini eşit ölçüde verdikleri işlerde eşit ölçüde edindikleri deneyimden başka bir şey değildir. Bu eşitliğe inanılmaması, hemen herkesin, başkalarından, yani kendileri ve ünlü olmaları veya kendileriyle aynı fikirde olmaları nedeniyle onayladıkları birkaç kişi dışında herkesten daha fazla ölçüde sahip olduklarını düşündükleri kendi bilgelikleri hakkındaki boş bir kibirden kaynaklanır. Çünkü insanların doğası öyledir ki, başka birçoklarının daha zeki veya daha güzel sözlü veya daha bilgili olduklarını teslim etseler de, kendileri kadar zeki çok fazla insan bulunduğuna kolay kolay inanmazlar; çünkü kendi zekâlarını iyi tanırlar, başkalarının zekâsını ise uzaktan. Fakat bu, insanların bu alanda eşitsizliğini değil, tersine, eşit olduklarını kanıtlar aslında. Çünkü, bir şeyin eşit pay edildiğinin en büyük kanıtı, herkesin kendi payından memnun olmasıdır.

Eşitlikten güvensizlik doğar. Bu yetenek eşitliğinden, amaçlarımıza erişme umudunun eşitliği doğar. Bundan ötürü, iki kişi aynı anda sahip olamayacakları bir şeyi arzu ederse, birbirlerine düşman olurlar ve, esas olarak varlığını korumak ve bazen de sadece zevk almak olan amaçları uğruna, birbirlerini yok etmeye veya egemenlik altına almaya çalışırlar. Bu

nedenledir ki, bir istilacının herhangi bir başka tek kişinin gücünden korkmadığı bir durumda; eğer ekilir, biçilir, yapı kurulur ve kendisine iyi bir yer edinilirse, başkalarının onu yalnızca emeğinin ürününden değil, canından veya özgürlüğünden de yoksun kılmak için güçlerini birleştirip gelmeleri beklenebilir. Ancak yeni istilacı da başka bir istilacının tehdidi altındadır.

Güvensizlikten savaş doğar. Herhangi bir kimsenin başkalarına olan güvensizliğinden kurtulması için, kendisi için tehlikeli olabilecek kadar büyük başka bir kuvvet kalmadığını görünceye kadar, cebren veya hileyle, olabildiği kadar çok insanı hâkimiyeti almasından başka akla yatkın bir yol yoktur: ve bu, o kişinin kendi varlığını koruması için gerekli olanın ötesinde bir şey değildir ve buna genellikle cevaz verilir. Ayrıca, fetihler yoluyla güçlerini, güvenliklerinin gerekli kıldığından daha fazla arttırmak isteyenler olduğu için; durum böyle olmasaydı mütevazı sınırlar içinde kalmakla yetinecekti olan başkaları, istila yoluyla kendi güçlerini arttırmazlar ise, sadece savunma yaparak uzun zaman dayanamazlar. Dolayısıyla, bir insanın kendi varlığını korumak için başka insanlar üzerindeki egemenliğini bu şekilde arttırması gerekli olduğundan, buna da cevaz verilmelidir.

Hepsini korkutmaya yeterli bir güç olmadığı vakit, insanlar arkadaşlıktan zevk almazlar, tersine bir hayli üzüntü duyarlar. Çünkü, herkes, arkadaşı tarafından, kendi kendine biçtiği değer ölçüsünde değer verilmesini ister: ve, hakir görme veya küçümsenme belirtileri gördüğünde ise, doğal olarak, cesaret edebildiği kadar (ki bu cesaret, insanları barış içinde tutacak bir gücün yokluğunda, herkesi birbirine saldırtmaya yetecek kadar büyüktür) kendisini küçümseyenlerden, zarar vererek, başkalarından da, korkutma yoluyla, daha büyük bir değer koparmaya çalışır.

Bu durumda, insan doğasında üç temel kavga nedeni buluyoruz. Birincisi, rekabet; ikincisi, güvensizlik; üçüncüsü de, şan ve şeref.

Birincisi, insanları, kazanç için; ikincisi, güvenlik için, üçüncüsü ise, şöhret için mücadele etmeye iter. Birincisi, başka insanların kişiliklerine, karılarına, çocuklarına ve hayvanlarına egemen olmak için şiddet kullanır; ikincisi, kendilerini korumak için; üçüncüsü ise, kendi kişiliklerine yönelik olarak doğrudan doğruya veya hısımları, arkadaşları, milletleri, meslekleri veya adları dolayımıyla, bir söz, bir gülümseme, farklı bir görüş ve başka bir aşağılama işareti gibi küçümsemelere karşı şiddet kullanır.

Devlet olmadıkça, herkes herkese karşı daima savaş halindedir. Buradan şu açıkça görülür ki, insanlar hepsini birden korku altında tutacak genel bir güç olmadan yaşadıkları vakit, savaş denilen o durumun içindedirler; ve bu savaş herkesin herkese karşı savaşıdır. Çünkü Savaş, sadece muharebeden veya dövüşme eyleminden ibaret olmayıp; mücadele etme iradesinin yeterince bilindiği bir zaman süresinden oluşur: dolayısıyla, savaşın doğasında *zaman* kavramı, havanın[50] doğasındaki gibi düşünülmelidir. Nasıl kötü havanın doğası bir veya iki yağmur sağanağından ibaret olmayıp, birçok günlerin eğiliminden oluşursa: savaşın doğası da, çarpışma eyleminden ibaret olmayıp, tersine bir güvencenin bulunmadığı, çarpışmaya yönelik kesinleşmiş eğilimden oluşur. Bunun dışındaki bütün zamanlarda BARIŞ vardır.

Böyle bir savaşın getirdiği sıkıntılar. Dolayısıyla, herkesin herkese düşman olduğu bir savaş zamanı nelere yol açıyorsa; insanların, kendi güçlerinden ve yaratıcılıklarıyla sağladıkları şeylerden başka güvenceleri olmadan yaşadıkları bir dönem de aynı şeylere yol açar. Böyle bir ortamda, çalışmaya yer yoktur; çünkü çalışmanın karşılığı belirsizdir: ve dolayısıyla toprağın işlenmesine de yer yoktur; ne denizcilik; ne deniz yoluyla ithal edilebilecek malların kullanılması; ne rahat yapılar; ne fazla güç gerektiren şeyleri kaldırmak ve taşımak için gereken şeyler; ne yeryüzü hakkında bilgi; ne zaman hesabı; ne sanat; ne yazı; ne de toplum vardır. Hepsinden kötüsü, hep şiddetli ölüm korkusu ve tehlikesi vardır; ve insan hayatı yalnız, yoksul, kötü, vahşi ve kısa sürer.

Doğanın, insanları, bu şekilde ayırması ve bir diğerini yağmalamaya ve yok etmeye eğilimli kılması, bu konuları iyice düşünmemiş birine garip gelebilir ve böyle bir insan, duygulardan hareketle varılan bu sonuca inanmayarak, bunun deneyimle doğrulanmasını isteyebilir. O halde, kendisini düşünsün; yolculuğa çıkarken silah kuşanır ve yanında insanlar olsun ister; yatmaya giderken kapılarını kilitler; evde olduğu zaman bile, çekmecelerini kilitler; ve bütün bunları, ona verilecek zararların öcünü alacak yasaların ve silahlı kamu görevlilerinin varolduğunu bildiği halde yapar; silah kuşanıp yolculuk ederken vatandaşları hakkında, kapılarını kilitlerken hemşerileri hakkında, çekmecelerini kilitlerken çocukları ve hizmetçileri hakkında ne düşünmektedir? Bu kişi hareketleriyle, insanlığı, benim sözlerle suçladığım kadar suçluyor değil midir? Fakat hiçbirimiz

bunda insan doğasını suçlamıyoruz. İnsanın istek ve duyguları kendi başlarına günah değildir. Onları yasaklayan bir yasanın varlığını öğreninceye kadar, bu duygulardan kaynaklanan eylemler de günah değildir. Böyle yasalar yapılıncaya kadar onları bilmek mümkün değildir; onları yapacak kişi üzerinde bir anlaşma sağlanmadığı sürece de, hiçbir yasa yapılamaz.

Böyle bir savaş zamanı veya durumunun hiç varolmadığı belki düşünülebilir; ve ben de, dünyanın her yerinde durumun hep böyle olduğuna inanmıyorum: ancak, günümüzde bile, dünyada insanların böyle bir durumda yaşadığı pek çok yerler vardır. Amerika'nın birçok yerlerindeki vahşiler, doğal istekler sayesinde bir arada yaşayan küçük ailelerin yönetimi dışında, hiçbir yönetim şekline sahip değildirler; ve bugün bile, daha önce belirttiğim o vahşi durumda yaşarlar. Korkulacak genel bir güç olmasaydı hayatın nasıl olacağı, önceden barışçı bir yönetim altında yaşamış olan insanların bir iç savaş durumunda içine düştükleri hayata bakarak anlaşılabilir.

Rastgele insanların bir diğerine karşı savaş durumunda bulundukları bir dönem hiç olmamasına rağmen; bütün dönemlerde, krallar ve hükümranlık sahibi kişiler, bağımsız oluşları nedeniyle, sürekli kıskançlık içinde olup birbirlerine silahlarını doğrultmuş ve gözlerini dikmiş gladyatörler gibidirler; yani, krallıklarının sınırlarına kalelerini, ordularını ve toplarını dikmişler ve komşularına sürekli casuslar göndermişlerdir; bu bir savaş duruşudur. Fakat onlar, böylelikle, uyruklarının işlerini koruyorlar diye, belirli insanların özgürlüğü yanısıra sefaletin bulunması gerekmez.

Böyle bir savaşta hiçbir şey adalete aykırı değildir. Bu herkesin herkese karşı savaşının bir sonucu da, böyle bir savaşta hiçbir şeyin adalete aykırı olamayacağıdır. Orada, doğru ve yanlış, adalet ve adaletsizlik kavramlarına yer yoktur. Genel bir gücün olmadığı yerde, yasa yoktur; yasa olmayan yerde de, adaletsizlik yoktur. Cebir ve hile savaşta en büyük iki erdemdir. Adalet ve adaletsizlik ne bedenin ne de zihnin melekeleridir. Böyle olsalardı, dünyada yapayalnız olan bir insanda da, duyuları ve duyguları gibi varolmaları gerekirdi. Bunlar, tek başına değil, toplum içinde yaşayan insanlara ait niteliklerdir. Herkesin herkese karşı savaşının bir başka sonucu; mülkiyetin, egemenliğin, *benim* ve *senin* ayrımının bulunmaması; sadece, herkesin eline geçirebildiği şeye, onu elinde tutabildiği sürece sahip olmasıdır. İnsanın, doğa tarafından içine konulduğu

ve biraz duygularıyla biraz da aklıyla içinden çıkabileceği bu kötü durum hakkında bu kadar söz yeter.

İnsanları barışa yönelten duygular. İnsanları barışa yönelten duygular şunlardır: ölüm korkusu, rahat bir hayat için gerekli şeyleri elde etmek arzusu ve çalışarak onları elde etme umudu. Akıl, insanların üzerinde anlaşabilecekleri uygun barış şartlarını gösterir. Bu şartlara Doğa Yasaları da denilir. Sonraki iki bölümde, bunlardan daha ayrıntılı olarak bahsedeceğim.

Bölüm 14
Birinci ve ikinci Doğa Yasaları ve Sözleşmeler Üzerine

Doğal hak nedir. Yazarların genellikle *jus naturale* dedikleri Doğal Hak, kendi doğasını, yani kendi hayatını korumak için kendi gücünü dilediği gibi kullanmak ve, kendi muhakemesi ve aklı ile, bu amaca ulaşmaya yönelik en uygun yöntem olarak kabul ettiği her şeyi yapmak özgürlüğüdür.

Özgürlük nedir. ÖZGÜRLÜK'ten, kelimenin doğru anlamıyla, dış engellerin yokluğu anlaşılır: bu engeller, çoğu zaman, insanın dilediğini yapma gücünün bir bölümünü elinden alabilirler; fakat, kendisinde kalan gücü, muhakeme ve aklının emrettiği şekilde kullanmaktan onu alıkoyamazlar.

Doğa yasası nedir. Hak ile yasa arasındaki fark. DOĞA YASASI, *lex naturalis*, akılla bulunan ve insanın kendi hayatı için zararlı veya hayatını koruma yollarını azaltıcı olan şeyleri yapmasını yasaklayan veya insanın hayatını en iyi şekilde koruyabileceğini düşündüğü bir ilke veya genel kuraldır. Bu konuda yazıp çizenler, *jus* ve *lex*, yani *hak* ve *yasa* terimlerini karıştıragelmişlerse de, bunların birbirinden ayrılması gerekir; çünkü HAK, yapmak veya yapmamak özgürlüğünden oluşur; YASA ise, bunlardan birini tesbit ve ilzam eder: yani, yasa ve hak, aynı konuda birbiriyle tutarlı olmayan yükümlülük ve özgürlük kadar ayrı şeylerdir.

Doğal olarak, herkesin herzeye hakkı vardır. Temel doğa yasası. Önceki bölümde ifade edildiği gibi, insanlık durumu, herkesin herkese karşı savaşı durumu olduğu için ve, bu durumda, herkes kendi aklıyla hareket ettiği ve kendi hayatını düşmanlarına karşı korumak için ona yardımcı olabilecek herşeyi kullanabileceği için; böyle bir durumda, herkesin herşeye hakkı vardır; hatta bir başkasının bedenine bile. Dolayısıyla, herkesin herşey üzerindeki bu doğal hakkı devam ettiği sürece, ne kadar güçlü veya akıllı olursa olsun, hiç kimse, doğanın normalde insanların yaşamalarına izin verdiği sürenin sonuna kadar hayatta kalma güvencesine sahip olamaz. Dolayısıyla, *herkesin, onu elde etme umudu olduğu ölçüde, barışı sağlamak için çalışması gerektiği; onu sağlayamıyorsa, savaşın bütün yardım ve yararlarını araması ve kullanması gerektiği* ilkesine veya aklın bu genel kuralına varılır. Bu kuralın ilk bölümü, birinci ve temel doğa yasasını içerir:

barışı aramak ve izlemek. İkinci bölümü ise, doğal hakkın özetini verir: *bütün yolları kullanarak kendimizi korumak.*

İkinci doğa yasası. İnsanların barışa ulaşmak için çalışmalarını emreden bu temel doğa yasasından şu ikinci yasa çıkar; *bir insan, başkaları da aynı şekilde düşündüklerinde, barışı ve kendini korumayı istiyorsa, herşey üzerindeki bu hakkını bırakmalı ve başkalarına karşı, ancak kendisine karşı onlara tanıyacağı kadar özgürlükle yetinmelidir.* Çünkü, herkes her dilediğini yapma hakkını elde tuttuğu sürece, bütün insanlar savaş durumundadır. Fakat, başka insanlar da, onun gibi, haklarını bırakmazlarsa, o zaman onun da kendi hakkını bırakması için bir neden yoktur: çünkü böyle bir şey, onu, başkaları için bir av yapardı ve hiç kimse de, barıştan yararlanmak yerine, böyle bir duruma düşmek istemez. Bu, İncil'in şu yasasıdır; *başkalarının sana ne yapmalarını istiyorsan, sen de onlara onu yap.* Bütün insanlığın da şu yasası; *quod tibi fieri non vis, a iteri ne feceris*[51].

Bir hakkı bırakmak nedir. Bir insanın herhangi bir şey üzerindeki *hakkını bırakması*, başkalarının, o şey üzerindeki hakkının meyvelerinden yararlanmalarına engel olma *özgürlüğünden vazgeçmesi* demektir. Çünkü, hakkından feragat eden veya hakkını sona erdiren bir insan, başka birine, daha önce sahip olmadığı bir hakkı vermiş olmaz; çünkü herkesin herşey üzerinde doğal olarak bir hakkı vardır; bu kişinin bütün yaptığı, kenara çekilerek, o başka birinin zaten sahip olduğu hakkını, başkalarından değil ama, ondan bir engelleme olmaksızın, kullanabilmesine müsaade etmektir. Böylece, bir insanın hakkından feragat etmesinin başka bir insana sağladığı tek yarar, o başkasının kendi orijinal hakkını kullanması önündeki engellerin bu ölçüde azalmasıdır.

Bir haktan feragat etmek nedir. Bir hakki devretmek nedir. Yükümlülük. Görev. Adaletsizlik. Bir hak, ya ondan sadece feragat edilerek ya da onu başka birine devrederek bırakılır. Hak sahibi, hakkın sağlayacağı faydanın kime geçeceğini önemsemiyorsa, o hakkını *sadece* FERAGAT EDEREK bırakır. O haktan belirli bir kişiyi veya kişileri yararlandırmak istediğinde ise, hakkını DEVREDEREK bırakır. Bir insan, hakkını bu iki yoldan biriyle bıraktığında, hakkın kendilerine verildiği veya bırakıldığı kimselerin ondan yararlanmalarına engel olmamakla YÜKÜMLÜDÜR veya BAĞLIDIR: ve kendi iradesi ile yaptığı bu işlemden dönmemesi *gerekir* ve bu onun

GÖREVIDIR: ve hak daha önce ferağ veya devir edildiğinden, böyle bir engelleme *sine jure*[52] olduğu için ADALETSIZLIK veya HAKSIZLIK'tır. İnsanlar arası ihtilaflarda *haksızlık* veya *adaletsizlik*, âlimlerin tartışmalarında *saçmalık* denilen şeye benzer. Çünkü, orada bir insanın başlangıçta doğru kabul ettiği bir şeyle çelişmesine saçmalık denildiği gibi: insanlar arasında da, başlangıçta isteyerek yapmış olduğu bir şeyi sonradan isteğiyle bozmasına adaletsizlik ve haksızlık denir. Bir insanın hakkını sadece ferağ etmesi veya devretmesi, o hakkı kabul eden kişiye, hakkını ferağ ettiğini veya devrettiğini gösteren, iradi ve yeterli bir işaretle veya işaretlerle yapılan bir bildirim veya açıklama ile olur. Bu işaretler, ya sadece sözler ya da sadece eylemler, veya çoğu zaman olduğu gibi, hem sözler hem de eylemlerdir. İnsanların kendileriyle bağlı ve yükümlü oldukları AKITLER de böyledir: akitler ki güçlerini kendilerinden almazlar, çünkü hiçbir şey bir insanın vaadinden daha kolay bozulmaz, ihlal sonucu kötü sonuçlar doğacağı korkusundan alırlar.

Bütün haklar devredilebilir nitelikte değildir. Bir insan hakkını devreder veya ondan ferağ ederken; ya buna karşılık kendisine de bir hakkın devredilmesini bekler veya bundan ötürü başka bir fayda sağlamayı umar. Çünkü bu iradi bir eylemdir ve herkesin iradi eylemlerinin amacı *kendisine bir fayda* sağlamaktır. Dolayısıyla, hiç kimsenin, herhangi bir söz veya işaretle, bırakmış veya devretmiş kabul edilemeyeceği bazı haklar vardır. İlk olarak, insan, canını almak için kendisine cebren saldıranlara direnmek hakkını bırakamaz; çünkü, bu hakkı bırakmakla, kendisi için herhangi bir yarar elde etmeyi amaçladığı düşünülemez. Aynı şey, yaralanmak, zincire vurulmak ve hapis edilmek için de söylenebilir; çünkü, böyle durumlarda sabretmekten gelecek bir yarar yoktur; bir başkasının yaralanması veya hapsedilmesine izin vermekten gelecek bir yarar olmadığı gibi; ve ayrıca, insan binlerinin kendisine şiddetle yaklaştıklarını gördüğünde, onların kendisini öldürmeye niyetli olup olmadıklarını da bilemez. Son olarak, hakkın ferağı ve devrinin saiki ve amacı, insanın can güvenliğini ve canını koruma yollarının güvenliğini, bu konuda endişeli olmayacak şekilde sağlamaktan başka bir şey değildir. Dolayısıyla, bir insan, sözlerle veya başka işaretlerle, bu işaretlerin yaratılma nedeninden yoksun kılıyor gibi görünürse; istediği şeyin bu olduğu veya iradesinin bu

yönde olduğu değil; bu sözler ve eylemlerin anlamı hakkında bilgisiz olduğu düşünülmelidir.

Sözleşme nedir. Karşılıklı hak devredilmesi, insanların SÖZLEŞME dedikleri şeydir.

Bir şey üzerindeki hakkın devredilmesi ile o şeyin kendisinin devredilmesi veya verilmesi arasında bir fark vardır. Çünkü, şeyin kendisi, nakit para ile alım ve satımda olduğu gibi veya mal veya toprak mübadelesinde olduğu gibi, hakkın devri ile birlikte teslim edilebilir: ve şeyin kendisi daha sonra teslim edilebilir.

Ahit nedir. Yine, taraflardan biri kendi adına taahhüt ettiği şeyi teslim edebilir ve, ona itimat ederek, diğer tarafın kendi taahhüdünü ileriki bir tarihte yerine getirmesini bekleyebilir; ve bu durumda sözleşme, onun açısından, ANLAŞMA veya AHIT adını alır: veya her iki taraf da, ileride ifa etmek üzere, şimdi sözleşme yapabilirler: ki bu durumda, ileride ifa yapılmasına güvenildiği için, ifanın yapılmasına *sözün tutulması* veya sadakat denilir; ifanın yapılmaması ise, eğer iradi ise, *sadakatin ihlalidir.*

Bağış. Hak devri karşılıklı değilse ve taraflardan biri, bir başkasının veya arkadaşlarının dostluğunu veya hizmetini kazanmak umuduyla; veya hayırsever veya yüce gönüllü olarak tanınmak arzusuyla; veya vicdanını rahatlatmak amacıyla; veya öteki dünyada karşılığını almak umuduyla bir hakkı devrediyorsa; bu bir sözleşme değil fakat BAĞIŞ, HIBE, İYILIK'tir: bu sözcüklerin hepsi aynı anlama gelir.

Aleni sözleşme işaretleri. Vaat. Sözleşme işaretleri ya *aleni* ya da *zımni* niteliktedir. Ne anlama geldikleri bilinerek söylenmiş sözler aleni işaretlerdir: ve böyle sözler ya *şimdiki* ya da *geçmiş* zamandadır; *veriyorum, bağışlıyorum, verdim, bağışladım, bunun senin olmasını istiyorum:* veya gelecek zamandadır; *vereceğim, bağışlayacağım* gibi: gelecek zamanla ilgili bu sözlere VAAT denilir.

Zımni sözleşme işaretleri. Zımni işaretler, bazen sözlerin; bazen sükûtun; bazen hareketlerin; bazen de bir şeyi yapmaktan imtina etmenin sonucudur: ve bir sözleşmenin zımni bir işareti, genellikle, sözleşmeye taraf olan kişinin iradesini yeterli biçimde gösteren herhangi bir şeydir.

Bağış, şimdiki veya gelecek zaman sözleriyle geçer. Tek başına sözler, eğer gelecek zamana ait ve basit bir vaatten ibaret iseler, bir bağışa ilişkin yeterli bir işaret olmayıp, bu nedenle bağlayıcı değildirler. Çünkü, *yarın vereceğim* gibi, gelecek zamana ait iseler, henüz vermemiş olduğumu

gösterirler ve dolayısıyla hakkım devredilmemiştir ve onu başka bir hareket ile devredinceye kadar bende kalır. Fakat sözler, *verdim* veya *yarın teslim edilmek üzere veriyorum* gibi, şimdiki veya geçmiş zamana ait iseler, o takdirde yarınki hakkım bugünden verilmiştir; ve iradenin başka bir işareti olmasa da, sözlerden dolayı bu böyledir. *Volo hoc tuum esse cras* ve *cras dabo;* yani, *bunun yarın senin olmasını istiyorum*[53] ve *bunu sana yarın vereceğim*[54] sözlerinin anlamı arasında büyük bir fark vardır: çünkü *istiyorum*[55] sözü, yukarıdaki ilk anlamda, şimdiki zamana ait iradenin bir işareti demektir; ikinci anlamda ise, gelecek zamana ait bir iradi eylem vaadini ifade eder: dolayısıyla, şimdiki zamana ait birinci cümle gelecekteki bir hakkı devrederken; gelecek zamana ait ikinci cümle hiçbir şey devretmez. Fakat, bir hakkı devretme iradesinin, sözlerin yanısıra, başka bazı işaretleri de varsa; o zaman, bağış karşılıksız olduğu halde, hakkın, gelecek zamana ait sözlerle devredildiği düşünülebilir: bir insanın, bir yarışta birinci gelen kişiye bir ödül koyması durumunda, bağışın karşılıksız olması gibi; ve burada sözler gelecek zamana ait olduğu halde, hak yine de geçer: çünkü o insan sözlerinin o şekilde anlaşılmasını istemeseydi, onları o şekilde kullanmaması gerekirdi.

Sözleşme işaretleri, hem geçmiş, hem şimdiki, hem de gelecek zamana ait sözlerdir. Sözleşmelerde hak, sözlerin sadece şimdiki zamana değil, aynı zamanda geçmiş veya gelecek zamana ait olduğu durumlarda da geçer: çünkü bütün sözleşmeler karşılıklı hak devri veya mübadelesidir; ve dolayısıyla, onu almak için vaat yaptığı şeyi artık almış olması nedeniyle vaatte bulunan kişi, hakkın geçmesini istemiş gibi anlaşılmalıdır: çünkü, sözlerinin bu şekilde anlaşılmasına razı olmasaydı, diğer taraf kendi yükümlülüğünü ilk önce ifa etmezdi. Bu nedenle, alım ve satımda ve diğer sözleşmelerde, bir vaat bir sözleşmeye eşdeğerde olup, bundan ötürü bağlayıcıdır.

Alacak nedir. Bir sözleşmede ilk ifayı yapanın, diğer tarafın ifasıyla elde edeceği şey üzerinde ALACAK hakkı olduğu söylenir; ve onu *vadesinde* elde eder. Ayrıca, çok sayıda kişi arasında sadece kazanan kişi için bir ödül konulduğu zaman; veya bir topluluğun içine, kim yakalarsa onun olsun diyerek, para atıldığında; bu karşılıksız bir bağış olduğu halde; yarışı kazanmak veya parayı yakalamak, *alacak hakkını* elde etmek ve vaadedilen şeyi VADESİNDE almak sonucunu verir. Çünkü hak, ödülün konulmasıyla

veya paranın atılmasıyla, devredilmiştir; fakat hakkın kime devredildiği, ancak yarışmanın sonunda belli olacaktır. Yine de, bu iki tür alacak hakkı arasında şöyle bir fark vardır: sözleşmede, kendi gücümle ve diğer tarafın yükümlülüğü nedeniyle alacak hakkını kazanırım; karşılıksız bağış durumunda ise, bağış yapanın iyilikseverliği sayesinde. Sözleşmede, diğer tarafın imza koymak suretiyle hakkını bana bırakması nedeniyle alacak hakkını kazanırım; bağış durumunda ise, bağış yapanın hakkını bırakması yükümlülüğü ile değil, fakat hakkını bıraktığı vakit, onun, başka birinin değil, benim olması ile. Öyle sanıyorum ki âlimlerin *meritum congrui* ve *meritum condigni* arasında yaptıkları ayrımın anlamı budur. Kadir-i Mutlak Tanrı'nın, şehevi arzulara gözleri kapalı olan ve bu dünyada onun tarafından konulmuş ilkelere ve sınırlara göre yaşayabilen insanlara Cennet'i vaat etmiş olması ile ilgili olarak, bu şekilde yaşayan insanların Cennet'i *ex congruo* hak edeceğini söylerler. Fakat, hiç kimse, sadece Tanrı'nın karşılıksız ihsanı olmadıkça, ne kendi erdemliliği ve ne de kendinde bulunan başka bir güçle, Cennet'e gitme hakkına sahip olduğunu iddia edemeyeceği için; hiç kimsenin Cennet'i *ex condigno* hak edemeyeceğini söylerler. Sanıyorum ki bu ayrımın anlamı işte budur; fakat tartışmacılar, kendi bilim terimlerinin anlamları üzerinde, işlerine gelmediği sürece anlaşamadıkları için, tam olarak ne demek istediklerini daha fazla düşünmek istemiyorum. Sadece şunu söyleyeyim; onu kazanmak için yarışılması gereken bir ödül gibi, kime verileceği belirli olmayan bir bağış yapıldığında, kazanan kişi alacak hakkına sahip olur ve ödülü zamanı geldiğinde talep edebilir.

Karşılıklı güvene dayanan ahitler ne zaman geçersizdir. Herkesin herkese karşı savaş halinde olduğu basit doğa durumunda, tarafların hemen ifa etmedikleri, fakat birbirlerine güvendikleri bir ahit yapılırsa, bu ahit, herhangi bir makul şüphe halinde, geçersizdir: fakat her ikisinin de üstünde, ifaya zorlamak için yeterli hak ve güce sahip genel bir güç olursa, bu ahit geçersiz değildir. Çünkü ilk önce ifa eden taraf, diğer tarafın da bilahare ifa edeceğinden emin olamaz; sözle yapılmış vaadler, zorlayıcı bir gücün korkusu olmadıkça, insanların hırsına, tamahına, öfkesine ve diğer duygularına gem vuramayacak kadar zayıftır; böyle bir zorlayıcı güç ise, herkesin eşit olduğu ve kendi korkularının haklılığına kendisinin karar verdiği basit doğa durumunda varolamaz. Dolayısıyla, ilk önce ifa eden,

kendini, düşmanının ellerine bırakmakla kalır; bu ise, asla terkedemeyeceği, hayatını ve geçimini koruma hakkına aykırıdır.

Fakat bir devlette, o devlet olmasaydı sözlerini tutmayacak olanları engellemek için kurulmuş bir güç varolduğundan, bu korkuya artık gerek yoktur; ve bu nedenle, ahde göre ilk ifa edecek olan ifa etmeye mecburdur.

Böyle bir ahdi geçersiz kılan korkunun nedeni, ifa etmeme niyetine ilişkin yeni bir kanıt veya başka bir işaret gibi, daima, sözleşmenin yapılmasından sonra ortaya çıkan bir şey olmalıdır: yoksa ahit geçersiz olmaz. Çünkü, bir insanın vaatte bulunmasına engel olmayan bir şeyin, ifaya bir engel olarak kabul edilmemesi gerekir.

Amaç üzerindeki hak, araç üzerinde de bir hak içerir. Bir hakkı devreden kişi, kendi gücü elverdiği ölçüde ondan yararlanmanın araçlarını da devreder. Bir araziyi satan kişi, onun üzerinde büyüyen bitkileri ve diğer şeyleri de devretmiş demektir: bir değirmeni satan kişi de onu hareket ettiren akarsuyun yatağını değiştiremez. Bir insana, hükümranlık içinde yönetme hakkını verenler ise, ona, askerleri beslemek için vergi toplama ve adaletin idaresi için yargıçlar atama hakkını da vermişler demektir.

Hayvanlarla ahit yapılmaz. Vahşi hayvanlarla ahit yapmak imkânsızdır; konuşmamızı anlamadıkları için, herhangi bir hak devrini anlayamaz ve kabul edemezler veya bir başkasına herhangi bir hakkı devredemezler: karşılıklı kabul olmadığı sürece de, ahit olamaz.

Özel vahiy olmadıkça Tanrı ile de ahit yapılamaz. Doğaüstü vahiy yoluyla veya onun otoritesi altında ve onun adına yöneten vekilleri yoluyla, Tanrı'nın kendilerine konuştuğu kişilerin aracılığı olmaksızın, Tanrı ile ahit yapılması imkânsızdır: çünkü, aksi takdirde, ahitlerimizin kabul edilip edilmediğini bilemeyiz. Dolayısıyla, doğa yasasına aykırı herhangi bir şey vaat edenler boşuna vaatte bulunmuşlardır; çünkü bu vaat edilmesi haksız olan bir şeydir. Eğer bu, doğa yasasının emrettiği bir şey ise, o zaman, kişiyi bağlayan vaat değil yasadır.

İmkânsız, şeylerde ahit olmaz. Bir ahdin içeriği, ya da konusu daima, düşünce konusu olan bir şeydir; çünkü ahit yapmak iradi bir eylemdir; yani, bir düşünce eylemi ve en son düşünce eylemidir; ve dolayısıyla, her zaman, ileride olacak olan ve ahdi yapan kişi tarafından ifa edilmesi mümkün kabul edilen bir şeydir.

Bu nedenle, imkânsız olduğu bilinen bir şeyi vaad etmek ahit sayılmaz. Fakat, önceden mümkün olduğu sanılan bir şeyin daha sonra

imkânsız olduğu anlaşılırsa, ahit yine de geçerli ve bağlayıcıdır; ahit konusu şeyin kendisi bakımından olmasa bile, onun ifade ettiği değer bakımından; veya, bu da imkânsız ise, ifa için içtenlikle ve alabildiğine gayret etmek bakımından: bundan daha fazlası da kimseden istenemez.

Ahitler nasıl geçersiz kılınır. İnsanlar, ahitlerinden iki yolla kurtulurlar; ifa ederek; veya affedilerek. İfa, yükümlülüğün doğal sonucudur; affetme ise, yükümlülüğü oluşturan hakkın yeniden devri suretiyle, özgürlüğün iadesidir.

Korkuyla yapılan ahitler geçerlidir. Salt doğa durumunda, korku yüzünden yapılan ahitler bağlayıcıdır. Sözgelimi, canımı kurtarmak için, bir düşmana fidye ödemek veya bir hizmet sunmak vaadinde bulunursam, bu söz beni bağlar: çünkü bu, bir tarafın canını kurtardığı, diğer tarafın ise bunun karşılığında para veya hizmet aldığı bir sözleşmedir; ve bu nedenle, salt doğa durumunda olduğu gibi, ifayı yasaklayan bir yasa yoksa, ahit geçerlidir. Dolayısıyla, savaş esirleri, fidye ödemeye söz vermişlerse, onu ödemekle yükümlüdürler: ve zayıf bir hükümdar, korkudan ötürü, daha güçlü bir hükümdarla elverişsiz bir barış anlaşması yapmışsa, daha önce söylendiği gibi, savaşı yeniden başlatmak için yeni ve haklı bir korku nedeni ortaya çıkmadıkça, bu anlaşmaya uymak zorundadır. Hatta, devletlerin varlığı halinde bile, kendimi bir hırsızdan kurtarmak için ona para vermeyi vaat etmişsem, yasalar beni kurtarıncaya kadar, o parayı vermek zorundayım. Zorunluluk olmadan yasal olarak neyi yapabiliyorsam, korku nedeniyle aynı şeyde yasal olarak bir ahit de yapabilirim: ve yasal olarak ahdettiğim bir şeyi yasal olarak bozamam.

Biriyle yapılan önceki ahit sonradan başka biriyle yapılanı geçersiz kılar. Önceki bir ahit, sonrakini geçersiz kılar. Kendi hakkını bugün birine devretmiş olan bir insan, onu yarın başka birine devredemez: ve dolayısıyla sonraki ahit hiçbir hak devretmez, ve geçersizdir.

Bir insanın kendini korumamak için yaptığı ahit geçersizdir. Güç kullanmaya karşı, kendimi güç kullanarak savunmamak için yapılmış bir ahit her zaman için geçersizdir. Çünkü, daha önce gösterdiğim gibi, hiç kimse kendisini ölümden, yaralanmaktan ve hapsedilmekten korumak hakkını devredemez veya bırakamaz, çünkü bunlardan kaçınılmadı herhangi bir hakkın bırakılmasının tek nedenidir zaten; ve dolayısıyla şiddete direnmeme vaadi hiç bir sözleşmede bir hak devretmez ve bağlayıcı değildir. Çünkü, bir insan *ben şöyle veya şöyle yapmazsam, beni öldürün*

şeklinde bir ahit yapabilir; fakat *şöyle veya şöyle yapmazsam, beni öldürmeye geldiğinizde size direnmeyeceğim* şeklinde bir ahit yapamaz. Çünkü insan, doğal olarak, ehven-i şeri seçer; yani, bu durumda, direnmeyince mutlak ve kesin olan ölüm yerine, direnirken ölme tehlikesini seçer. Bunun doğru olduğu herkes tarafından kabul edilir: öyle ki suçlular kendilerini mahkûm eden yasayı önceden kabul ettikleri halde, idama ve hapishaneye silahlı adamlar eşliğinde götürülürler.

Hiç kimse kendini suçlamaya zorlanamaz. Bir insanın af güvencesi olmaksızın kendini suçladığı bir ahit de geçersizdir. Çünkü, herkesin yargıç olduğu doğa durumunda suçlamaya yer yoktur: devletin varlığında ise, suçlamanın ardından, güce dayalı olduğu için, insanın direnmemek zorunda olduğu cezalandırma gelir. Aynı şey, bir baba, eş veya velinimet gibi, mahkûm olmaları sonucunda insanın yoksulluğa düşeceği kişilerin suçlanması için de doğrudur. Çünkü, böyle bir suçlayıcının ifadesi, kendi isteğiyle verilmemişse, doğal olarak bozuktur ve bu nedenle kabul edilmemelidir: ve bir insanın ifadesi kabul edilmeyecekse, o insan böyle bir ifade vermek zorunda değildir. İşkence ile elde edilen suçlamalar da ifade olarak kabul edilmemelidir. Çünkü işkence, gerçeğin daha sonraki araştırma aşamalarına ışık tutmak için yapılır: ve bu durumda yapılan itiraf, işkencecilerin bilgi edinmesine değil, işkence edilen kişinin rahatlamasına yarar: ve dolayısıyla yeterli bir ifade olarak kabul edilmemelidir: çünkü itiraf eden kişi kendisini doğru veya yanlış bir suçlama ile teslim ederse, bunu kendi canını koruma hakkına dayanarak yapar.

Andın amacı. Andın şekli. Daha önce işaret ettiğim gibi, sözlerin gücü, insanları ahitlerine bağlamak için yeterli olmadığından, insan doğasında bunu güçlendirmekte işe yarayacağı düşünülebilecek sadece iki şey vardır. Bunlar, sözünü tutmamanın sonuçlarından duyulan korku ve sözünü tutmamanın gerekli olmadığını göstermenin büyüklüğü veya gururudur. Bu İkincisi, üzerinde varsayımlar kurmak için, özellikle insanların mal mülk, buyurma yetkisi veya tensel haz peşinde koşan büyük çoğunluğunda, pek nadiren bulunan bir cömertliktir. Dayanılması gereken duygu, korkudur; bunun çok genel olarak iki nesnesi vardır: birisi, görünmeyen ruhların gücü; diğeri, zarar verecekleri insanların gücü. Bu ikisinden, birincisinin gücü daha büyük olsa da, çoğu zaman İkincisinin verdiği korku daha büyük olur. Birincinin korkusu, her insanda, uygar toplum öncesi insan doğasında bulunan, insanın kendi dinidir. İkincisi böyle

değildir; en azından, insanları sözlerine bağlı kılmaya zorlayacak ölçüde insan doğasında bulunmaz; çünkü güç eşitsizliği, basit doğa durumunda, ancak kavgada anlaşılır. Böylece, uygar toplumdan önce veya uygar toplumun savaşla kesintiye uğramasında, üstünde mutabık kalınmış bir barış anlaşmasını, tamah, hırs, şehvet veya diğer güçlü arzulara karşı güçlendirecek, herkesin Tanrı olarak taptığı ve vefasızlıklarının öcünü alacağından korktuğu o görünmez gücün korkusundan başka hiçbir şey yoktur. Dolayısıyla, devlet gücüne bağlı olmayan iki kişi arasında yapılabilecek tek şey, korktukları Tanrı üstüne birbirlerine yemin etmelidir: *yemin* veya ANT, *yapılan bir vaade eklenen bir ifade olup; bu ifadeyle, vaat eden kişi, vaadini tutmadığı takdirde, Tanrı'sının merhametinden yoksun kalacağını veya onun kendisinden öç alacağını beyan eder.* Paganların ant içme şekli şöyle idi: *ben bu hayvanı öldürdüğüm gibi,* Jüpiter de *beni öldürsün.* Bizimki ise şöyledir: *şunu ve şunu yapacağım, Tanrım bana yardım et.* Bu ant içme, sözü tutmamanın korkusu daha da büyük olsun diye, herkesin kendi dininde kullandığı ayinler ve törenlerle yapılır.

Yemin sadece Tanrı üzerine olur. Dolayısıyla, yemin edeninkinden başka bir şekil veya ayine göre içilmiş bir ant geçersizdir ve ant değildir, ve yemin edenin Tanrı saymadığı herhangi bir şey üzerine yemin edilmez. İnsanlar, bazen, korkudan veya yaltaklanmak için, kralları üzerine yemin etmişlerse de; böylelikle onlara tanrısal bir onur atfetmek istemişlerdir. Tanrı üzerine gereksiz yere yemin etmek ise, onun adının kutsallığına yapılmış bir saygısızlıktır. İnsanların günlük konuşma içinde başka şeyler üzerine yemin etmeleri de, yemin değil, çok fazla konuşmakla edinilen saygısız bir alışkanlıktır.

Yemin bağlayıcılığa bir şey katmaz. Yeminin, bağlayıcılığa bir şey katmadığı da böylece anlaşılıyor. Çünkü yasal bir sözleşme, yemin olsa da olmasa da, Tanrı'nın gözünde bağlayıcıdır: yasal olmayan bir sözleşme ise, bir yeminle desteklense bile bağlamaz.

Bölüm 15
Diğer Doğa Yasaları Üzerine

Üçüncü doğa yasası, adalet. Elimizde tutarsak insanlığın barışını engelleyen hakları başkasına devretmekle yükümlü olduğumuz o doğa yasasından sonra, bir üçüncüsü gelir; *insanlar yaptıkları akitleri yerine getirmelidirler,* bu olmazsa, ahitler boşunadır ve anlamsız sözcüklerden ibarettir; ve herkesin herşey üstündeki hakkı devam ettiğinden, hâlâ savaş durumunda oluruz.

Adalet ve adaletsizlik nedir. ADALET'in kaynağı ve başlangıcı, işte bu doğa yasasında yatar. Çünkü, daha önce bir ahit bulunmadıkça, hiçbir hak devredilmemiştir ve herkesin herşey üzerinde hakkı vardır; ve dolayısıyla hiçbir eylem adaletsiz olamaz. Fakat, bir ahit yapılmış ise, onu ihlal etmek *adaletsizdir:* ve ADALETSIZLIĞIN tanımı, *ahdin ifa edilmemesinden* başka bir şey değildir. Adaletsiz olmayan herşey de *adildir.*

Adalet ve mülkiyet devletin kuruluşuyla başlar. Fakat, daha önceki bölümde söylendiği gibi, her iki tarafın da diğer tarafın sözünü tutmamasından korktukları, karşılıklı güven ahitleri geçersiz olduğu için; adaletin kökeni ahitlerin yapılması olduğu halde; bu korkunun nedeni yok edilene kadar, hiçbir şey adaletsizlik sayılamaz; ve insanlar doğal savaş durumunda iken bu korkunun yok edilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, adil ve adil-olmayan kavramlarından söz edilebilmesi için, ahit sahiplerinin uymamakla elde etmeyi beklediklerinden daha büyük bir cezanın korkusuyla, insanları ahitlerini ifa etmeye eşit olarak zorlayacak ve terkettikleri evrensel hakkı telafi etmek üzere karşılıklı sözleşmeyle edindikleri mülkiyeti koruyacak bir zorlayıcı güç gereklidir; ve devletin kurulmasından önce böyle bir güç yoktur. Bu, okullardaki adalet tanımından da anlaşılabilir: *adalet herkese kendisinin olanı sürekli olarak vermek iradesidir.* Bu nedenle, *kendisinin olanın,* yani mülkiyetin, olmadığı yerde, adaletsizlik de yoktur; ve kurulmuş bir zorlayıcı gücün, yani, devletin olmadığı yerde de, mülkiyet yoktur; herkes herşey üzerinde hak sahibidir: dolayısıyla, devletin olmadığı yerde, adalete aykırı hiçbir şey yoktur. Adaletin doğası, geçerli ahitlere uyulmasıdır: fakat ahitlerin geçerliliği, insanları onlara uymaya zorlayacak bir devlet gücünün kurulmasıyla başlar ancak: ve mülkiyet de o zaman başlar.

Adalet akla aykırı değildir. Aptal kişi, herkesin kendi varlığını koruması ve mutluluğu kendi sorumluluğunda olduğundan, herkesin buna yararlı sandığı şeyleri yapmaması için bir neden bulunmadığını ve, bundan ötürü, ahitleri yapmak veya yapmamanın, tutmak veya tutmamanın, eğer kişinin yararı bunu gerektiriyorsa, akla aykırı olmadığını ciddi ciddi iddia ederek, adalet diye bir şeyin olmadığını içinden geçirmiş; ve bazen de diliyle söylemiştir. O, ahitlerin varolduğunu; ve bazen bozulduklarını, bazen de tutulduklarını; ve bozulmalarına adaletsizlik, tutulmalarına ise adalet denilebileceğini inkâr etmemektedir: fakat, Tanrı korkusu kaldırıldığında, çünkü aynı aptal Tanrı'nın olmadığını da içinden geçirmiştir, adaletsizliğin herkese kendi iyiliğini aramasını emreden akla bazı durumlarda aykırı düşmeyebileceğinden; özellikle bunun, insana, başkalarının sadece kınama ve kötülemelerini değil kudretini de unutturacak bir yarara hizmet ettiği zaman, akla aykırı düşmeyebileceğinden kuşkulanmaktadır. Tanrı'nın krallığı şiddet yoluyla kurulur: peki adaletsiz şiddetle kurulursa ne olur? Bu yoldan zarara uğramak sözkonusu değilse, onu bu yoldan kurmak akla aykırı mı olurdu? Bu, akla aykırı değilse, adalete de aykırı değildir; eğer aykırı ise; adalet iyi bir şey sayılmamalıdır. Böyle bir akıl yürütmeyle, başarıya ulaşan kötülük erdem adını almış; ve başka bütün şeylerde sözün tutulmamasını yasaklayan bazıları, bir krallığın kurulması bakımından buna cevaz vermişlerdir. Satürn'ün, oğlu Jüpiter tarafından yerinden edildiğine inanan paganlar ise, aynı Jüpiter'in adaletsizliklerin intikamcısı olduğuna inanırlardı. Bu, Coke'un[56] *Commentaries, on Littleton*[57] adlı eserinde, eğer tahtın gerçek varisi ihanetle suçlanırsa, tahta yine de o çıkacak ve *eo instante*[58] suçlama hükümsüz olacaktır deyişine benzer. İnsan, bu örneklerden hareketle, bir veliahtın, sırada kendisinden önce geleni, babası bile olsa, öldürdüğünde; buna ister adaletsizlik, isterse başka herhangi bir şey denilsin; insanların bütün iradi eylemleri kendi çıkarlarına hizmet ettiğine göre, bunun hiçbir zaman akla aykırı olamayacağı; ve insanın kendi amaçlarına en iyi hizmet eden eylemlerin en akla uygun eylemler olduğu sonucuna varmaya eğilimli olacaktır. Ancak, bu yüzeysel muhakeme tarzı yanlıştır.

Çünkü, sözleşmenin tarafları üstünde devlet gücünün bulunmadığı durumda olduğu gibi, tarafların sözlerini tutacakları güvencesinin olmadığı karşılıklı sözler değildir buradaki sorun; çünkü böyle sözler ahit sayılmaz:

ancak, taraflardan biri sözünü tutmuş ve yükümlülüğünü yerine getirmiş ise veya onu ifaya zorlayacak bir güç varsa; burada sözkonusu olan şey, sözünü tutmanın akla, yani, diğer tarafın çıkarına aykırı olup olmadığıdır. Bu, bence, akla aykırı değildir. Bunun gösterilmesi için, ilk olarak şunu düşünelim: bir insan bir şey yaptığında ve, hiçbir şey önceden görülüp hesaplanamadığı halde, bu şey onun yıkımına neden olacak bir nitelikte olduğunda, beklemediği bir rastlantı sonucu olarak, onun için faydalı bir duruma gelebilir; ama yine de böylesi rastlantılar, onun, akıllıca veya bilgece yapılmış olduğu anlamına gelmez. İkinci olarak, bütün insanları korku altında tutacak genel bir gücün olmaması nedeniyle herkesin birbirine düşman olduğu savaş durumunda, müttefiklerin yardımı olmaksızın, sadece kendi gücü veya zekâsı ile kendisini yok edilmekten korumayı ümit edebilecek hiç kimse yoktur; ve herkes, ittifaktan, başka herkesin beklediği korumanın aynısını bekler, ve, bu nedenle, kendisine yardım edenleri aldatmanın akıllıca olduğunu düşündüğünü söyleyen birisi, sadece kendi gücüyle sağlayabileceği güvenlik imkânlarından daha fazlasını bekleyemez. Dolayısıyla, ahdini bozarak akıllıca bir iş yaptığını söyleyen bir kimse, barış ve savunma için birleşmiş hiçbir topluma kabul edilemez, meğerki böyle bir adamı kabul edenler yanılmış olsunlar; kabul edilse bile, toplumun bu yanılmayı görmemesi ve o adamı içlerinde tutması imkânsızdır; ki bir insan, güvenliğini sağlamanın yolu olarak, böyle bir yanılmanın görülmemesine bel bağlayamaz: ve dolayısıyla böyle bir insan topluma alınmaz veya toplumdan atılırsa, hayatını sürdüremez; ve eğer toplum içinde yaşarsa, bu, diğer insanların, öngörmesi veya tahmin etmesi mümkün olmayan yanılmaları ile olur; ve dolayısıyla kendini koruma gereğine aykırıdır; ve bu nedenle, insanlar, böyle birini yok etmeye çalışmazlar ve bağışlarlarsa, bu, onların, kendi çıkarları bakımından neyin uygun olduğunu bilmemelerinden ileri gelebilir ancak.

Cennet'in güvenli ve kalıcı mutluluğunu başka bir yoldan kazanmak beyhudedir: çünkü bunun tek bir yolu vardır ve o da, ahdi bozmamaktır, ahde uymaktır.

Ayaklanma yoluyla egemenliği ele geçirmeye gelince; bu mümkün olsa bile, böyle bir şeyin makul olarak beklenemeyeceği ve, egemenlik bu yoldan ele geçirilirse, başkalarının onu aynı yoldan ele geçirmeyi düşünecekleri, ve dolayısıyla buna teşebbüs etmenin akla aykırı olduğu açıktır. Bu nedenle, adalet, yani ahdin tutulması, hayatımıza zarar verecek

bir şey yapmamızı yasaklayan aklın bir kuralı ve dolayısıyla bir doğa yasasıdır.

Daha da ileri giderek, doğa yasasını, insanın yeryüzündeki hayatının korunmasına değil, ölümden sonra sonsuz mutluluk sağlanmasına yarayan kurallar olarak kabul edenler vardır; böyleleri, ahdin bozulmasının, bu amaca hizmet edebileceğini ve dolayısıyla adil ve akla uygun olabileceğini düşünürler; kendi rızaları ile onlar üzerinde kurulmuş olan egemen gücü öldürmeyi, devirmeyi veya ona karşı ayaklanmayı iyi bir iş olarak düşünenler de böyledir. Fakat, insanın ölümden sonraki durumu ve, özellikle, orada vaatten dönmeye verilecek karşılık hakkında, bunu doğaüstü yollardan bildiklerini söyleyen kişilere veya bunu doğaüstü yollardan bilen başkalarını tanıdıklarını söyleyen kişilere dayalı bir inançtan başka, hiçbir doğal bilgi olmadığı için, vaatten dönülmesi bir akıl veya doğa kuralı sayılamaz.

Ahitler, karşı tarafın kötülüğü yüzünden hükümsüz olmaz. Sözünde durmanın bir doğa yasası olduğunu kabul eden başkaları ise, dinsel sapkınlar ve başkalarıyla yaptıkları ahitleri yerine getirmeyenler gibi belirli kişiler için buna bir istisna getirirler: fakat bu da akla aykırıdır. Çünkü, bir insanın herhangi bir kusuru, yapılmış olan ahdimizi hükümsüz kılmaya yeterli ise, aynı kusurun, normal olarak, ahdimizin yapılmasını önlemeye de yeterli olması gerekirdi.

İnsanların adaleti ve eylemlerin adaleti nedir. Adil ve adil değil sıfatları, insanlara atfedildiklerinde bir anlama gelir; eylemlere atfedildiklerinde ise başka bir anlama. İnsanlara atfedildikleri zaman, davranışların akla uygun oluşu veya olmayışı anlamına gelirler. Eylemlere atfedildikleri zaman ise, davranışların veya hayat tarzının değil, belirli eylemlerin akla uygun oluşunu veya olmayışını anlatırlar. Dolayısıyla adil bir insan, eylemlerinin tümüyle adil olması için elinden gelen bütün dikkati gösteren bir insandır. Adaletsiz, adil olmayan bir insan ise, bunu ihmal eden bir insandır. Böyle insanlar, anlamı aynı olsa da, dilimizde, adil veya adil değil sıfatlarından daha sık olarak, dürüst ve dürüst değil sıfatlarıyla anılırlar. Bu nedenle dürüst bir insan, nesneler veya kişilerle ilgili ani bir duygudan veya yanılgıdan kaynaklanan bir veya birkaç adaletsiz eylemden ötürü bu sıfatı kaybetmez. Dürüst olmayan birisi ise, korkudan yaptığı veya yapmaktan kaçındığı eylemlerden ötürü bu niteliğini kaybetmez: çünkü onun iradesi, adaletle değil, yapacağı şeyin görünürdeki faydasıyla

belirlenmiştir. İnsan eylemlerine adalet katan şey, kişinin, hayatından memnun olmak için sahtekârlığa veya sözünden dönmeye muhtaç kalmaya tenezzül etmediği, pek az bulunan bir soyluluk veya büyüklüktür. Davranışların bu adilliği, adaletin bir erdem, adaletsizliğin ise bir kötülük olarak adlandırılması ile kastedilen şeydir.

Fakat eylemlerin adil oluşu, insanı sadece adil yapmaz, *lekesiz* de yapar. Eylemlerin adil olmayışı ise, ki buna haksızlık da denir, insana sadece *lekeli* sıfatını verir.

Davranışların adaleti, ve eylemlerin adaleti. Yine, davranışların adaletsizliği, haksızlık yapma eğilimi veya haksızlık yapmaya yatkınlıktır; ve eyleme geçilmeden önce ve herhangi bir kişinin haksızlığa uğratılmasını varsaymaksızın adaletsizliktir. Fakat bir eylemin adaletsizliği, yani haksızlık, zarar verilmiş bir kişiyi ima eder; yani kendisiyle ahit yapılmış bir kişiye verilmiş bir zararı. Dolayısıyla, zarar başka birine geldiğinde tek bir insanın uğradığı haksızlık o kadar daha fazla olur. Sözgelişi, efendi, hizmetçisine, bir yabancıya para vermeyi emrettiğinde; bu emir yerine getirilmezse, haksızlık, hizmetçinin itaatle yükümlü olduğu efendiye yapılmış olur; zarar ise, hizmetçinin kendisine karşı yükümlü olmadığı ve dolayısıyla haksızlık edemeyeceği yabancıya verilmiştir. Aynı şekilde, toplumlarda da, özel kişiler birbirlerine borçlarını devredebilirler; fakat mağdur oldukları soygunları veya diğer şiddet olaylarını devredemezler; çünkü borcun tutulması kendilerine yapılmış bir haksızlıktır; soygun ve şiddet olayları ise devletin kişiliğine yapılmış haksızlıklardır.

Bir insana kendi rızasıyla yapılan bir şey haksızlık olamaz. Bir insana yapılan ve yapan kişiye bildirilmiş kendi iradesine uygun olan bir şey, o insan için haksızlık değildir. Çünkü, onu yapan, daha önceki bir ahit ile, istediği şeyi yapma hakkını elinden bırakmamış ise, ahdin ihlali sözkonusu değildir; ve dolayısıyla ona bir haksızlık yapılmamıştır. Elden bırakmış ise; o zaman, onun yapılması iradesinin bildirilmiş olması, o ahdin iptalidir: ve burada da ona yapılmış bir haksızlık yoktur.

Mübadelede ve bölüşümde adalet. Eylemlerin adilliği, yazarlar tarafından, *mübadelede* adalet ve *bölüşümde* adalet olarak ikiye ayrılır: birincinin aritmetik oranda; İkincinin ise geometrik oranda olduğu söylenir. Böylece, mübadelede adaleti, kendileri için sözleşme yapılan şeylerin değerindeki eşitliğe; bölüşümde adaleti ise, eşit liyakat sahibi insanlara eşit faydanın dağıtılmasına bağlarlar. Satın aldığımızdan daha pahalıya satmak

veya bir insana hakettiğinden fazlasını vermek adaletsizlik imişçesine. Kendileri için sözleşme yapılan şeylerin değeri, tarafların arzusu ile ölçülür: ve dolayısıyla adil değer, vermeye razı oldukları değerdir. Liyakat ise (bir tarafın ifasının diğer tarafça da ifayı gerekli kıldığı durumda ahitle ortaya çıkan ve, bölüşümde değil, mübadelede adalet kapsamına giren liyakat dışında) adaletin bir gereği olmayıp; sadece nezaketen ödüllendirilir. Dolayısıyla, açıklanması için kullanıldığı anlamda, bu ayrım doğru değildir. Tam olarak söylemek gerekirse, mübadelede adalet sözleşmeye taraf olan kişinin adaletidir; yani, satın alma ve satma; kiralama ve kiraya verme; borç verme ve borç alma; mübadele, takas ve diğer sözleşmelerde ahdin ifasıdır.

Bölüşümde adalet ise bir hakemin adaletidir; yani, neyin adil olduğunun belirlenmesi işidir. Burada, ona güvenenlerce hakem tayin edilen kişinin, eğer bu güvene uygun davranırsa, herkese kendi hakkını dağıttığı söylenir: ve bu gerçekten de adil bölüşümdür ve, tam doğru olmasa da, bölüşümde adalet olarak adlandırılabilir; fakat daha doğrusu onu hakkaniyet olarak adlandırmaktır; ileride gösterileceği gibi, bu da bir doğa yasasıdır.

Dördüncü doğa yasası, minnettarlık. Adalet nasıl ki daha önceki bir ahde dayanırsa; MINNETTARLIK da önceki bir iyiliğe; yani, önceki bir bağışa dayanır; ve dördüncü doğa yasasıdır; bu yasa şöyle ifade edilebilir, *bir başkasından salt iyilik amacıyla bir fayda elde etmiş olan bir kişi, o faydayı sağlayanın, iyi niyetinden pişmanlık duymaması için gayret etmelidir.* Çünkü hiç kimse, kendine bir iyilik gelmesinden başka bir amaçla, kimseye bir şey vermez; bağış gönüllü olduğu için ve bütün gönüllü eylemlerin amacı insanın kendi iyiliği olduğu için, insanlar kendi iyiliklerinin gerçekleşmeyeceğini gördükleri takdirde, hayırseverlik veya itimat; ve dolayısıyla karşılıklı yardım; ve insanlar arasında uyum olmayacaktır; ve dolayısıyla hep *savaş* durumunda kalacaklardır; ki bu da insanlara *barışı aramayı* emreden birinci ve temel doğa yasasına aykırıdır. Bu yasanın ihlaline *nankörlük* denilir ve, adaletsizliğin ahde dayalı yükümlülük karşısındaki durumu ne ise, bunun da iyilik karşısındaki durumu odur.

Beşincisi, karşılıklı uyum, veya nezaket. Beşinci doğa yasası UYUM'dur; yani, *herkes diğer insanlarla uyumlu olmaya çalışmalıdır.* Bunun anlaşılması için, insanların toplu olarak yaşama eğiliminde, duyguların çeşitliliğinden kaynaklanan bir doğa çeşitliliğinin olduğunu gözönüne alabiliriz; bu, bir bina inşa edilmesi için bir araya getirilmiş taşlardaki çeşitliliğe benzer. Kabalığı ve biçimsizliği yüzünden, diğer

taşlardan, kendi doldurduğu hacimden daha fazla bir hacim çalan ve bu nedenle inşaatı güçleştiren bir taş, yararsız ve zorluk verici bulunarak ustalar tarafından nasıl bir kenara atılırsa: aynı şekilde, doğasının kabalığı yüzünden, kendisi için gereksiz fakat diğerleri için gerekli şeyleri elinde tutmaya çalışan ve inatçılığı yüzünden de ıslah edilmesi mümkün olmayan bir insan da, toplumun üzerinde bir yük olarak, toplumun dışında bırakılır veya toplumdan atılır. Herkes, sadece hakkı olduğu için değil fakat aynı zamanda doğal zorunluluk nedeniyle, kendi varlığını korumak için gerekli olan şeyleri elde etmek için elinden gelen gayreti göstermek durumunda olduğuna göre; gereksiz şeyler uğruna buna karşı gelen bir kimse, meydana gelecek olan savaştan sorumludur ve dolayısıyla *barışı aramayı* emreden temel doğa yasasına aykırı bir şey yapmış olur. Bu yasaya uyanlar ise GEÇIMLI olarak adlandırılabilir, Latinler böylelerine *commodi* derler; uymayanlar ise, *inatçı, geçimsiz, serkeş, dikkafalı* olarak adlandırılabilir.

Altıncısı; affetmek. Altıncı doğa yasası şudur, *geleceği dikkate alarak, bir kişi pişman olup af dileyenlerin geçmişteki suçlarını affetmelidir.* Çünkü AF, barış ihsan edilmesinden başka bir şey değildir; ancak, düşmanlıklarında inat edenlere ihsan edildiğinde, barış arzusundan değil, korkudandır; gelecek hakkında basiret gösterenlere ihsan edilmediğinde ise, barıştan kaçınma işaretidir; ve bu nedenle doğa yasasına aykırıdır.

Yedincisi, öç alırken insanlar sadece gelecekteki faydayı düşünmelidirler. Yedinci doğa yasası şudur, *öç alırken,* (yani kötülüğe kötülükle karşılık verirken,) *kişi geçmişteki kötülüğün büyüklüğüne değil, meydana gelecek faydanın büyüklüğüne bakmalıdır.* Suçlunun ıslahı veya başkalarının yönlendirilmesi dışında hiç bir amaçla ceza vermemeliyiz. Çünkü bu yasa, gelecek zamanın güvenliği açısından, bir önceki doğa yasasının sonucudur. Ayrıca, emsal oluşturmaya ve ortaya çıkacak faydaya bakmaksızın öç alma, başkasının uğradığı zarardan övünç duymaktır ki bu hiçbir amaca hizmet etmez; çünkü amaç, daima, elde edilecek bir şeydir: ve amaçsızca övünmek beyhude gururdur ve akla da aykırıdır. Nedensiz yere zarar vermek, savaşa yol açar; bu ise doğa yasasına aykırıdır ve genellikle *vahşet* olarak adlandırılır.

Sekizincisi, aşağılamaya karşıdır. Nefret veya hakir görme işaretlerinin hepsi kavgayı kışkırttıkları için; o kadar ki insanların çoğu, bunun öcünü almamaktansa canlarını tehlikeye atmayı seçerler; sekizinci doğa yasası olarak şu kuralı belirtebiliriz, *hiç kimse eylemle, sözle, yüz*

ifadesiyle veya jestlerle, başka birinden nefret ettiğini veya onu hakir gördüğünü göstermemelidir. Bu yasanın çiğnenmesine, genellikle, *aşağılama* denilir.

Dokuzuncusu, kibre karşıdır. Kimin daha iyi bir insan olduğu sorusunun, daha önce gösterildiği gibi, herkesin eşit olduğu doğa durumunda yeri yoktur. Şimdi varolan eşitsizlik, toplum yasalarıyla getirilmiştir. Aristoteles'in, *Politika* adlı eserinin birinci kitabında, öğretisinin temel bir ilkesi olarak, doğal olarak bazı insanların buyurma yetkisine daha layık olduklarını, yani felsefesinden ötürü kendisini de öyle kabul ettiği bilge kişilerin buna daha layık olduklarını; başkalarının ise, yani güçlü bedenlere sahip olan fakat kendisi gibi filozof olmayanların, hizmet etmeye daha uygun olduklarını iddia ettiğini biliyorum; sanki, efendi ve uşak, insanların rızasıyla değil de zekâ farklılığı nedeniyle meydana getirilmiş gibi: bu, sadece akla aykırı değil; gerçeklere de aykırıdır. Çünkü, kendi kendilerini yönetmektense başkaları tarafından yönetilmeyi tercih edecek kadar aptal pek az insan vardır. Kendilerini akıllı sananlar da kendi akıllarına güvenmeyenler ile çarpıştıklarında, her zaman veya genellikle veya hemen hemen çoğu zaman, zafer kazanmazlar. Dolayısıyla, doğa insanları eşit yaratmış ise, bu eşitliğin kabul edilmesi gerekir. Yok doğa insanları eşit yaratmamış ise, kendilerini eşit sayan insanlar ancak eşit şartlarda barış yapmaya razı olacakları için, bu eşitliğin de kabul edilmesi gerekir. Böylece, dokuzuncu doğa yasası olarak şunu ifade ediyorum, *herkes bir başkasını doğal olarak eşiti kabul etmelidir.* Bu kuralın ihlali *kibirdir.*

Onuncusu, küstahlığa karşıdır. Bu yasaya, bir başka yasa dayanır, *barış şartlarına girildiğinde, hiç kimse başka herkese verilmesine razı olmadığı bir hakkı kendisine vermemelidir.* Barışı arayan herkesin, belirli doğal hakları bırakması; yani, dilediği her şeyi yapma özgürlüğünden vazgeçmesi gerekli olduğu gibi: kendi bedenine sahip olmak; hava, su, hareket, bir yerden bir yere gitmenin yolları; ve onlarsız insanın yaşayamayacağı veya iyi yaşayamayacağı bütün diğer şeyleri kullanmak hakkı gibi bazı hakları elde tutmaya devam etmek de insan hayatı için gereklidir. Öyleyse, eğer, barış yapılırken, insanlar başkalarına da verilmesine razı olmadıkları şeyleri kendileri için isterlerse, doğal eşitliğin kabul edilmesini emreden önceki yasaya uyanlara *alçakgönüllü,*

uymayanlara ise *küstah* denilir. Grekler, bu yasanın ihlaline *πλεονεξία* [*pleoneksia* -Çev.], yani, payından fazlasını istemek derler.

Onbirincisi, hakkaniyet. Bir kişinin, insanlar arasında hakemlik yapmakla görevlendirilmiş ise, onlar arasında tarafsız olması da doğal hukukun bir başka kuralıdır. Çünkü, böyle olmadıkça, insanlar arasındaki anlaşmazlıklar ancak savaşla çözüme bağlanabilir. Dolayısıyla, kararında taraflı olan bir kişi, insanları, hakem ve arabuluculara başvurmaktan caydırır ve, böylece, temel doğa yasasına karşı gelerek, savaş nedeni olur.

Bu yasaya uyulması; yani, herkese, akla göre ona ait olanı eşit olarak dağıtmak, HAKKANIYET olarak adlandırılır ve, daha önce söylediğim gibi, bölüşümde adalettir. Bunun ihlal edilmesi ise, *adam kayırma'*dır *προσωποληψία'*dır [*prosopolepsia'dır* -Çev.].

Onikincisi, ortak şeylerin eşit olarak kullanılması. Bundan bir başka yasa çıkar, *bölünemeyen şeyler, eğer mümkünse ve miktarı esirgemeksizin yetiyorsa, ortaklaşa kullanılmalı; bölünebilir* ise, *hakkı olan kişilerin sayısıyla orantılı olarak kullanılmalıdır.* Çünkü, aksi takdirde, bölüşüm eşitsizdir ve hakkaniyete aykırıdır.

Onüçüncüsü, kura. Fakat, ne bölünebilen ne de ortaklaşa yararlanılabilen bazı şeyler vardır. O zaman, hakkaniyet emreden doğa yasası, *bütün hakkın; veya, yararlanma dönüşümlü yapılırsa, ilk zilyetliğin; kura ile belirlenmesini* gerektirir. Çünkü eşit bölüşüm doğal hukukun bir gereğidir ve burada başka bir eşit bölüşüm yöntemi düşünülemez.

Ondördüncüsü, ekberiyet[59] *ve ilk zilyetliğe ilişkindir.* İki tür *kura* vardır, *kararlaştırılmış* ve *doğal.* Kararlaştırılmış kura, rakiplerce üzerinde anlaşılmış olandır: doğal kura ise, ya Greklerin ληρονομία [*kleronomia* -Çev.] dedikleri ve *kura ile verilmiş* anlamına gelen *ekberiyet'*tir, ya da *ilk temellük'*tür.

Dolayısıyla, ortaklaşa yararlanılamayan ve bolünemeyen şeyler ilk zilyete; ve bazı durumlarda ilk doğan çocuğa verilmelidir, ki ikisi de tesadüfi olarak kazanılmış sıfatlardır.

Onbeşincisi, aracılara ilişkindir. Barış için aracılık yapanların güvenlik içinde geçmelerine izin verilmesi de bir doğa yasasıdır. Çünkü *amaç* olarak barışı emreden yasa, *araç* olarak da aracılığı emreder; ve aracıya yardım etmek, onun güvenlik içinde geçmesine izin vermektir.

OnaItıncısı, hakem kararına razı olmak üzerinedir. İnsanlar bu yasalara her zaman uymadıkları için, bir insanın eylemi ile ilgili sorunlar doğabilir; ilk olarak, o eylemin yapılmış olup olmadığı; ikinci olarak, eğer yapılmış ise, yasaya aykırı olup olmadığı; birinciye, bir *olgu* sorunu; İkinciye ise bir *hak* sorunu denilir. Soruna taraf olan kişiler, başka birinin kararına razı olmaya karşılıklı olarak söz vermedikleri sürece, barıştan uzaktırlar. Kararına razı oldukları o başka birine HAKEM denir. Dolayısıyla, *anlaşmazlık içinde olan kişilerin bir hakemin kararına rıza göstermeleri* doğal hukukun gereğidir.

Onyedincisi, hiç kimse kendinin yargıcı değildir. Herkes, her şeyi, kendi yararına uygun olarak yapacağına göre, hiç kimse kendi davasında uygun bir hakem olamaz; ve eğer uygun olsa idi; hakkaniyet her bir tarafa eşit hak verilmesini emrettiğinden, taraflardan birinin yargıç olmasına müsaade edildiği takdirde, diğer taraf için de aynı şeye müsaade edilmesi gerekirdi; ve böylece anlaşmazlık, yani savaş nedeni, doğal hukuka aykırı olarak devanı ederdi.

Onsekizincisi, kendisinde doğal bir taraflılık nedeni olan kişi yargıç olamaz. Aynı nedenle, taraflardan birinin zaferi sonucunda kendisine daha fazla çıkar veya onur veya haz sağlanacak olan hiç kimse hiçbir davada hakem olarak kabul edilmemelidir; çünkü o, kaçınılmaz da olsa, bir rüşvet almıştır; ve hiç kimse ona güvenmekle yükümlü değildir. Böylece, anlaşmazlık ve savaş durumu, doğal hukuka aykırı olarak, devam eder.

Ondokuzuncusu, tanıklara ilişkindir. Olgular hakkında bir anlaşmazlıkta, yargıç bir tarafa diğerinden daha fazla güvenmeyeceği için, başka bir delil yoksa, üçüncü bir kişiye; veya üçüncü veya dördüncü bir kişiye; veya daha fazla sayıda kişiye güvenmelidir: yoksa, sorun çözümsüz kalır ve doğal hukuka aykırı olarak, zorla çözümlenmeye bırakılır.

Toplu halde yaşayan insanların korunmasının yolu olarak, barışı emreden ve sadece uygar toplum doktrinini ilgilendiren doğa yasaları işte bunlardır. İnsanların mahvına yol açan, dolayısıyla doğal hukukun yasakladığı şeyler arasında sayılabilecek olan sarhoşluk ve diğer her tür aşırılıklar gibi başka şeyler de vardır; fakat bunları belirtmek gerekmez, ayrıca bu konuyla yeterince ilgili değildirler.

Doğa yasalarının kolaylıkla anlaşılmasını sağlayan bir kural. Bütün bunlar, doğa yasalarının, pek çoğu yiyecek bulmaya çalışmakla meşgul durumda olan, diğerleri de anlayamayacak kadar ihmalkâr olan bütün

insanlarca kavranması mümkün olmayacak derecede incelikli bir türetimi gibi görünebilse de, bütün insanları özürsüz bırakmak için, bunların hepsi, en kıt anlayışlı bir insanın bile kavrayabileceği şu kolay özete sığdırılmıştır; *kendine yapılmasını kabul etmeyeceğin bir şeyi başkasına yapma.* Bu, insana, doğa yasalarını öğrenmek için, başka insanların eylemlerini kendininkiler ile tartarken onlar fazla ağır görünüyorsa, onları öteki kefeye kendininkileri de onların yerine koymasını ve kendi duygularının ve öz-sevgisinin tartıya hiçbir şey eklememesine dikkat etmesini gösterir. Böylece, bu doğa yasalarından hiç biri onun gözünde akla aykırı görünmeyecektir.

Doğa yasaları vicdanen hep bağlayıcıdır, ama fiilen sadece güvenlik olduğunda bağlayıcıdırlar. Doğa yasaları *in foro interno*[60] olarak; yani, onların var olması arzusu bakımından bağlayıcıdırlar: fakat *in foro externo*[61] olarak; yani, uygulanmaları bakımından her zaman bağlayıcı değildirler. Çünkü, başkalarının kendisi gibi davranmadığı bir zaman ve yerde, bir insanın alçakgönüllü ve uysal olması ve bütün sözlerini tutması, varlığın korunmasına hizmet eden bütün doğa yasalarının temeline aykırı olarak, insanı başkalarına av yapmaktan ve kendi kesin mahvına yol açmaktan başka bir şeye yaramaz. Fakat, başkalarının onunla ilişkilerinde aynı yasalara uyacağına dair yeterli güvencesi olan bir kimse, bu yasalara kendisi uymadığı takdirde, barış değil savaş ve, dolayısıyla, kendi varlığının şiddet yoluyla yok edilmesini istiyor demektir.

Yasaların *in foro interno* olarak bağladığı şeyler, sadece bir kimsenin yasaya aykırı bir eylemi ile değil, yasaya uygun fakat o kimsenin aykırı sandığı bir eylemi ile de bozulabilir. Çünkü bu durumda o kişinin eylemi yasaya uygun olsa da, niyeti yasaya aykırıdır; ve, bağlılığın *in foro interno* olduğu durumlarda, bu da bir yasa ihlali sayılır.

Doğa yasaları ebedidir. Doğa yasaları değişmez ve ebedidir; çünkü adaletsizlik, nankörlük, küstahlık, kibir, haksızlık, adam kayırma ve buna benzer şeyler asla yasal kılınamaz. Savaşın hayatı koruması, barışın ise yok etmesi asla mümkün olamaz.

Doğa yasaları kolaydır. Bu yasalar, sadece bir isteği ve gayreti, içten ve sürekli bir gayreti kastediyorum, gerektirdiklerinden, uyulmaları kolaydır. Gayretten başka hiçbir şey gerektirmedikleri için, onları uygulamaya çalışan kimse onlara uymuş olur; ve onlara uyanlar adildir.

Bu yasaların bilimi, gerçek ahlak felsefesidir. Bu yasaların bilimi, gerçek ve tek ahlak felsefesidir. Çünkü ahlak felsefesi, insanların konuşmalarında ve toplumlarında, neyin *iyi* neyin *kötü* olduğunun biliminden başka bir şey değildir, *iyi* ve *kötü,* insanların değişik huyları, âdetleri ve düşüncelerinde farklı olan eğilimlerimizi ve kaçındığımız şeyleri ifade eden sıfatlardır. Farklı insanlar, sadece tad alma, koklama, işitme, dokunma ve görme duyularıyla neyin hoş neyin nahoş olduğu konusundaki yargılarında değil, ortak hayatın eylemlerinde neyin akla uygun neyin akla aykırı olduğu konusunda da birbirinden ayrılırlar. Hatta, aynı kişi, farklı zamanlarda farklı olur; bir vakitler övdüğü, yani iyi bulduğu bir şeyi, bir başka vakit yerer, yani kötü bulur; anlaşmazlıklar, çatışmalar ve nihayet savaş işte bundan doğar. Bir insan doğa durumunda (ki bir savaş durumudur) bulunduğu sürece, iyinin veya kötünün ölçüsü kişisel zevki olduğu için, bütün insanlar barışın ve barışın yolu veya araçlarının, ki bunların *adalet, minnettarlık, hakkaniyet ve* diğer doğa yasaları olduğunu daha önce gösterdim, yani *ahlaki erdemlerin* iyi, bunların karşısında yer alan *erdemsizliklerin* ise kötü olduğu üstünde anlaşacaktır. Erdem ve erdemsizliğin bilimi, ahlak felsefesidir; ve bu nedenle doğa yasalarının gerçek doktrini, gerçek ahlak felsefesidir. Fakat ahlak felsefesi yazarları, aynı erdemleri ve erdemsizlikleri kabul ettikleri halde, erdemlerin iyiliğinin ve barışçıl, uyumlu ve rahat yaşamayı sağlayan yollar olarak övülmelerinin nereden ileri geldiğini göremedikleri için; cesareti cesaret yapan gözüpekliğin nedeni değil de derecesi imiş gibi veya cömertliği cömertlik yapan bir armağanın nedeni değil de miktarı imiş gibi; erdemleri bir duygular sıradanlığına bağlarlar.

İnsanlar, aklın bu buyruklarını, uygunsuz bir biçimde, yasalar diye adlandırırlar: bu, uygun bir adlandırma değildir, çünkü bunlar, insanların kendilerini korumasına ve savunmasına nelerin yarayışlı olduğu ile ilgili çıkarsamalar veya teoremlerdir; yasa ise, tam anlamıyla, başkaları üzerinde buyurma yetkisine meşru olarak sahip olan kişinin sözüdür. Ancak, bu teoremleri, her şey üzerinde buyurma yetkisine sahip olan Tanrı’nın sözü biçiminde tebliğ edilmiş olarak düşünürsek, o zaman onlara yerinde olarak yasalar denilebilir.

Bölüm 16
Kişiler, Amiller ve Kişileştirilmiş Nesneler Üzerine

Kişi nedir. Bir Kışı, *sözleri, veya eylemleri ya kendisine ait olarak ya da, gerçekten veya uydurma yoluyla, bu söz veya eylemlerin kendisine atfedildiği bir başka kişinin veya başka herhangi, bir şeyin sözlerini veya eylemlerini temsil ediyor olarak kabul edilendir.*

Doğal kişi ve yapay kişi. Sözler ve eylemler kişinin kendisine ait ise, o bir *doğal kişi* olarak adlandırılır. Bir başkasının sözlerini ve eylemlerini temsil ediyorlarsa, o bir *yapma* veya *yapay kişidir.*

Kişi kelimesi nereden gelir. Kişi ("person") kelimesi Latincedir. Grekler, bunun yerine, *surat* anlamında *πρόσωπον* [*prosopon* -Çev.] derler. Aynı şekilde, Latince *persona* kelimesi de, bir insanın sahnede taklid edilen *sureti* veya *dış görünüşü* anlamına gelir; ve bazen de, daha özel olarak, bir maske veya siperlik gibi, onun, yüzü saklayan kısmı anlamına gelir. Bu kelime, sahneden aktarılıp, konuşma ve hareket tasviri yapan herkese uygulanmıştır. Böylece, hem sahnede hem de günlük konuşmada, *kişi* ve *fail ("actor")* aynı şeydir; ve *kişileştirmek* (*"to personate"), rol yapmak* (*"to act")* veya kendini veya başka birini *temsil etmektir* (*"to represent")]* ve başka birini temsil edenin, onun kişiliğini üstlendiği veya onun adına hareket ettiği söylenir; *Unus sustineo tres personas; mei, adversarii, et judicis:* ben üç tane kişilik taşırım; kendi kişiliğim, rakibiminki ve yargıcınki, derken Cicero kelimeyi bu anlamda kullanıyordu; ve başka birini temsil eden, değişik durumlarda, değişik biçimlerde adlandırılır; *temsilci* veya *mümessil, vekil, naip, yetkili, murahhas, kayyım, fail*[62]*, vs.*

Fail. Amil. Yetki. Yapay kişilerden bazıları, sözlerini ve eylemlerini, temsil ettikleri kişilerden alırlar. Bu durumda kişi *faildir;* onun sözleri ve eylemlerine sahip olan ise Amil'dir: ki burada fail, yetkiyle hareket eder. Çünkü, mallar ve eşyalar bahis konusu olduğunda, *sahip* ("owner") ve Latincede *dominus*, Grekçede ise eylemler bahis konusu olduğunda *κύριος* [*kurios* -Çev.] durumunda olan kişi, amil olarak adlandırılır. Elde tutma hakkına zilyetlik denildiği gibi; herhangi bir eylemi yapma hakkına da Yetki denilir. Bu nedenle, yetki sözünden, her zaman, bir işi yapma hakkı anlaşılır; *yetkiyle yapılmış* sözünden ise, hak sahibince verilmiş izin veya ruhsatla yapılmış anlamı çıkar.

Yetkili olarak yapılmış ahitler, amili bağlar. Buradan şu sonuç çıkar: fail, yetkili olarak bir ahit yaptığında, bu ahit sanki amil tarafından yapılmış gibi ve amili ahdin bütün sonuçlarına eşit ölçüde tabi kılarak, onu bağlar. Dolayısıyla, kişiler arasında kendi adlarına yapılmış ahitlerin niteliği hakkında daha önce (Bölüm 14) söylenmiş olan her şey, kişilerden yetki almış olan failleri, temsilcileri veya vekilleri tarafından, yetki sınırları içinde olmak şartıyla, yapılan ahitler için de geçerlidir.

Bu nedenle, fail veya temsilci ile, onun sahip olduğu yetkiyi bilmeden, ahit yapan birisi, bunun bütün rizikosunu üstlenmek durumundadır. Çünkü hiç kimse amili olmadığı bir ahit ile veya verdiği yetkiye aykırı olarak veya o yetkinin sınırları dışında yapılmış bir ahit ile bağlı değildir.

Fakat faili bağlamaz. Fail, amilin emriyle, doğal hukuka aykırı bir şey yaptığında, eğer daha önceki bir ahide onun emirlerine uymaya söz vermiş ise, doğal hukuku çiğneyen o değil, amildir; çünkü, eylem doğal hukuka aykırı almakla birlikte; bu, failin eylemi sayılmaz: tersine, onu yapmayı reddetmek, ahdin bozulmasını yasaklayan doğa yasasına aykırı olur.

Yetki ibraz edilmelidir. Fail aracılığı ile ve failin sahip olduğu yetkiyi bilmeden, sadece onun sözüne güvenerek, amil ile bir ahit yapan kişi, bu yetki isteği üzerine kendisine ibraz edilmediği takdirde, artık ahitle bağlı değildir: çünkü fail ile yapılan ahit, onun teminatı olmaksızın geçerli değildir. Ancak, bu şekilde ahit yapan kişi, failin sözünden başka bir teminat beklemesi gerektiğini önceden biliyordu ise, o zaman ahit geçerlidir. Dolayısıyla, yetkinin açıkça belli olduğu durumda ahdin faili değil amili bağlaması gibi, yetki sahte olduğunda, ahit sadece faili bağlar; çünkü kendinden başka bir amil yoktur.

Kişileştirilmiş, cansız nesneler. Yapay olarak temsil edilmesi mümkün olmayan bazı şeyler vardır. Bir kilise, bir hastane, bir köprü gibi şeyler bir rahip, yönetici veya bekçi tarafından kişileştirilebilir. Ancak, cansız nesneler amil olamaz ve dolayısıyla faillerine yetki veremezler; yine de failler, bu nesnelerin sahipleri veya yöneticileri tarafından kendilerine verilmiş yetkiyle, onların bakımını sağlayabilirler. Dolayısıyla, bu gibi nesneler, bir devlet yönetimi olmadan önce de, kişileştirilebilir.

Akıl sahibi olmayan varlıklar. Aynı şekilde, akıl sahibi olmayan çocuklar, deliler ve aptallar veliler veya vasiler tarafından kişileştirilebilir;

fakat, yapmış oldukları herhangi bir şeyin, akıl yeteneğini kazandıkları vakit, akla uygun olduğuna karar vermelerine kadar o şeyin amili olamazlar. Bununla birlikte, delilik süresinde, onları yönetme hakkına sahip olan kişi, vasiye yetki verebilir. Fakat, uygar bir durumda bunun da yeri yoktur, çünkü böyle bir durumdan önce, kişiler üzerinde egemenlik yoktur.

Sahte tanrılar. Devletçe tayin olunan görevliler tarafından kişileştirilen ve insanların zaman zaman onlara adadıkları mallar ve diğer eşyalar ve haklara sahip olan pagan tanrıları gibi, putlar veya insan kafasının uydurmaları da kişileştirilebilir. Fakat bir put amil olamaz: çünkü o hiçbir şeydir. Yetki devletten gelmiştir: ve dolayısıyla devletin kurulmasından önce, pagan tanrıları kişileştirilemezdi.

Gerçek Tanrı. Gerçek Tanrı kişileştirilebilir. Kendi halkı değil, Tanrı'nın halkı olan İsrailoğulları'nı, *hoc dicit Moses*[63] ile kendi adına değil, *hoc dicit Dominus*[64] ile Tanrı adına yönetmiş olan Musa'dır onu ilk kişileştiren. İkincisi ise, insanın oğlu, onun kendi oğlu, Mübarek Kurtarıcımız *İsa Mesih*'tir: kendi kendine değil, babası tarafından gönderilmiş olarak, Yahudileri düzeltmek için ve bütün milletleri babasının krallığına sokmak için aramıza gelmiş olan İsa Mesih. Üçüncüsü de, Havariler'in içinde konuşan ve çalışan Kutsal Ruh veya Ruh-ül Kudüs: o Kutsal Ruh ki kendi kendine ortaya çıkmayıp, her ikisi tarafından gönderilmiş ve her ikisinden doğmuştur.

Çok sayıda insan nasıl tek bir kişilik olur. Çok sayıda insan, onlardan herbirinin rızasıyla, tek bir insan tarafından temsil edildiğinde *tek bir* kişilik haline gelir. Çünkü kişiliği *tek* yapan, temsil edilenlerin *birliği* değil, temsil edenin *birliğidir.* Kişiliği ve ancak tek bir kişiliği taşıyan, temsilcidir. Yoksa, çokluk içinde birlik başka türlü anlaşılamaz.

Herkes, amildir. Çokluk, doğal olarak, *tek* değil *çok* olduğu için; herkes kendi ortak temsilcilerine bizzat yetki vererek ve, ona esirgemeden yetki vermişlerse, temsilcinin yaptığı bütün işleri üstlenerek, temsilcilerinin kendi adlarına söylediği veya yaptığı her şeyin çök sayıdaki amilleri olarak anlaşılmalıdır: aksi takdirde, temsilciyi, onları hangi konularda ve nereye kadar temsil edebileceği bakımından sınırlamışlar ise, onlardan hiçbiri, ona verdikleri hareket etme yetkisinden fazla bir sorumluluk üstlenmezler.

Bir amil, oy çokluğuyla tek yapılmış çok sayıda insan olabilir. Temsilci çok sayıda insandan oluşuyor ise, onların çoğunluğunun oyu,

onların tümünün oyu olarak düşünülmelidir. Sözgelişi, azınlık olumlu görüş beyan eder ve çoğunluk ise olumsuz, görüş beyan ederse, olumsuz oylar olumlulardan fazla olacak; ve bu nedenle olumsuz oyların fazlalığı, aksi kanıtlanmadıkça, temsilcinin tek oyu olacaktır.

Çift sayıda temsilciler yararlı değildir. Temsilcilerin sayısı çift olduğunda, özellikle bu sayı büyük değilse ve böylece karşıt oylar sık sık birbirine eşit oluyorsa, temsilcilik genellikle karar veremez ve harekete geçemez. Ancak, bazı durumlarda, sayıca eşit olan karşıt oylar, bir konuda karara varabilir; mahkûm etme veya aklamada olduğu gibi, eşit oylar, mahkûmiyet kararı verilmiyorsa, aklama kararı vermiş olurlar, fakat, aklama kararı verilmediğinde, mahkûmiyet kararı vermiş olmazlar. Bir davada, mahkûm etmemek aklamaktır: fakat, aklama kararı verilmemesi mahkûm etmek anlamına gelir demek doğru değildir. Kararın hemen mi uygulanması yoksa başka bir zamana mı ertelenmesi gerektiği düşünülürken de durum buna benzer: çünkü, oylar eşit olduğunda, kararın uygulanmasına karar verilmemesi bir erteleme kararıdır.

Olumsuz oy. Sayı tek ise, üç veya daha fazla gibi, ve her biri, olumsuz oyu ile, bütün diğerlerinin olumlu oylarını geçersiz kılma hakkına sahip ise, bu sayı temsil edici değildir; insanların görüş ve çıkar farkları nedeniyle, pek çok başka şeylerde olduğu gibi, özellikle savaş zamanında, çoğunluğun yönetiminde de, böyle bir temsilci çok önemli konularda genellikle kararsız ve yeteneksiz bir hale gelir.

İki tür amil vardır. Birine, sadece amil denilir; ki daha önce, başka birinin eyleminin sorumluluğunu üstlenen kişi olarak tanımladım. İkincisi ise, bir başkasının bir eylemini veya sözleşmesini şartlı olarak üstlenen kişidir; yani, o kişi, diğeri onu belirli bir zamanda veya belirli bir zamana kadar yapmaz ise, onu yapmayı taahhüt eder. Bu şartlı amiller genellikle KEFIL olarak anılırlar. Latince'de ise, *fidejussores* ve *sponsores* olarak; özellikle borç işlerinde *praedes* olarak; bir yargıç veya magistra huzurunda bulunurken ise, *vades* olarak anılırlar.

İ✫İ★✣İ ✫✩✳✩★
✤✥✶✯✥✴ ➜✺✥✲İ★✥

Bölüm 17
Bir Devletin Nedenleri, Doğuşu ve Tanımlanması Üzerine

Devletin amacı, bireysel güvenliktir. Doğal olarak özgürlüğü ve başkalarına egemen olmayı seven insanların, devletler halinde yaşarken kendilerini tabi kıldıkları kısıtlamanın nihai nedeni, amacı veya hedefi, kendilerini korumak ve böylece daha mutlu bir hayat sürmek; yani, daha önce gösterilmiş olduğu gibi (Bölüm 13), insanları korku içinde tutacak ve onları, ceza tehdidiyle, ahitlerini ifa etmeye ve ondördüncü ve onbeşinci bölümlerde anlatılan doğa yasalarına uymaya zorlayacak belirgin bir güç olmadığında, insanların doğal duygularının zorunlu sonucu olan o berbat savaş durumundan kurtulmaktır.

Bu güvenlik doğal hukukla sağlanamaz. Çünkü *adalet, hakkaniyet, tevazu, merhamet* ve, özet olarak, *bize ne yapılmasını istiyorsak başkalarına da onu yapmak* gibi doğa yasaları, bunlara uyulmasını sağlayacak bir gücün korkusu olmaksızın, bizi taraf tutmaya, kibre, öç almaya ve benzer şeylere sürükleyen doğal duygularımıza aykırıdır. Kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez. Dolayısıyla, doğa yasalarına rağmen, (bu yasalara uyulmak istendiğinde ve güvenlik içinde uyulması mümkün olduğunda) kurulu bir iktidar yoksa veya bu iktidar güvenliğimiz için yeterince büyük değilse; herkes, bütün diğer insanlara karşı korunmak için, kendi gücüne ve kurnazlığına dayanacak ve üstelik bunu meşru olarak yapabilecektir. İnsanların küçük aileler halinde yaşadıkları yerlerde, birbirlerini soymak ve yağmalamak bir geçim yolu olmuş ve, doğa yasasına aykırı olarak bilinmek şöyle dursun, daha büyük yağma yapan daha büyük bir şeref kazanmış, ve insanlar, şeref yasalarından başka yasalara, yani zulüm yapmamayı, insanları kendi hayatları ve çiftçilik araçlarıyla başbaşa bırakmayı emreden yasalara uymamışlardır. O zaman küçük ailelerin yaptıklarını, şimdi de, daha büyük ailelerden ibaret olan şehirler ve krallıklar yapmaktadır. Onlar da, tehlike bahaneleri ve istilaya uğrama korkusu ile veya istilacılara yardım edilmesinden korktuklarından ötürü, kendi güvenlikleri için, egemenliklerini genişletirler ve, başka tedbir olmaması nedeniyle, haklı olarak, cebren ve hileyle, komşularını egemenlik altına almak veya zayıflatmak için ellerinden geleni yaparlar ve bundan ötürü çağlar sonra bile şerefle anılırlar.

Birkaç kişi veya ailenin birleşmesiyle de sağlanamaz. Az sayıda insanın birleşmesi de onlara bu güvenliği sağlamaz; çünkü küçük sayılarda, bir veya diğer tarafa yapılan küçük eklemeler, güç üstünlüğünü, zafer kazanmaya yetecek kadar arttırır; ve dolayısıyla saldırganlığı teşvik eder. Güvenliğimiz için itimat edebileceğimiz çokluk, herhangi bir sayı ile değil, korktuğumuz düşmana kıyasla belirlenir; ve düşmanın, savaşın sonucunu belirleme şansı, onu teşebbüs etmeye itecek kadar belirgin ve kesin olmadığında bu çokluk yeterli güçte demektir.

Tek bir karar verici tarafından yöneltilmeyen bir çoğunlukla da sağlanamaz. Son derece büyük bir çoğunluk da olsa, bu çoğunluğun üyelerinin eylemleri, kendi bireysel muhakemelerine ve isteklerine göre belirlenmekte ise, bu şekilde, ne ortak bir düşmana ne de birbirlerine zarar vermelerine karşı savunma veya korunma bekleyemezler. Çünkü, güçlerinin en iyi nasıl kullanılacağı ve uygulanacağı konusunda farklı görüşlere sahip oldukları için, birbirlerine yardım etmek bir yana engel olurlar ve karşılıklı muhalefetle güçlerini hiç mertebesine indirirler: böylece, sadece, birleşmiş az sayıda insan tarafından kolayca egemenlik altına alınmakla kalmazlar; aynı zamanda, ortak bir düşman yoksa, bireysel çıkarları için kendi aralarında savaş ederler. Büyük bir insan topluluğunun, onların hepsini korku içinde tutacak genel bir güç olmadan da, adalet ve diğer doğa yasalarına uymayı kabul edeceğini varsayabilirsek, bütün insanların aynı şeyi yapacağını da varsayabiliriz. Bu durumda, uygar bir yönetim veya devlet olmazdı, olması da gerekmezdi; boyun eğdirme olmaksızın barış sağlanırdı çünkü.

Tek karar verici sürekli olmalıdır. İnsanların bütün hayatları boyunca sürmesini arzu ettikleri güvenlik için, bir çarpışma veya bir savaşta olduğu gibi, belirli bir süreyle tek bir karar verici tarafından sevk ve idare edilmeleri yeterli değildir. Çünkü, ortak bir düşmana karşı birleşmiş gayretleriyle zafere ulaşsalar bile; daha sonra, ortak bir düşmanları olmadığı veya bazılarınca düşman kabul edilen birisi başka bazılarınca dost sayıldığı vakit, farklı çıkarları nedeniyle dağılacaklar ve kendi aralarında savaş edeceklerdir.

Akıldan ve konuşmadan yoksun bazı yaratıklar, zorlayıcı bir güç olmaksızın, niçin toplum halinde yaşarlar. Aristoteles’in siyasal yaratıklar arasında saydığı arılar ve karıncalar gibi bazı canlıların, bireysel muhakemeleri ve arzuları dışında bir güdüleri veya birinin genel çıkar için uygun bulduğunu diğerlerine anlatabilmesi için bir dilleri olmadığı halde,

yine de toplum halinde yaşadıkları doğrudur: ve bu nedenle insanların aynı şeyi «için yapamayacakları sorulabilir. Buna cevabım:

İlk olarak, insanlar şeref ve itibar için sürekli bir rekabet içindedirler, bu yaratıklar ise değil; ve bundan dolayı insanlar arasında kıskançlık ve nefret, ve en sonunda da savaş, doğar; bu yaratıklar arasında ise böyle şeyler olmaz.

İkinci olarak, bu yaratıklar arasında ortak çıkar özel çıkardan farklı değildir; ve doğaları gereği özel çıkara eğilimli oldukları için, böylelikle ortak çıkarlara da hizmet ederler. Fakat, kendini başkalarıyla kıyaslamaktan zevk alan insanoğlu ancak değerli şeylerden hoşlanır.

Üçüncü olarak, bu yaratıklar, insanoğlunun tersine, akıldan faydalanamadıkları için, ortak işlerinin yönetiminde herhangi bir yanlışlık göremez ve düşünemezler; oysa, insanlar arasında, başkalarına kıyasla daha akıllı ve toplumu yönetmeye daha yetenekli olduklarını düşünen pek çok kişi vardır; ve bu kişilerden bazıları belirli bir yolda, bazıları da başka bir yolda yenilik ve değişiklik yapmaya çalışırlar; ve böylece kargaşa ve iç savaşa neden olurlar.

Dördüncü olarak, bu yaratıklar, arzularını ve diğer duygularını diğerlerine iletmek için sesten faydalanabildikleri halde, bazı insanların başkalarına iyiyi kötü, kötüyü de iyi gibi gösterebilmelerini ve iyi ile kötünün görünürdeki büyüklüğünü arttırıp azaltabilmelerini ve böylece insanları diledikleri gibi rahatsız edip huzur ve sükûnlarını bozabilmelerini sağlayan o söz sanatından yoksundurlar.

Beşinci olarak, akıl sahibi olmayan yaratıklar *haksızlık* ile *zarar* arasında ayrını yapamazlar; ve, bu nedenle, rahatta oldukları sürece, hemcinsleri ile dalaşmazlar: oysa insan en fazla rahatta iken sorun yaratır: çünkü, bilgeliğini göstermeyi ve devleti yönetenlerin eylemlerini denetlemeyi o zaman sever.

Son olarak, bu yaratıkların mutabakatı doğaldır; insanlarınki ise ancak ahde dayalıdır, yani yapaydır: ve bu nedenle, onların mutabakatını sabit ve sürekli kılmak için, ahit dışında başka bir şey daha gereklidir; yani, hepsini korku içinde tutacak ve eylemlerini ortak faydaya yöneltecek genel bir güç.

Bir devletin oluşumu. Tanımı. İnsanları yabancıların saldırısından ve birbirlerinin zararlarından koruyabilecek ve, böylece, kendi emekleriyle ve yeryüzünün meyveleriyle kendilerini besleyebilmelerini ve mutluluk içinde yaşayabilmelerini sağlayacak böylesi bir genel gücü kurmanın tek yolu;

bütün kudret ve güçlerini, tek bir kişiye veya hepsinin iradesini oyların çokluğu ile tek bir iradeye indirgeyecek bir heyete devretmeleridir. Yani, kendi kişiliklerini taşıyacak tek bir kişi veya bir heyet tayin etmeleri ve, herkesin, bu kişi veya heyetin, ortak barış ve güvenlikle ilgili işlerde yapacağı veya yaptıracağı şeylerin amili olmayı kabul etmesi; ve kendi iradesini o kişi veya heyetin iradesine ve muhakemesini de onun muhakemesine tabi kılmasıdır. Bu onaylamak veya rıza göstermekten öte bir şeydir; herkes herkese, *senin de hakkını ona bırakman ve onu bütün eylemlerinde aynı şekilde yetkili kılman şartıyla, kendimi yönetme hakkını bu kişiye veya bu heyete bırakıyorum* demişçesine, herkesin herkesle yaptığı bir ahit yoluyla, hepsinin bir ve aynı kişilikte gerçekten birleşmeleridir. Bu yapıldığında, tek bir kişilik halinde birleşmiş olan topluluk, bir DEVLET, Latince CIVITAS, olarak adlandırılır. İşte o EJDERHA'nın veya, daha saygılı konuşursak, *ölümsüz tanrının* altında, barış ve savunmamızı borçlu olduğumuz, o *ölümlü tanrının* doğuşu böyle olur. Çünkü, devletteki her bir kimsenin ona verdiği yetkiyle onun elinde o kadar çok kudret ve güç toplanmış olur ki, o kişi, bu kudret ve gücün dehşetiyle, bütün insanların yurtta barış ve yurtdışında düşmanlara karşı yardımlaşma yönündeki iradelerini birleştirip biçimlendirmeye muktedir hale gelir. İşte devletin özü o kişide toplanmıştır; tanımlamak gerekirse, bu öz, *büyük bir topluluğun üyelerinin birbirleriyle yaptıkları ahitlerle, her birinin huzur ve sükûnu ve ortak savunmaları için, içlerinden birinin, onun uygun bulacağı şekilde, hepsinin birden gücünü ve imkânlarını kullanabilmesidir.*

Egemen ve uyruk nedir. Bu kişiliği taşıyana EGEMEN denir ve onun *egemenlik kudretine* sahip olduğu söylenir; onun dışında kalan herkes ise, onun UYRUĞU'dur.

Bu egemenlik iki yoldan elde edilir. Birincisi; bir kimsenin, kabul etmezlerse onları yok etmek kudretiyle, çocuklarını veya onların çocuklarını kendi yönetimine boyun eğdirmesinde; veya düşmanlarını savaş yoluyla kendi iradesine tabi kılması ve ancak bu şartla hayatlarını bağışlamasında olduğu gibi, doğal zor iledir. İkincisi ise, bir kişiye veya bir kurula, onun kendilerini başkalarına karşı koruyacağı inancıyla, tabi olmak için insanların gönüllü olarak kendi aralarında anlaşmalarıdır. Bu İkincisi, siyasal bir devlet veya *sözleşme ile kurulmuş* bir devlet olarak; birincisi ise, *edinilmiş* devlet olarak adlandırılabilir. İlk önce, sözleşme ile kurulmuş devletten bahsedeceğim.

Bölüm 18
Sözleşme ile Kurulmuş Egemenlerin Hakları Üzerine

Bir devlet kurmak nedir. Bir insan *topluluğu, kendi arasında ahit yaparak,* hepsinin birden kişiliğini *temsil etmek,* yani onların *temsilcisi* olmak *hakkının* hangi *kişiye* veya *heyete* verileceği konusunda çoğunlukla anlaştığı vakit, bir *devlet kurulmuştur* denir; *bunun lehinde oy verenler* gibi, *aleyhinde oy verenler de,* barış içinde birlikte yaşamak ve başkalarına karşı korunmak amacıyla, o kişi veya heyetin bütün eylemlerini ve kararlarını, bunlar kendi eylem ve kararları imişçesine, *yetkili kılacaktır.*

Devletin kurulmasının sonuçları şunlardır: Bir devletin bu şekilde kurulmasından, halkın rızası ile kendisine egemenliğin devredildiği kişi veya heyetin bütün *hakları v& yetkileri* doğar.

1. Uyruklar hükümet şeklini değiştiremezler. İlkin, sözleşme yaptıkları için, daha önceki bir sözleşme gereği olarak buna aykırı herhangi bir şeye bağlı olmadıkları anlaşılmalıdır. Ayrıca, bunun bir sonucu olarak, bir devlet kurmuş bulunan ve böylece egemenin eylem ve kararlarını sözleşme gereği benimsemekle yükümlü olanlar, egemenin izni olmaksızın, herhangi bir konuda başka bir egemene tabi olmak için kendi aralarında yasal olarak sözleşme yapamazlar. Dolayısıyla, bir monarkın uyrukları, onun izni olmaksızın, monarşiyi terk edip dağınık bir topluluğun kargaşasına geri dönemezler; veya kişiliklerini taşıyan kimseden onu alıp başka bir kimseye veya heyete de devredemezler: çünkü herkes herkese karşı, halen egemenleri olanın yapacağı veya yapılmasını uygun bulacağı herşeyi kabul etmek ve böyle herşeyin farazi amili olmakla yükümlüdür: öyle ki, herhangi bir kişi itiraz ettiğinde, bütün diğerleri o kişi ile olan ahitlerini bozar ve bu adaletsizliktir. Ayrıca, herkes egemenliği kendilerini temsil eden o kişiye verdiğinden, onu alaşağı ederlerse, onun olanı ondan almış olurlar ve bu da yine adaletsizliktir. Ayrıca, egemenini alaşağı etmeye teşebbüs eden birisi, bu teşebbüsü nedeniyle öldürülür veya cezalandırılırsa, devletin kurulmasıyla egemenin bütün yapacaklarının amili olduğu için, cezalandırmanın amili de kendisidir. Bir kimsenin, kendi yetkisiyle cezalandırılabileceği herhangi bir şey yapması adaletsizlik olduğu için, insanlarla değil fakat Tanrı ile yapılmış yeni bir sözleşme iddiasında bulunmuşlardır; fakat bu da haksızdır: çünkü Tanrı'nın kişiliğini temsil eden bitinin aracılığı olmaksızın Tanrı ile sözleşme yapılamaz; Tanrı'nın

kişiliği ise, sadece, Tanrı'nın altında egemenliğe sahip olan Tanrı'nın vekili tarafından temsil edilir. Tanrı ile sözleşme yapıldığı iddiası, iddia sahiplerinin kendi vicdanlarında bile o kadar açık bir yalandır ki, bu sadece haksız bir kimsenin hareketi değil, aynı zamanda aşağılık ve alçakça bir mizacın da sonucudur.

2. Egemen güçten vazgeçilemez. İkinci olarak, hepsinin birden kişiliğini taşıma hakkı, egemenin onlardan herhangi biriyle değil, onların birbirleriyle yaptıkları ahit ile egemen tayin ettikleri kişiye verilmiş olduğundan, egemen açısından herhangi bir sözleşme ihlali sözkonusu olamaz; ve bu nedenle onun uyruklarından hiçbiri, vazgeçme mazeretini öne sürerek, uyrukluktan kurtulamaz. Egemen tayin edilen kimsenin uyruklarıyla önceden bir ahit yapmadığı aşikârdır; çünkü ya bütün topluluk ile, ahdin bir tarafı olarak, ahit yapması gerekir; ya da herkesle ayrı birer ahit yapması. Bütün topluluk ile, bir taraf olarak, ahit yapması imkânsızdır; çünkü onlar henüz tek bir kişilik değildirler. Topluluktaki bütün insanlarla ayrı ayrı ahitler yaptığında ise, egemenliği ele geçirdikten sonra bu ahitler hükümsüzdür; çünkü herhangi bir kimsenin ahdin bozulması olduğunu iddia ettiği bir eylem, hepsinin kişiliği adına ve her birinin hakkına dayanarak yapılmış olduğundan, hem o kimsenin hem de bütün diğerlerinin eylemidir. Ayrıca, onlardan herhangi biri egemenin kuruluşta yaptığı ahdi ihlal ettiğini iddia ederse ve başkaları veya uyruklardan biri veya sadece egemenin kendisi böyle bir ihlal olmadığını ileri sürerse, bu durumda anlaşmazlığı çözüme bağlayacak bir yargıç yoktur; dolayısıyla iş yine kılıç kuvvetine kalır; ve herkes, kuruluştaki amaçlarına aykırı olarak, kendini kendi gücüyle koruma hakkını tekrar kazanır. Bu nedenle, ahit yoluyla egemenlik vermek boşunadır. Bir monarkın iktidarını ahitten, yani şarta bağlı olarak aldığı düşüncesi, kelimelerden ibaret olan ahitlerin, devletin kılıç kuvvetinden, yani egemenliğe sahip olan ve eylemleri herkesçe kabul edilen ve onda birleşmiş herkesin gücüyle yapılan o kişi veya heyetin serbest ellerinden başka, insanları zorlayıcı, denetleyici, sınırlayıcı veya koruyucu hiçbir gücü olmadığı gerçeğinin, bu basit gerçeğin anlaşamamasından doğar. Fakat bir heyet egemen olarak tayin edildiğinde; hiç kimse kuruluşta böyle bir ahit yapıldığını düşünmez; çünkü, sözgelimi, Roma meclisinin Romalılar ile, egemenliği şu veya şu şartlarla elde tutması için bir ahit yaptığını ve bu ahit ifa edilmediği takdirde, Romalılar'ın Roma meclisini yasal biçimde alaşağı edebileceklerini söyleyecek kadar kalın

kafalı kimse yoktur. İnsanların bir monarşide ve bir halk hükümetinde durumun benzer oluşunu görememeleri, katılmayı umdukları bir heyetin yönetimini, yararlanmayı beklemedikleri monarşi yönetimine tercih eden bazı kişilerin tutkusundan kaynaklanmaktadır.

3. Hiç kimse, çoğunluk tarafından belirlenen egemenin kuruluşuna, adaletsizlik etmeden karşı gelemez. Üçüncü olarak, çoğunluk, muvafık oylarla bir egemen tayin ettiği için; karşı oy vermiş olan da diğerlerine uymalı; yani, egemenin yapacağı bütün eylemleri kabul etmeye veya, kabul etmediğinde, diğerleri tarafından haklı olarak yok edilmeye razı olmalıdır. Çünkü, toplanmış olanların birliğine gönüllü olarak girmiş ise, orada iradesini gerektiği biçimde açıklamış ve, dolayısıyla, çoğunluğun karar vereceği şeye uyacağına zımmen söz vermiş demektir: ve, dolayısıyla, bu karara uymayı reddeder veya onların kararlarından herhangi birine karşı gelirse, ahdine aykırı ve bu nedenle de adaletsiz davranıyor demektir. O kişi birlikten olsun veya olmasın; ve onun rızası istensin veya istenmesin, ya onların kararlarına boyun eğmeli ya da daha önce içinde bulunduğu savaş durumunda bırakılmalıdır; ki bu durumda iken, herhangi bir kişi tarafından adaletsizlik olmaksızın yok edilebilir.

4. Egemenin eylemleri uyruk tarafından eleştirilemez. Dördüncü olarak, her bir uyruk, kurulmuş olan egemenin bütün eylemleri ve kararlarının amili olduğu için; egemenin yaptığı hiçbir şey uyruklarına yapılmış bir haksızlık olamaz; ve ayrıca egemen, uyruklarından herhangi biri tarafından adaletsiz olmakla suçlanamaz. Çünkü, bir başkasından aldığı yetkiyle herhangi bir şey yapan bir kimse, yetkisine dayanarak hareket ettiği kişiye bu şeyle haksızlık etmez. Bir devletin bu şekilde kuruluşu ile, herkes egemenin bütün yaptıklarının amilidir ve, dolayısıyla, egemeninden haksızlığa uğradığından şikâyet eden bir kimse, bizzat kendisinin amili olduğu bir şeyden şikâyet ediyor demektir; ve bu nedenle kendisinden başka hiç kimseyi suçlamamalıdır; hatta kendisini bile haksızlık yapmakla suçlayamaz; çünkü bir kimsenin kendisine haksızlık yapması imkânsızdır. Egemen güce sahip olanların insafsızlık edebilecekleri doğrudur; fakat onlar, kelimenin doğru anlamında, adaletsizlik veya haksızlık etmezler.

5. Egemenin yaptığı hiçbir şey, uyruk tarafından cezalandırılamaz. Beşinci olarak ve son söylenen şeyin bir sonucu olarak, egemen güce sahip olan hiç kimse, uyrukları tarafından adil olarak öldürülemez veya başka bir Biçimde cezalandırılamaz. Her bir uyruk, egemeninin eylemlerinin amili

olduğuna göre; kendisi tarafından yapılmış eylemler için bir başkasını cezalandırmış olur.

6. Uyruklarının barışı ve savunulması için neyin gerekli olduğuna egemen karar verir. Bu kuruluşun amacı, bütün herkesin barışı ve savunulması olduğu ve bu amaca ulaşmaya hakkı olanın ona ulaşmaya yarayan araçları kullanmaya da hakkı olduğu için; hem barış ve savunma araçları hem de barış ve savunma önündeki engeller ve sorunlar hakkında karar vermek hakkı ve hem, önceden, yurt içinde uyumsuzluğu ve yurt dışında düşmanlığı önlemek suretiyle barış ve güvenliğin korunması için; hem de, barış ve güvenlik kaybolduğu vakit, bunların yeniden tesis edilmesi için yapılmasını gerekli göreceği her şeyi yapmak hakkı, egemenliği elinde bulunduran kişiye veya heyete aittir. Dolayısıyla;

Uyruklara hangi düşüncelerin öğretileceğine egemen karar verir. Altıncı olarak, hangi görüş ve düşüncelerin barışa aykırı, hangilerinin ise uygun olduğuna; ve dolayısıyla, hangi durumlarda, nereye kadar ve hangi insanların topluluklar karşısında konuşmalarına izin verileceğine; ve yayımlanmadan önce kitaplardaki düşünceleri kimin inceleyeceğine karar verilmesi de egemenliğin bir parçasıdır. Çünkü insanların eylemleri onların düşüncelerinden doğar; ve, barış ve uyumu sağlamak için, insanların eylemlerinin iyi yönetilmesi düşüncelerinin iyi yönetilmesine bağlıdır. Düşünceler konusunda, doğruluktan başka hiçbir şeyin dikkate alınmaması gerekirse de; bu, düşüncelerin barış için yönlendirilmesi ile çelişmez. Çünkü, barışa aykırı bir düşünce ne kadar doğru olabilir ise, barış ve uyum da doğal hukuka o kadar aykırı olabilir, daha fazla değil. Yöneticilerin ve öğretmenlerin ihmali veya beceriksizliği nedeniyle yanlış düşüncelerin zaman içinde çoğunluk tarafından kabul edildikleri bir devlette, doğru fikirlerin genel olarak itici olabileceği doğrudur. Fakat yeni bir gerçek ne kadar ani ve paldır küldür bir şekilde ortaya çıkarsa çıksın, hiçbir zaman barışı bozmaz, sadece bazen savaşı uyandırır. Çünkü, bir düşünceyi savunmak veya kabul ettirmek için silaha sarılmayı göze alacak kadar kötü yönetilen insanlar hâlâ savaş halindedirler; ve içinde bulundukları durum, barış değil, sadece, birbirlerinden korktukları için bir ateşkes durumudur; ve böyle insanlar sürekli olarak adeta savaş mevzilerinde gibi yaşarlar. Dolayısıyla, barış için gerekli bir şey olarak; yani, nifak ve iç savaşı önlemek amacıyla, görüşler ve düşünceler hakkında karar vermek veya bu

konularda karar verecek yargıçları atamak yetkisi, egemen gücü elinde tutana aittir.

7. *Uyruklardan her birinin, başka hiçbir uyruğun adaletsizlik etmeden ondan alamayacağı hangi şeylerin kendisine ait olduğunu bilebileceği kurallar yapmak hakkı.* Yedinci olarak, her bir uyruğa, diğer uyruklarca engellenmeden, yararlanabileceği şeyleri ve yapabileceği eylemleri gösteren kurallar koyma yetkisinin tümü, egemenliğin bir parçasıdır; ve bu, insanların *mülkiyet* dedikleri şeydir. Çünkü, egemen gücün kuruluşundan önce, daha önce de gösterildiği gibi, bütün insanlar bütün şeyler üzerinde hak sahibi idi; ve bu zorunlu olarak savaşa neden oluyordu: ve dolayısıyla barış için gerekli olan ve egemen güce bağlı olan bu mülkiyet, kamu barışı amacına yönelik olarak o gücün eylemidir. Bu mülkiyet kuralları, veya *meum* ve *tuum*,[65] ve uyrukların eylemlerinde *iyi*, *kötü*, *yasal*, ve *yasal olmayana* ilişkin kurallar toplum yasalarıdır; yani, her bir devletin yasalarıdır; ancak toplum yasası adı, bir zamanlar dünyanın büyük bir kısmının başı olduğu için, yasaları o zamanlarda dünyanın o kısmındaki toplum yasaları demek olan Roma kentinin eski toplum yasaları anlamıyla sınırlı tutulmaktadır günümüzde.

8. Yargılama ve anlaşmazlıkları çözme hakkı da ona aittir. Sekizinci olarak, yargılama hakkı; yani, toplumsal veya doğal hukukla veya olgularla ilgili olarak ortaya çıkabilecek bütün anlaşmazlıkları dinleyip çözüme bağlama hakkı da, egemenliğin bir parçasıdır. Çünkü, anlaşmazlıklar çözüme bağlanmaz ise, bir uyruk bir başka uyruk tarafından verilen cezalara karşı korunamaz; *meum* ve *tuum* hakkındaki yasalar boşunadır; ve herkes, kendini korumanın doğal ve gerekli isteğinden hareketle, kendini kendi gücüyle koruma hakkına sahip olmaya devam eder ki bu, savaş durumu olup, devletlerin kuruluş amacına aykırıdır.

9. Uygun gördüğü şekilde savaş ve barış yapma hakkı da ona aittir. Dokuzuncu olarak, diğer milletler ve devletlerle savaş ve barış yapma hakkı; yani, bunun ne zaman kamu menfaatine olduğuna ve bu amaçla hangi büyüklükte güçlerin toplanacağına, silahlandırılacağına ve bunlara ödeme yapılacağına karar vermek ve bunun masraflarını karşılamak için uyruklara vergi salmak hakkı da egemenliğin bir parçasıdır. Çünkü, halkın savunulacağı kuvvet ordulardan oluşur; ve bir ordunun gücü de, onu oluşturan askerlerin güçlerinin tek bir komuta altında birleşmesinden

oluşur; bu komuta, kurulmuş olan egemen gücün elindedir; çünkü *militia'*ya[66] komuta etmek, başka bir kuruluş gerekli olmaksızın, komutayı elinde bulunduranı egemen yapar. Dolayısıyla, bir orduya kim komutan yapılırsa yapılsın, egemen gücü elde bulunduran daima başkomutandır.

10. Bütün batış ve savaş danışmanlarını ve bakanlarını seçmek hakkı da ona aittir. Onuncu olarak, hem barışta hem de savaşta bütün danışmanların, bakanların, yargıçların ve memurların seçilmesi de egemenliğin bir parçasıdır. Egemen, genel barış ve savunma amacıyla yükümlü olduğuna göre, bu görevi için uygun göreceği araçları kullanma yetkisine sahip demektir.

11. Ödül ve ceza vermek ve (önceki bir yasa, ölçüsünü belirlememiş ise) bunu dilediği gibi yapmak hakkına da sahiptir. Onbirinci olarak, önceden yaptığı yasaya göre veya, böyle bir yasa yoksa, insanları devlete hizmet etmeye özendirmek veya devlete zarar vermekten caydırmak için uygun bulacağı şekilde, uyrukları mal mülk ve şerefle ödüllendirmek veya bedensel veya parasal cezalarla veya küçük düşürerek cezalandırmak yetkisi de egemene aittir.

12. Şeref ve paye vermek hakkı da ona aittir. Son olarak, durmaksızın aralarında yarışma, kavga, hizipleşme ve sonunda savaşa yol açan ve birbirlerini yok etmeye ve ortak bir düşmana karşı güçlerinin azalmasına neden olan, insanların doğal olarak kendilerine vermeye eğilimli oldukları değer, başkalarından bekledikleri saygı ve başkalarına ne kadar az değer verdikleri dikkate alındığında; şeref yasalarının olması ve devletin ihsanına layık olan veya layık olabilecek kişilerin değeri için genel bir ölçünün olması; ve bu yasaları uygulamaya koymak için, şu veya bu kişinin elinde bir kuvvet olması gerekir. Ancak, sadece devletin bütün *militia* veya güçlerinin değil; bütün anlaşmazlıklarda yargılama yetkisinin de egemene ait olduğu daha önce gösterilmişti. Bu nedenle, şeref unvanları vermek; ve herkesin hangi paye ve soyluluk derecesine sahip olacağını; ve kamusal veya özel buluşmalarda birbirlerine hangi saygı işaretlerini göstereceklerini belirlemek de egemene aittir.

Bu haklar bölünemez. Egemenliğin esasını oluşturan, ve egemen gücün hangi kişide veya heyette olduğunun anlaşılmasına yarayan işaretler işte bunlardır. Çünkü bunlar devredilemez ve bölünemez. Para bastırma; reşit olmayan mirasçıların mallarını ve kendilerini yönetme; piyasalarda ilk

alıcı olma hakkı ve diğer bütün yasal haklar egemen tarafından devredilebilir; fakat uyruklarını koruma yetkisi bırakılmaz. Fakat, *militia*'yı devrederse, yasaları yürütemeyeceği için, yargı yetkisini boşuna elde tutmuş olur: veya vergi toplama yetkisini başkasına verirse; *militia* boşunadır; veya düşüncelerin yönetimini bırakırsa, insanlar ruhların korkusuyla ayaklanmaya itilirler. Bu haklardan hangisini gözönüne alırsak alalım, salt diğerlerinin elde tutulması, bütün devletlerin kuruluş amacı olan barış ve adaletin korunmasında, birazdan göreceğimiz gibi, etkisiz kalacaktır. Yetkilerin bu bölünmesi için şu söylenmiştir, *kendi içinde bölünmüş bir krallık ayakta duramaz:* çünkü, önceden bu bölünme olmadıkça, karşıt ordulara bölünme asla olamaz. Bu yetkilerin Kral, Lordlar ve Avam Kamarası arasında bölünmesi düşüncesi *İngiltere*'nin çoğunluğu tarafından en başta kabul edilmemiş olsaydı, halk asla bölünmez ve bu iç savaşa sürüklenmezdi; önce siyasi görüşlerde anlaşamayanlar arasında; sonra da din özgürlüğü konusunda anlaşamayanlar arasında olmak üzere; ve bu bölünme ve iç savaş, egemenlik hakkı konusunda insanlara öyle bir ders vermiştir ki, bugün (*İngiltere*'de) bu hakların niçin bölünemez olduğunu ve barış geri geldiğinde bunun çoğunluk tarafından kabul edileceğini, ve iç savaşın ıstırapları unutuluncaya kadar, meğerki cahil tabaka şimdiye kadarkinden daha iyi eğitilsin, bunun böyle kabul edilmeye devam edeceğini görmeyen pek az insan vardır.

Bu haklar, egemen güçten feragat edilmesi dışında, asla yokolmaz. Bunlar, temel ve bölünemez haklar oldukları için, onlardan herhangi biri şu veya bu beyanla terkedilmiş gibi görünse bile, egemen gücün kendisinden açık biçimde feragat edilmemiş ise ve bu gücün kendilerine terkedildiği kişiler terkedene artık egemen sıfatını vermiyorlar ise, terk hükümsüzdür; çünkü egemen terkedebildiği herşeyi terketmiş olduğundan, biz ona egemenliği geri verirsek, bütün herşey bölünmez olarak ona bağlı olduğu için, herşey eski haline döner.

Uyrukların gücü ve şerefi, egemen güç karşısında yokolur. Bu büyük yetki bölünemez olduğu ve egemenliğe ayrılmaz biçimde bağlı bulunduğu için, egemen krallar hakkında, *singulis majores*[67] olarak uyruklarının her birinden daha fazla kudrete sahiptir, fakat *universis minores*[68] olarak onların toplamından daha az kudrete sahiptir diyenlerin görüşü için pek fazla dayanak yoktur. Çünkü, *onların toplamı* ifadesiyle, tek bir kişilik gibi

kollektif bir varlık kastedilmiyor ise, *onların toplamı* ve *her biri* ifadeleri aynı anlama gelir; ve bu söz saçma olur. Ancak, *onların toplamı,* ifadesiyle, onları, egemenin temsil ettiği tek bir kişilik olarak anlıyorlar ise, o zaman onların toplamının kudreti egemenin kudreti ile aynıdır; ve o söz yine saçma olur: egemenlik bir heyette olduğu vakit bu saçmalığı yeterince görebiliyorlar; fakat bir monarkta olduğu vakit, göremiyorlar; oysa egemenlik kudreti, her kimde olursa olsun, aynıdır.

Egemenin kudreti gibi şerefi de, uyruklarının herhangi birinden veya tümünden daha büyük olmalıdır. Çünkü, şerefin kaynağı egemenliktedir. Lord, kont, dük ve prens unvanları egemen tarafından yaratılır. Efendilerinin huzurunda hizmetçiler nasıl eşit ve şereften yoksun iseler; uyruklar da egemenin huzurunda böyledir. Onun görüş alanı dışında iken bazıları daha çok, bazıları daha az parlarsalar da, onun huzurunda, güneşin karşısındaki yıldızlardan daha fazla parlamazlar.

Egemen güç, yokluğu kadar zararlı değildir ve zarar, genellikle, daha küçük bir zararın kabul edilmemesinden gelir. Fakat, burada, elinde bu kadar büyük bir kudret bulunan bir kişi veya heyetin ihtirasları ve diğer anormal duygularına tabi oldukları için, uyrukların durumunun son derece berbat olduğu itirazı öne sürülebilir. Genelde, bir monarkın egemenliği altında yaşayanlar, bunun, monarşinin kabahati olduğunu düşünürler; ve demokrasi veya başka bir egemen heyetin yönetimi altında yaşayanlar da, bütün sorunları bu devlet biçimine bağlarlar; (oysa, iktidar bütün biçimlerde, eğer uyrukları korumak için yeterince mükemmel ise, aynıdır) ve insanlık durumunun asla sorunlardan uzak olmadığını; herhangi bir yönetim biçiminde genel olarak halkın başına gelebilecek en büyük kötülüğün, bir iç savaşın neden olduğu ıstıraplar ve korkunç felaketlerin veya yağma ve intikamdan alıkoyacak yasalara ve zorlayıcı bir güce tabi olmadan yaşayan başıboş insanlar anarşisinin yanında bir hiç olduğunu; egemen yöneticilerin büyük baskısının, uyruklarına zarar vermekten veya onları zayıflatmaktan bekleyebilecekleri herhangi bir zevk veya kazançtan kaynaklanmadığını (çünkü egemenin gücü ve görkemi uyruklarının refah ve sağlığından gelir); tam tersine, uyrukların kendi savunmalarına isteksizce katkıda bulunmalarındaki inatları yüzünden, herhangi bir acil durumda veya ani bir ihtiyaç karşısında, düşmanlarına direnmek veya üstün gelmek için gerekli araçların hazır bulunması amacıyla, barış zamanında onlardan ne alabilirlerse almak zorunda olmalarından kaynaklandığını hiç düşünmezler.

Çünkü, bütün insanlar, en küçük bir ödemeyi bile büyük bir ıstırap gibi gösteren büyütücü gözlükler, yani tutkuları ve öz-sevgilerini taşırlar; fakat kendilerini bekleyen ve böyle ödemeler yapılmaksızın kaçınılması mümkün olmayan felaketleri görebilmeleri için gerekli uzak gözlüklerinden, yani ahlak ve uygarlık biliminden yoksundurlar.

Bölüm 19
Sözleşmeyle Kurulmuş Değişik Devlet Türleri ve Egemenliğin Tevarüs Edilmesi Üzerine

Değişik devlet biçimleri sadece üç tanedir. Devletler arasındaki fark, egemenin, veya toplumun tümünü ve her bir üyesini temsil eden kişinin farklı oluşunda yatar. Egemenlik ya tek bir kişide ya da bir heyette olduğu için; ve bu heyete, ya herkesin ya da sadece belirli kişilerin girme hakkı olduğu için; sadece üç tür devlet olabileceği gayet açıktır. Çünkü temsilci ya bir kişi veya birden fazla kişi olmalıdır: eğer birden fazla ise, o zaman temsilci, herkesin veya sadece bazılarının heyetidir. Temsilci bir kişi olduğunda, devlet bir MONARŞI'dir: bir araya gelecek herkesten oluşan bir heyet ise, DEMOKRASI'dir veya halk devletidir: sadece bir kesimin heyeti olduğunda ise, ARISTOKRASI adını alır. Başka türde bir devlet olamaz: çünkü, (bölünemez bir bütün olduğunu gösterdiğim) egemen güç ya bir kişide, ya birden fazla kişide, ya da herkeste birden olmak zorundadır.

Tiranlık ve oligarşi, monarşi ve aristokrasinin farklı adlarından ibarettir. Tarihlerde ve politika kitaplarında, *tiranlık* ve *oligarşi* gibi başka hükümet adları vardır: fakat bunlar, değişik hükümet biçimlerinin adları değil, aynı biçimlere verilmiş kötüleyici adlardır. Çünkü, *monarşi* yönetimi altında memnun olmayanlar ona *tiranlık* derler; *aristokrasi*'den memnun olmayanlar ise, onu *oligarşi* olarak adlandırırlar: yine, *demokrasi* yönetiminden zarar gördüklerini düşünenler, ona, yönetimsizlik anlamına gelen *anarşi* adını verirler; ancak, hiç kimsenin yönetimsizliği farklı bir yönetim biçimi olarak gördüğünü sanmıyorum: ayrıca, yönetimin, hoşlarına gittiğinde bir tür, hoşlarına gitmediğinde veya yöneticilerin zulmüne uğradıklarında ise başka bir tür olduğu düşünülmemelidir.

İkincil temsilciler tehlikelidir. Şurası gayet açıktır ki, tam bir özgürlüğe sahip olan insanlar, eğer isterlerse, kendilerinden her birini temsil etmesi için tek bir kişiye yetki verebilecekleri gibi, bu yetkiyi herhangi bir heyete de verebilirler; ve dolayısıyla, eğer uygun bulurlarsa, kendilerini bir mutlak monarka veya başka herhangi bir temsilciye de tabi kılabilirler. Bu nedenle, bir egemen güç kurulmuş bulunuyorsa, egemen tarafından tesbit edilmiş belirli amaçlarla sınırlı olma durumu müstesna, bu insanların başka bir temsilcisi olamaz. Çünkü bu, iki ayrı egemen tesis edilmesi demek olurdu. Bu ise, faillerin birbirine karşı gelmesiyle, egemen gücü bölerdi;

oysa bu güç, insanlar barış içinde yaşamak istiyorlarsa, bölünemez. Böylece, toplum, egemenliğin kuruluş amacına aykırı olarak, savaş durumuna sürüklenirdi. Dolayısıyla, bir egemen heyetin, kendi yönetimi altındaki insanları, görüş ve isteklerini bildirme yetkisine sahip vekillerini göndermeye davet ederek, halkın mutlak temsilcileri olarak, kendisini değil de, bu vekilleri kabul etmesi nasıl saçma olursa: bir monarşi için de aynı şeyi düşünmek o kadar saçmadır. Bir monarşide, altı yüz yıllık bir soydan egemenliğe sahip bulunan, tek egemen olarak anılan, uyruklarından her birinden Majeste sıfatını işiten ve onlar tarafından sorgusuz sualsiz kralları olarak kabul edilen kişinin, bütün bunlara rağmen, yine de asla onların temsilcisi olmadığı gerçeğinin, bu açık gerçeğin, son zamanlarda niye bu kadar az anlaşıldığını ben bilmiyorum. Dilekçelerini taşımak ve, eğer o müsaade ederse, görüşlerini ona bildirmek için emri altındaki halk tarafından gönderilen kişiler için, çelişkili olduğu düşünülmeden, bu sıfat kullanılmaktadır. Bu vesileyle; halkın gerçek ve mutlak temsilcisi olanlar, görevlerini yerine getirmeyi cidden istiyorlarsa, o makamın niteliği hakkında insanları eğitmeli ve herhangi bir durumda genel heyetleri nasıl kabul ettiklerine dikkat etmelidirler.

Monarşinin egemen meclislerle mukayesesi. Bu üç devlet türü arasındaki fark, iktidar farkında değil, bu devletlerin kuruluş amacı olan halkın barış ve güvenliğini sağlamak bakımından uygunlukları veya istidatlarında yatmaktadır. Monarşiyi diğer ikisi ile mukayese edecek olursak, şunları gözlemleyebiliriz; ilkin, halkın kişiliğini temsil eden veya onu temsil eden meclisin bir üyesi olan her kimse, aynı zamanda kendi kişiliğini de temsil eder. Kamu çıkarını sağlamak için siyasi kişiliğinde dikkatli olsa da; kendisinin, ailesinin, akrabalarının ve arkadaşlarının özel çıkarını sağlamakta daha az değil, daha fazla dikkatlidir; ve kamu yararı özel çıkarla çatıştığında da, özel çıkarını tercih eder genellikle: çünkü insanların tutkuları akıllarından çoğunlukla daha baskındır. Buradan, kamu ve özel çıkarın birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu yerde, kamu çıkarının en fazla geliştiği sonucu çıkar. Monarşide, özel çıkar kamu çıkarı ile özdeştir. Bir monarkın zenginliği, kudreti ve şerefi, uyruklarının zenginliği, gücü ve şöhretinden gelir sadece. Çünkü, düşmanlarına karşı bir savaşı sürdüremeyecek kadar yoksul veya rezil veya, yoksulluk veya muhalefet nedeniyle, zayıf uyruklara sahip bir kral ne zengin, ne görkemli, ne de güvenli olabilir: demokrasi veya aristokraside ise, kamunun refahı, yolsuz

bir kimsenin özel servetinden çok, zararlı görüşlerden, haince eylemlerden veya iç savaştan etkilenir.

İkinci olarak, bir monark, istediği kimselerin tavsiyelerini, istediği zaman ve istediği yerde alır; ve dolayısıyla, hangi sınıf veya nitelikten olursa olsun, düşündüğü konu hakkında bilgili kimselerin düşüncelerini, eylem zamanından istediği kadar önce ve istediği kadar gizlilikle, dinleyebilir. Ancak, egemen bir meclis tavsiye ihtiyacı duyduğunda, sadece, en başından itibaren orada bulunma hakkı olanlardan başka hiçkimse kabul edilmez; ki bunlar, çoğunlukla, bilgiden çok servet birikiminde ileri gitmiş insanlar olup, düşüncelerini, insanları eyleme iten fakat eylemde yönlendirmeyip yalnız bırakan uzun konuşmalarla bildirirler. Çünkü, tutkuların ateşi *anlamayı* asla kolaylaştırmaz, tersine işleri karıştırıp anlaşılmaz kılar. Ayrıca, kalabalık olması nedeniyle hiçbir meclis gizlilik içinde görüş alamaz.

Üçüncü olarak, bir monarkın kararları, insan doğasının çelişkileri dışında, hiçbir çelişkiye tabi değildir; meclislerde ise, insan doğası yanında, bir de kalabalıktan gelen çelişkiler ortaya çıkar. Çünkü, alınmış olsaydı kararın sağlam bir şekilde sürmesini sağlayacak olan bir kaç kişinin bulunmaması, ki güvenlik, ihmal veya özel engeller nedeniyle olabilir, veya karşıt görüşteki bir azınlığın gayretkeş görüntüsü, dün karar verilmiş olan her şeyi bugün bozar.

Dördüncü olarak, kıskançlık veya menfaat nedeniyle bir monark kendi kendisiyle anlaşmazlığa düşemez; bir meclis ise düşebilir; o kadar ki bir iç savaş bile çıkarabilir.

Beşinci olarak, monarşide şu sakınca vardır; herhangi bir uyruk, gözde bir kişinin veya bir dalkavuğun zengin edilmesi uğruna, tek bir adamın gücüyle, bütün sahip olduklarından yoksun kılınabilir, ki bunun büyük ve kaçınılması imkânsız bir sakınca olduğunu kabul ediyorum. Ancak bu, egemen güç bir mecliste olduğu vakit de meydana gelebilir: çünkü bir meclis de aynı kudrete sahiptir; ve, nasıl bir monark dalkavuklar tarafından yanlış yola sürüklenebilirse, meclis de hatiplerin kötü fikirlerine ve yanıltmalarına açıktır; ve meclis üyeleri birbirlerinin dalkavukları haline gelerek, birbirlerinin hırs ve tutkularına sırayla hizmet ederler. Monarkların gözdeleri sayıca az olduğu ve bunların kendi akrabaları dışında kayıracak kimseleri olmadığı halde; bir meclisin gözdeleri sayıca çoktur; ve meclis üyelerinin akrabaları, bir monarkınkilerden çok daha kalabalıktır. Ayrıca,

bir monarkın hiçbir gözdesi yoktur ki monarkın dostlarına iyilik, düşmanlarına da kötülük etmesin. Hatipler; yani, egemen meclislerin gözdeleri ise, kötülük yapmak için büyük güce sahip oldukları halde, iyilik yapmaya pek fazla güçleri yoktur. Çünkü insanın doğası öyledir ki suçlamak, bağışlamaktan daha az hitabet gerektirir; ve mahkûm etmek, bağışlamaya kıyasla, adalete daha çok benzer.

Altıncı olarak, monarşide, egemenliğin bir çocuğa veya iyi ile kötüyü birbirinden ayıramayan birine intikal edebilmesi bir sakıncadır; ve işte bundandır ki, egemenin gücünün kullanımı, onun kişiliği ve yetkisinin yöneticileri ve koruyucuları olarak, onun hakkına istinaden ve onun adına hüküm sürecek olan bir başka kişi veya heyetin elinde olmalıdır. Ancak, egemen gücün kullanılmasını bir kişi veya heyete bırakmakta sakınca vardır demek; herhangi bir yönetimin kargaşa ve iç savaştan daha sakıncalı olduğunu söylemek demektir. Dolayısıyla, öne sürülebilecek bütün tehlike, bu kadar şerefli ve kazançlı bir makam için birbirlerine rakip olabilecek kişilerin çekişmesinden doğmalıdır. Bu sakıncanın, monarşi dediğimiz yönetim biçiminden kaynaklanmadığını göstermek için, önceki egemenin, ya vasiyetname yoluyla açıkça ya da, böyle durumlarda geçerli olan âdeti değiştirmeyerek, zımnen, veliaht oğluna nezaret etmesi için birini tayin etmiş olduğunu düşünelim: işte o zaman bu sakınca, eğer olursa, monarşiye değil, uyrukların hırs ve adaletsizliğine atfedilmelidir; ki bu hırs ve adaletsizlik, halkın, görevleri ve egemenlik hakları konusunda iyi eğitilmemiş olduğu her yerde, aynıdır. Öte yandan, önceki monark, veliahtın nezareti için hiçbir talimat vermemiş ise, doğa yasası şu yeterli kuralı öngörür: çocuğun yetkisinin korunmasında doğal olarak en fazla çıkarı olan ve onun ölümü veya zayıflamasından en az yarar elde edecek olan kişi veliahta nezaret edecektir. Her insan doğal olarak kendi çıkarı ve iyiliği peşinde olduğuna göre; bir çocuğu, onun mahvıyla veya zarara uğramasıyla kendilerine çıkar sağlayabilecek kimselerin eline bırakmak, nezaret değil, vatan hainliğidir. Bir çocuğun emri altındaki hükümet hakkında yapılabilecek bütün itirazlara böylece karşılık verildiğine göre, kamusal dirliği bozacak herhangi bir anlaşmazlık ortaya çıkarsa, bu, monarşiye değil, uyrukların hırsına ve görevleri hakkındaki cehaletine bağlanmalıdır. Öte yandan, egemenliğin büyük bir mecliste olduğu ve barış ve savaş görüşmeleri ve yasa çıkarılması bakımından, yönetimde bir çocuğun bulunduğu durumun bir benzerinde olmayan hiçbir büyük devlet

yoktur. Çünkü, nasıl ki bir çocuk, ona verilen tavsiyeyi sorgulamak için gerekli muhakeme yeteneğinden yoksun ise ve, bu nedenle, emanet edildiği kişilerin veya kişinin tavsiyelerini doğru sayıp kabul etmek zorunda ise: aynı şekilde, bir meclis de, iyi veya kötü olsun, çoğunluğun görüşünden ayrılma özgürlüğüne sahip değildir. Nasıl ki bir çocuk, kişiliğini ve yetkisini korumak için, bir ve üye veya hamiye muhtaç ise: aynı şekilde, büyük devletlerde, egemen meclis de, büyük tehlike ve zorluklarda, *custodes libertatis'e*[69], yani, diktatörlere veya yetkilerinin koruyucularına muhtaçtır; ki bunlar, çağdaş monarklardan pek farklı olmayıp; meclis tarafından, belirli bir süre için, bütün iktidarın icrası onlara verilebilir; ve onlar da, bu sürenin sonunda, çocuk kralların yetkilerinin onların koruyucuları, naipleri veya diğer vasileri tarafından ele geçirilmesinden daha sık olarak, meclisin yetkilerini tümüyle gasbetmiş olurlar.

Monarşi tanımı ve diğer biçimleri. Göstermiş olduğum gibi, egemenlik türleri sadece üç tane olduğu halde; yani, egemenliğin tek bir kişide olduğu monarşi; egemenliğin uyrukların genel meclisinde olduğu demokrasi; ve tayin edilmiş veya diğerlerinden başka bir şekilde ayrılmış belirli kişilerden oluşan bir mecliste olduğu aristokrasi: dünyada varolmuş ve varolan somut devletler düşünülecek olursa, onları kolayca üçe indirgemek mümkün olmayabilir ve, dolayısıyla, bunların karışımından oluşan başka biçimler de olduğu düşünülebilir. Sözgelimi, egemen gücün belirli bir süre için krallara verildiği seçime dayalı krallıklar; veya kralın sınırlı bir güce sahip olduğu krallıklar: ancak, pek çok yazar, bu yönetimleri monarşi olarak adlandırmaktadır. Yine, bir halk devleti veya aristokratik bir devlet bir düşmanın ülkesine boyun eğdirdiği ve bu ülkeyi, bir başkan, temsilci veya başka bir yüksek görevli ile yönettiğinde; bu, ilk bakışta, demokratik veya aristokratik bir yönetim gibi görünebilir. Ancak durum böyle değildir. Çünkü seçilmiş krallar, egemen değil, egemenin bakanlarıdır; sınırlı krallar da egemen değil, egemen güce sahip olanların bakanlarıdır: bir başka devletin demokrasisine veya aristokrasisine tabi kılınmış ülkeler de, demokratik veya aristokratik tarzda değil, monarşik tarzda yönetilir.

İlkin, günümüzde Hıristiyan ülkelerin pek çoğunda olduğu gibi, iktidarı sadece kendi yaşam süresiyle sınırlı olan; veya, Romalılar'da diktatörün yetkisi gibi, belirli yıllar veya aylarla sınırlı olan seçilmiş bir kral

ile ilgili olarak; eğer bu kral halefini tayin etme hakkına sahip ise, seçilmiş değil, mirasçı bir kraldır. Fakat, halefini tayin etme hakkına sahip değilse, onun ölümünden sonra yeni bir kral seçebilen bir başka kişi veya meclis var demektir; yoksa, kralın ölümüyle birlikte devlet de ölür ve dağılır ve savaş durumuna dönülür. Kralın ölümünden sonra egemenliği başkasına verme yetkisinin kimde olduğu biliniyorsa, egemenliğin daha önce onda olduğu da biliniyor demektir: çünkü hiç kimse, sahip olmak Ve, eğer öyle uygun görürse, elinde tutmak hakkına malik olmadığı bir şeyi, başkasına vermek hakkına malik değildir.

Ancak, ilk olarak seçilenin ölümünden sonra egemenliği başka birine verebilecek kimse yok ise; o zaman, ilk seçilen [*ölmeden önce* -Çev.] halefini tayin ederek, yönetimi ona vermiş olanların, [*ölümünden sonra* -Çev.] o korkunç iç savaş durumuna düşmemelerini sağlamaya yetkilidir; dahası, doğa yasası bunu yapmasını emreder. Dolayısıyla, o kişi, seçildiği zaman, aslında mutlak egemen olmuştur.

İkinci olarak, iktidarı sınırlanmış olan kral, onu sınırlamak yetkisine sahip olandan veya olanlardan daha üstün değildir; ve üstün olmayan da, hükümran yani egemen değil demektir. Dolayısıyla egemenlik, kralı sınırlama yetkisine sahip olan mecliste olmuştur hep; ve yönetim monarşi değil, ya demokrasi ya da aristokrasidir; eski *Sparta*'da olduğu gibi; orada, krallar ordulara komuta etme yetkisine sahipti; fakat egemenlik Ephori'de[70] idi.

Üçüncü olarak, Roma halkı sözgelimi Yahudiye'yi bir başkan ile yönettiği halde; Yahudiye bir demokrasi değildi; çünkü, her bir Yahudiye'linin girme hakkına sahip olduğu bir meclis tarafından yönetilmiyordu; bir aristokrasi de değildi; çünkü, her bir Yahudiye'linin onların seçimiyle girebileceği bir meclis tarafından yönetilmiyordu: Yahudiye tek bir kişi tarafından yönetiliyordu ve bu tek kişinin yönetimi, Roma halkı bakımından bir halk meclisi veya demokrasi olsa da; yönetime katılma hakkına hiç mi hiç sahip olmayan Yahudiye halkı bakımından, bir monarşi idi. Çünkü; halk, kendi içinden kendisi tarafından seçilmiş bir meclisçe yönetildiğinde, bu yönetim bir demokrasi veya aristokrasi olarak adlandırıldığı halde; kendi seçmediği bir meclisçe yönetildiği vakit, bu bir monarşidir; *bir* insanın başka bir insan üzerindeki yönetimi değil, bir halkın başka bir halk üzerindeki yönetimi.

Tevarüs hakkı üzerine. Bütün bu yönetim biçimlerinde, yönetici ölümlü olduğu, sadece monarklar değil meclisler de öldüğüne göre, nasıl ki yapay bir insan için karar alınıyorsa, yapay bir ebediyet için de karar alınmalıdır; öyle bir ebediyet ki, onun yokluğu halinde, bir meclis tarafından yönetilen insanlar [meclis üyeleri öldüğünde -Çev.] tek bir kişi tarafından yönetilenler de yöneticileri öldüğünde, sürekli savaş durumuna dönerlerdi. Bu yapay ebediyet, *tevarüs* hakkı denilen şeydir.

Tevarüsün kullanılmasının, şimdiki egemene ait olmadığı mükemmel bir yönetim biçimi yoktur. Çünkü; eğer bu, başka herhangi bir insana veya özel bir meclise ait ise, bağlı bir kişide bulunuyor ve egemen tarafından istediği zaman alınabilir demektir; ve dolayısıyla hak aslında egemenin kendisindedir. Öte yandan, tevarüs hakkı belirli bir insanda değil ve yeni bir seçime bağlı ise; o zaman devlet dağılır ve, geçici değil sürekli güvenlikleri için devleti kurmuş olanların amacına aykırı olarak, tevarüs hakkı onu ele geçirende kalır.

Bir demokraside, yönetilen topluluk hata yapmadıkça, bütün meclis hata yapamaz. Dolayısıyla, tevarüs hakkı ile ilgili sorunlar bu yönetim biçiminde sözkonusu değildir.

Bir aristokraside, meclis üyelerinden biri öldüğünde, onun yerine bir başkasının seçilmesi, bütün danışmanları ve memurları seçmek hakkına sahip olan egemen sıfatıyla meclise aittir. Çünkü temsilcinin fail olarak yaptığını, uyruklardan her biri amil sıfatıyla yapmış demektir. Egemen meclis, yeni üyeler seçmek için başkalarına yetki verebilirse de; seçim, meclisin yetkisine dayanarak yapılmaktadır; ve yine meclisin yetkisiyle, halk isterse, bu seçim yetkisi geri alınabilir.

Şimdiki monark tevarüse karar verme hakkına sahiptir. Tevarüs hakkı konusunda en büyük güçlük, monarşidedir: ve bu güçlük, ilk bakışta, vârisi tayin edecek olanın ve, çoğu zaman da, onun kimi tayin ettiğinin açıkça belli olmamasından doğar. Çünkü, her iki durumda da, insanların alışkın olduğundan daha kesin bir muhakeme gereklidir. Egemen güce sahip bir monarkın vârisini kimin tayin edeceği; yani, tevarüs hakkına kimin karar vereceği (çünkü seçilmiş krallar ve prensler egemen gücün kendisine değil, sadece onu kullanma hakkına sahiptir) sorunu bakımından; ya, egemenlik hakkına sahip olan kişi tevarüse karar verme hakkına da sahip olacak, ya da bu hak yine devletsiz kalmış toplulukta olacaktır. Çünkü, egemen güce sahip olanın ölümü, topluluğu, tümüyle egemensiz bırakır; yani, üzerinde

birleşecekleri ve onun sayesinde herhangi bir eylem yapabilecekleri bir temsilciden yoksun kılar: ve dolayısıyla, yeni bir monark seçemezler; çünkü herkes, kendisini en iyi koruyabileceğini düşündüğü kişiye tabi olmak; veya yapabiliyorsa, kendini kendi kılıcıyla korumak hakkına sahiptir; bu ise, monarşinin en baştaki kuruluş amacına aykırı olarak, herkesin herkesle savaşı durumuna ve kargaşaya geri dönmektir. Dolayısıyla, monarşinin kurulması üzerine, varisin belirlenmesi, daima, şimdiki hükümdarın kararma ve iradesine bırakılmış olur.

Şimdiki monarkın, iktidarının tevarüsü ve devralınması için kimi tayin ettiği sorunu ise; ki bu sorun bazen ortaya çıkabilir; monarkın açık seçik sözleriyle ve vasiyetiyle; veya yeterli başka zımni işaretlerle bir çözüme bağlanır.

Açık sözlerle tevarüs. Roma'nın ilk imparatorlarının, veliahtın kim olacağını ilan etmeleri gibi; monark tarafından hayatta iken *viva voce*[71] veya yazıyla ilan edildiğinde, tevarüs açık sözlerle veya vasiyetle belirlenir. Veliaht sözcüğü, bir insanın çocukları veya en yakın akrabaları anlamına gelmek zorunda değildir; onun, yerine geçeceğini şu veya bu biçimde belirttiği herhangi birisidir. Bu nedenle, bir monark, sözle veya yazıyla, belirli bir kişinin onun veliahtı olacağını açıkça ilan ederse, o kişi, selefinin ölümünden sonra, derhal monark olma hakkına kavuşur.

Bir geleneği değiştirmemek yoluyla tevarüs. Vasiyet ve açık sözler olmadığında, iradenin diğer doğal işaretlerine itibar edilmelidir: bunlardan biri gelenektir. Dolayısıyla, en yakın akrabanın kesin olarak varis olması geleneği varsa, en yakın akraba tevarüs hakkına sahiptir; çünkü, egemenlik sahibinin iradesi başka türlü olsa idi, bunu yaşarken kolayca ilan edebilirdi. Aynı şekilde, en yakın erkek akrabanın vâris olması geleneği varsa, aynı nedenle, tevarüs hakkı en yakın erkek akrabadadır. Gelenek, kadın akraba lehinde olduğunda da, durum ona göre olur. Bir kimse, bir geleneği sözüyle değiştirebilecekken değiştirmez ise, o geleneğin sürmesini istiyor demektir.

Doğal yakınlık varsayımı ile tevarüs. Bu konuda ne bir gelenek ne de bir vasiyet varsa, ilk olarak, monarkın iradesinin, monarşinin devamı yönünde olduğu kabul edilmelidir. İkinci olarak, erkek veya kız olsun, monarkın kendi çocuğu başkalarına göre öncelik alır; çünkü insanlar, doğal olarak, başkalarının çocuklarından daha fazla kendi çocuklarını ve, kendi çocukları arasında da, kızlardan daha fazla oğlan çocuklarını kayırmaya

eğilimlidirler; çünkü erkekler, zor ve tehlikeli işlere, kadınlardan daha uygundur. Üçüncü olarak, monarkın kendi çocuğu yoksa, bir yabancı değil kardeşlerinden biri varis olur; yani, kan olarak kendine daha yakın birisi; çünkü bir akraba ne kadar yakınsa, onun daha fazla sevildiği kabul edilir; ve şurası açıkça bellidir ki, düşünülecek olursa, bir kimse en yakın akrabasının büyüklüğünden en fazla onur kazanır.

Veraset hakkını başka bir ülkenin kralına vermek yasaya aykırı değildir. Fakat, bir monarkın, sözleşme veya vasiyet ile, tevarüs konusunda karar vermesi yasal ise, büyük bir sakınca öne sürülebilir: monark yönetme hakkını bir yabancıya verebilir veya satabilir ve, yabancılar; yani, aynı yönetim altında yaşamamış ve aynı dili konuşmayan yabancılar birbirlerini genellikle küçük gördükleri için, uyruklarına zulüm yapmaya yönelebilirler. Bu, gerçekten de büyük bir sakıncadır: fakat, bir yabancının yönetimine tabi olmaktan değil, siyasetin doğru kurallarını bilmeyen yöneticilerin beceriksizliğinden kaynaklanır. Bu nedenle Romalılar, yeni ülkelere boyun eğdirdikleri zaman, yönetimlerini kabul edilir kılmak için, bazen ülkelerin bütün insanlarına, bazen de fethettikleri her ülkenin önemli kişilerine, sadece imtiyazlar değil, Romalılar adını da vererek, bu şikâyeti ortadan kaldırmaya çalışmışlar ve onların pek çoğunu senatoya ve, hatta Roma şehrinde, devlet görevlerine sokmuşlardır. En bilge kralımız olan kral James[72], iki ülkesi olan İngiltere ve İskoçya'nın birliğini sağlamaya çalışırken, işte bunu amaçlıyordu. Eğer başarılı olsaydı, büyük bir ihtimalle, bu krallıkların her ikisini de [*İngiltere ve İskoçya,* -Çev.] perişan etmekte olan iç savaşları önlemiş olurdu. Dolayısıyla, bir monarkın vasiyet yoluyla varisini belirlemesi halka yapılmış bir haksızlık değildir; ancak, çok sayıda prenslerin hatası sonucunda, bu bazen sakıncalı bulunmuştur. Monarkın böyle yapmasının yasallığının bir kanıtı da şudur; bir krallığı bir yabancıya vermekle ortaya çıkabilecek sakıncalar, yabancılarla evlenmek yoluyla da ortaya çıkabilir, çünkü tevarüs hakkı bu yabancılara geçebilir: ancak bu [*yabancılarla evlenme,* -Çev.] herkesçe yasal kabul edilir.

Bölüm 20
Pederşahi ve Despotik Hâkimiyet üzerine

Zorla kurulmuş bir devlet. Zorla kurulmuş bir Devlet, egemen güç zorla ele geçirildiği zaman olur; ve tek tek insanlar veya çok sayıda insan, oy çokluğu ile, ölüm veya esaret korkusundan, onların hayatını ve özgürlüğünü elinde tutan insanın veya meclisin bütün eylemlerini kabul ettiklerinde, egemen güç zorla ele geçirilmiştir.

Sözleşme ile kurulmuş bir devletten farkı. Bu hâkimiyet veya egemenlik türü, sözleşme ile kurulmuş egemenlikten sadece şu noktada farklıdır; egemenlerini seçen insanlar, bunu, birbirlerinden korktukları için yaparlar, tayin ettikleri kişiden korktukları için değil; bu durumda ise [*"zorla kurulmuş devlette"*, -Çev.], korktukları kişiye boyun eğerler. Fakat her iki durumda da, bunu yapmalarının nedeni korkudur: ölüm veya şiddet korkusundan doğan bütün sözleşmelerin hükümsüz olduğunu savunanlar buna dikkat etmelidir: ki bu görüş doğru olsaydı, hiçbir devlet türünde insanlar itaat yükümlülüğü altında olmazlardı. Sözleşmeyle veya zorla kurulmuş bir devlette, ölüm veya şiddet korkusundan kaynaklanan vaatlerin, vaad edilen şey yasalara aykırı olduğunda, sözleşme hükmünde olmadıkları ve üstelik bağlayıcı da olmadıkları doğrudur; fakat bunun nedeni, vaadin korku nedeniyle yapılmış olması değil, vaat eden kişinin vaat edilen şeyde hak sahibi olmayışıdır. Yine, kişi yasaya uygun olarak vaadini yerine getirebilecek iken yerine getirmiyor ise, onu bağışlayan şey, sözleşmenin geçersizliği değil, egemenin kararıdır. Yoksa, bir kimse yasaya uygun olarak bir vaadde bulunduğunda, vaadini tutmaması yasaya aykırı olur: fakat egemen, ki o faildir, onu bağışladığında, bu bağışlamanın amili tarafından bağışlanmışçasına, vaadi elde eden kişi tarafından bağışlanmış demektir.

Egemenlik hakları her ikisinde de aynıdır. Fakat egemenlik hakları ve sonuçları her ikisinde de aynıdır. Egemenin gücü, onun rızası olmadan, başka birine devredilemez: egemen gücünden vazgeçemez: uyrukları tarafından haksızlıkla suçlanamaz: onlar tarafından cezalandırılamaz: barış için neyin gerekli olduğunun ve fikirlerin yargıcıdır: tek yasa koyucudur; ve anlaşmazlıklara; ve barış ve savaş zamanlarına ve nedenlerine o karar verir: yüksek devlet görevlilerini, danışmanları, komutanları, ve bütün diğer

memurları ve bakanları seçmek ve ödülleri, cezaları, paye ve unvanları dağıtmak hakkı ona aittir. Bunun nedenleri, bir önceki bölümde sözleşmeyle kurulmuş egemenliğin hakları ve sonuçları için söylenenler ile aynıdır.

Pederşahi egemenlik nasıl kazanılır. Soyla değil, sözleşmeyle. Egemenlik iki yoldan kazanılır; soyla ve fetihle. Soyla kazanılan egemenlik hakkı, ana ve babanın çocukları üzerindeki egemenliğidir ve Pederşahî olarak anılır. Bu hak, ana veya babanın çocuğu yarattığı için onun üzerinde hâkimiyet sahibi olmasından değil, çocuğun, açıkça veya diğer yeterli işaretlerle rızasını belli etmesinden gelir. Çünkü, soyun sürmesi için, Tanrı erkeğe bir yardımcı vermiştir; ve eşit ölçüde ebeveyn olan iki kişi vardır daima. Dolayısıyla, çocuk üzerindeki hâkimiyet her ikisini de eşit ölçüde ait olmalıdır; ve çocuğun her ikisine de eşit ölçüde tabi olması ise imkânsızdır; çünkü hiç kimse iki efendiye itaat edemez. Bazıları, daha mükemmel cins olarak sadece erkeğe hâkimiyet atfederlerse de, bunda yanılırlar. Çünkü, erkek ve kadın arasında, hakkın kavgasız belirlenebilmesine yetecek kadar fazla bir güç veya basiret farkı yoktur. Devletlerde, bu anlaşmazlık medeni hukukla çözülür; ve, genellikle fakat her zaman değil, karar babanın lehinedir; çünkü devletlerin çoğu analar değil babalar tarafından kurulmuştur. Fakat, evlilik yasalarının olmadığı; çocukların eğitimi hakkında yasaların olmadığı; sadece, doğal hukukun ve cinslerin birbirlerine ve çocuklarına doğal eğiliminin olduğu doğa durumunda yatmaktadır sorun. Bu doğa durumunda, ebeveyn, çocuk üzerindeki hâkimiyete sözleşmeyle karar verirler veya hiç karar vermezler. Buna karar verirlerse, hak sözleşmeye göre geçer. Tarihte görüyoruz ki Amazonlar, döl almak için, komşu ülkelerin erkekleriyle, doğan çocuk erkekse geri gönderilmesini, kız ise kendileri tarafından alıkonulmasını öngören sözleşmeler yapmışlar: yani, böylece, kız çocuklar üzerindeki hâkimiyet anada kalıyordu.

Veya yetiştirmeyle. Sözleşme yoksa, hâkimiyet anadadır. Çünkü, evlilik yasalarının olmadığı basit doğa durumunda, ana tarafından belirtilmedikçe, babanın kim olduğu bilinemez: ve dolayısıyla çocuk üzerindeki hâkimiyet hakkı onun iradesine bağlıdır ve bu nedenle ona aittir. Yine, onu isterse besleyebileceği isterse terk edebileceği için, çocuk ilk başta anaya bağımlı olduğuna göre; eğer beslerse, çocuk hayatını anaya borçlu olur; ve bu nedenle ona itaat etmekle yükümlüdür; ve dolayısıyla onun üzerindeki hâkimiyet anaya aittir. Fakat onu terkeder ve onu bir

başkası bulup beslerse, çocuk üzerindeki hâkimiyet onu besleyen kişiye ait olur. Çocuk onu koruyan kişiye itaat etmek zorundadır; çünkü, hayatın korunması amaç olduğundan ve bundan dolayı bir kimse başka bir kimseye bağlandığından ötürü, herkes, kendisini korumak veya mahvetmek gücüne sahip olana itaat borcu altındadır.

Veya ebeveynden birinin diğerine önceden boyun eğmiş olmasıyla. Ana, babanın uyruğu ise, çocuk babanın iktidarı altındadır. Baba, ananın uyruğu ise, bir egemen kraliçe uyruklarından biri ile evlendiğinde olduğu gibi, o zaman da çocuk anaya tabidir; çünkü baba da onun uyruğudur.

İki ayrı krallığın monarkları olan bir erkek ve bir kadın, bir çocuk sahibi olurlarsa ve çocuk üzerindeki hâkimiyetin kime ait olacağı konusunda bir sözleşme yaparlarsa, hâkimiyet hakkı sözleşmeyle geçer. Sözleşme yapmazlarsa, hâkimiyet, onun ikamet yerinin hâkimiyetini izler. Çünkü her bir ülkenin egemeni, o ülkede yaşayan herkes üzerinde hâkimiyet sahibidir.

Çocuk üzerinde hâkimiyet sahibi olan bir kimse, o çocuğun çocukları üzerinde; ve ayrıca onların çocuklarının çocukları üzerinde de hâkimiyet sahibidir. Çünkü bir insanın kişiliği üzerinde hâkimiyet sahibi olan birisi, o insana ait olan her şey üzerinde de hâkimiyet sahibidir; bu olmaksızın, hâkimiyet etkisiz bir unvandan ibaret olurdu.

Tevarüs hakkı, mülkiyet hakkı kurallarını izler. Pederşahi hâkimiyete tevarüs hakkı, monarşinin tevarüsü hakkı ile aynı şekilde gider; bundan, bir önceki bölümde yeterince bahsettim.

Despotik hâkimiyet nasıl elde edilir. Fetih yoluyla veya savaşta zafer kazanarak elde edilen hâkimiyet, *efendi* veya *sahip* anlamına gelen *Δεσπότης'ten* [*Despotes* -Çev.] yazarların DESPOTIK dedikleri şeydir ve efendinin uşağı üzerindeki hâkimiyetidir. Yenilen kişi, onu bekleyen ölüm darbesinden kaçınmak için, açık sözlerle veya iradesinin diğer yeterli işaretleriyle, hayatı ve bedensel özgürlüğü kendisine bırakıldığı sürece, yenen kişinin, hayatını ve bedenini dilediği gibi kullanacağına söz verdiğinde, bu hâkimiyet yenen kişiye geçer. Böyle bir sözleşme yapıldıktan sonra, ama daha önce değil, yenilen kişi bir UŞAK[73] olur: çünkü, ister hizmet etmek anlamındaki *servire*'den, ister kurtarmak anlamındaki *servare'den* gelsin, ki bunu tartışmayı dilbilimcilere bırakıyorum; *uşak* kelimesi, ele geçirmiş olan veya onu ele geçirmiş olandan satın almış olan

malik, ona ne yapacağına karar verene kadar hapiste veya esaret altında tutulan bir tutsak anlamına gelmez: çünkü, genellikle köle denilen böyle kişiler hiçbir yükümlülük altında değildirler; adalete uygun olarak, zincirlerini kırabilirler veya hapisten kaçabilirler; efendilerini öldürebilir veya kaçırabilirler: fakat, ele geçirildikten sonra bedensel özgürlüğü kendisine bağışlanan ve kaçmamaya ve efendisine karşı şiddet kullanmamaya söz vermiş olan birisi, onun elindedir.

Zafer kazanmakla değil, yenilenin rızasıyla. Dolayısıyla, yenilen üzerinde hâkimiyet hakkı veren şey, zafer değil, onun kendi rızasıdır. Yenildiği için; yani, dövüldüğü ve ele geçirildiği veya kaçmaya zorlandığı için [*yenene karşı* -Çev.] yükümlülük altına da girmez; yükümlülük altına girmesinin nedeni, yenene boyun eğmesidir; yenen de, varlığını bağışlama vaadi olmadıkça, bu boyun eğme yüzünden, düşmanın teslim olmasıyla onu affetmek zorunda değildir; bu boyun eğme, yeneni, kendi muhakemesine göre uygun göreceğinden daha uzun bir süre bağlamaz.

Günümüzdeki adıyla *quarter*[74] denilen, Greklerin *sağ ele geçirme* anlamında *Ζωγρία* [*zogria* -Çev.] dedikleri şeyi talep ettiklerinde, insanlar, boyun eğerek galibin o andaki öfkesinden kurtulmak ve fidye veya hizmet yoluyla canlarını kurtarmak peşindedirler: ve bu nedenle, “quarter” alan kişi canını bağışlatmış olmayıp, ileride verilecek karara kadar kurtarmıştır sadece; çünkü bu, can bağışlama şartına bağlı bir boyun eğme değil, takdire boyun eğmedir. Ancak galip ona bedensel özgürlüğünü bağışladıktan sonradır ki hayatı güvencededir ve hizmet borcu başlar. Çünkü, hapisanelerde veya zincirler içinde çalışan köleler, bunu, hizmet yükümlülüğü nedeniyle değil, onları çalıştıranların zulmünden kaçınmak için yaparlar.

Uşağın efendisi, onun sahip olduğu her şeyin de efendisidir: ve onun sahip olduğu her şeyi; yani, mallarını, emeğini, onun kendi uşaklarını, ve çocuklarını dilediği zaman kullanma yetkisine sahiptir. Çünkü uşağın hayatı, efendisine itaat ahdine; yani, efendisinin yaptığı her şeye rıza göstereceği ve izin vereceği vaadine bağlıdır. Reddettiği takdirde, efendisi onu öldürür veya zincire vurursa veya itaatsizliği nedeniyle başka bir biçimde cezalandırırsa, bunun amili uşağın kendisidir ve efendisini haksızlıkla suçlayamaz.

Özet olarak, hem *pederşahi* hem de *despotik* hâkimiyetin hakları ve sonuçları, aynı nedenlerden dolayı, sözleşmeyle kurulmuş bir egemeninkilerle tamamen aynıdır: bu nedenler daha önceki bölümde gösterilmiştir. Böylece, iki ayrı ülkenin monarkı olan ve bunlardan birinin egemenliğini, meclis halinde toplanmış halkın atamasıyla; diğerinin egemenliğini ise, fetih yoluyla, yani ölüm veya tutsaklıktan kaçınmak için o ülkenin her bir insanının boyun eğmesiyle elde etmiş olan bir kimsenin, fetih hakkı nedeniyle, fethedilmiş bir ülke olarak, bir ülkeden diğerine göre daha fazla şey talep etmesi, egemenlik haklarını bilmemekten ileri gelen bir şeydir; çünkü egemen, her ikisi üzerinde de mutlak egemenlik sahibidir; aksi takdirde, hiçbir egemenlik yok demektir; ve herkes, eğer yapabiliyorsa, kendini kendi kılıcıyla yasal olarak koruyabilir demektir ki bu savaş durumudur.

Bir aile ile bir krallık arasındaki fark. Buradan şu çıkar ki; büyük bir aile, eğer bir devletin parçası değilse, egemenlik hakları bakımından, kendi başına küçük bir monarşidir: bu aile, ister bir adam ve çocuklarından, ister bir adam ve uşaklarından, isterse bir adam, çocukları ve uşaklarından oluşsun; baba veya efendi, egemendir. Fakat bir aile, kalabalık oluşu veya başka olanakları sayesinde, savaş riski göze alınmaksızın boyun eğdirilemeyecek kadar güçlü olmadıkça, tam anlamıyla bir devlet değildir. Çünkü, nasıl ki küçük bir askeri birlik, bir ordu tarafından gafil avlandığında, kılıçtan geçirilmektense, silahlarını bırakıp bağışlanma taleb edebilir veya kaçabilirse; aynı şekilde, toplu haldeyken, kendilerini savunamayacak kadar zayıf olan bir grup insandan her biri de, tehlike anında, ya kaçarak ya da düşmana boyun eğerek canını kurtarmak için kendi aklını kullanabilir. Devletler kurarken ve kendilerini korumak için yeterli güçle donatılmış monarklar veya meclislere biat ederken insanların amaçları, ihtiyacı ve bunun doğasından hareketle egemenlik haklarına ilişkin akıl yürütme ve tümdengelim yoluyla vardığım sonuçlar hakkında bu kadar söz yeter.

Kutsal Kitaplar'da monarşinin hakları. Şimdi, bu konuda Kutsal Kitaplar'ın ne buyurduğuna bakalım. Musa'ya, İsrail oğulları şöyle der: *Bizimle sen söyleş ve dinleyelim; fakat Allah bizimle söyleşmesin ki ölmeyelim* (*Çıkış,* XX. 19). Bu, Musa'ya mutlak itaattir. Kralların hakkıyla ilgili olarak, bizzat Tanrı, Samuel'in ağzından, der ki *(1. Samuel,* VIII. 11,12, vd.) *Üzerinizde hüküm sürecek olan kralın hakkı şu olacak.*

Oğullarınızı alacak ve onlara savaş arabalarını sürdürecek, ve onları kendi atlıları yapacak, ve kendi savaş arabaları önünde koşturtacak; ve kendi hasadını biçtirecek; ve onlara kendi savaş aletleri ile savaş arabalarının teçhizatını yaptırtacak; ve kızlarınızı da, kokular yapmaları, onun aşçıları ve ekmekçileri olmaları için alacaktır. Tarlalarınızı, bağlarınızı ve zeytinliklerinizi alacak ve onları hizmetçilerine verecektir. Tahılınızın ve şarabınızın onda birini alıp kendi maiyetine ve diğer hizmetçilerine verecektir. Erkek hizmetçilerinizi ve cariyelerinizi ve gençlerinizin en iyilerini alıp onları kendi işine koşacaktır. Sürülerinizin onda birini alacak ve siz onun hizmetçileri olacaksınız. İşte bu, mutlak güçtür ve en sonda yer alan şu sözlerde özetlenir, *siz onun hizmetçileri olacaksınız.* Yine, insanlar krallarının hangi güce sahip olacağını duyduklarında, buna yine de razı oldular ve şöyle dediler (*mısra.* 19 vd.) *biz de diğer milletler gibi olacağız, ve kralımız bizim işlerimizde yargıç olacak ve savaşlarımızı yönetmek için bizim önümüzde gidecek.* İşte burada, egemenlerin, hem *ordu* hem de *yargı* bakımından sahip oldukları hak teyit olunmaktadır; ve bir insanın başka birine devredebileceği mutlak iktidar işte bu haktan oluşur. Yine, kral Süleyman'ın Tanrı'ya yakarışı şöyle idi (*1. Krallar,* III. 9): *Kavmini yargılamak ve iyi ile kötüyü ayırdetmek için kuluna anlayış ver.* Dolayısıyla, *yargıç* olmak ve *iyi ile kötüyü ayırdetme* kurallarını koymak egemene ait olup bu kurallar yasalardır; ve dolayısıyla yasama yetkisi de ona aittir. Saul, Davud'un peşindeydi; ancak, Saul'u öldürme fırsatı eline geçtiğinde ve hizmetçileri onu öldürmesini ondan istedikleri halde, Davud buna izin vermedi ve şunu söyledi, (*1. Samuel,* XXIV. 6) *Tanrı göstermesin ki Efendime, Tanrı'nın mesihine karşı böyle bir iş yapayım.* Hizmetçilerin itaati hakkında Aziz Paulus der ki: (*Koloselilere*, III. 22) *Ey hizmetçiler, her şeyde efendilerinize itaat edin;* ve, (*Koloselilere*, III. 20) *Ey çocuklar, her şeyde ana babalarınıza itaat edin.* Pederşahi veya despotik hâkimiyet altında olanlarda basit itaat vardır. Yine, *(Matta,* XXIII. 2,3) *Yazıcılar ve Ferisiler Musa'nın koltuğunda otururlar ve bundan ötürü size söyledikleri bütün şeyleri yapın ve tutun.* Burada da basit itaat vardır. Ve Aziz Paulus, *(Titus,* III. 2) *Hükümdarlara ve yetki sahiplerine itaat etmelerini ihtar et.* Bu itaat de basittir. Son olarak, bizzat Kurtarıcımız, *Sezar'ın hakkını Sezar'a verin* diyerek, hükümdarlar tarafından konulan vergilerin ödenmesi gerektiğini kabul etmiş ve bu vergileri kendisi de ödemiştir. Hükümdar sözünün, ihtiyaç olduğunda, herhangi bir uyruktan herhangi bir şeyi almak

için yeterli olduğunu; ve bu ihtiyaca hükümdarın karar verdiğini de kabul etmiştir: çünkü bizzat kendisi, Yahudiler'in hükümdarı olarak, şakirtlerine, *Karşınızdaki köye gidin, ve orada bağlı bir eşekle yanında sıpasını bulacaksınız, onları çözün ve bana getirin. Eğer kimse size bir şey sorarsa, Rabbin bunlara ihtiyacı var dersiniz: ve onları alıp götürmenize izin vereceklerdir (Matta,* XXI. 2,3) diyerek, kendisini Kudüs'e götürecek olan eşeği ve sıpasını almalarını emretmiştir. Onun ihtiyacının yeterli bir hak olup olmadığını; veya bu ihtiyaca onun karar verip veremeyeceğini sormayacaklar; ve Rabbin isteğine rıza göstereceklerdir.

Bu pasajlara, *Tekvin'den* şu cümleyi ekleyebiliriz, (III. 5) *İyiyi ve kötüyü bilen tanrılar gibi olacaksın.* Ve (*mısra* 11) *Çıplak olduğunu sana kim söyledi? Ondan yeme diye sana emrettiğim ağaçtan yedin mi?* Âdem'in itaatinin bir sınanması olarak, bilgi ağacının meyvesinin adıyla yasaklanan *iyi* ve *kötünün* bilinmesi veya tefrik edilmesi için; o meyvenin zaten kendisine güzel görünmüş olduğu kadının tutkusunu ateşlemek isteyen şeytan, ona, bu meyveyi tadarak, *iyiyi* ve *kötüyü* bilen tanrılar gibi olacaklarını söyledi. Bunun üzerine, her ikisi de o meyveyi yiyerek, Tanrı'nın yetkisini, yani iyi ve kötüye karar verme yetkisini üzerlerine aldılar; fakat bunları doğru olarak ayırdetmek için yeni bir yetenek kazanmış olmadılar. Meyveyi yemiş olmakla çıplak olduklarını gördüler ifadesini, hiç kimse, sanki daha önce körmüşler de kendi bedenlerini görmemişler şeklinde yorumlamamıştır. Buradaki anlam açıkça şudur: Tanrı'nın onları çirkin yaratma iradesini yansıtan çıplaklıklarını ilk o zaman anladılar; ve utanç duyarak, bizzat Tanrı'yı zımnen suçladılar. Bunun üzerine Tanrı, "bana itaatle borçlu olan siz benim buyruklarımı yargılamayı kendi üzerinize mi alıyorsunuz?" dercesine, *Ondan yemeyin diye emrettiğim ağaçtan yediniz mi?* dedi. Burada, alegorik bir tarzda da olsa, açıkça şu söylenmek isteniyor: buyurma yetkisine sahip olanların buyrukları, onların kulları tarafından suçlanmamalı veya tartışılmamalıdır.

Egemen güç bütün devletlerde mutlak olmalıdır. Benim fikrimce, hem akıldan hem de Kutsal Kitaplar'dan şu husus açıkça görülüyor ki egemen güç, ister monarşide olduğu gibi tek bir adamda olsun, ister halk devletinde ve aristokratik devlette olduğu gibi, bir mecliste olsun, insanların hayal edebilecekleri kadar büyük bir şeydir. Bu kadar büyük bir güçten pek çok kötü sonuçlar doğabileceği düşünülse bile, bunun yokluğunun sonuçları, yani herkesin kendi komşusu ile sürekli bir savaş durumunda olması, çok

daha kötüdür. İnsanın bu dünyadaki hayatı asla sorunsuz olmayacaktır; fakat bir devlette, uyrukların itaatsizliğinden ve devletin varlığını borçlu olduğu sözleşmelerin ihlalinden kaynaklanmayan hiç bir büyük sorun yoktur. Her kim ki egemen gücün aşırı büyük olduğunu düşünerek onu azaltmayı isterse, kendini, onu sınırlayabilecek başka bir güce; yani, daha büyük bir güce tabi kılmak zorundadır.

En büyük itiraz, insanlar bu gücün uyruklar tarafından nerede ve ne zaman kabul edildiğini sorduklarında olduğu gibi, uygulama ile ilgilidir. Fakat onlara, nifak ve iç savaştan uzun zaman uzak kalmış bir krallık ne zaman ve nerede olmuş diye sorabiliriz. Devletleri uzun zaman ayakta kalmış ve ancak dış savaş ile yıkılmış olan ülkelerde, uyruklar egemen gücü asla tartışmamışlardır. Fakat, devletlerin nedenlerini ve doğasını kesin akıl ile tartmamış ve konuyu derinlemesine incelememiş ve bunların bilinmemesinden doğan korkunç şeyleri her gün yaşamakta olan insanların uygulamasından getirilen bir kanıt geçersizdir. Çünkü, dünyanın her yerinde insanlar evlerinin temelini kumun üzerine kursalar bile, bundan, bunun böyle olması gerektiği sonucu çıkarılamaz. Devletleri kurma ve sürdürme becerisi, tenis oyununda olduğu gibi sadece uygulamaya değil, aritmetik ve geometride olduğu gibi kesin kurallara bağlıdır: ki bu kuralları bulmak için, ne yoksulların boş zamanı vardır, ne de boş zaman sahibi insanlar onları bulmak için gereken merak veya yönteme sahiptir.

Bölüm 21
Uyrukların Özgürlüğü Üzerine

Özgürlük nedir. ÖZGÜRLÜK veya HÜRRIYET tam olarak, engelleme olmaması demektir; engelleme ile, hareketin önündeki dışsal engelleri kastediyorum; ve bu, rasyonel yaratıklar kadar, irrasyonel ve cansız yaratıklar için de geçerlidir. Çünkü, dışsal bir varlığın engellemesiyle belirlenen belirli bir mekânın dışına çıkamayacak şekilde bağlanmış veya kuşatılmış herhangi bir şey için, onun daha öteye gitme özgürlüğü olmadığını söyleriz. Aynı şekilde, duvarlar veya zincirlerle hapsedildiklerinde veya kısıtlandıklarında canlı varlıklar için; ve setler veya kaplarla bir yerde tutulan ve, eğer öylece tutulmasaydı, daha büyük bir alana yayılacak olan su için de, bu engeller olmasaydı hareket edecekleri tarzda hareket etme özgürlüğünde olmadıklarını söyleriz. Fakat, hareket önündeki engel şeyin kendi yapısında ise, özgürlükten yoksun olduğunu değil, hareket yeteneğinden yoksun olduğunu söyleriz; hareketsiz duran bir kaya veya yatalak bir hasta gibi.

Özgür olmak nedir. Kelimenin bu doğru ve genel olarak kabul edilen anlamına göre, Özgür bir insan, *gücü ve zekâsıyla yapmaya muktedir olduğu şeylerde, istediği şeyi yapması engellenmemiş olan birisidir.* Fakat, *özgür* ve *özgürlük* kelimeleri, *varlıklar* dışında bir şeye uygulandıklarında, yanlış kullanılırlar; çünkü harekete tabi olmayan bir şey, engellemeye de tabi değildin dolayısıyla, sözgelimi, yol serbesttir denildiğinde, yolun özgürlüğü değil, o yolda engelsiz yürüyenlerin özgürlüğü kastedilir. Yine, bir bağış özgürdür dediğimizde, bunun anlamı bağışın herhangi bir özgürlüğü olduğu değil, onu vermek için herhangi bir yasa veya sözleşme ile sınırlanmamış olan bağış yapanın özgürlüğü kastedilir. Yine, *özgürce konuştuğumuzda,* burada sesin veya konuşmanın özgürlüğü değil, onu başka bir biçimde konuşmaya hiçbir yasanın zorlamadığı kişinin özgürlüğü söz konusudur. Son olarak, *özgür irade* sözünden, iradenin, isteğin veya eğilimin özgürlüğü değil, kişinin özgürlüğü anlaşılır; şu anlamda ki o kişi, yapmak istediği, arzu ettiği veya eğiliminde olduğu şeyi yaparken bir engelle karşılaşmaz.

Korku ve özgürlük tutarlıdır. Korku ve özgürlük tutarlıdır; sözgelimi, geminin batacağı *korkusu* ile, bir kimse mallarını denize attığında, bunu yine de isteyerek yapmaktadır ve isterse bunu yapmayabilir: dolayısıyla bu,

özgür olan bir kimsenin eylemidir. Aynı şekilde, insan bazen borcunu hapis *korkusu* yüzünden öder; hiç kimse onu, borcunu ödememekten alıkoymadığı için, bu da *özgür* bir insanın işidir. Genel olarak, insanların devletlerde yaptıkları bütün eylemler, o eylemleri yapan kişilerin yapmama *özgürlüğüne* sahip oldukları fakat yasa *korkusu* ile yaptıkları eylemlerdir.

Özgürlük ve zorunluluk tutarlıdır. Özgürlük ve zorunluluk tutarlıdır: nasıl ki su, sadece, kanaldan aşağıya doğru akma *özgürlüğüne* değil, aynı zamanda *zorunluluğuna* da sahiptir; aynı şekilde, insanların isteyerek yaptıkları eylemler de, iradelerinden kaynaklandığı için *özgürlükten* kaynaklandıkları gibi; insan iradesinin her eylemi ve insanın her arzusu ve eğilimi, bir nedenden kaynaklandığı ve o nedenin kendisi de, ilk halkası bütün nedenlerin ilk nedeni olan Tanrı'nın elinde olan sürekli bir zincir içinde, başka bir nedenden kaynaklandığı için, aynı zamanda *zorunluluktan* kaynaklanırlar. Böylece, bu nedenlerin birbiriyle bağlantısını görebilen birisi için, insanın bütün iradi eylemlerinin *zorunluluğu* açıkça görünecektir. Dolayısıyla, herşeyi gören ve kararlaştıran Tanrı, insanın istediği şeyi yapma *özgürlüğüne*, Tanrı'nın istediği şeyin, ne fazla ne eksik, yapılması *zorunluluğunun* eşlik ettiğini görür. İnsanlar, Tanrı'nın emretmediği ve dolayısıyla amili olmadığı pek çok şeyi yapabilirlerse de; hiçbir şeye yönelik olarak, Tanrı'nın iradesinin neden olmadığı bir duygu veya istek sahibi olamazlar. Onun iradesi, insan iradesinin ve dolayısıyla insanın iradesine dayanan her şeyin zo*runluluğunu* sağlamasa idi, insan *özgürlüğü*, Tanrı'nın kadir-i mutlaklığına ve *özgürlüğüne* bir engel olurdu, onunla çelişkili olurdu. Doğru olarak sadece *özgürlük* denilen o doğal *özgürlük* hakkında bu kadar söz yeterlidir.

Yapay bağlar veya sözleşmeler. İnsanlar, barışın sağlanması ve böylece kendi varlıklarının korunması için, nasıl ki bizim devlet dediğimiz yapay bir insan yaratmışlarsa; aynı şekilde, kendi aralarında karşılıklı sözleşmelerle, bir uçta, egemen gücü kendisine verdikleri kişinin veya meclisin dudaklarına bağlı, öteki uçta ise kendi kulaklarına bağlı olan ve *toplum yasaları* denilen yapay zincirler yaratmışlardır. Bu bağlar, kendi doğaları bakımından zayıf olsalar da, onları kırmanın zorluğu değilse bile tehlikesi nedeniyle, varolmaya devam ettirilirler.

Uyrukların özgürlüğü, sözleşmelerden özgür olmaktır. İşte sadece bu bağlarla ilgili olaraktır ki, şimdi, *uyrukların özgürlüğünden* bahsedeceğim. Dünyada insanların bütün eylemlerini ve sözlerini düzenlemek için yeterli

kuralların olduğu bir devlet olmadığına göre; ki böyle bir şey imkânsızdır: yasalarca müsaade edilen bütün eylemlerde, insanlar, kendileri için en yararlı olacak şekilde, kendi akıllarının önereceği şeyleri yapmak özgürlüğüne sahiptirler. Çünkü, özgürlüğü doğru anlamıyla, bedensel özgürlük olarak; yani, tutsaklık ve mahpusluktan özgür olmak şeklinde anlarsak; insanların, açıkça sahip oldukları ve yararlandıkları özgürlüğü yaygara ile talep etmeleri çok saçma olur. Yine, özgürlüğü yasalardan muaf olmak şeklinde anlarsak, insanların, kendi hayatlarının efendileri olabilme özgürlüğünü talep etmeleri de daha az saçma değildir. O kadar saçma olduğu halde, ve yasaların onları uygulamaya koymak için bir kişinin veya kişilerin ellerinde bir kılıç olmadıkça insanları koruma gücünden yoksun olduklarını bilmeksizin, talep ettikleri budur işte. Dolayısıyla, bir uyruğun özgürlüğü, egemenin, uyrukların eylemlerini düzenlerken, yasaklamamış olduğu işlerdedir sadece: birbirleriyle alım ve satım yapmak ve başka türden anlaşmalara girmek; evlerini, gıdalarını ve mesleklerini seçmek, ve çocuklarını uygun gördükleri şekilde yetiştirmek özgürlüğü; ve benzeri gibi.

Uyruğun özgürlüğü, egemenin sınırsız gücüyle tutarlıdır. Ancak, bu özgürlükler, öldürmeye ve yaşatmaya kadir egemen gücün lağvedildiği veya sınırlandığı anlamına gelmez. Çünkü daha önce gösterildi ki, egemenin hangi gerekçeyle olursa olsun bir uyruğa yapabileceği hiçbir şey, adaletsizlik veya haksızlık olarak adlandırılamaz; çünkü her uyruk, egemenin yaptığı her bir eylemin amilidir; bu nedenle, kendisi Tanrı'nın bir uyruğu olması ve böylece doğa yasalarına uymak zorunda olmasından başka bir biçimde, hiçbir şey üzerinde haktan yoksun değildir. Dolayısıyla, devletlerde, bir uyruk egemen gücün emriyle öldürülebilir; ve yine de, ne uyruk ne de egemen birbirlerine haksızlık etmiş olmayabilir: sözgelimi, Yefta'nın[75] kızını kurban ettirmesinde olduğu gibi: bu ve buna benzer durumlarda, böylece ölen kişi, ondan ötürü haksızlık olmadan öldürüldüğü eylemi yapma hakkına sahiptir. Aynı şey, masum bir uyruğun canını alan bir egemen hükümdar için de geçerlidir. Uriah'ın Davud tarafından öldürülmesinde olduğu gibi[76], bu eylem, hakkaniyete aykırı olarak, doğal hukukla çelişkili olduğu halde; bu Uriah'a değil, Tanrı'ya yapılmış bir haksızlık idi. Çünkü, [*Davud'un* -Çev.] istediği her şeyi yapabilmesi hakkı, ona [*Davud'a* -Çev.] bizzat Uriah tarafından verilmişti: eylemin Tanrı'ya yapılmış bir haksızlık olmasının nedeni ise, Davud'un Tanrı'nın bir uyruğu

olması ve Tanrı'nın, doğal hukukla, bütün adaletsizlikleri yasaklamış olmasıdır. Bu ayrım, bizzat Davud tarafından, *sadece sana karşı günah işledim* denmek suretiyle, olaydan pişman olduğunu belirttiğinde teyit olunmuştur. Aynı şekilde, Atinalılar kendi toplumlarının en değerli üyesini on yıllığına sürgün ettiklerinde, herhangi bir adaletsizlik yaptıklarını düşünmüyorlardı; fakat onun hangi suçu işlediğini kendilerine hiç sormamıştılar bile; sadece ondan geleceğine inandıkları zararı düşünmüşlerdi bunu yaparken. Hatta, kim olduklarını bilmedikleri kişilerin sürgün edilmesini emrederlerdi; ve her yurttaş, üzerinde sürgün edilmesini istediği kişinin adı yazılı olan deniz kabuğuyla, ve aslında onu herhangi bir şeyle suçlamaksızın, pazar yerine gelerek, kâh adaletiyle tanınan bir Aristides'i[77]; kâh, alay etmek amacıyla, Hyperbolous gibidir ağzı bozuk soytarıyı sürgün ederlerdi. Fakat yine de hiç kimse, egemen Atina halkının onları sürgün etme hakkından yoksun olduğunu; ve bir Atinalı'nın alay etme veya adil olma özgürlüğü olmadığını söyleyemez.

Yazarların övdüğü özgürlük, özel insanların değil, egemenlerin özgürlüğüdür. Eski Grekler'in ve Romalılar'ın tarihlerinde ve felsefesinde ve politika hakkındaki bütün bilgilerini onlardan almış olanların yazılarında ve konuşmalarında sık sık ve saygıyla anılan özgürlük, tek tek insanların özgürlüğü değil, devletin özgürlüğüdür. Devletin özgürlüğü, toplumsal yasalar ye devlet hiç olmasaydı her bir insanın sahip olacağı özgürlükle aynı şeydir. Onun etkileri de aynıdır. Nasıl ki efendisiz İnsanlar arasında, herkesin komşusuna karşı sürekli savaşı varsa; oğula geçecek veya babadan gelecek miras yoksa; mallar veya topraklar üzerinde mülkiyet yoksa; güvenlik de yoksa; sadece, tek tek her insanda tam ve mutlak bir özgürlük varsa: birbirine bağlı olmayan devletlerde de, her devlet, ama her insan değil, yani onu temsil eden kişi veya meclis kendi çıkarına en uygun bulduğu şeyi yapmak için mutlak bir özgürlüğe sahiptir. Fakat, böylece, sürekli bir savaş halinde, muharebe hatlarında, sınırları silahlanmış olarak ve topları civardaki komşularına çevrilmiş vaziyette yaşarlar. Atinalılar ve Romalılar özgürdüler; yani, özgür devletlerdi: fakat, tek tek insanlar kendi temsilcilerine direnmek özgürlüğüne sahip oldukları için değil; onların temsilcisi, başkalarına direnme ve onları istila etme özgürlüğüne sahip olduğu için. Lucca[78] şehrinin surlarında, bugün hâlâ, büyük harflerle LIBERTAS[79] kelimesi yazılıdır; ancak hiç kimse, bundan, herhangi bir

insanın, Konstantinopolis'te olduğundan daha fazla bir özgürlüğe veya devlete hizmetten muafiyete sahip olduğu sonucunu çıkaramaz. Bir devlet, ister monarşik isterse popüler olsun, özgürlük aynıdır.

Fakat, insanların, özgürlüğün güzel adına aldanmaları ve, ayrım yapmak için gerekli muhakeme yeteneğinin yokluğundan dolayı, bunu, doğumla elde ettikleri bir hak olarak görmeleri kolaydır. Aynı hata, bu konu üzerindeki yazılarıyla tanınmış kişilerin otoritesiyle teyit edildiği vakit, bunun, nifak ve yönetim değişikliğine yol açması şaşırtıcı değildir. Dünyanın batı bölgelerinde, devletlerin kuruluşu ve haklarıyla ilgili görüşlerimizi, Aristoteles, Cicero ve diğer Grek ve Romalı kişilerden alırız. Halk devletlerinde yaşayan bu kişiler, devletin haklarını, doğal ilkelerden türetmemişler ve onları, kitaplarına, kendi halk devletlerinin pratiğinden aktarmışlardır; tıpkı gramercilerin, dil kurallarını, zamanın pratiğinden hareketle; ve şiir kurallarını, Homeros ve Vergilius'un şiirlerinden hareketle tanımlamaları gibi. Atinalılara, onları, hükümetlerini değiştirme arzusundan uzak tutmak için, özgür insanlar oldukları ve monarşi altında yaşayanların ise köle oldukları öğretildiği için; Aristoteles, *Politika* adlı eserinde bunu şöyle ifade eder (kitap 6. bölüm II.) *Demokraside,* ÖZGÜRLÜK *olduğu kabul edilmelidir: çünkü başka hiçbir yönetimde insanın* ÖZGÜR *olmadığına genel olarak inanılır.* Aristoteles gibi, Cicero ve diğer yazarlar da, devlet teorilerini, ilk başta, egemenlerini devirip Roma'nın egemenliğini kendi aralarında paylaşanlar; ve daha sonra da, bunların halefleri tarafından, monarşiden nefret etmeleri öğretilmiş olan Romalılar'ın görüşleri üzerine kurmuşlardır. Bu Grek ve Latin yazarları okuya okuya, insanlar, çocukluklarından itibaren, sahte bir özgürlük kisvesi altında, kargaşalığı sevme ve egemenlerinin eylemlerini başıbozuk bir biçimde denetleme ve denetçileri de denetleme alışkanlığını edinmişlerdir; ve bu o kadar çok kan dökülerek olmuştur ki, sanırım haklı olarak söyleyebilirim, şu batı bölgelerinin Grek ve Latin dillerini öğrenmek için ödedikleri yüksek fiyat, hiçbir zaman ve hiçbir şey için ödenmemiştir

Uyrukların özgürlüğü nasıl ölçülmelidir. Şimdi, bir uyruğun gerçek özgürlüğünün ayrıntılarına; yani, egemen tarafından emredildiği halde bir uyruğun, adalete aykırı olmaksızın, yapmayı reddedebileceği şeylerin neler olduğuna gelince; bir devlet yarattığımızda, hangi haklardan vazgeçtiğimizi; veya, bir başka ifadeyle, egemenimiz yaptığımız kişi veya meclisin istisnasız bütün eylemlerini kabul etmekle, kendimizden hangi

özgürlüğü esirgediğimizi düşünmeliyiz. Çünkü, hem *yükümlülüğümüz* hem de *özgürlüğümüz, boyun eğmemiz* eyleminden oluşur. Bütün insanlar doğal olarak eşit olduğu için, hiç kimse, kendi yaptığı bir eylemden doğmayan bir yükümlülük altında olmayacağına göre; özgürlük, bu boyun eğmeden alınan kanıtlardan çıkarılmalıdır. Bu gibi kanıtlar, *onun bütün eylemlerini onaylıyorum* şeklinde açık sözlerden veya kendini onun gücüne teslim edenin niyetinden alınmalıdır; ki bu niyet, onun boyun eğerken güttüğü amaçla anlaşılmalıdır. Uyruğun yükümlülüğü ve özgürlüğü, ya bu sözlerden veya aynı anlamda başka sözlerden; ya da egemenliğin kuruluşundaki amaçtan, yani, uyrukların kendi aralarında barışın kurulması ve onların ortak bir düşmana savunmasının sağlanması amacından türetilmelidir.

Uyruklar, kendilerine yasal olarak saldıranlara karşı bile, kendi varlıklarını savunma özgürlüğüne sahiptirler. Dolayısıyla ilkin, sözleşmeyle kurulan egemenlik herkesin birbiriyle sözleşme yapması suretiyle olduğuna; ve zorla kurulan egemenlik de, yenilenin yenene veya çocuğun babaya boyun; eğme sözü vermesi suretiyle olduğuna göre; hakkın sözleşmeyle devredilemeyeceği bütün şeylerde her uyruğun özgür olduğu açıktır. Ondördüncü bölümde göstermiş olduğum gibi, bir insanın kendi varlığını savunmamak için yaptığı sözleşmeler geçersizdir. Dolayısıyla,

Uyruklar kendilerine zarar vermeye zorlanamazlar. Egemen, adalete uygun olarak mahkûm edilmiş bile olsa bir kimseye, kendisini öldürmesini, yaralamasını veya sakatlamasını; veya ona saldıranlara direnmemesini; veya gıda, hava, ilaç, veya onsuz yaşaması mümkün olmayan başka bir şeyi kullanmaktan kaçınmayı emrederse; o kimse, itaat etmeme özgürlüğüne sahiptir.

Eğer bir kimse, işlediği bir suçla ilgili olarak, egemen veya onun görevlileri tarafından sorgulanırsa, o kimse, af güvencesi olmaksızın, itiraf etmek zorunda değildir; çünkü hiç kimse, aynı bölümde gösterdiğim gibi, kendini suçlama ahdiyle yükümlü tutulamaz.

Yine, bir uyruğun egemen güce rıza göstermesi, *onun bütün eylemlerini onaylıyor veya üstleniyorum* sözlerinde ifadesini bulur; fakat bu sözlerde, uyruğun daha önceki doğal özgürlüğü hakkında hiçbir kısıtlama yoktur: çünkü, onun *beni öldürmesine* izin vermekle, bana emretse bile kendimi öldürmek zorunda olmam. *İstersen, beni veya hemşerimi öldür* demek bir şeydir; *kendimi veya hemşerimi öldüreceğim* demek başka bir şeydir. Buradan da şu çıkar:

Hiç kimse, sadece sözlerle, kendini veya bir başkasını öldürme borcu altında değildir; ve dolayısıyla, herhangi bir tehlikeli veya onursuz görevin yerine getirilmesi için egemenin verdiği buyruk üzerine bir insanın sahip olabileceği yükümlülük, boyun eğişimizin ifade edildiği sözlere değil, bunun amacıyla anlaşılması gereken niyete bağlıdır. Dolayısıyla, itaat etmeyi reddedişimiz, egemenliğin kuruluş amacına ters düşüyorsa, reddetme özgürlüğü yoktur: ters düşmüyorsa, vardır.

Uyruklar, gönüllü olarak teşebbüs etmedikleri sürece, savaşmaya da zorlanamazlar. Bu temelde, bir asker olarak düşmanla savaşması emredilen bir kimse, onun egemeni bu emre itaat edilmemesini ölümle cezalandırma hakkına sahip olsa bile, bazı durumlarda, adalete uygun olarak, bu emre uymayı reddedebilir, kendisi yerine, başka birini, yeterli bir asker olarak ikame ettiğinde olduğu gibi: çünkü bu durumda o kimse devlete hizmetten kaçmıyor demektir. Ayrıca, sadece, bu gibi tehlikeli görevlerin kendilerinden beklenmediği kadınlar için değil, kadınsı cesaret sahibi erkekler için de, doğal ürkeklik dikkate alınmalıdır. Ordular çarpıştığında, bir tarafta, veya her iki tarafta da, kaçanlar olur; ancak, hainlikten değil korkudan kaçıyorlarsa, bunu yapmakla haksız değil onursuz davrandıkları kabul edilir. Aynı nedenle, çarpışmadan kaçınmak adaletsizlik değil, korkaklıktır. Fakat, bir asker olarak orduya yazılan ve devletten para alan bir kişi, ürkek yaradılış gerekçesini öne süremez; ve sadece savaşa gitmekle değil, aynı zamanda, komutanının izni olmaksızın, savaş meydanından kaçmamakla da yükümlüdür. Ayrıca devletin savunulması, silah taşıyabilecek bütün uyrukların yardımını gerektirir ise, herkes buna katılmakla yükümlüdür; çünkü, aksi takdirde, uyrukların korumak için irade veya cesaret göstermedikleri bir devletin kurulması boşuna olurdu.

Hiç kimse, suçlu veya masum başka birini savunmak için devletin kılıcına direnmek özgürlüğüne sahip değildir; çünkü böyle bir özgürlük, egemenden, bizi koruma araçlarını alır; ve dolayısıyla hükümetin gerçek özünü tahrip eder. Fakat çok sayıda insan toplu olarak egemen güce haksızca direnmişler, veya beklenen cezası ölüm olan büyük bir suç işlemişler ise, bir araya gelip birbirlerini kollamak ve savunmak özgürlüğüne sahip midirler? Kesinlikle sahiptirler: çünkü yaptıkları şey canlarını korumaktır ki suçsuzlar gibi suçlular da bunu yapabilir. Görevlerinin ilk ihlalinde, gerçekten de adaletsizlik vardır; daha sonra silahlanmaları ise, yaptıkları şeyi sürdürmek için bile olsa, yeni bir

adaletsizlik değildir. Ayrıca bu, sadece, kendi varlıklarını savunmak için ise, hiç mi hiç adaletsizlik değildir. Fakat bağışlama önerisi, bu önerinin yapıldığı insanları, öz-savunma gerekçesinden yoksun bırakır ve birbirlerini kollama ve savunmaya devam etmelerini yasadışı kılar.

Uyrukların en büyük özgürlüğü, yasanın sessizliğine dayanır. Diğer özgürlüklere gelince, bunlar yasanın sessizliğine dayanır. Egemenin kural koymadığı durumlarda, uyruk, kendi takdirine göre, yapmak veya yapmamak özgürlüğüne sahiptir. Dolayısıyla bu özgürlük, egemenliğe sahip olanların uygun bulacağı şekilde, bazı yerlerde daha fazla, bazı yerlerde daha azdır; ve bazen daha fazla, bazen daha azdır. Sözgelimi, bir zamanlar İngiltere'de bir kimse, kendi toprağına girip onu haksız şekilde elinde tutanları zorla dışarı atabilirdi. Ancak daha sonra, zor kullanarak girme özgürlüğü, kral tarafından, parlamentoda yapılan bir yasayla kaldırıldı. Dünyanın bazı yerlerinde de, erkekler birden çok kadınla evlenmek özgürlüğüne sahiptir: başka yerlerde ise, bu özgürlüğe müsaade edilmez.

Eğer bir uyruk, mevcut bir yasaya istinaden, borç konusunda, veya toprak veya malların sahiplik hakkı konusunda, veya kendisinden talep edilen herhangi bir hizmetle ilgili olarak, veya herhangi bir bedensel veya parasal cezayla ilgili olarak, egemeniyle bir anlaşmazlık içinde olursa; sanki bir uyruk aleyhinde imişçesine ve egemen tarafından atanmış yargıçlar önünde, hakkı için dava açmak özgürlüğüne sahiptir. Egemenin talebi, kendi gücüne değil, mevcut bir yasaya dayandığına göre; egemen böylece beyan etmektedir ki bütün talep ettiği, o yasada kendi hakkı gibi görünen şeyden ibarettir. Dolayısıyla, dava egemenin iradesine aykırı değildir ve uyruk davasının dinlenmesini ve o yasaya göre bir karar verilmesini talep etmek özgürlüğüne sahiptir. Fakat egemen, kendi gücüne dayanarak, herhangi bir şey talep eder veya alırsa, bu durumda yasal işleme yer yoktur; çünkü onun kendi gücüne dayanarak yaptığı her şey, her bir uyruğun vermiş olduğu yetkiyle yapılmıştır, ve dolayısıyla egemene karşı dava açan bir kimse onu kendine karşı açmış demektir.

Bir monark veya egemen meclis, herkese veya bazı uyruklarına, bir özgürlük ihsan ederse, bu ihsan devam ettiğinde, onların güvenliğini sağlayamaz hale geliyorsa, bu özgürlük ihsanı hükümsüzdür; meğerki egemenliği tümüyle bırakmış veya başka birine devretmiş olsun. Çünkü burada, eğer iradesi öyle olsaydı, açıkça egemenliği bırakır veya devrederdi, fakat bırakmamış ve devretmemiştir; işte buradan şu

anlaşılmalıdır ki egemenin iradesi bu değildir ve sözkonusu özgürlük ihsanı, böyle bir özgürlükle egemen güç arasındaki uyuşmazlığın bilinmemesinden kaynaklanmıştır; ve dolayısıyla egemenlik hâlâ korunmaktadır; yani, savaş ve barış yapma, yargılama, devlet görevlileri ve danışmanları atama, vergi toplama, ve onsekizinci bölümde belirtilen diğer yetkiler gibi, egemenliğin kullanılması için gerekli olan bütün yetkiler yerli yerinde durmaktadır.

Uyruklar hangi durumlarda egemenlerine itaat borcundan kurtulurlar. Uyrukların egemene olan yükümlülüğü, egemenin uyrukları onunla koruyabildiği güç devam ettiği sürece devam eder. Çünkü insanların, onları koruyabilecek başka hiç kimse olmadığında, doğal olarak sahip oldukları hak sözleşmeyle bırakılamaz. Egemenlik devletin ruhudur; ve bu ruh gövdeden bir kez ayrıldığında, organlar hareket yeteneklerini artık ondan almaz olurlar. İtaatin amacı korunmadır; bir kimse, bu korumayı, kendisinin veya başka birinin kılıcında buluyorsa, doğa, o kimsenin buna itaat etmesini ve bunu sürdürmek için gayret etmesini emreder. Egemenlik, onu kuranların niyetine göre, ölümsüz olsa da; kendi doğası bakımından, sadece, dış savaş sonucunda zorla yok edilmeye açık olmayıp; aynı zamanda, insanların cehaleti ve tutkuları yüzünden, kurulduğu andan başlayarak, iç kargaşayla doğal bir ölümlülüğün tohumlarını da içinde taşır.

Tutsaklık durumunda. Bir uyruk savaşta tutsak alınırsa; veya kişiliği veya yaşam olanakları düşmanın elinde bulunuyorsa ve, galibin uyruğu olmak şartıyla, yaşamı ve bedensel özgürlüğü ona bağışlanıyorsa, bu şartı kabul etmek özgürlüğüne sahiptir; ve onu kabul ettikten sonra, onu tutsak atan» uyruğu olur; çünkü kendini korumak için başka çaresi yoktur. Yabancı bir ülkede, aynı şartlar altında hapsedilmiş ise, durum yine aynıdır. Ancak, bir kimse hapisanede veya zincire vurulmuş halde tutulur veya bedensel özgürlüğü ona bağışlanmaz ise; sözleşmeyle itaat borcu altında olduğu kabul edilemez; ve dolayısıyla, eğer yapabiliyorsa, hangi yoldan olursa olsun kaçma hakkına sahiptir.

Egemen, kendisi ve vârisleri adına, yönetimi bırakırsa. Eğer bir monark, hem kendisi hem de vârisleri adına, yönetimi bırakırsa; uyrukları mutlak doğal özgürlüğe geri dönerler; çünkü, oğullarının ve en yakınlarının kim oldukları doğanın beyanı ile belli olsa da; tahtın vârisinin kim olacağı, daha önceki bölümde söylendiği gibi, monarkın kendi iradesine bağlıdır. Bu nedenle, vâris yoksa, ne egemenlik ne de uyrukluk vardır. Monark çocuk

bırakmadan veya vârisini ilan etmeden öldüğünde de, durum aynıdır. Çünkü o zaman belirli bir vâris olamaz ve dolayısıyla uyrukluk borcu kalmaz.

Sürgün durumunda. Monark uyruğunu sürgün ederse, sürgün döneminde, o uyruk değildir. Fakat, bir haber iletmek için gönderilen veya seyahat etmek için ayrılan bir kimse, hâlâ uyruktur; fakat bu, uyrukluk sözleşmesine değil, egemenler arasındaki sözleşmeye dayanır. Çünkü, bir başkasının egemenlik alanına giren bir kimse, oranın yasalarına tabi olur; meğerki, egemenlerin dostça ilişkileri veya özel bir izin sayesinde, bir ayrıcalığa sahip olsun.

Egemen başka bir egemene teslim olduğunda. Savaşta yenilmiş bir monark, galibe teslim olursa; uyrukları daha önceki yükümlülüklerinden kurtulurlar, ve galibe tabi olurlar. Ancak, monark tutsak alınmış ise, veya bedensel özgürlüğünden yoksun ise; egemenlik hakkını bırakmış olarak kabul edilmemelidir; ve dolayısıyla uyrukları, daha önceden atanmış olan ve onlar adına değil onun adına hükümet eden devlet görevlilerine itaatle yükümlüdürler. Çünkü, monarkın hakkı devam ettiğine göre, tek sorun, yönetimle; yani, devlet görevlileri ve memurlarla ilgilidir ki, bunları ismen belirleme imkânından yoksun ise, daha önce atamış olduklarını onayladığı varsayılır.

Bölüm 22
Siyasal ve Özel Bağımlı Sistemler Üzerine

Değişik türden insan sistemleri. Bir devletin doğuşu, biçimi ve gücünden bahsettikten sonra, şimdi de devletin diğer kısımlarından bahsedeceğim. İlkin, doğal bir bedenin kısımlarına veya kaslarına benzeyen sistemlerden. Sistemler sözüyle, bir konuda veya bir işte birleşmiş olan insanları kastediyorum. Bunlardan bazıları *düzenli,* bazıları da *düzensizdir. Düzenli* olanlar, bir kişi veya meclisin, tümünün temsilcisi olarak atandığı sistemlerdir. Bütün diğerleri *düzensizdir.*

Düzenli olanlardan bazıları *mutlak* ve *bağımsız* olup, kendi temsilcilerinden başka hiç kimseye tabi değildirler: sadece devletler böyledir; bundan önceki son beş bölümde bunlardan sözettim. Diğerleri ise bağımlıdır; yani, temsilcileri dahil her birinin *uyruk* olduğu bir egemen güce tabidirler.

Bağımlı sistemlerden bazıları *siyasal,* bazıları da *özeldir. Kamusal kuruluşlar ve tüzel kişiler* denilen *siyasal* sistemler, devletin egemen gücünden alınmış yetkiyle kurulurlar. *Özel* bağımlı sistemler ise, uyruklar tarafından kendi aralarında veya bir yabancıdan alınmış yetkiyle tesis edilirler. Çünkü, bir başkasının hâkimiyeti içinde, yabancı güçten alınmış hiçbir yetki kamusal değildir, fakat özeldir.

Özel sistemlerden bazıları *yasal,* bazıları da *yasadışıdır. Yasal* olanlar, devlet tarafından müsaade edilenlerdir: bütün diğerleri *yasadışıdır. Düzensiz* sistemler, temsilcisi olmayıp, sadece insanların toplanmasından oluşur ki; devlet tarafından yasaklanmış değillerse veya fesat bir amaçla meydana getirilmemişlerse, sözgelimi insanların pazar yerlerinde veya eğlencelerde veya başka bir zararsız amaç peşinde toplanmaları gibi, o zaman yasaldırlar. Fakat kuruluş amacı fesat ise, veya (insan sayısı hayli fazla olduğunda) bilinmiyorsa, bunlar yasal değildir.

Bütün kamusal kuruluşlarda temsilcinin yetkisi sınırlıdır. Kamusal kuruluşlarda, temsilcinin yetkisi daima sınırlıdır: *ve* bunun sınırlarını belirleyen egemen güçtür. Çünkü sınırsız yetki mutlak egemenliktir. Her devlette, egemen, bütün uyrukların mutlak temsilcisidir; ve dolayısıyla ondan başka hiç kimse, onun izin verdiği ölçüden fazla, toplumun herhangi bir kısmını temsil edemez. Uyruklardan oluşan bir kamusal kuruluşa, her

konuda tam yetkili mutlak bir temsilciye sahip olma izni verilmesi, devletin o kadar büyük bir kısmının yönetimini terketmek ve insanların barış ve güvenliğine aykırı olarak hâkimiyeti bölmek demek olurdu ki; egemenin, insanları uyrukluktan açıkça ve doğrudan doğruya kurtarmayan hiçbir ihsanla, böyle bir şey yapacağı düşünülemez. Çünkü sözlerin sonuçları, diğer sonuçlar aksine işaret ettiğinde, onun iradesinin işaretleri değil, hata ve yanlış hesap işaretleridir ki, bütün insanlar hataya ve yanlış hesap yapmaya fazlasıyla yatkındır. Bir kamusal kuruluşun temsilcisine verilen yetkinin sınırları, iki şeyden anlaşılmalıdır. Birisi, egemenin fermanı veya yazısı: diğeri de, devletin yasalarıdır.

Aleni yazılar ile: Sözleşmeyle veya zorla bağımsız bir devlet kurulmasında, temsilcinin yetkisi, yazılı olmayan doğal hukukun koydukları dışında hiçbir şeyle sınırlanmış olmadığı için, herhangi bir yazı gerekmese de; bağımlı kuruluşlarda, bunların işleri, zamanları ve yerlerine ilişkin olarak o kadar çeşitli sınırlamalar vardır ki, bunlar yazı olmadan akılda tutulamayacakları gibi, bu yazılar mühürlü olarak veya egemen otoritenin mühürleri veya başka kalıcı işaretleriyle tasdik edilmiş olarak insanlara okunacak şekilde aleni olmadıkça, insanlarca öğrenilemez de.

Yasalarla. Böylesi sınırlamaların yazılı olarak anlatılması her zaman kolay olmadığı veya belki de imkânsız olduğu için; bütün uyruklarca bilinen olağan yasalar, egemenin yazılarının kural koymamış olduğu bütün durumlarda, temsilcinin yasal olarak yapabileceği şeyleri belirlemelidir. Dolayısıyla,

Temsilci tek bir kişi olduğunda, yetkisiz yaptığı işlemler onun kendi işlemleridir. Bir kamusal kuruluşta, temsilci tek bir kişi ise, yetki yazısında veya yasalarda yetki verilmeksizin kuruluşun kişiliğinde yaptığı her şey, o kuruluşun veya kendisi dışındaki bir üyenin değil, kendi işi kabul edilir: çünkü bu temsilci, yetki yazısı veya yasa tarafından konulan sınırların ötesinde, sadece kendi kişiliğini temsil eder. Fakat, bunlara uygun olarak yaptığı şeyler, her bir üyenin işlemidir: çünkü, egemen onların sınırsız temsilcisi olduğu için, onlardan her biri egemenin işlemlerinin amilidir; ve egemenin yazısını aşmayan birinin işlemi, egemenin işlemidir, ve dolayısıyla kuruluşun her bir üyesi o işlemin amilidir.

Temsilci bir meclis olduğunda, işlem, sadece onu kabul edenlerindir. Fakat temsilci bir meclis ise; o meclisin yetki belgesi veya yasalarca öngörülmemiş olan bir kararı, meclisin veya kamusal kuruluşun işlemi, ve

oyu ile kararın alındığı her bir kişinin işlemidir; fakat hazır bulunan ve aksi yönde oy kullanan; veya, vekâleten oy vermedikçe, hazır bulunmayan bir kişinin işlemi değildir. Çoğunluk tarafından oylandığı için, meclisin işlemidir, ve eğer bir suç ise, meclis, feshedilerek veya (bu gibi yapay ve kurmaca varlıklar için sermaye demek olan) yetki belgelerinin iptal edilmesi yoluyla veya, masum olan üyelerden hiçbirinin pay sahibi olmadığı ortak bir mal varlığı varsa, para cezası verilerek, mümkün olduğu ölçüde cezalandırılabilir. Çünkü doğa, bütün kamusal kuruluşları, bedensel cezadan muaf tutmuştur. Fakat meclis, yetki belgesinde öngörülmemiş şeylerde, hiç kimseyi temsil edemeyeceği için, karşı oy vermiş olanlar masumdur ve dolayısıyla diğerlerinin oylarıyla bağlı değildir.

Temsilci tek bir kişi ise, sözleşmeyle borç aldığında veya borçlu olduğunda, borçtan sadece o sorumludur, üyeler değil. Kamusal kuruluşun tek kişiden ibaret olan temsilcisi, bir yabancıdan, yani aynı kuruluşun üyesi olmayan birinden borç alırsa, (ödünç verilen paranın sınırı insanların kendi takdirine bağlı olduğuna göre, yetki belgesinin borçlanmayı sınırlaması gerekmediği için), borç temsilcinin borcudur. Çünkü temsilci, yetki belgesinden, borç aldığı parayı üyelere ödetme yetkisini alsa idi, bundan ötürü onlar üzerinde egemenlik sahibi olurdu; ve dolayısıyla verilen yetki, insan doğasının ortak özelliği olan yanılmadan kaynaklandığı için, ya hükümsüzdür ve yetkiyi verenin iradesinin yetersiz bir işaretidir; ya da, eğer borç yetki veren tarafından kabul ediliyorsa, o zaman temsilci egemendir ve bu, bağımlı varlıklar hakkındaki konumuzun kapsamına girmez. Dolayısıyla, temsilci dışında hiçbir üye bu şekilde alınmış bir borcu ödemekle yükümlü değildin çünkü, yetki belgesine ve kuruluşun niteliğine yabancı biri olan ödünç verici, sadece yükümlülük altına girenleri borçluları olarak kabul eder: ve temsilci kendinden başka hiç kimseyi yükümlülük altına sokamayacağına göre, tek borçlu odur; ve, eğer varsa, ortak malvarlığından veya, eğer bir ortak malvarlığı yoksa, kendi servetinden borcu ödemesi gerekir.

Sözleşmeyle veya para cezasıyla borç altında girdiğinde de, durum aynıdır.

Temsilci bir meclis olduğunda, sadece olumlu oy verenler sorumludur. Fakat temsilci bir heyet olduğunda ve borç bir yabancıya ise; sadece ve sadece, borcun alınmasına veya onu muaccel kılmış olan sözleşmeye veya para cezası kesilen işleme olumlu oy vermiş olanlar borçtan sorumludur;

çünkü onlardan her biri, oy vermekle, kendisini ödeme taahhüdü altına sokmuştur: borçlanmanın amili olan kişi, bütün borcun ödenmesiyle bile yükümlüdür; ancak, borç onlardan herhangi biri tarafından ödendiği zaman, o kişi borçtan kurtulmuş olur.

Borç, meclisin bir üyesine ise, sadece meclis sorumludur. Fakat borç meclisin bir üyesine ise, ödemeden sadece meclis sorumludur, eğer varsa, ortak malvarlığından: çünkü oy verme özgürlüğüne sahip olan ve borç para alınması yönünde oy kullanan birisi, o borcun geri ödeneceğine de oy vermiş demektir; eğer borç alınmaması yönünde oy verirse veya oylamada bulunmaz ise, borç verirken, borç alınmasına da oy vermiş olduğu için, daha önce verdiği oyla çelişkiye düşer ve hem borç alan hem de borç veren haline gelir ve dolayısıyla sadece ortak hazineden ödeme talep edebilir, her hangi bir kişiden edemez; ortak bir hazine de yoksa, hiçbir hak arama yoluna sahip değildir ve kendinden başka kimseye şikâyetçi olamaz; çünkü meclisin işlerini ve ödeme imkânlarını bildiği ve mecbur olmadığı halde, kendi aptallığı yüzünden, parasını borç vermiştir.

Kamusal kuruluşların kararlarına itiraz bazen yasaldır, fakat egemen güce itiraz asla böyle değildir. Şurası açıktır ki, bir egemen güce bağlı ve tabi olan kamusal kuruluşlarda, temsilci meclisin kararlarına açıkça itiraz edilmesi ve bu itirazın kaydettirilmesi veya bu itirazın tanık huzurunda yapılması sadece yasal değil, bazen gereklidir de; çünkü, aksi takdirde, alınan borçların ödenmesinden ve başkaları tarafından işlenen suçlardan sorumlu olunur. Fakat egemen bir mecliste, bu özgürlük yoktur, çünkü egemen meclise itirazda bulunan bir kişi, onun egemenliğini inkâr etmiş olur; ve ayrıca egemen güç tarafından emredilen her şey, Tanrı'nın gözünde her zaman böyle olmasa da, uyruk bakımından, gerekçesini o emirde bulur: çünkü her uyruk egemen gücün emirlerinin amilidir.

Bir eyalet, koloni veya şehrin yönetimi için kamusal kuruluşlar. Kamusal kuruluş türleri neredeyse sonsuzdur: çünkü onlar, kurulma amaçları olan son derece çeşitli faaliyetlerle değil; ayrıca zaman, yer, üye sayıları ve tabi oldukları sınırlamalar bakımından da birbirlerinden ayrılırlar. Bunların faaliyetlerine gelince, bazıları yönetimle görevlendirilmiştir; sözgelimi, bir eyaletin yönetimi, bütün kararların çoğunluk oylarına dayandığı bir meclise verilebilir; o zaman, bu meclis bir kamusal kuruluştur ve yetkileri resmi talimatla sınırlıdır. Eyalet ("province") kelimesi, bir görev anlamına veya bir işe nezaret edilmesi

anlamına[80] gelir ki onunla görevli olan kişi, onu, kendisi için ve kendi emri altında yürütülmek üzere başka bir kişiye yüklemiştir; bu nedenle, birbirlerinden farklı yasalara sahip ve birbirlerine uzak çeşitli ülkelerin bulunduğu bir devlette, yönetim değişik kişilere yüklendiği için, egemenin ikamet etmediği, fakat vekâleten yönettiği bu ülkelere eyaletler denilir. Fakat, bir eyaletin o eyalette ikamet eden bir meclis tarafından yönetilmesinin örnekleri azdır. Çok sayıda eyaletin egemenliğine sahip olan Romalılar, Roma şehrini ve çevresindeki bölgeleri yönettikleri gibi, bu eyaletleri meclislerle değil, başkanlar ve praetorlar[81] ile yönetmişlerdir. Aynı şekilde, Virgina'yı ve Sommer Adaları'nı işlemek için İngiltere'den kolonilerin gönderildiği dönemde, buradakilerin yönetimleri Londra'daki meclislere bağlı idiyse de, bu meclisler, oradaki hiç bir meclise, kendileri adına yönetim yetkisi vermemişler, her koloniye bir vali göndermişlerdir. Herkes, doğal olarak bulunduğu yerde, yönetime katılmak istese de; bulunamadığı yerde, ortak işlerinin yönetimini, popüler değil monarşik bir yönetim biçimine teslim etmeye doğal olarak eğilimlidir. Büyük özel malikânelere sahip olan ve, kendi işlerini idare etme zahmetine girmek istemeyip, bu işlerin idaresini, arkadaşları veya hizmetçilerinden oluşan bir meclis yerine, tek bir hizmetçiye bırakmayı yeğleyen insanlar için de durum böyledir. Fakat, gerçek hayatta nasıl olursa olsun, bir eyalet veya koloninin yönetiminin bir meclise bırakıldığını düşünelim: durum böyle olduğunda, söyleyeceğim şey şudur; o meclis tarafından alınan bir borç veya karar verilen bir yasadışı iş, yukarıda açıklanan nedenlerle, karşı oy verenlerin veya oylamada hazır bulunmayanların değil, olumlu oy verenlerin işidir. Ayrıca, yönettiği koloninin sınırları dışında ikamet eden bir meclis, başka bir yerde yargı veya yetki sahibi olmadığından, koloninin kendisi dışında bir yerde, borç veya başka bir yükümlülük nedeniyle koloni üyelerine haciz koymak için, onlardan hiçbirinin kişilikleri veya malları üzerinde yetki icra edemez ve sadece oranın yasalarının cevaz verdiği çözüm yollarına sahiptir. Meclis, yaptığı yasaları ihlal eden koloni üyelerine para cezası verme hakkına sahip olsa da; koloninin kendisi dışında, buna hakkı yoktur. Bir eyaletin veya bir koloninin yönetimi için bir meclisin haklarıyla ilgili olarak burada söylenenler, bir şehir, bir üniversite, bir kolej veya bir kilisenin yönetiminden veya insanların kişilikleri üzerinde başka bir yönetimden sorumlu olan bir meclis için de geçerlidir.

Genel olarak, bütün kamusal kuruluşlarda, herhangi bir üye, bağlı olduğu kuruluş tarafından haksızlığa uğratıldığını düşünüyorsa, bu şikâyetin karara bağlanması, egemen ve egemenin bu gibi şikâyetler için yargıç olarak görevlendirdiği veya görevlendireceği kişilere aittir, sözkonusu kuruluşa değil. Çünkü bu durumda kuruluşun tümü, o üye dahil, egemenin uyruklarıdır. Bir egemen mecliste ise öyle değildir: çünkü orada, egemen kendi davasında bile yargıç değilse, hiçbir yargıç olamaz.

Ticaretin düzenlenmesi için kamusal kuruluşlar. Dış ticaretin yürütülmesi için kurulmuş bir kamusal kuruluşta, en uygun temsilci bütün üyelerden oluşan bir meclistir; yani, öyle bir meclis ki, sermaye koyan herkes, eğer isterse, meclisin bütün görüşmelerinde ve kararlarında hazır bulunabilsin. Bunun kanıtlanması için, alan ve satan, ihracat ve ithalat yapan tacirlerin tek bir şirket içinde örgütlenirken güttükleri amacı düşünmeliyiz. Yurt içinde emtia satın alarak, onları ihraç etmek için; veya yurt dışında emtia satın alarak, onları yurt içine getirmek için gemi kiralayabilecek güçte olan ve herkesin, sermayesi oranında kazançtan pay alabildiği veya, kendi sermayesini alıp, taşıdığı veya ithal ettiği şeyleri uygun gördüğü fiyatlardan satabildiği bir şirkette birleşmek ihtiyacında olan pek az tacir olduğu doğrudur. Fakat bu kamusal bir kuruluş değildir; çünkü, onları, bütün diğer uyrukların tabi olduğu yasalar dışında başka herhangi bir yasaya bağlayacak ortak bir temsilci yoktur. Birleşmelerinin amacı, kazançlarını daha büyük kılmaktır ki bu iki yoldan yapılır; hem yurt içinde hem de yurt dışında, tek alıcı olarak ve tek satıcı olarak. Bu nedenle, bir tacirler topluluğuna bir şirket olma hakkı verilmesi, onlara, ikili bir tekel hakkı verilmesi demektir ki bunlardan biri tek alıcı olmak; diğeri de tek satıcı olmaktır. Çünkü, belirli bir yabancı ülke için kurulmuş bir şirket olduğu vakit, o ülkede satılan emtiayı sadece o şirket ihraç eder ki bu, yurt içinde tek alıcı, yurt dışında da tek satıcı olmaktır. Çünkü yurt içinde tek bir alıcı, yurt dışında da tek bir satıcı vardır: her ikisi de tacir için kazançlıdır, çünkü böylece yurt içinde düşük fiyattan alıp, yurt dışına daha yüksek fiyattan satar: ve yurt dışında tek bir yabancı emtia satıcısı vardır; bunlardan her ikisi de işadamları için kazançlıdır.

Bu ikili tekelin bir kısmı, yurt içindeki halk için, diğer kısmı ise yabancılar için zararlıdır. Çünkü yurt içinde tek ihracatçı olarak, halkın tarım ve zanaat ürünlerine istedikleri fiyatı biçerler; ve tek ithalatçı olarak da, halkın ihtiyacı olan bütün yabancı emtiaya istedikleri fiyatı koyarlar ki

bunlardan her ikisi de halk için zararlıdır. Öte yandan, yerli emtianın yurt dışındaki tek satıcısı olarak ve yabancı emtianın da yerinde tek alıcısı olarak, yabancıların zararına olacak şekilde, birincilerin fiyatını yükseltip İkincilerin de fiyatını düşürürler: çünkü tek bir satıcı varsa, meta daha pahalıdır; tek bir alıcı olduğunda ise, daha ucuz. Bu nedenle, bu gibi birleşmeler tekelden başka bir şey değildir; ancak, yabancı piyasalarda tek bir kuruluş olarak örgütlenmişken, yurt içinde, herkes alabildiği fiyattan almak ve satabileceği fiyattan satmak özgürlüğüne sahip olursa, bunlar bir devlet için çok kazançlı olurdu.

Gemilerin inşa edilmesi, satın alınması, erzak ve tayfa ile donatılması için, bireysel sermayelerden kesilen miktar dışında ortak malvarlığı olmayan bu tacir kuruluşlarının amacı, bütün kuruluşun ortak yararı değil, her bir sermayedarın özel çıkarı olduğu için, her birinin kendi sermayesinin kullanımı konusunda bilgi sahibi olması; yani, onu yönetme yetkisine sahip olan herkesin meclisin bir üyesi olması; ve onun hesaplarını bilmesi akla uygundur. Dolayısıyla, böyle bir kuruluşun temsilcisi, eğer isterse her bir üyenin toplantılarda bulunabileceği bir meclis olmalıdır.

Tacirlerden oluşan bir kamusal kuruluş, onu temsil eden meclisin işlemiyle, bir yabancıdan borç alırsa, kendi başına her üye bütün borçtan sorumludur. Çünkü bir yabancı, onların kendi özel yasalarını bilemez ve onları, birisi tarafından yapılan ödeme bütün diğerlerini borçtan kurtarıncaya kadar, her biri borcun tamamından sorumlu insanlar olarak görür; fakat borç, ortaklığın bir üyesinden alınmış ise, alacaklı bütün borçtan dolayı kendi kendisine borçlu olur ve, dolayısıyla, alacağının eğer varsa ortak malvarlığından ödenmesini talep edebilir ancak.

Devlet, kuruluş üzerine bir vergi koyarsa, bu verginin her bir üyeye kendi sermayesiyle orantılı olarak konulduğu kabul edilir. Çünkü, bu durumda, üyelerin kendi sermayeleri dışında bir ortak malvarlığı yoktur.

Eğer, yasadışı bir iş nedeniyle, kuruluşa bir para cezası kesilirse, sadece, o işe karar verilmesinde olumlu oy verenler veya o işin uygulanmasında yardımcı olanlar sorumludur; çünkü diğerlerinin, kuruluşun üyeleri olmaktan başka bir suçları yoktur; ve eğer bu bir suç ise, (kuruluş devletin yetkisiyle kurulduğu için) onların suçu değildir.

Üyelerden birisi kuruluşa borçlu ise, kuruluş tarafından dava edilebilir; fakat, devletin yetkisiyle olmadıkça, kuruluşun yetkisiyle bu kişinin malları alınamaz veya bu kişi hapsedilemez: çünkü kuruluş bunu

kendi yetkisiyle yapabilirse, kendi yetkisine dayanarak, borcun muaccel olduğuna da hüküm verebilir; bu ise, kendi davasında yargıç olmaktır.

Egemene tavsiye veren bir kamusal kuruluş. İnsanların veya ticaretin yönetimi için ihdas edilmiş bu kuruluşlar, ya süreklidir ya da yazılı olarak belirlenmiş bir süre için varolurlar. Fakat, faaliyetlerinin doğası gereği süreleri sınırlanmış olan kuruluşlar da vardır. Sözgelimi, bir egemen monark veya bir egemen meclis, uyrukların durumu ve ihtiyaçları hakkında kendisine bilgi vermeleri veya bütün ülkeyi temsil eden bir kişilik olarak ona, iyi yasalar yapılması için veya başka bir amaç uğruna tavsiyelerde bulunmaları için, kentlerden ve ülkenin diğer bölgelerinden vekiller gönderilmesini emretmeyi uygun bulursa, kendilerine bir toplantı yeri ve zamanı bildirilmiş olan bu vekiller, o yerde ve o zamanda, ülkenin her bir uyruğunu temsil eden bir kamusal kuruluşturlar; fakat bu kuruluş, sadece, egemenlik yetkisine dayanarak onları çağırmış olan kişi veya meclis tarafından kendilerine bildirilen konular içindir; ve artık görüşülecek veya tartışılacak bir şey kalmadığı bildirildiğinde, kuruluş dağılır. Çünkü, bu vekiller halkın mutlak temsilcileri olsaydı, o zaman egemen meclis olurlardı; ve aynı halk üzerinde iki egemen meclis veya iki egemen olurdu ki bu, halkın barış ve huzuru ile bağdaşmazdı. Dolayısıyla, bir egemenlik mevcut ise, halk sadece onun tarafından mutlak olarak temsil edilebilir. Böyle bir kuruluşun bütün halkı ne ölçüde temsil edeceğinin sınırları ise, vekilleri çağıran yazıda gösterilir. Çünkü halk, egemeni tarafından kendilerine yazıyla bildirilmiş olan dışında hiç bir amaçla vekillerini seçemez.

Düzenli, yasal özel kuruluşlar, örneğin bir aile. Düzenli ve yasal özel kuruluşlar, bütün uyrukların tabi oldukları yasalar müstesna, yetki belgesi veya başka bir yazılı izin olmaksızın kurulanlardır. Bunlar, tek bir temsilcinin kişiliğinde birleştikleri için, düzenli olarak kabul edilirler; babanın veya aile reisinin bütün aileyi yönettiği aileler işte böyledir. Çünkü o, yasanın izin verdiği ölçüde, çocukları ve hizmetçileri yönetir; fakat bu ölçünün ötesinde değil, çünkü çocuklar ve hizmetçilerden hiçbiri, yasanın izin vermediği işlerde itaatle yükümlü değildir. Ailevi yönetim altında oldukları süre içinde, bütün diğer işlerde, en yakın egemenleri olarak, babalarına ve aile reislerine bağlıdırlar. Çünkü, devletin kuruluşundan önce kendi ailelerinin mutlak egemenleri olan baba ve aile reisi, yetkilerinden, devletin yasasının çekip aldığı kadarını kaybederler sadece.

Düzenli, fakat yasadışı özel kuruluşlar. Düzenli, fakat yasadışı olan özel kuruluşlar, hiçbir kamusal izin olmaksızın, bir temsilcinin kişiliğinde birleşmiş olanlardır; dilenmek ve hırsızlık faaliyetlerini daha iyi bir şekilde yürütmek amacına yönelik dilenci, hırsız ve çingene ortaklıkları; ve devlet iktidarına karşı fikirlerin daha kolay propaganda edilmesi ve deflet iktidarına karşı bir hizip oluşturulması amacıyla, bir yabancıdan aldıkları yetkiyle ve bir başka ülkede örgütlenen kişilerin ortaklıkları işte böyledir.

Düzensiz sistemler, örneğin özel ittifaklar. Nitelikleri bakımından ittifaklar, veya, herhangi bir belirli amaç üzerinde birlik olmaksızın, karşılıklı yükümlülük ile değil, sadece bir istek ve eğilimler benzerliğinden kaynaklanan basit toplaşmalardan ibaret olan düzensiz sistemler, onların içinde yer alan her bir kişinin amacının yasal olup olmayışına göre, yasal veya yasadışı olurlar: ve kişinin amacı da duruma göre anlaşılmalıdır.

Genellikle karşılıklı savunma amacıyla uyruklar arasında kurulan ittifaklar, bütün uyrukların ittifakından başka bir şey olmayan bir devlette, esas olarak gereksizdir ve yasadışı bir amaç ima ederler; ve bu nedenle yasadışıdırlar ve genellikle hizip veya fesat yuvası adıyla anılırlar. Çünkü, sözleşmeyle birleşmiş insanlar demek olan bir ittifak, salt doğa durumunda olduğu gibi, onları sözlerinde durmaya zorlayacak bir kişi veya meclise yetki verilmiş değilse, haklı bir güvensizlik nedeni ortaya çıkmadığı sürece geçerlidir: bu nedenle, üzerlerinde, hepsini korku içinde tutacak bir beşeri gücün kurulu bulunmadığı devletlerarası ittifaklar, devam ettikleri sürece, sadece yasal değil, yararlıdır da. Fakat, herkesin hakkını egemen güç sayesinde alabildiği tek ve aynı devletin uyrukları arasındaki ittifaklar, barış ve adaletin idamesi bakımından gereksizdir ve, bunların amacı kötü ise veya devletçe bilinmiyorsa, yasadışıdır. Çünkü özel kişilerin güç birliği yapmaları, eğer kötü bir amaca yönelikse, adaletsizdir; amacın bilinmediği durumlarda ise, kamu için tehlikelidir ve adaletsizce gizlenir.

Gizli hizipler. Egemen güç büyük bir mecliste ise ve bazı meclis üyeleri, yetkileri olmadığı halde, diğer üyeleri yönlendirmek amacıyla başka bir yerde kendi aralarında toplantılar yapıyorlar ise; kendi özel çıkarları için meclisin dürüst olmayan bir biçimde etkilenmesine yönelik bir çalışma olduğundan, bu yasadışı bir hizip veya komplodur. Fakat, kendi özel çıkarı mecliste görüşülecek ve bir karara bağlanacak olan bir kişi, elinden geldiği kadar fazla insanla dostluk kurarsa, bu adaletsizlik olmaz; çünkü o kişi meclisin bir üyesi değildir. Meclisin içinden, parayla dostlar

edinse bile, buna karşı açık bir yasa olmadıkça bu da adaletsizlik değildir. Çünkü bazen, insan davranışları öyledir ki, para olmadan adalet elde edilemez; ve herkes, görüşülüp karara bağlanıncaya kadar, kendi davasında haklı olduğunu düşünebilir.

Özel ailelerin maiyetleri. Bütün devletlerde, özel insanlar, malikânelerinin idaresi ve yasalara uygun işlerinin gerektirdiğinden fazla sayıda hizmetçi istihdam ediyorlarsa, bu hiziptir ve yasadışıdır. Çünkü devletin koruması altındaki bir kişi için, özel savunma gücü gerekmez. Tam olarak uygarlaşmamış olan ülkelerde, bazı kalabalık aileler sürekli düşmanlık içinde yaşamış ve birbirlerine kendi özel güçleriyle saldırmış oldukları halde, bunu adalete aykırı olarak yapmış oldukları yeterince açıktır; veya bir devletten yoksundurlar.

Yönetim için hizipler. Papacılar, Protestanlar, vs. gibi dinsel yönetim hizipleri ve eski Roma'daki patrici ve plebler ve eski Yunan'daki aristokrasi taraftarları ve demokrasi taraftarları gibi siyasi hizipler, halkın barış ve güvenliğine aykırı olduğundan, adalete de aykırıdır ve egemenin elinden kılıcın alınmasıdır.

İnsan toplaşmaları. İnsanların toplaşması, yasallığı veya yasadışılığı duruma ve toplananların sayısına bağlı olan bir düzensiz sistemdir. Durum yasal ve aşikâr ise, toplaşma yasaldır; kilisede veya halka açık bir gösteride insanların mutad sayılarda mutad biçimde toplanması gibi: öte yandan sayılar olağanüstü büyükse, durum aşikâr değildir; ve bu nedenle, onların arasında bulunuşunun ayrıntılı ve iyi bir açıklamasını yapamayan bir kişinin, yasadışı ve fesat bir amaçtan haberdar olduğu kabul edilmelidir. Bir yargıç veya yüksek devlet görevlisine verilecek bir dilekçeye bin kişinin katılması yasal olabilir; fakat dilekçeyi sunmaya bin kişi birden gelirse, bu fesat bir toplaşmadır; çünkü bu amaç için bir veya iki kişi yeterlidir. Ancak, bu gibi durumlarda, toplaşmayı yasadışı kılan şey belirli bir sayı değil, oradaki görevlilerin başaramayacağı ve adalet önüne çıkaramayacağı kadar büyük bir sayıdır.

Mutad olmayan sayıda insan, suçladıkları bir adama karşı toplaştıklarında; bu toplaşma, yasadışı bir kargaşadır; çünkü, bir veya birkaç kişiyle, suçlamalarını yargıca arzedebilirler. Aziz Paulus'un Ephesos'taki durumu böyleydi; burada, Demetrius ve çok sayıda başka bazı insanlar, kendi dinlerine ve mesleklerine karşı düşünceleri halka öğretenlere karşı adalet talep etmek için kullandıkları *Ephesos'luların Diana'sı*

Büyüktür sloganını bir ağızdan bağırarak, Aziz Paulus'un yoldaşlarından ikisini yargıç önüne getirmişlerdi. O halkın yasaları göz önüne alınırsa, buradaki durum adalete uygundu; fakat bu toplaşmanın yasadışı olduğu kararlaştırıldı ve yargıç onları şu sözlerle kınadı (*Resullerin İşleri*, XIX. 38-40), *Demetrius ve diğer işçiler herhangi bir kişiyi herhangi bir şeyle suçluyorlarsa, savunmalar ve vekiller vardır, bırakın birbirlerini suçlasınlar. Ve eğer talep ettiğiniz başka bir şey varsa, talebiniz, yasal olarak çağrılmış bir mecliste karara bağlanabilir. Biz bu günkü kargaşa nedeniyle suçlanma tehlikesi içindeyiz; çünkü hiç kimse bu insan toplaşması için herhangi bir haklı neden gösteremez.* Yargıç, burada, insanların haklı bir neden gösteremeyeceği bir toplaşmayı bir kargaşa olarak adlandırmaktadır. Ve, daha önce söylediğim gibi, insan bedeninin, kaslar gibi habis sıvıların doğal olmayan birleşimiyle meydana gelen urlar, safralar ve çıbanlar gibi yasadışı kısımlarına benzetilebilecek insan *sistemleri* ve toplulukları hakkında söyleyeceklerim bunlardan ibarettir.

Bölüm 23
Egemen Gücün Kamu Görevlileri Üzerine

Son bölümde, bir devletin benzer kısımlarından söz ettim: bu bölümde ise, kamu görevlileri olan organik kısımlardan söz edeceğim.

Kamu görevlisi, kimdir. Bir KAMU GÖREVLISI, belirli bir alanda devletin kişiliğini temsil etmek yetkisi ile, ister bir monark ister bir meclis olsun, egemen tarafından istihdam edilen kişidir. Egemenliğe sahip olan her kişi veya meclis, birisi doğal diğeri kamusal olan, iki kişiliği temsil eder veya, daha yaygın olarak söylendiği gibi, iki sıfata sahiptir: bir monark, sadece devletin değil, aynı zamanda bir insanın kişiliğine sahiptir; bir egemen meclis de, sadece devletin değil, aynı zamanda meclisin de kişiliğine sahiptir. Bunlara doğal yoldan hizmet edenler kamu görevlileri sayılmaz; kamu görevlileri, onlara, kamu işlerinin yönetiminde hizmet edenlerdir. Bir aristokraside veya demokraside, sadece meclisin rahatlığı amacıyla meclise hizmet eden kapıcılar, bekçiler ve diğer memurlar; ve ayrıca, bir monarkın ikametgâhının kâhyaları, vekilharçları, hazinedarları veya diğer görevlileri de, bir monarşide, kamu görevlileri sayılmazlar.

Genel yönetimden sorumlu kamu görevlileri. Kamu görevlilerinden bazılarına, bütün ülkenin veya onun bir kısmının genel yönetim sorumluluğu verilmiştir. Bir çocuk kralın selefi, krallığının bütün yönetimini, onun çocukluğu süresince, bir koruyucuya veya naibe verebilir. Böyle bir durumda, her bir uyruk, koruyucunun veya naibin alacağı kararlar ve vereceği emirler kralın adına olduğu ve onun egemen gücüne aykırı olmadığı sürece, itaatle yükümlüdür. Bir monark veya bir egemen meclis, ülkenin bir kısmının veya bir eyaletinin yönetimini bir valiye, vekile, yöneticiye, veya genel valiye tevdi edebilir: bu durumda da, o eyaletteki her bir uyruk, valinin egemen adına yaptığı ve egemenin hakkına aykırı olmayan her şeye uymakla yükümlüdür. Çünkü bu gibi koruyucular, genel valiler ve yöneticiler, egemenin iradesine dayanmayan hiçbir hakka sahip değildirler; ve onlara verilen hiçbir yetki, o amaca yönelik açık ve kesin sözler olmadıkça, egemenliğin devredilmesi isteğinin bir ifadesi olarak yorumlanamaz. Bu türden kamu görevlileri doğal bir bedenin çeşitli organlarını hareket ettiren sinirlere ve kirişlere benzerler.

Ekonomi gibi, özel yönetim için. Diğer kamu görevlileri özel yönetimden sorumludurlar; yani, yurt içinde veya dışında, özel bir işle ilgili görevlere sahiptirler. İlk olarak, yurt içinde, bir devletin ekonomisi bakımından, *hazine* ile, yani vergiler, harçlar, kiralar, para cezaları veya diğer kamu gelirleri ile ilgili olarak, bunları tahsil etme, toplama, koyma ve hesaplarını tutma yetkisine sahip olanlar, kamu görevlileridir: çünkü bunlar temsilci kişiliğe hizmet ederler ve onun emrine aykırı olarak veya onun izni olmaksızın hiçbir şey yapamazlar; ayrıca, ona, [*özel değil*-Çev.] siyasal sıfatı içinde hizmet ederler.

İkinci olarak, *militia* bakımından, silahları, kaleleri, limanları korumak; asker toplamak, askerlere ödeme yapmak veya onları yönetmek; veya karada yahut denizde savaş için gerekli diğer şeyleri sağlamak yetkisine sahip olanlar da kamu görevlileridir. Fakat, komuta yetkisi olmayan bir asker, devlet için savaşıyorsa da, devletin kişiliğini temsil etmez; çünkü, devleti kendisine temsil edeceği kimse yoktur. Komuta yetkisine sahip herkes, onu, sadece komuta ettiklerine karşı temsil eder.

Halkın eğitimi için. Öğretmek yetkisine veya başkalarının, halkı, egemen güce olan görevleri konusunda eğitmelerini sağlamak ve onlara neyin haklı neyin haksız olduğu bilgisini kazandırmak ve böylece dindarlığa ve kendi aralarında barış içinde yaşamaya ve halk düşmanlarına direnmeye daha hazır kılmak yetkisine sahip olanlar da kamu görevlileridir: çünkü, bunu, kendi yetkileriyle değil başkasından, egemenden aldıkları yetkiyle yaparlar veya yapmaları gerekir. Sadece monark veya egemen meclistir ki halkı eğitmek için doğrudan doğruya Tanrı'dan yetki almıştır; ve sadece egemendir ki yetkisini salt *Dei gratiâ* olarak alır; yani, sadece Tanrı'nın inayetiyle: bütün diğer insanlar, yetkilerini, Tanrı'nın ve egemenlerinin inayetinden ve takdirinden alırlar; bir monarşide olduğu gibi *Dei gratiâ et regis;* veya *Dei providentiâ et voluntate regis*[82].

Yargı için. Kendilerine yargı yetkisi verilmiş olanlar da kamu görevlileridir. Çünkü onlar, mahkemelerde, egemenin kişiliğini temsil ederler; ve onların verdiği hüküm egemenin hükmüdür: çünkü, daha önce ifade edildiği gibi, bütün yargı yetkisi esas olarak egemenliğe bağlıdır; ve dolayısıyla bütün diğer yargıçlar egemen güce sahip olan kişinin veya kişilerin vekilleridir. Anlaşmazlıklar iki türden olduğu için, yani *olgu* ve *hukuk* ile ilgili anlaşmazlıklar; aynı şekilde, hükümlerden de bazıları olgu,

bazıları hukuk ile ilgilidir; ve dolayısıyla ayın anlaşmazlıkta, birisi olgu ile, diğeri hukuk ile ilgili iki yargıç olabilir.

Bu anlaşmazlıkların her ikisinde de, yargılanan taraf ile yargıç arasında bir anlaşmazlık doğabilir; hem yargılanan taraf hem de yargıç egemenin uyrukları olduğundan, bu anlaşmazlık, her ikisinin rızası ile belirlenmiş kişiler tarafından hakkaniyet içinde çözülmelidir; çünkü hiç kimse kendi davasında yargıç olamaz. Egemen, her ikisi tarafından yargıç olarak kabul edilmiş bulunduğuna göre, davayı dinleyip karara bağlayacak veya her iki tarafça üzerinde anlaşılan birisini yargıç olarak tayin edecektir. Bu anlaşmanın, onlar arasında, değişik şekillerde yapıldığı kabul edilir; ilk olarak, davalının, menfaatleri nedeniyle kendilerinden şüphe ettiği yargıçlara itiraz etmesine izin verilirse, (davacıya gelince, o zaten kendi yargıcını seçmiştir), itiraz etmediği yargıçları kabul etmiş demektir. İkinci olarak, başka bir yargıca başvurursa, artık başka bir başvuru yapamaz; çünkü onu kendisi seçmiştir. Üçüncü olarak, egemenin kendisine başvurur ve egemen de, bizzat veya tarafların kabul edecekleri vekiller eliyle, hüküm verirse; bu hüküm kesindir: çünkü davalı kendi yargıçları, yani, kendisi tarafından yargılanmıştır.

Adil ve akla dayalı yargının bu özellikleri düşünüldükte, İngiltere’de hem Sulh hem de Amme Davaları için kurulmuş adalet mahkemelerinin mükemmel yapısını belirtmeden geçemem. Sulh Davaları ile, hem davacı hem de davalının devletin uyrukları olduğu davaları; Taç Davaları da denilen amme davaları ile ise, egemenin davacı olduğu davaları kastediyorum. Birisi Lordlar, diğeri Avam olmak üzere iki sınıf insan olmakla, Lordlar bütün büyük suçlarda sadece başka Lordlar tarafından yargılanma imtiyazına sahip olmuşlardır; ve onlardan da, hazır bulunanlar kaç kişiyse; bu her zaman için bir ayrıcalık olarak kabul edilmekle, onların yargıçları, sadece arzu ettikleri Lordlar olmuştur. Bütün anlaşmazlıklarda, her uyruk (ve ayrıca sulh davalarında Lordlar), anlaşmazlık konusunun yer aldığı ülkenin insanları tarafından yargılanmıştır; üzerinde anlaşmaya varılmış istisnasız oniki kişi hüküm verene kadar, uyruk onlara itiraz edebilmiştir. Böylece, kendi yargıçlarınca verilmiş hükmün kesin olmadığı yolunda hiçbir tarafça bir iddia öne sürülemez. İnsanları eğitmek veya yargılamak için egemen güçten yetki almış bu kamu kişileri, doğal bir bedende ses organlarına pekâlâ benzetilebilecek olan devlet organlarıdır.

İcra için. Verilen kararların icrasını sağlamak; egemenin emirlerini yayımlamak; kargaşalıkları bastırmak; suçluları yakalamak ve cezaevine koymak; ve barışın korunmasına hizmet eden diğer işleri yapmak için egemenden yetki almış olan bütün kişiler de kamu görevlileridir. Çünkü bu kişilerin, egemenden aldıkları yetkiyle yaptıkları her şey devletin eylemidir; ve onların hizmeti, doğal bir bedende ellerinkine benzer.

Yurt dışındaki kamu görevlileri, kendi egemenlerinin kişiliğini yabancı devletler önünde temsil edenlerdir. Kamu otoritesi tarafından gönderilen elçiler, haberciler, temsilciler ve ulaklar böyledir.

Ancak, kargaşa içindeki bir devletin özel bir bölümünün yetkisiyle gönderilenler, huzura alınsalar bile, devletin ne kamusal ne de özel görevlileridir; çünkü onların eylemlerinin amili devlet değildir. Aynı şekilde, bir törende kutlamak, başsağlığı dilemek veya yardımcı olmak için bir prens tarafından gönderilen bir elçi; yetki kamusal da olsa; iş özel bir iş olduğu ve doğal varlığı içinde prens ile ilgili olduğu için; özel bir kişidir. Yine, başka bir ülkeye, o ülkenin planlarını ve kuvvetini gizlice araştırmak için bir insan gönderilirse; onda, kendisinden başka bir kişiliğin olduğu anlaşılmayacağı için; o insan, özel bir görevlidir; fakat yine de devletin bir görevlisidir; ve doğal bedende kulağa benzetilebilir. Halkın dilekçelerini veya diğer maruzatını kabul etmekle görevlendirilen ve adeta halkın kulağı olanlar da kamu görevlileridir ve bu sıfatla egemeni temsil ederler.

Görüş bildirmekten başka işi olmayan danışmanlar kamu görevlileri değildir. Yargı veya buyurma yetkisine sahip olmayan ve sadece, istenildiği zaman egemene görüş bildiren veya istenilmediği zaman görüş sunan bir danışman veya devlet şurası, bir kamusal kişilik değildir. Çünkü görüş sadece egemene verilmektedir ki egemenin kişiliği, o varken, başka biri tarafından ona karşı temsil edilemez. Fakat, bir danışmanlar kurulu, yargı veya dolaysız yönetim yetkisinden asla yoksun değildir: bir monarşide, bu danışmanlar monarkın buyruklarını kamu görevlilerine iletmek suretiyle, monarkı temsil ederler: bir demokraside ise, şura veya senato, görüşmelerinin sonucunu halka ilan eder; fakat yargıçları tayin ettikleri, davaları dinledikleri veya elçileri kabul ettikleri vakit, bu, halkın bir vekili sıfatıyladır: ve bir aristokraside, devlet şurası egemen meclisin kendisidir; ve kendisinden başka kimseye görüş bildirmez.

Bölüm 24
Bir Toplumun Beslenmesi ve Üremesi Üzerime

Bir toplumun beslenmesi, deniz ve toprağın nimetlerinde yatar. Bir toplumun BESLENMESI, yaşamaya yarayan *maddelerin bolluğu* ve *dağıtımına: yetiştirilmesi* veya *hazırlanmasına;* ve yetiştirildikten sonra, uygun araçlarla halkın kullanımı için *sunulmasına* bağlıdır.

Bolluk ise, ortak anamızın iki memesi olan deniz ve topraktan, Tanrı'nın insanlara karşılıksız veya emek karşılığında verdiği mallarla doğal olarak sınırlı tutulmuştur.

Hayvanlar, bitkiler ve madenlerden oluşan bu beslenmenin maddesini, Tanrı, yeryüzünde veya yeryüzünün hemen altında bizim önümüze koymuştur; öyle ki onları elde etmek için emek ve çalışmadan başka şey gerekmez. Bolluk, Tanrı'nın lütfundan sonra, sadece insanların emek ve çalışmasına bağlıdır.

Genellikle mallar denen bu madde, kısmen *yerli,* kısmen de *yabancıdır:* devletin sınırları içinde elde edilenlere *yerli* denir: dışarıdan getirilenlere ise *yabancı.* Çok büyük olmadıkça, tek bir devletin ülkesi içinde, bütün varlığın idamesi ve canlılığı için gerekli olan her şeyi üreten bir bölge olmadığı; ve bir şeyi gerekli olduğundan fazla üretmeyen pek az ülke olduğu için; ülke içinde elde edilen fazla mallar artık gereksiz olmazlar ve, ya mübadele, ya savaş, ya da emek yoluyla, yurt dışından temin edilebilecek olan malların ithal edilmesiyle, yurt içindeki ihtiyaçları gidermeye yararlar. Çünkü insan emeği, fayda için veya başka bir şey için mübadele edilebilen bir metadır da: ve ancak iskân için yeterli toprağa sahip olan ve, buna rağmen, kâh bir yerden başka bir yere mal alıp satarak, kâh başka yerlerden ülkeye getirdikleri hammaddeleri işleyip satarak, güçlerini korumakla kalmayıp arttırmış olan devletler vardır.

Onların adil bölüşümü. Bu beslenme maddelerinin bölüşümü, *benimki,* ve *seninki,* ve *onunki*nin oluşumudur; yani, tek bir kelimeyle, *mülkiyet,* ve bu bölüşüm, bütün devlet türlerinde, egemen güce aittir. Çünkü, daha önce gösterildiği gibi, devletin olmadığı yerde, herkesin komşusuna karşı savaşı vardır; ve dolayısıyla herkes ele geçirdiği ve zor kullanarak elinde tuttuğu şeyin sahibidir; burada artık ne *mülkiyet,* ne de *toplum* olmayıp; sadece *belirsizlik* vardır. Bu o kadar açıktır ki, ateşli bir

özgürlük savunucusu olan Cicero, bir kamu davasında, bütün mülkiyeti toplum yasasına bağlar. *Toplum yasası terkedilirse,* demiştir, *veya özenle korunmazsa, hele hele yok edilirse, insanın atasından almayı veya çocuklarına bırakmayı güvenle bekleyebileceği hiçbir şey kalmaz.* Ayrıca; *toplum yasasını kaldırın, hiç kimse neyin kendisine, neyin başkasına ait olduğunu bilemez.* Öyleyse, *mülkiyetin* başlaması, ancak onu temsil eden kişinin eliyle bir şey yapabilen devletin bir sonucu olduğuna göre, sadece egemenin işidir; ve egemen güce sahip olmayan hiç kimsenin yapması mümkün olmayan yasalarda yer alır. Eskiden, ona Nόμος[83] yani *bölüşüm* diyenler, ki biz hukuk deriz; ve adaleti, herkese *kendine ait olanı bölüştürmek* olarak tanımlayanlar bunu gayet iyi biliyorlardı.

Bütün özel araziler, başlangıçta, egemenin yaptığı keyfi bölüşümden kaynaklanır. Bu bölüşümde, ilk yasa toprağın kendisinin bölüşümü hakkındadır: burada egemen, herhangi bir uyruğun veya bir uyruklar topluluğunun değil, kendisinin, hakkaniyet ve toplumun iyiliğine uygun bulacağı şekilde, herkese bir kısım tahsis eder. İsrail oğulları, Vaad Edilen Toprağın efendileri oluncaya kadar, çölde bir devlet idiler; ve yeryüzünün nimetlerinden yoksun idiler; ondan sonra bu toprak, onlar arasında, kendi takdirlerine göre değil, Rahip Eleazar ve generalleri Yeşu’nun takdirine göre pay edildi. Oniki kabile mevcut iken, onlar, Yusuf un kabilesini ikiye bölerek, onları onüç yaptıkları halde, toprağı oniki kısma ayırdılar; ve Levi’nin kabilesi için toprak ayırmayıp, bütün ürünlerin onda birini o kabile için tahsis ettiler ki bu bölüşüm keyfi idi. Savaş yoluyla bir toprağı ele geçiren bir halk, Yahudiler’in yaptığı gibi, eski sakinleri daima yok etmese ve pek çoğuna, büyük kısmına veya hepsine kendi topraklarını bıraksa bile; şurası açıktır ki eski sakinler, topraklarını, galibin bölüşümüyle elde tutarlar; İngiltere halkının, kendi topraklarını, Fatih William’ın yaptığı bölüşümle ellerinde tutmuş olmaları gibi.

Bir uyruğun mülkiyeti, egemenin değil, sadece bir başka uyruğun hâkimiyetini dışlar. Buradan şu sonucu çıkarabiliriz ki, bir uyruğun kendi toprakları üzerindeki mülkiyeti, bütün diğer uyrukları onları kullanmaktan men etme hakkından oluşur; fakat bu, ister bir meclis ister bir monark olsun, egemeni men etme hakkını içermez. Egemen, yani, onun temsil ettiği devlet ortak barış ve güvenliği amaçlamayan hiçbir şey yapmayacağına göre, toprakların bölüşümünün de aynı amaçla yapıldığı kabul edilmelidir:

ve bu nedenle, egemenin buna aykırı olarak yapacağı bir bölüşüm, kendi barış ve güvenliğini onun takdirine ve vicdanına bırakmış olan her uyruğun iradesine aykırı demektir; ve bundan ötürü, herbir uyruğun iradesiyle, geçersiz sayılır. Bir egemen monarkın, veya bir egemen meclisin çoğunluğunun, vicdanlarına aykırı olarak, tutkularına hizmet eden pek çok şeyin yapılmasını emredebildikleri ve bunun, bir güven ihlali, doğa yasasının bir ihlali olduğu doğrudur; fakat bu, hiçbir uyruğa, egemene karşı savaşmak, veya onu adaletsizlikle suçlamak, veya onun hakkında kötü konuşmak yetkisini vermez; çünkü uyruklar, egemenin bütün eylemlerine izin vermişler ve, ona egemen gücü bahşetmekle, onun eylemlerini kendilerinin kılmışlardır. Fakat, egemenin buyruklarının hangi durumlarda hakkaniyete ve doğa yasasına aykırı olduğu, ileride başka bir yerde ele alınacaktır.

Devlete pay ayrılmamalıdır. Toprağın bölüşümünde, devletin kendisinin bir pay alması ve bunu, halkın temsilcisi eliyle kullanması ve geliştirmesi; ve bu payın, ortak barış ve savunma için gereken bütün harcamaları karşılamaya yeterli olması düşünülebilir. Beşeri tutkulardan ve zaaflardan uzak bir temsilci tasavvur edilebilseydi, bu çok doğru olurdu. Fakat insanların doğası böyle iken, ortak toprak ayrılması veya belirli bir gelirin devlet için tahsis edilmesi boşunadır; ve, egemen güç, kamu mallarını uzun ve masraflı bir savaşta kullanacak kadar savurgan veya dikkatsiz bir monarkın veya meclisin eline geçer geçmez, yönetimin dağılmasına ve doğa durumuna dönülmesine yol açar. Devletlerin perhize tahammülü yoktur: çünkü, devletin harcamaları, kendi iştahları tarafından değil, dışsal olaylar ve komşularının iştahları tarafından sınırlandığına göre, kamunun serveti, ortaya çıkan durumların gerektireceğinden başka sınırlarla sınırlanamaz. İngiltere'de, Fatih [*kral William* -Çev.] tarafından, kendi keyfi veya ormanların korunması için, korular ve avlaklar yanında, kendi kullanımına tahsis edilmiş topraklar, ve uyruklarına verdiği topraklar üzerinde ayrılmış çeşitli hizmetler vardı; fakat öyle görünüyor ki bunlar, onun, resmi sıfatıyla değil, doğal sıfatıyla hayatını idame ettirmesi için ayrılmıştı. Çünkü o ve onun halefleri, gerekli bulduklarında, bütün bunlar için, uyrukların toprakları üzerine keyfi vergiler koymuşlardır. Eğer bu kamu toprakları ve hizmetleri, devletin idamesi için tasarlanmış olsaydı, devletin kuruluş amacına aykırı olurdu; çünkü bunlar, daha sonra çıkarılan vergilerden anlaşıldığına göre, yetersiz ve, devletin son zamanlardaki düşük

gelirlerinden anlaşıldığına göre de, satışa ve azalmaya tabidir. Dolayısıyla, devlete bir pay tahsis etmek boşunadır; devlet bu payı satabilir veya elinden çıkarabilir; ve, temsilcisi tarafından yapıldığında, satar ve elinden çıkarır.

Ticaret yerleri ve malları, onların bölüşümü gibi, egemene bağlıdır. Toprakların yurt içindeki bölüşümü gibi; uyrukların hangi yerlerde ve hangi mallar için dışarıyla ticaret yapacakları da egemenin takdirine aittir. Çünkü, uyruklar bu konuda kendi takdirlerini kullanmak hakkına sahip olsalardı, onlardan bazıları, para kazanmak için, düşmanı devlete zarar verecek araçlarla donatmaya ve, insanların hoşuna gitse bile, onlar için zararlı ‘veya en azından yararsız şeyler ithal ederek, bizzat kendileri devlete zarar vermeye yönelirlerdi. Dolayısıyla, hem dış ticaret yerlerini hem de dış ticaret maddelerini onaylamak veya yasaklamak yetkisi sadece devlete, yani egemene aittir.

Mülkiyet devrine ilişkin yasalar da egemene aittir. Ayrıca, herkesin bir toprak parçasına, veya bazı mallara, veya yararlı bir meslekte doğal bir yatkınlığa sahip olması bir devletin ayakta durması için yeterli olmadığına, ve hemen herkesin yaşaması veya iyi yaşaması için gerekli olanlar dışında dünyada hiçbir meslek olmadığına göre; insanların, tüketmekten sakınabilecekleri şeyleri bölüşmeleri ve, mübadele ve sözleşme yoluyla, bu şeylerdeki mülkiyet haklarını karşılıklı olarak birbirlerine devretmeleri gereklidir. Dolayısıyla, uyruklar arasında, satın alma, satma, mübadele, ödünç alma, ödünç verme, kiraya verme ve kiralama gibi sözleşmelerin ne şekilde yapılacağını; ve bu sözleşmelerin hangi kelimeler ve işaretlerle geçerli sayılacağını belirlemek yetkisi egemene aittir. Bu eserin bütünlüğü dikkate alınacak olursa, yaşama araçlarının içeriği ve toplumun üyeleri arasında bölüşümü konusunda bu kadarı yeterlidir.

Para, bir toplumun kanıdır. Şimdiki zamanda tüketilmeyip gelecekte tüketilmek üzere saklanan bütün malların, insanların bir yerden başka bir yere hareketini engellemeyecek ölçüde taşınması kolay ve eşit değerde bir şeye indirgendiğini düşünüyorum; o amaçla ki insan, nerede olursa olsun, o yerde bulunan tüketim maddelerini böylece edinebilsin. Bu, altın ve gümüşten başka bir şey olmayan paradır. Çünkü altın ve gümüş, dünyanın bütün ülkelerinde değer verilen şeyler olmakla, ülkeler arasında bütün diğer malların değerinin uygun bir ölçüsüdür; para ise, bir devletin egemeni tarafından hangi madde üzerine basılırsa basılsın, o devletin uyrukları arasında bütün diğer malların değerinin yeterli bir ölçüsüdür. Bu ölçülerin

yardımıyla, taşınabilir veya taşınmaz bütün mallar, insanın mutat ikamet yerinin içinde ve dışında, insanın bulunduğu her yere onun yanısıra giderler; ve bu ölçüler, toplumun her kesimini besleyerek dolaşıp dururlar; öyle ki bu, adeta, toplumun kan dolaşımı gibidir: çünkü doğal kan da, benzer şekilde, yeryüzünün meyvelerinden oluşur; ve dolaşıp durarak, insan vücudunun her bit organını besler.

Gümüş ve altın, değerlerini, maddenin kendisinden aldıkları için; bunlar şu özelliğe sahiptirler ki onların değeri, bir veya bir kaç devletin gücüyle değiştirilemez; çünkü onlar, bütün yerlerdeki malların ortak ölçüşüdürler. Fakat düşük paranın değeri kolayca arttırılabilir veya azaltılabilir. İkinci olarak, gümüş ve altın, gerekli olduğunda, devletlerin hareket edip kollarını yabancı ülkelere uzatabilmesini sağlarlar: ve, sadece seyahat eden bireysel uyrukların değil, bütün orduların erzakını vermeye yararlar. Fakat, üzerine basıldığı maddesi için değil, sadece üzerindeki damga için değer taşıyan para, hava değişimine tahammül edemediği için, sadece yurt içinde geçer; ki orada da, yasalardaki değişmelere tabi olup, onu elde tutmuş olanların sayısıyla orantılı olarak, değeri azalır.

Parayı kamusal kullanıma götüren kanallar ve yollar. Parayı kamusal kullanıma taşıyan kanallar ve yollar iki türdür: birisi, onu kamu hazinesine götürendir; diğeri ise, onu, kamu ödemeleri için tekrar piyasaya çıkarandır. Tahsildarlar, veznedarlar ve hazinedarlar birinciye girer; İkinciye ise, yine hazinedarlar ve kamusal veya özel görevlilere ödeme yapılmasıyla görevli memurlar girer. Burada da, yapay insan [*devlet* -Çev.], damarlarıyla, vücudun çeşitli kısımlarından kanı alıp; vücudun bütün organlarını canlı ve hareketli tutabilmek için, arterler yoluyla onu tekrar dışarıya gönderen doğal insanla olan benzerliğini sürdürür.

Bir devletin çocukları, koloniler. Bir devletin zürriyeti veya çocukları, sömürgeler veya *koloniler* dediğimiz şeylerdir ki; bunlar, ya daha önce kimsenin yaşamadığı, ya da yaşayanların savaşla etkisiz kılındığı bir yabancı toprağa yerleşmek için, bir yönetici veya valinin idaresi altında, devletten dışarıya gönderilen insanlardır. Bir koloni kurulduğu vakit, şu ikisinden biri olur: ya, bu koloni kendi başına bir devlet olur ve, eskiden pek çok devlet tarafından yapıldığı gibi, onları gönderen egemene itaat borcundan kurtulur, ki bu durumda kendisinden ayrıldıkları devlet onların metropolisi veya anası olarak adlandırılır ve onlardan, sadece, aile içi yönetimden azat ettikleri çocuklarından babalarının beklediklerini bekler, ki

bu da saygı ve dostluktur; ya da, Roma halkının kolonilerinde olduğu gibi, metropolise bağlı kalırlar; ve bu durumda ayrı devletler olmayıp, onları gönderen devletin eyaletleri ve parçaları olurlar. Böylece, metropolise saygı göstermek ve onunla ittifak yapmak dışında, kolonilerin hakkı, tümüyle, egemenlerinin onlara yerleşme yetkisi verdikleri izin veya beratlara bağlıdır.

Bölüm 25
Tavsiye Üzerine

Tavsiye nedir. Şeylerin doğasına, kelimelerin sıradan ve değişken kullanımına bakarak karar vermenin ne kadar saçma olduğu, her ikisinde de ve ayrıca pek çok başka durumlarda emir kipiyle konuşmaktan kaynaklanan, tavsiyeler ve emirlerin birbiriyle karıştırılmasındaki kadar belirgin değildir. Çünkü, *bunu yap* kelimeleri, sadece emir veren bir kişinin değil; aynı zamanda, tavsiyede bulunan birinin; ve tenbih eden birinin de sözleridir; konuşan kişinin kim olduğunu, konuşmanın kime yöneltildiğini ve konuşmanın bağlamını anlayıp da, bunların çok farklı şeyler olduğunu göremeyen veya onlar arasında ayrım yapamayan pek az insan vardır. Fakat, bu ifadeleri yazılı olarak gördüklerinde ve bağlamı düşünemediklerinde veya düşünmek istemediklerinde, insanlar bazen, çıkarmak istedikleri sonuçlar veya onayladıkları eylemlere nasıl daha uygun düşüyorsa, tavsiye edenlerin beyanlarını emir verenlerin beyanları gibi; ve bazen de, emir verenlerin beyanlarını tavsiye edenlerin beyanları gibi alırlar. Bu hatalardan kaçınmak ve emir verme, tavsiyede bulunma, ve tenbih etme terimlerine doğru ve kesin anlamlarını vermek için, onları şöyle tanımlıyorum.

Emir ve tavsiye arasındaki farklar. EMIR, onu söyleyenin iradesinden başka bir neden beklemeksizin, bir kimse *bunu yap*, veya *bunu yapma* dediği zaman olur. Buradan, açıkça şu sonuç çıkar ki, emir veren kişi bununla kendi çıkarını gözetir: çünkü onun emrinin nedeni, sadece kendi iradesidir, ve her insanın iradesinin asıl amacı kendisine bir iyilik sağlamaktır.

TAVSIYE ise, bir kimse *bunu yap* veya *yapma* dediği ve, bunu demekle, bunu kendisine dediği kişi için bir yarar sağlamayı amaçladığı zaman olur. Buradan da şu çıkar ki, tavsiyede bulunan bir kimse, niyeti ne olursa olsun, sadece, tavsiyede bulunduğu kişinin iyiliğini gözetir durumdadır.

Dolayısıyla, tavsiye ve emir arasındaki bir büyük fark, emrin kişinin kendi çıkarına yönelik olması; tavsiyenin ise başka bir kimsenin çıkarına yönelik olmasıdır. Buradan da başka bir fark çıkar; bir kimse, itaat etmeye söz vermiş ise, kendisine emredilen şeyi yapmaya zorlanabilir: fakat tavsiye edileni yapmaya zorlanamaz, çünkü tavsiyeyi izlememekten gelecek zarar

kendisinindir; veya onu izlemeye söz vermiş ise, o zaman tavsiye bir emir niteliğine bürünür. Bunlar arasındaki üçüncü bir fark da şudur ki, hiç kimse bir başkasından tavsiye almak hakkına sahip olduğunu iddia edemez: fakat başka birine tavsiyede bulunma hakkının talep edilmesi onun planlarını öğrenmek veya kendisine bir başka yarar sağlamak arzusunu gösterir ki bu, daha önce söylediğim gibi, herkesin iradesinin doğal amacıdır.

Tavsiyenin bir başka özelliği de; bu her ne olursa olsun, onu isteyen kişinin, tavsiyeyi vereni suçlamak veya cezalandırmak hakkına sahip olmamasıdır: çünkü bir başkasından tavsiye istemek, onun, uygun göreceği şekilde tavsiyede bulunmasına müsaade etmektir; ve dolayısıyla, ister bir monark isterse bir meclis olsun, talep üzerine egemenine tavsiyede bulunan bir kimse, bu tavsiye çoğunluğun görüşüne veya tartışılan öneriye uygun olsun veya olmasın, bundan dolayı cezalandırılamaz. Çünkü, tartışma sona ermeden önce, meclisin görüşü anlaşılabiliyorsa, başka tavsiye talep etmemeleri ve almamaları gerekir; çünkü meclisin görüşü tartışmanın sonuca bağlanması ve bütün teemmülün bitmesidir. Genel olarak, tavsiye talep eden kişi onun amilidir; ve bu nedenle tavsiyeyi cezalandıramaz; ve egemenin yapamadığı bir şeyi başka hiç kimse yapamaz. Fakat, bir uyruk, bir diğer uyruğa, yasalara aykırı bir şey yapmayı tavsiye ederse, bu tavsiye ister kötü niyetten isterse sadece bilgisizlikten kaynaklansın, bu tavsiye devlet tarafından cezalandırılabilir; çünkü, herkes tabi olduğu yasaları bilmekle yükümlü olduğundan, yasanın bilinmemesi geçerli bir mazeret değildir.

Tenbih ve takbih nedir. TENBIH ve TAKBIH, onu veren kişide, onun izlenmesi için şiddetli bir isteğin bulunduğunu gösteren işaretlerin eşlik ettiği tavsiyedir: veya, daha kısa ifade edilirse, *şiddetli biçimde verilen tavsiyedir.* Çünkü tenbih eden kişi, yapılmasını önerdiği şeyin sonuçlarını düşünmez ve kendini doğru muhakemenin disiplinine bağlamaz; fakat, tavsiyede bulunduğu kişiyi davranmaya teşvik eder. Takbih eden ise, kişiyi o davranıştan caydırır. Dolayısıyla, onlar, nedenlerini türetirken, sözlerinde insanların ortak duyguları ve düşüncelerini göz önüne alırlar; ve, dinleyicileri, tavsiyelerini izlemenin yararı, saygınlığı veya doğruluğu hakkında ikna etmek için, benzetmelerden, mecazlardan, misallerden ve diğer hitabet araçlarından yararlanırlar.

Bundan ilk olarak şu çıkarılabilir; tenbih ve takbih, tavsiyeyi verenin iyiliğine yöneliktir, onu isteyen kişinin iyiliğine değil; bu, bir danışmanın

görevine aykırıdır; bir danışman, tanım gereği, kendi yararını değil, tavsiyede bulunduğu kişinin yararını gözetmelidir. Tavsiyesini kendi yararına yönelten bir kimse, uzun ve şiddetli ısrarıyla veya tavsiye verirken takındığı yapmacık tavırla, kendini belli eder; böyle bir tavsiye, ondan istenmediği ve dolayısıyla kendi ihtiyaçlarından kaynaklandığı için, esas olarak kendi yararına, ve tesadüfen de tavsiyede bulunulan kişinin yararına dönüktür, veya sadece kendi yararına.

İkinci olarak, tenbih ve takbih, sadece, bir kimse bir topluluğa hitab ederken olur; çünkü tek bir kişiye hitap edildiğinde, o kişi onun sözünü kesebilir veya onun nedenlerini bir topluluk içinde yapılabileceğinden daha güçlü bir biçimde sorgulayabilir; çünkü bir topluluk, onların tümüne birden aynı anda hitab eden kişiyle tartışma ve diyaloga giremeyecek kadar kalabalıktır.

Üçüncü olarak, kendilerinden tavsiye beklenildiği yerde tenbih ve takbih edenler, kendi çıkarlarıyla hareket eden kötü danışmanlardır. Verdikleri tavsiye çok iyi bile olsa; böyle bir kimse, bir karşılık mukabilinde adil bir hüküm veren bir yargıç ne kadar adil bir yargıç olabilirse, ancak o kadar iyi bir danışmandır. Fakat, bir aile reisi veya bir ordu komutanı gibi, bir kimsenin emir verme yetkisine sahip olduğu yerde, onun tenbihleri ve takbihleri sadece meşru değil, aynı zamanda gerekli ve övgüye değerdir. Fakat bunlar artık tavsiye değil, emirdir; ve, zor görevlerin yaptırılmasına yönelik olduklarında, bazen gereklilik ve daima insaniyet nedeniyle, verilirken teşvikle yumuşatılmak ve katı emir dili yerine tavsiye tonu ve üslubuyla ifade edilmelidirler.

Emir ve tavsiye arasındaki farkla ilgili örnekleri, onları Kutsal Kitap’ta ifade eden konuşma biçimlerinden alabiliriz. *Benden başka Tanrıların olmasın; kendine putlar yapma; Tanrı’nın adını boşuna anma; Şabat’ı*[84] *kutsal tut; ana ve babana saygı göster; öldürme; çalma;* vs. Bunlar hep emirdir; çünkü bunlara uymamız gerektiğinin nedeni, itaat etmekle yükümlü olduğumuz efendimiz Tanrı’nın iradesinden gelir. Fakat, *sahip olduğun her şeyi sat; onu yoksullara ver; ve beni izle* sözleri tavsiyedir; çünkü bu şekilde davranmamız gerektiğinin nedeni kendi çıkarımızdan kaynaklanır; o da şudur ki *Cennet’te hazine* sahibi olacağız. *Karşınızdaki köye gidin, orada bağlı bir eşek ve onun sıpasını bulacaksınız; onu çözün ve bana getirin* sözleri ise bir emirdir: çünkü bu sözlerin

gerçekliğinin nedeni, onların Efendisinin iradesinden gelir: fakat, *nedamet getir ve İsa'nın adıyla vaftiz ol* sözleri tavsiyedir; çünkü böyle yapmamız gerektiğinin nedeni, biz istediğimiz kadar isyankâr olalım yine de efendi olarak kalmaya devam edecek olan Kadir-i Mutlak Tanrı'nın değil, günahlarımız için tepemizde sallanan cezadan kaçınmak için başka hiçbir yolu olmayan bizlerin yararına yöneliktir.

Ehliyetli ve ehliyetsiz danışmanların farkları. Kendisine tavsiyede bulunulan kişinin elde edeceği fayda veya uğrayacağı zararın, tavsiye olunan eylemin kaçınılmaz veya muhtemel sonuçlarından hareketle çıkarılmasından oluşan tavsiyenin doğasından, tavsiye ile emir arasındaki fark böylece türetilmiş olduğu gibi; aynı şeyden, *ehliyetli ve ehliyetsiz* danışmanlar arasındaki farklar da türetilebilir. Deneyim, daha önce gözlemlenmiş olan benzer eylemlerin sonuçlarının bellekte birikimi olduğuna ve tavsiye de bu deneyimin bir başkasına bildirildiği konuşma olduğuna göre; tavsiyenin erdemleri ve kusurları, zihinsel erdem ve kusurlarla aynıdır: ve bir devleti temsil eden kişiye, bellek ve zihinsel söylem yerine, onun danışmanları hizmet ederler. Fakat, devletin doğal bir insana bu benzerliği ile birlikte, büyük önem taşıyan bir de benzemezlik vardır; doğal bir insan, deneyimlerini, kendilerine ait duygu ve çıkarları olmaksızın o insan üzerinde etkide bulunan doğal algı nesnelerinden alır; oysa bir devleti temsil eden kişiye tavsiyelerde bulunanlar, tavsiyelerini daima şüpheli ve çoğu zaman da sadakatsiz kılan kendi özel amaçlarına ve duygularına sahip olabilirler ve genellikle de sahiptirler. Dolayısıyla, iyi bir danışmanın ilk şartı olarak, *amaçlarının ve çıkarlarının, tavsiyede bulunduğu kişinin amaçları ve çıkarları ile uyumsuz olmaması* şartını koyabiliriz.

İkinci olarak, bir danışmanın görevi, bir eylem üzerinde düşünüleceği vakit, tavsiyede bulunulan kişinin gerçeklere uygun ve açık seçik bir biçimde bilgilendirilebilmesi için, bu eylemin sonuçlarını açıkça ortaya koymak olduğuna göre; danışman, tavsiyelerini, gerçeği en açık biçimde belirtecek bir ifade tarzıyla; yani, kanıtların müsaade edeceği en sağlam muhakemeyle, en anlamlı ve uygun dille ve en özlü bir şekilde bildirmelidir. Dolayısıyla, sadece örneklerden veya kitapların otoritesinden çıkarılan *iyi düşünülmemiş ve muğlak sonuçlar,* neyin iyi neyin kötü olduğunu göstermeyip, olgu veya görüşlere tanıklık ederler sadece; *belirsiz, karışık ve muğlak ifadeler, ayrıca duyguların tahrik edilmesine yönelik*

bütün metaforik sözler, bir danışmanın görevine aykırıdır, (çünkü böylesi akıl yürütmeler ve ifadeler, tavsiyede bulunduğumuz kişiyi yanıltmak ve başka amaçlara yöneltmekten gayrı bir işe yaramaz.)

Üçüncü olarak, tavsiye verme yeteneği deneyimden ve uzun çalışma ve incelemeden kaynaklandığı; ve hiç kimse büyük bir devlerin yönetimi için bilinmesi gereken bütün şeylerde deneyim sahibi olamayacağı için, *hiç kimse, iyi eğitilmiş olduğu ve ayrıca üzerinde çok düşündüğü ve kafa yorduğu konular dışında hiçbir konuda iyi bir danışman olamaz.* Bir devletin işi, halkı yurtta barış içinde korumak ve onları yabancı istilaya karşı savunmak olduğuna göre, bu iş; insan karakteri konusunda, hükümetin hakları konusunda, ve hakkaniyetin, yasaların, adaletin ve haysiyetin doğası konusunda, okuma ve inceleme olmaksızın edinilmesi mümkün olmayan derin bilgi; ve hem kendi ülkelerinin hem de komşularının kuvveti, imkânları ve yerleri hakkında; ve ayrıca kendilerini herhangi bir şekilde rahatsız edebilecek olan bütün ülkelerin eğilimleri ve planları hakkında bilgi sahibi olunmasını gerektirir. Bu ise, büyük bir deneyim olmadan elde edilemez. Bu şeylerin sadece tümü değil, aynı zamanda ayrıntılarından her biri, olağandan daha bilgili ve eğitimli bir insanın uzun yıllarını ve gözlemlerini gerektirir. Tavsiye için gerekli olan zihinsel yetenek, daha önce söylediğim gibi (Bölüm 8), takdir yeteneğidir. Bu noktada insanlar arasındaki farklar, bazıları bir tür eğitim veya işe, diğer bazıları da başka türden eğitim ve işlere bağlı olarak, eğitim farklarından gelir. Makineler ve binalarda geometri kuralları gibi, bir şeyin yapılması için kesin kurallar var ise, dünyanın bütün deneyimi, o kuralları öğrenmiş veya keşfetmiş olan bir kişinin tavsiyeleri kadar değerli olamaz. Böylesi kurallar olmadığında ise, o özel iş türünde en fazla deneyime sahip olan kişi, o konuda en iyi takdir yeteneğine sahiptir ve en iyi danışmandır.

Dördüncü olarak, bir başka ülke ile ilgili bir işte bir devlete tavsiyede bulunabilmek için, oradan gelen *istihbarat ve yazıları ve* bu iki devlet arasındaki *bütün antlaşmaları ve diğer işlemlerin kayıtlarını tanımak gerekir;* ve bunu, temsilcinin uygun göreceği kişiler dışında kimse yapamaz. Buradan da görebiliriz ki, tavsiyede bulunmaya davet edilmeyen kişiler, ortaya çıkacak olaylarda iyi tavsiye sahibi olamazlar.

Beşinci olarak, danışmanların sayısının eşit olduğu düşünülürse, onları toplu halde dinlemek yerine, ayrı ayrı dinlemek daha iyi bir görüş edinilmesine yarar. İlk olarak, onları ayrı ayrı dinlemekle, her birinin

tavsiyesini alırsınız; fakat toplu halde iken, onların çoğu, kendi akıllarıyla hareket etmeyip başkalarının hitabetinden etkilenerek, veya konuşmuş bulunanlara veya bütün meclise ters düşme korkusuyla; veya aksi görüşü desteklemiş olanlara kıyasla kıt anlayışlı görünme korkusuyla, görüşlerini, *evet ve*ya *hayır* şeklinde, veya elleri veya ayakları ile bildirirler. İkinci olarak, bir toplulukta, çıkarları kamununkilere aykırı bazı insanlar olması kaçınılmazdır; ve bunlar, çıkarlarını tutkuyla ve belagatle savunurlar, ve belagat diğerlerini de aynı görüşe çeker. Çünkü, aylı ayrı olduklarında, tek bir kütüğün harareti gibi, ılımlı olan insan tutkuları, toplu halde iken, birbirlerini ateşleyen kütükler gibidir; özellikle, devlete görüş bildirmek örtüsü altında, devleti ateşe verircesine, birbirlerini söylevlerle tahrik ettikleri vakit. Üçüncü olarak, her birini ayrı ayrı dinlemekle, müdahale ve itiraz etmek suretiyle, bildirilen görüşün gerekçeleri ve nedenlerinin gerçekliği ve olasılığı, ihtiyaç olduğunda incelenebilir; her bir güç meselede, tutması gereken yol hakkında bilgilenmek yerine, o mesele hakkında ortaya atılan görüşlerin çeşitliliği ile insanın şaşkına döndüğü bir toplulukta bunun yapılması imkânsızdır. Ayrıca, belagatli ve siyaset konusunda bilgili görülmek arzusuna sahip olan ve görüşlerini, tartışılan konuya dikkat ederek değil, yazarlardan yaptıkları muhtelif alıntı ve parçalardan oluşan karmakarışık nutukları için alacakları övgüyü hesaplayarak bildiren kişilerin bulunmadığı, tavsiye amacıyla çağrılmış bir meclis olamaz; bu, en azından, ciddi istişare zamanından çalan ve teke tek görüşme yoluyla kolayca önlenebilen bir sakıncadır. Dördüncü olarak, gizli tutulması gereken görüşmelerde, ki kamu işlerinde bu türden görüşmelere ihtiyaç sık sık olur, çok sayıda kişiden oluşan danışma kurulları, özellikle meclislerde, tehlikelidir; ve dolayısıyla büyük meclisler, bu gibi işleri, en bilgili ve sadakatlerine en fazla güvenilen kişilerden oluşan daha küçük gruplara bırakırlar.

Sonuç olarak, çocuklarını evlendirmek, topraklarını, ailesini veya özel mülklerini yönetmek sözkonusu olduğunda, bu güne kadar, büyük bir danışmanlar meclisinden görüş almayı doğru bulan, bunun sıkıntılarına katlanan veya razı olan kim vardır; özellikle, bu danışmanlar arasında, onun iyiliğini istemeyenler varsa? Her biriyle kendi alanında ayrı ayrı görüştüğü çok sayıda ve ehliyetli danışmanların yardımıyla işlerini yapan bir kimse, tenis oyununda yetenekli eşlerle oynayan birisi gibi, en iyisini yapar. İkinci en iyiyi, sadece kendi takdirini kullanan yapar; tek başına oynayan birisi

gibi. Fakat, kıskançlık veya menfaat yüzünden, uygulanması muhalefetçe geciktirilen çelişkili görüşler çoğulluğu olmaksızın hareket edemeyen bir kurulu danışma meclisi içinde götürülüp getirilen bir kimse en kötüsünü yapar ve iyi oyuncular tarafından bile olsa, hem kendisi ağır olan hem de onu sürenlerin çelişkili fikirleri ve gayretleri nedeniyle hareketi yavaşlatılan bir el arabası veya başka bir şeyin içinde, topa doğru götürülüp getirilen bir oyuncuya benzer; el arabasını sürenlerin sayısı ne kadar fazla ise, durum o kadar daha kötü olur, ve en kötüsü de, onlar arasında bir veya daha fazlası, o kişinin kaybetmesini istedikleri vakit olur. Çok sayıda gözün tek gözden daha çok şey gördüğü doğru olsa da; çok sayıda danışman için bu böyle anlaşılmamalıdır; sadece, nihai karar tek bir adamda olduğu takdirdedir ki bu söz geçerli olur. Yoksa, çok sayıda göz aynı şeyi farklı çizgilerde göreceği ve kendi özel çıkarlarına göre bakmaya eğilimli olacağı için; ıska geçmemek isteyenler, iki gözleriyle baktıkları halde, sadece tek gözle nişan alırlar; ve dolayısıyla, onu birleştiren bir yabancı düşman; veya kendi içinde büyük bir adamın şöhreti; veya az sayıda kişiden oluşan bir gizli kurul; veya eşit güçte hiziplerin birbirlerinden korkması gibi nedenlerdir bir büyük devleti ayakta tutan; meclisin aleni görüşmeleri devleti ayakta tutmaz. İster halk devleti ister monarşik devlet olsun, çok küçük devletlere gelince; hiçbir beşeri bilgelik yoktur ki, onların güçlü komşularının kendi aralarındaki rekabet sona erdikten sonra, onları ayakta tutmaya yetebilsin.

Bölüm 26
Toplum Yasaları Üzerine

Toplum Yasaları. TOPLUM YASALARI'ndan benim anladığım, insanların şu veya bu toplumun değil fakat bir toplumun üyeleri oldukları için uymak zorunda oldukları yasalardır. Belirli yasaların bilgisi, çeşitli ülkelerin yasalarını incelemeyi kendilerine meslek edinmiş olanlara aittir; genel olarak toplum yasası kavramı ise herkesçe bilinir. Roma'nın eski yasaları, toplum anlamındaki *civitas* sözcüğünden, onların *toplum yasaları* olarak anılırdı. Geçmişte Roma İmparatorluğu egemenliği altında bulunmuş ve o yasalarla yönetilmiş olup bugün hâlâ o yasaların uygun gördükleri bölümlerini kullanmayı sürdüren ülkeler, onları, kendi toplum yasalarından ayırdetmek için, toplumsal hukuk olarak anarlar. Fakat burada bahsetmek istediğim bu değildir; amacım, şurada veya burada yasaların nasıl olduklarını göstermek değil, Platon, Aristoteles, Cicero ve diğerlerinin yaptığı gibi ve hukukçuluk mesleğini işin içine katmadan, yasanın ne olduğunu göstermektir.

İlk olarak, şurası açıktır ki genel olarak yasa bir tavsiye değil bir emirdir; herhangi bir kişinin bir başkasına verdiği bir emir de değildir ama; daha önce belirli bir kişiye itaat etmeye zorunlu kılınmış birine, o kişi tarafından verilmiş bir emirdir. Toplum yasasına gelince, burada sadece emri veren kişinin adı eklenir ki bu *persona civitatis*'tir, yani devlettir.

Sonuçta, toplum yasasını ben şöyle tanımlıyorum: TOPLUM YASASI, *her uyruk için, sözle, yazıyla veya iradenin bir başka yeterli işaretiyle, doğru ve yanlışın ayırdedilmesi için, yani neyin kurala aykırı olup neyin olmadığının ayırdedilmesi için kullanılmak üzere, devletin uyruklarına emrettiği kurallardır.*

Bu tanımda, ilk bakışta herşey gayet açık gibidir. Çünkü herkes görebilir ki bazı yasalar genel olarak bütün uyruklara hitap eder; bazıları belirli bölgelere, bazıları belirli mesleklere, bazıları da belirli insanlara, ve böylece yasalar sadece emrin yöneldiği insanlar için geçerlidir. Yine görülebilir ki yasalar haklı ve haksızı gösteren kurallardır; haksız olarak bilinip de bir yasaya aykırı olmayan hiçbir şey yoktur. Yine görülebilir ki devletten başka kimse yasa yapamaz; çünkü tabiyetimiz sadece devletedir. Ayrıca, emirler yeterli işaretlerle gösterilmelidir; çünkü, aksi takdirde, kişi

onlara itaat etmesi gerektiğini bilemez. Şimdi, bu yukarıdaki tanımdan çıkarılan bütün sonuçlar doğru kabul edilmelidir. Ben şu aşağıdaki sonuçları çıkarıyorum.

Yasa koyucu egemen güçtür. 1. Monarşide olduğu gibi ister tek bir adam olsun, demokraside veya aristokraside olduğu gibi isterse bir heyet olsun, bütün devletlerde, tek yasa koyucu egemen güçtür. Aynı nedenle, egemen güçten başka hiç kimse yürürlükteki bir yasayı kaldıramaz; çünkü bir yasa, onun uygulanmasına son veren bir başka yasayla kaldırılabilir ancak.

Egemen güç toplum yasalarına tabi değildir. 2. İster bir heyet isterse tek bir kişi olsun, bir devletin egemen gücü toplum yasalarına tabi değildir. Çünkü, yasa koyma ve kaldırma kudretine sahip olduğundan, ne zaman isterse, onu rahatsız eden yasaları kaldırıp yenilerini koyarak kendini bu tabiyetten kurtarabilir; yani, egemen güç aslında o yasalar varken de özgürdü. İstediği zaman özgür olan bir kişi özgür demektir. Kişinin kendi kendine bağımlı olması da mantıklı değildir; çünkü bağlayabilen bir kişi, aynı zamanda salıverebilir demektir. Dolayısıyla, sadece kendine bağımlı olan bir kişi aslında bağımlı değildir.

Bir yasa, zamana değil, egemen gücün rızasına dayanarak kullanılır. 3. Uzun süre kullanılması bir yasanın otoritesini sağladığında, otoriteyi sağlayan şey sürenin uzunluğu değil, egemen gücün susmakla gösterdiği iradesidir; çünkü susmak bazen bir rıza alametidir. Egemen güç susmakla bu rızayı göstermediği zaman, artık o yasa bir yasa olmaktan çıkar. Dolayısıyla, egemen güç, şu andaki iradesine değil de önceden yapılmış yasalara dayalı bir hak sorunuyla karşı karşıya olduğunda, aradan geçen zaman ilgili kişinin hakkına halel getirmeyecek ve sorun hakkaniyet kurallarına göre sonuca bağlanacaktır. Pek çok haksız davalar ve haksız hükümler, hiç kimsenin hatırlamadığı kadar uzun bir zaman sürebilmektedir. Hukukçularımız sadece akla uygun örf hukukunu dikkate alır ve akla uygun olmayan örflerin kaldırılmasını savunurlar. Ancak, neyin akla uygun olduğuna ve neyin kaldırılacağına yasa koyucu karar verir. Yasa koyucu ise, meclis veya hükümdardır.

Doğal hukuk ile toplum yasaları birbirini içerir. 4. Doğal hukuk ile toplum yasaları birbirini içerir ve aynı kapsamdadır. Adalet, hakkaniyet ve kadirbilirlikten ve bunlara dayalı diğer ahlak erdemlerinden oluşan doğal hukuk, onbeşinci bölümün sonunda ifade ettiğim gibi, salt doğa durumunda,

tam anlamıyla yasa değil, insanı barış ve uyuma teşvik eden niteliklerdir. Doğal hukuk, ancak bir devlet kurulduğunda, gerçekten yasa hükmü kazanır, daha önce değil; çünkü ancak o zaman devletin buyruğu ve devletin yasası haline gelir. İnsanları ona uymaya zorlayan şey egemen güçtür. Bireyler için, neyin adalet, neyin hakkaniyet ve neyin ahlak erdemi olduğunu ilan etmek ve bunları bağlayıcı kılmak üzere egemen gücün buyruklarına ve bunları ihlal edecek olanlar için cezalara gerek vardır. Dolayısıyla, doğal hukuk dünyanın bütün devletlerinde toplum yasalarının bir parçasıdır. Adalet, yani ahdin ifası ve herkese hakkı olanın verilmesi doğal hukukun bir gereğidir. Bir devletin her uyruğu, toplum yasalarına uymaya söz vermiştir; ya, ortak bir temsilci seçmek üzere toplandıkları vakit, birbirlerine karşı, veya kılıç zoruyla ve hayatta kalabilmek için, her bir uyruk hükümdara karşı söz vermiştir. Dolayısıyla, toplum yasalarına uymak doğal hukukun bir parçasıdır. Doğal hukuk ve toplum yasaları farklı yasa türleri olmayıp aynı bütünün parçalarıdır; bunlardan yazılı olanlara toplum yasaları, yazılı olmayanlara da doğal hukuk veya doğa yasaları denir. Ancak, doğal haklar, yani insanın doğal özgürlüğü toplum yasalarıyla sınırlanabilir: gerçekte, yasa koymanın amacı bu sınırlamadan başka birşey değildir. Doğa yasaları toplum yasalarıyla sınırlanmazsa zaten barış ve huzur da olmaz. Hukukun yaratılış nedeni, insanların doğal özgürlüğünü sınırlamaktan başka birşey değildir; öyle ki insanlar birbirlerine zarar vermesinler, fakat yardım etsinler ve ortak düşmanlarına karşı bir araya gelsinler.

Yerel yasalar örfle değil egemen gücün iradesiyle konulur. 5. Bir devletin egemen gücü, başka yasalar altında yaşamış bir halkı kendi egemenliği altına sokar ve daha sonra da bu halkı aynı yasalarla yönetmeye devam ederse, bu yasalar fethedilen devletin değil fetheden gücün yasalarıdır artık. Çünkü yasa koyucu, yetkisini kullanarak geçmişte o yasaları yaptırmış olan değil, yetkisiyle o yasaların yürürlükte kalmasını buyurandır. Dolayısıyla, bir devletin egemenliği altında çeşitli ülkeler varsa ve bu ülkelerde genellikle her bir ülkenin adetleri denilen çeşitli yasalar varsa, bu yasalar güçlerini eskiliklerinden almazlar. Bunlar, geçmişte kendi egemen güçlerinin mevzuatı olarak yazılmış veya bir başka yoldan bildirilmiş eski yasalar olmakla birlikte, artık, aradan geçen zamanın uzunluğuna dayanarak değil, fakat şimdiki egemen gücün iradesi sayesinde yasa olmaya devam ederler. Fakat, bir bağlı ülkenin bütün illerinde yazılı

olmayan bir yasaya herkesçe uyuluyorsa ve bu yasanın kullanılmasında bir adaletsizlik olmadığı anlaşılıyorsa, bu yasa, bütün insanları aynı biçimde bağlayan bir doğa yasasından başka birşey olamaz.

Yasama hakkında hukukçuların bazı geçersiz görüşleri. 6. Yazılı ve yazısız bütün yasaların, yetki ve güçlerini, devletin iradesinden, yani, bir monarşide monarktan, diğer devletlerde ise, o devletin temsilcisi olan egemen meclisin iradesinden aldıklarını gördükten sonra, çeşitli ülkelerdeki saygın bazı hukukçuların kitaplarında görülen, yasama gücünü doğrudan veya dolaylı olarak özel kişilere veya yargıçlara bağlayan görüşlerin nereden kaynaklandığını insan merak edebilir. Sözgelimi, *parlamentodan başka bir yasa koyucunun olmadığı görüşü.* Bu doğrudur, ama ancak parlamento mutlak iktidara sahipse ve ancak kendi isteğiyle toplanabiliyor ve dağılabiliyorsa. Çünkü, başka bir kişi parlamentoyu dağıtma hakkına sahipse, aynı zamanda, parlamentoyu denetim altında tutma hakkına ve ayrıca parlamentonun denetim altında tuttuklarını da denetim altında tutma hakkına sahip demektir. Böyle bir hak yoksa bile, yasaları yapan *parlamentum* değil, *rex in parlamento*'dur. Ayrıca, egemenliğin parlamentoya ait olduğu bir yerde, hangi nedenle olursa olsun, bu parlamento kendine tabi ülkelerden yeterli sayıda ve bilgelikte insan toplayamazsa, hiç kimse böyle bir meclisin yasama yetkisine sahip olduğuna inanmayacaktır. Bir devletin iki kolu *güç* ve *adalettir; bunlardan ilki kralda, diğeri ise parlamentonun ellerinde toplanmıştır.* Gücün kimde olduğu belirsiz bir devlet ve adaletin buyurma ve yaptırma yetkisinden yoksun olduğu bir devlet olamaz.

Sir Edw. Coke[85] *Littleton*[86] *üzerine, kitap 2, bölüm 6, sayfa 91b.* 7. Hukukçularımız, yasanın asla akla aykırı olamayacağı konusunda ve yasanın lafzının yani her bir kelimesinin değil, fakat yasa koyucunun yasayı koyarkenki niyetinin asıl olduğu konusunda hemfikirdirler. Bu doğrudur: ancak sorun, yasa olarak kabul edilecek şeyin kimin aklına uygun olacağıdır. Akılla kastedilen, herhangi bir bireyin aklı değildir; yoksa yasalarımızda okullardaki kadar çok çelişki ve tutarsızlık olurdu. Bu, Sir Edward Coke'un savunduğu gibi, *uzun inceleme, gözlem ve deneyimle elde edilen yapay bir ideal akıl* da değildir. Çünkü, uzun inceleme ve araştırma yanlış fikirleri çoğaltıp güçlendirebilir. Hatalı temeller üzerine ne kadar çok şey inşa edilirse felaket de o kadar büyük olur ve büyük bir özenle inceleyip

araştıranların nedenleri ve vardıkları sonuçlar da birbirini tutmaz. Dolayısıyla, yasaları yapan, *juris prudentia* veya hukukçuların bilgeliği değil, bizim şu yapay varlığımız devlet ve onun buyruğudur. Devleti tek bir kişi temsil ettiğinde, yasalarda uyumsuzluk pek olmaz; olduğu zaman bile, egemen temsilci, yorum veya yasa değişikliği yoluyla, bu uyumsuzluğu giderebilir. Mahkemelerde yargılayan aslında yargıçlar değil, devletin kişiliğini temsil eden egemen güçtür. Yargıç, egemen gücü yasayı yaparken harekete geçirmiş olan mantığa uymalı, verdiği karar buna uygun olmalıdır. İşte o zaman yargıcın verdiği karar aslında egemen güç tarafından verilmiş demektir; yoksa, yargıcın kendi kararıdır ve adil değildir.

Yapılmış ama duyurulmamış bir yasa, yasa değildir. 8. Yani, yasa bir buyruktur ve bir buyruk, onun sözle, yazıyla veya bir başka yoldan duyurulması veya açıklanması ile oluşur. Devletin buyrukları, onları anlayabilecek olanlar için geçerlidir sadece. Doğuştan akıl hastası olanlar, deliler veya çocuklar üzerinde yasalar hüküm ifade etmez, tıpkı vahşi hayvanlar üzerinde hüküm ifade etmediği gibi. Bunlar için, adil veya adil değil gibi sıfatlar da kullanılamaz; çünkü herhangi bir taahhüt yapma ve bu taahhüdün sonuçlarını anlayabilme yeteneğinden yoksundurlar ve, kendileri için bir devlet oluşturan insanların tersine, herhangi bir egemenin tasarruflarına boyun eğmekle yükümlü değildirler. Ayrıca, doğa ananın veya bir kazanın, kendilerini genel olarak yasalar bilgisinden yoksun kılmış olduğu insanlar ve kendi kusurundan kaynaklanmayan bir kazanın, belirli bir yasanın varlığından haberdar olma imkânını kendisinden almış olduğu bir insan, eğer yasalara veya o belirli yasaya uymadığı takdirde, suçlu kabul edilemez. Daha doğrusu, yasalar veya o yasa böyle kişiler için yasa hükmünde değildir. Dolayısıyla, hem monarşilerde hem de diğer yönetim biçimlerinde, neyin yasa olduğu, yani, egemenin iradesinin ne olduğunun bilinmesi için hangi kanıtların ve işaretlerin yeterli olacağını ele almak gerekir.

Yazılı olmayan yasalar doğa yasalarıdır. İlk olarak, eğer istisnasız bütün uyrukları bağlayan ve yazılı olmayan veya insanların görebileceği bir yerde ilan edilmemiş olan bir yasa varsa, bu bir doğa yasasıdır. Çünkü insanların, başka insanların söyledikleri temelinde değil, kendi akıl ve mantıklarına dayanarak yasa olarak bildikleri bir şey her insanın akıl ve mantığı için uygun olmalıdır; bu da ancak bir doğa yasası olabilir. Dolayısıyla, doğa yasaları için herhangi bir ilan veya duyuru gerekmez;

herkesçe kabul edilen şu sözde olduğu gibi: *Başkası tarafından sana yapılmasını uygun bulmadığın bir şeyi sen de başkasına yapma.*

İkinci olarak, sadece belirli şartlardaki insanları veya belirli bir insanı bağlayan ve yazılı olmayan veya sözlü olarak da ilan edilmiş olmayan bir yasa varsa, bu da bir doğa yasasıdır ve o belirli şartlardaki insanları diğer uyruklardan ayırdeden kanıtlar ve işaretlerle bilinir. Çünkü bir yasa, yazılı değilse veya o yasayı koyan tarafından bir başka yoldan duyurulmuş değilse, ona uyması gereken kişinin kendi aklıyla bilinebilir ancak, ve sadece bir toplum yasası değil aynı zamanda bir doğa yasasıdır da. Sözgelimi, egemen güç, neler yapması gerektiği konusunda yazılı talimat olmaksızın bir hükümet görevlisi istihdam ediyorsa, bu görevli kendi aklının emrettiklerini talimat olarak kullanmakla yükümlüdür. Aynı şekilde, egemen güç bir yargıç atandığında, yargıç, vereceği kararların, her zaman için adalet olarak anlaşılması gereken egemenin aklına göre olmasını sağlayacak ve bir doğal yasa olan adalete bağlı olacaktır. Eğer bir büyükelçi sözkonusu ise, yazılı yönergelerinde yer almayan bütün konularda, doğal aklın, egemenin yararına en uygun olduğuna hükmettiği şeyleri yönerge olarak kabul edecektir. Bu, ister özel ister resmi olsun, egemenin bütün diğer görevlileri için de böyledir. Doğal akıldan gelen bütün yönergeler, doğal adaletin bir kolu olan *sadakat* kapsamında anlaşılmalıdır.

Sözle, yazıyla veya egemen güçten geldiği bilinen bir başka işaretle, onlara uyması gereken herkese bildirilmesi, doğa yasaları dışındaki bütün diğer yasaların bir özelliğidir. Çünkü, bir insanın iradesi, ancak o insanın kendi sözü veya hareketiyle veya onun amaç ve niyeti temelinde akıl yürütmek suretiyle anlaşılabilir. Bu amaç ve niyet ise, eğer devlet sözkonusu ise, daima adalet ve akıl ile eşanlamlıdır. Eski çağlarda, henüz yazı yaygın değilken, yasalar çoğu zaman mısralarla ifade edilirdi; ki böylece onları terennüm etmek veya söylemekten hoşlanan cahil insanlar onları daha kolay akılda tutabilsin diye. Yine aynı nedenle, Süleyman (*Meseller,* VII. 3), birine on emri on parmağına bağlamasını tavsiye eder[87]. Ahdin yenilenmesinde İsrail halkına verdiği yasa için, Musa bu yasayı çocuklarına öğretirken, İsrail halkının, evde ve yolda, yatmaya giderken ve yataktan kalkarken onu çocuklarına anlatmalarını *(Tesniye,* XI. 19), direklere ve evlerinin kapılarına yazmalarını, erkek, kadın ve çocuk herkesi toplayıp onun sesli olarak okunmasını emreder (*Tesniye,* XXXI, 12).

Yasa yapıcı bilinmiyorsa hiçbir şey yasa değildir. Teyit ve yetki arasındaki fark. Yasanın yazılı olması ve ilanı da yeterli değildir; ayrıca, egemenin iradesinden doğduğunu gösteren açık işaretler de olmalıdır. Çünkü bireyler, adaletsiz planlarını gerçekleştirmek ve ihtiraslı amaçlarına ulaşmak için yeterli güce sahip olduklarında veya sahip olduklarını sandıklarında, yasama organı dışında ve ona karşı, istedikleri şeyi yasa olarak ilan edebilirler. Dolayısıyla, yasanın sadece ilan edilmesi yetmez. Ek olarak, yasayı yapana ve onun yetkisine ait yeterli işaretler de olmalıdır. Yasayı yapanın veya yasama organının her devlette aşikâr olduğu kabul edilir; çünkü egemen güç, herkesin rızasıyla iktidarda bulunan ve herkesçe yeterince tanınan bir kimsedir. Devletlerinin ilk anayasası artık unutulmaya yüz tuttuğunda, insanların pek çoğu, kimin kudreti sayesinde düşmanlarına karşı savunulduklarını, kimin kudretiyle geçim olanaklarının korunduğunu ve onlara haksızlık yapıldığı vakit kimin kudretiyle bu haksızlığın düzeltildiğini düşünmeseler de, bunu düşünen hiç kimse ondan şüphe edemeyeceği için, egemenliğin nerede olduğunu bilmemek bir mazeret olamaz. Kimsenin, himayesini bizzat talep etmiş olduğu veya himayesinden başkalarına karşı yararlanmış olduğu iktidarı zayıflatmaması, doğal aklın bir buyruğu ve dolayısıyla açık bir doğa yasasıdır. Bu nedenle, (yanlış yoldaki insanlar ne derse desin), kimsenin, egemenin kim olduğu konusunda bir kuşkusu olamaz ve eğer bir kuşkusu varsa bu kendi kusurudur. Güçlük, egemenden kaynaklanan yetkinin kanıtlanmasında yatar; bu yetkinin geri alınması, resmi kayıtların, resmi kuralların, resmi görevlilerin ve resmi mühürlerin bilinmesine bağlıdır. Bütün yasalar, yeterli bir biçimde bunlarla teyit olunur; teyit olunur diyorum, yetki verilir değil. Çünkü teyit, tanıklık ve kayıttır, yasanın gücünü aldığı kaynak değil. Yasa, bu gücü, sadece egemenin buyruğundan alır.

Yasa, yargıç tarafından teyit edilir. Bu nedenle, bir kişi, doğa yasasına yani genel adalete dayalı bir zarar davası açarsa, egemenin verdiği yetkiyle böyle davalara bakmaya ehliyetli yargıcın vereceği karar, o özel durumda doğa yasasının yeterli bir teyididir. Çünkü, hukuk bilgisine sahip bir insanın tavsiyesi, anlaşmazlıkların önlenmesi için yararlı olsa da, bu sadece bir tavsiyedir; tarafların dinlenmesinden sonra neyin yasa olduğunu onlara söyleyecek olan, yargıçtır.

Yasa, resmi kayıtlarla teyit edilir. Ancak, dava, yazılı bir yasaya dayalı bir zarar veya suç hakkındaysa, istediği takdirde herkes, ister bir

zarar olsun ister olmasın, bu zararı vermeden veya suçu işlemeden önce, bizzat veya başkaları eliyle, resmi kayıtlara başvurarak yeterli bilgi sahibi olabilir; ve hatta olmalıdır da. Çünkü, yapacağı işin adil olup olmadığı konusunda şüpheli ise ve istediği takdirde gidip bilgi sahibi olabilirse o iş yasal değildir. Aynı biçimde, bizzat veya başkaları eliyle görebileceği ve dikkate alabileceği yazılı hukukça belirlenen bir durumda mağdur olduğunu iddia eden bir kimse, yasal yollara başvurmadan şikâyet edip sızlanırsa, yanlış yapıyor ve kendi hakkını aramaktan çok başkalarını rahatsız ediyor demektir.

Yasa, resmi yazılar ve mühürlerle teyit edilir. Sorun, bir kamu görevlisine itaatle ilgiliyse, o görevlinin resmi mühürlü yetki yazısını görmek ve bu yazının okunmasını işitmek veya, istendiği takdirde, bu yetki belgesi hakkında başka bir yoldan bilgi sahibi olma imkânını edinmek, o görevlinin yetkisinin yeterli bir teyididir. Çünkü herkes, gelecekteki hareketleriyle ilgili bütün yazılı yasalar hakkında bilgi edinmek için elinden gelen herşeyi yapmakla yükümlüdür.

Yasaların yorumu egemen güce aittir. Yasa koyucunun bilinmesi ve yasaların, yazılı olarak veya doğal yollardan, yeterince ilan edilmesi gerekli olmakla birlikte, onları bağlayıcı kılmak için bir başka koşul daha vardır. Bir yasanın özü, onun lafzı değil, o yasa konulurkenki amaç veya niyet, yani, (yasa koyucunun ona verdiği anlam olan) yasanın asıl anlamıdır. Dolayısıyla, yasaların yorumu egemen güce aittir; ve yorumcular da, uyrukların itaat borçlu oldukları tek makam olan egemen gücün tayin edeceklerinden başkası olamaz. Yoksa, bir yorumcunun kurnazlığıyla, yasaya, egemen gücün niyetine ters bir anlam verilebilirdi ve böylece yorumcu yasa koyucunun yerine geçmiş olurdu.

Bütün yasaların yorumlanmaya ihtiyacı vardır. Yazılı olsun veya olmasın, bütün yasaların yorumlanmaya ihtiyacı vardır. Tarafgirlik ve hırs içinde olmayıp, doğa vergisi akıllarını kullanabilenler için doğal hukukun anlaşılması kolay olsa da ve bu nedenle onu ihlal etmenin bir mazereti yoksa da, bazı durumlarda bencillik veya bir başka hırsın kör etmediği çok az insan olduğu ve belki de hiç olmadığı düşünülürse, doğal yasalar, yetenekli yorumculara en fazla ihtiyaç duyanı haline gelmiştir. Yazılı yasalar ise, eğer kısa iseler, birkaç kelimenin değişik anlamlarından ötürü kolayca yanlış yorumlanabilirler: eğer uzun iseler, bu defa da çok sayıda kelimenin farklı anlamlarıyla belirsizleşebilirler: o kadar ki, uzun veya kısa

hiçbir yazılı yasa, o yasa yapılırken düşünülen nihai amaçlar tam olarak bilinmedikçe iyi anlaşılamaz. Bu nihai amaçları ise ancak yasa koyucu bilir. Dolayısıyla, yasa koyucu için, yasalarda çözümsüz hiçbir düğüm olamaz; yasa koyucu, bir düğüm varsa, ya o yasanın konuluş amaçlarına dayanarak veya, İskender'in Gordiyon Düğümü'nde kılıcıyla yaptığı gibi, istediği amaçları bizzat belirleyerek o düğümü çözer; bunu başka hiçbir yorumcu yapamaz.

Yasaların gerçek yorumu yazarların yaptığı yorum değildir. Bir devlette, doğa yasalarının yorumlanması ahlak felsefesi kitaplarına bağlı değildir. Devletin otoritesi olmaksızın salt yazarların otoritesi, ne kadar haklı olursa olsun, onların görüşlerine yasa niteliği vermez. Ahlaki erdemler ve onların barışın sağlanması ve sürdürülmesi bakımından önemi üzerine bu kitapta yazdıklarım, gerçeğin ta kendisi olsa da, toplumsal hukukun bir parçası olmadıkça yasa değillerdir. Bunlar, doğal akla uygun olsa da, ancak egemen güç sayesinde yasa olurlar. Yoksa, doğa yasalarını yazılı olmayan hukuk olarak nitelemek büyük bir yanlış olurdu; ve bu yanlış görüşe dayanan o kadar çok eser ve bu eserlerde o kadar çok çelişki ve tutarsızlık görüyoruz ki.

Yasanın yorumcusu, her bir özel durumda karan viva voce okuyan yargıçtır. Doğal hukukun yorumlanması, doğal hukukla ilgili, ihtilafları dinlemek ve çözüme bağlamak üzere egemen güç tarafından görevlendirilmiş yargıcın kararıdır ve hukukun yargıç önündeki olaya uygulanmasından oluşur. Çünkü, yargı sürecinde yargıcın bütün yaptığı, davacı tarafın talebinin doğal akla ve adalete uygun olup olmadığını düşünmektir; ve dolayısıyla yargıcın verdiği hüküm doğal hukukun yorumudur ve bu yorum doğrudur; bu hüküm, yargıcın kendi başına verdiği bir hüküm olduğundan değil, fakat onu egemenin yetkisiyle verdiğinden dolayı. Böylece o, aslında egemenin verdiği bir hükümdür ve davalı ve davacı taraflar için yasadır. *Bir yargıcın hükmü, kendisini veya bir başka yargıcı, daha sonraki benzer davalarda benzer hükümler vermeye bağlamaz.* Çünkü, muhakemesinde asla yanılmayacak hiçbir yargıç veya egemen yoktur; daha sonraki benzer bir davada, zıt yönde bir karar vermeyi adalete daha uygun bulursa, o şekilde davranmak zorundadır. Hiç kimsenin yanlışı onun kendi yasası olamaz ve o kimseyi de o yanlışta ısrar etmeye mecbur kılmaz. Aynı nedenle, o yanlış, diğer yargıçlar için de bir yasa değildir. Çünkü, değişebilir yasalarda egemenin yetkisine dayanarak

verilmiş yanlış bir karar, eğer egemen onu biliyor ve ona müsaade ediyorsa da, en küçük ayrıntının bile aynı olduğu davalarda yeni bir kararın temeli olsa da; doğa yasaları gibi değişmeyen yasalar bakımından, daha sonraki benzer davalarda aynı veya başka yargıçlar için yasa değildir. Krallar gelir geçer; bir yargıç gider, diğeri gelir; hatta, yer ve gök bile gidicidir; fakat doğal hukukun en küçük parçası bile her zaman geçerli olacaktır; çünkü o, Tanrı'nın ebedi hukukudur. Geçmişteki bütün yargıçların verdikleri kararların tümü bile, doğal adalete aykırı bir yasa oluşturamazlar: daha önceki yargıçların kararları da akla aykırı bir kararı meşru kılmaz veya bir yargıcı, önündeki davada neyin adil olduğunu kendi doğal aklının ilkelerinden harekede araştırma külfetinden kurtarmaz. Örnek vermek gerekirse, *masumları cezalandırmak* doğal hukuka aykırıdır; ve yargı önüne çıkıp yargıç tarafından masum olduğuna karar verilen bir insan masum demektir. Varsayalım ki, adamın biri büyük bir suçla itham edilmektedir ve, bir düşmanın gücünü ve şerrini ve yargıçların yaygın yozlaşmışlık ve tarafgirliğini görerek, korkusundan kaçar. Daha sonra, yakalanır ve mahkeme huzuruna çıkarılır ve o suçu işlemediği anlaşılıp beraat eder; fakat yine de serveti elinden alınma, yani müsadere, cezasına çarptırılır. Bu, açıkça, masum bir insanın cezalandırılmasıdır. Dünyada hiçbir yer yoktur ki bu bir doğa yasasının yorumu olsun veya aynı şekilde hüküm vermiş daha önceki yargıçların kararlarıyla bir yasa haline gelsin. Çünkü, bu davaya ilk defa bakan yargıç adil olmayan bir karar vermiştir ve adil olmayan bir karar daha sonraki yargıçlar için bir emsal teşkil etmez. Yazılı bir yasa, masum insanların adaletten kaçmasını yasaklayabilir ve insanları bu kurala uymadıkları için cezalandırabilir: fakat, zarar görme korkusuyla kaçmanın, bir insan yargı önünde o suçtan beraat ettikten sonra bile, bir suçluluk karinesi olarak alınması karine denilen şeyin doğasına aykırıdır. Verilen bir hükümden sonra, artık karineye yer olamaz. Fakat bu, büyük bir hukukçu tarafından, İngiltere gelenek hukuku olarak öne sürülmektedir. Bu hukukçu diyor ki *eğer masum bir adam cinayetle itham edilmekteyse ve korkusundan ötürü kaçarsa, sonunda o suçtan beraat etse bile, adaletten kaçtığı anlaşıldığı takdirde, masumiyetine rağmen, bütün serveti, malları, alacak ve borçları müsadere edilecektir. Çünkü yasa, müsadere ile ilgili olarak, kaçışıyla belirlenen yasal karineye karşı hiçbir kanıt kabul etmez.* Burada, *bir karineye dayanarak*, kaçmasını yasaklayan herhangi bir yazılı yasa olmadığı halde ve masumiyetine rağmen, *yargı önünde beraat etmiş bir*

insanın, üstelik beraatinden sonra, sahip olduğu herşeyin elinden alınmasına mahkûm edilişiyle karşı karşıyayız. Eğer yasa, bir insanın kaçması üzerine bir ağır suç[88] karinesi bina ettiyse, hüküm de ağır[89] olmalıydı: fakat karine ağır bir suçla ilgili değilse, o zaman kişinin serveti neden elinden alınsın ki? Bu, İngiltere yasası değildir; müsadere cezası da bir hukuk karinesine değil, mahkeme heyetinin önyargısına dayanmaktadır. Çünkü, ister tabi ister egemen olsun herhangi bir yargıç, kanıtları dinlemeyi reddettiği takdirde, adil olmayı da reddediyor demektir. Verilen hüküm adil olsa bile, sunulan kanıtları dinlemeden ceza veren bir yargıç adaletsiz bir yargıçtır ve karinesi de bir önyargıdan başka birşey değildir. Geçmiş hangi hükümleri veya örnekleri izleyecek olursa olsun, hiç kimse adalet makamına önyargılarını getirmemelidir. Geçmişteki örneklere güvenmek suretiyle insanların yargılarının saptırılmış olduğu bunun gibi başka şeyler de vardır. Fakat bu kadarı, yargıcın hükmü davanın tarafları için bağlayıcı olsa da, ileride o yargıcın yerini alacak diğer yargıçları bağlamadığını göstermeye yeter.

Aynı şekilde, yazılı yasaların anlamı sözkonusu olduğunda, onların yorumcusu, onlar üzerine bir şerh yazan kişi değildir. Çünkü yasalar hakkında yazılan şerhler, metnin kendisinden daha fazla itiraza açıktır ve dolayısıyla yeni şerhler gerektirirler. Böyle bir yorumlamanın sonu olmaz. Gelenek hukuku davalarında durum böyledir. Yargıçların kararları her bir davada o davanın tarafları için yasa hükmünde olmakla birlikte, diğer yargıçları, benzer davalarda benzer kararlar vermeye mecbur kılmaz. Çünkü bir yargıç yazılı yasaların yorumunda bile yanılabilir; fakat bir yargıcın hatası, egemenin genel iradesi olan hukuku değiştiremez.

Yasaların lafzı ile ruhu arasındaki fark. Yazılı yasalarda, yasanın lafzı ile ruhu arasında bir ayrım yapılır çoğu zaman. Lafızdan kastedilen, salt sözcüklerden anlaşılanlar olduğunda, bu ayrım oldukça açıktır. Çünkü hemen bütün sözcükler, ya kendi başlarına veya mecazi biçimde kullanıldıkları vakit, anlamca kesin değildir ve onlara pek çok anlam verecek şekilde uzun tartışmalara konu edilebilir. Fakat yasanın tek bir anlamı vardır. Ancak, lafızla kastedilen harfi anlamsa, q zaman, yasanın lafzı ve ruhu veya amacı aynı şeydir. Çünkü, harfi anlam, yasa koyucunun yasanın lafzıyla iletilmesini istediği şeydir. Yasa koyucunun amacı, her zaman için adalet olarak kabul edilir. Bir yargıcın, egemene başka bir amaç atfetmesi büyük bir hakaret olurdu. Dolayısıyla, yargıç, yasanın lafzı makul

bir karar verilmesine tam olarak müsaade etmiyorsa, onu doğal hukukla tamamlamak veya, eğer önündeki zor bir dava ise, daha geniş yetki alıncaya kadar kararını ertelemek zorundadır. Sözgelimi, yazılı bir yasa, evinden zorla dışarı atılan bir insanın yine zor kullanarak evine iade edileceğini hüküm altına almakta olsun: ve diyelim ki adamın biri dalgınlıkla kapıyı kilitlemeden evinden ayrılsın ve daha sonra evi işgal eden tarafından dönüşte içeri alınmasın. Şimdi burada özel bir yasa olmamakla birlikte, açıkça bellidir ki bu duru maaşlında aynı yasanın kapsamına girer. Aksi takdirde, o kişi için hiçbir hak arama yolu olmazdı ve elbette ki bu, yasa koyucunun amacına aykırı olurdu.

Devam edersek, yasanın lafzı kanıtlara göre hüküm verilmesini emreder. Diyelim ki, adamın biri, bizzat yargıcın başka biri tarafından yapıldığını görmüş olduğu bir şeyden dolayı yanlışlıkla suçlanmaktadır. Bu durumda, ne yasanın lafzı o masum kişinin mahkûm edilmesine neden olmalı, ne de yargıç, yasanın lafzı aksini emrettiği için, tanıkların ifadesine göre hüküm vermelidir: fakat, egemenden, bir başka yargıç atamasını ve kendisinin de tanık olarak dinlenmesini istemelidir; ki böylece, yazılı bir yasanın salt sözcüklerinden doğan bir terslikten hareketle, yargıç, yasanın amacına ulaşabilsin ve böylece yasayı daha iyi yorumlamak mümkün olsun. Ancak, böyle hiçbir terslik yasaya aykırı bir kararı haklı kılmaz. Çünkü, yanlışın ve doğrunun ne olduğuna karar veren her yargıç, devlet için neyin ters neyin uygun olduğunun yargıcı değildir.

Bir yargıçta aranan nitelikler. İyi bir yasa yorumcusunda, yani iyi bir yargıçta, aranan nitelikler, bir avukatta aranan niteliklerle, yani hukuk bilgisiyle, aynı değildir. Bir yargıç, gerçeği sadece tanıklardan, hukuku da, sadece, iddia ve savunmada belirtilen veya onları ilan etmek için egemen güçten yetki almış olanlar tarafından kendisine bildirilmiş olan egemenin yasaları ve kararnamelerinden öğrenmeli ve neye karar vereceğini önceden düşünmemelidir; çünkü olayla ilgili olarak ne diyeceği, tanıkların ne diyeceklerine bağlıdır; hukuksal açıdan ne diyeceği ise, onu maruzatlarında gösterip konuya göre yetkiyle yorumlayacak olanlardan gelir. İngiltere Parlamentosu'nun Lordları yargıçlık yapmış ve en zor davaları dinleyip karara bağlamıştırlar; ancak onlardan pek azı, yasalar hakkında derin bilgi sahibidir ve hatta daha bile azı meslekten hukukçudur: fakat, o amaçla atanan hukukçulara danışırlar ve sonuçta hüküm verme yetkisine sahip olanlar sadece onlardır. Aynı şekilde, sıradan hukuk davalarında, halktan

oniki kişi yargıçtır ve, sadece hakikate değil aynı zamanda hakka karar verir ve davacı veya davalı lehine bir hüküm beyan ederler; yani, sadece olayı değil, ayrıca ne yapılması gerektiğini de karara bağlarlar. Bir ceza davasında ise, sadece suçun işlenmiş olup olmadığını değil, aynı zamanda bunun bir *cinayet* mi, *adam öldürme* mi, *kıyım* mı, *saldırı* mı, yoksa başka bir şey mi olduğunu tayin ederler. Bunlar yasalarla tanımlanmış suçlardır. Fakat, kendileri hukuk alanında bilgili olmaları gerekmediği için, hüküm verecekleri özel olayla ilgili olarak, onlara bilgi vermeye yetkisi olan biri vardır. Ancak, o kişinin onlara söylediğine göre karar vermezlerse de, herhangi bir cezaya tabi olmazlar; meğerki vicdanlarına aykırı bir karar vermiş veya rüşvetle yoldan çıkarılmış olsunlar.

İyi bir yargıç veya yasaların iyi bir yorumcusunda olması gereken şeylerden birincisi, *adalet* denilen o temel doğa yasasının *iyi kavranmış olmasıdır.* Başka insanların yazdıklarının okunmasına değil, bir insanın kendi doğal aklına ve düşüncesine bağlı olan adaletin, en çok boş vakti olanlarda ve bu konuda düşünmeyi en çok sevenlerde en çok olduğu kabul edilir. İkinci olarak, *gereksiz servet ve unvanlara değer vermemek.* Üçüncü olarak, *hüküm verirken kendini bütün korku, öfke, nefret, aşk ve ihtiras duygularından uzak tutabilmek.* Dördüncü ve son olarak, *dinleme sabrı; dinlerken dikkat; ve dinlediği şeyi bellekte tutma, özümleme ve uygulama yeteneği.*

Yasa türleri. Yasaların farkları ve sınıflandırılması, bu konuda yazmış olan kişilerin farklı yöntemlerine bağlı olarak, farklı biçimlerde yapılmıştır. Çünkü bu, doğaya değil, yazarın ilgi alanına bağlıdır ve herkesin kendi yöntemine göre değişir. Justinianus Yasaları'nda yedi tür toplum yasası bulunur:

1. *Hükümdarın fermanları, kararnameleri ve yazılı buyrukları;* hükümdarın, yani imparatorun; çünkü bütün iktidar ondaydı. İngiltere krallarının beyanları da bunlar gibidir.

2. *Bütün Roma halkının kararları:* yani, senato tarafından görüşüldüklerinde, senatonun kararları. Bunlar, ilk olarak, egemenlik halka ait olduğu için, yasa hükmündeydiler; ve bunlardan, imparatorlarca iptal edilmemiş olanlar, imparatorluk otoritesiyle yürürlükte kalırdı. Çünkü, bağlayıcı bütün yasalar, onları iptal etme yetkisine sahip olanın iradesiyle yasadırlar. İngiltere'de Parlamento Yasaları bunlara benzer.

3. *Sıradan halkın kararları;* bunlar, senato tarafından değil, *halk meclisi* tarafından görüşülürdü. Onlardan, imparatorlarca iptal edilmemiş olanlar imparatorluk otoritesiyle yürürlükte kalırdı. İngiltere'de Avam Kamarası'nın kararları bunlara benzer.

4. *Senatus consulta, senatonun buyrukları;* Roma halkı sayıca o kadar artmıştı ki onları biraraya toplamak artık kolay değildi; bu nedenle, imparator, doğrudan halk meclisi yerine senatoya danışılmasını uygun gördü; bunlar, konsey[90] tasarruflarına bir ölçüde benzemektedir.

5. *Praetor ve* (bazı durumlarda) *aedile fermanları*[91]: İngiltere mahkemelerinde baş yargıçların kararları gibidir.

6. *Responsa prudentum*[92]: İmparator tarafından, kendilerine, yasaları yorumlama ve hukuksal konularda görüş isteyenlere görüş bildirme yetkisi varilmiş olan hukuk bilginlerinin kararları ve düşünceleridir. Yargıçlar, hüküm verirlerken, onların görüşlerini dikkate almak zorundaydılar. İngiltere yasaları gereğince, yargıçların uymak zorunda oldukları bilirkişi yazıları böyledir. Çünkü, İngiltere örf hukuku yargıçları, tam anlamıyla yargıç değil, *juris consulti*'dir[93]. Asıl yargıçlar veya halktan oniki kişi, bunlardan, hukuksal konularda görüş isterler.

7. *Yazılı olmayan örf ve âdetler:* Doğal hukuka aykırı olmadıkları sürece ve imparatorun zımni onayı ile, yasa hükmünde olup yasalara benzerler.

Yasaların bir başka sınıflandırılması. Yasalar, *doğal* ve *pozitif* yasalar olarak da sınıflandırılır. *Doğal* yasalar, ezelden beri yasadırlar ve, sadece *doğal* değil, ayrıca ahlak yasaları olarak da adlandırılır. Bunlar, on-dördüncü ve onbeşinci bölümlerde bahsetmiş olduğum, adalet, hakkaniyet, ve barış ve iyilik telkin eden bütün ahlaki erdemlerden oluşur. *Pozitif* yasalar ise, ezelden beri varolmayıp, başka insanlar üzerinde egemenlik sahibi olanların iradesiyle konulmuşlar ve yazıyla veya yasa koyucunun iradesini gösteren bir başka yöntemle insanlara bildirilmişlerdir.

Pozitif yasalardan bazıları *beşeri,* bazıları da *ilahi'dir,* beşeri pozitif yasalardan bazıları *hak* yasaları, bazıları da *ceza* yasalarıdır. *Hak* yasaları, uyrukların haklarını belirleyen, her bireyin mülkiyet ve diğer haklarını düzenleyen ve bütün uyruklara hitab eden yasalardır. Ceza yasaları ise, yasaları çiğneyenlere hangi cezaların verileceğini gösteren ve cezaların

infazından sorumlu kamu görevlilerine hitab eden yasalardır. Aslında herkes işlediği suçun cezasının ne olduğunu önceden bilmelidir; fakat ceza yasaları, kendi kendisini cezalandıracağı farzedilemeyecek olan suçluya değil, cezanın infazını gerçekleştirmekten sorumlu olan kamu görevlilerine hitab eder. Ceza yasaları, genellikle hak yasalarıyla birlikte yazılır ve bazen de hükümler olarak adlandırılır; çünkü, aslında bütün yasalar yasa koyucunun genel hükümleri veya kararlarıdır; her bir tekil hüküm de, davası görülen kişi için yasa gibidir.

İlahi pozitif yasaların yasa oldukları nasıl bilinir. İlahi pozitif yasalar (çünkü, ezeli ve evrensel oldukları için, bütün doğa yasaları ilahidir), ezelden beri varolmayan, genel olarak bütün insanlara değil sadece belirli bir halka hitab eden Tanrı buyrukları olarak, Tanrı tarafından onları bildirme yetkisi verilmiş olan kişilerce ilahi yasa olarak ilan edilen yasalardır. Fakat, bu ilahi pozitif yasaları ilan eden kişinin yetkisini Tanrı'dan aldığı nasıl bilinebilir? Tanrı, doğaüstü bir yoldan, bir insanı diğerlerine kendi yasalarını tebliğ etmekle görevlendirebilir. Ancak, yasaya uymakla yükümlü olan kişinin, yasayı ilan edenin yetkisinden emin olması bir yasanın en temel öğesidir, ve elbette ki bunu Tanrı'nın kendisinden öğrenemeyiz. *Doğaüstü esinden yoksun bir kişi, tebliğ edene vahiy indiğinden nasıl emin olabilir ve ona itaat etmesi nasıl sağlanabilir?* Birinci soruyu ele alırsak, özel olarak kendisine vahiy inmemiş bir kimsenin başka birine gelen vahiyden emin olması elbette ki imkânsızdır. Yaptığı görülen mucizelerden veya hayatının olağanüstü kutsallığına tanık: ol maktan veya yaptığı işlerin derin bilgeliği veya olağanüstü nimetlerinden hareketle, bir insana vahiy inmiş olduğuna inanılabilir belki; ama bunlar tanrısal müjdenin şaşmaz kanıtları değildir. Mucizeler harika şeylerdir gerçekten: fakat birisi için harika olan bir başkası için öyle olmayabilir. Kutsallık taklit edilebilir. Bu dünyanın zahiri nimetleri ise, doğal ve olağan nedenler yoluyla çoğu zaman Tanrı'nın işidir. Sonuç olarak, hiç kimse, doğal akıl yoluyla, bir insana Tanrı'dan vahiy inmiş olduğunu kesinkes bilemez; bu sadece bir inanç olabilir; işaretlerin güçlülük veya zayıflığına bağlı olarak, güçlü veya zayıf bir inanç.

İkinci soruya, yani ilahi yasalara itaat edilmesi nasıl sağlanabilir sorusuna gelince; bu o kadar zor bir soru değil. Tebliğ edilen yasa, hiç şüphesiz Tanrı yasası olan ve kişinin uymakla yükümlü olduğu doğal hukuka aykırı değilse, kişi o yasaya da uymakla yükümlüdür; uymakla

yükümlüdür diyorum, inanmakla değil: çünkü insanın inanç ve kendine ait düşünceleri, buyruklara değil, Tanrı'nın olağan ve olağanüstü işlerine bağlıdır. Doğaüstü hukuka inanmak değil, fakat sadece itaat etmek yeterlidir; bu inanç, Tanrı'ya olan bir vecibemiz de değildir; Tanrı'nın istediği kullarına bahşettiği bir şeydir sadece. İnançsızlık, O'nun yasalarından herhangi birinin ihlali değildir; doğa yasaları hariç, O'nun yasalarının tümüne bir inançsızlık olmadıkça. Bu dediklerim, konuyla ilgili olarak kutsal kitaptan örnekler ve kanıtlarla açıklanabilir. Tanrı'nın İbrahim ile, doğaüstü bir yoldan, yaptığı ahit şöyleydi *(Tekvin*, XVII. 10): *Seninle ve senden sonra senin zürriyetinle benim aramda tutacağın ahdim budur.* İbrahim'in çocukları ve torunları değildi bu vahyi alan, ve onlar o zaman daha dünyada yoktular bile; ancak yine de, bu ahdin taraflarıdırlar ve İbrahim'in onlara Tanrı yasası olarak bildirdiği şeye itaat etmekle yükümlüdürler; çünkü onlar, İbrahim gibi, çocuklar ve hizmetçileri üzerinde egemenlik hakkına sahip olan anaları ve babalarına itaatle yükümlüdürler. Yine, Tanrı, İbrahim'e, *yeryüzünün bütün milletleri sende mübarek kılınacaktır; çünkü biliyorum ki sen, çocuklarına ve ev halkına, senden sonra da Rabb'in yolunu tutmalarını, hak ve adaletten ayrılmamalarını emredeceksin*[94], derken, açıktır ki vahiy almamış ev halkının itaat borcu, kendi efendilerine[95] daha önceki itaat borcundan gelmekteydi. Sina Dağı'nda sadece Musa, Tanrı'nın huzuruna çıkmıştı; halkın oraya yaklaşması ölüm cezasıyla yasaklanmıştı; ancak yine de Musa'nın onlara Tanrı yasası olarak bildirdiği herşeye uymakla yükümlüydüler. Bu itaat edişlerinden başka hangi nedenle, *Bize konuş, biz seni duyarız, fakat Tanrı bize konuşmasın, yoksa ölürüz*[96] dediler? Bu iki alıntıda açıkça görülüyor ki, bir toplumda, Tanrı'nın iradesini gösteren kesin bir vahye nail olmamış bir uyruk, devletin emrine Tanrı emri olarak itaat edecektir: yoksa, insanlar kendi düşlerini veya tasavvurlarını Tanrı'nın emirleri olarak alacak olsalardı, Tanrı emrinin ne olduğunda mutabık kalacak iki kişi bile zor bulunurdu. Sonuç olarak, ahlak yasalarına yani doğa yasalarına aykırı olmayan bütün işlerde, her uyruk devletin yasalarınca ilahi yasa olarak ilan edilenlere itaatle yükümlüdür. Bu, herkes için gayet açıktır; çünkü, doğa yasalarına aykırı olmayan herşey egemenlik sahibi güç adına yasalaştırılabilir; ve Tanrı adına ilan edildiğinde insanların onunla daha az bağlı olmaları için bir neden yoktur. Ayrıca, dünyanın hiçbir yerinde,

insanların, devletçe Tanrı buyruğu olarak ilan edilenler dışında başka Tanrı buyruklarını benimsemelerine müsaade edilmez. Hıristiyan devletler, Hıristiyan dininden sapanları cezalandırırlar. Aynı şekilde, diğer devletler de, kendileri tarafından yasaklanmış bir dini geliştirip yayanları cezalandırır. Devlet tarafından düzenlenmemiş olan herşeyde, herkes özgürlüğünden eşit biçimde yararlanabilsin diye, bir doğa yasası ve dolayısıyla Tanrı'nın ebedi bir yasası olan adalet geçerlidir.

Yasaların bir başka sınıflandırılması. Yasalar, *temel* ve *temel olmayan* biçiminde de sınıflandırılır; ancak ben, hiçbir yazarda, bir temel yasanın ne demek olduğunu görebilmiş değilim. Yine de, yasalar bu biçimde bir diğerinden ayırdedilebilir.

Bir temel yasa nedir. Her devlette, bir temel yasa, kaldırıldığı takdirde devletin zayıfladığı ve sonunda, temeli tahrip olmuş bir bina gibi, tamamen çöktüğü bir yasadır. Bir temel yasa demek, uyrukların, ister bir monark ister bir meclis olsun, egemen güce verilmiş olan bütün yetkilere itaat etmeye zorunlu kılındıkları ve onsuz devletin ayakta kalamayacağı bir yasa demektir. Savaş ve barış ilan etmek, yargı, devlet görevlilerinin seçilmesi ve kamu yararı için egemenin gerekli göreceği bütün diğer işlerin yapılması egemen güce verilmiş olan yetkiler arasındadır. Temel olmayan bir yasa ise, kaldırıldığı takdirde, devletin yıkılmasına neden olmayan bir yasadır. Uyruklar arasındaki anlaşmazlıklarla ilgili yasalar böyledir. Yasaların türleri ve sınıflandırılması hakkında söyleyeceklerim bunlardan ibarettir.

Hukuk ve hak arasındaki ayrım. En bilgili yazarlarda bile, *lex civilis* ve *jus civile,* yani hukuk ve hak terimlerinin birbiriyle karıştırıldığını görüyorum. *Hak* demek, *özgürlük* demektir, yani toplum yasalarının bize verdiği *özgürlük. Toplumsal hukuk* ise, bir *yükümlülüktür* ve doğal hukukun bize verdiği özgürlüğü gen alır. Doğa, herkese, kendini kendi gücüyle koruma ve şüpheli bir komşuyu engellemek için ona baskın yapma hakkını vermişti: fakat, yasanın himayesi varsa, toplumsal hukuk bu hakkı bizden alır. *Lex* ve *jus, yükümlülük* ve *özgürlük* kadar bir diğerinden farklıdır.

Bir yasa ile bir berat arasındaki ayrım. Yasalar ve beratlar da birbiriyle karıştırılır ve aynı şey sanılır. Beratlar, egemenin uyruklarına tanıdığı lütuflar olup yasa değildir, yasalardan muafiyet niteliğindedirler. Bir yasa şu sözle anlatılır: *jubeo, injungo,* yani *emreder* ve *buyururum.* Bir berat ise şöyle: *dedi, concessi,* yani *verdim* ve *bahşettim.* Bir kişiye verilen veya bahşedilen bir şey, yasa zoruyla ona yüklenmez. Bir yasa, devletin tüm

uyruklarını kapsayacak şekilde yapılabilir. Oysa bir imtiyaz veya berat sadece tek bir kişiye veya halkın bir kısmına yöneliktir. Bir devletin bütün uyruklarının herhangi bir şeyde özgür olduklarını söylemek, o şeyle ilgili bir yasa yapılmamış olduğunu veya, yapılmışsa bile, artık yürürlükte olmadığını söylemekle eşanlamlıdır.

Bölüm 27
Suçlar, Mazeretler ve Hafifletici Nedenler Üzerine

Günah, nedir. Bir *günah,* sadece bir yasanın ihlali değil, ayrıca yasa koyucuya karşı gelinmesidir. Çünkü, böyle bir karşı gelme, yasa koyucunun bütün yasalarının birden ihlalidir ve dolayısıyla, sadece bir eylemin *işlenmesinden,* yasalarla menedilmiş sözlerin sarfedilmesinden, veya yasanın emrettiği bir şeyin *yapılmamasından* değil, ihlal etme *niyeti* veya amacından da oluşabilir. Çünkü yasayı ihlal etme amacı, yasanın uygulanmasını sağlama hakkına sahip olana karşı gelinmesidir. Başka birisinin mallarına, hizmetçilerine veya karısına sahip olmayı sadece tasavvur etmekten zevk almak, bunları ondan zorla veya hileyle almak niyeti yoksa, *tamah etmeyeceksin* diyen yasanın bir ihlali değildir: yaşamasından, sadece zarar ve rahatsızlık beklediği bir kişinin ölümünü tasavvur veya hayal etmekten bir kimsenin alabileceği haz da bir günah değildir; günah olan şey, bu tasavvur ve hayallere yönelik bir eylemi uygulamaya koyma iradesidir. Çünkü, gerçek olsaydı insanı sevindirecek olan bir şeyin hayal edilmesinden haz duymak, hem insanın hem de diğer canlı varlıkların doğası ile o kadar yakından bağlantılı bir duygudur ki, bunu bir günah kabul etmek insan olmayı bir günah saymak olurdu. Bunu düşünmek zihnin ilk hareketlerinin, Tanrı korkusuyla denetim altında tutuldukları halde, yine de günah olduğunu iddia edenlerin hem kendilerine hem de başkalarına haksızlık ettiklerini düşünmeye yöneltti. Fakat itiraf edeyim ki bu iddiada yanılmak, diğerinde yanılmaktan daha iyidir.

Suç nedir. Bir Suç, yasanın menettiği bir şeyin sözle veya eylemle yapılmasından veya yasanın emrettiği bir şeyin yapılmamasından oluşan bir günahtır. Böylece, her suç bir günahtır; fakat her günah bir suç değildir. Çalmaya veya öldürmeye niyet etmek, sözle veya eylemle tezahür etmese de, bir günahtır: çünkü, insanın düşüncelerini gören Tanrı bu günahı onun hesabına yazabilir: fakat bu, yapılmış veya söylenmiş bir şeyle tezahür edinceye ve böylece niyet bir insan yargıç tarafından ispat edilebilinceye kadar, bir suç olarak adlandırılmaz: Grekler, bu ayrımı, ἁμάρτημα ve ἔγκλημα veya ἀιτία [*amartema* ve *egklema* veya *aitia* -Çev.] kelimeleriyle tespit etmişler; bunlardan *günah* olarak tercüme edilen birincisi, yasadan herhangi bir ayrılma demektir; *suç* olarak tercüme edilen diğer ikisi ise,

sadece, bir kimsenin başka birini suçlayabileceği günah demektir. Fakat, herhangi bir harici eylemle asla tezahür etmeyen niyetlerden dolayı, insanlar birbirlerini suçlayamazlar. Aynı şekilde, *günah* demek olan *peccatum* kelimesiyle, Latinler yasadan sapan bütün davranışları ifade ederler; *algılamak* anlamına gelen *cerno* kelimesinden türettikleri *erimen* ile, bir yargıç önünde görünür kılınabilen ve dolayısıyla salt niyetten ibaret olmayan günahları kastederler.

Toplum yasalarının olmadığı yerde, suç yoktur. Günahın yasayla ve suçun da toplum yasası ile bu ilişkisinden, ilk olarak, yasanın olmadığı yerde günahın da olmadığı sonucu çıkar. Fakat doğa yasası ebedi olduğu için, sözleşme ihlalleri, nankörlük, küstahlık, ve ahlaki değerlere aykırı bütün eylemler daima günah olmaya devam edeceklerdir. İkinci olarak, toplum yasaları yoksa, suçlar da yoktur: çünkü, doğa yasası dışında başka bir yasa olmamakla, suçlama için yer olmaz; herkes kendi kendinin yargıcıdır ve sadece kendi vicdanı tarafından suçlanıp kendi niyetinin düzgünlüğü ile aklanır. Bu nedenle, niyeti düzgün ise, eylemi günah değildir: niyeti düzgün olmadığında ise, eylemi günahtır; ama suç değildir. Üçüncü olarak, egemen güç yok olduğunda, suç da yok olur; çünkü böyle bir güç olmadığında, yasaların koruması da olmaz; ve dolayısıyla herkes kendini kendi gücüyle koruyabilir: çünkü hiç kimse, egemen gücün kurulmasıyla, kendi bedenini koruma hakkından vazgeçmiş olarak kabul edilemez; egemenlik, kişinin can güvenliği için kurulmuştur. Fakat bu, sadece, onları koruyan gücün yok edilmesine katkıda bulunmamış olanlar için geçerlidir; çünkü böyle bir şey, ta baştan itibaren bir suç olurdu.

Doğa yasasını bilmemek kimseyi mazur kılmaz. Her suçun kaynağı, anlayış yeteneğinde bir kusur; veya muhakemede bir yanılgı; veya duyguların ani bir itilimidir. Anlayış yeteneğindeki kusur *bilgisizliktir;* muhakemedeki kusur ise, *hatalı görüş*. Bilgisizlik üç türdür; *yasaya, egemene,* ve *cezaya* ilişkin. Doğa yasasını bilmemek kimseyi mazur kılmaz; çünkü aklını kullanma yeteneğine erişmiş herkes, kendisine yapılmasını istemeyeceği bir şeyi başka birine yapmaması gerektiğini bilmelidir. Dolayısıyla, bir kimse hangi yere gelirse gelsin, o yerin yasalarına aykırı bir şey yaptığı takdirde, bu bir suçtur. Bir kimse, Hindistan'dan buraya gelip, buradaki insanları yeni bir dine girmeye ikna eder veya onlara, bu ülkenin yasalarına başkaldırılmasına yol açan herhangi bir şey öğretirse, öğrettiği şeyin doğruluğundan son derece emin olsa da, bir suç işlemiş olur ve

bundan ötürü haklı olarak cezalandırılabilir; sadece öğretisi yanlış olduğu için değil, aynı zamanda, başka birisi tarafından yapılmasını onaylamayacağı bir şey yaptığı için; yani, buradan bir insanın onun ülkesine gidip, oradaki dini değiştirmeye çalışması. Fakat toplum yasalarını bilmemek, yabancı bir ülkedeki bir kimseyi, bu yasalar ona bildirilinceye kadar mazur kılar; çünkü toplum yasaları o ana kadar bağlayıcı değildir.

Toplum yasalarını bilmemek bazen bir mazerettir. Aynı şekilde, bir insanın kendi ülkesinin toplum yasaları, isterse öğrenebileceği şekilde yeterince bildirilmemiş ise; doğa yasasına karşı eylemler hariç; bilmemek geçerli bir mazerettir: başka durumlarda ise, toplum yasalarını bilmemek kişiyi mazur kılmaz.

Egemenin bilinmemesi kişiyi mazur kılmaz. Bir kimsenin olağan ikamet yerindeki egemen gücü bilmemek, o kimseyi mazur kılmaz; çünkü o yerde kendisini korumakta olan gücün farkında olması gerekir.

Cezanın bilinmemesi kişiyi mazur kılmaz. Cezanın bilinmemesi, yasa ilan edilmiş ise, kişiyi mazur kılmaz: çünkü, yasayı ihlal ederken; ki arkadan ceza geleceği korkusu olmasaydı bir yasa olmaz, boş sözlerden ibaret kalırdı; kişi, onun ne olduğunu bilmese de, cezayı kabul etmektedir; çünkü, kendi iradesiyle bir iş yapan bir kimse, bu işin bilinen bütün sonuçlarını kabul ediyor demektir; ceza ise, her devlette, yasaların ihlal edilmesinin bilinen bir sonucudur; bu ceza yasa ile belirlenmiş olduğunda, kişi ona tabidir; yasa ile belirlenmemiş olduğunda ise, keyfi cezalandırmaya tabidir. Çünkü, kendi iradesininkinden başka bir sınırlama olmaksızın bir haksızlık yapan bir kimsenin, yasası ihlal edilmiş olanın iradesininkinden başka bir sınırlama olmaksızın ceza çekmesi aklın bir gereğidir.

Olaydan önce ilan edilmiş cezalar, olaydan sonra daha büyük cezalar verilmesinden kişiyi kurtarır. Fakat, bir ceza, yasanın kendisinde suça bağlanmış ise veya benzer durumlarda genellikle verilmiş ise; burada suçlu daha büyük bir cezadan kurtulur. Çünkü, önceden bilinen ceza, insanları eylemden caydırmak için yeterince büyük olmadığında, eyleme bir davettir: insanlar, işleyecekleri haksızlığın faydasını, görecekleri cezanın ağırlığı ile mukayese ettikleri vakit, doğal olarak, kendileri için en iyi görüneni seçerler: ve dolayısıyla, yasanın önceden belirlemiş olduğundan daha fazla veya başkalarının aynı suçtan ötürü almış oldukları cezadan daha fazla cezalandırıldıkları vakit, yasaya aldanmışlar, kanmışlardır.

Hiçbir şey, olaydan sonra yapılmış bir yasayla suç haline getirilemez. Bir olayın meydana gelmesinden sonra yapılan hiçbir yasa, onu bir suç haline getiremez: çünkü, eğer olay doğa yasasına aykırı ise, yasa olaydan önce yapılmış demektir; ve dolayısıyla bağlayıcı olamaz. Fakat, bir olayı men eden yasa, olay meydana gelmeden önce yapılmış olduğu halde; az önce belirtilen nedenle, ne yazılı olarak ne de emsal yoluyla, daha hafif olmayan bir ceza önceden bildirilmiş değilse, olayı yapan kişi konulan cezaya tabidir.

Doğru ve yanlış suç nedenleri hakkında hatalı ilkeler. Muhakeme yeteneğindeki kusurdan, yani yanılgıdan ötürü, insanlar yasaları şu üç yoldan ihlal etmeye yatkın olurlar, ilkin, yanlış ilkelerin benimsenmesi yoluyla: insanlar, bütün ülkelerde ve bütün çağlarda, haksız eylemlerin, onları işleyenlerin gücü ve zaferleriyle nasıl haklı çıkarıldığını ve, ülkelerinin yasalarını delip geçerek, güçsüzleri ve başarısızları ezen güçlü kişilere nasıl itibar edildiğini gözlemlemek sonucunda, şu türden sözleri, ilke olarak ve muhakemelerinin temeli olarak kabul ettikleri vakit olduğu gibi: *adalet boş bir sözdür; bir kimsenin kendi çabası ve gözüpekliği ile elde ettiği her şey onundur; bütün ülkelerdeki uygulama haksız olamaz; geçmişin emsalleri, benzer şeyleri yeniden yapmanın iyi bir gerekçesidir;* ve bu türden daha pek çok sözler. Bunlar kabul edilecek olursa, kendi başına hiçbir eylem bir suç olamaz ve, yasayla değil, onu işleyenlerin başarı derecesine bağlı olarak, bir suç haline getirilmelidir; ve aynı eylem, talih neyi gerektiriyorsa, erdemli veya erdemsiz bir şey olabilir; öyle ki Marius'un[97] bir suç kıldığı şeyi, Sylla[98] bir erdem yapacak, ve Sezar[99], aynı yasalar geçerli olmaya devam ettiği halde, tekrar bir suç haline dönüştürecektir. Bu durum, toplumsal barışın hep aleyhinedir.

Doğa yasasını yanlış yorumlayan sahte öğretmenler. İkinci olarak, doğa yasasını yanlış yorumlayan ve böylece onu toplum yasasına ters gibi gösteren; veya bir uyruğun göreviyle çelişkili kendi fikirlerini veya eski zamanların geleneklerini yasalar niyetine öğreten sahte öğretmenler yoluyla.

Öğretmenlerin, doğru ilkelerden, yanlış sonuçlar çıkarmaları. Üçüncü olarak, doğru ilkelerden hatalı sonuçlar çıkarmak yoluyla; ne yapılması gerektiğine karar verirken aceleci davranan insanlarda buna sık sık rastlanır; hem kendi anlayış kabiliyetlerine çok güvenen, hem de bu

türden şeylerde uzun zaman ve incelemeye değil, sadece sıradan deneyime ve iyi bir doğal zekâya gerek olduğunu sananlar işte böyledir; ve hiç kimse deneyim ve zekâdan yana eksik olduğunu düşünmez: daha az zor olmayan haklı ve haksızın bilgisine gelince, hiç kimse, zahmetli ve uzun süren bir öğrenme döneminden geçmeksizin, buna sahip olduğunu iddia etmeyecektir. Akıl yürütme yeteneğindeki kusurlardan ise, hiçbiri, kendi özel işlerini yönetme hakkına sahip bir kimsenin suçunu bağışlatmaz, şu kadar ki bu kusurlardan bazıları hafifletici olabilir; kamu görevi yapan bir kimsenin suçunu ise hiç bağışlatmaz; çünkü böyle bir kimse akıl sahibi olmak iddiasındadır; yoksa, mazeretini akıl eksikliği üzerine dayandırırdı.

Duyguları yüzünden. En sık rastlanan suç nedenleri olan duygulardan biri, beyhude gurur veya kişinin kendi değerini aptalca abartmasıdır; sanki değer farklılığı, kişinin zekâsı veya zenginliği veya soyu veya başka bir doğal niteliğinin bir sonucu imiş ve egemen güce sahip olanların iradesine bağlı değil imiş gibi. Buradan şöyle bir inanç çıkıyor ki, yasaların koyduğu ve genel olarak bütün uyrukları kapsayan cezalar, kendileri üzerinde, *avam* adı altında toplanan yoksul, tanınmamış ve basit insanlar üzerinde uygulandıkları sertlikle uygulanmamalıdır.

Zenginliğe güvenmek. İşte bu nedenle, kendilerine, servetlerinin büyüklüğüne göre değer biçen kişiler, genellikle, cezadan kaçabilecekleri, adaleti yönlendirebilecekleri, veya para veya diğer ödüllerle bağışlama elde edebilecekleri umuduyla, suç işlemeyi göze alırlar.

Ve dostlara güvenmek. Güçlü akrabaları olanlar ve toplum içinde şöhret kazanmış popüler insanlar da, yasaları uygulama yetkisine sahip olan güce baskın çıkabilecekleri umuduyla, yasaları çiğnemeye cüret ederler.

Bilgelik. Kendi bilgelikleri hakkında abartılı ve yanlış bir inanış sahibi olanlar ise, yönetenlerin eylemlerini eleştirmek ve otoritesini sorgulamak ve, kendi amaçları bakımından neyin suç olması gerekiyorsa sadece onun suç olacağını düşünerek, kamu önündeki konuşmalarıyla yasaları sarsmak hakkını kendilerinde görürler. Aynı şey, sahtekârlık ve komşularını aldatmak gibi suçlara yatkın olan kişilere de olur; çünkü bunlar, planlarının farkedilemeyecek kadar kurnazca olduğunu düşünürler. Ben derim ki bunlar kendi bilgeliklerine ilişkin yanlış bir inancın sonuçlarıdır. Devlet düzeninin sarsılmasında, ki bu sarsılma asla bir iç savaşsız olmaz, ilk tahrik edicilerden pek azı, planlarının gerçekleştiğini görecek kadar uzun yaşarlar: böylece onların suçlarının faydaları çocuklarına ve torunlarına ve

böyle bir şeyi hiç arzu etmeyecek olan kişilere geçer: bu da gösterir ki o kişiler sandıkları kadar bilge değildir. Farkedilmez umuduyla aldatan kimseler ise, aslında, kendilerini kandırırlar genellikle. İçinde saklandıklarına inandıkları karanlık, kendi körlüklerinden başka bir şey değildir. Böylesi kimseler, kendi gözlerini saklayarak herşeyin gizlenmiş olduğunu düşünen çocuklardan daha akıllı değildirler.

Genel olarak, beyhude gurur içindeki bütün insanlar, aynı zamanda ürkek yaratılışta olmadıkları sürece, öfkeye eğilimlidirler; çünkü, konuşmanın olağan serbestliğini istihfaf olarak yorumlamaya, başka insanlardan daha yatkın olurlar; ve öfkenin neden olmayacağı pek az suç vardır.

Nefret, şehvet, hırs, haset, suçun nedenleri. Nefret, şehvet, ihtiras ve tamah duygularına gelince, bunların hangi suçlara yol açma eğiliminde oldukları, herkesin deneyim ve anlayışı bakımından o kadar açıktır ki bunlar hakkında herhangi birşey söylemeye gerek yoktur, şu kadar ki bunlar hem insanın hem de diğer canlı yaratıkların doğasına o kadar bağlıdır ki onların etkileri, ancak, aklın olağanüstü kullanımıyla veya onları cezalandırmakta sürekli bir kararlılık yoluyla önlenebilir. Çünkü insanlar, nefret ettikleri şeylerde, sürekli ve kaçınılmaz bir rahatsızlık hissederler; öyle ki ya insanın sabrı sonsuz olmalı veya onu rahatsız eden şeyin gücünü uzaklaştırmak yoluyla insan rahatlatılmalıdır. Birincisi zordur; İkincisi ise, yasaları ihlal etmeksizin, çok daha fazla imkânsızdır. İhtiras ve tamah sürekli varolan ve kendilerini hissettiren duygulardır; akıl ise, onlara direnmek için, sürekli mevcut değildir: ve dolayısıyla cezasız kalma umudu var gibi göründüğünde, bu duygular eyleme geçer. Şehvete gelince, bu duygunun süreksizliği onun şiddetiyle telafi olunur ki bu şiddet bütün hafif veya belirsiz cezaların endişesini bastırmaya yeterlidir.

Korku bazen suçun nedenidir, mesela tehlike yakın veya bedensel olmadığında. Bütün duydular içinde, insanı, yasaları ihlal etmeye en az yönelten duygu korkudur. Hatta, bazı alicenap kişilikler müstesna, yasaları ihlal etmekten bir kazanç veya zevk elde edilecek gibi göründüğünde, insanları yasalara uymaya yönelten tek şeydir korku. Ancak, yine de pek çok durumlarda korku nedeniyle suç işlenebilir.

Çünkü, her korku ürettiği eylemi haklılaştırmaz, fakat sadece bizim *bedensel korku* dediğimiz ve insanın ondan kendini kurtarmak için o eylemden başka bir yol göremediği bedensel zarar korkusu. Bir kimse

saldırıya uğrar ve oracıkta öldürülmekten korkarsa ve ona saldıranı yaralamaktan başka bir kurtuluş yolu görmüyorsa: onu yaralayarak ölümüne yol açtığı takdirde, bu suç değildir; çünkü hiç kimsenin, devletin kurulmasıyla, yasa onun yardımına zamanında gelemiyorsa, canını veya bedenini korumaktan vazgeçtiği düşünülemez. Fakat, bir insanın eylemleri veya tehditlerinden hareketle, o insanın eline fırsat geçtiğinde beni öldüreceğini düşündüğüm için onu öldürmem, egemen güçten korunma talep etmek için gereken zamana ve olanaklara sahip olduğuma göre, bir suçtur. Yine, bir kimse, yasaları yapanların herhangi bir ceza öngörmemiş oldukları veya aklını kullanabilen bir insanın dikkate almaya değer bulmayacağını düşündükleri bir takım aşağılayıcı sözlere veya küçük zararlara maruz kalır ve, bunun öcünü almadığı takdirde, saygınlığını kaybedeceğinden ve dolayısıyla başkalarından da benzer şeylere maruz kalacağından korkarsa; ve bundan kaçınmak için, yasayı çiğner ve kendini, kişisel intikamının dehşetiyle, gelecek için korursa, bu bir suçtur: çünkü zarar bedensel değil, hayalidir ve, yine de, dünyanın bu bölgesinde, genç ve aklı havada insanlar arasında yaygın olan ve geçmişi çok geriye gitmeyen, yiğit ve kendi cesaretine güvenen bir kimsenin dikkate alamayacağı kadar gayrı ciddi bir gelenekle açıklanır. Yine, bir kimse, ya kendi batıl inançlarından ötürü ya da ona garip rüyalar ve hayallerden bahseden diğer insanlara çok fazla güvenmekten ötürü, ruhlardan korkmakta ise; ve böylece, yapılması, veya yapılmaması, yasalara aykırı olan muhtelif şeyleri yaptığı, veya yapmaktan kaçındığı takdirde ruhların kendisine zarar vereceğine inandırılmış ise, böylece yapılan, veya yapılmasından kaçınılan, şey bu korku tarafından haklılaştırılmaz ve bir suçtur. Çünkü, daha önce ikinci bölümde göstermiş olduğum gibi, rüyalar, uyanık iken duyularımızın almış olduğu izlenimlerden sonra uykuda devam eden hayallerden ibarettir doğal olarak; ve dolayısıyla kendisinin veya başka birinin rüyasından veya sözde vizyonundan veya görünmez ruhların gücüne ilişkin devletçe izin verilenin ötesinde bir sanıdan hareketle yasayı çiğneyen bir kimse doğa yasasından ayrılmıştır, ki bu kesin bir suçtur, ve kendisinin veya başka bir özel kişinin kafasının imgelerini izlemiştir. Bu kimse, böylesi imgelerin herhangi bir anlama gelip gelmediğini veya rüyasını anlatan insanın doğru mu yoksa yalan mı söylediğini asla bilemez; eğer her özel kişi onları izlemekte serbest olsaydı; ki, doğa yasası gereğince, tek bir kişi bu

serbestliğe sahip olduğunda, diğer herkesin de sahip olması gerekirdi; işte o zaman, hiçbir yasa ayakta durmaz ve bütün devlet çökerdi.

Suçlar eşit değildir. Bu farklı suç kaynaklarından görülmektedir ki bütün suçlar, eski Stoacıların iddia ettikleri gibi, aynı alaşımdan değildirler. Sadece, suç olduğu sanılan bir şeyin öyle olmadığını gösteren MAZERET için değil; aynı zamanda, büyük görünen bir suçu daha az büyük kılan HAFIFLETICI NEDEN için de yer vardır. Stoacıların haklı olarak işaret ettikleri gibi, düz bir çizgiden bütün sapmalar nasıl eğrilik ise, bütün suçlar adaletsizlik adını haketseler bile: bütün eğri çizgilerin aynı eğrilikte olmayışı gibi, bütün suçlar da aynı ölçüde adaletsiz değildir; bunu göremeyen Stoacılar, yasa önünde, bir tavuğu öldürmenin, insanın kendi babasını öldürmesi kadar büyük bir suç olduğunu savundular.

Kesin mazeretler. Bir suçu tam olarak mazur kılan ve onu bir suç olmaktan çıkaran bir şey, aynı zamanda, yasayı da bağlayıcı olmaktan çıkarır. Çünkü yasaya karşı yapılan eylem, eğer onu yapan kişi yasaya bağlı ise, suçtan başka bir şey olamaz.

Yasayı bilme imkânının olmayışı kesin bir mazerettir. Çünkü bir kimsenin öğrenme imkânı olmayan bir yasa bağlayıcı değildir. Ancak, araştırma çabasının olmayışı, öğrenme imkânının yokluğu olarak görülemez; ayrıca, kendi işlerinin yönetimi için yeterli akla sahip olduğunu iddia eden hiç kimse, doğa yasalarını bilme imkânından yoksun olduğunu ileri süremez; çünkü doğa yasaları, o kimsenin sahip olduğunu iddia ettiği akıl ile bilinebilir: sadece çocuklar ve deliler doğa yasasına karşı işlenen suçlardan mazur görülürler.

Bir kimse tutsak olduğunda veya düşmanın gücü altında bulunduğunda (ki insanın kendisi veya geçim araçları düşmanın gücü altında olduğunda insan düşmanın gücü altında bulunuyor demektir), eğer bu kendi kusuru sonucunda böyle olmamış ise, yasa bağlayıcı olmaktan çıkar; çünkü ya düşmana boyun eğecek ya da ölecektir; ve dolayısıyla böyle bir durumda düşmana boyun eğmek suç değildir: çünkü herkes, yasanın koruması olmadığında, elinden gelen herşeyle kendini koruma hakkına sahiptir. Eğer bir kimse, derhal öldürülmek korkusuyla, yasaya aykırı bir iş yapmak zorunda kalırsa, tamamen mazurdur; çünkü hiçbir yasa, bir insanı, kendini korumaktan vazgeçmeye zorlayamaz. Böyle bir yasa zorunlu olsa idi bile; insan şöyle düşünürdü, *Eğer onu yapmazsam, hemen ölürüm; eğer*

yaparsam, daha sonra ölürüm; dolayısıyla, onu yaparak daha fazla yaşarım; böylece doğa, o kimseyi, o işi yapmaya zorlar.

Bir kimse, gıdaya veya yaşaması için gerekli başka bir şeye muhtaç ise ve ancak yasaya karşı bir eylemle hayatını sürdürebilecek ise; sözgelimi, büyük bir açlıkta, para veya hayırseverlik karşılığında elde etmesi mümkün olmayan gıdayı zorla veya kurnazlıkla ele geçirirse; veya canını kurtarmak için başka birinin kılıcını onun elinden çekip alırsa; yukarıda anlatılan nedenden dolayı tümüyle suçsuzdur.

Amile karşı mazeretler. Ayrıca, başka birinin yetkisiyle yasaya karşı yapılan işler de, o yetkiyle, amil karşısında mazur kılınır; çünkü hiç kimse, kendi eylemini, onun aracından ibaret olan başka birinde suçlamamalıdır: fakat bu, zarar gören bir üçüncü kişiye karşı mazur kılınmaz; çünkü yasanın çiğnenmesinde, hem amil hem de fail suçlu durumdadırlar. Buradan şu sonuç çıkıyor ki egemen güce sahip olan kişi veya meclis, birisine, daha önceki bir yasaya aykırı bir iş yapmasını emrettiğinde, bu işin yapılması tümüyle mazur kılınır: çünkü, kendisi amil olduğu için, onu mahkûm edemez; ve egemen tarafından adalet içinde mahkûm edilemeyen bir şey, başka biri tarafından adalet içinde cezalandırılamaz. Ayrıca, egemen, kendisinin önceki bir yasasına aykırı birşey yapılmasını emrettiğinde, o işle ilgili emir yasanın bir iptalidir.

Eğer egemen güce sahip olan kişi veya meclis, egemenlikle ilgili herhangi bir temel haktan vazgeçtiği ve böylece uyruk, egemen gücün yani devletin varlığı ile uyumlu olmayan herhangi bir özgürlük elde ettiği zaman, uyruk, tanınan özgürlüğe aykırı herhangi bir konudaki buyruğa uymayı reddederse, bu yine de bir kabahattir ve uyruğun görevine aykırıdır: çünkü o, egemenlikle çelişkili olan şeyleri bilmekle yükümlüdür, çünkü egemenlik onun rızası ile ve onun korunması amacıyla kurulmuştur; ve bununla çelişkili bir özgürlük, bu özgürlüğün zararlı sonuçlarının bilinmemesi nedeniyle verilmiş demektir. Fakat uyruk, öyle bir buyruğa sadece itaat etmez, ayrıca onun icrasında bir kamu görevlisine direnirse, işte o zaman bu bir suçtur; çünkü uyruk, barış bozulmaksızın, şikâyet üzerine, uğradığı zararı giderebilirdi.

Suçun dereceleri değişik ölçeklerde ele alınır ve ölçülür; önce, kaynağın veya nedenin habisliği ile; ikinci olarak, emsalin yayılmasıyla; üçüncü olarak, suçun etkilerinin zararıyla; ve dördüncü olarak, zamanlar, yerler ve kişilerin çakışmasıyla.

Güç inana suçu ağırlaştırır. Yasaya karşı yapılan bir eylem, eğer yasayı uygulayacak olanlara direnmek için güç, servet veya dostlara sahip olunduğu inanç ve güveninden kaynaklanıyorsa, keşfedilmeme veya kaçma umudundan kaynaklanma durumuna kıyasla, daha büyük bir suçtur: çünkü, güç kullanarak cezasız kalınacağı inancından, bütün zamanlarda ve her türlü baştan çıkarmalar sonucunda, bütün yasaların hafife alınması doğar; oysa, diğer durumda, bir inşanı kaçmaya yönelten tehlike endişesi, onu, gelecek için daha itaatkâr kılar. Suç olduğunu bildiğimiz bir suç, onun yasal olduğu yolundaki yanlış bir inançtan doğan aynı suça kıyasla, daha büyüktür; çünkü onu kendi vicdanı hilafına işleyen kişi, onu, aynı şeyi yeniden işlemeye teşvik eden kendi gücüne veya başka bir kudretine güvenmektedir: fakat, onu yanlışlıkla yapan kişi, yanlışlığı ona gösterildikten sonra, yasaya uyar.

Kötü öğretmenler suçu hafifleştirir. Yanılgısı, bir öğretmenin veya yetkili kılınmış bir yasa yorumcusunun otoritesinden kaynaklanan bir kimse, yanılgısı kendi ilkeleri ve muhakemesinin keyfice izlenmesinden kaynaklanan bir kimse kadar kusurlu değildir: çünkü devletin verdiği yetkiyle öğreten tarafından öğretilen şeyleri devlet öğretiyor demektir ve bunlar, aynı otorite tarafından kontrol edilene kadar, yasa gibidirler; ve egemen gücün bir inkârını içlerinde taşımayan ve açık bir yasaya da karşı olmayan bütün suçlarda, bunlar tümüyle mazur kılar: oysa, eylemlerini kendi muhakemesine dayayan bir kimse, muhakemesinin doğruluk veya yanlışlığına göre, ayakta kalmalı veya düşmelidir.

Cezasız kalma emsalleri suçu hafifletir. Aynı suç, başka insanlarda sürekli olarak cezalandırılmış ise, geçmişte çok sayıda cezasız kalma emsallerinin olduğu duruma kıyasla, daha büyük bir suçtur. Çünkü bu emsaller, bizzat egemen tarafından verilmiş, cezasız kalma umutlarıdır: ve bir kimseyi suç işlemeye teşvik edecek ölçüde bir umut ve affedilme inancı yaratmış olan egemen, suçta bir pay sahibi olduğu için, suçluyu bütün suçla itham edemez.

Taammüt suçu ağırlaştırır. Ani bir tutkudan kaynaklanan bir suç, aynı suçun uzun süreli bir düşünmeden kaynaklandığı duruma göre, o kadar büyük değildir: çünkü birinci durumda, insan doğasının yaygın zayıflığında yatan bir hafifletici neden vardır: fakat suçu önceden düşünerek işleyen bir kimse, ölçüp biçmiş ve suçun cezasını ve bunun insan toplumu bakımından sonuçlarını düşünmüştür; ve, suçu işlemekle, bütün bunları kendi

arzusundan daha küçük görmüş ve önemsememiştir. Fakat, tam bir mazeret için yeterli hiçbir ani tutku yoktur: yasanın ilk bilinmesi ile eylemin yapılması arasındaki bütün süre, bir teemmül süresi olarak kabul edilecektir; çünkü, yasayı düşünerek, tutkularının olağandışılığını düzeltmesi gerekirdi.

Yasanın, alenen ve özenle, bütün insanların önünde okunup açıklanması durumunda yasaya karşı yapılan bir eylem, insanların, böyle bir açıklama olmaksızın, zorlukla, belirsizlikle ve kendi işlerinin neden olduğu kesintilerle yasayı öğrenmeye terkedildikleri ve özel kişiler tarafından bilgilendirildikleri duruma kıyasla, daha büyük bir suçtur: çünkü bu ikinci durumda, kusurun bir kısmı, herkeste bulunan yanılma eğilimine aittir; fakat, ikinci durumda, belirgin ihmal vardır ki bu, egemen gücün şu veya bu ölçüde küçümsenmesi ile birlikte varolur.

Egemenin örtülü onayı suçu hafifletir. Yasanın açıkça mahkûm ettiği; fakat, yasa yapıcının, iradesinin başka açık işaretleriyle, örtülü olarak onayladığı eylemler, hem yasa hem de yasa yapıcı tarafından mahkûm edilen eylemlere kıyasla, daha küçük suçlardır. Yasa yapıcının iradesi bir yasa olduğuna göre, bu durumda iki çelişkili yasa var gibi görünmektedir; öyle iki yasa ki insanlar, egemenin, onun buyruğu ile ifade edilenler dışındaki diğer işaretlerle ortaya konulan onayını dikkate almak durumunda olsalardı, tam bir mazeret olurdu. Fakat, sadece onun yasasının ihlalinden değil, aynı zamanda ona uyulmamasından da doğan cezalar olduğu için, ihlalden kısmen egemen sorumludur ve dolayısıyla suçun tümünü suçluya yükleyemez. Sözgelimi, yasa düelloları yasaklar; ceza ağırlaştırılır: öte yandan, düelloyu reddeden bir kimse telafisiz bir aşağılanma ve küçük görülmeye maruz kalır: ve bazen de, bizzat egemen tarafından, savaşta herhangi bir sorumluluk veya görev almaya layık olmayan birisi olarak görülür. Bütün insanların, meşru olarak, egemen güce sahip olanların gözüne girmeye çalıştıkları dikkate alındığında, o kişinin düelloyu kabul etmesi durumunda, sert bir şekilde cezalandırılmaması gerekir; çünkü kusur, kısmen, cezalandırana atfedilebilir: bunu, kişisel öç alma özgürlüğünü veya başka bir itaatsizlik türünü savunmak için değil, yöneticilerin açıkça yasak ettikleri bir şeyi belli belirsiz bir şekilde tasvip etmemeye özen göstermeleri için söylüyorum. Hükümdarların davranışlarıyla ortaya koydukları emsaller, onları görenler için, kendi davranışlarını yönlendirmekte, yasaların kendilerinden daha etkilidir ve her

zaman da böyle olmuştur. Bizim görevimiz, onların yaptıklarını değil, söylediklerini yapmak olsa da; Tanrı, insana, hu ilkeyi izlemesi için olağanüstü ve doğaüstü bir lütuf verinceye kadar bu görev asla yerine getirilmeyecektir.

Suçların, sonuçlarına göre karşılaştırılması. Yine, suçları, sonuçlarının kötülüğü bakımından karşılaştırırsak; ilk olarak, aynı bir olgu, pek çok kişinin zararına olduğu vakit, az sayıda kişinin zararına olduğu duruma göre, daha büyüktür. Dolayısıyla, bir olgu sadece şimdiki zamanda değil, fakat ayrıca, emsal oluşturarak, gelecekte de zarar veriyorsa, sadece şimdiki zamanda zarar vermesine kıyasla, daha büyük bir suçtur: çünkü birincisi, doğurgan bir suçtur ve pek çok kişiye zarar verecek şekilde çoğalır; İkincisi ise kısırdır. Toplumda kurulu dine karşı düşünceler savunmak, özel bir kişiye kıyasla yetkili bir öğretmende, daha büyük bir yanılgıdır: aynı şekilde, adice, iffetsizce yaşamak veya dine aykırı hareketlerde bulunmak da böyledir. Yine, bir hukuk profesörünün, egemen gücün zayıflamasına yol açan herhangi bir görüşü savunması veya bir iş yapması, bir başkasının aynı şeyi yapmasından daha büyük bir suçtur: ayrıca, pek çok kişi tarafından tavsiyeleri izlenecek veya hareketleri taklit edilecek ölçüde bir bilgelik şöhretine sahip olan bir kişinin yasaya karşı bir harekette bulunması, bir başkasının aynı şeyi yapmasından daha büyük bir suçtur: çünkü böyle kişiler sadece suç işlemiş olmaz, ayrıca başkalarına bunu yasal imiş gibi öğretirler. Genelde ise, bütün suçlar, oluşturdukları kötü örnek nedeniyle; yani, gittikleri yoldan çok, başkalarının onların önüne tuttukları ışığı izleyen zayıf kişilere yönelik kötü etkileri nedeniyle daha büyüktür.

Laesæ Majestas[100]. Devlete karşı hasmane eylemler de, özel kişilere yönelik hasmane eylemlerden daha büyük suçlardır; çünkü zarar herkesi kapsar: devletin kuvvetlerinin veya sırlarının düşmana ifşa edilmesi böyle bir suçtur; ayrıca, ister bir monark ister bir meclis olsun, devletin temsilcisinin canına yönelik girişimler; ve şimdiki veya gelecekteki temsilcinin otoritesini azaltmayı hedefleyen sözlü veya eylemli çabalar da böyledir: Latinler'in *crimina laesæ majestatis*[101] dedikleri bu suçlar, temel bir yasaya aykırı planlar veya eylemlerden oluşur.

Rüşvet ve yalana tanıklık. Yargıyı etkisiz kılan suçlar, bir veya birkaç kişiye yapılan haksızlıklara kıyasla, daha büyük suçlardır; yanlış hüküm

veya tanıklık vermek için para almanın, bir insanı benzer veya daha büyük bir parayla aldatmaktan daha büyük bir suç olması gibi; çünkü böyle hükümlere dayanan kişi yanılmakla kalmaz; ayrıca, bütün hükümler yararsız hale gelir ve güç kullanmaya, kişisel öç almaya giden yol açılmış olur.

İhtilas. Kamu hazinesi veya gelirlerinin soyulması ve aşırılması, özel bir kişinin soyulması veya dolandırılmasından daha büyük bir suçtur: çünkü kamuyu soymak, herkesi birden soymaktır.

Kalpazanlık. Kamu görevlisi sıfatının sahtecilikle ele geçirilmesi, kamu mühürleri veya kamu parasının taklit edilmesi de, özel bir kişinin şahsiyetinin veya mührünün taklit edilmesinden daha büyük bir suçtur; çünkü bu alanda sahtecilik çok sayıda insana zarar verir.

Özel kişiler aleyhine suçların karşılaştırılması. Yasaya karşı özel kişilere yapılan eylemlerden en büyük suç olan, insanların ortak görüşünde, zararı en fazla hissedilir olandır. Dolayısıyla:

Yasaya karşı öldürmek, can kaybı içermeyen başka herhangi bir haksızlıktan daha büyük bir suçtur.

İşkence ederek öldürmek, sadece öldürmekten daha büyük bir suçtur.

Bir organın kesilmesi, bir kimsenin mallarının soyulmasından daha büyük bir suçtur.

Bir kimsenin mallarını onu öldürmek tehdidiyle soymak, gizlice çalmaktan daha büyük bir suçtur.

Gizlice çalmak, kişinin rızasını onu aldatarak elde etmekten daha büyük bir suçtur.

Bekâretin zorla bozulması, aynı şeyin tatlı dille yapılmasından daha büyük bir suçtur.

Evli bir kadının iffetinin bozulması, evli olmayan bir kadının iffetinin bozulmasından daha büyük bir suçtur.

Çünkü bütün bu şeylere genel olarak değer verilir: aynı suça karşı bazı kişiler daha duyarlı, bazı kişiler de daha az duyarlı olsa bile. Fakat yasa, insanların özel değil genel eğilimini dikkate alır.

Dolayısıyla, insanların, sözle veya hareketle ifade edilmiş hakaretten gücenmeleri, bu sözler veya hareketler gücenen kişinin o anlık üzüntüsünden başka bir zarara neden olmadığı vakit, Grekler'in, Romalılar'ın ve diğer eski ve yeni devletlerin yasalarında gözönüne alınmamıştır; bu üzüntünün gerçek nedeninin, kendi erdemlerine güvenen

kişileri etkilemeyen hakarette değil, hakaretten gücenen kişinin alçaklığında yattığı varsayılmıştır.

Yine, özel bir kişiye karşı işlenen suç, kişiye, zamana ve yere bağlı olarak ağırlaşır. Bir kimsenin kendi anasını veya babasını öldürmesi, başka birini öldürmesinden daha büyük bir suçtur: çünkü ana ve baba, güçlerini toplum yasasına teslim etmiş olsalar da, bir egemenin onuruna sahip olmalıdırlar; çünkü, başlangıçta buna sahiptiler. Yoksul bir kişiyi soymak, varlıklı bir kişiyi soymaktan daha büyük bir suçtur; çünkü bu, yoksul için, daha fazla hissedilen bir zarardır.

İbadet için ayrılmış zamanda veya yerde işlenen bir suç, bir başka zamanda veya yerde işlenmiş aynı suça göre, daha büyüktür: çünkü böyle bir suç, yasanın daha büyük bir istihfafından doğar.

Pek çok başka ağırlaştırma ve hafifletme nedenleri sayılabilir: fakat burada belirttiklerimle, herkes, önerilen başka herhangi bir suçun büyüklüğünü kolayca ölçebilir.

Kamu suçları nedir. Son olarak, hemen bütün suçlarda, sadece özel kişilere değil, aynı zamanda devlete de bir haksızlık olduğu için; bir suç, itham devletin adına yapıldığında, kamu suçu olarak adlandırılır: özel bir kişi adına yapıldığında ise, özel bir suç olarak; ve davalar da buna göre, *judicia publica*, yani kamu davaları veya özel davalar olarak adlandırılır. Sözgelimi bir cinayet ithamında, itham eden özel bir kişi ise, dava bir Özel Dava'dır; itham eden egemen ise, dava bir Kamu Davası'dır.

Bölüm 28
Cezalar ve Ödüller Üzerine

Cezanın tanımlanması. Bir CEZA, kamu otoritesi tarafından bir yasa ihlali olarak görülen bir şeyi yapmış veya ihmal etmiş olan birine, insanlar itaate daha eğimli olsunlar diye, aynı otorite tarafından verilen bir kötülüktür.

Cezalandırma hakkı nereden gelir. Bu tanımdan herhangi bir sonuç çıkarmadan önce, cevaplanması gereken çok önemli bir soru vardır; herhangi bir durumda ceza verme hakkı veya yetkisi nereden kaynaklanmıştır? Çünkü, daha önce söylenmiş olanlara göre, hiçkimsenin, sözleşme gereği, şiddete direnmeme yükümlülüğü altında olduğu düşünülemez; ve dolayısıyla hiç kimse, başka birine, kendisi üzerinde şiddet uygulama hakkını vermiş olamaz. Bir devlet kurulurken, herkes başka birini savunmak hakkını bırakır; fakat kendini savunmak hakkını değil. Ayrıca, yine herkes, egemenliğe sahip olan kişiye, başka birinin cezalandırılmasında yardımcı olmayı yükümlenir; fakat kendisinin cezalandırılmasında değil. Fakat, başka birine ceza vermede egemene yardımcı olmayı taahhüt etmek, taahhüt eden kişi bizzat ceza verme hakkına sahip olmadıkça, egemene, cezalandırma hakkı vermek değildir. Dolayısıyla şurası açıktır ki devletin, yani, onu temsil edenin veya edenlerin, ceza vermek için sahip oldukları hak, uyrukların herhangi bir bahş veya ihsanına dayanmaz. Fakat yine daha önce gösterdim ki, devletin kurulmasından önce, herkesin, her şeye ve kendi varlığını korumak için gerekli bulduklarını yapmaya hakkı vardı; yani, kendi varlığını korumak amacıyla, herhangi birini boyun eğdirmeye, yaralamaya veya öldürmeye. İşte bu, her devlette kullanılan cezalandırma hakkının temelidir. Çünkü uyruklar egemene bu hakkı vermemişler; sadece, kendi haklarını bırakırken, bütün uyrukların korunması amacıyla egemenin uygun göreceği şekilde kendi hakkını kullanması için onu güçlendirmişlerdir: böylece bu hak verilmemiş, fakat ona ve sadece ona bırakılmıştır; ve (doğal hukukun egemen için koyduğu sınırlar müstesna), herkesin kendi komşusuna karşı savaş içinde olduğu salt doğa durumunda olduğu gibi, eksiksiz biçimde ona bırakılmıştır.

Kişisel yaralamalar ve intikamlar ceza değildir. Cezanın tanımından, ilk olarak, ne kişisel intikamların ne de yaralamaların ceza olarak

adlandırılamayacağı sonucunu çıkarıyorum; çünkü bunlar kamu otoritesinden kaynaklanmazlar.

İlgi gösterilmemesi de ceza değildir; İkinci olarak, kamu makamları tarafından ihmal edilmek ve ilgi gösterilmemek de ceza değildir; çünkü böylece herhangi bir kişiye yeni bir kötülük yapılmış olmaz; kişi sadece daha önce içinde bulunduğu durumda bırakılır.

Kamu davası olmaksızın verilen ıstırap da ceza değildir; Üçüncü olarak, önceden yargılama ve mahkûmiyet olmaksızın kamu otoritesi tarafından yapılan bir kötülük de ceza adıyla anılamaz; bu, düşmanca bir hareketten ibarettir; çünkü bir kimsenin cezalandırılma nedeni olan eylem, ilk önce, kamu otoritesi tarafından bir yasa ihlali olarak takdir edilmelidir.

Gaspedilmiş iktidar tarafından verilen ıstırap da ceza değildir; Dördüncü olarak, gaspedilmiş iktidar tarafından ve egemenden gelen yetki olmaksızın yargıçlar tarafından verilen kötülük de bir ceza değil; sadece bir düşmanlık hareketidir; çünkü gaspedilmiş iktidarın eylemlerinin amili, mahkûm edilen kişi değildir; ve dolayısıyla kamu otoritesinin eylemleri değildir bunlar.

Gelecek iyiliğe bakılmadan verilen ıstırap da ceza değildir. Beşinci olarak, suçluyu veya, emsal yoluyla, diğer insanları yasalara uymaya yöneltme niyeti veya ihtimali olmaksızın verilen kötülükler de ceza değildir; sadece düşmanca eylemlerdir: çünkü böyle bir amaç olmadıkça, verilen hiçbir zarar ceza kapsamına girmez.

Doğal kötü sonuçlar da ceza değildir. Altıncı olarak, bir kimsenin başka birine saldırırken kendisinin öldürülmesi veya yaralanmasında olduğu gibi; veya yasal olmayan bir şey yaptığı için hastalanmasında olduğu gibi, bazı eylemlere, doğa tarafından muhtelif zararlı sonuçlar eklenmiştir; doğanın yaratıcısı olan Tanrı bakımından, bu gibi sonuçların tasarlanmış ve dolayısıyla ilahi cezalar oldukları söylenebilirse de; insanlar bakımından, ceza kapsamı içine girmezler, çünkü beşeri otoriteyle verilmemiştirler.

Verilen zarar, yasa ihlalinin faydasından az ise, ceza değildir. Yedinci olarak, verilen zarar, işlenen suçu doğal olarak izleyen fayda veya hoşnutluktan daha az ise, bu zarar da suçun tanımı içine girmez; ve bir suçun cezalandırılmasından ziyade, bedeli veya ödenmesidir: çünkü cezanın özelliği, amacının, insanları yasaya uymaya yöneltmesidir; verilen zarar yapılan ihlalin faydasından az olduğunda, bu amacı sağlamaz ve tersine bir etki yaratır.

Ceza yasaya ilişik olduğunda, daha büyük bir zarar ceza değil düşmanlıktır. Sekizinci olarak, yasada belirlenmiş ve öngörülmüş bir ceza varken, suç işlendikten sonra daha büyük bir ceza verilirse, cezadaki fazlalık ceza değil bir düşmanlık eylemidir. Cezalandırmanın amacı intikam değil korkutma olduğu, ve bilinmeyen bir büyük cezanın korkutuculuğu, daha küçük bir cezanın yasada ilan edilmesiyle giderildiği için, beklenmeyen eklenti cezanın bir parçası değildir. Fakat yasada belirlenmiş hiçbir ceza yoksa, suçtan ötürü suçlunun çarptırıldığı şey, cezalandırma özelliğine sahiptir. Çünkü, cezası belirlenmemiş bir yasa ihlaline karışan kişi, belirsiz, yani keyfi bir cezaya çarptırılacağını bilir.

Yasadan önce yapılmış bir eylem için verilen zarar da ceza değildir. Dokuzuncu olarak, bir eylem için verilen zarar, daha önceden o eylemi yasaklayan bir yasa yoktu ise, ceza değil düşmanca bir harekettir: çünkü yasadan önce yasanın ihlali olamaz: cezalandırma, yasanın bir ihlali olarak değerlendirilmiş bir eylemi gerektirir; dolayısıyla, yasa yapılmazdan önce verilmiş bir zarar bir ceza değil düşmanca bir eylemdir.

Devletin temsilcisi cezalandırılamaz. Onuncu olarak, devletin temsilcisine verilen zarar, cezalandırma değil, düşmanca bir eylemdir: çünkü cezalandırmanın özelliği kamu otoritesi tarafından verilmesidir ki bu otorite temsilcinin kendisidir sadece.

İsyan eden uyruklara, cezalandırma yoluyla değil, savaş hakkıyla zarar verilir. Son olarak, aleni bir düşmana verilen zarar, cezalandırma kapsamına girmez; çünkü onlar ya hiçbir zaman yasalara tabi olmamışlardır ve dolayısıyla yasaları çiğnemeleri sözkonusu olamaz; ya da, geçmişte yasalara tabi oldukları halde, artık olmadıklarını beyan ettikleri için, yasaları ihlal ettiklerini kabul etmezler; bu nedenle, onlara verilebilecek bütün zararlar hasmane eylemler olarak görülmelidir. Aleni, düşmanlıkta ise, her türden kötülüğün yapılması yasaldır. Buradan şu sonuç çıkar ki bir uyruk, hareketle veya sözle, bilerek ve isteyerek, devletin temsilcisinin otoritesini inkâr ederse (vatana ihanet için daha önceden belirlenmiş ceza ne olursa olsun) o kişi, temsilcinin istediği herhangi bir şeye meşru olarak katlanmak zorunda bırakılabilir. Çünkü, uyrukluğu reddetmekle, yasaların koyduğu cezaları da reddetmiş olmaktadır ve dolayısıyla devletin bir düşmanı gibi acı çeker; yani, temsilcinin isteğine göre. Yasalarda belirlenmiş cezalar, uyruklar içindir, düşmanlar için değil; onlar, geçmişte

kendi istekleriyle uyruk olmuşlar, fakat bilerek başkaldırmak suretiyle, egemen gücü reddetmişlerdir.

Cezaların ilk ve en genel sınıflandırması, *ilahi* ve *beşeri* cezalar olarak yapılır. Birinci tür cezalardan, daha sonra yeri geldikçe bahsedeceğim. *Beşeri* cezalar, insan emriyle verilen cezalardır; ve ya *bedensel* ya da *parasal*, veya itibarını alma, veya *hapis* veya *sürgün*, veya bunların bir karışımı.

Bedensel cezalar. Bedensel ceza, doğrudan bedene uygulanan ve onu uygulayanın niyetine göre uygulanan cezadır; kırbaçlama, yaralama, veya daha önce yasal biçimde yararlanılan bedensel zevklerden mahrum bırakma işte böyle cezalardır.

Ölüm cezası. Bu cezalardan bazıları *ölüm cezası*, bazıları da ondan daha hafif cezalardır. Ölüm cezası, kişinin hayatına son verilmesidir; ve bu, ya basit biçimde ya da işkenceyle yapılır. Ölüm cezasından daha hafif olan bedensel cezalar, kendi doğaları bakımından ölümcül olmayan kırbaçlama, yaralama, zincire vurma ve diğer bedensel acılardır. Bir cezanın uygulanması sırasında, uygulayıcının niyeti hilafına ölüm meydana gelirse, verilen zarar önceden tahmin edilmemiş bir kaza sonucunda ölümcül bir nitelik kazanmış olsa da, ceza ölüm cezası olarak görülmemelidir; böyle bir durumda ölüm empoze edilmemiş, sadece hızlandırılmıştır.

Parasal cezalandırma, sadece bir miktar paradan değil, aynı zamanda para karşılığında alınıp satılan toprak veya diğer mallardan mahrum bırakılmayı da içerir. Böyle bir cezayı öngörmüş olan yasa, yasayı çiğneyenlerden para toplamak amacıyla yapılmış ise, bu tam anlamıyla bir ceza değil yasadan bağışık olmanın bedelidir ki ihlal eylemini kesinlikle yasaklamayıp sadece parayı ödeyemeyecek durumda olanlar için yasaklar: ancak, yasanın bir doğa yasası olması veya dinin bir parçası olması durumu bunun dışındadır; çünkü bu durumda sözkonusu olan, yasadan bağışıklık değil, yasanın çiğnenmesidir. Sözgelimi, bir yasa Tanrı'nın adını boş yere ağza alanlar için bir para cezası öngörüyorsa, bu cezanın ödenmesi küfür etme özgürlüğünün bedeli değil, temel bir yasanın ihlalinin cezalandırılmasıdır. Aynı şekilde, bir yasa, yaralanan bir kişiye bir miktar para ödenmesini şart koşuyorsa; bu, ona yapılan zarar için bir tazminattan ibarettir; ve yaralanan tarafın suçlamasını yok eder, yaralayanın suçunu değil.

İtibarını alma. İtibarını alma, devlet tarafından küçültücü kılınan bir kötülüğün yapılması; veya yüceltici kılınan bir iyilikten yoksun bırakılmaktır. Doğa tarafından yüceltici kılınmış bazı şeyler vardır; cesaret, büyüklük, kuvvet, bilgelik ve diğer bedensel ve zihinsel yetenekler gibi: devlet tarafından yüceltici kılınmış şeyler de vardır; nişanlar, unvanlar, makamlar veya egemenin teveccühünün diğer işaretleri. Birinciler, doğal nedenlerle veya kazayla tükenebilseler de, bir yasayla elden alınamazlar; ve dolayısıyla onların kaybı cezalandırma değildir. Fakat İkinciler, onları saygıdeğer kılmış olan kamu otoritesi tarafından elden alınabilirler ve bu, kelimenin doğru anlamıyla, bir cezalandırmadır: insanları, nişanlarından, unvanlarından ve makamlarından yoksun kılarak aşağılamak; veya onların, gelecekte de böyle şeylerden yoksun kalacaklarını ilan etmek işte böyledir.

Hapis. Hapislik, bir insanın, kamu otoritesi tarafından özgürlükten yoksun kılınmasıdır; ve iki ayrı amaçla olabilir; biri, suçlanan bir kişinin gözetim altında tutulması; diğeri ise, mahkûm edilmiş bir kişiye ıstırap çektirilmesidir. Birincisi ceza değildir; çünkü hiç kimse, mahkemede işitilip suçlu ilan edilmeden önce, cezalandırılamaz. Dolayısıyla, bir kimse, yargılanmadan önce, onun gözetim altında tutulmasını sağlamak için gerekli olanın ötesinde ve üstünde, hapislik veya kısıtlama altında tutulursa, bu doğa yasasına aykırıdır. Fakat İkincisi cezadır; çünkü bu, kamu otoritesi tarafından bir yasa ihlali olduğuna karar verilmiş bir şey için, aynı otorite tarafından uygulanan bir kötülüktür. Bu hapislik kelimesiyle; ister, insanların onun sınırları içinde tutulduğu bir ada olsun; ister, eskiden taş ocaklarında, şimdi ise kadırgalarda insanların çalışmaya mahkûm edilmelerinde olduğu gibi, insanların çalıştırıldıkları bir yer olsun; ister, zincir veya buna benzer şeyler olsun, dışsal bir engelle hareketin her türden kısıtlanmasını anlıyorum.

Sürgün. Sürgün (tehcir), bir insanın, bir suçtan dolayı, devletin topraklarını veya bu toprakların belirli bir kısmını terk etmeye; ve belirli bir süreyle, veya sonsuza kadar, oraya geri dönememeye mahkûm edilmesi olup, diğer şartlar olmaksızın, kendi başına bir ceza olarak değil, bir kaçış olarak veya kaçarak cezadan sakınmaya yönelik bir kamu buyruğu olarak görünmektedir. Cicero, Roma kentinde asla böyle bir ceza verilmediğini söyler; ve onu, tehlikedeki insanların bir melcesi olarak adlandırır. Çünkü sürgün edilen bir insan, buna rağmen mallarından ve topraklarının gelirinden yararlanabiliyorsa, salt hava değişimi ceza değildir ve bütün

cezaların kendisi için konulduğu devletin yararına, yani, insanları yasalara itaatkâr kılmaya değil; pek çok defa devletin zararına çalışır. Çünkü sürgün edilen bir insan, onu sürgün etmiş olan devletin yasal bir düşmanıdır; çünkü artık o devletin bir üyesi değildir. Fakat bu insan, aynı zamanda, topraklarından veya mallarından da yoksun kılınırsa, o zaman ceza sadece sürgünden ibaret olmayıp parasal cezalar arasında kabul edilmelidir.

Masum uyrukların cezalandırılması doğa yasasına aykırıdır. Masum uyruklara verilen cezalar, ister büyük ister küçük olsun, doğa yasasına aykırıdır; çünkü ceza, sadece yasa ihlali içindir, ve dolayısıyla masumların cezalandırılması olamaz. Dolayısıyla böyle bir cezalandırma; ilk olarak, insanlara, intikamlarında, mutlaka ve sadece bir gelecek iyiliğe bakmayı emreden doğa yasasının bir ihlalidir: çünkü, masumları cezalandırmakla, devlete hiçbir iyilik gelemez. İkinci olarak, nankörlüğü yasaklayan doğa yasasının bir ihlalidir: çünkü, bütün egemen güç, başlangıçta, itaat ettikleri sürece korunmaları amacıyla, uyruklardan her birinin rızasıyla verilmiş olduğuna göre; masumların cezalandırılması, iyiliğe karşılık yapılmış bir kötülüktür. Üçüncü olarak, hakkaniyet, yani adaletin eşit dağıtılmasını emreden yasanın bir ihlalidir; masumlar cezalandırıldığında, bu yasaya uyulmamış olunur.

Fakat savaşta masumlara verilen zarar doğa yasasına aykırı değildir. Fakat uyruk olmayan masum bir insana herhangi bir kötülük verilmesi, eğer bu devletin yararına ise ve daha önceki bir sözleşmenin ihlali yoksa, doğa yasasına aykırı değildir. Çünkü uyruk olmayan bütün insanlar ya düşmandırlar ya da daha önceki bazı sözleşmelerle uyruk olmaktan çıkmışlardır. Fakat devletin kendisine zarar vermeye muktedir olduğunu düşündüğü düşmanlara karşı savaş etmek, orijinal doğa hakkıyla meşrudur; savaşta, geçmiş zaman bakımından, kılıç, suçlu ve suçsuza bakmadığı gibi, galip de bunlar arasında ayrım yapmaz ve, kendi halkının iyiliğine hizmet etmedikçe, insaftan anlamaz.

Aleni isyancılara verilen zarar da doğa yasasına aykırı değildir. İşte bu nedenledir ki, kurulmuş olan devletin otoritesini kasten inkâr eden uyruklarda, intikam, sadece babalara değil, aynı zamanda henüz dünyada olmayan ve cezasını çektikleri olayda suçları olmayan üçüncü ve dördüncü kuşağa da meşru biçimde uzanır: çünkü bu suçun niteliği uyrukluğun reddedilmesinde yatar ki; bu, genel olarak isyan diye bilinen, savaş durumuna bir geri dönüştür; ve bu suçu işleyenler, uyruklar olarak değil,

düşmanlar olarak karşılık görürler. *İsyan,* tekrar başlatılmış savaştan başka bir şey değildir.

Ödül ya maaş ya da ihsandır. Ödül, ya *bağış* yoluyla ya da *sözleşmeyle* olur. Sözleşmeyle olduğunda, *maaş* ve *ücret* adını alır; ki bu, yapılan veya vaad edilen hizmet için karşılıktır. Bağış yoluyla olduğunda ise, insanları, kendilerine hizmet etmeye şevklendirmek veya hizmet edebilmelerini olanaklı kılmak için, onu verenlerin *ihsanından* kaynaklanan bir faydadır. Dolayısıyla, bir devletin egemeni herhangi bir kamu görevine bir maaş bağladığında, onu alan kişi, adalet gereği, görevini yapmaya mecburdur; veya, onur gereği, bunun değerini teslim etmeye ve karşılığını vermek için çaba göstermeye mecburdur. Çünkü, insanlar, ödül veya maaş olmaksızın kamuya hizmet etmek için özel işlerini bırakmaları emredildiğinde, yasal itiraz hakkına sahip olmasalar da; hizmet başka bir biçimde yapılabilir olmadıkça, ne doğa yasasıyla ne de devletin kurulması nedeniyle, buna mecbur değillerdir; çünkü egemen güç onların [*uyruklarının* -Çev.] bütün imkânlarını kullanabilir, hatta o kadar ki en sıradan asker bile savaşmasının ücretlerini bir borç olarak talep edebilir.

Korkudan yapılan iyilikler ödül değildir. Bir egemenin bir uyruğa, devlete zarar verecek bir güç ve yeteneğe sahip olduğundan korktuğu için yaptığı iyilikler, kelimenin doğru anlamıyla ödül değildir; çünkü bu durumda bir sözleşme sözkonusu olmayıp herkes devlete zarar vermemekle zaten yükümlüdür: bunlar ihsan da değildir; çünkü korku sayesinde çekilip alınırlar, ki böyle bir şeyin egemen için varit olmaması gerekir; bunlar, daha ziyade, egemenin devletin kişiliğinde değil kendi doğal kişiliğinde, kendisinden daha kudretli olduğunu düşündüğü kişiyi yatıştırmak için yaptığı fedalardır; ve itaatkârlığa değil, tam tersine, haraç almanın artarak devam etmesine yararlar.

Düzenli ve düzensiz maaşlar, Bazı maaşlar düzenlidir ve kamu hazinesinden çıkarlar; bazıları ise belirsiz ve düzensiz olup maaşın kendisi için konulduğu görevin yapılmasından doğarlar; bu İkincisi, bazı durumlarda, devlet için zararlıdır; yargıda olduğu gibi. Çünkü, yargıçların ve mahkeme görevlilerinin elde ettikleri fayda, onların önüne gelen davaların çokluğu ile orantılı olursa, bundan iki sakınca doğacaktır: bir tanesi, davaların çoğalmasıdır; çünkü ne kadar fazla dava olursa, elde ettikleri fayda da o kadar büyük olur: ve buna bağlı olan ikinci sakınca, her mahkemenin kendisine çekebildiği kadar çok sayıda dava çekmeye

çalışmasıyla, mahkemeler arasında rekabet olmasıdır. Fakat icra makamlarında bu sakıncalar yoktur; çünkü bu makamların iş miktarı, kendi çabalarıyla arttırılamaz. Bir devletin organlarını ve eklemlerini hareket ettiren sinirlere ve kirişlere benzeyen cezalandırma ve ödüllendirmenin doğası üzerine bu kadar yeter.

Buraya kadar, yöneticisinin büyük gücüyle birlikte, gururu ve diğer duyguları kendisini yönetime itaat etmeye yöneltmiş olan insanın doğasını ortaya koydum. Bu yöneticiyi ise, Tanrı'nın *Leviathan* denilen o büyük gücü yaratıp ona Gururlu İnsanların Kralı adını taktığı *Eyub* kitabının kırkbirinci babının en son iki mısraından esinlenerek, *Leviathan*'a benzettim. *Yeryüzünde onun benzeri yoktur. Korkmayacak şekilde yaratılmıştır. Altındaki her şeyi görür; ve bütün gurur oğullarının kralıdır.* Fakat, bütün diğer yeryüzü yaratıkları gibi, ölümlü olduğu ve yokolmaya mahkûm olduğu için; ve, yeryüzünde olmasa da, gökyüzünde korkması ve yasalarına uyması gereken bir şey olduğu için; bundan sonraki iki bölümde, onun hastalıklarından ve ölümlü oluşunun nedenlerinden; ve uymak zorunda olduğu doğa yasalarından sözedeceğim.

Bölüm 29
Devleti Zayıflatan ve Çökmesine Yol Açan Şeyler Üzerine

Devletlerin çöküşü, kusurlu yapılarından kaynaklanır. Ölümlülerin yaptığı hiçbir şey ölümsüz olamasa bile; eğer insanlar, sahip olduklarını iddia ettikleri aklı kullanabilselerdi, devletleri, en azından dahili hastalıklar yüzünden yok olmaktan kurtulurdu. Çünkü devletler, yapılarının doğası gereği, onlara hayat veren insanlık veya doğa yasaları veya adaletin kendisi yaşadığı sürece yaşarlar. Dolayısıyla, dış şiddetle değil de, dahili kargaşa nedeniyle çöktükleri vakit, kusur, onların *konusu* olarak değil, onların *yapıcıları* ve düzenleyicileri olarak insanlardadır. Çünkü insanlar, en sonunda, birbirleriyle gelişigüzel itişip kakışmaktan ve vuruşmaktan bıktıkları ve, bütün kalpleriyle, kendilerini sağlam ve kalıcı bir yapı içinde birleştirmek istediklerinde: hem, kendi eylemlerini düzenlemek için uygun yasalar yapma sanatından; hem de, o andaki büyüklüklerinin ilkel ve sıkıntı verici yönlerinin giderilmesine katlanmak için gerekli tevazu ve sabırdan yoksun oldukları için, çok yetenekli bir mimarın yardımı olmaksızın, kendi hayat süreleri kadar ancak ayakta durabilen ve kesinlikle çocuklarının üstüne çökecek olan sakat bir yapıdan başka bir şeyin içine toplanamazlar.

Dolayısıyla, bir devletin *kusurları* arasında, öncelikle, hatalı bir yapıdan kaynaklanan ve bir doğal bedenin sakat bir doğum sonucu olan hastalıklarına benzeyen kusurları sayacağım.

Mutlak iktidar yokluğu. Bu kusurlardan biri şudur: *bazen bir insan, bir krallığı elde etmek için, devletin savunulması ve selameti için gerekli olandan daha az bir kudretle yetinir.* Buradan şu çıkar ki, kullanılmayan kudretin, kamu güvenliği için yeniden kullanılması gerekli olduğunda, bu adaletsiz bir iş gibi görünür; bu ise, çok sayıda insanı, fırsat olduğunda, isyan etmeye yöneltir; tıpkı, hastalıklı ebeveynlerden olmuş çocukların bedenlerinin, ya zamansız ölüme ya da, sivilce ve deri hastalıkları peyda ederek, sağlıksız yaradılışlarından gelen kötü niteliği atmaya yatkın olmaları gibi. Krallar böyle bir gerekli güçten kendilerini yoksun bıraktıklarında; bunun nedeni, her zaman, üstlendikleri makam için neyin gerekli olduğunu bilmemeleri değil; fakat, genellikle, bu gücü istedikleri zaman geri alabilecekleri umududur. Bu noktada yanlış düşünmektedirler; çünkü onları vaadlerine bağlı tutacak olan şey, kendi uyruklarının iyiliği

uğruna komşularının devletini *zayıflatmak* için pek fırsat kaçırmayan yabancı devletler tarafından onlara karşı sürdürülecektir. İşte böyledir ki Canterbury başpiskoposu Thomas Becket[102], Papa tarafından, İkinci Henry'ye[103] karşı desteklenmiştir; Fatih William[104], tahta çıkışında, kilisenin özgürlüğüne karışmamaya yemin ettiğinde, din adamlarının devlete tabi olmalarını kaldırmıştı. Aynı şekilde, ağabeyinin yerine tahta geçmekte onların yardımını sağlamak için, William Rufus[105] tarafından, egemen güçle bağdaşması olanaksız bir derecede güçlendirilmiş olan baronlar da, kral John'a[106] karşı isyanlarında Fransızlar tarafından desteklenmiştir.

Bu, sadece monarşide olmaz. Çünkü, eski Roma devletinin biçimi *Senato ve Roma Halkı*[107] olmakla; ne senato ne de halk bütün iktidara sahip değildi; bu durum, en sonunda demokrasilerinin yokolması ve monarşinin kurulmasına yol açacak şekilde, önce Tiberius Gracchus[108], Caius Gracchus[109], Lucius Saturninus[110] ve diğer isyanlara; ve daha sonra da, Marius[111] ve Sylla[112], sonra da Pompeius ve Sezar önderliğinde, senato ve halk arasında savaşlara neden oldu.

Atina halkı ise, kendilerini, tek bir eylemden menetmişlerdi; hiç kimse, Salamis adası için savaşın yeniden başlatılmasını savunmayacaktı ve bunun cezası ölümdü; ancak, eğer Solon[113] deli olduğu söylentisini yaymasaydı ve daha sonra da, bir delinin hareketleri ve sözleriyle, bunu [*"Salamis adası için savaşın yeniden başlatılmasını"* -Çev.] etrafına toplanan insanlara savunmasaydı, şehrin kapılarında sürekli hazır bekleyen bir düşmanla karşı karşıya olurlardı; güçlerini sınırlamış olan bütün devletler işte bu gibi zararlara katlanmak veya böylesi oyunlara başvurmak zorundadırlar.

İyiye ve kötüye kişilerin karar vermesi. İkinci olarak, bir devletin, müfsit fikirlerin zehirinden kaynaklanan *hastalıklarını* görüyorum ki bu fikirlerden biri şudur: *her özel kişi, iyi ve kötü hareketlerin ne olduğuna kendisi karar verir.* Bu, toplum yasalarının olmadığı basit doğa durumunda; ve ayrıca devlet yönetimi altında yasaların belirlememiş olduğu durumlarda doğrudur. Fakat diğer durumlarda, iyi ve kötü eylemlerin ölçüsünün toplum yasası olduğu; ve iyinin ve kötünün yargıcının, her zaman için devleti

temsil eden yasa koyucu olduğu açıktır. Bu yanlış fikir yüzünden, insanlar kendi aralarında tartışmaya ve devletin buyruklarını sorgulamaya; ve ayrıca, kendi kişisel değerlendirmelerine göre uygun görecekleri şekilde, bu buyruklara uymaya veya uymamaya yönelirler; işte böylece, devlet taciz edilir ve *zayıflatılır.*

Hatalı vicdan. Devlete zararlı bir başka fikir de şudur: *bir insanın kendi vicdanına karşı yaptığı şey günahtır;* ve bu, insanın kendisinin iyi ve kötünün yargıcı olarak kabul edilmesine dayanır. Çünkü bir insanın vicdanı ve muhakemesi aynı şeydir, ve muhakeme gibi vicdan da hatalı olabilir. Dolayısıyla, toplum yasalarına bağlı olmayan bir kimse, kendi aklını izlemekten başka bir kurala sahip olmadığı için, vicdanına karşı yaptığı her şeyde günah işliyor olsa da; bu, bir devlet içinde yaşayan bir kimse için böyle değildir; çünkü yasa, kişinin uymaya söz vermiş olduğu kamu vicdanıdır. Aksi takdirde, kişisel görüşlerden ibaret olan kişisel vicdanların bu çeşitliliğinde, devletin de dikkati dağılacak ve hiç kimse; egemen güce, kendi nazarında uygun görünenden fazla itaat etmeyecektir.

İlham iddiası. Genellikle düşünülmüştür ki *inanç ve kutsallık, inceleme ve akıl yoluyla değil, doğaüstü ilham veya içe doğma yoluyla kazanılır.* Bu kabul edildiğinde, bir insanın inancı için niçin bir sebep göstermesi gerektiğini; veya niçin her Hıristiyanın aynı zamanda bir peygamber olmaması gerektiğini; veya insanın, eylemlerinin kılavuzu olarak, kendi ilhamı yerine niçin ülkesinin yasalarını alması gerektiğini anlamıyorum. İşte burada, yine, bütün devlet yönetiminin çözülmesine yol açacak şekilde, iyinin ve kötünün ne olduğuna karar verme yetkisini üzerimize alma; veya doğaüstü ilham sahibi olduklarını iddia eden kişilere bu yetkiyi verme yanılgısına düşüyoruz. İnanç işitmekle gelir, ve bizi, bize konuşanların varlığına inandıran; Kadir-i Mutlak Tanrı tarafından tasarlanmış; ve doğaüstü olmayıp sadece, her sonuçla uyumlu olan çoğunluğu bakımından, gözlenemez nitelikteki olguları işitmekle. İnanç ve kutsallık gerçekten de çok sık olmaz; fakat yine de bunlar mucize olmayıp, eğitimle, disiplinle, ıslah ile, ve Tanrı'nın uygun gördüğü zamanlarda kendi tercihine göre onları yarattığı diğer doğal yollardan meydana getirilir. İşte, barışa ve devlete zararlı bu üç fikir, dünyanın bu kısmında, Kutsal Kitab'ın sözlerini akla aykırı biçimde bir araya getirerek, insanları, kutsallık ve doğal aklın birlikte varolamayacağına inandırmak için ellerinden geleni

yapan cahil din adamlarının dillerinden ve kalemlerinden kaynaklanmıştır büyük ölçüde.

Egemen gücün toplum yasalarına tabi kılınması. Bir devletin doğasına aykırı bir dördüncü fikir şudur: *egemen güce sahip olan, toplum yasalarına tabidir.* Bütün egemenlerin doğa yasalarına tabi oldukları doğrudur; çünkü bu yasalar tanrısaldır ve hiçbir insan veya devlet tarafından ilga edilemezler. Fakat egemen, kendisinin, yani devletin yaptığı yasalara tabi değildir. Çünkü yasalara tabi olmak, devlete, yani egemen temsilciye, yani kendi kendine tabi olmaktır; bu ise, tabiyet değil, yasalardan özgür olmaktır. Bu yanılgı, yasaları egemenin üstüne koyduğu için, aynı zamanda, onun üzerine bir yargıç ve onu cezalandırabilecek bir güç koymaktadır; bu ise, yeni bir egemen yapmaktır; ve aynı nedenle, bu İkinciyi cezalandırmak için onun üzerine bir üçüncü egemen konulur; ve bu böylece, devletin karışması ve çözülmesine kadar, sürer gider.[114]

Uyruklara mutlak mülkiyet hakkı verilmesi. Devletin dağılmasına yol açan beşinci bir fikir de şudur: *herkes, egemenin hakkını dışlayacak şekilde, kendi mallarında mutlak bir mülkiyet hakkına sahiptir.* Gerçekten de herkes, diğer bütün uyrukların hakkını dışlayan bir mülkiyet hakkına sahiptir: ve bu hakkı, egemen güçten alır; egemen gücün koruması olmasaydı, herkes aynı şey üzerinde eşit hak sahibi olurdu. Fakat, egemenin hakkı dışlanırsa, egemen, onu içine koydukları görevi; yani, onları, hem dış düşmanlardan, hem de birbirlerine zarar vermekten koruma görevini yapamaz; ve sonuçta ortada devlet kalmaz.

Ve eğer uyrukların mülkiyet hakkı, egemen temsilcinin onların malları üzerindeki hakkını dışlamıyorsa; bizzat egemeni içine koydukları yargı ve yürütme makamları üzerindeki hakkını hiç dışlamaz.

Egemen gücün bölünmesi. Devletin özüne düpedüz ve açıkça karşı olan altıncı bir fikir vardır: *egemen güç bölünebilir.* Çünkü bir devletin gücünü bölmek, onu dağıtmaktan başka birşey değildir; çünkü karşılıklı olarak bölünmüş güçler birbirini yok eder. İşte bu fikirler yüzünden insanlar, yasaları meslek seçmiş olup bunları yasama gücüne değil kendi bilgilerine dayandırmaya çalışan bazı kişilere bağlanmaktadırlar.

Komşu ülkelerin taklit edilmesi. Yine yanlış bir fikir olarak, komşu bir ülkedeki değişik yönetim biçimini örnek almak insanları, sık sık, yerleşik yönetim biçimini değiştirmeye yöneltir. İşte böylece Yahudiler, kargaşaya

düşüp Tanrı'yı reddettiler ve, başka ülkelerin tarzında bir kral için, peygamber Samuel'e başvurdular; yine böylece, Yunanistan'ın küçük kentleri, aristokratik ve demokratik hiziplerin nifaklarıyla sürekli kargaşa içinde yaşadılar; hemen her devletin bir kesimi Lakedemonyalılar'ı [*Spartalılar'ı* -Çev.] diğer kesimi ise Atinalılar'ı taklit etmek arzusundaydı. Ve hiç şüphem yok ki pek çok insan, zenginleşmek için, Hollandalıların yapmış oldukları gibi, sadece hükümet biçimini değiştirmenin gerekli olduğunu düşünerek, bu ülkeye özentiden dolayı, İngiltere'deki son karışıklıkları[115] görmekle mutlu olmuşlardır. Çünkü insan doğasının kendisi yeniliği arzu etmeye yatkındır. Dolayısıyla insanlar, yenilik sonucunda zengin olmuş ülkelere komşuluktan ötürü, yenilik yapmaya tahrik edildiklerinde, onları değişime davet etmiş olanlardan memnun kalmamaları ve, kargaşanın devamından zarar görseler de, ilk başlangıçları sevmemeleri neredeyse imkânsızdır; tıpkı, uyuz olmuş köpeklerin, artık acıya tahammül edemez hale gelinceye kadar, kendi tırnaklarıyla kendilerini hırpalayıp durmaları gibi.

Grekler'in ve Romalılar'ın taklit edilmesi. Özel olarak monarşiye isyan edilmesine gelince; bunun en sık görülen nedenlerinden biri, politika kitaplarının ve eski Grekler'e ve Romalılar'a ait hikâyelerin okunmasıdır; genç insanlar ve akıl denilen o panzehirden yoksun olan bütün diğerleri, bu tür kitaplar ve hikâyelerden, onların [*"Grekler ve Romalılar"* -Çev.] ordularının komutanları tarafından kazanılmış büyük savaş ganimetleri hakkında güçlü ve keyif veren bir izlenime kapılarak, başka neler yapmış olduklarına ilişkin hoş bir düşünce edinirler; ve onların büyük zenginliğinin, münferit kişilerin gayretinden değil, halkçı yönetim biçimlerinden kaynaklandığını düşünürler: bu arada, onların kusurlu politikasının neden olduğu sık görülen kargaşa ve iç savaşları dikkate almazlar. Ben derim ki, böyle kitapları okumak yüzünden, insanlar krallarını öldürmeye teşebbüs etmişlerdir, çünkü Grek ve Latin yazarlar, kitaplarında ve politik konuşmalarında, bir insanın kralını öldürmesini, öldürmeden önce onu bir tiran olarak nitelemek şartıyla, meşru ve övgüye değer yapmışlardır. Çünkü, *Regicide*'in, yani bir kralın öldürülmesinin değil, *Tyrannicide*'in, yani bir tiranın öldürülmesinin, meşru olduğunu söylemişlerdir. Bu kitaplardan, bir monarşi altında yaşayan kimseler, bir halk devletinin uyruklarının özgürlük sahibi oldukları; monarşide ise bütün

uyrukların köle oldukları fikrini peyda ederler. Bir monarşi altında yaşayan insanların böyle bir fikir peyda ettiklerini söylüyorum; halkçı bir yönetim altında yaşayanların değil: çünkü onlar için böyle bir şey sözkonusu değildir. Özet olarak, monarşiye, böylesi kitapların, onların zehrini almaya ehil ağzı sıkı efendilerin tedbirlerini uygulamaksızın herkesçe okunmasına izin verilmesi kadar zararlı başka birşey düşünemiyorum: bu zehri, hekimlerin *hidrofobi* veya *su korkusu* dedikleri bir hastalık olan, kuduz bir köpeğin ısırmasına benzetmekte tereddüt etmeyeceğim. Çünkü bu şekilde ısırılan bir kimse, sürekli bir susamışlık duygusu içinde kıvranır ve buna rağmen sudan kaçar; ve öyle bir durumdadır ki sanki zehir onu bir köpeğe dönüştürmeye çalışmaktadır: keza bir monarşi, bu yönetim biçimine sürekli olarak hırlayan şu demokratik yazarlar tarafından kemiğe kadar ısırıldığında; bir *tiranofobi* veya güçlü bir şekilde yönetilmek korkusundan ötürü kaçtıkları, sevmedikleri, güçlü bir monarktır tek gerekli şey.

Devlette birden fazla egemen olduğu görüşü. Bir insanın içinde üç tane ruh olduğunu savunan doktorlar olduğu gibi; bir devlette birden fazla ruh, yani egemen olduğunu düşünen kişiler de vardır: bunlar; *egemenliğe* karşı, bir *yücelik; yasalara* karşı, *temel ilkeler;* ve *devlet otoritesine* karşı, bir *ruhani otorite* koyarlar; insanların zihinlerinde, kendi başlarına hiçbir şey ifade etmeyen, fakat belirsiz oluşlarıyla imalarda bulunan sözler ve ayrımlarla etkide bulunmaya çalışırlar; bazıları da, karanlıkta, adeta bir periler krallığı gibi, görünmez bir başka krallığın yürüdüğüne inanırlar. Toplumsal güç ve devlet iktidarı açıkça aynı şey olduğuna, ve temel ilkeler oluşturma ve ruhsatlar verme yetkisi bir devletin varlığına işaret ettiğine göre; biri egemen, diğeri yüce olduğunda; biri yasalar, diğeri temel ilkeler koyduğunda; aynı uyrukların iki devleti olması gerekir; bu ise, kendi içinde bölünmüş bir krallıktır ve ayakta duramaz. Çünkü, *cismani* ve *ruhani* arasındaki önemsiz ayrım bir yana bırakılırsa, bunlar hâlâ iki krallıktır ve her uyruk iki efendiye birden tabidir. *Ruhani* iktidar neyin günah olduğunu ilan etme hakkını sahiplendiğine göre, neyin yasa olduğunu ilan etme hakkını da sahipleniyor demektir; çünkü günah, yasanın ihlalinden başka, bir şey değildir; ve yine, devlet iktidarı da neyin yasa olduğunu ilan etme hakkını sahiplendiğine göre, her uyruk iki efendiye birden itaat etmekle yükümlü olmak gerekir ve bu efendilerin ikisi de kendi buyruklarına yasa olarak uyulmasını talep edeceklerdir ki bu imkânsızdır. Veya, eğer tek bir krallık varsa, ya, *cismani*, yani devlet iktidarı, *ruhani* olana tabi olmalıdır,

ve o zaman sadece ruhani egemenlik var demektir; ya da, *ruhani* iktidar *cismani* olana tabi olmalıdır, ve o zaman da *cismani* olandan başka bir *yücelik* yok demektir. Dolayısıyla, bu iki güç birbirine karşı geldiklerinde, devlet büyük bir iç savaş ve dağılma tehlikesi içine düşmekten kaçamaz. Daha çok göze görünür olan ve doğal aklın daha açık ışığında duran *cismani* otorite, her zaman için, halkın büyükçe bir kısmını kendine çekmezlik edemez. *Ruhani* otorite ise, Okul ayrımları ve sert sözlerin karanlığında dursa da, karanlık ve hortlak korkusu diğer korkulardan daha büyük olduğu için, bir devleti rahatsız etmeye ve bazen de yok etmeye yeterli bir kesimden yoksun olamaz. Bu, Yahudiler'in, vücudun ruhlar tarafından bir tür ele geçirilmesi olduğuna inandıkları epilepsi veya saraya benzetilmesi yanlış olmayan bir hastalıktır. Çünkü, sara hastalığında nasıl ki kafada, sinirlerin köklerini engelleyen ve, onları şiddetle sarsarak, beyindeki ruhun gücünden doğal olarak almaları gereken hareket yetisinden insanı yoksun bırakan, ve böylece organlarda ihtilaç denilen şiddetli ve düzensiz hareketlere neden olan anormal bir hava veya esinti varsa; öyle ki bu hastalığa yakalanan kişi, duyularından yoksun bir insan gibi, bazen suya ve bazen de ateşe düşerse; aynı şekilde devlette de, ruhani iktidar, devletin organlarını, devletin özü olan cismani otoriteyle hareket ettirilmek yerine, devletin sinirleri olan cezaların dehşeti ve ödüllerin beklentisiyle hareket ettirir; ve bunların [*"cezalar ve ödüller"* -Çev.] anlaşılmasını garip ve sert sözlerle zorlaştırırsa, böylece halkı huzursuz edecek ve toplumu ya zulümle bastıracak veya bir iç savaşın ateşine fırlatacaktır.

Karma hükümet. Bazen de; besleyici kuvvet olan para toplama yetkisinin bir genel meclise; hareket ettirici kuvvet olan yürütme ve buyurma yetkisinin tek bir kişiye; ve rasyonel kuvvet olan yasalar yapma yetkisinin de, sadece bu ikisinin değil, aynı zamanda bir üçüncünün rastlantı eseri mutabakatına bağlı oluşundaki gibi, cismani hükümetin kendi içinde birden fazla merkez olur; böyle bir durum, bazen iyi yasalar üzerinde mutabakat yokluğu: fakat çoğu zaman, hayatiyet ve hareket için gerekli besinlerin yokluğu yüzünden, devleti tehlikeye sokar. Çünkü, böyle bir hükümetin aslında hükümet değil, devletin üç kısma ayrılması olduğu pek az kişi tarafından farkedilir ve buna karma monarşi denilir; gerçekte ise bu, tek bir bağımsız devlet değil, üç tane bağımsız kısımdır; tek bir temsilci de yoktur, üç tane vardır. Tanrı'nın krallığında, hüküm süren Tanrı'nın birliği ihlal edilmeksizin, bağımsız üç kişi olabilir; fakat, görüşlerin

farklılaşmasına tabi insanların hüküm sürdüğü yerde bu olamaz. Dolayısıyla, kral halkın kişiliğini taşıyorsa, genel meclis de halkın kişiliğini taşıyorsa, ayrıca bir başka meclis halkın bir kısmının kişiliğini taşıyorsa, burada tek bir kişilik ve tek bir egemen değil, üç ayrı kişilik ve üç ayrı egemen vardır.

Bir devletteki bu kusuru doğal vücudun tam olarak hangi hastalığına benzetebileceğimi bilmiyorum. Fakat, yan tarafından, kendine ait bir kafası, kollar, göğsü ve karnı olan bir başka adamın çıktığı bir adam gördüm; eğer bu adamın, diğer yanından bir başka adam daha çıksaydı, benzetme o zaman tam olurdu.

Parasızlık. Buraya kadar, bir devletin, en büyük ve en tehlikeli hastalıklarını belirttim. O kadar büyük olmayan başkaları da vardır; ancak bunların gözden kaçırılması doğru olmaz. İlk olarak, devletin ihtiyaçları için para toplanmasında zorluk; özellikle savaş yaklaşırken. Bu zorluk, her uyruğun, kendi toprakları ve mallarında, egemenin bunları kullanma hakkını dışlayan bir mülkiyet hakkına sahip olduğu görüşünden kaynaklanır. İşte bundandır ki, devletin ihtiyaçlarını ve önündeki tehlikeleri gören ve, halkın inatçılığı yüzünden kamu hazinesine para akışının engellendiğini farkeden egemen güç (oysa halk, bu tehlikeleri daha başlangıçta karşılamak ve önlemek için devlete yardımcı olmalıdır), kendini olabildiğince kısar, ve artık daha fazla kısıntı yapılması imkânsız duruma geldiğinde de, küçük meblağlar elde etmek için yasal manevralarla halk ile mücadele eder, ve bu küçük meblağlar yetersiz kaldığında, en sonunda, hemen ver veya yok ol çözümüne yönelmek zorunda kalır; ve bu aşırılıklara sık sık maruz bırakarak, en sonunda halkı yola getirir; aksi takdirde devlet yokolur gider. Bu durumu, son derece uygun biçimde, sıtmaya benzetebiliriz; etli kısımlar pıhtılaştığı veya ağulu madde ile tıkandığı için, doğal seyirleri içinde kalbe boşalan damarlar, gerektiği şekilde, arterlerden beslenmezler, böylece önce organlar soğuyup titremeye başlarlar; ve sonra da, kan için bir geçit sağlamak amacıyla kalp kendini zorlar; ve bunu yapabilmezden önce, bir süre için serin şeylerin verdiği canlılıklarla yetinir, ta ki, eğer bünye yeterince sağlamsa, tıkalı kısımların inadını en sonunda kırıp ağuyu terle dışarı atıncaya; veya, eğer bünye zayıfsa, hasta ölünceye kadar.

Tekeller ve vergi tahsildarlarının suistimalleri. Yine, devlette, satlıcana benzer bir hastalık vardır; normal seyri içinde akıp gelen devletin

geliri, tekeller nedeniyle veya kamu gelirlerinin iltizama verilmesiyle, tek bir kişide veya az sayıda kişinin ellerinde toplanır; tıpkı, satlıcanda, akciğer zarına giren kanın, ateş ve şiddetli sancılarla birlikte, orada bir yanma meydana getirmesi gibi.

Popüler insanlar. Ayrıca, güçlü bir uyruğun popülaritesi de, devlet bu kişinin bağlılığından tam olarak emin olmadıkça, tehlikeli bir hastalıktır; çünkü, egemenin otoritesine göre hareket etmesi gereken halk, hırslı bir adamın güzel sözleri ve şöhretiyle, yasalara itaatten uzaklaşıp, erdemleri ve planları hakkında bilgi sahibi olmadıkları bir insanı izlemeye yönelirler. Bu, bir halkçı hükümette, monarşide olduğundan daha tehlikelidir; çünkü bir ordu o kadar büyük bir güç ve sayıdadır ki, kolaylıkla halkın kendisi olduğuna inandırılabilir. Halk [*meclisi* -Çev.] tarafından senatonun karşısına çıkarılan Julius Caesar, ordusunun sevgisini kazanarak, kendini hem senatonun hem de halk [*meclisinin* -Çev.] efendisi işte böyle yaptı, Popüler ve hırslı insanların bu davranışı, açıkça isyandır; ve büyücülüğün etkilerine benzetilebilir.

Bir kentin aşırı büyüklüğü, şirketlerin çokluğu. Bir devletin bir başka zayıflığı, kendi içinden, büyük bir ordunun sayısını ve masrafını karşılayabilecek kadar büyük bir kentin olmasıdır: çok sayıda şirketlerin varlığı da böyledir; bunlar, doğal bir insanın bağırsaklarındaki kurtlar gibi, bir devletin içinde bulunan devletçiklere benzer.

Egemen güce itiraz etme özgürlüğü. Buna, politik basiret sahibi olduğunu iddia edenlerce mutlak iktidara itiraz etme özgürlüğü eklenebilir; bunlar, genellikle halkın en aşağı katmanlarında yetişmekle birlikte, yanlış fikirlerin etkisiyle, devleti taciz edecek biçimde, sürekli olarak temel yasalara karışırlar; tıpkı, doktorların *askarid* dedikleri küçük bağırsak solucanları gibi.

Ayrıca; etki alanını genişletmenin doymaz iştihasını, veya Boulimia'sını[116] da ilave edebiliriz; bu nedenle düşmandan çoğu kez alınan onmaz *yaralar;* ve çoğu kez bir yük olan ve, az bir tehlike karşısında, elde tutulmayıp kaybedilen, elbirliksiz fetihlerin *kistleri* işte bunun sonuçlarıdır; rahatlığın *ataletini,* ve şamata ve boşuna masrafın getirdiği *israfı* da ekleyebiliriz.

Devletin dağılması. Son olarak, harici veya dahili bir savaşta, düşmanlar kesin bir zafer kazandıklarında; ve, devletin güçleri artık

yerlerini korumaz oldukları için, uyrukların sadakatleri artık koruma sağlamaz olduğunda; işte o zaman devlet DAĞILIR, ve herkes kendi takdirine uygun yollardan kendini korumakta özgürdür. Egemen, devlete hayat ve hareket veren kamusal ruh olduğu için, bu ruh bittiği zaman, üyeler artık onunla yönetilmezler. Tıpkı, bir insanın cesedinin, bedenden ayrılan, fakat ölümsüz olan, ruhuyla yönetilmediği gibi. Bir egemen monarkın hakkı, bir başkasının eylemiyle yok edilemese de; üyelerin yükümlülüğü yok edilebilir. Çünkü koruma isteyen onu herhangi bir yerde arayabilir; ve korumayı elde ettiğinde, korkudan dolayı kendini tabi kılmışlığın sahte görünüşü olmaksızın, korumasını, yapabildiği kadar uzun süre korumakla yükümlüdür. Ancak, bir meclisin iktidarı bir kez yok edildiğinde, onun hakkı tamamen ortadan kalkar; çünkü meclisin kendisi yok olmuştur; ve dolayısıyla, egemenliğin geri gelme imkânı yoktur.

Bölüm 30
Egemen Temsilcinin Görevi Üzerine

Halkın iyiliğinin sağlanması. İster bir monark olsun ister bir meclis, egemenin görevi, kendisine egemenlik gücünün veriliş amacında, yani *halkın güvenliğinin* sağlanmasında yatar; egemen, bu göreve doğa yasasıyla bağlıdır ve bunun hesabını, doğa yasasını yaratan Tanrı'ya ve sadece ona vermekle yükümlüdür. Güvenlikle burada kastedilen, sadece koruma değil; aynı zamanda, her insanın meşru emeğiyle, devlete tehlike veya zarar gelmeksizin elde edeceği, hayatın bütün konforlarıdır.

Eğitim ve yasalar yoluyla. Bu görev, şikâyet üzerine mağdur olmaktan korunmaları ötesinde, bireylerle tek tek ilgilenerek değil; hem fikir hem de emsal bakımından kamunun eğitilmesi kapsamında genel bir rehberlik yoluyla; ve, bireylerin kendi durumlarına uygulayabilecekleri iyi yasalar yapılması ve icra edilmesi yoluyla yerine getirilmelidir.

Temel bir egemenlik hakkını terketmek egemenin görevine aykırıdır. Daha önce onsekizinci bölümde tanımlanmış olan temel egemenlik hakları kaldırıldığında, devlet dağıldığı ve herkes, bu hayatta olabilecek olan en büyük kötülük olan, herkesin herkesle savaşı durumuna ve felaketine döndüğü için; bu hakları eksiksiz olarak sürdürmek egemenin görevi olup, bunlardan herhangi birini başkasına devretmek veya terketmek egemenin görevine aykırıdır. Çünkü araçları terkeden amaçları da terkeder; ve araçları terkeden, egemenin kendisi olduğunda, devlet yasalarına tabi olduğunu kabul eder; ve en üst yargı yetkisini; veya kendi otoritesiyle savaş veya barış yapma yetkisini; veya devletin ihtiyaçlarına karar verme yetkisini; veya, kendi vicdanına göre gerekli bulduğu zaman ve ölçüde, para ve asker toplama yetkisini; veya hem savaş hem de barış zamanı için memurlar ve görevliler atama yetkisini; veya öğretmenler atama ve hangi düşüncelerin halkın savunulmasına, barışına ve iyiliğine uygun olduklarını ve hangi düşüncelerin bunlara aykırı olduklarını inceleme yetkisini bırakır.

Egemenlik haklarının nedenlerinin halka öğretilmesini sağlamamak da egemenin görevine aykırıdır. İkinci olarak, bu temel haklarının gerekçeleri ve nedenleri hakkında halkın bilgisiz kalmasına veya yanlış bilgilendirilmesine göz yummak da egemenin görevine aykırıdır; çünkü

böylece insanlar, kolayca yoldan çıkarılır ve, devlet bu yetkileri kullanmak istediğinde, egemene direnmeye ayartılırlar.

Bu hakların gerekçeleri, titiz ve doğru bir şekilde öğretilmelidir; çünkü bunlar, herhangi bir toplum yasasıyla veya yasal cezalandırma korkusuyla ayakta tutulamazlar. İsyan etmeyi (ki temel egemenlik haklarına bütün direnişler böyledir) yasaklayan bir toplum yasası, bir toplum yasası olarak, herhangi bir yükümlülük olmayıp, sadece, verilen sözün ihlalini yasaklayan doğa yasası sayesinde bir yükümlülük ifade eder; eğer insanlar bu doğal yükümlülüğü bilmezler ise; egemenin yaptığı hiçbir yasanın hakkını bilemezler. Verilen cezayı ise sadece düşmanca bir eylem olarak görürler; yeterli güce sahip olduklarını düşündüklerinde, düşmanca eylemlerle, bundan kaçınmaya çalışacaklardır.

Mutlak egemenlik için akli ilkeler olmadığını söyleyenlerin itirazı. Adaletin içeriksiz bir sözden ibaret olduğunu; ve, sadece savaş durumunda değil, bir devlet varsa bile, zorla veya kurnazlıkla, bir insanın elde ettiği her şeyin o insana ait olduğunu (ki bu düşüncelerin yanlışlığını daha önce gösterdim) söyleyenler yanısıra: egemenliği mutlak yapan bu temel hakları destekleyici hiçbir gerekçe veya akli ilkeler olmadığını iddia edenler de vardır. Çünkü, eğer olsa idi, şurada veya burada bunlar ortaya çıkarılırdı; oysa bu hakların kabul edilmiş, veya tartışma konusu edilmiş, olduğu hiçbir devlet şimdiye kadar olmamıştır. İşte burada yanlış akıl yürütüyorlar, sanki Amerika'nın vahşi halkı, henüz bu kadar iyi yapılmış bir ev görmedikleri için, malzemeler dayandığı sürece dayanacak bir ev yapmak için herhangi bir gerekçe veya akli ilke olduğunu inkâr edermiş gibi. Zaman ve emek, her geçen gün yeni bilgiler üretir. İyi inşaat sanatının; insanlık, kötü de olsa, yapılar inşa etmeye başladıktan çok sonra, malzemelerin özelliklerini ve biçim ve orantının çeşitli sonuçlarını uzun süre incelemiş çalışkan insanlar tarafından gözlemlenmiş akıl ilkelerinden türetilmiş olması gibi: insanlar, mükemmel olmasa ve kargaşaya geri dönmeye eğilimli olsa bile, devletler kurmaya başladıktan uzun zaman sonra, devletleri, dahili şiddet müstesna, kalıcı kılmak için akli ilkeler çalışkanca tefekkür yoluyla bulunabilir. İşte bu kitapta, bu ilkeleri ortaya koymaya çalıştım: bu ilkelerin, onları kullanma gücüne sahip olanların ilgisini çekip çekmeyeceği, şu an için, beni pek fazla ilgilendirmiyor. Fakat, benim bu ilkelerimin akıl ilkeleri olmadığı varsayılsa bile; bunların, Kutsal Kitaplar'ın otoritesinden gelen ilkeler olduğuna eminim; Musa tarafından yönetilen, sözleşmeli halkı Yahudiler

üzerindeki Tanrı'nın krallığından bahsedeceğim zaman, bunu açıkça göstereceğim.

Avamın yetersizliğinden gelen itiraz. Fakat, ilkeler doğru olsa da, sıradan insanların bunları anlamak için yeterli kapasiteye sahip olmadıkları da söylenir. Bir krallığın varlıklı ve güçlü uyrukları veya en bilgili kabul edilenler, avamdan daha kapasiteli olsalardı sevinirdim. Fakat herkes bilir ki bu düşünce tarzının önündeki engeller, konunun güçlüğünden çok, öğrenecek olanların menfaatinden kaynaklanır. Güçlü insanlar, onların eğilimlerine sınır koyacak bir güç oluşturan hemen hiçbir şeyi kabul etmezler; okumuşlar ise, yanlışlarını ortaya çıkaran ve böylece otoritelerini azaltan hiçbir şeyi kabul etmez: oysa sıradan insanların zihinleri, güçlülere bağımlılıkla lekelenmiş veya öğretmenlerinin düşünceleriyle çiziktirilmiş olmadıkça, kamu otoritesi tarafından onlara basılacak herşeyi kabul etmeye yatkın temiz kâğıt gibidir. Koskoca uluslar, aklın üstünde olan Hıristiyan dininin büyük gizemlerini nasıl *kabul ederlerdi*, ve milyonlarca insan, akla aykırı olan, aynı varlığın aynı anda birden fazla yerde olabileceği düşüncesine nasıl inandırabilirdi; ve insanlar, yasa tarafından korunan öğretim ve propagandaları yoluyla, önyargısız bir kişinin onu öğrenmek için onu işitmesinden başka bir şeye ihtiyaç duymayacağı ölçüde akla uygun olan bunu kabul ettiremezler mi? Dolayısıyla şu sonuca varıyorum ki, egemenliğin doğal ve temel haklarının halka öğretilmesinde, egemen bütün iktidara sahipken, kendi hatasından veya devletin yönetiminde görev verdiklerinin hatasından kaynaklanan sorunlar dışında, hiçbir zorluk yoktur; ve dolayısıyla, halkı bu hususta eğittirmek onun görevidir; ve sadece görevi 'de değildir, aynı zamanda onun yararınadır ve başkaldırmadan dolayı kendi kişiliğine gelebilecek tehlikelere karşı onun güvencesidir de.

Uyruklara, yönetimi değiştirmeye özenmemeleri gerektiği de öğretilmelidir. Ayrıntılara inmek gerekirse, halka, ilk olarak, komşu ülkelerde gördükleri herhangi bir yönetim biçimini kendi yönetim biçimlerinden daha fazla sevmemeleri ve, başka türlü yönetilen ülkelerde gördükleri zenginlik ne olursa olsun, değişiklik arzu etmemeleri de öğretilmelidir. Aristokratik veya demokratik bir meclis tarafından yönetilen bir halkın zenginliği, aristokrasiden veya demokrasiden değil, uyrukların itaati ve uyumundan gelir; bir monarşide de halk, tek bir kişi onları yönetmek hakkına sahip olduğu için değil, fakat ona itaat ettikleri için zenginleşir. Herhangi bir devlet türünde, halkın itaatini ve dolayısıyla

uyumunu yok edin, halk sadece zenginleşmemekle kalmayacak fakat kısa bir sürede dağılacaktır da. Sadece devleti reforme etmek için itaatsizlik yapanlar, böylelikle devleti tahrip ettiklerini göreceklerdir; tıpkı, masalda, ihtiyar babalarının gençliğini geri getirmek isteyen Peleus'un[117] ahmak kızlarının, Medea'nın[118] tavsiyesiyle, onu parçalayıp tuhaf otlarla kaynatmaları, fakat ondan yeni bir insan yapamamaları gibi. Bu değişiklik arzusu, Tanrı'nın buyruklarından ilkinin ihlaline benzer: çünkü Tanrı der ki, *Non habebis Deos alienos;* diğer ülkelerin Tanrılarını almayacaksın; ve *krallar* ile ilgili bir başka yerde, onların *Tanrılar* olduğu söylenir.

Uyruklara, egemen karşısında, popüler kişilere bağlanmamaları da öğretilmelidir. İkinci olarak, ne kadar yüksekte durursa dursun veya toplum içinde ne kadar göz alıcı biçimde parlarsa parlasın, uyrukdaşlarından herhangi birinin erdemine hayranlıkla; veya, egemen meclis dışında, kendi makamları içinde temsil ettikleri egemene, sadece ona uygun düşen bağlılık veya onuru onlara verecek şekilde, herhangi bir meclise hayranlıkla hareket etmemeleri; ve onlardan, egemen güç tarafından onlara aktarılan dışında hiçbir etki kabul etmemeleri gerektiği de uyruklara öğretilmelidir. Halkını kıskanmayan ve ona, popüler insanların dalkavukluğu ile katlanan bir egemenin, halkını gereğince sevdiği düşünülemez. O popüler insanlar ki, sık sık olduğu gibi, sadece gizli olarak değil, alenen de, konuşmacılarla ve bunu caddelerde ilan ederek, halk ile *in facie ecclesia*[119] ittifak duyurusu yapacak şekilde, halkı egemene sadakatten uzaklaştırırlar, bu, on emrin İkincisinin ihlaline benzetilebilir.

Egemen güce itiraz etmemeleri de. Üçüncü olarak, bundan dolayı, ister bir insan ister bir meclis olsun, egemen temsilci hakkında kötü konuşmanın; veya onun iktidarını tartışma konusu yapmanın veya ona itiraz etmenin; veya, halkının gözünde küçük düşürülecek şekilde ve halkın itaatini, ki devletin güvenliği buna bağlıdır, gevşetecek şekilde, onun adını saygısızca anmanın ne kadar büyük bir hata olduğu da halka öğretilmelidir. Bu düşünce ise, üçüncü emre benzemektedir.

Görevlerini öğrenmeleri için belirli günler ayırmaları. Dördüncü olarak, onlara eğitim vermeleri için görevlendirilmiş kişileri dinleyebilecekleri belirli süreler normal iş süreleri dışında tahsis edilmedikçe, insanlara bunlar öğretilemeyeceğine göre, veya, bir kez öğretildikten sonra, insanlar bunları hatırlayamayacaklarına göre, veya,

aradan bir kuşak geçtikten sonra, egemen gücün kimde olduğunu dahi bilemeyeceklerine göre; bir araya toplanabilecekleri ve, egemenlerin egemeni olan Tanrı'ya dualar ve övgülerden sonra, görevlerinin onlara anlatılacağı ve genelde hepsini ilgilendiren pozitif yasaların okunup açıklanacağı ve onları yasa yapan otoritenin kafalara yerleştirileceği belirli zamanlar tespit edilmesi gerekir. Bu amaçladır ki Yahudiler, yedi günde bir günü, Şabat gününü, dinlenme için ayırmışlar, bu günde yasa okunmuş ve açıklanmış; ve bu günün ciddiyeti içinde, Tanrı'nın onların kralı olduğu, Tanrı'nın, dünyayı altı günde yarattıktan sonra, yedinci günde dinlendiği; ve o gün çalışmayıp dinlenmeleri suretiyle, onları Mısır'daki sürgün ve angaryadan kurtarmış ve onlara, Tanrı'yı kutsadıktan sonra, yasal biçimde eğlenmeleri ve dinlenmeleri için bir zaman vermiş olan Tanrı'nın onların kralları olduğu kafalarına yerleştirilmiştir. Böylece, emirlerin ilk levhası, tümüyle, Tanrı'nın mutlak iktidarını belirtmek için kullanılmıştır; sadece Tanrı olarak da değil, fakat özel olarak Yahudiler'in sözleşmeye dayalı kralı olarak; ve dolayısıyla, egemen gücün kendilerine insanların rızasıyla verilmiş olduğu kişilere, uyruklarına hangi doktrini öğretmeleri gerektiği konusunda ışık tutabilir.

Ebeveynlerine saygı göstermeleri. Çocukların ilk eğitimleri, ebeveynlerinin ihtimamına dayandığı için, çocuklar, onların nezareti altında oldukları sürece, onlara itaat etmelidirler; ve ayrıca, daha sonra da, saygı işaretleriyle, ebeveynlerinden aldıkları eğitimin yararını takdir ettiklerini göstermelidirler, çünkü kadirbilirlik bunu gerektirir. Bu amaçla, başlangıçta herkesin babasının, aynı zamanda, onu yaşatma ve yok etme kudretine sahip olan efendisi de olduğu; ve aile babalarının, bir devlet kurmakla bu mutlak kudreti bırakmış olmakla birlikte, verdikleri eğitim için onlara borçlu olunan saygıdan yoksun kalmalarının asla amaçlanmadığı çocuklara öğretilmelidir. Çünkü bu hakkın terkedilmesi egemen gücün tesisi için gerekli değildi; ve ayrıca, eğer ileride onlardan, diğer insanlardan alacaklarından başka bir fayda almayacak olsalardı, hiç kimse çocuk sahibi olmayı istemez veya sahip olduğu çocukları besleyip eğitme zahmetine girmezdi. Bu ise, beşinci emre uymaktadır.

Haksızlık yapmaktan kaçınmaları. Yine, her egemen, hiç kimseden ona ait olan bir şeyin alınmaması demek olan adaletin öğretilmesini; yani, insanlara, şiddet veya kurnazlıkla komşularını, egemen otorite sayesinde kendilerine ait olan şeylerden yoksun bırakmamaları gerektiğinin

öğretilmesini de sağlamalıdır. Sahip olunan şeyler içinde, bir insan için en değerli olanlar, kendi hayatı ve vücududur; ve ikinci olarak, pek çok insan bakımından, ailevi mutluluk; ve daha sonra da, servet ve yaşama araçlarıdır. Dolayısıyla insanlara, kişisel intikam yoluyla bir başkasının bedenine karşı şiddet kullanmaktan; aile namusunu ihlal etmekten; ve başkasının mallarının zorla yağmalanması ve kurnazlıkla çalınmasından kaçınmaları gerektiği öğretilmelidir. Bu amaçla, insanlara, yargıçları veya tanıkları ifsat ederek sahte hüküm çıkartmanın sonuçları; yani, böylece mülkiyetin özelliğini kaybedeceği ve adaletin etkisizleşeceği de gösterilmelidir: işte bütün bunlar, altıncı, yedinci, sekizinci, ve dokuzuncu emirlerde ima edilmektedir.

Ve bütün bunları yürekten yapmaları. Son olarak, insanlara, sadece haksız eylemlerin değil, aynı zamanda, gerçekleşmesi engellenmiş haksız eylem niyetleri ve planlarının da adaletsizlik olduğu öğretilmelidir; adaletsizlik, sadece eylemin değil, aynı zamanda iradenin de bozukluğudur. İşte bu, onuncu emrin anlamı ve ikinci levhanın özetidir; ve karşılıklı sevgiye dair şu tek emre indirgenebilir, *komşunu kendin gibi seveceksin:* tıpkı birinci levhanın özünün, o zaman kralları olarak daha yeni kabul etmiş oldukları *Tanrı'nın sevilmesine* indirgendiği gibi.

Üniversitelerin faydası. Halkın bu eğitimi alabileceği araçlar ve kanallara gelince, insanlığın barışına aykırı ve çürük ve yanlış ilkeler üzerine dayalı bu kadar çok fikrin, hangi yollardan, halka böylesi derin kökler saldığını araştıracağız. Daha önceki bölümde belirtmiş olduğum fikirleri kastediyorum: insanlar, neyin meşru neyin gayrimeşru olduğuna, yasaya göre değil, kendi vicdanlarına; yani, kendi kişisel takdirlerine göre karar vermelidirler; uyruklar, devletin buyruklarının meşru olduğuna ilk önce kendileri karar vermedikçe, onlara uymakla günah işlemiş olurlar: servetleri üzerindeki mülkiyet hakları öyledir ki, devletin bu servetler üzerindeki hakkını dışlar; uyrukların, tiran dedikleri kişileri öldürmeleri meşrudur: egemenlik bölünebilir, ve benzeri; işte bu gibi fikirler, insanların kafasına şu yoldan sokulurlar. Yoksulluk veya tamah yüzünden, sırf kendi işleri ve güçleriyle meşgul olan kişiler; ve, diğer yandan, aşırı zenginlik veya tembellik yüzünden, bedensel keyif peşinde giden kişiler; ki bu iki tür insan büyük çoğunluğu oluşturur; sadece doğal adalet konusunda değil, fakat bütün diğer bilimlerde de gerçeği öğrenmenin gerektirdiği derin tefekkürden alıkondukları için, kendi görevleri hakkındaki düşüncelerini,

esas olarak kürsüdeki din adamlarından ve, kısmen de, kolaylıkla ve mantıklı biçimde konuşma melekesine sahip olup, yasa ve vicdan konularında kendilerinden daha bilge ve daha bilgili görünen komşuları veya yakınlarından alırlar. Din adamları ve bilgileriyle gösteriş yapan diğerleri ise, bilgilerini, üniversitelerden ve hukuk okullarından veya bu okullarda ve üniversitelerde ün sahibi kişilerce yayımlanmış kitaplardan alırlar. Dolayısıyla şurası açıktır ki halkın eğitimi, tümüyle, gençliğin üniversitelerde doğru biçimde eğitilmesine bağlıdır. Fakat, bazıları diyebilir ki, İngiltere'nin üniversiteleri bunu yapabilmek için yeterince bilgili değil mi zaten? veya, üniversiteleri eğitecek olan sen misin? Zor sorular. Ancak, ilk soruya cevap vermekte tereddüt etmem; Sekizinci Henry'nin saltanatının sonlarına kadar, Papa'nın iktidarının, esas olarak üniversiteler tarafından, sürekli olarak devletin iktidarına karşı savunulmuş olması; ve bu düşüncelerin, kralın egemenliğine karşı, eğitimlerini oralarda almış çok sayıda vaiz ve hukukçular ve diğer bazıları tarafından sürdürülmüş olması, üniversiteler bu yanlış fikirlerin yaratıcıları olmasalar da, onların yerine doğru düşünceler koymayı bilmediklerini yeterince kanıtlar. Çünkü, böyle bir görüşler çelişkisinde, yeterince eğitilmemiş oldukları gayet kesindir; ve hiç şaşırtıcı değildir ki, devlet otoritesine karşı ilk olarak beyinlerini yıkamış olan o başdöndürücü şarabın tadı hâlâ damaklarındadır. İkinci soruya gelince, evet veya hayır demem, ne uygun ne de gereklidir: çünkü benim ne yapmakta olduğumu gören herkes, ne düşündüğümü kolayca anlayabilir.

Halkın güvenliği, ayrıca, egemen güce sahip olan veya olanlardan adaletin bütün halk katmanlarına eşit biçimde dağıtılmasını; yani, varlıklı ve güçlüler gibi, yoksullar ve tanınmamış kişilerin de, onlara yapılan haksızlıklara karşı telafi edilmelerini gerektirir; öyle ki güçlüler, zayıflara herhangi bir saldırı, hakaret veya haksızlık yaptıklarında, zayıflar güçlülere aynı şeyleri yaptıklarındaki duruma kıyasla, daha büyük bir cezasız kalma umudu beslemesinler: çünkü hakkaniyet bundan oluşur; doğal hukukun bir ilkesi olan hakkaniyete, bir egemen, halkının en aşağı üyeleri kadar tabidir. Bütün yasa ihlalleri, devlete karşı suçlardır: fakat, aynı zamanda özel kişilere karşı da suç olan bazı yasa ihlalleri vardır. Sadece devleti ilgilendiren suçlar, hakkaniyet ihlal edilmeksizin, affedilebilir; çünkü her insan, kendisine karşı yapılan bir şeyi, kendi takdirine göre affedebilir.

Fakat özel bir kişiye karşı işlenen bir suç, mağdur olan kişinin rızası veya makul bir telafi olmaksızın, hakkaniyet içinde affedilemez.

Uyrukların eşitsizliği, egemen iktidarın eylemlerinden kaynaklanır; ve dolayısıyla, egemenin önünde, yani bir adalet mahkemesinde, kralların Kralı'nın huzurunda krallar ve onların uyrukları arasındaki eşitsizlikten daha fazla bir yere sahip değildir. Büyük insanların şerefi, daha aşağı sınıftan insanlara verdikleri fayda ve yardımlar için takdir edilir, veya hiç edilmez. Onların yaptıkları tecavüzler, zulümler ve haksızlıklar ise, kişiliklerinin büyüklüğünden ötürü hafifletilmez, tersine ağırlaştırılır; çünkü onlar, bu tür şeyleri yapmaya en az ihtiyacı olanlardır. Büyük insanlara yönelik bu tarafgirliğin sonuçları şu şekilde gider. Cezasız kalmak, küstahlığa neden olur; küstahlık, nefrete; ve nefret de, devletin yıkılıp çökmesiyle de olsa, bütün zalim ve tahkir edici büyüklüğün yıkılmasına çalışmaya.

Eşit vergiler. Eşit vergi konulması da adaletle ilgilidir; verginin eşitliği, servetin eşitliğine değil, herkesin savunması için devlete olan borcunun eşitliğine dayanır. Bir insanın, hayatını sürdürmek için çalışması yetmez; ayrıca, eğer gerekirse, emeğinin ürünlerini güvence altında tutmak için savaşması da gerekir. Ya, sürgünden dönüşleri sonrasında, tapınağı onarırken, bir elle inşa edip, diğer elde de kılıç tutan Yahudiler'in yaptığı gibi yapılmalı; ya da kendimiz için savaşacak başka insanlar tutulmalıdır. Egemen güç tarafından halk üzerine konulan vergiler, çeşitli meslekler ve uğraşlarında çalışırken özel kişileri savunmak için kamunun kılıcını taşıyanlara ödenecek ücretlerden başka bir şey değildir. Böylece elde edilen fayda, hem varlıklı hem de yoksul için aynı ölçüde değerli olan hayatın sürdürülmesi olduğuna göre; yoksul bir insanın, hayatını koruyanlara olan borcu, varlıklı bir insanın kendi hayatının korunması için olan borcunun aynısıdır; şu farkla ki, yoksulları istihdam eden varlıklılar, sadece kendi kişilikleri için değil, pek çok başkaları için de borçlu olabilirler. Bu düşünüldüğünde, vergilemede eşitlik, tüketilen şeyin eşitliğinde yatar, onu tüketenlerin servetlerinin eşitliğinde değil. Çünkü, çok çalışan ve, emeğinin meyvelerini tasarruf ederek, az tüketen bir insan, tembelce yaşayan, pek az şey elde eden ve elde ettiği herşeyi de harcayan bir kişiye göre niçin daha çok vergilendirilsin ki; üstelik, diğerine göre, devletten daha çok koruma almadığı halde? Fakat vergiler, insanların tükettiği şeyler üzerine

konulduğunda, herkes, kullandığı miktar için eşit ölçüde öder: devlet de, özel kişilerin lüks sarfiyatıyla aldatılmamış olur.

Kamusal yardım. Pek çok insan, kaçınılması mümkün olmayan olaylar yüzünden, hayatlarını kendi emekleriyle sürdüremez duruma gelmektedir; bunlar, özel kişilerin hayırseverliğine terk edilmemeli; doğal ihtiyaçların gerektirdiği ölçüde, devletin yasaları tarafından korunmalıdır. Çünkü, herhangi bir kişinin güçsüzleri ihmal etmesi merhametsizlik olduğu gibi; bir devletin egemeninin, onları, kişisel hayırseverliğin tesadüfüne maruz bırakması da öyledir.

Tembelliğin önlenmesi. Ancak, sağlam vücut sahibi olanlar için, durum farklıdır: bunlar çalışmaya zorlanmalı; ve iş bulamama bahanesinden yoksun bırakılmalı; denizcilik, tarım, balıkçılık, ve emek gerektiren her tür üretim gibi, bütün meslekleri teşvik eden yasalar olmalıdır. Yoksullar çoğaldığı ve, bununla birlikte, güçlü insanlar da artmaya devam ettiği takdirde, bunlar pek fazla iskân edilmemiş ülkelere yerleştirilmelidir; ancak bu insanlar, orada bulduklarını yok etmemeliler; fakat, biraz daha sıkışık bir biçimde yaşamak üzere, onları zorlamalılar ve, çok büyük bir araziye yayılıp ne bulurlarsa toplamak yerine, her küçük toprak parçasını, onlara vakti geldiğinde rızıklarını verecek biçimde, hünerle ve emekle işlemelidirler. Bütün dünya insanlarla dolduğunda ise, son çare, zaferle veya ölümle herkesin çaresine bakan savaştır.

İyi yasalar nedir. İyi yasalar yapılması egemenin sorumluluğundadır. Fakat iyi bir yasa nedir? İyi bir yasayla, adil bir yasayı kastetmiyorum: çünkü hiçbir yasa adaletsiz olamaz. Yasa, egemen güç tarafından yapılır, ve bu güç tarafından yapılan her şey halkın her bir üyesi tarafından taahhüt ve kabul edilir; ve herkesin böylece taahhüt ve kabul etmiş olduğu bir şey için kimse adaletsiz diyemez. Bir devletin yasalarında, kumarın yasalarında olduğu gibi; bütün kumarbazların üzerinde anlaştığı bir şey, onlardan hiçbirine adaletsizlik değildir. İyi bir yasa, *halkın iyiliği* için *gerekli* olan ve ayrıca *vazıh* olan şeydir.

İyi yasalar gerekli olanlardır. Tasdik edilmiş kurallardan ibaret olan yasaların faydası, insanları, bütün iradi eylemlerden menetmek değil; fevri arzuları, telaşları veya düşüncesizce hareketleriyle kendilerine zarar vermeyecek şekilde onları yönlendirmektir; yolcuları durdurmak değil, onları doğru yoldan götürmek için konulan çitler gibi. Dolayısıyla, gerekli olmayan ve bir yasanın gerçek amacına sahip olmayan bir yasa, iyi bir yasa

değildir. Egemenin yararı için olan, fakat halk için gerekli olmayan bir yasanın iyi bir yasa olduğu düşünülebilir; ama öyle değildir. Çünkü egemenin ve halkın iyiliği ayrılamaz. Zayıf uyrukları olan bir egemen zayıf bir egemendir; ve egemeni, onları istediği şekilde yönetme yetkisinden yoksun bir halk da, zayıf bir halktır. Gereksiz yasalar, iyi yasalar değil; para tuzaklarıdır: bu tür yasalar, egemen gücün hakkı tanınmış ise, gereksizdir; tanınmamış olduğunda ise, halkı savunmak için yetersizdir.

İyi yasalar vazıhtır. Vazıhlık, yasanın kelimelerinde değil, yasanın yapılış nedenleri ve amaçlarının beyanında yatar. Bu bize, yasa koyucunun amacını gösterir; ve yasa koyucunun amacı bilindiğinde, yasa, çok sözden ziyade az sözle daha kolay anlaşılır. Çünkü bütün kelimeler belirsizliğe açıktır; ve dolayısıyla yasa metninde kelimelerin fazlalığı, belirsizliğin de fazlalığıdır; ayrıca bu, şunu da ima eder ki, aşırı ihtimamla, kelimelerden sakınan bir kimse, yasanın pusulasından yoksun kalır. Çünkü, eski zamanların yasalarının ne kadar kısa olduklarını; ve zamanla nasıl giderek uzadıklarını düşündüğümde, yasaları yazanlar ve uygulayanlar arasında bir çekişme görmekteyim; birinciler, İkincileri kısıtlamaya çalışırken; İkinciler de, onların kısıtlamalarından kaçınmaya çalışırlar; ve sonuçta uygulayıcılar zafer kazanmıştır. Dolayısıyla, yasanın yapılış nedenini vazıh kılmak; ve yasa metnini, olabildiğince kısa tutmak, fakat uygun ve anlamlı biçimde yazmak, (ister bir kişi, ister bir meclis olsun, bütün devletlerde en üstün temsilci olan) yasa koyucunun görevidir.

Cezalar. Cezalar ve ödülleri doğru bir şekilde uygulamak da egemenin görevidir. Cezalandırmanın amacı, intikam veya öfkenin yatıştırılması değil; ya suçlunun ya da, emsal yoluyla, diğer insanların ıslahı olduğuna göre; en sert cezalar, kamuya yönelik tehlikesi en fazla olan suçlar için verilmelidir; kurulu yönetime kötülük yapma niyetinden doğan suçlar; adaletin küçük görülmesinden kaynaklanan suçlar; halkta büyük infiale neden olan suçlar; ve, makam sahibi kişilerin oğulları, hizmetçileri veya gözdeleri tarafından işlendiklerinde olduğu gibi, cezalandırılmadıkları takdirde, göz yumuluyor gibi görünen suçlar. Çünkü infial, insanları, adaletin sadece faillerine ve amillerine değil; onları koruyabilecek bütün iktidara da karşı gelmeye götürür; Tarquinius'un[120] durumunda olduğu gibi; oğullarından birinin küstahça hareketi yüzünden, Tarquinius, Roma'dan sürülmüş, ve monarşi de dağılmıştı. Büyük tahrikten, büyük korkudan,

büyük ihtiyaçtan veya cehaletten kaynaklanan suçlar gibi zaaf suçlarına gelince, ister büyük ister küçük bir suç olsun, devlete zarar gelmemek şartıyla, bu tür suçlar için genellikle mülayimlik uygun olur; ve mülayimlik, uygun olduğu yerde, doğa yasasının bir gereğidir. Bir nifak durumunda, baştan çıkarılmış yoksulların değil, elebaşılar ve akıl verenlerin cezalandırılması, emsal oluşturmak suretiyle, devlete fayda getirir. Halka karşı sert olmak, onların daha iyi eğitilmesini sağlamamaktan kusurlu olan egemene büyük ölçüde bağlanabilecek olan cehaleti cezalandırmaktır.

Ödüller. Aynı şekilde, ödüllerini, devlete yararlı olacak biçimde uygulamak da egemenin görevidir; ödüllerin faydası ve amacı da budur; ve devlete iyi hizmet etmiş olanlar, başkalarını da, devlete olabildiğince bağlı kalarak hizmet etmeye ve bunu daha iyi yapabilmelerini sağlayacak olan sanatları öğrenmeye teşvik etmek için yeterli bir miktarda ve kamu hazinesine en az yükle ödüllendirildikleri zaman, bu amaç gerçekleştirilmiş olur. Hırslı ve popüler bir uyruğun, rahat durması ve halkın kafasında kötü fikirler oluşturmaktan geri durması için, ona para veya payeler vermenin, ödülün mahiyeti ile hiçbir ilgisi yoktur; (çünkü ödül, kötü işler için değil, geçmişte yapılmış hizmetler için verilir;) bu, bir şükran belirtisi değil, korku işaretidir; ayrıca, kamunun yararına değil, zararınadır. Bu, hırs ile yarışmaktır; çok sayıda kafası olan ve, biri kesildiğinde, yerine üç tane çıkan canavar Hydra[121] ile Herakles’in[122] mücadelesi gibi. Çünkü, benzer biçimde, popüler bir adamın inadı ödülle savuşturulduğunda, benzer bir fayda elde etmek umuduyla, (örnek alarak) aynı fenalığı yapan başka adamlar çıkar: ve her tür emtia gibi, kötülük de, satılabilir olduğunda çoğalır. Bazen bir iç savaş bu gibi yollardan ertelenebilse de, tehlike daha da büyür ve kamunun felaketi daha da kesinleşir. Dolayısıyla, ülkelerinin barışını bozarak büyüklük peşinde koşan insanları ödüllendirmek, kamunun güvenliğinden sorumlu olan egemenin görevine aykırıdır. Tersine, bir süre sonra daha büyük bir tehlikeyle karşılaşmaktansa, bir miktar tehlikeyi göze alıp, bu gibi insanları en başta durdurmaktır onun görevi.

Danışmanlar. Egemenin bir başka işi de, iyi danışmanlar seçmektir; burada, devlet yönetiminde tavsiyelerini alacağı kişileri kastediyorum. Çünkü, *considium* kelimesinin bozulmuş hali olan *consilium*’dan gelen bu danışmanlık (“counsel”) kelimesi, çok geniş bir anlama satir ve, sadece bundan sonra ne yapılacağını düşünmek için değil, aynı zamanda geçmiş

olaylar hakkında ve şimdiki yasa hakkında karar vermek için toplanan her türden meclisi kapsar. Burada, bunu, sadece ilk anlamda alıyorum: ve bu anlamda, ne demokraside, ne de aristokraside, danışman seçimi sözkonusu değildir; çünkü danışmanlık hizmeti veren kişiler, danışmanlık hizmeti verilen kişiliğin üyeleridir. Dolayısıyla, danışman seçimi sadece monarşiye özgüdür; monarşide, her alanda en yetenekli kişileri danışman seçmeye gayret etmeyen bir egemen, görevini gerektiği gibi yapmıyor demektir. En yetenekli danışmanlar, kötü tavsiyelerde bulunmaktan en az çıkarı olan ve devletin barış ve güvenliğine yarayan şeyleri en fazla bilen kişilerdir. Toplumsal kargaşalıktan kimin fayda beklediğini bilmek zor bir iştir; fakat haklı bir şüpheye götüren işaretler, gelirleri alışkın oldukları harcamaları karşılamaya yetmeyen kişiler tarafından, halkın, makul olmayan veya karşılanması imkânsız isteklerinin pohpohlanması olup, bu işaretler, onları bilmek durumunda olan biri tarafından kolayca gözlenebilir. Fakat, kamu işlerinde kimin en bilgili olduğunu bilmek daha da zor bir iştir; ve bu işleri bilenler, onlara çok daha az gerek duyarlar. Çünkü herhangi bir sanatın kurallarını kimin bildiğini bilmek, bu sanat hakkında büyük ölçüde bilgi sahibi olmaktır; hiç kimse, bir başkasının kurallarının doğruluğundan, onları anlamayı öğrenmiş olmadıkça emin olamaz. Fakat herhangi bir sanatın bilindiğinin en iyi işaretleri, o konuda iyi konuşmak ve onun sürekli iyi sonuçlarıdır. İyi danışmanlık, rastgele veya miras yoluyla gelmez; ve dolayısıyla, varlıklı ve soylulardan, devlet konusunda, bir kalenin boyutlarının belirlenmesinde olduğundan daha fazla iyi tavsiye beklemek için neden yoktur; meğerki, geometrinin tersine, siyasetin öğrenilmesinde herhangi bir yönteme gerek olmadığını düşünüyor olalım; oysa durum böyle değildir. Siyaset, diğerinden daha bile zordur. Avrupa'nın bu kısımlarında, veraset yoluyla devletin en yüksek meclisinde yer almak belirli kişilerin hakkı olarak görülmüştür; bu, eski Germenlerin fetihlerinden kaynaklanır; diğer ülkeleri fethetmek için birleşen lordlar, gelecekte, kendi çocukları ile uyruklarının çocukları arasındaki farkın işaretleri olacak imtiyazlar olmaksızın ittifaka girmezlerdi; bu imtiyazlar egemen güçle uyuşmaz nitelikte olmakla birlikte, egemenin lütfuyla devam ettirilmektedir; fakat kendi hakları olduğunu iddia ettikleri için, bunları tedricen bırakmalı ve kendi yeteneklerine doğal olarak bağlı olanlar dışında başka bir paye taşımamalıdırlar.

Danışmanlar bir konuda ne kadar ehil olurlarsa olsunlar, tavsiyelerini ve bunların nedenlerini, nutuklar atarak bir meclis halinde vermektense, tek tek ve ayrı olarak verdiklerinde; ve, ayaküstü konuşmak yerine, önceden düşünüp taşındıklarında, verdikleri tavsiyenin faydası daha büyük olur; çünkü bu şekilde, tavsiye ettikleri hareket tarzının sonuçlarını düşünmek için daha fazla zamanları ölür; ve, kıskançlık, özenti, veya görüş farklılığından kaynaklanan diğer duygular nedeniyle çelişkiye sürüklenmekten kaçınmış olurlar.[123]

Diğer ülkeleri değil, sadece, içe yönelik yasalarla uyrukların istifade edebilecekleri rahatlık ve faydayı ilgilendiren işlerde en iyi tavsiye, kendi ihtiyaçlarını en iyi bilen ve, dolayısıyla, temel egemenlik haklarına aykırı bir şey talep etmedikleri sürece, özenle dikkate alınması gereken her eyaletin halkının genel bildirimleri ve şikâyetlerinden alınır. Çünkü, daha önce sık sık söylediğim gibi, bu temel haklar olmaksızın, devlet varolamaz.

Komutanlar. Bir ordunun komutanı, eğer popüler olmazsa, kendi ordusu tarafından gereğince sevilmeyecek veya korkulmayacak; ve dolayısıyla, görevini başarıyla yerine getiremeyecektir. Bu nedenle, bir komutan, askerleri nazarında hem yeterlilik hem de sevgi kazanabilmek için, çalışkan, cesur, müşfik, cömert ve talihli olmalıdır. İşte bu, popüleritedir ve, askerlerde, kendilerini ona beğendirmek için hem bir istek hem de cesaret uyandırır ve, gerekli olduğunda, komutanın isyankâr veya ihmalkâr askerleri cezalandırmadaki sertliğini korur. Fakat askerlerin bu sevgisi, eğer komutanın sadakatine dikkat edilmez ise, egemen güç için tehlikeli bir şeydir; özellikle ordu, popüler olmayan bir meclisin elinde ise. Dolayısıyla, egemenin ordularını teslim ettiği kişilerin hem iyi önderler hem de sadık uyruklar olmaları halkın selameti bakımından gereklidir.

Fakat, egemenin kendisi popüler olduğunda; yani, halkı tarafından sayılıp sevildiğinde, bir uyruğun popülerliğinden hiçbir tehlike gelmez. Çünkü askerler, sadece kişiliğini değil davasını da sevdikleri egemenlerine karşı, onu sevseler bile komutanları ile saf tutacak kadar adaletsiz değillerdir genellikle. Bu yüzden, zor kullanarak meşru egemenlerinin iktidarını yok eden kişiler, onun yerine oturmadan önce, halkı, kendilerini kabul etmenin utancından kurtarmak için, kendilerine unvanlar uydurmak zahmetine girmişlerdir daima. Egemenlik üzerinde tanınan bir hak sahibi olmak, o kadar popüler bir niteliktir ki, ona sahip olan kişinin, uyruklarının

kalplerini kendine çevirmesi için, onların, egemenin kendi ailesini kesin olarak yönetebildiğini görmeleri yeterlidir: düşmanları açısından ise, sadece onların ordularının dağıtılması. Çünkü insanların en büyük ve en hareketli kesimi, bugüne kadar asla, mevcut olandan hoşnut olmamıştır.

Genellikle *milletlerarası hukuk* denilen yasalar kapsamında, bir egemenin diğerine olan görevleriyle ilgili olarak, burada bir şey söylemem gerekmez; çünkü milletlerarası hukuk ve doğal hukuk aynı şeydir. Her egemen, kendi halkının güvenliğini sağlamaya çalışırken, herhangi bir insanın kendi bedeninin güvenliğini sağlamaya çalışırken sahip olabileceği hakkın aynısına sahiptir. Devlet yönetimi altında yaşamayan insanlara, yekdiğeri bakımından ne yapmaları ve nelerden kaçınmaları gerektiğini bildiren yasa, aynı şeyleri, devletlere, yani, egemen kralların ve egemen meclislerin vicdanlarına da bildirir; doğal adaletin tek mahkemesi vicdandır; ve orada insan değil Tanrı hüküm sürer; Tanrı karşısında bütün insanlığı yükümlülük altında sokan Tanrı yasaları, doğayı yaratan o olduğu için, *doğal;* ve aynı Tanrı karşısında, kralların Kralı o olduğu için, *yasa'dırlar.* Fakat, kralların Kralı olarak ve ayrıca belirli bir halkın Kralı olarak Tanrı'nın krallığından, bu söylemimin geri kalan kısmında bahsedeceğim.

Bölüm 31
Tanrı'nın Doğal Krallığı Üzerine

Sonraki bölümlerin konusu. Ne egemen ne de uyruk olanlarınki gibi, salt doğa, yani, mutlak özgürlük durumunun, anarşi ve savaş durumu olduğunu: insanları bu durumdan kaçınmaya yönelten ilkelerin doğa yasaları olduğunu: egemen güçten yoksun bir devletin boş bir söz olduğunu ve ayakta duramayacağını: Tanrı'nın yasalarına aykırı olmamak şartıyla, uyrukların egemenlerine mutlak itaatle yükümlü olduklarını, buraya kadar yazdıklarımda yeterince gösterdim. Toplumsal görevin tam bilgisi için şimdi, eksik kalan tek şey, bu Tanrı yasalarının neler olduğunu bilmektir. Çünkü, bu olmaksızın, insan, devlet iktidarı tarafından kendisine bir şey buyurulduğu zaman, bunun Tanrı'nın yasasına aykırı olup olmadığını bilemez: ve böylece, ya devlete aşırı itaat ederek İlahi Majeste'yi kızdırır; ya da, Tanrı'yı kızdırmak korkusuyla, devletin buyruklarını ihlal eder. Bu kayalıkların her ikisinden de kaçınmak için, ilahi yasaların neler olduğunu bilmek gerekir. Yasaların bilinmesi egemen gücün bilinmesine bağlı olduğuna göre, aşağıda TANRI'NIN KRALLIĞI'ndan bahsedeceğim.

Tanrı'nın krallığında uyruklar kimlerdir. Mezmur yazarı, *Tanrı kraldır, şad ol yeryüzü* diyor (XCVII. 1). Ve yine (*Mezmur*; XCIX. 1) *Tanrı kraldır, kavimler kızsa da; Kerubiler üzerinde oturur, yeryüzü sarsılsa da.* İnsanlar, isteseler de istemeseler de, daima ilahi güce tabi olmak zorundadırlar. Tanrı'nın varlığını ve inayetini inkâr etmekle, insanlar iç huzurlarını atabilirler, ama boyunduruklarını atamazlar. Fakat, sadece insanı değil, hayvanları, bitkileri ve cansız varlıkları da kapsayan bu Tanrı iktidarını krallık adıyla anmak, kelimenin mecazi bir kullanımıdır sadece. Çünkü, ancak, uyruklarını sözüyle ve ona uyanlara ödüller vaadetmekle ve uymayanları da ceza ile tehdit etmekle yöneten birinin tam anlamıyla hüküm sürdüğü söylenir. Dolayısıyla, Tanrı'nın krallığında uyruklar, cansız varlıklar veya irrasyonel yaratıklar değildir; çünkü bunlar onun ilkelerini anlayamazlar: ateistler ve Tanrı'nın insanların eylemleriyle ilgilendiğine inanmayanlar da bu krallığın uyrukları değildir, çünkü böyleleri, hiçbir sözü onun sözü olarak kabul etmezler ve onun ödüllerini almak beklentisi içinde olmadıkları gibi onun tehditlerinden de korkmazlar. Dolayısıyla Tanrı'nın uyrukları, Tanrı'nın dünyayı yönettiğine, insanlığa ilkeler verdiğine, ödüller

ve cezalar koyduğuna inananlardır; diğerleri, düşmanlar olarak anlaşılmalıdır.

Tanrı'nın üç çeşit sözü, akıl, vahiy ve risalet. Sözlerle yönetmek, bu sözlerin açıkça bilinmesini gerektirir; yoksa bunlar yasa olmaz: çünkü yasaların doğasında, bilmezlik mazeretini yok edebilecek kadar yeterli ve açık bir duyuru vardır; bu, insanların yasalarında, tek bir türdendir; yani, insan sesiyle duyuru veya ilan. Fakat Tanrı yasalarını üç yoldan ilan eder; *doğal akıl* ilkeleriyle, *vahiy* yoluyla ve, Tanrı'nın mucizeler yaratarak diğer insanlar önünde inanılırlık kazandırdığı bir *adamın sesiyle.* Buradan Tanrı'nın üç çeşit sözü çıkar ki bunlar *rasyonel, algılanabilir* ve *peygamberane*'dir. Bunlara, üç çeşit işitme tekabül eder; *doğru akıl, doğaüstü algı,* ve *iman.* Vahiy veya içe doğmadan oluşan doğaüstü algı için verilmiş evrensel yasalar yoktur, çünkü Tanrı sadece belirli kişilere o şekilde konuşur ve, o şekilde konuştuğunda da, değişik kişilere değişik şeyler söyler.

Tanrı'nın iki çeşit krallığı, doğal ve peygamberane. Tanrı'nın diğer iki çeşit sözü olan *rasyonel* ve *peygamberane* arasındaki farktan, Tanrı'ya, doğal ve *peygamberane* olmak üzere iki çeşit krallık atfedilebilir: doğal krallığında Tanrı, doğru aklın doğru ilkeleriyle, inayetini kabul etmiş insanları yönetir; peygamberane krallıkta ise Tanrı, uyrukları olarak, belirli bir kavmi, (Yahudiler'i) seçmiş ve onları, sadece onları, sadece doğal akıl ile değil, kutsal peygamberlerinin ağızlarından onlara verdiği pozitif yasalar ile de yönetmiştir. Bu bölümde, Tanrı'nın doğal krallığından bahsedeceğim.

Tanrı'nın egemenlik hakkı, onun kadir-i mutlaklığından gelir. Tanrı'nın insanlar üzerinde hüküm sürmesi ve yasalarını çiğneyenleri cezalandırması doğal hakkı, insanları yaratmış olmasından değil, sanki insanlara yaptığı iyilik karşılığında şükran borcu olarak onlardan itaat beklermiş gibi; fakat onun *dayanılmaz kudretinden* gelir. Daha önce, egemenlik hakkının sözleşmeyle nasıl doğduğunu gösterdim: aynı hakkın doğadan nasıl çıktığını göstermek için, onun hangi durumda asla geri alınmadığını göstermek yeterlidir. Bütün insanlar, doğal olarak, bütün şeyler üzerinde hak sahibi olduklarına göre, herbiri bütün diğerlerini yönetmek hakkına da sahipti. Fakat, bu hak zorla elde edilemeyeceğine göre, bu hakkı terketmek ve, ortak rıza ile, onları yönetmek ve savunmak üzere egemenlik yetkisine sahip kişiler belirlemek herbirinin güvenliği için gerekliydi: oysa, dayanılmaz kudret sahibi bir kimse olsaydı, bu kimsenin,

bu kudrete dayanarak, kendi takdirine göre, hem kendini hem de onları yönetmemesi ve savunmaması için bir neden olmazdı. Dolayısıyla, bütün insanların yönetilmesi, kudreti dayanılmaz olanlara, mükemmellikleri veya kudretleriyle doğal olarak aittir; ve dolayısıyla işte bu kudrettendir ki, insanlar üzerinde hüküm sürme ve onları dilediği şekilde cezalandırma hakkı, doğal olarak Kadir-i Mutlak Tanrı'ya aittir; Yaratan ve bağışlayan olarak değil; fakat gücü herşeye yeten olarak. Ceza sadece günah için de olsa, çünkü bu kelimeyle günaha karşılık ıstırap çektirilmesi anlaşılır; ceza verme hakkı, daima insanların günah işlemesinden değil, Tanrı'nın kudretinden gelir.

Bütün ıstırabın nedeni günah değildir. Şu soru, *neden kötü insanlar genellikle zenginleşir, iyi insanlar ise tersliklerle karşılaşır,* eskiler tarafından çok tartışılmıştır ve bizim şu sorumuzla aynıdır, *Tanrı hangi hakla bu hayatın nimetlerini ve külfetlerini dağıtır;* ve öyle zor bir sorudur ki, sadece cahillerin değil, filozofların ve hatta Azizler'in İlahi İnayet hakkındaki inancını sarsmıştır. *Davud* der ki *(Mezmur,* LXXIII. 1,2,3). *İsrail'in Tanrısı yüreği temiz olanlara ne kadar iyidir; fakat benim ayağım sürçmek üzere idi ve adımlarım az daha kayacaktı; çünkü, allahsızları bu kadar zenginlik içinde gördüğümde, içim burkuldu.* Eyub ise, dürüstlüğüne rağmen katlanmış olduğu ıstıraplar için Tanrı'ya ne kadar içten sitem etmektedir. Eyub'un durumunda bu soru, Eyub'un günahından değil, kendi kudretinden gelen kanıtlarla bizzat Tanrı tarafından çözüme bağlanmaktadır. Çünkü, Eyub'un dostları, onun ıstırabını günahlarına bağlarken ve o da, kendini, masumiyetinin bilinciyle savunurken, konuyu bizzat Tanrı ele alır ve, Eyub'un ıstıraplarını, *Ben yeryüzünün temellerini atarken, sen nerede idin? (Eyub,* XXXVIII. 4) gibi, kendi kudretinden türettiği kanıtlarla açıklayıp, hem Eyub'un masumiyetini onaylar, hem de dostlarının yanlış düşüncesini kınar. Kör doğmuş adamla ilgili Kurtarıcımız'ın şu cümlesi bu düşünceye uymaktadır, *Ne bu adam ne de onun ataları günah işledi; Tanrı'nın işleri onda açıkça görülsün diye oldu bu.* Ve *Ölüm dünyaya günahla girmiştir* denilse de, (yani, eğer Âdem günah işlememiş olsaydı, hiç ölmeyecekti, yani, ruhu bedeninden ayrılmayacaktı,) buradan hareketle, Tanrı'nın, günah işleyemeyen diğer canlı yaratıklara ıstırap çektirdiği gibi, günah işlemeseydi ona [*Âdem'e* -Çev.] adil biçimde ıstırap çektirmiş olamayacağı söylenemez.

İlahi yasalar. Tanrı'nın sadece doğa üzerine dayalı egemenlik hakkından bahsettikten sonra; ilahi yasaların veya doğal aklın ilkelerinin neler olduğuna bakacağız; bu yasalar, bir insanın bir başka insana olan doğal görevleri veya İlahi Egemenimize doğal olarak borçlu olduğumuz saygı ile ilgilidir. Birinciler, bu incelemenin 14. ve 15. bölümlerinde bahsetmiş olduğum doğa yasalarıdır; yani, hakkaniyet, adalet, acıma, tevazu, ve diğer ahlaki erdemler. Dolayısıyla, İlahi Majeste'ye saygı ve tapınmayla ilgili, Tanrı'nın başka bir sözü olmaksızın, insanlara sadece kendi doğal akılları tarafından dikte edilen ilkelerin neler olduğunu düşünmek kalıyor geriye.

Saygı ve tapınma nedir. Saygı, bir başkasının gücü ve iyiliği hakkında sahip olunan içsel düşünce ve görüşten oluşur; ve dolayısıyla Tanrı'ya saygı göstermek demek, onun kudretine ve iyiliğine olabildiğince büyük bir değer vermektir. Bu değer verişin, insanların sözleri ve eylemlerinde görünen harici işaretlerine *tapınma* denilir; bu, Latinler'in *cultus* kelimesinden anladıkları şeyin bir kısmıdır. Çünkü *cultus*, tam anlamıyla ve daima, bir insanın ondan fayda sağlamak için herhangi bir şey üzerinde harcadığı emek anlamına gelir. Fayda elde ettiğimiz şeyler ise, ya bize tabidir, ve verdikleri ürün onlar üzerinde harcadığımız emeği doğal bir sonuç olarak izler; ya da bize tabi değildir, fakat kendi iradelerine göre bizim emeğimize karşılık verirler. İlk anlamda, yeryüzü üzerinde harcanan emek kültür olarak adlandırılır; çocukların eğitilmesi de, onların zihinlerinin işlenmesi ("a *culture* of their minds") olarak. İkinci anlamda, yani insanların iradeleri, zorla değil güzellikle, bizim amacımıza uygun olarak etkilenmeye gayret edildiğinde, övgülerle, onların kudretini tanıyarak, ve fayda beklediğimiz kişilerin hoşuna giden şeylerle, gönül kazanılmaya çalışılması demektir. İşte buna, doğru olarak, *tapınma* denilir: bu anlamdadır ki *Publicola*[124] halka tapan biri olarak anlaşılır; *cultus Dei* ise, Tanrı'ya tapınma olarak.

Çeşitli saygı işaretleri. Kudret ve iyilik inancından oluşan içsel saygıdan üç duygu çıkar; *aşk*, ki iyilikle ilgilidir; ve *umut* ve *korku*, ki kudretle ilgilidirler: ve üç çeşit dışsal tapınma çıkar; *övgü*, *yüceltme*, ve *şükran:* övgünün konusu, iyilik; yüceltme ve şükranın konusu, kudret; bu ikisinin sonucu ise, mutluluktur. Övgü ve yüceltme, hem sözlerle hem de hareketlerle ifade edilir: bir insan iyidir veya büyüktür dediğimizde, sözlerle: cömertliği için ona teşekkür ettiğimizde ve onun kudretine boyun

eğdiğimizde ise, hareketlerle. Bir başkasından memnunluk, ancak sözlerle ifade edilebilir.

Doğal ve belirlenmiş tapınma. Hem atıflar hem de hareketlerde doğal olarak öyle olan bazı saygı işaretleri vardır; *iyi, adil, cömert,* ve benzeri atıflarda; ve *dualar, şükranlar,* ve *itaat* hareketlerinde olduğu gibi. Diğer saygı işaretleri ise, kurumsal olarak veya insanların âdetleriyle böyledir; ve bazı zamanlar ve yerlerde saygı; başka zamanlarda ve yerlerde ise saygısızlık anlamına gelir; bazen de, hiçbir şey ifade etmez: farklı zamanlarda ve yerlerde farklı biçimlerde kullanılan selamlama, dua ve şükran bildirme tarzları böyledir. Birinciler *doğal;* İkinciler ise *belirlenmiş* tapınmadır.

Zorunlu ve özgür tapınma. Belirlenmiş tapınmada iki farklı tür vardır: bazen *zorunlu,* bazen de *özgür* tapınma: kendisine tapınılan tarafından şart koşulduğunda zorunlu: tapanın uygun bulduğu şekilde olduğunda ise özgür. Zorunlu olduğu vakit tapınma, sözler veya vücut hareketleri değil, itaattir. Özgür olduğunda ise, tapınma, gözlemcilerin görüşüne bağlıdır: çünkü, saygı ifade etmek için kullandığımız sözler veya yaptığımız hareketler, onlara gülünç görünüyor ve hakarete yaklaşıyorsa, bu sözler ve hareketler tapınma değildir, çünkü saygı işaretleri değildir; ve saygı işaretleri değildir, çünkü bir işaret, onu verene değil, onun verildiği kişiye, yani, gözlemciye yönelik bir işarettir.

Kamusal ve özel tapınma. Yine, bir *kamusal* ve bir de *özel* tapınma vardır. Kamusal tapınma, bir toplumun tek bir kişilik olarak yaptığı tapınmadır. Özel tapınma ise, özel bir kişinin sergilediği tapınmadır. Kamusal tapınma, bütün toplum açısından, serbesttir; fakat tek tek insanlar açısından böyle değildir. Özel tapınma, gizli yapıldığında, serbesttir; fakat topluluk önünde, ya yasalardan ya da insanların görüşünden gelen bir kısıtlamasız olmaz; ki bu, özgürlüğün doğasına aykırıdır.

Tapınmanın amacı. İnsanlar arasında tapınmanın amacı kudrettir. Çünkü bir kimse başka birine tapınıldığını gördüğünde, onun güçlü olduğunu düşünür ve ona itaat etmeye daha fazla yatkın olur; bu ise, onun kudretini daha da büyük yapar. Fakat Tanrı’nın hiçbir amacı yoktur: ona yaptığımız tapınma, bizim görevimizden kaynaklanır ve, fayda beklentisiyle, zarar görme korkusuyla veya aldığımız iyilik için şükran ifadesi olarak, zayıflar tarafından güçlülere yapılmasını aklın emrettiği saygı kuralları gereğince bizim kapasitemize göre uygulanır.

İlahi saygının vasıfları. Doğanın ışığı tarafından bize öğretilen Tanrı'ya tapınma biçimini bilebilmemiz için, önce, onun vasıflarından başlayacağım. İlk olarak, şurası açıktır ki ona *varlık* atfetmemiz gerekir: Çünkü hiç kimse, herhangi bir varoluşa sahip olmadığını düşündüğü bir şeye saygı göstermek gereğini duymaz.

İkinci olarak, dünyanın veya dünyanın ruhunun Tanrı olduğunu söyleyen filozoflar ona saygısızlık etmişler ve varlığını inkâr etmişlerdir. Çünkü Tanrı dünyanın nedenidir; ve dünya Tanrı'dır demek, onun hiçbir nedeni yoktur, yani Tanrı yoktur demektir.

Üçüncü olarak, dünya yaratılmamıştır ve sonsuzdur demek, sonsuz olan bir şeyin nedeni olmadığına göre, bir Tanrı olduğunu inkâr etmektir.

Dördüncü olarak, Tanrı'ya kayıtsızlık atfederek onu insanlıkla ilgisiz kılanlar, onu saygıdan yoksun bırakırlar: çünkü bu, insanlarda Tanrı sevgisi ve korkusunu yok eder; oysa bu sevgi ve korku, saygının kaynağıdır.

Beşinci olarak, büyüklük ve kudret ifade eden şeylerde; onun sonlu/belirli *("finite")* olduğunu söylemek, ona saygısızlık etmektir: çünkü Tanrı'ya, atfedebileceğimizden daha azını atfetmek onu sayma isteğinin bir işareti değildir; ve sonlu/belirli demek, atfedebileceğimizden daha az bir şey demektir; çünkü sonlu/belirli olan bir şeye ekleme yapmak kolaydır.

Dolayısıyla ona *biçim* atfetmek saygı değildir; çünkü bütün biçimler sonlu/belirlidir:

Onu kafamızda canlandırmamız, hayal etmemiz veya ona ilişkin bir *fikir* sahibi olmamız da saygı değildir: çünkü kafamızda canlandırabileceğimiz, hayal edebileceğimiz her şey sonlu/belirlidir:

Ona, sonlu/belirli şeylerin vasıfları olan *parçalar* veya *bütünlük* atfetmek de saygı değildir:

O, şu veya bu *yerde* bulunur demek de saygı değildir: çünkü bir yerde bulunan her şey sınırlı ve belirlidir:

Onun *hareket ettiğini* veya *durduğunu* söylemek de saygı değildir: çünkü bu vasıflar ona yer atfeder:

Birden çok Tanrı olduğunu söylemek de saygı değildir; çünkü bu, onların hepsinin sonlu/belirli olduğunu ima eder: oysa sadece tek bir sonsuz olabilir:

Ona, *pişmanlık, öfke, merhamet* gibi, esef içeren; veya *iştah, umut, arzu* gibi gereksinme içeren; veya herhangi bir edilgin yeti içeren duygular atfetmek de (mecazi olarak, yani duygunun kendisini değil, onun etkisini

ifade ederek olmadıkça) saygı değildir: çünkü duygu, başka bir şeyin sınırladığı güçtür. ’

Dolayısıyla, Tanrı’ya bir *irade* atfettiğimiz vakit, bu, insan iradesi gibi, *rasyonel bir istek* olarak değil; onun herşeyi yapabilme kudreti olarak anlaşılmalıdır.

Ona, *görme* ve *bilme, anlama* gibi diğer algıları atfettiğimizde de durum öyledir; bu algılar, insan vücudunun organik kısımlarını etkileyen dışsal nesneler tarafından zihinde yaratılan bir hareketten başka bir şey değildir: oysa Tanrı’da böyle bir şey sözkonusu değildir; ve doğal nedenlere dayalı şeyler olarak, bunlar ona atfedilemez.

Tanrı’ya, sadece doğal aklın izin verdiği şeyleri atfedecek olan bir kimse, ya *sonsuz, ebedi, anlaşılmaz* gibi negatif sıfatlar; ya da *en yüksek, en büyük* ve benzeri takdir sıfatları; ya da *iyi, adil, kutsal, yaratıcı* gibi belirsiz sıfatlar kullanmalıdır; ve bunları o şekilde kullanmalıdır ki, onun ne olduğunu tanımlamak değil, (çünkü bu, onu, hayal gücümüzün sınırları içinde hapsetmek olurdu,) fakat ona ne kadar hayran olduğumuzu ve ona boyun eğmeye ne kadar hazır olduğumuzu bildirmek amaçlansın; bu, bir tevazu işareti ve ona olabildiğince çok saygı gösterme isteğimizin bir belirtisidir. Onun doğasına ilişkin kavrayışımızı ifade etmek için tek bir kelime vardır, ve o da BEN’dir (“I AM”): ve onun bizimle olan ilişkisini tek bir kelime ifade eder, ve o da *Tanrı’dır,* bu kelimede Baba, Kral ve Efendi içerilir.

İlahi saygı işaretleri olan hareketler. İlahi tapınma hareketleriyle ilgili olarak, bunların, ilk olarak *dualar* gibi, Tanrı’ya saygı gösterme niyetinin işaretleri olması en genel bir akıl ilkesidir. Çünkü, putlar yaptıkları vakit, onları tanrı haline getiren, oymacılar değil, onlara *dua eden* insanlardı.

İkinci olarak, *şükran bildirme;* bunun, ilahi tapınma sırasında söylenen dualardan tek farkı şudur ki istenilen iyilikten önce dua gelir, sonra ise şükran; her ikisinin de amacı, geçmiş ve gelecek bütün iyiliklerin amili olarak Tanrı’yı kabul etmektir.

Üçüncü olarak, *hediyeler,* yani, *kurbanlar* ve *adaklar,* en iyisinden olduklarında, saygı işaretleridir: çünkü bunlar, şükran bildirimleridir.

Dördüncü olarak, *Tanrı’dan başka hiçbir şey üzerine yemin etmemek* doğal olarak bir saygı işaretidir: çünkü bu, sadece Tanrı’nın kalpte ne olduğunu bildiğinin; ve hiçbir insanın zekâ veya kuvvetinin, bir kimseyi,

Tanrı’nın yalancılardan intikam almasına karşı koruyamayacağının teslim edilmesidir.

Beşinci olarak, Tanrı’dan saygılı bir biçimde bahsetmek de akli tapınmanın bir parçasıdır; çünkü bu, ondan korkulduğunu gösterir, ve korku onun kudretinin bir itirafıdır. Buradan şu sonuç çıkar ki, Tanrı’nın adı gelişigüzel ve amaçsızca kullanılmamalıdır; çünkü bu, beyhude olduğu kadar, hiçbir şeye hizmet etmez, meğerki yemin vesilesiyle ve, hükümleri kesinleştirmek için, devletin emriyle olsun; veya devletler arasında, savaştan kaçınmak için. Tanrı’nın doğası hakkında tartışmak da ona saygısızlıktır: çünkü, Tanrı’nın bu doğal krallığında, herhangi bir şeyi bilmenin, doğal akıldan, yani, doğal bilimin ilkelerinden başka bir yolu yoktur; bu ilkeler ise, bize, kendi doğamızı veya en küçük canlı yaratığın bile doğasını öğretemedikleri gibi, Tanrı’nın doğası hakkında herhangi bir şey öğretmekten çok uzaktırlar. Dolayısıyla insanlar, doğal aklın ilkelerinden hareketle, Tanrı’nın niteliklerini tartıştıkları vakit, ona saygısızlık etmiş olurlar sadece: çünkü, Tanrı’ya verdiğimiz niteliklerde, felsefi gerçekliğin anlamını değil; sadece, gösterebileceğimiz en büyük saygıyı ona göstermek dindarca niyetinin anlamını düşünmeliyiz. Bu düşüncenin eksikliğinden, onu değil, kendi bilgilerimiz ve zekâmızı yüceltmeye hizmet eden ve onun kutsal adının saygısızca ve boşu boşuna istismarından başka bir şey olmayan, Tanrı’nın doğasına ilişkin ciltler dolusu tartışma kaynaklanmıştır.

Altıncı olarak, *dualar, şükran bildirimleri, adaklar* ve *kurbanlarda*, bunlardan her birinin kendi türünde en iyi olması ve en fazla saygı ifade etmesi doğal aklın bir gereğidir. Sözgelimi, dualar ve şükranların gelişigüzel, hafif veya kaba saba değil, güzel ve uyumlu sözler ve ifadelerle yapılması gerekir. Yoksa, Tanrı’ya olabildiğince çok saygı göstermemiş oluruz. Paganların putlara tanrı olarak tapmaları saçma idi: fakat bunu, şiir biçiminde ve hem sesli hem çalgılı müzikle yapmaları makul idi. Ayrıca, kurban olarak sundukları hayvanlar, verdikleri hediyeler ve tapınırken yaptıkları hareketlerin itaat dolu olmaları ve alınan iyilikleri hatırlatıcı olmaları da, akla uygundu, çünkü ona saygı gösterme isteğinden kaynaklanıyordu.

Yedinci olarak, Tanrı’ya sadece gizli olarak değil, aynı zamanda ve özellikle alenen ve herkesin gözü önünde tapılması da aklın bir emridir.

Çünkü, bu olmadan, saygıda en makbul olan, yani başkalarının da onu saymalarını temin etmek, kaybolur.

Son olarak, onun yasalarına, yani, bu durumda doğa yasalarına itaat etmek, en büyük tapınmadır. Çünkü, itaat Tanrı için kurbandan daha makbul olduğu gibi; onun emirlerini hafife almak en büyük saygısızlıktır. İşte bunlar, doğal aklın insanlara emrettiği ilahi tapınma yasalarıdır.

Kamusal tapınma tek biçimlidir. Fakat, bir devlet tek bir kişilikten ibaret olduğu için, Tanrı'ya da tek bir tapınma sergilemesi gerekir; bunun, özel kişiler tarafından, alenen sergilenmesini buyurduğunda olduğu üzere. Bu, kamusal tapınmadır; özelliği ise, tek biçimli olmasıdır: çünkü farklı insanlar tarafından farklı biçimlerde yapılan hareketlerin bir kamusal tapınma olduğu söylenemez. Dolayısıyla, özel insanların farklı dinlerinden kaynaklanan çeşitli tapınma şekillerine izin verilirse, herhangi bir kamusal tapınmanın varolduğu veya devletin herhangi bir dine sahip olduğu söylenemez.

Bütün vasıflar, toplum yasalarına dayanır. Kelimeler ve dolayısıyla Tanrı'nın vasıfları, anlamlarını insanların anlaşması ve birleşmesinden aldıkları için, insanların saygı işareti olarak niyet ettikleri bütün vasıflar saygı işareti olarak kabul edilmelidir; ve tek tek insanların iradesiyle yapılabilecek olan her şey, akıldan başka bir yasa olmadığında, toplum yasaları yoluyla, devletin iradesiyle de yapılabilir. Bir devlet, egemen iktidara sahip olanın veya olanların iradesiyle yapılanlar dışında yasalar yapmadığı ve bunun dışında bir iradeye sahip olmadığı için; egemenin, Tanrı'ya tapınmada saygı işaretleri olarak emrettiği vasıflar, özel insanlar tarafından, kamusal tapınmalarında öylece kabul edilmeli ve kullanılmalıdır.

Bütün hareketler değil. Fakat, bütün hareketler sonradan icat edilmiş işaretler olmayıp, bazıları doğal olarak saygı ve saygısızlık işaretleri oldukları için; insanların, hürmet ettikleri kişiler önünde yapmaktan utanç duyduğu bu İkinciler [*"saygısızlık işaretleri"* -Çev.], beşeri güçle, ilahi tapınmanın bir parçası kılınamazlar; edepli, mütevazı, alçakgönüllü davranışlar olan birinciler ise [*"saygı işaretleri"* -Çev.], ondan ayrılamaz. Fakat, saygı veya saygısızlık bakımından bir anlamı olmayan çok sayıda hareket ve jestler olmakla birlikte; bunlardan, saygı işaretleri olarak ve Tanrı'ya tapınmanın bir parçası olarak alenen ve her yerde kullanılması "devletçe emredilmiş olanlar, uyruklar tarafından öylece kabul edilmeli ve

kullanılmalıdır. Kutsal Kitap'taki şu ifade, *insan yerine Tanrı'ya itaat etmek daha iyidir*, Tanrı'nın doğal değil sözleşmeye dayalı krallığında geçerlidir.

Doğal cezalar. Tanrı'nın doğal krallığından ve onun doğal yasalarından kısaca sözettikten sonra, bu bölüme, onun doğal cezaları hakkında kısa bir açıklama ekleyeceğim. Bu hayattaki her insan eylemi, hiçbir beşeri zekânın, en sonunda ne olacağını söylemesi mümkün olmayan çok uzun bir sonuçlar zincirini başlatır. Bu zincirde, hem hoş hem de nahoş olaylar birbirine bağlanmıştır; öyle ki, kendi keyfi için herşeyi yapacak bir kimse, ona bağlı bütün ıstıraplara da katlanmalıdır; ve bu ıstıraplar, iyilikten çok kötülüğün başlangıcı olan hareketlerin doğal sonuçlarıdır. İşte böyledir ki, ölçüsüzlük doğal olarak hastalıkla cezalandırılır; acelecilik, tersliklerle; adaletsizlik, düşmanların şiddetiyle; gurur, yıkımla; korkaklık, zulümle; kralların kötü yönetimi, isyanla; ve isyan, katliamla. Cezalar yasaların ihlalinin sonuçları olduklarına göre; doğal cezalar da, doğa yasalarının ihlalinin sonuçlarıdır; ve onları, keyfi değil doğal sonuçları olarak takib ederler.

İkinci kısmın sonu. Buraya kadar, egemenlerin atanması, doğası ve hakkı ve uyrukların görevi doğal aklın ilkelerinden türetilerek ortaya kondu. Şimdi, bu düşüncenin, dünyanın büyük çoğunluğunun ve özellikle, ahlaki bilgilerini Roma ve Atina'dan almış olan bu batı bölgelerinin uygulamalarından ne kadar farklı olduğunu ve egemenliğe sahip olan kişilerde ne kadar fazla bir ahlak felsefesi derinliğine gerek olduğunu düşündüğümde, benim şu çalışmamın, Platon'un devleti kadar faydasız olduğuna inanmak noktasındayım. Çünkü o da, egemenler filozof oluncaya kadar, devletin hastalıklarının ve iç savaşla yönetimlerin değişmesinin yok edilemeyeceği görüşünde idi. Fakat, doğal adalet biliminin, egemenler ve onların belli başlı görevlileri için gerekli olan tek bilim olduğunu; ve egemenler ve onların görevlilerinin, Platon'un yaptığı gibi, insanları onları öğrenmeye teşvik edecek iyi yasalar ötesinde, matematik bilimlerle yüklenmelerine gerek olmadığını; ve ne Platon ne de başka herhangi bir filozofun, şimdiye kadar, bütün ahlaki düşünce teoremlerini, insanların hem yönetmeyi hem de itaat etmeyi öğrenmelerine yetecek ölçüde düzene sokmadığını ve kanıtlamadığını düşündüğümde; benim şu eserimin, günün birinde, menfaatçi veya kıskanç yorumcuların yardımı olmaksızın, onu kendi başına inceleyecek (çünkü o kısa ve sanıyorum açıktır) ve, bütün egemenlik hakkını kullanıp, onun halka öğretilmesini sağlayarak, bu teorik

doğruları uygulamanın hizmetine sokacak bir egemenin eline geçebileceği yönündeki umudumu tekrar kazanıyorum.

➜⑧➜★✣➜ ✭✩✳✩★

★✩✲İ✳✳İ✹✡★ ✢İ✲ ✤✥✶✯✥✳ ➜✺✥✲İ★✥

Bölüm 32
Hıristiyan Politikasının İlkeleri Üzerine

Peygamberler tarafından iletilen Tanrı'nın sözü, Hıristiyan politikasının temel ilkesidir. Buraya kadar, egemen gücün haklarını ve uyrukların görevini, sadece, tecrübenin doğruladığı veya kelimelerin kullanımı üzerindeki anlaşmanın doğru kıldığı doğal ilkelerden; yani, tecrübeyle bildiğimiz insan doğasından ve siyasi düşünce için gerekli ve herkesçe kabul edilen kelimelerin tanımlarından türettim. Ancak, bundan sonra ele alacağım bir HIRISTIYAN DEVLET'in doğası ve hakları konusunda, ki burada pek çok şey Tanrı'nın iradesinin doğaüstü açıklanmalarına dayanır; diskurumun temeli, Tanrı'nın sadece doğal sözü değil, aynı zamanda peygamberler tarafından iletilen sözü olacaktır.

Ancak, doğal akıldan vazgeçilmemelidir. Bununla birlikte, ne duyularımız ve tecrübemizden; ne de, Tanrı'nın tartışma götürmez sözü olan, doğal aklımızdan vazgeçmemeliyiz. Çünkü bunlar, kutsal Kurtarıcımız'ın geri dönüşüne kadar kullanmamız için Tanrı'nın elimize koyduğu yeteneklerdir; ve dolayısıyla, mutlak bir imanın örtüsü içine sarılıp kaldırılmamak, adalet, barış ve gerçek dinin elde edilmesinde kullanılmalıdırlar. Tanrı'nın sözünde, aklın üzerinde olan; yani, doğal akıl ile ispat veya cerh edilemeyen pek çok şey olmakla birlikte; doğal akla aykırı bir şey de yoktur; fakat doğal akla aykırı bir şey var gibi görünüyorsa, kusur ya bizim beceriksiz yorumumuzda, ya da hatalı akıl yürütmemizdedir.

Dolayısıyla, orada, bizim anlayışımız için çok zor bir şey olduğunda, anlayışımızı kelimelerle sınırlamalı; ve anlaşılması olanaksız gizemlerden mantık yoluyla felsefi bir gerçek çıkarmaya çalışmamalı ve de doğal bilimin herhangi bir kuralına başvurmamalıyız. Çünkü, bütün olarak yutulduğunda tedavi edici olan; çiğnendiğinde ise, esas olarak etkisiz kalıp giden tabletler nasılsa, dinimizin gizemleri de öyledir.

Anlayışımızı sınırlamak nedir. Anlayışımızı sınırlamaktan kastedilen şey, anlama melekesinin diğer insanların görüşüne değil; iradenin, gerekli olduğu yerde, itaate tabi kılınmasıdır. Çünkü algı, hafıza, anlayış, akıl ve görüş, değiştirilmesi bizim gücümüz içinde olan şeyler olmayıp; her zaman ve kaçınılmaz olarak, gördüğümüz, işittiğimiz ve düşündüğümüz şeylerin

bize telkin ettikleri gibidir. Dolayısıyla, çelişkiye düşmekten kaçındığımızda; meşru otorite tarafından bize emredildiği gibi konuştuğumuzda; ve hayatımızı buna uygun olarak sürdürdüğümüzde, anlayışımızı ve aklımızı sınırlamış oluruz; kısaca bu, zihnimiz konuşulan sözlerden hiçbir şey anlayamaz olduğu halde, konuşan kişiye güvenmek ve inanmaktır.

Tanrı insanlara nasıl konuşur. Tanrı insanlara konuştuğunda, ya dolaysız olarak; ya da, daha önce dolaysız olarak konuşmuş olduğu bir başka insanın aracılığı ile konuşmalıdır. Tanrı'nın bir insana dolaysız olarak nasıl konuştuğu, kendisine bu tarzda konuşmuş olduğu insanlarca yeterli olarak anlaşılabilir; fakat bunun, başka bir kimse tarafından nasıl anlaşılacağını bilmek, imkânsız olmasa da zordur. Çünkü bir kimse, bana, Tanrı'nın dolaysız olarak ve doğaüstü yollardan ona konuştuğunu iddia etse, ve ben de buna inanmadığımı söylesem, beni buna inandırmak için nasıl bir kanıt göstereceğini düşünemiyorum. Bu kimse benim egemenim olduğunda, beni itaate zorlayabileceği doğrudur. Bu durumda, eylemle veya sözle, ona inanmadığımı beyan edemem; fakat kendi aklımın beni ikna etmediği biçimde düşünmeye de zorlanamam. Fakat, benim üzerimde böyle bir otorite sahibi olmayan bir kimse aynı şeyi iddia ettiğinde, ne inanç ne de itaat gerektiren hiçbir şey yoktur.

Kutsal Kitap'ta Tanrı'nın birisine konuştuğu söylendiğinde bunun anlamı, Tanrı'nın o kişiye dolaysız olarak değil, fakat, bütün Hıristiyanlara hitaben, peygamberlerin, veya havarilerin, veya kilisenin aracılığı ile konuşmuş olduğudur. Tanrı'nın bir kimseye rüyada konuştuğunu söylemek ise, o kimsenin, rüyasında Tanrı'yı kendisine konuşurken gördüğünü söylemekten başka bir şey değildir; rüyaların genellikle doğal olduğunu ve daha önceki düşüncelerden kaynaklandığını bilen biri için buna inanılması gerekmez; ve kendi kendini aldatmadan, aptalca kendini beğenmişlikten, ve bir kimsenin kendi kutsallığı veya başka bir erdemine ilişkin hatalı inanışından dolayı kişi, bu gibi rüyalarla, olağanüstü vahye nail olduğunu düşünür. Bir kimsenin bir rüyet gördüğünü veya bir ses duyduğunu söylemek ise, uyku ile uyanıklık arasında düş gördüğünü söylemektir: çünkü böyle durumlarda, insan, uyukladığının farkında olmadığı için, gördüğü düşü genellikle bir vizyon sanır. Bir kimsenin doğaüstü ilhamla konuştuğunu söylemek, o kimsenin, güçlü bir konuşma isteği duyduğunu veya kendisi hakkında, doğal ve yeterli bir neden gösteremediği, iddialı bir

görüşe sahip olduğunu söylemektir. Böylece, Kadir-i Mutlak Tanrı bir kimseye rüyalar, rüyetler, ses ve ilham yoluyla konuşabilse de; hiç kimseyi, Tanrı'nın kendisine bu yollardan biriyle konuşmuş olduğunu iddia eden birine inanmayı emretmez; çünkü böyle biri, bir insan olduğu için, yanılabilir ve hatta bu daha çoktur, yalan söyleyebilir.

Peygamberler hangi işaretlerle bilinir. Öyleyse, doğal akıl yolu müstesna, kendisine Tanrı tarafından iradesi dolaysız olarak asla açıklanmamış olan bir kimse, bir peygamber olduğunu söyleyen bir insan tarafından aktarılan sözlere ne zaman itaat edeceğini veya etmeyeceğini nasıl bilebilir? İsrail kralının, Ramoth Gilead'a karşı açtığı savaş hakkında görüş istediği dört yüz peygamberden sadece Mikaya gerçek bir peygamberdi (*1. Krallar* XXII). Yeroboam tarafından kurulan sunağa karşı kehanette bulunması için gönderilen (*1. Krallar* XIII) ve, onun önünde yaptığı iki mucize ile, Tanrı tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğu anlaşılan peygamber, bir başka eski peygamber tarafından, onunla yiyip içmesi için, Tanrı'nın ağzından kandırılmıştı. Bir peygamber bir diğerini aldatabiliyorsa, akıl yolu dışında, Tanrı'nın iradesini bilmekten nasıl emin olunabilir? Buna, Kutsal Kitap'tan şu cevabı veriyorum; gerçek bir peygamberin bilinmesi için, ikisi bir arada olması gereken iki işaret vardır. Biri, mucizeler yapılmasıdır; diğeri ise, halen kurulu olan dışında başka bir dinin öğretilmemesidir. Bunlardan sadece biri yetmez; ikisinin birlikte olması gerekir. *Aranızdan bir peygamber, veya bir düş görücü, çıkar ve bir mucize yapacağını iddia eder ve mucize gerçek oluna; ve daha sonra, tanımadığınız yabancı Tanrıları izleyelim derse, ona kulak vermeyeceksiniz. Fakat o peygamber ve düş görücüyü öldüreceksiniz; çünkü o, sizden, Tanrı'nız Rabb'e karşı isyan etmenizi istemiştir. (Tesniye* XIII. 1-5) Bu sözlerde iki şey görülür; ilk olarak, Tanrı, bir peygamberin çağrısının kabulü için, mucizelerin yeterli kanıt olmadığını söylemektedir; fakat, üçüncü mısradaki gibi, bunlar, ona sadakatteki azmimizin birer sınavıdır. Çünkü, Mısırlı büyücülerin işleri de Musa'nınkiler kadar büyük olmasa bile, büyük mucizelerdi. İkinci olarak, bir mucize ne kadar büyük olursa olsun, eğer krala veya onun izniyle yöneten kişiye karşı isyana teşvik edici nitelikte ise, bu mucizeyi yapan kişi, sadakatimizin sınanması için gönderilmiş kabul edilmelidir. Çünkü şu sözler, *Tanrı'nız Rabb'e karşı isyan,* burada, *kralınıza karşı isyan* ile aynı anlamdadır. Çünkü onlar [*Yahudiler* -Çev.], Sina Dağı eteğinde sözleşmeyle Tanrı'yı kralları

yapmışlardı; ve Tanrı da onları sadece Musa eliyle yönetmişti; çünkü sadece o, Tanrı ile konuşmuş ve zaman zaman Tanrı'nın emirlerini halka bildirmişti. Aynı şekilde, Kurtarıcımız İsa, havarilerine kendini Mesih olarak kabul ettirdikten sonra, (yani, Yahudiler'in her gün kralları olarak bekledikleri, fakat geldiği vakit reddettikleri, Tanrı'nın kutsadığı kişi olarak kabul ettirdikten sonra,) onları mucizelerin tehlikesine karşı uyarmayı ihmal etmedi. *Sahte İsa'lar ve sahte peygamberler çıkacak*, dedi, *ve büyük harikalar ve mucizeler yapacaklar, hatta, mümkün olduğu takdirde, en seçkinleri bile baştan çıkaracak şekilde. (Matta* XXIV. 24.) Buradan da anlaşılıyor ki, sahte peygamberler mucizeler yaratma gücüne sahip olabilirler; fakat onların öğretilerini Tanrı'nın sözü olarak kabul etmemeliyiz. Aziz Paulus ise, Galatyalılara şöyle der *(Galatyalılar* I. 8), *kendisi veya gökten bir melek, onlara, vaz etmiş olduğundan başka bir inanç vaz ederse, lanet olsun ona.* O inanç şu idi, İsa Kral idi; böylece kabul edilmiş kralın gücüne karşı bütün öğretiler, Aziz Paulus tarafından lanetlenmektedir. Çünkü onun konuşması, onun vaazları sonucunda, İsa'yı Mesih, yani Yahudilerin Kralı olarak kabul etmiş bulunanlara hitab etmektedir.

Eski yasada bir peygamberin işaretleri, mucizeler ve yasaya uygun öğreti. Tanrı'nın belirlemiş olduğu öğreti vaaz edilmeksizin sadece mucizeler yeterli olmadığı gibi; doğru öğretinin vaaz edilmesi de, mucizeler olmaksızın, dolaysız vahy için yeterli bir kanıt değildir. Çünkü, yanlış öğretiler yaymayan bir kimse, hiçbir mucize göstermeden, bir peygamber olduğunu iddia ederse, bu iddiası kabul edilmemelidir, *Tesniye* XVIII. 21, 22'de belirtildiği gibi, *İçinizden derseniz ki bu sözün* (peygamberin sözünün), *Rabb'in söylediği söz olmadığını nasıl bileceğiz? Peygamber, Rabb'in adına, gerçekleşmeyen bir söz söylediğinde, bu, Efendi'nin değil, peygamberin, kendi kalbinin kibrinden söylediği bir sözdür, ve ondan korkmayın.* Fakat burada yine sorulabilir ki, peygamber bir şeyi önceden haber verdiğinde, bunun gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini nasıl bileceğiz? Çünkü, insan hayatının süresinden daha uzun, oldukça uzun bir süre sonra; veya belirsiz bir süre içinde, bir şeyin olacağını öngörebilir: bu durumda, bir peygamberin böyle bir işareti faydasızdır; ve dolayısıyla bir peygambere inanmamızı emreden mucizeler, çok sonraya ertelenmiş değil, yakın bir olayla doğrulanmalıdır. Böylece, Tanrı'nın kurmuş olduğu dinin öğretilmesi ve yakın bir mucizenin gösterilmesi, Kutsal Kitab'a göre, gerçek bir

peygamberin, yani, dolaysız vahyin kanıtlanması için gerekli yegâne işaretlerdir; bunlardan tek biri, söylenen şeye inanılması için yeterli değildir. Mucizeler bittiğinde peygamberler de biter, ve onların yerini Kutsal Kitap alır. Mucizeler artık bittiğine göre, herhangi bir özel kişinin iddia ettiği vahiyleri veya ilhamları kabul etmemiz için hiçbir işaret kalmamış olup; Kutsal Kitab'a uygun olanlar dışında hiçbir öğretiye kulak vermek yükümünde değiliz. O Kutsal Kitap ki, Kurtarıcımızın zamanından bu yana, bütün bunların yerini almıştır ve her türden risalet eksikliğini yeterince telafi etmektedir; ve ondan, akıllı ve bilgili yorumlama ve dikkatli muhakeme yoluyla, coşkunluk ve doğaüstü ilham olmadan, hem Tanrı'ya hem insana yönelik görevlerimizin bilgisi için gerekli bütün kurallar ve ilkeler kolayca türetilebilir. İşte bu Kitap'tan, Hıristiyan devletlerin yeryüzündeki en üstün yöneticilerinin hakları ve Hıristiyan uyrukların egemenlerine yönelik görevleri hakkındaki incelememin ilkelerini çıkaracağım. Bu amaçla, bir sonraki bölümde, Kutsal Kitap'ta yer alan cüzler, bu cüzlerin yazarları, Kutsal Kitab'ın kapsamı ve otoritesinden bahsedeceğim.

Bölüm 33
Kutsal Kitab'ın Cüzlerinin Sayısı, Eskiliği, Amacı, Otoritesi ve Yorumcuları Üzerine

Kutsal Kitab'ın cüzleri üzerine. KUTSAL KITAB'ın Cüzleri'nden, *kanon*[125], yani Hıristiyanca hayatın kuralları olması gerekenler anlaşılır.

İnsanların vicdanen uymakla yükümlü oldukları bütün hayat kuralları yasalar olduğu için; Kutsal Kitab'ın sorunu, bütün Hıristiyanlık âleminde, doğal ve toplumsal yasanın ne olduğu sorunudur. Çünkü, Kutsal Kitap'ta, her Hıristiyan kralın kendi ülkesinde koyacağı yasalar belirlenmemiş de olsa; hangi yasaları koymaması gerektiği belirlenmiştir. Dolayısıyla, kendi ülkelerinde egemenlerin tek yasa koyucular olduğunu kanıtlamış olduğuna göre; her ülkede, sadece egemen otorite tarafından belirlenmiş olan kitaplar kanonik[126] yani yasadır. Tanrı'nın bütün egemenlerin egemeni olduğu; ve dolayısıyla, bir uyruğa konuştuğu vakit, herhangi bir dünyevi hükümdar tersini buyursa bile, ona [*Tanrı*'ya -Çev.] itaat edilmesi gerektiği doğrudur. Fakat sorun, Tanrı'ya itaat değil, Tanrı'nın *ne zaman* ve *ne* söylediği sorunudur; bu ise, doğaüstü vahiy sahibi olmayan uyruklarca, onları, barış ve adaletin sağlanması için, devletlerinin, yani, meşru, egemenlerinin otoritesine boyun eğmeye yönelten doğal akıldan başka bir yolla bilinemez. Bu yükümlülüğe göre, İngiltere Kilisesi tarafından öyle kabul edilmesi buyrulmuş olanlar dışında, Eski Ahit'in hiçbir kitabını Kutsal Kitap olarak kabul edemem. Bu kitapların neler olduğu, onları burada sıralamaya gerek olmadan, yeterince bilinir; ve bunlar, Aziz Hieronymus tarafından kabul edilenlerle aynıdır. O, bütün diğer kitapları, yani, *Süleyman'ın Hikmeti*, *Sirak Kitabı*, *Yudit*, *Tobit*, *Makkabiler'*in birincisi ve İkincisi, (birinciyi İbranice olarak görmüş ise de,) ve *Esdras'*ın üçüncü ve dördüncüsünü *Apokrifa*[127] olarak saymıştır. İmparator Domitianus[128] döneminde yazmış bilgili bir Yahudi olan Josephus[129] İbrani harflerinin sayısına uyarak, *yirmi iki* tane kanonik kitap olduğunu söyler. Aziz Hieronymus da aynısını yapmaktadır, fakat onları farklı şekilde sayarlar. Josephus, *Musa* Kitaplarını *beş* olarak, *Peygamberler*[3] *fen on üç* tane olarak, (ki bunun, Kitabı Mukaddes'de yer alan peygamberlerin yazılarıyla nasıl uyuştuğunu ilerde göreceğiz,) ve *ilahiler* ve ahlak ilkelerinden de *dört* tane olarak sayar. Aziz Hieronymus ise, *Musa* kitaplarından *beş, Peygamberler'*den *sekiz,* ve,

hagiografa[130] dediği, diğer kutsal yazılardan *dokuz* tane sayar. Mısır kralı Ptolemaios[131] tarafından, Yahudi yasalarını İbranice'den Grekçe'ye çevirmeleri için çağrılmış yetmiş bilge adam olan Yetmişler, İngiltere Kilisesi'nde kabul edilenden başka, *Grek* dilinde hiçbir Kutsal Kitap bırakmadılar bize.

Yeni Ahit Kitapları ise, bütün Hıristiyan kiliseleri ve herhangi bir kitabı kanonik kabul eden bütün Hıristiyan mezhepleri tarafından kanon olarak tanınmaktadır.

Eskilikleri. Kutsal Kitab'ın çeşitli kitaplarının orijinal yazarları, olguların tek kanıtı olan tarihin yeterli herhangi bir tanıklığı ile gösterilmemiş olup; doğal akıldan gelen kanıtlarla da gösterilemez: çünkü akıl, olguların değil, sonuçların doğruluğunu göstermeye yarar sadece. Dolayısıyla, bize bu konuda yol gösterecek olan ışık, kitapların kendilerinin bize tuttuğu ışık olmalıdır: ve bu ışık, her bir kitabın yazarını bize göstermezse de, kitapların yazıldığı tarih hakkında bize bilgi vermede faydasız değildir.

Pentateukhos[132] *Musa tarafından yazılmadı*. İlkin, *Pentateukhos* ile ilgili olarak, *Musa*'nın beş kitabı adıyla anılıyor olması, onun Musa tarafından yazılmış olduğunun yeterli bir kanıtı değildir; tıpkı, *Yeşu* Kitabı, *Hâkimler* Kitabı, *Rut* Kitabı, ve *Krallar* Kitapları'nın, *Yeşu, Hâkimler, Rut* ve *Krallar* tarafından yazıldığı söylenemeyeceği gibi. Çünkü kitap başlıklarında, yazar kadar konu da belirtilir. Livius Tarihi,[133] yazarı belirtir; fakat Scanderbeg Tarihi[134] konusuna göre adlandırılmıştır. Musa'nın mezarı ile ilgili olarak, *Tesniye'nin* son babında mısra 6'da, şunu okuyoruz, *bugüne kadar hiç kimse onun mezarını bilmemiştir,* yani, bu sözlerin yazıldığı güne kadar. Dolayısıyla şurası açıktır ki bu sözler onun gömülmesinden sonra yazılmıştır. Kehanet yoluyla da olsa, Musa'nın kendi mezarından bahsettiğini ve hâlâ hayatta olduğu o güne kadar mezarının bulunamadığını söylemek tuhaf bir yorum olurdu. Fakat belki şu iddia edilebilir ki *Pentateukhos*'un diğer kısımları değil, sadece bu babı başka birisi tarafından yazılmıştır. Dolayısıyla, *Tekvin* kitabında (XII. 6) bulduğumuz şu sözleri düşünelim, *Ve İbrahim ülkeyi geçip Şekem denilen yere, More ovasına kadar geldi, ve Kenanlılar o zaman ülkede idiler;* bu sözler, Kenanlılar ülkede değilken yazmış birine ait olmalıdır; ve dolayısıyla, oraya

gelmeden önce ölmüş olan Musa'ya ait olamazlar. Aynı şekilde, *Sayılar* XXI. 14'te, yazar, Musa'nın Kızıldeniz'de ve Arnon çayında yaptıklarının yazılmış olduğu *Rabb'in Cenkleri Kitabı* başlıklı daha eski bir kitabı zikretmektedir. Dolayısıyla yeterince açıktır ki Musa'nın Beş Kitabı onun zamanından sonra yazılmıştır, fakat ne kadar sonra olduğu belli değildir.

Musa bütün bu kitapları şu anda elimizde bulunan biçimiyle derlemiş olmasa da; orada kendisi tarafından yazılmış olduğu söylenen şeyleri yazmıştır: sözgelimi, Kenan ülkesine girişlerinde taşlar üzerine yazılması emredilmiş olan, *Tesniye'nin* altıncı babında yer alan Yasa Cildi, ve Kenan ülkesine girişlerinde taşlar üzerine yazılması emredilmiş yirmi yedinciye kadarki izleyen bablar. Musa bunları kendisi yazdı, (*Tesniye* XXXI. 9, 10) ve, Gül Bayramı'nda toplandıkları vakit her yedi yılda bir bütün İsrail'e okunmak üzere, İsrail'in rahiplerine ve yaşlılarına teslim etti. İşte Tanrı'nın, o yönetim biçimini kurduklarında, krallarının, rahiplerden ve Levililer'den bir nüshasını almalarını emretmiş olduğu ve Musa'nın rahiplere ve Levililer'e ahit sandığının kenarına koymalarını emretmiş olduğu (*Tesniye* XXXI. 26) yasa budur; ve bu yasa, kaybolduktan uzun zaman sonra, Hilkiya tarafından bulunmuş ve, onu halka okutturarak *(2. Krallar* XXIII. 1,2,3), Tanrı ile onlar arasındaki sözleşmeyi yenileyen, kral Yoşiya'ya (*2. Krallar* XXII. 8) gönderilmiştir.

Yeşu Kitabı ondan sonra yazıldı. *Yeşu* kitabının da Yeşu'nun zamanından çok sonra yazılmış olduğu, kitabın kendisinden anlaşılabilir. Yeşu, göçlerinin [*İsrailoğulları'nın Mısır'dan Filistin'e göç etmeleri* -Çev.] anısına, Ürdün'ün ortasında oniki tane taş dikmişti; yazar bu taşlar hakkında şöyle diyor, *Bunlar bugüne kadar orada dururlar (Yeşu* IV. 9); *bugüne kadar,* ihsan hafızasını aşan bir geçmiş zaman anlamına gelen bir ifadedir. Aynı şekilde, Tanrı'nın, halkı Mısır'ın utancından kırdığını söylemesi üzerine, yazar şunu diyor, *Burası bugüne kadar Gilgal diye anılmıştır (Yeşu* V. 9); bunun Yeşu zamanında söylenmiş olması uygun olmazdı. Yine, Akan'ın kampta yarattığı nifaktan, Akor vadisinin adı, diyor yazar, *bugüne kadar gelmiştir (Yeşu* VII. 26); dolayısıyla bu, Yeşu'nun zamanından çok sonra olmak zorundadır. Bu türden başka kanıtlar çoktur; *Yeşu* VIII. 29, XIII. 13, XIV. 14, XV. 63 gibi.

Hâkimler ve Rut kitapları tutsaklıktan çok sonra yazıldı. Aynı husus, *Hâkimler kitabı,* bab I. 21, 26, VI. 24, X. 4, XV. 19, XVII. 6, ve *Rut* I. 1; fakat özellikle *Hâkimler,* XVIII. 30'dan gelen kanıtlarla görülmektedir.

Orada [*Hâkimler* XVIII. 30 -Çev.] deniyor ki *Yonatan ve oğulları, ülkenin tutsak edildiği güne kadar, Dan kabilesinin rahipleri idi.*

Samuel kitapları için de durum böyledir. Samuel kitaplarının da onun zamanından sonra yazıldığına dair benzer kanıtlar vardır, *1. Samuel,* V. 5, VII. 13,15; XVII. 6, ve XXX. 25. Burada, Davut eşyayı korumuş olanlar ve savaşmış olanlar arasında ganimetleri eşit şekilde pay ettikten sonra, diyor yazar, *Davud, bunu, günümüze kadar süren bir İsrail yasası kıldı.* Yine, Rabb'in, ahit sandığını taşımak için elini uzattığından ötürü Uzzah'ı öldürmüş olmasından mutsuz olan Davud, o yeri, Perez-Uzzah olarak adlandırdığı vakit, yazar diyor ki (*Samuel* VI. 8) orası *bugüne kadar* öyle anılmıştır: dolayısıyla, o kitabın yazılış zamanı, olayın meydana geldiği zamandan; yani, Davud'un zamanından çok sonra olmalıdır.

Krallar kitapları ve Tarihler. 1. Krallar, IX. 13, IX. 21, X. 12, XII. 19; 2 *Krallar,* II. 22, VIII. 22, X. 27, XIV. 7, XVI. 6, XVII. 23, XVII. 34, XVII. 41, ve *1. Tarihler,* IV. 41, V. 26 gibi, yazarın dediği üzere, kendi çağma kadar sürmüş anıtlardan bahseden yerler yanında, *Krallar'ın* iki kitabı ve *Tarihler'in* iki kitabına gelince: onların hikâyesinin o zamana kadar devam ediyor olması, Babil'deki tutsaklıktan sonra yazılmış olduklarının yeterli kanıtıdır. Çünkü kaydedilen olgular, daima kayıttan daha eski; ve kayıttan bahseden ve alıntı yapan kitaplardan ise çok daha eskidir; bu kitaplar, çeşitli yerlerde, Yahuda Krallarının Tarihleri'ne, İsrail Krallarının Tarihleri'ne, peygamber Samuel'in, peygamber Nathan'ın, peygamber Ahiya'nın Kitapları'na; Yedo'nun rüyetine, peygamber Serveya'nın ve peygamber Addo'nun kitaplarına atıf yapmaktadır.

Ezra ve Nehemya. Ezra ve *Nehemya* kitapları, kesinlikle, tutsaklıktan dönüşlerinden sonra yazıldı; çünkü bu kitaplarda, onların dönüşü, Yeruşalem'in duvarları ve evlerinin süslenmesi, ahdin yenilenmesi ve onların politikasının belirlenmesi yer almaktadır.

Ester. Kraliçe Ester'in hikâyesi, tutsaklık zamanına aittir; ve dolayısıyla yazar aynı çağda veya daha sonra yaşamış olmalıdır.

Eyub. Eyub kitabında, ne zaman yazılmış olduğuna dair bir işaret yoktur; ve onun hayali bir kişi olmadığı yeterince açık ise de (*Ezekiel,* XIV. 14 ve *Yakub'un Mektubu,* V. 11); kitabın kendisi, bir hikâye değil, eski zamanlarda çok tartışılmış bir soru olan, *niye bu dünyada kötü insanlar genellikle bolluk içinde yaşamış, iyiler ise ıstırap çekmiştir* sorusu hakkında bir inceleme gibi görünmektedir; ve bu daha muhtemeldir, çünkü

başlangıçtan, Eyub'un şikâyetinin başladığı üçüncü babın üçüncü mısraına kadar, Aziz Hieronymus'un tanıklık ettiği gibi, İbranice nesir biçimindedir; ve oradan son babın altıncı mısraına kadar, altı ölçüsünde mısralar biçiminde; ve o babın geri kalan kısmı ise yine nesir biçiminde. Yani, tartışma hep nazım biçimindedir; ve nesir, sadece, başlangıçta bir önsöz olarak ve bitişte de bir sonsöz olarak eklenmiştir. Fakat nazım, ya Eyub gibi kendi başlarına yüce olanların; ya da dostları gibi onu teselli etmeye gelenlerin normal stili olmayıp; felsefede, özellikle ahlak felsefesinde, eski çağlarda sık sık kullanılmıştır.

Zebur. Mezmurlar'ın çoğu Davud tarafından koro için yazılmıştır. Bunlara, Musa ve diğer kutsal kişilerin bazı şarkıları eklenir; ve bunlardan bazıları, 137nci ve 126ncı gibi, tutsaklıktan dönüş sonrasında yazılmıştır. Buradan da anlaşılıyor ki, Zebur, Yahudiler'in Babil'den dönüşlerinden sonra derlenmiş ve şimdiki biçimine sokulmuştur.

Meseller. Bazıları Süleyman'a, bazıları Yakeh'in oğlu Agur'a, ve bazıları da kral Lemuel'in anasına ait bilgece ve kutsal deyişlerin bir derlemesi olan *Meseller,* Agur veya Lemuel'in anası tarafından veya Süleyman tarafından toplanmış olamaz; ve cümleler onlara ait olsa da, onların bu kitapta derlenmesi ve toplanması, onlardan sonra yaşamış bir başka kutsal kişi tarafından yapılmıştır.

Sirak Kitabı ve İlahiler. Sirak Kitabı ve *İlahiler,* başlıklar veya yazılar müstesna, Süleyman'ın olmayan hiçbir şey içermez. Çünkü *Vaizin Sözleri, Davud'un oğlu, Yeruşalim'deki kral;* ve Süleyman'a ait olan *Şarkılar Şarkısı,* Kutsal Kitab'ın kitapları tek bir yasa metni halinde toparlandığı vakit, onların ayırdedilmesi için; ve, sadece öğretinin değil, onları yaratanların da baki kalması amacıyla yapılmış gibi görünmektedir.

Peygamberler. En eski peygamberler, Yahuda kralları olan Amaziya ve Azariya, Veya Oziyas, zamanında yaşamış olan Tsefanya, Yunus, Amos, Hoşea, İşaya, ve Mikaya'dır. Fakat Yunus kitabı, onun peygamberliğinin tam bir kaydı değildir; çünkü bu, şu bir kaç sözle sınırlıdır, *Kırk gün ve Ninova mahvolacaktır;* fakat, onun inatçılığının ve Tanrı'nın buyruklarına karşı gelişinin bir hikâyesi veya anlatımından ibarettir; böylece, kendisi bu kitabın konusu olduğuna göre, onu yazmış olması küçük ihtimaldir. Fakat *Amos* kitabı onun kehanetidir.

Yeremya, Obadya, Nahum, ve Flabakkuk peygamberler, Yoşiya zamanında peygamberlik etmişlerdir.

Ezekiel, Daniel, Haggay, ve Zekeriya ise tutsaklık döneminde.

Yoel ve Malaki'nin ne zaman peygamberlik yaptıkları onların yazdıklarından anlaşılmamaktadır. Fakat, onların kitaplarının yazıları veya başlıkları düşünüldüğünde, Eski Ahit'in tamamının, Yahudiler'in Babil'deki tutsaklıklarından dönüşünden sonra, ve onun Grekçe'ye tercüme edilmesi amacıyla Yudea'dan gönderilen yetmiş kişiye onu Grekçe'ye tercüme ettiren Ptolemaios Philadelphos'un zamanından önce bugünkü biçimine sokulduğu yeterince açıktır. Kanonik kitaplar olarak değilse de, eğitimimiz için yararlı kitaplar olarak, kilise tarafından bize tavsiye edilen Apokrifa kitaplarına bu hususta güvenilebilirse, Kutsal Kitap bugünkü biçimine Esdras tarafından getirilmiştir: ikinci kitapta (bab XIV, mısra 21, 22, vd.), Tanrı'ya konuşurken, bizzat söylediği gibi, *Senin yasan yandı; bu nedenle, hiç kimse senin yaptığın şeyleri, veya başlayacak işleri bilmiyor. Fakat senin önünde itibarım var ise, kutsal ruhu bana indir, ve başlangıçtan bu yana dünyada olan, ve senin yasanda yazılmış, her şeyi yazacağım, ki insanlar senin yolunu bulsunlar, ve ahiret gününde yaşamak isteyenler yaşayabilsinler.* Ve mısra 45: *Ve kırk gün dolduğunda, en yüce olan konuştu ve dedi ki, İlk yazdığın şeyi açıkça ilan et, ki değerliler ve değersizler onu okuyabilsin; fakat en son yetmişi sakla ve onları, insanlar arasında sadece bilge olanlara ver.* Eski Ahit kitaplarının yazılış zamanı hakkında söyleyeceklerim bu kadar.

Yeni Ahit. Yeni Ahit'in bütün yazarları, İsa'nın göğe yükselmesinden kısa bir süre önce yaşadılar ve, Aziz Paulus ve Aziz Luka hariç, Kurtarıcımız'ı gördü veya onun tilmizleri oldular; ve dolayısıyla onlar tarafından yazılan her şey, havarilerin zamanı kadar eskidir. Fakat, Yeni Ahit kitaplarının yazılış tarihinin kilise tarafından kabul edilip onaylanması o kadar eski değildir. Çünkü, Eski Ahit kitapları, kayıp iken, Tanrı'nın ruhunun emriyle Esdras tarafından bulundukları zamandan bize gelmişken: nüshaları pek fazla olmayan ve hepsi birden tek bir kişinin elinde olması pek muhtemel olmayan Yeni Ahit kitapları, adlarıyla anıldıkları havariler ve tilmizlerin yazıları olarak kilise yöneticileri tarafından toplandıkları, onaylandıkları ve bize tavsiye edildikleri zamandan daha geriye gitmezler. Hem Eski hem de Yeni Ahit'in bütün kitaplarının ilk sayımı, (Aziz Petrus'tan sonraki) ilk Rosu olan Clemens tarafından derlendiği sanılan havarilerin kanonlarındadır. Fakat bu sadece sanıldığı ve pek çok kişi

tarafından da sorgulandığı için, bildiğimiz kadarıyla Laodikeia[135] Konsili ilk defa olarak Kitabı Mukaddes'ı o zamanki Hıristiyan kiliselerine peygamberlerin ve havarilerin yazıları olarak tavsiye etmiştir: ve bu Konsey, İsa'dan sonraki 364'ncü yılda toplanmıştır. O zamanlar, kilisenin büyük âlimlerinin hırsı, Hıristiyan olan imparatorlara, halkın çobanları olarak, ama sadece koyunlar için, saygı göstermek; ve Hıristiyan olmayan imparatorlara da kurtlar olarak saygı göstermekle sınırlı olmakla birlikte, ve bu âlimler öğretilerini, vaizlik yaparak, tavsiye ve bilgi olarak değil de; mutlak yöneticiler biçiminde, yasalar olarak kabul ettirmeye çalıştıkları; ve halkı Hıristiyan öğretisine daha yatkın kılmaya hizmet eden sahteciliklerin helal olduğunu düşündükleri halde; Yeni Ahit kitaplarının nüshalarının sadece din adamlarının ellerinde olmasına rağmen, Kutsal Kitapları tahrif etmedikleri inancındayım; çünkü bunu yapmak isteselerdi, kesinlikle, onları [*"Kutsal Kitapları"* -Çev.] Hıristiyan hükümdarlar ve cismani egemenlik üzerindeki kudretlerine şimdikinden daha uygun bir hale sokarlardı. Dolayısıyla Eski ve Yeni Ahit'in, şu anda elimizde olan biçimiyle, peygamberler ve havariler tarafından yapılmış ve söylenmiş şeylerin doğru kayıtları olduğundan şüphe edilmesi için hiçbir neden görmüyorum. Belki de, o kitaplardan apokrifa denilen bazıları, diğerlerine uygun olmadıkları için değil, sadece İbranice olmadıkları için kanon dışında bırakılmışlardır. Çünkü, Büyük İskender'in Asya'yı fethinden sonra, Grek dilinde mükemmel olmayan pek az eğitimli Yahudi vardı. Çünkü, İncil'i Grekçe'ye çeviren yetmiş tercümanın hepsi de İbrani idi; ve ikisi de Yahudi olan Philo ve Josephus tarafından Grekçe olarak belagatle yazılmış eserler günümüze kadar gelmiştir. Fakat, kitabı kanonik yapan şey, yazarı değil, kilisenin onayıdır.

Amaçları. Bu kitaplar farklı kişiler tarafından yazılmış olmakla birlikte, bütün yazarların, tek bir amaçla, *Baba, Oğul ve Kutsal Ruh* 'un yani Tanrı'nın Krallığı'nın haklarını ortaya koymak amacıyla hareket etmeleri anlamında, tek bir ruh içinde oldukları kesindir. *Tekvin* kitabı, dünyanın yaratılışından Mısır'a gidişe kadar, Tanrı'nın insanlarının şeceresini çıkarmaktadır: Musa'nın diğer dört kitabı ise[136], onların kralı olarak Tanrı'nın seçilmesini ve Tanrı'nın onların yönetimi için buyurduğu yasaları içerir: *Yeşu, Hâkimler, Rut,* ve *Samuel* kitapları, Saul'un çağma

kadar, Tanrı'nın insanlarının, Tanrı'nın boyunduruğunu atıp komşularındaki gibi bir kral istemelerine dek yaptıkları işleri anlatır.

Eski Ahit'in geriye kalan kısmı ise, tutsaklığa kadar Davud'un soyunun silsilesini çıkarır. Bu soydan, gelişi peygamberlerin kitaplarında öngörülmüş olan kutsal kurtarıcımız Tanrı-Oğul, Tanrı'nın Krallığı'nın yeniden kurucusu çıkacaktı ve o yeryüzünde yaşarken hayatı ve eylemleri ve krallık üzerinde hak iddia edişi İncilciler[137] tarafından yazıldı: ve son olarak, *Resullerin İşleri* ve Havariler'in *Mektupları,* Tanrı-Kutsal Ruh'un gelişini ve, Yahudiler'in yönetimi ve Paganlar'ın doğru yola çağrılması için, onlara ve haleflerine verdiği yetkiyi ilan eder. Özet olarak, Eski Ahit'in hikâyeleri ve kehanetleri ve Yeni Ahit'in İncilleri ve mektupları tek bir amaca yönelikti, insanları Tanrı'ya itaate yöneltmek; I., Musa'da ve Rahipler'de; II., insan İsa'da; ve III., Havariler ve onların haleflerinde. Çünkü bu üçü, değişik zamanlarda, Tanrı'nın kişiliğini temsil ettiler: Musa ve onun halefleri olan Yüksek Rahipler, ve Yahuda Kralları, Eski Ahit'te: İsa'nın kendisi, yeryüzünde yaşadığı dönemde: ve Havariler ve onların halefleri, Kutsal Ruh'un onların üzerine indiği Hamsin gününden bugüne kadar.

Kutsal Kitaplar'ın otoritesi sorunu. Hıristiyan mezhepleri arasında çok tartışılan bir sorun, *Kutsal Kitaplar'ın otoritelerini nereden aldıkları* sorunudur; bu sorun bazen başka biçimlerde ifade edilmiştir; *bunların Tanrı kelamı olduklarını nasıl biliriz* veya *onlara niçin inanalım;* ve bu sorunu çözmenin zorluğu, sorunun ifade edildiği kelimelerin uygun olmayışından kaynaklanır esas olarak. Çünkü, her tarafta, onların ilk ve orijinal *yaratıcısının* Tanrı olduğuna inanılır; ve dolayısıyla tartışılan sorun bu değildir. Yine açıktır ki bunların Tanrı kelamı olduğu, (bütün gerçek Hıristiyanlar buna inansa da,) Tanrı'nın onları doğaüstü yollardan kendilerine açıklamış olduğu insanlardan başka hiç kimse tarafından bilinemez; ve dolayısıyla ona ilişkin *bilgimiz* sorunu doğru bir biçimde ortaya konulmamaktadır. Son olarak, sorun *inancımız* biçiminde ifade edildiğinde; bazıları bir nedenden, bazıları ise başka nedenlerden hareketle inandığı için; hepsi için tek bir genel cevap olamaz. Sorun doğru biçimde ifade edilirse şöyledir, *onlar hangi otoriteyle yasa haline gelir.*

Onların otoritesi ve yorumlanması. Bunlar doğa yasalarından farklı olmadığı ölçüde, hiç şüphe yoktur ki Tanrı'nın yasasıdırlar ve, doğal akıl

sahibi herkesçe görülebileceği gibi, otoritelerini kendi içlerinde taşırlar: fakat bu, akla uygun bütün diğer ahlak öğretilerinin otoritesinden başka bir otorite olmayıp; onun emirleri, *yapılmış* değil, *ebedi* yasalardır.

Eğer Tanrı'nın kendisi tarafından yapılmışlarsa, yazılı yasa niteliğindedirler ve sadece, Tanrı'nın, onun olduklarını bilmediğini söyleyerek hiç kimsenin kendini mazur kılamayacağı şekilde, onları beyan etmiş olduğu kişiler için yasadırlar.

Dolayısıyla, Tanrı'nın, onların kendisine ait olduğunu veya onları yayanların kendisi tarafından gönderildiğini doğaüstü yollardan açıklamamış olduğu bir kimse, buyrukları zaten yasa gücüne sahip olan Tanrı'nınki dışında hiçbir otorite tarafından; yani, yasa yapma yetkisine sahip tek kişi olan egemenin şahsındaki devlet otoritesi dışında hiçbir otorite tarafından onlara uymaya zorlanamaz. Yine, onlara yasa gücünü veren şey devletin yasama otoritesi değilse, özel veya kamusal, Tanrı'dan kaynaklanan başka bir otorite olmalıdır: eğer özel ise, sadece, Tanrı'nın onu açıklamak istediği kişiyi bağlar. Çünkü eğer, kibir veya cehalet nedeniyle, kendi düşlerini ve abartılı hayallerini ve çılgınlıklarını Tanrı'nın ruhunun beyanları olarak alan; veya hırs nedeniyle, yalan söyleyerek ve kendi vicdanlarına aykırı olarak, ilahi beyanlara muhatap olduklarını iddia eden kişilerin her söylediğini Tanrı yasası olarak kabul edecek olsaydık, hiçbir ilahi yasanın tanınması mümkün olmazdı. Eğer kamusal ise, *devletin* veya *kilisenin* otoritesidir. Fakat kilise, eğer tek bir kişilik ise, Hıristiyanlardan oluşan bir devletle aynı şeydir; buna bir *devlet* denilir, çünkü tek bir insanın, egemenlerinin kişiliğinde birleşmiş insanlardan oluşur; ötekine ise bir *kilise* denilir, çünkü tek bir Hıristiyan egemenin kişiliğinde birleşmiş Hıristiyanlardan oluşur. Fakat eğer kilise tek bir kişilik değilse, hiçbir otoritesi yoktur: ne buyurabilir, ne herhangi bir iş yapabilir; ne herhangi bir güce, ne de bir şey üzerinde herhangi bir hakka sahip olabilir; ne de herhangi bir iradesi, aklı veya sesi vardır; çünkü bütün bu nitelikler kişiseldir. Şimdi, eğer bütün Hıristiyanlar tek bir devlet içinde birleşmemişler ise, tek bir kişilik oluşturmazlar; ne de onlar üzerinde herhangi bir otoritesi olan bir evrensel kilise vardır; ve dolayısıyla Kutsal Kitaplar evrensel kilise tarafından yasa haline getirilmez: veya eğer tek bir devlet ise, o zaman bütün Hıristiyan monarklar ve devletler özel kişilerdir ve bütün Hıristiyanlık âleminin evrensel bir egemeni tarafından yargılanmaya, tahttan indirilmeye ve cezalandırılmaya tabidirler. Böylece,

Kutsal Kitaplar’ın otoritesi sorunu şuna indirgenir, *Hıristiyan krallar ve Hıristiyan devletlerdeki egemen meclisler, Tanrı’nın hemen altında, kendi toplumlarında mutlak güç sahibi midirler; yoksa, evrensel kiliseden oluşan tek bir Papa’ya ve, ortak iyilik için uygun veya gerekli göreceği şekilde, yargılanmaya, mahkûm edilmeye, tahttan indirilmeye ve öldürülmeye mi tabidirler?*

Bu sorun, Tanrı’nın Krallığı hakkında daha ayrıntılı bir irdeleme yapılmaksızın, çözülemez; bu irdelemeden hareketle, Kutsal Kitabı yorumlama yetkisini de ele alacağız. Çünkü, bir yazıyı yasa haline getirmek için yasal bir yetkiye her kim sahipse, aynı zamanda onun yorumlanmasını onaylamak veya reddetmek yetkisine de sahiptir.

Bölüm 34
Kutsal Kitab’ın Cüzlerinde Ruh, Melek ve İlhamın Anlamı Üzerine

Kutsal Kitap’ta madde ve ruh nedir. Doğru muhakemenin temeli, kelimelerin değişmez anlamlara gelmesi olduğuna göre; ki aşağıdaki bölümde kullanılan kelimeler, doğal bilimde olduğu gibi, yazarın isteğine veya, alelade sohbette olduğu gibi, amiyane kullanıma değil, Kutsal Kitap’ta taşıdıkları anlama dayanmaktadır; öncelikle, belirsiz oluşlarıyla, onlara dayanarak çıkaracağım sonuçları anlaşılmaz veya tartışmalı kılabilecek kelimelerin anlamını, Kutsal Kitap’tan hareketle belirlemek gerekir. MADDE ve RUH kelimeleri ile başlayacağım, ki bunlar Okullar’ın dilinde *maddi* ve *gayri maddi cisimler* olarak adlandırılır.

Madde kelimesi, en genel anlamda, belirli bir mekânı veya tasavvur edilen yeri dolduran veya işgal eden bir şey demektir; ve muhayyileye bağlı olmayıp, *evren* dediğimiz şeyin gerçek bir parçasıdır. *Evren* bütün maddelerin toplamı olduğuna göre, onun, aynı zamanda *madde* olmayan hiçbir gerçek parçası yoktur; bütün maddelerin toplamı olan *evrenin* bir parçası olmayan hiçbir şey de *madde* değildir. Maddeler değişmeye tabi oldukları, yani, canlı yaratıkların algısına değişik biçimlerde görünebildikleri için, madde *cisim* olarak da adlandırılır, ve çeşitli durumlara *tabidir:* bazen hareket halinde olmak; bazen durgun halde olmak; ve duyularımıza bazen sıcak, bazen soğuk, bazen bir renk, koku, tat veya ses olarak, bazen başka bir renk, koku, tat veya ses olarak görünmek. Maddelerin, duyu organlarımız üzerindeki etkilerinin çeşitliliğinin yarattığı bu görünüş çeşitliliğini, etkide bulunan maddelerin değişimlerine bağlarız ve bunlara maddelerin *durumları* deriz. Kelimenin bu kabulüne göre, *cisim* ve *madde* aynı şeyi ifade eder; ve dolayısıyla *gayri maddi cisimler* kelimeleri, sanki bir *gayri maddi madde* denebilirmiş gibi, bir araya getirildiklerinde yek diğerini geçersiz kılan kelimelerdir.

Fakat sıradan insanların algısında, tüm evren madde olarak anılmayıp, sadece, evrenin dokunma veya görme duyularıyla algılayabildikleri kısımları madde olarak adlandırılır. Dolayısıyla, halkın dilinde, *hava* ve *havai cisimler, maddeler* olarak kabul edilmeyip, (insanlar onların etkilerini algılayabildikleri sürece) *rüzgâr* veya *nefes,* veya (Latincede *spiritus* denildiği için) *ruhlar (“spirits”)* olarak adlandırılır; canlı yaratıkların

bedeninde ona canlılık ve hareket veren havai cismi, *hayati ruhlar* olarak adlandırdıklarında olduğu gibi. Fakat maddeleri, bir aynada, bir rüyada veya uyanmakta olan rahatsız bir beyinde olduğu gibi, bulunmadıkları yerlerde bize gösteren beynin bu yanılsamaları, havarinin genel olarak bütün yanılsamalar için söylediği gibi, hiçbir şey değildir; göründükleri yerde kesinlikle hiçbir şey değildir; ve beynin kendisinde, nesnelerin hareketinden veya duyu organlarımızın bozukluğundan kaynaklanan bir karmaşadan başka hiçbir şey değildir. Bunların nedenlerini araştırmakla ilgilenmeyen insanlar, onlara ne ad vereceklerini kendi başlarına bilemezler; ve dolayısıyla, bilgilerine çok güvendikleri kişiler tarafından, onlara *madde* demeye ve doğaüstü bir güç tarafından sıkıştırılmış havadan oluştuklarını düşünmeye ikna edilir, çünkü bunlar cismani bir görünüm taşırlar; ve bazıları da, onlara *ruh* demeye ikna edilirler, çünkü dokunma duyusu, onların göründüğü yerde, parmaklarına baskı yapan hiçbir şey algılamaz: böylece, halkın dilinde *ruh* kelimesinin anlamı, kolayca farkedilmeyen, akışkan ve görünmez bir maddedir veya bir tayf veya muhayyilenin bir başka yanılsaması veya hayalidir. Mecazi anlamları ise pek çoktur: bu kelime, bazen, zihnin eğilimi veya yatkınlığı anlamında kullanılır; başka insanların sözlerinin doğru olup olmadığını araştırma eğilimi için, *bir tenakuz ruhu; pisliğe yatkınlık* için, *pis bir ruh; dikbaşlılık için, inatçı bir ruh; içine kapanıklık* için, *yalnız bir ruh;* ve *dindarlık* ve *Tanrı'ya hizmet* eğilimi için, *Tanrı Ruhu* dediğimizde olduğu gibi: ve bazen bir büyük yetenek veya olağanüstü duygu veya zihnin hastalığı için, *büyük bilgelik, bilgelik ruhu* olarak adlandırıldığı; ve *delilerin bir ruh tarafından ele geçirilmiş olduğu* söylendiği gibi.

Ruh kelimesinin başka bir anlamını bulamıyorum; ve bunlardan hiçbiri Kutsal Kitap'taki anlamı karşılamıyorsa, konu insanın anlayışı içine girmez; ve ona inancımız, düşüncemize değil, itaatimize dayanır; Tanrı'nın bir Ruh olarak adlandırıldığı; veya *Tanrı'nın Ruhu* ifadesiyle bizzat Tanrı'nın kastedildiği bütün yerlerde olduğu gibi. Tanrı'nın doğası anlaşılamaz olduğu için; yani, *onun ne olduğu* hakkında hiçbir fikrimiz olmadığı ve sadece *onun var olduğunu* bildiğimiz için; ona verdiğimiz sıfatlar, birbirimize, *onun ne olduğunu* söylemek için veya onun doğasına dair fikrimizi bildirmek için değil, kendi aramızda en saygılı kabul ettiğimiz isimlerle ona saygı göstermek isteğimize yöneliktir.

Tanrı'nın ruhu Kutsal Kitap'ta bazen bir rüzgâr, bazen bir nefes olarak anlaşılır. Tekvin I. 2. *Tanrı'nın Ruhu suların yüzünde geziyordu.* Eğer burada, *Tanrı'nın Ruhu* ifadesiyle anlatılmak istenen şey bizzat Tanrı ise, gayri maddi cisimler için değil, sadece maddeler için anlaşılan *hareket ve* dolayısıyla *mekân* Tanrı'ya atfedilmiş olur; bu nedenle bu ifade, hareket eden fakat yer değiştirmeyen bir şey düşünemeyen anlayışımızın üzerindedir; ve boyutları olan her şey maddedir. Ancak, bu sözlerin anlamı, en iyi biçimde, aynı yerde (*Tekvin* VIII. 1), başlangıçta yeryüzü sularla kaplı iken, suları alçaltmak ve kuru toprağı yeniden ortaya çıkarmak isteyen Tanrı'nın kullandığı şu sözlerle anlaşılabilir, *Ruhumu yeryüzüne koyacağım ve sular alçalacak:* burada, *Ruh* ile anlaşılan şey bir rüzgâr, yani bir hava veya *hareket eden ruh'tur* ve buna, daha önceki yerde olduğu gibi, *Tanrı'nın Ruhu* denilebilir, çünkü o Tanrı'nın işiydi.

İkinci olarak, olağanüstü anlayış bahşetmeleri olarak. Tekvin XLI. 38'de, Firavun, Yusuf'un Hikmeti'ni *Tanrı'nın Ruhu* olarak adlandırır. Ona, akıllı ve hikmetli bir adam bulup onu Mısır diyarı üzerine koymasını tavsiye etmiş olan Yusuf için şöyle der, *Bunun gibi, kendisinde Tanrı'nın Ruhu olan bir adam bulabilir miyiz?* Ve *Çıkış* XXVIII. 3'te, *Hikmet ruhu ile doldurduğum bütün akıllı kişilere,* der Tanrı, *söyleyeceksin, Harun'u takdis etmek için, ona giysiler yapsınlar:* burada, Tanrı'nın *bahşetmesi* olarak, sadece giysiler yapılmasında da olsa, olağanüstü anlayış *Tanrı Ruhu* olarak adlandırılmaktadır. Aynı şeye, *Çıkış* XXXI. 3, 4, 5, 6 *ve* XXXV. 31'de de rastlanmaktadır. Ve peygamberin Mesih'ten bahsederken şu sözleri söylediği *İşaya* XI. 2, 3'te, *Rabb'in Ruhu, onun üzerine, hikmet ve anlayış ruhunu, öğüt ve kuvvet ruhunu, ve Rab korkusu ruhunu koyacak.* Açıktır ki burada, Tanrı'nın ona vereceği ruhlar değil, değerli lütuflar kastedilmektedir.

Üçüncü olarak, olağanüstü özellikler anlamında. Hâkimler cüzünde, Tanrı'nın kavmini savunmada olağanüstü bir şevk ve cesaret Tanrı *Ruhu* olarak adlandırılmaktadır; bu ruhun, Otniel, Gideon, Yefta, ve Şimşon'a, onları kölelikten kurtarmak için cesaret verdiğinde olduğu gibi, *Hâkimlerin.* 10, VI. 34, XI. 29, XIII. 25, XIV. 6, 19. Ammonilerin, Yabeş Gilead'ın adamlarına ettikleri saygısızlığın haberi geldiğinde, Saul hakkında şöyle denir, (*1. Samuel* XI. 6) *Tanrı'nın Ruhu Saul'un üzerine geldi, ve onun öfkesi alevlendirildi.* Burada kastedilen bir ruh değil, fakat Ammonilerin vahşetini cezalandırmak için olağanüstü bir *şevktir.* Aynı şekilde, Tanrı'yı

şarkılar ve müzikle övmüş peygamberler arasında iken Saul'un üzerine gelen Tanrı *Ruhu* ifadesinden, bir ruh değil, onların azminde onlarla birleşmek için beklenmeyen ve ani bir istek anlaşılmalıdır.

Dördüncü olarak, düşler ve rüyetler yoluyla öngörü yeteneği bahşedilmesi anlamında. Sahte peygamber Tsedekiya, Mikaya'ya şöyle der (*1. Krallar* XXII. 24), *Rabb'in Ruhu seninle konuşmak için benden ne yana gitti?* Bu, bir ruh olarak anlaşılamaz; çünkü Mikaya, İsrail ve Yahuda kralları önünde, savaş olayını, onun içinde konuşan bir *ruh*'tan değil, bir *rüyetten* anlatmıştır.

Aynı şekilde, Peygamberler cüzlerinde, Tanrı'nın *ruhu* ile, yani, özel bir öngörü lütfu ile konuşmuşlarsa da; onların gelecek hakkındaki bilgisi, içlerindeki bir ruh değil, doğaüstü bir *düş* veya *rüyet* sayesinde oluyordu.

Beşinci olarak, hayat anlamında. Tekvin II. 7'de, *Tanrı yerin toprağından erkeği yarattı ve onun burnuna hayat nefesini* (spiraculum vitae) *üfledi, ve erkek yaşayan bir can oldu* denilmektedir. Burada, Tanrı tarafından üflenen *hayat nefesi*, Tanrı'nın ona hayat verdiğinden başka bir anlama gelmemektedir; ve (*Eyüp* XXVII. 3) *Tanrı'nın Ruhu benim burun deliklerimde olduğu sürece* ifadesi, *yaşadığım sürece* demekten başka bir şey değildir. Yine, *Ezekiel* I. 20'de, *hayat ruhu tekerleklerde idi* ifadesi, *tekerlekler canlı idi* ifadesine eşdeğerdir. Ve, *(Ezekiel* II. 2) *Ruh içime girdi ve beni ayağa kaldırdı*, yani, *yaşama gücüm geri geldi;* bir ruh veya gayri maddi cisim içine girdi ve bedenini ele geçirdi anlamında değil.

Altıncı olarak, otoriteye tabi olma anlamında. Sayılar'ın onbirinci babında, mısra 17'de, *Senin üzerindeki Ruh'tan alacağım,* der Tanrı, *ve onların üzerine koyacağım, ve onlar kavmin yükünü seninle birlikte taşıyacaklar;* yani, yetmiş ihtiyar üzerine: bunun üzerine, yetmiş ihtiyardan ikisi ordugâhta peygamberlik yaptı; bazıları onlardan şikâyet etti, ve Yeşu Musa'dan onları menetmesini istedi; Musa ise bunu yapmayacağını. Burada görülüyor ki Yeşu, onların peygamberlik yetkisi almış olduklarını ve Musa'nın rızasına uygun olarak, yani, ona tabi bir *ruh* veya *otorite* ile peygamberlik yaptıklarını bilmiyordu.

Benzer bir anlamda, şunu görüyoruz (*Tesniye* XXXIV. 9), *Yeşu hikmet ruhu ile doluydu, çünkü Musa ellerini onun üzerine koymuştu:* yani çünkü Yeşu, başlamış olduğu, fakat ölüm nedeniyle bitiremediği işi, yani Tanrı'nın kavmini vaadedilmiş ülkeye getirme işini tamamlaması için Musa tarafından *tayın edilmişti*.

Yine benzer anlamda denir ki, (*Romalılara Mektup* VIII. 9), *Eğer bir kimse İsa'nın Ruhuna sahip değilse*, *İsa'dan değildir:* yani, İsa'nın *ruhu* değil, fakat onun öğretisine *bağlılık* anlamında. Yine, (*Yuhanna'nın Birinci Mektubu* IV. 2) *Tanrı'nın ruhunu şöyle tanıyacaksınız;* bunun anlamı, gerçek Hıristiyanlık ruhu, veya İsa'nın Mesih olduğu yolundaki temel Hıristiyan inancına *bağlılıktır;* ve bir ruh olarak yorumlanamaz.

Yine şu sözler, (*Luka* IV. 1) *Ve İsa, Kutsal Ruh ile dolu olarak*, (yani, *Matta* IV. 1 ve *Markos* I. 12'de belirtildiği gibi, *Ruhül Kudüs ile,)* Tanrı-Baba tarafından gönderiliş amacı olan işi yapma isteği olarak anlaşılabilir: fakat onu bir ruh olarak yorumlamak, bizzat Tanrı'nın, çünkü Kurtarıcımız Tanrı idi, Tanrı ile dolu olduğunu söylemektir; bu ise son derece uygunsuz ve anlamsızdır. *Spirits* kelimesini, ne öteki dünyada ne de bu dünyada hiçbir anlama gelmeyen, sadece insan kafasının hayali sakinleri demek olan *ghosts* kelimesi ile nasıl tercüme ettiğimizi burada ele almıyorum[138]; fakat şu kadarını söyleyeyim ki *ruh ("spirit")* kelimesi metinde böyle bir anlama gelmez; ya, doğru olarak, gerçek bir *cisim*, veya mecazi olarak, zihnin veya bedenin olağanüstü bir yeteneği veya özelliği demektir.

Yedinci olarak, havai maddeler anlamında. İsa'yı denizin üzerinde yürürken gören havarileri, *(Matta* XIV. 26 ve *Markos* VI. 49) onun, bir hayal değil, bir havai *madde* anlamında, bir *Ruh* olduğunu düşündüler; çünkü onların hepsinin onu gördüğü söylenir; bu ise, beynin yanılsamaları olarak anlaşılamaz, (çok sayıda kişi aynı anda, görünebilir maddeler karşısında ortak bir yanılsama içinde olamaz; imgelerdeki farklar nedeniyle, her bir kişi kendi yanılsaması içinde olabilir ancak); ve sadece maddeler olarak anlaşılabilir. Aynı şekilde, İsa aynı havariler tarafından bir ruh olarak alındığında olduğu gibi, (*Luka* XXIV. 37): Aziz Petrus zindandan kurtarıldığında da (*Resullerin İşleri* XII. 15), buna inanmadıklarını söylediler; fakat hizmetçi kız onun kapıda olduğunu söylediğinde, onun *meleğidir* dediler; bununla, bir maddi cisim kastediliyor olmalıdır, yoksa bizzat havarilerin, bu gibi görünüşlerin hayali değil fakat gerçek oldukları ve varolmak için insanın imgelemine ihtiyaçları olmadığı şeklindeki hem Yahudiler hem de Paganların ortak inancını izlediklerini söylememiz gerekirdi. Yahudiler bunlara iyi veya kötü *ruhlar* ve *melekler* derdi; Grekler ise *demonlar.* Bu tür bazı görünüşler gerçek ve maddi olabilir; yani, Tanrı'nın, bütün şeyleri yaratmış olduğu güçle yaratabileceği ve, olağanüstü

ve doğaüstü yoldan, ne zaman isterse iradesini bildirmek ve uygulatmak için aracılar ve haberciler, yani, melekler olarak kullanabileceği farkedilmesi zor varlıklar olabilir. Fakat Tanrı onları böylece yarattığında, bunlar boyutları olan, yer kaplayan ve bir yerden bir başka yere hareket edebilen, yani maddelere özgü vasıflara sahip cisimler olurlar; ve dolayısıyla *gayri maddi* ruhlar, yani, *bir yerde olmayan;* yani, *hiçbir yerde* olmayan; yani, *bir şey* gibi görünseler de, hiçbir şey olmayan ruhlar değildirler. Ancak, en kaba biçimde, duyularımızla algılanabilen cisimler maddi kabul edilirse; o zaman gayri maddi cisim, hayali değil, gerçek bir şeydir; yani, ince ve görünmez, fakat daha büyük maddelerle aynı boyutlara sahip bir şey.

Melek nedir. Melek sözüyle, genel olarak, bir *haberci;* ve en fazla da, *Tanrı'nın bir habercisi* anlatılmak istenir; Tanrı'nın bir habercisi sözüyle ise, onun olağanüstü varlığını; yani, onun gücünün olağanüstü tezahürlerini, özellikle bir düş veya rüyet yoluyla bildiren herhangi bir şey anlaşılır.

Meleklerin yaratılışı hakkında, Kutsal Kitaplar'da verilmiş hiçbir şey yoktur. Onların ruhlar oldukları sık sık tekrar edilir: fakat ruh sözüyle, hem Kutsal Kitap'ta ve halk arasında, hem de Yahudiler ve Paganlar arasında, bazen, hava, rüzgâr, canlı yaratıkların yaşamsal ruhları; ve bazen de, rüyalar ve rüyetler şeklinde muhayyilede doğan imgeler anlaşılır; ki bu imgeler, gerçek cisimler olmadıkları gibi, içinde yer aldıkları rüya veya rüyetten daha fazla sürmezler; bu görünüşler, gerçek cisimler olmayıp beynin arazlarından ibaret olsalar da, Tanrı iradesini bildirmek için doğaüstü yoldan onları yarattığında, haklı olarak, Tanrı'nın habercileri, yani, onun *melekleri* olarak adlandırılırlar.

Paganlar, beynin imgelerini, kendi başlarına gerçekten varolan ve imgeleme dayanmayan şeyler olarak düşündüler; ve bunlardan, iyi ve kötü *demonlar* hakkındaki inançlarını oluşturdular; demonlar, gerçekten var gibi göründükleri için de, onlar tarafından *cisimler* olarak; ve onları elleriyle hissedemedikleri için, *gayri maddi cisimler* olarak adlandırıldı: aynı şekilde Yahudiler de, aynı temelde, Eski Ahit'te onları bu inanca mecbur eden hiçbir şey olmadığı halde, Sadukiler mezhebi dışında, Tanrı'nın bazen kendine hizmet için insanların imgeleminde yarattığı ve *melekleri* adını verdiği görünüşlerin, imgeleme bağlı olmayan, fakat Tanrı'nın kalıcı yaratıkları olan cisimler oldukları şeklinde bir inanca sahiptiler genelde. Bunlardan, kendilerine iyilik ettiklerine inandıklarını *Tanrı'nın melekleri*

olarak saydılar, onlara zarar vereceklerini düşündüklerine ise *kötü melekler* veya kötü ruhlar dediler; Python'un[139] ruhu, ve delilerin, çılgınların ve saralıların ruhları işte böyle idi: çünkü onlar, bu hastalıklarla malul olan kişileri, *demoniak* kabul ederlerdi.

Fakat, Eski Ahit'te meleklerin anıldığı yerleri düşünürsek, bunlardan çoğunda, *melek* kelimesinden anlaşılabilen tek şey, bir doğaüstü işin yapılmasında Tanrı'nın varlığını belirtmek üzere, imgelemde doğaüstü yoldan oluşmuş bir imgedir; ve dolayısıyla, ne olduklarının belirtilmediği diğer yerlerde de, bu kelime aynı biçimde anlaşılabilir.

Rabb'in *meleği* denilen şey (*Tekvin* XVI. 7), onuncu mısrada, Hacer'e *senin soyunu çoğalttıkça çoğaltacağım* derken; yani, Tanrı'nın kişiliğinde konuşurken; aynı görünüşün, bir *melek* olarak değil, fakat Tanrı olarak adlandırıldığını okuyoruz. Bu görünüş, biçimli bir hayal de değildi, fakat bir sesti. Böylece açıktır ki o *melek*, Hacer'in, doğaüstü biçimde, gökten bir ses duymasına neden olan Tanrı'nın kendisinden başka bir şey değildir; veya daha doğrusu, Tanrı'nın oradaki özel varoluşunu gösteren doğaüstü bir ses. O halde, Lut Peygambere görünen, ve *adamlar* olarak adlandırılan (*Tekvin* XIX. 12); ve kendileriyle, iki kişi oldukları halde, Lut'un tek bir kişiyle, ve o da Tanrı olarak, konuşur gibi konuştuğu (mısra 18) (çünkü ibare şöyledir, *Lut onlara dedi, Ah, öyle değil, Rabbim)*, melekler, niçin, imgelemde doğaüstü yoldan oluşmuş insan imgeleri olarak anlaşılanlasın? Melek, gökten İbrahim'e seslenip (*Tekvin* XXII. 11) İshak'ı kurban etmemesini söylediğinde, görünüş yoktu, sadece bir ses vardı; fakat bu, doğru biçimde, Tanrı'nın bir habercisi veya *meleği* olarak kabul edildi, çünkü Tanrı'nın iradesini doğaüstü yoldan bildirmekteydi, ve kalıcı ruhlara inanmak zahmetinden kurtarmaktadır bizi. Yakub'un Gökyüzü merdiveni üzerinde gördüğü melekler (*Tekvin* XXVIII. 12) uyurken gördüğü şeylerdi; dolayısıyla, sadece bir hayal ve rüya idi; fakat doğaüstü oldukları ve Tanrı'nın özel varlığının işaretleri oldukları için, bu görünüşler haklı olarak *melekler* biçiminde anılmaktadır. Yakub'un, *Rabb'in meleği uykumda bana göründü* (*Tekvin* XXXI. 11) dediği zamanda da aynı şey anlaşılmalıdır. Çünkü bir kimseye uykusunda gelen bir görünüş, herkesin bir rüya dediği şeydir, bu rüya ister doğal ister doğaüstü olsun: ve orada Yakub'un bir *melek* dediği, bizzat Tanrı idi; çünkü aynı melek, mısra 13'te, *Ben Beytel'in Tanrısıyım* demektedir.

Yine *(Çıkış* XIV. 19), Kızıldeniz'e kadar İsrail ordusunun önünde giden ve daha sonra onun arkasına geçen melek, Rabb'in kendisidir; ve güzel bir adam biçiminde değil, gündüz bir *bulut sütunu* ve gece bir *ateş sütunu* biçiminde göründü *(Çıkış* XIII. 21); ve fakat bu sütun, ordusuna rehberlik için Musa'ya vaad edilmiş olan bütün görünüş ve *melek* idi (*Çıkış* XXXIII. 2): çünkü bu bulutlu sütunun, Çadır'ın girişine indiği ve orada durduğu, ve Musa ile konuştuğu söylenir.

İşte burada görüyoruz ki genellikle meleklere atfedilen hareket ve konuşma bir buluta atfedilmektedir, çünkü bulut Tanrı'nın orada bulunuşunun bir işaretidir ve, bir insan veya çok güzel bir çocuk biçiminde olsaydı veya, sıradan insanlara yanlış bir fikir verecek şekilde, genellikle resmedildiği gibi, kanatlı olsaydı olacağı kadar melektir. Çünkü bir meleği melek yapan, biçimi değil, amacıdır. Meleklerin amacı, doğaüstü işlerde Tanrı'nın varlığının belirtileri olmaktır; Musa, Tanrı'dan, altın buzağının yapılmasından önce hep yapmış olduğu gibi, ordugâhla birlikte gitmesini istediğinde, Tanrı'nın, *Gideceğini* veya *Benim yerime bir melek göndereceğim* diye cevap vermeyip; *Benim varlığım sizinle birlikte gidecektir* deyişinde olduğu gibi.

Eski Ahit'te melek sözünün bulunduğu bütün yerleri anmak çok uzun olurdu. Dolayısıyla, onları hep birden kavramak için, diyorum ki, Eski Ahit'in İngiltere Kilisesi tarafından kanonik kabul edilen kısmında hiçbir metin yoktur ki, niceliği olmayan ve akıl ile bölünemeyen; yani, bir kısım bir yerde ve diğer kısım onun yanındaki yerde olacak şekilde, kısımlar halinde düşünülemeyen; ve, özel olarak, (bir şey olan veya bir yerde bulunanı madde olarak kabul edersek,) maddi olmayan, *ruh* veya *melek* adıyla anlaşılan herhangi bir kalıcı şeyin yaratıldığı veya yaratılmış olduğu sonucunu çıkarabilelim; tersine, her yerde, meleğin haberci olarak yorumlanması akla uygundur; Vaftizci Yahya'nın bir melek olarak anılması, ve İsa'ya Ahit'in Meleği denilmesi gibi; ve, aynı benzetmeye uygun olarak, yumuşak ve kızgın dillerin de, Tanrı'nın özel varlığının işaretleri olarak, melekler şeklinde adlandırılabilmesi gibi. *Daniel'*de, Cebrail ve Mikail olmak üzere, iki melek adı bulsak da; metnin kendisinden açıkça bellidir ki *(Daniel XII.* 1) Mikail ile, bir melek olarak değil ama bir hükümdar olarak İsa kastedilir: ve Cebrail, diğer kutsal adamlara uykularında beliren görünüşler gibi, doğaüstü bir fantazmadan başka bir şey değil idi ve bununla, Daniel'e uykusunda öyle geldi ki konuşmakta olan iki azizden biri

diğerine, *Cebrail,* dedi, *bu adamın gördüğü şeyi anlamasını sağlayalım:* çünkü Tanrı, semavi hizmetkârlarını, sadece ölümlülerin kısa hafızaları için yararlı olan adlarla ayırdetmeye gerek duymaz. Yine, Yeni Ahit'te hiçbir yer yoktur ki meleklerin, Tanrı tarafından kendi kelamı ve işleri için haberci ve aracı yapıldıkları vakit dışında, kalıcı ve aynı zamanda gayri maddi oldukları kanıtlanabilsin. Onların kalıcı olduğu, kıyamet gününde kötülere söylenecek olan, bizzat Kurtarıcımız'ın şu sözlerinden anlaşılabilir, *Ey lanetliler, İblis ve onun melekleri için hazırlanmış ebedi ateşe gidin* (*Matta* XXV. 41): burası, kötü meleklerin kalıcı olduğunu açıkça gösteriyor, (meğerki İblis ve onun melekleri ile, Kilise'nin muhalifleri ve onların yardımcılarının kastedildiğini düşünelim); fakat bu, onların gayri maddiliğine aykırıdır; çünkü ebedi ateş, duygusuz cisimler için, ki bütün gayri maddi şeyler böyledir, ceza değildir. Dolayısıyla, meleklerin gayri maddi oldukları buradan kanıtlanmaz. Aynı şekilde, Aziz Paulus'un şu sözleri, (*Korintoslulara Birinci Mektup* VI. 3) *Melekleri muhakeme edeceğimizi bilmez misiniz?* ve (*Petrus'un İkinci Mektubu* II. 4), *Çünkü eğer Tanrı günah işleyen melekleri bağışlamayıp cehenneme fırlatmış ise,* ve (*Yahuda* I. 6) *İlk durumlarını korumamış ve kendi meskenlerini terketmiş olan melekleri, kıyamet gününe kadar, ebedi zincirlerle karanlıkta sakladı:* meleklerin kalıcılığını ispatlıyor olmakla birlikte, onların maddi oluşunu da teyit ediyor. Ve (*Matta* XXII. 30) *Kıyamet gününde onlar ne evlenirler, ne de kocaya verilirler, ancak Tanrı'nın gökteki melekleri gibidirler:* fakat kıyamet gününde insanlar kalıcı ve maddi olacaklardır: dolayısıyla melekler de öyledir.

Aynı sonucun çıkarılabileceği pek çok başka yerler vardır. *Cisim* ve *gayri maddi* kelimelerinin ne demek olduğunu bilenler için; *gayri maddi,* farkedilmesi zor madde değil, *madde olmayan* anlamında kabul edilmek üzere; bu kelimeler bir çelişki ifade ederler: öyle ki bir melek ve ruhun, bu anlamda bir gayri maddi cisim olduğunu söylemek, aslında, melek veya ruh olmadığını söylemektir. Dolayısıyla, *melek* kelimesinin Eski Ahit'teki anlamı, ve doğal yoldan insanlara olan rüyalar ve rüyetlerin doğası düşünüldüğünde; meleklerin Tanrı'nın, varlığını ve buyruklarını insanlığa ve esas olarak kendi kavmine bildirmek için, özel ve olağanüstü işleriyle yarattığı doğaüstü görünüşlerden ibaret olduğu görüşüne eğilimli idim. Fakat Yeni Ahit'in pek çok yerleri ve, Kutsal Kitab'ın tahrif edilmiş olduğu şüphesinin olmadığı metinlerinde yer alan Kurtarıcımız'ın kendi sözleri,

benim zayıf aklımdan, maddi ve kalıcı melekler de olduğu yolunda bir kabul ve inanç çıkardı. Fakat, onların gayri maddi olduğunu kabul ettirmek isteyenlerin, dolaylı da olsa, söyledikleri gibi, onların herhangi bir mekânda olmadıklarını, yani, hiçbir yerde olmadıklarını, yani, hiçbir şey olmadıklarını söylemek, Kutsal Kitap'tan hareketle doğrulanamaz.

İlham nedir. İLHAM ("INSPIRATION") kelimesinin anlamı, *ruh ("spirit")* kelimesinin anlamına dayanır; bu kelime, ya doğru olarak anlaşılmalıdır; ve o zaman, insan bir balonu kendi nefesiyle nasıl doldurursa, aynı şekilde, bir insanın içine ince ve farkedilmesi zor bir hava ve rüzgârın üflenmesinden başka bir şey değildir; veya, eğer ruhlar maddi değil ve sadece imgelemde var iseler, bir fantazmanın içeri üflenmesinden başka bir şey değildir; ki bunu söylemek uygun değildir ve imkânsızdır; çünkü fantazmalar'lıiçbir şey değildir ve sadece bir şey imiş gibi görünürler. Dolayısıyla bu kelime Kutsal Kitap'ta sadece mecazi olarak kullanılır: *Tekvin* II. 7'de, Tanrı insana hayat nefesini *üfledi ("inspired")* denilirken, ona canlılık verdiğinden başka bir şey kastedilmemesi gibi. Çünkü, Tanrı'nın önce canlı bir nefes yaptığını ve daha sonra onu, yaratıldıktan sonra, Âdem'e üflediğini düşünmemeliyiz, bu nefes ister gerçekte ister görünüşte olsun; fakat sadece şöyle düşünmeliyiz, (*Resullerin İşlen* XVII. 25) *Tanrı ona hayat ve nefes verdi;* yani, onu canlı bir yaratık yaptı. Eski Ahit Kitabı'ndan bahsedilirken, *bütün Kutsal Kitap Tanrı'dan gelen ilhamla verilmiştir (Timoteos'a İkinci Mektup* III. 16) denirken, bu, dindarca yaşama yolunda insanların eğitilmesi, tedip ve ıslah edilmesi için yararlı olan şeyleri yazacak olan yazarların ruhunu ve kafasını Tanrı'nın yatkın kılması anlamında basit bir mecazdır. Fakat, Aziz Petrus (*Petrus'un İkinci Mektubu* I. 21), *Peygamberlik asla insanın iradesiyle gelmemiştir, fakat insanlar Kutsal Ruh tarafından sevkolunup Tanrı'dan söylemişlerdir* derken, Kutsal Ruh ile kastedilen şey, bir rüya veya doğaüstü rüyette Tanrı'nın sesi olup, bu *ilham* değildir. Tilmizleri üzerine nefesini üfleyen Kurtarıcımız, *Kutsal Ruhu alınız* dediğinde, bu nefes Ruh değil, onlara verdiği manevi lütufların bir işaretiydi. Pek çok insan için ve bizzat Kurtarıcımız için, Kutsal Ruh ile dolu olduğu söylense de; bu doluluk, Tanrı'nın cevherinin *zerkedilmesi* olarak değil, ister doğaüstü yoldan ister çalışma ve inceleme ile elde edilmiş olsun, hayatın kutsallığı, diller ve benzeri Tanrı vergilerinin birikimi olarak anlaşılmalıdır. Yine, Tanrı'nın *bütün beşer üzerine Ruhumu dökeceğim, ve oğullarınız da, kızlarınız da peygamberlik edecekler, yaşlılarınız rüyalar görecek,*

gençleriniz de rüyetler görecekler (Yoel II. 28) dediğinde, bu, sanki onun *Ruhu* dökülmeye veya zerkedilmeye müsait su gibi imişçesine, olağan anlamda anlaşılmamalıdır; fakat sanki Tanrı onlara peygamberce rüyalar ve rüyetler vermeyi vaat etmiş gibi anlaşılmalıdır. Çünkü, Tanrı'nın lütuflarından söz ederken, zerkedilmiş kelimesini normal anlamda kullanmak, onun yanlış kullanılmasıdır; bu lütuflar, oraya ve buraya taşınabilecek veya varillere doldurur gibi insanların içine dökülebilecek maddeler değil, erdemlerdir.

Aynı şekilde, *ilham* ("inspiration") kelimesini normal anlamda almak, veya insanların içine onları peygamber yapmak için iyi *ruhlar* girdiğini, veya çılgın, deli veya saralı olanlara kötü *ruhlar* girdiğini söylemek, kelimeyi, Kutsal Kitap'taki anlamda almamaktır; çünkü orada Ruh, bizim bilmediğimiz nedenlerle iş yapan, Tanrı'nın kudreti olarak anlaşılır. Yine, Hamsin Yortusu gününde havarilerin toplanmış olduğu evi doldurduğu söylenen rüzgâr, Tanrı'nın kendisi olan *Kutsal Ruh* olarak değil; onlarda, havarilik görevlerinin icrası için gerekli olduğunu düşündüğü içsel güzellikleri ve kutsal erdemleri oluşturmak için, Tanrı'nın onların kalpleri üzerindeki özel işlemesinin bir dışsal işareti olarak anlaşılmalıdır.

Bölüm 35
Kutsal Kitap'ta Tanrı'nın Krallığı, Kutsal, Mukaddes ve Ayinin Anlamı üzerine

Tanrı'nın krallığı, din adamları tarafından mecazi olarak alınır, fakat Kutsal Kitaplar'da gerçek anlamıyla, Tanrı'nın Krallığı, din adamlarının yazılarında, ve özellikle vaazlarda ve risalelerde, genellikle, bu hayattan sonra en yüksek cennetteki ebedi mutluluk olarak anlaşılır ve bu nedenle *saadet diyarı* olarak da adlandırılır; ve bazen de, *lütuf âlemi* dedikleri, o en büyük mutluluk, takdis olarak anlaşılır; fakat asla, monarşi, yani, krallık kelimesinin asıl anlamı olan, Tanrı'nın uyrukların kendi rızasıyla onlar üzerinde sahip olduğu egemenlik olarak anlaşılmaz.

Bense, aksine, TANRI'NIN KRALLIĞI ifadesinin, Kutsal Kitab'ın pek çok yerinde, özel olarak İsrail kavminin oylarıyla kurulmuş *tam anlamıyla bir krallık* anlamında kullanıldığını düşünüyorum; İsrail kavini, Tanrı'nın onlara Kenan ülkesini verme vaadi üzerine, onunla yaptıkları ahide Tanrı'yı kralları olarak seçmiştir; ve bu ifadenin, pek nadiren mecazi olarak kullanıldığı kanısındayım; ve mecazi olarak kullanıldığı zaman da, *günah üzerinde hâkimiyet* anlamında kullanılır; (ve sadece Yeni Ahit'te;) çünkü Tanrı'nın krallığında her uyruk, egemene halel gelmeksizin, böyle bir hâkimiyete sahip olacaktır.

Yaradılıştan beri, Tanrı gücüyle bütün insanlar üzerinde *doğal olarak* hüküm sürmekle kalmamış; ayrıca, bir kimsenin başka birine konuşması gibi, bir sesle emir verdiği *özel* uyruklara da sahip olmuştur. İşte böylece Âdem üzerinde *hüküm sürmüş* ve ona, iyi ve kötü bilgisi ağacından sakınmasını emretmiştir; Âdem, bu emre uymadığında ve, bu ağaçtan tadarak, yaratıcısının emirleriyle değil, fakat kendi aklıyla, iyi ve kötü arasında karar vermeyi Tanrı gibi kendi üstüne aldığında, Tanrı'nın ilk başta onu içinde yaratmış olduğu ebedi hayattan yoksun bırakılarak cezalandırılmıştır: ve daha sonra Tanrı, cihanşümul bir tufanla, sadece sekiz kişi olan Âdem'in soyunu kötülükleri için cezalandırmıştır; ve o zamanki *Tanrı'nın krallığı* işte bu sekiz kişiden oluşmaktaydı.

Tanrı'nın krallığının kökeni. Daha sonra, Tanrı onunla bir ahit yapmak için İbrahim'e şu sözleri söyledi (*Tekvin* XVII. 7, 8), *Sana ve senden sonra senin tohumuna bir Tanrı olmak üzere, ebedi bir ahit olarak, ben ve sen, ve senden sonra kuşaklar boyunca senin tohumun, arasında*

ahdimi tesis edeceğimi; ve şimdi bir gurbetçi olduğun ülkeyi, bütün Kenan ülkesini, senin ve senden sonra tohumunun ebedi mülkiyetine vereceğim. Bu ahitte, *İbrahim, onunla konuşmuş olan Efendi'ye Tanrı olarak itaat etmek üzere, kendisi ve soyu adına söz verdi; ve Tanrı da, İbrahim'e, ebediyen elde tutmaları için Kenan ülkesini vaadetti.* Ve bu ahdin bir anısı ve işareti olarak, *sünnet ayinini* ihdas etti (*Tekvin* XVII. 11). İşte, *eski ahit veya sözleşme* denilen şey budur; ve Tanrı ile İbrahim arasında yapılmış bir mukaveleyi içerir; öyle ki, bu mukavele ile, İbrahim kendisini ve soyunu, özel bir biçimde, Tanrı'nın pozitif yasasına tabi olmakla yükümlü kılmıştır; çünkü ahlak yasasına, bir bağlılık yeminiyle, önceden zaten tabi idi. Tanrı'ya henüz *Kral* ve İbrahim ve soyuna da *krallık* adı verilmemiş olsa bile; öz aynıdır; yani, İbrahim'in soyu üzerinde Tanrı'nın özel egemenliğinin sözleşmeyle kurulması; Sina Dağı'nda bu sözleşmenin Musa tarafından yenilenmesi sırasında, açıkça, Yahudiler üzerinde *Tanrı'nın özel bir krallığı* olarak adlandırılan bir egemenlik: ve Aziz Paulus, *o iman edenlerin babasıdır;* yani, sadık olanların ve, o zaman sünnet yoluyla, daha sonra da *Yeni Ahit'le* vaftiz yoluyla, Tanrı'ya taahhüt ettikleri sadakatlerini bozmayanların babasıdır, dediğinde, Musa'yı değil, İbrahim'i kasteder.

Tanrı'nın krallığı, doğru anlamda, onun özel bir kavim üzerinde sözleşmeye dayanan egemenliğidir. Bu ahit, Sina Dağı'nın eteğinde, Tanrı Musa'ya halkına şu şekilde seslenmesini buyurduğunda, Musa tarafından yenilendi, *Benim sözüme gerçekten uyacak ve ahdi tutacak olursanız, benim has kavmim olacaksınız, çünkü bütün yeryüzü benimdir; ve benim rahibi*[140] *krallığım ve kutsal kavmim olacaksınız* (*Çıkış* XIX. 5). *Has kavim* için, halk Latincesindeki karşılık *peculium de cunctis populis'*tir: Kral James'in hükümdarlığının başlarında yapılan İngilizce çeviride, *bütün kavimlerin üzerinde benim has hazinem* ifadesi yer almaktadır; Cenevre Fransızcasında ise, *bütün kavimlerin en değerli mücevheri* vardır. Fakat en doğru çeviri birincisidir, çünkü bu, bizzat Aziz Paulus tarafından (*Titus'a Mektup* II. 14), yukarıdaki ifadeye atfen, *mübarek Kurtarıcımız kendini bizim uğrumuza teslim etti ki böylece bizi her fesattan kurtarsın ve bir has,* (yani olağanüstü) *kavmi kendisi için temizlesin diye* demek suretiyle doğrulanmaktadır: çünkü kelime, Grekçede, genellikle *περιούσιος* [*epiusios* -Çev.] kelimesinin zıddı kabul edilen, *ἐπιούσιος* [*periusios* -Çev.] kelimesidir: ve bu [*"epiusios"* -Çev.], sıradan, günlük veya, Rabbin Duası'nda, *gündelik kullanıma ait*

anlamlarına gelirken; diğeri ise, *fazlalık, biriktirilmiş, özel bir biçimde* kullanılan demektir; ki Latinler *peculium*[141] derler: ve yukarıdaki alıntının bu anlamı, Tanrı'nın hemen sonra gösterdiği nedenle doğrulanır, *Çünkü bütün yeryüzü benimdir;* sanki, *Dünyanın bütün kavimleri benimdir denesine;* ve, fakat siz *özel bir biçimde* benimsiniz: benim kudretim nedeniyle bütün kavimler benimdir; fakat siz, kendi rızanız ve ahdiniz ile benim olacaksınız; bu ise, onun bütün kavimler üzerindeki olağan sahipliğine bir ektir.

Aynı şey, aynı metindeki şu açık sözlerle yine doğrulanır, *Benim rahibi krallığım ve kutsal kavmim olacaksınız.* Halk Latincesinde bu, *regnum sacerdotale* olarak geçer ve alıntının çevirisiyle uyumludur *(Petrus'un Birinci Mektubu* II. 9) *sacerdotium regale*, bir *krali rahiplik;* öyle bir müessese ki, yüksek rahipten başka hiç kimse, *Sanctum Sanctorum*'a[142] giremez, yani Tanrı'nın iradesini doğrudan kendisinden öğrenemez. Cenevre çevirisini izleyen, yukarıda belirtilen İngilizce çevirideki karşılık, bir *rahipler krallığı*'dır; bu, ya yüksek rahiplerin birbirini izlemesi demektir; ya da, ne Aziz Petrus ile ve ne de yüksek rahipliğin icrası ile uyumlu değildir: çünkü Tanrı'nın iradesini halka bildiren sadece yüksek rahip idi; herhangi bir rahipler topluluğu dahi, *Sanctum Sanctorum*'a girmeye yetkili değildi.

Yine, bir *kutsal kavim* ifadesi aynı şeyi doğrular: çünkü *kutsal* demek, genel değil özel hakla Tanrı'ya ait olan demektir. Bütün yeryüzü, metinde denildiği gibi, Tanrı'nındır; fakat bütün yeryüzüne *kutsal* denmez, sadece, Yahudiler kavmi gibi, ona özel hizmet için ayrılmış olan kutsaldır. Dolayısıyla, şu tek bir alıntıdan açıkça görülüyor ki, *Tanrı'nın krallığı* ile kastedilen şey, uyrukların, toplumsal yönetimleri için ve sadece kralları Tanrı'ya değil, aynı zamanda adalet noktasında yek diğerine ve hem barışta hem savaşta diğer kavimlere yönelik davranışlarının düzenlenmesi için, ona tabi olacakların rızası ile kurulmuş bir devlettir; bu, Tanrı'nın kral ve yüksek rahibin, Musa'nın ölümünden sonra, onun tek naibi veya vekili olduğu tam bir krallıktır.

Ancak, bu hususu açıkça kanıtlayan başka yerler de vardır. İlk olarak (*1. Samuel* VIII. 7), Samuel'in oğullarının bozulmasından mustarip olan İsrail'in Yaşlıları, bir kral talep ettiklerinde, bundan hoşnut olmayan Samuel Tanrı'ya yalvardı ve Tanrı da ona cevaben şunu söyledi, *Halkın sesini dinle,*

çünkü reddettikleri sen değilsin, üzerlerine krallık etmeyeyim diye beni reddettiler. Buradan açıkça görülüyor ki, Tanrı o vakit onların kralı İdi; ve Samuel halkını yönetmiyordu, fakat sadece Tanrı'nın zaman zaman ona bildirdiği şeyleri halkına aktarıyordu.

Yine, Samuel halkına şöyle diyor *(1. Samuel* XII. 12), *Ammon oğullarının kralı Nahaş'ın üzerinize geldiğini gördüğünüz zaman, Tanrınız Rab size kral iken, bana, Hayır, bizi bir kral yönetecek dediniz.* Görülüyor ki Tanrı onların kralı idi ve devletlerini yönetiyordu. İsrail oğulları Tanrı'yı reddettikten sonra, peygamberler onun geri gelişini öngördüler; şöyle (*İşaya* XXIV. 23) *O zaman ay kızaracak ve güneş utanacak, çünkü orduların Efendisi Sion Dağı'nda ve Yeruşalim'de krallık edecek;* burada o [*İşaya Peygamber* -Çev.] açıkça, Sion ve Yeruşalim'deki; yani, yeryüzündeki krallığından bahsetmektedir. Ve (*Mikaya* IV. 7) *Ve Tanrı onlar üzerinde Sion Dağı'nda krallık edecektir:* bu Sion Dağı, Yeruşalim'de, yani yeryüzündedir. Ve (*Ezekiel* XX. 33) *Mutlaka güçlü bir elle ve uzanmış bir kolla ve taşkın bir öfkeyle üzerinizde hüküm süreceğim;* ve (mısra 37) *Sizi değneğin altından geçirecek ve ahit ile bağlayacağım;* yani, sizi yöneteceğim, Musa eliyle benimle yaptığınız ahde bağlı kalmanızı sağlayacağım, ve Samuel zamanında bana karşı isyanınız ve bir başka kral seçmenizden dolayı sizi ezeceğim.

Yeni Ahit'te melek Cebrail de, Kurtarıcımız hakkında şöyle der (*Luka* I. 32,33) *0 büyük olacak ve ona Yüce Tanrı'nın Oğlu denilecek, ve Tanrı ona babası Davud'un tahtını verecek; ve o Yakub'un evi üzerinde ebediyen saltanat sürecek; ve onun krallığı hiç bitmeyecek.* Bu da yeryüzünde bir krallıktır; çünkü onun üzerinde hak talep eden kişi, Sezar'ın bir düşmanı olarak, idam edildi; çarmıhının başlığı *Nasıralı İsa, Yahudilerin Kralı* idi; onu küçük düşürmek için de, kafasına, dikenli bir taç koyulmuştu; ve onun teşhir edilmesi için, tilmizleri hakkında şöyle dendi (*Resullerin İşleri* XVII. 7) *Onların hepsi, başka bir kral, bir İsa olduğunu söyleyip, Sezar'ın yasalarına karşı geldiler.* Dolayısıyla, Tanrı'nın krallığı, mecazi değil, gerçek bir krallıktır; ve sadece Eski Ahit'te değil, Yeni Ahit'te de öyle anlaşılır; *Çünkü krallık, kudret ve şan şenindir* dediğimizde, bu, Tanrı'nın iktidar hakkıyla değil, ahdimizin gücüyle, Tanrı'nın krallığı olarak anlaşılmalıdır; çünkü Tanrı böyle bir krallığı daima haizdir; bu nedenle, dualarımızda, *Senin krallığın gelsin* demek gereksiz olurdu; meğerki, Saul'un seçimiyle İsrail oğullarının isyanı sonucunda kesintiye uğramış

olan Tanrı'nın krallığının İsa tarafından ihya edilmesi kastediliyor olsun. Ayrıca, *Gökyüzünün krallığı yakındır* demek; veya *Krallığın gelsin* diye dua etmek de, eğer bu krallık hâlâ devam etseydi, uygun olmazdı.

Bu yorumu doğrulayan o kadar çok yer vardır ki, buna daha fazla dikkat edilmemesi, fakat Hıristiyan kralların dinsel yönetim haklarını görememeleri şaşırtıcıdır. Bir *rahibi krallık* yerine, bir *rahipler krallığı* şeklinde tercüme edenler bunun farkındadırlar; çünkü bir *krali rahiplik* ifadesini, Aziz Petrus'ta olduğu gibi, bir *krallar rahipliği* şeklinde de tercüme edebilmektedirler. Bir *has kavim* yerine, bir *değerli mücevher* veya *hazine* koyarlarken, bir generalin has alayı veya bölüğü de, onun değerli mücevheri veya hazinesi olarak adlandırılabilir.

Özet olarak, Tanrı'nın krallığı cismani bir krallıktır; ve bu krallık, ilk önce, İsrail halkının, Musa tarafından Sina Dağı'ndan onlara getirilen; ve daha sonra da, yüksek rahip tarafından, *Sanctum Sanctorum'*daki melaikenin önünden alınıp onlara bildirilen yasalara itaat etmelerine dayanmaktaydı; ve bu krallık, Saul'un seçimiyle fırlatılmış olup, peygamberlerin, Mesih tarafından ihya edileceğini söyledikleri krallıktır; ve biz, *Rabb'in Duası'*nda her gün, *Krallığın gelsin* diye yakardığımızda, onun geri gelmesi için dua ederiz; ve, *Çünkü krallık, kudret ve şan hep şenindir, Amin* diye ilave ettiğimizde, onun hakkını teslim ederiz; ve havarilerin vaazları onun geri gelmesi üzerine idi; ve insanlar, Kitab'ın öğretmenleri tarafından onun geri gelişine hazır edilirler; bu Kitab'a sarılmak, yani, Tanrı'nın yönetimine itaat sözü vermek, *lütuf krallığında* olmaktır; çünkü Tanrı böylelerine, Mesih, dünyaya hükmetmek ve kendi halkını fiilen yönetmek için, ki buna *ihtişamın krallığı* denir, haşmetle geldiğinde, Tanrı'nın uyrukları, yani çocukları olmak iznini *lütfen* vermiştir. O tahtın ihtişamı ve hayranlık veren yüksekliği nedeniyle gökyüzünün krallığı da denilen Tanrı'nın krallığı, buyruklarını halka ileten vekilleri veya naipleri eliyle Tanrı'nın yeryüzünde icra ettiği bir krallık olmasaydı; Tanrı'nın bize kim vasıtasıyla konuştuğu hakkında bu kadar çok tartışma ve savaş olmazdı; papazlar, ruhani yargılama hakkı konusunu kendilerine dert etmezlerdi ve krallar da bunu onlardan esirgemezlerdi.

Kutsal nedir. Tanrı'nın krallığı ifadesinin bu harfi yorumundan, KUTSAL kelimesinin de doğru yorumu çıkmaktadır. Çünkü bu, insanların kendi krallıklarında *kamusal* veya *krala ait* dedikleri şeye tekabül eden bir kelimedir.

Herhangi bir ülkenin kralı, bütün uyruklarının *kamusal* kişiliği veya temsilcisidir. İsrail'in kralı Tanrı ise, İsrail'in *Kutsal Olanı* ("the *Holy One")* idi. Tek bir dünyevi egemene tabi olan kavim, o egemenin, yani, kamusal kişiliğin kavmidir. Bu nedenle, Tanrı'nın kavmi olan Yahudiler, bir *kutsal kavim* olarak adlandırılmıştı (*Çıkış* XIX. 6). Çünkü *kutsal* sözüyle, daima ya bizzat Tanrı, ya da Tanrı'ya ait olan anlaşılır; tıpkı, kamusal sözü ile daima, ya bizzat devletin kişiliğinin, ya da hiçbir özenişinin üzerinde mülkiyet hakkı iddia edemeyeceği biçimde devlete ait olan bir şeyin kastedilmesi gibi.

Dolayısıyla, Tanrı'nın günü olan Şabat bir *kutsal gündür;* Tanrı'nın evi olan tapınak, bir *kutsal ev;* Tanrı'nın hakkı olan kurbanlar, ondalıklar ve adaklar, *kutsal vecibeler;* Tanrı'nın vekilleri olan Mesih'in altındaki rahipler, peygamberler ve takdis edilmiş krallar, *kutsal adamlar;* Tanrı'nın habercileri olan semavi ruhlar, *kutsal melekler;* ve benzeri: ve *kutsal* kelimesi asıl anlamında alındığında, rıza ile elde edilen mülkiyet ifade eden bir şey vardır. *Adın kutlu olsun* derken, onun ilk emri olan *ondan başka Tanrıları tanımama* emrine uymak için Tanrı'nın inayetini talep ederiz. İnsanlık bütün olarak Tanrı'ya aittir: fakat sadece Yahudiler bir *kutsal kavim* idi. Çünkü ahitle onun malı olmuştular.

Mukaddes nedir. Bayağı kelimesi ise, Kutsal Kitap'ta, *ortak* [*"common"* -Çev.] ile aynı anlamda alınır; ve dolayısıyla Tanrı'nın krallığında onların karşıtları olan *kutsal* ve *has* da aynı olmalıdır. Fakat mecazi olarak, bütün dünyevi amaçlarını terkedip kendilerini tümüyle Tanrı'ya vermiş olarak dindarca yaşamış kişiler *kutsal* olarak adlandırılır. Doğru anlamda, Tanrı tarafından kendi kullanımı için tahsis edilip ayrılarak *kutsal* kılınmış bir şeyin, dördüncü emirdeki yedinci gün gibi; ve Yeni Ahit'teki seçilmişlerin, dindarlık ruhu ile dolu olduklarında *takdis edildikleri* söylendiği gibi, Tanrı tarafından *takdis edildiği* söylenir. İnsanların tahsis edişiyle *kutsal* kılınan ve sadece onun kamusal hizmetinde kullanılmak üzere Tanrı'ya verilen, tapınaklar, diğer kamusal ibadet evleri ve bunların araç ve gereçleri, rahipleri ve papazları, kurbanlar, adaklar ve ayin eşyalarına MUKADDES de denilir.

Kutsallık dereceleri. Kutsallığın dereceleri vardır: Tanrı'ya hizmet için ayrılmış şeylerden bazıları daha yakın ve daha özel bir hizmet için yeniden ayrılabilir. Bütün İsrail oğulları kavmi, Tanrı'nın kutsal bir kavmi idi; fakat İsrail oğulları arasında da Levi kabilesi kutsal bir kabile idi; ve

Levililer arasında ise rahipler daha da kutsaldı; ve nihayet rahipler arasında yüksek rahip en kutsal olanı idi. Aynı şekilde, Yahuda ülkesi Kutsal Ülke, idi; fakat içinde Tanrı'ya ibadet edilecek olan kutsal şehir daha kutsaldı; ve yine tapınak şehirden de kutsaldı; ve nihayet *sanctum sanctorum,* tapınağın bütün diğer kısımlarından daha kutsaldı.

Ayin. Bir ayin, onun has insanları arasına girmek için, Tanrı'nın krallığına kabul edilişimizin bir işareti olarak veya bunun hatırlanması için, görünür bir şeyin ortak kullanımdan ayrılıp Tanrı'nın hizmetine adanmasıdır. Eski Ahit'te, kabul işareti *sünnet* idi; Yeni Ahit'te ise, *vaftiz.* Eski Ahit'te bunun hatırlanması, belirli bir zamanda, yani yıldönümünde, *Paskalya Kuzusu'nun* yenilmesi idi; ki böylece, Mısır'daki kölelikten kurtarıldıkları geceyi hatırlarlardı; Yeni Ahit'te bunun [*"Tanrı'nın krallığına kabul edilişin"* -Çev.] hatırlanması ise, *Aşai Rabbani'*nin[143] kutlanmasıdır; ki böylece, Mübarek Kurtarıcımız'ın çarmıhta ölerek bizi günahın tutsaklığından kurtarışını hatırlamış oluruz. *Kabul* ayinleri bir defa için yapılmalıdır, çünkü tek bir *kabule* gerek vardır; fakat, kurtuluşumuzun ve sadakatimizin bizlere sık sık hatırlatılması gerektiği için, *hatırlama* ayinleri tekrar edilmek zorundadır. İşte bunlar, temel ayinlerdir ve sadakatimize ilişkin ettiğimiz yeminler gibidir. Ayin denilebilecek başka tahsis ve takdis merasimleri de vardır, kelime sadece Tanrı'nın hizmetine yapılan bir tahsis ifade ettiği takdirde; fakat Tanrı'ya bir yemin veya sadakat sözü olarak, Eski Ahit'te, *sünnet* ve *paskalya* dışında hiçbir ayin yoktur; Yeni Ahit'te ise, sadece *vaftiz* ve *Aşai Rabbani* vardır.

Bölüm 36
Tanrının Sözü ve Peygamberler Üzerine

Söz nedir. Tanrı veya *insan sözü* dendiği vakit, ona anlam kazandıracak diğer sözlerle bağlantısız, gramercilerin isim, fiil veya ünlem dedikleri bir kelime türü değil; tam bir konuşma veya söylem kastedilir, öyle ki konuşmacı bununla teyit eder, reddeder, emreder, vaad eder, tehdit eder, ister, veya soru sorar. Bu anlamda kelime demek olan *vocabulum* değil; fakat *sermo,* (Grekçe *λόγος* [*logos* -Çev.]) yani, *konuşma, söylem,* veya *söyleme* kastedilir.

Hem Tanrı tarafından söylenen hem de onunla ilgili sözler, Kutsal Kitap'ta Tanrı sözü olarak anılır. Yine, *Tanrı* veya *insan sözü* dediğimizde, bundan bazen konuşmacı anlaşılır: Tanrı'nın söylediği veya bir insanın söylediği sözler gibi; işte bu anlamdadır ki, Aziz Matta İncili dediğimizde, onu Aziz Matta'nın yazdığını anlarız: ve bazen de bundan konu anlaşılır; işte bu anlamdadır ki, Kutsal Kitap'ta İsrail veya Yahuda krallarının günlerine ait sözleri okuduğumuzda, kastedilen şey, o günlerde yapılmış olan işlerin bu sözlerin konusu olduğudur; ve pek çok İbranice kelime içeren Kutsal Kitap Grekçesinde, Tanrı sözü ile genellikle, Tanrı tarafından söylenen değil, Tanrı ve onun yönetimi hakkında söylenen şeyler; yani, dinin öğretisi kastedilir: hatta, aşağıdaki alıntıda görüldüğü gibi, *λόγος θεου* [*logos theu* -Çev.] demekle, bizim genelde *ilahiyat* dediğimiz *theologia* demek aynı şeydir, (*Resullerin İşleri* XIII. 46) *Paulus ve Barnabas cesaretle dediler ki: Tanrı sözü önce size söylenmeliydi, fakat mademki onu kendinizden atıyor ve ebedi hayata layık olmadığınıza hükmediyorsunuz, işte biz de kavimlere dönüyoruz.* Burada Tanrı sözü denilen şey, yukarıdaki alıntıda açıkça görüldüğü gibi, Hıristiyan dininin öğretisi idi. Yine, havarilere bir melek, *Gidin, ve Tapınak'ta durup bu hayatın bütün sözlerini söyleyin* dediğinde (*Resullerin İşleri* V. 20); bu hayatın sözleri ile kastedilen şey, Tapınak'ta yaptıklarından anlaşıldığı ve aynı babın son mısraında *Ve her gün Tapınak'ta ve her evde İsa Mesih'i öğretmekten ve müjdelemekten vazgeçmediler* şeklinde ifade edildiği gibi, İncil'in öğretisidir: bu ifadede açıktır ki bu *hayatın sözünün* konusu İsa Mesih idi; veya, aynı şey olmak üzere, İsa Mesih onlara sunduğu *bu ebedi hayatın sözlerinin* konusu idi. Böylece (*Resullerin İşleri* XV. 7) Tanrı sözü, *İncil'in sözü* olarak anılır,

çünkü İncil Mesih'in krallığının öğretisini içermektedir; ve aynı söz (*Romalılara Mektup* X. 8,9) *iman sözü* olarak; yani, orada ifade edildiği gibi, dirilip geri gelen Mesih'in öğretisi olarak adlandırılır. Yine (*Matta* XIII. 19) *Her kim krallığın sözünü duyarsa;* yani, Mesih tarafından öğretilen krallığın öğretisini. Yine, aynı sözün *büyüdüğü ve çoğaldığı* söylenir (*Resullerin İşleri* XII. 24); bunu İncil'in öğretisi olarak anlamak kolay, Tanrı'nın sesi veya konuşması olarak anlamak ise zor ve tuhaftır. Aynı anlamda (*Timoteos'a Birinci Mektup* IV. 1) *iblislerin öğretisi,* herhangi bir iblisin sözleri değil, paganların *demonlar* ve tanrı olarak taptıkları fantazmalar hakkındaki öğretisidir.

Tanrı sözü mecazi olarak kullanılır, ilkin, Tanrı'nın emirleri ve kudreti için. Kutsal Kitap'taki TANRI SÖZÜ'nün bu iki anlamı düşünüldüğünde, Hıristiyan dininin öğretisi olarak alman anlamıyla, bütün Kutsal Kitab'ın Tanrı sözü olduğu açıktır: fakat diğer anlamda, böyle değildir. Sözgelimi, On Emir'in sonuna doğru, *Ben senin Rab Allah'ınım* vs. sözleri Tanrı tarafından Musa'ya söylenmiş olmakla birlikte; başlangıçtaki *Bu sözleri Tanrı konuştu ve söyledi* ifadesi, kutsal hikâyeyi yazan kişinin sözleri olarak anlaşılmalıdır. *Tanrı sözü,* onun konuşmuş olduğu şey olarak alındığında, bazen *asıl anlamda,* bazen de *mecazi anlamda* anlaşılır. *Asıl anlamda,* peygamberlerine konuştuğu sözler olarak: *mecazi anlamda* ise, dünyayı yaratırkenki hikmeti, kudreti ve ebedi buyruğu olarak; işte bu anlamda, *Işık olsun, Gökyüzü olsun, İnsanı yapalım,* vs. (*Tekvin* I) buyrukları Tanrı sözüdür. Yine bu anlamdadır ki, *Her şey onun ile oldu, ve olmuş olanlardan hiçbiri onsuz olmadı* (*Yuhanna* I. 3): ve *0 bütün şeyleri kudretinin sözüyle ayakta tutar* (*İbranilere Mektup* I. 3); yani, sözünün kudretiyle; yani, kudretiyle: ve (*İbranilere Mektup* XI. 3) *Âlemler Tanrı'nın sözüyle teşkil olundu;* ve aynı anlamda pek çok başka ifadeler: Latinler arasında, tam olarak *konuşulan söz* demek olan *fate* kelimesinin de aynı anlamda alındığı gibi.

İkinci olarak, onun sözünün etkisi için. İkinci olarak, onun sözünün etkisi için; yani, onun sözüyle teyit edilen, emredilen, tehdit edilen veya vaad edilen şeyin kendisi için; Yusuf un, *onun sözü yerine gelinceye kadar;* yani, görevine iade edilmesi hakkında Firavun'un ekmekçisine önceden söylemiş olduğu *(Tekvin* XL. 13) şey gerçekleşinceye kadar, zindanda tutulmuş olduğu söylendiği gibi *(Mezmurlar* CV. 19): çünkü orada *onun sözünün yerine gelmesi* ifadesiyle, öngörülen şeyin kendisinin

gerçekleşmesi kastedilir. Yine *(1. Krallar* XVIII. 36) Eliya, Tanrı'ya, *senin sözün veya buyruğun üzerine bütün bu işleri yaptım* yerine, *senin bütün bu sözlerini yaptım* demektedir; ve *Yapmayı tehdit ettiği kötülük nerede* yerine, *Rabb'in sözü nerede* denilmektedir *(Yeremya* XVII. 15). Ve *(Ezekiel* XII. 28) *Sözlerimden hiçbiri artık gecikmeyecek:* burada *sözler* ile kastedilen, Tanrı'nın kavmine vaad ettiği *şeylerdir.* Ve Yeni Ahit'te *(Matta* XXIV. 35) *gök ve yer geçecek, fakat benim sözlerim geçmeyecektir;* yani, vaad ettiğim veya önceden haber verdiğim hiçbir şey yoktur ki gerçekleşmesin. İşte bu anlamdadır ki İncilci Aziz Yuhanna ve, sanırım, sadece Yuhanna, Mesih'imizin kendisini, bedendeki *Tanrı sözü* olarak anar *(Yuhanna* I. 14) *söz beden oldu* diyerek; yani, Mesih'in dünyaya geleceği sözü veya vaadi; o söz ki *başlangıçta Tanrı nezdinde idi;* yani, insanları ebedi hayatın yolunda aydınlatması için Tanrı-Oğul'u dünyaya göndermek Tanrı-Baba'nın niyetinde idi; fakat bu, o zamana kadar uygulamaya konup ete ve kemiğe bürünmedi. Bu nedenle Mesihimiz orada *söz* olarak anılmaktadır, vaad olduğu için değil, vaad edilen şey olduğu için. Bu ifadeden hareketle onu Tanrı'nın fiili olarak adlandıranlar, metni sadece daha anlaşılmaz kılmaktadırlar. Onu, Tanrı'nın ismi olarak da adlandırabilirler: çünkü, *fiil* ile olduğu gibi, *isim* ile de, insanlar, ne teyit eden, ne reddeden, ne emreden, ne vaad eden, ne de cismani veya ruhani herhangi bir varlık olan, bir kelime türü, bir ses, bir nida anlarlar sadece; ve dolayısıyla onun ne Tanrı ne de insan olduğu söylenebilir; oysa Mesihimiz her ikisidir. Aziz Yuhanna'nın, İncil'inde Tanrı nezdinde olduğunu söylediği bu *söz, (ilk Mektubunda,* mısra 1) *hayatın sözü* olarak; ve (mısra 2) *Baba'nın nezdinde olan ebedi hayat* olarak adlandırılır. Bu nedenle, o, ebedi hayat olarak anıldığı anlam dışında *söz* olarak anılamaz; yani, bedende gelerek *bize ebedi hayatı sağlamış olan* anlamında. Yine (*Vahiy* XIX. 13) kana batmış bir kıyafet içindeki Mesih'ten söz eden havari, onun adı *Tanrı sözüdür* der; bu şöyle anlaşılmalıdır ki havari, Mesih'in adının, *Başlangıçtan Tanrı'nın niyetine göre ve peygamberler tarafından bildirilen sözüne ve vaadlerine göre gelmiş olan* olduğunu söylemiştir adeta. Dolayısıyla, burada bir sözün tecessümü değil, Tanrı-Oğul'un tecessümü vardır ve buna *söz* denir, çünkü onun tecessümü vaadin yerine gelmesidir; aynı şekilde Kutsal Ruh da *vaat* olarak anılır (*Resullerin İşleri* I. 4; *Luka* XXIV. 49).

Üçüncü olarak, akıl ve hakkaniyet sözleri için. Kutsal Kitap'ta, *Tanrı sözü* ile, akla ve hakkaniyete uygun olan, fakat ne peygamber ne de kutsal

bir kişi tarafından söylenmemiş olan sözlerin kastedildiği yerler de vardır. Firavun Neko[144] bir putperest idi; fakat, Karkamış’a karşı seferinde ona direnmemesi için habercilerle kendisine haber gönderdiği iyi kral Yoşiya’ya sözlerinin Tanrı’nın ağzından çıktığı; ve bu sözleri dinlemeyen Yoşiya’nın savaşta öldüğü söylenir *(2. Talihler XXXV*. 21, 22, 23). Aynı hikâye Esdras’ın ilk kitabında anlatılırken, Tanrı’nın ağzından bu sözleri Yoşiya’ya Firavun’un değil Yeremya’nın söylediği doğrudur. Ancak, Apokrifa’da ne yazılırsa yazılsın, bizim Kanonik Cüzler’de yazılanlara inanmamız gerekir.

Tanrı sözü, Kutsal Kitaplar’ın insanın kalbinde yazılı olduğunu söyledikleri akıl ve hakkaniyetin gerekleri olarak da anlaşılmalıdır; sözgelimi *Mezmurlar* XXXVII. 31; *Yeremya* XXXI. 33; *Tesniye* XXX. 11, 14, ve daha pek çok yerlerde.

Peygamber sözünün değişik anlamları. Peygamber ismi, Kutsal Kitap’ta, bazen *sözcü;* yani, Tanrı’dan insana veya insandan Tanrı’ya konuşan anlamına: bazen *tahmin edici* veya olacak şeyleri önceden bildiren bir kimse: ve bazen de, kafası karışık insanlar gibi, gelişigüzel konuşan bir insan anlamına gelir. En sık olarak, Tanrı’dan insanlara konuşan anlamında kullanılır. Böylece Musa, Samuel, Eliya, Işaya, Yeremya ve diğerleri *peygamberler* idi. Bu anlamda yüksek rahip de bir *peygamber* idi, çünkü sadece o Tanrı’ya soru sormak için *sanctum sanctorum*’a gidiyor ve onun cevabını insanlara bildiriyordu. Bu nedenle, Kayafa, kavmin iyiliği uğruna bir kişinin ölmesi gerektiğini söylediğinde, Aziz Yuhanna der ki (bab XI. 51) *Bunu kendiliğinden söylemedi, fakat o yıl başrahip olduğundan, kavim uğruna bir kişinin öleceği kehanetinde bulundu.* Ayrıca, Hıristiyan toplantılarında cemaate vaaz edenlerin de peygamberlik yaptıkları söylenir (*Korintoslulara Birinci Mektup* XIV. 3). Yine bu anlamdadır ki Tanrı, Harun hakkında, şöyle der Musa’ya (*Çıkış* IV. 16), *O senin kavim önünde sözcün olacak; ve o sana bir ağız olacak, ve sen de ona Tanrı gibi olacaksın:* burada *sözcü* denilen şey (*Çıkış* VII. l’de) peygamber olarak yorumlanır; *Bak,* der Tanrı, *seni Firavuna bir Tanrı yaptım, ve kardeşin Harun da senin peygamberin olacak.* Tanrı, rüyasında Abimelek’e, *Şimdi adamın karısını ona geri ver, çünkü o bir peygamberdir ve senin için dua edecektir* (*Tekvin* XX. 7) dediğinde, İbrahim insandan Tanrı’ya konuşmak anlamında bir peygamber olarak anılır; buradan da anlaşılabileceği gibi, Hıristiyan kiliselerinde cemaat için toplu dualar söyleme yetkisine sahip

olan kişilere de peygamber denilebilir. Aynı anlamda, önlerinde bir santur, bir tef, bir kaval ve bir çeng, ve aralarında Saul olmak üzere, Tanrı'nın yüksek yerinden veya tepesinden aşağı inen peygamberlerin de (*1. Samuel* X. 5, 6, ve 10) peygamberlik ettikleri söylenir, çünkü onlar böylelikle herkesin önünde Tanrı'yı methediyorlardı. Miryam da aynı anlamda bir peygamber [*"prophetess"* = kadın peygamber -Çev.][145] olarak anılır (*Çıkış* XV. 20). Aziz Paulus'un şu sözleri de aynı şekilde anlaşılmalıdır (*Korintoslulara Birinci Mektup* XI. 4, 5), *Başı örtülü olarak dua eden veya peygamberlik eden her erkek, vd. ve başı örtüsüz olarak dua eden veya peygamberlik eden her kadın:* çünkü burada peygamberlik, Tanrı'yı mezmurlar ve kutsal şarkılarla övmekten başka bir anlama gelmez; kadınlar bunu kilisede yapabilirdi, fakat cemaate hitap etmeleri yasal değildi. İşte bu anlamdadır ki tanrılarının şerefine ilahiler ve diğer türden şiirler besteleyen pagan şairler *vates*[146] (peygamberler) olarak anılırdı; pagan edebiyatına aşina olanlarca bilindiği gibi, ve Aziz Paulus'un Giritliler'den bahsederken (*Titus'a Mektup* I. 12) kendi aralarından bir peygamberin onların hepsi için yalancı dediğini aktarmasından anlaşılacağı gibi; Aziz Paulus onların şairlerini peygamber olarak kabul ediyor değildir, fakat sadece peygamber kelimesinin Tanrı'nın şanını şiirlerle kutlayan kişileri tanımlamak için sık sık kullanıldığını belirtiyor.

Gelecekteki olayların tahmin edilmesi her zaman peygamberlik değildir. Peygamberlik ile, gelecekteki olayların tahmin edilmesi veya önceden bildirilmesi kastedildiğinde; sadece, Tanrı'nın sözcüleri olan ve Tanrı'nın onlara önceden söylediği şeyleri başkalarına önceden söyleyenler değil; aynı zamanda, cinlerin yardımıyla veya, sahte nedenlerden hareketle, geçmiş olaylar hakkında batıl kehanetler ile, ileride meydana gelecek olayları önceden haber verdiklerini iddia eden bütün sahtekârlar da peygamber sayılmak gerekirdi: bu kitabın onikinci bölümünde de ifade ettiğim gibi; kendi amaçlarına göre yorumlanabilecek tek bir tesadüfi olayla, sıradan insanlar nazarında, ne kadar çok başarısız olurlarsa olsunlar asla yok edilemeyen bir kehanet şöhreti kazanan bu sahtekârlardan pek çok çeşit vardır. Peygamberlik bir hüner veya, kehanet olarak ele alındığında, sürekli bir meslek olmayıp; Tanrı'nın, genellikle iyi insanları, fakat bazen de kötüleri, olağanüstü ve geçici olarak görevlendirmesidir. Bir cine sahip olduğu ve böylece Samuel'in ruhunu çağırıp Saul'a ölümünü önceden

bildirdiği söylenen Endorlu[147] kadın, işte bu yüzden, bir peygamber değildi; çünkü böyle bir ruhu çağırabilecek herhangi bir bilime sahip olmadığı gibi; Tanrı'nın bu yönde bir emir vermiş olduğu da belli değildir; Tanrı, sadece, bu hilenin Saul'u korkutmak ve caydırmak ve, sonuçta, onun düşmesine neden olan yenilgiyi hazırlamak için bir araç olmasını istemiştir. Gelişigüzel konuşmaya gelince, bu, paganlar arasında bir tür peygamberlik olarak kabul edilirdi, çünkü Delphoi'deki Pythian kehanet ocağının mağarasından gelen bir hava veya buhurla başları dönmüş olan pagan peygamberler o zaman için gerçekten deliydiler ve deli gibi konuşuyorlardı; bunların belirsiz laflarından herhangi bir olaya uyacak biçimde bir anlam çıkarılabilirdi, bütün maddelerin *materia prima'*dan oluştuğunun söylendiği türden. Bunun Kutsal Kitap'ta da aynı şekilde değerlendirildiğini şu sözlerden anlıyorum (*1. Samuel* XVIII. 10), *Ve Saul'un üzerine kötü ruh geldi ve evin ortasında peygamberlik etti.*

Tanrı peygamberlere nasıl konuşmuştur. Kutsal Kitap'ta *peygamber* kelimesinin çeşitli anlamları olsa da; en sık kullanılan anlam, Tanrı'nın doğrudan kendisine konuştuğu ve kendisine söyleneni başka birine veya halka aktaran bir kimsedir. Burada, Tanrı'nın böyle bir peygambere nasıl konuştuğu sorulabilir. Bazılarının dediği gibi, Tanrı'nın, bir insan gibi dili ve diğer organları olduğu söylenemez ise de, ses ve lisan sahibi olduğu söylenebilir mi? Davud peygamber şöyle diyor, *(Mezmurlar* XCIV. 9) *Gözü yaratan görmez mi? veya kulağı yaratan işitmez mi?* Fakat bu, Tanrı'nın doğasını ifade etmek için normal anlamda söylenemez, sadece ona saygı gösterme isteğimizin bir ifadesi olabilir. Çünkü *görmek* ve *işitmek* saygıdeğer vasıflardır ve, idrak edebildiğimiz ölçüde, onun herşeye kadir gücünü ilan etmek için Tanrı'ya atfedilebilir. Fakat kesin ve tam anlamda alınacak olursa, Tanrı'nın, insan vücudunun diğer kısımlarını da yaratmış olmasından hareketle, onları aynı bizim gibi kullandığı da iddia edilebilir; fakat bu o kadar uygunsuz olurdu ki onları Tanrı'ya atfetmek dünyanın en büyük saygısızlığını teşkil ederdi. Dolayısıyla, Tanrı'nın insanlara dolaysızca konuşmasını, onun, iradesini anlaşılır kılmak için kullandığı her türden yöntem olarak anlamalıyız.

Bu yöntemler pek çoktur ve sadece Kutsal Kitap'ta aranmalıdır: orada, pek çok defa, hangi yoldan olduğu belirtilmeksizin, Tanrı'nın şu veya bu kişiye konuştuğu söylenmekle beraber; onun varlığının ve

emirlerinin anlaşılabileceği işaretleri gösteren yerler de vardır; ve Tanrı'nın diğer pek çoklarına nasıl konuştuğu işte bunlardan anlaşılabilir.

Eski Ahit'in olağanüstü peygamberlerine, rüyalar veya rüyetler yoluyla konuşmuştur. Tanrı'nın *Âdem'e* ve *Havva'*ya, ve *Kabil'e* ve *Nuh'a* nasıl konuştuğu belirtilmez; ve kendi ülkesinden çıkıp *Kenan* ülkesindeki Şekem'e gidinceye kadar, Tanrı'nın *İbrahim'e* nasıl konuştuğu da belli değildir; ve işte o zaman Tanrı'nın ona *göründüğü* söylenir (*Tekvin* XII. 7). Öyle ise, Tanrı'nın varlığını açıkladığı bir yol vardır; *görünüş* veya *rüyet.* Yine, (*Tekvin* XV. 1) Rabb'in sözü İbrahim'e bir rüyet içinde geldi; yani, Tanrı'nın varlığının işareti olan bir şey, ona konuşmak için, Tanrı'nın habercisi olarak göründü. Yine, Rab, İbrahim'e, üç tane melekten oluşan bir görünüşle tezahür etti (*Tekvin* XVIII. 1); Abimelek'e bir rüyada (*Tekvin* XX. 3): Lut'a, iki melekten oluşan bir görünüşle (*Tekvin* XIX. 1): Hacer'e ise, tek bir meleğin görünüşüyle (*Tekvin* XXI. 17): ve yine İbrahim'e, gökten bir sesle (*Tekvin* XXII. 11): İshak'a geceleyin, rüyasında, veya rüya yoluyla (*Tekvin* XXVI. 24): Yakub'a ise, bir rüyada (*Tekvin* XXVIII. 12); yani, metindeki sözlerde olduğu gibi, *Yakub rüyasında bir merdiven gördü,* vs.: ve bir melekler rüyetinde (*Tekvin* XXXII. 1): Musa'ya da, bir çalılığın ortasından çıkan bir alev görüntüsü ile (*Çıkış* III. 2). Musa'nın zamanından sonra, Tanrı'nın insana doğrudan nasıl konuştuğu Eski Ahit'te belirtildiği vakit, daima bir rüyet veya rüya yoluyla konuşmuştur; Gideon'a, Samuel'e, Eliya'ya, Elişa'ya, Ezekiel'e ve diğer peygamberlere konuştuğu gibi; ve Yeni Ahit'te, Yusufa, Aziz Petrus'a, Aziz Paulus'a ve Vahiy'de İncilci Yuhanna'ya konuştuğu gibi.

Tanrı, sadece, Sina Dağı'nda ve Çadır'da Musa'ya; ve Çadır'da ve Tapınağın *sanctum sanctorum*'unda yüksek rahibe daha olağanüstü bir biçimde konuşmuştur. Fakat Musa ve ondan sonra yüksek rahipler, Tanrı nazarında daha büyük bir yer ve derecede olan peygamberlerdi; ve bizzat Tanrı, açık sözlerle, diğer peygamberlere rüyalar ve rüyetler içinde konuştuğunu, kulu Musa'ya ise bir kimsenin arkadaşına konuştuğu gibi konuştuğunu ifade eder. Sözler şöyledir (*Sayılar* XII. 6, 7, 8) *Eğer aranızda bir peygamber varsa, ben Rab bir rüyet içinde kendimi ona bildireceğim ve bir rüyada ona konuşacağım. Kulum Musa öyle değildir, o bütün evimde sadıktır; onunla, karanlık sözler halinde değil, açıkça, ağızdan ağıza konuşacağım; ve o Rabb'in suretini görecek.* Ve (*Çıkış* XXXIII. 11) *Rab, Musa ile, bir insan arkadaşı ile söyleşir gibi, yüz yüze söyleşirdi.* Fakat

Tanrı'nın Musa ile bu konuşması, *Resullerin İşleri* VII. 35 ve 53'te ve *Galatyahlar'a Mektup* III. 19'da açıkça görüldüğü gibi, bir meleğin veya meleklerin vasıtasıyla oluyordu; ve dolayısıyla bir rüyet idi, diğer peygamberlere verilenden daha vazıh bir rüyet olsa da. Buna uygun olarak, Tanrı (*Tesniye* XIII. l'de), *Aranızdan bir peygamber, bir düş görücü çıkarsa* dediğinde, ikinci kelime birincinin açıklanmasından ibarettir. Ve (*Yoel* II. 28) *Oğullarınız ve kızlarınız peygamberlik edecek; yaşlılarınız rüyalar görecek, gençleriniz ise rüyetler;* burada *peygamberlik* kelimesi, yine, *rüya* ve *rüyet* ile açıklanıyor. Yine aynı şekildedir ki Tanrı, ona bilgelik, servet ve şan vaad ederek, Süleyman'a konuşmuştur; çünkü metin şöyle der (*1. Krallar* III. 15) *Ve Süleyman uyandı ve onun bir rüya olduğunu gördü;* böylece Eski Ahit'teki olağanüstü peygamberler, Tanrı'nın sözünü, sadece rüyalarından ve rüyetlerinden öğrendiler; yani uykuda iken yaşadıkları tahayyüllerden; bu tahayyüller, her sahici peygamberde doğaüstü olmuş; sahte peygamberlerde ise, ya doğal ya da yapmacık olmuştur.

Bununla beraber, aynı peygamberlerin ruh ile konuştukları da söylenir; sözgelimi (*Zekeriya* VII. 12); *Onlar, Rabb'in, Ruhu içinde daha önceki peygamberler eliyle göndermiş olduğu yasayı ve sözleri duymamak için, yüreklerini taş gibi yaptılar.* Burada açıkça görülüyor ki, Ruh ile konuştuğu söylenenler, her yeni mesaj için, özel bir yetki veya, aynı şey olmak üzere, yeni bir rüya veya rüyet alan olağanüstü peygamberler olduğunda, *ruh* ile veya *ilham* ile konuşmak, Tanrı'nın, rüyetten farklı özel bir konuşma biçimi değildi.

Eski Ahit'te Tanrı, daimi yetki sahibi peygamberlere, Kutsal Kitap'ta belirtilmemiş bir tarzda, kendi tahtından konuştu. Eski Ahit'te, daimi yetki sahibi peygamberlerden bazıları *âli*, bazıları da *tali* idi: âli ilkin Musa idi; ve ondan sonra, rahiplik krali olduğu sürece, her biri kendi zamanında, yüksek rahipler; ve Yahudi kavmi artık onlar üzerinde krallık etmemesi için Tanrı'yı reddettikten sonra, kendilerini Tanrı'nın yönetimine tabi kılan krallar da onun baş peygamberleri oldular; yüksek rahiplik makamı ise vekâlet niteliği aldı. Tanrı'ya danışılacağı zaman, onlar [*"yüksek rahipler"* -Çev.], kralın emrettiği şekilde, kutsal kıyafetlerine bürünür ve Tanrı'ya sual ederler ve, kral uygun bulduğunda da, görevlerinden alınırlardı. Çünkü kral Saul (*1. Samuel* XIII. 9) yakılmış takdimenin getirilmesini emretmiş, ve (*1. Samuel* XIV. 18) rahiplere sandığı ona yaklaştırmalarını; ve daha sonra (mısra 19) ellerini ondan çekmelerini emretmişti, zira düşmanları üzerinde

bir üstünlük görmüştü. Yine aynı bapta (mısra 37) Saul, Tanrı'dan öğüt ister. Benzer bir şekilde kral Davud'un, krallığa daha önce sahip olmuş ise de, takdis edilmesinden sonra, Keila'da Filistilere karşı savaşması gerekip gerekmediği konusunda *Rab'den sual ettiği* söylenir (*1. Samuel* XXIII. 2); ve (mısra 9) Davud, Keila'da kalıp kalmaması gerektiğini öğrenmek için, rahipten, efod'u[148] getirmesini istedi. Kral Süleyman ise (*1. Krallar* II. 27) rahipliği Abiathar'dan aldı ve Zadok'a verdi (mısra 35). Dolayısıyla, nasıl davranacaklarını veya başlarına ne geleceğini bütün olağanüstü durumlarda Tanrı'dan sual eden Musa, yüksek rahipler ve dindar krallar, hep egemen peygamberlerdi. Fakat Tanrı'nın onlara hangi şekilde konuştuğu açık değildir. Musa, Sina Dağı'nda Tanrı'nın yanına gittiğinde, bunun, diğer peygamberlerin gördüğü gibi bir rüya veya rüyet olduğunu söylemek, Tanrı'nın Musa ve diğer peygamberler arasında yaptığı ayrıma *(Sayılar* XII. 6,7,8) aykırıdır. Tanrı'nın, kendi doğası içinde olarak konuştuğunu veya göründüğünü söylemek, onun sonsuzluğunu, görünmezliğini, anlaşılamazlığını inkâr etmektir. Onun, ilham yoluyla veya Kutsal Ruh'un içe girmesi yoluyla konuştuğunu söylemek, Musa'yı, Kutsal Ruh'un anlamı Cenabı Hak olduğu için, (Aziz Paulus'un *Koloseliler'e Mektup*, II. 9'da dediği gibi) onun kendisinde mukim olduğu tek kişi olan Mesih'le bir tutmaktır. Son olarak, onun Kutsal Ruh ile konuştuğunu söylemek, ona doğaüstü herhangi bir şey atfetmek değildir, çünkü bu Kutsal Ruh'un lütufları veya inayetlerini anlatır. Tanrı, insanlara, öğreti ve emsal yoluyla, ve doğal ve sıradan çeşit vesilede, dindarlık, adalet, insaf, doğruluk, iman ve ahlaki ve zihni her türden erdemler dağıtır.

Bu yollar, Tanrı'nın Sina Dağı'nda Musa ile konuşmasına uygulanamayacağı gibi, tahtından, yüksek rahipler ile konuşmasına da uygulanamaz. Dolayısıyla, ondan sual etmekle görevli Eski Ahit'in egemen peygamberlerine Tanrı'nın nasıl konuştuğu belli değildir. Yeni Ahit zamanında, Mesih'ten başka egemen peygamber yoktu ve o, hem konuşan Tanrı idi, hem de Tanrı'nın kendisiyle konuştuğu peygamber.

Daimi yetki sahibi, fakat tali peygamberlere Tanrı ruh ile konuştu. Tanrı'nın, daimi yetki sahibi peygamberlere doğaüstü yoldan konuştuğunu kanıtlayan herhangi bir yer bulamıyorum; Tanrı, insanları dindarlığa, inanmaya, doğruluğa ve bütün diğer Hıristiyan erdemlerine doğal yoldan nasıl yöneltiyorsa, bu peygamberlere de aynı yoldan konuşmuştur. Bu yol,

oluşturma, eğitme, öğretme, ve insanları Hıristiyan erdemlerine çağıran şeylerden oluşmakla birlikte; haklı olarak, Tanrı’nın Ruhu veya Kutsal Ruh’un marifetine atfedilir: çünkü, Tanrı’nın marifetiyle olmayan bir iyiye eğilim yoktur. Dolayısıyla, bir peygamberin, ruhta veya Tanrı’nın ruhu ile konuştuğu söylendiği vakit, âli peygamber tarafından beyan edilen Tanrı’nın iradesine göre konuştuğunu anlamalıyız sadece. Çünkü ruh kelimesinin en yaygın kabul edilen anlamı, bir insanın niyeti, düşüncesi veya eğilimidir.

Musa zamanında, onun yanısıra, İsrailoğulları ordugâhında *peygamberlik eden* yetmiş adam daha vardı. Tanrı’nın onlara nasıl konuştuğu, *Sayılar,* bab XI, mısra 25’te belirtilir. *Rab bir bulutun içinde geldi, ve Musa’ya konuştu, ve onun üzerindeki ruhtan aldı, ve yetmiş ihtiyara verdi. Ve vaki oldu ki, ruh onların üzerine konduğu zaman, peygamberlik ettiler ve bir daha durmadılar.* Buradan açıkça görülüyor ki, ilk olarak, onların [*“yetmiş ihtiyarın”* -Çev.] halka peygamberlik etmeleri, Musa’nın peygamberlik edişine bağlı ve tabi idi; çünkü Tanrı Musa’nın ruhundan alıp onların üzerine koydu; böylece Musa’nın istediği şekilde peygamberlik ettiler: aksi takdirde, peygamberlik etmelerine müsaade edilmezdi. Çünkü, onlar hakkında Musa’ya bir şikâyet yapıldığında (mısra 27); ve Yeşu, Musa’dan, onları menetmesini istediğinde; Musa bunu yapmadı ve Yeşu’ya şöyle dedi, *benim adıma kıskanç olma.* İkinci olarak, bu alıntıdaki Tanrı’nın ruhu ifadesi, Musa’ya, hükümetin idaresinde itaat etme ve yardımcı olma isteği ve eğilimi anlamına gelir sadece. Çünkü, Tanrı’nın hakiki ruhunun; yani, ilahi tabiatın onların içine üflenmiş olduğu kastedilseydi, ona, tıpkı İsa gibi sahip olurlardı, oysa Tanrı’nın ruhu sadece onda bedenen mukim olmuştur. Dolayısıyla kastedilen şey, onları, Musa ile işbirliği yapmaya yönelten Tanrı’nın lütfu ve inayetidir; o Musa ki, yetmişlere verilen ruhun kaynağı idi. Yine anlaşılıyor ki (*Sayılar* XI.16) onlar, bizzat Musa’nın, halkın yaşlıları ve görevlileri olarak belirlemesi istenilen kişilerdi: çünkü sözler şöyle, *Kavmin ihtiyarları ve ileri gelenleri olduğunu bildiğin yetmiş kişi topla bana:* burada, *bildiğin* ifadesi, *belirlediğin* veya *belirlemiş olduğun* ile aynı şeydir. Çünkü daha önce bize söyleniyor ki (*Çıkış* XVIII. 24) Musa, kayınpederi olan Yetro’nun tavsiyesini izleyerek, halk üzerinde, Tanrı’dan korkan hâkimler ve memurlar tayin etmiştir; ve Tanrı’nın, üzerlerine Musa’nın ruhunu koyarak, krallığın idaresinde Musa’ya yardımcı olmaca yönelttiği yetmiş ihtiyar

bunlar arasında yer almaktaydı: işte bu anlamdadır ki Tanrı'nın ruhunun, Davud'un yağla takdis edilmesinden hemen sonra, Davud'un üzerine geldiği ve Saul'u terkettiği söylenir (*1. Samuel* XVI. 13,14); Tanrı, lütuflarını, kavmini yönetmesi için seçtiğine vermiş ve reddettiğinden geri almıştır. Böylece, ruh sözüyle, doğaüstü bir vahiy değil, Tanrı'nın hizmetine eğilimli olmak kastedilmektedir.

Tanrı bazen kurayla da konuşmuştur. Tanrı pek çok zaman kurayla da konuşmuştur; bu kuralar, Tanrı'nın kavmi üzerinde otorite sahibi kılmış olduğu kişiler tarafından düzenlenirdi. Böylece Saul'un çektirdiği kura ile, Tanrı'nın, kavim tarafından içilen anda aykırı olarak, bir bal peteğini yemek suretiyle Yonatan'ın işlediği kusuru gösterdiğini okuyoruz *(1. Samuel* XIV. 43). Yine (*Yeşu* XVIII. 10) *Yeşu'nun Şilo'da. Rabb'in huzurunda çektiği kura* ile, Tanrı, Kenan ülkesini İsrailoğulları arasında pay etmiştir. Öyle görünüyor ki Tanrı, Akan'ın suçunu aynı yoldan ortaya çıkardı (*Yeşu* VII. 16, vd.). İşte bunlar, Eski Ahit'te Tanrı'nın iradesini beyan etmekte kullandığı yollardır.

O, bütün bu yolları Yeni Ahit'te de kullandı. Bakire Meryem'e, bir melek rüyeti ile: Yusufa bir rüyada: yine, Paulus'a, Şam'a giderken, Mesih'in bir rüyeti şeklinde: ve Petrus'a, temiz ve kirli hayvanların çeşitli etleriyle, gökyüzünden indirilmiş bir örtü rüyetinde: ve Yeni Ahit'in bütün Havarileri ve yazarlarına, ruhunun lütuflarıyla; ve yine Havarilere, Yahuda Iskaryot'un yerine Matiyas'ın seçilmesinde, kurayla.

Herkes, peygamber olduğunu iddia eden bir kimsenin yetki ihtimalini incelemelidir. Peygamberlik, rüyet veya rüya (bu ikisi, doğal oldukları vakit, aynıdır), veya insanlarda pek nadiren görülen ve görüldüğü yerde hayran olunan bir başka özel Tanrı vergisi gerektirdiğine göre; ve bu Tanrı vergileri ve olağanüstü rüyalar ve rüyetler, Tanrı'dan, sadece doğaüstü ve dolaysız marifetiyle değil, aynı zamanda doğal marifeti ve tali nedenlerin aracılığı ile de çıkabildiklerine göre; doğal ve doğaüstü Tanrı vergileri arasında ve doğal ve doğaüstü rüyetler veya rüyalar arasında ayrım yapabilmek için akıl ve muhakemeye ihtiyaç vardır. Dolayısıyla insanlar, peygamberlik iddiasında bulunan ve Tanrı adına, bize, mutluluk yolu olduğunu söylediği yoldan Tanrı'ya itaat etmemizi söyleyen bir kimsenin sözlerine uyarken çok dikkatli ve uyanık olmalıdır. Çünkü insanlara bu kadar büyük bir saadetin yolunu öğrettiğini iddia eden bir kimse, aynı zamanda onları yönetmek; yani, onlar üzerinde saltanat ve hüküm sürmek

de istemektedir; bu ise, bütün insanların doğal olarak arzuladığı ve dolayısıyla ihtiras ve sahtekârlık bakımından şüphe edilmesi; ve bu nedenle, böyle bir kimseye itaat etmeden önce, herkes tarafından incelenmesi ve sınanması gereken bir şeydir; meğerki, peygamberin cismani egemen olması veya cismani egemen tarafından yetkili kılınmış olması durumunda olduğu gibi, bir devletin kurulmasıyla, bu kimseye zaten itaat etmiş olalım. Peygamberlerin ve ruhların bu şekilde incelenmesi hakkı herkese tanınmış olmasaydı, insanların arkalarından gitmeleri gerekenler ile arkalarından gitmemeleri gerekenler arasında ayrım yapabilmeleri için işaretler gönderilmesine gerek olmazdı. Dolayısıyla, bir peygamberi (*Tesniye* XIII. 1, vd.); ve bir ruhu (*Yuhanna'nın Birinci Mektubu* IV. 1, vd.) tanıyabilmek için işaretler gönderildiğine göre: ve peygamberlere karşı, Eski Ahit'te çok miktarda kehanet olduğuna ve Yeni Ahit'te ise çok miktarda vaaz olduğuna; ve sahte peygamberler sahicilerden sayıca çok daha fazla olduğuna göre; herkes, onların emirlerine uyarken dikkatli olmalıdır, yoksa mesuliyet kişiye ait olacaktır. İlk olarak, sahte peygamberlerin sahicilerden çok daha fazla olması şuradan görülmektedir, Ahab (*1. Krallar* XXII) dört yüz peygambere akıl danıştığında, Mikaya hariç hepsi sahtekârdı. Tutsaklık zamanından az bir zaman önce ise, peygamberler çoğunlukla yalancıydı. *Peygamberler,* (der Tanrı, *Yeremya,* bab XIV. 14'te) *benim adıma yalan peygamberlik ediyorlar. Onları ben göndermedim, onlara emir vermedim, konuşmadım da; size peygamberlik ettikleri, sahte bir rüyet, bir hiç, ve kendi yüreklerinin bir hilesidir.* Hatta Tanrı, peygamber Yeremya'nın ağzından, insanlara, onlara itaat etmemelerini buyurmuştur (bab XXIII. 16): *Rabb-ül Âlemin der ki, sizlere peygamberlik eden o adamların sözlerini dinlemeyin. Size boş şeyler öğretiyorlar, kendi yüreklerinin rüyetini söylüyorlar, Rabb'in ağzından konuşmuyorlar.*

Egemen peygamberinki hariç her tür peygamberlik uyruklarca incelenmelidir. Eski Ahit zamanında, Mikaya ve dörtyüz peygamberden diğerleri arasında olduğu gibi, yekdiğeri ile tartışan, *Ruh benden ayrılıp ne zaman sana gitti ki?* diye soran ve yekdiğerinin yalanını çıkaran sözde peygamberler arasında kavgalar olduğunu (*Yeremya* XIV. 14'deki gibi) ve Yeni Ahit'te de ruhani peygamberler arasında buna benzer tartışmalar olduğuna göre; o zaman ve şimdi, herkes, doğruyu sahteden ayırdetmemiz için Tanrı'nın bize verdiği kuralları her türden peygamberliğe uygulamak için, doğal aklını kullanmak zorundadır. Eski Ahit'te bu kurallardan biri,

egemen peygamber Musa'nın onlara öğretmiş olduğu düşünceye uygunluk, idi; bir diğeri ise, *Tesniye* XIII. 1, vd.'den hareketle daha önce gösterdiğim gibi, Tanrı'nın neyi olduracağını önceden bildirmenin o mucizevi kudretidir. Yeni Ahit'te ise sadece tek bir işaret vardı; *İsa, Mesih'tir,* yani, Eski Ahit'te vaad edilmiş olan, Yahudilerin kralıdır, düşüncesinin vaaz edilmesi. Bu düşünceyi reddeden bir kişi, yaptığı mucizeler ne olursa olsun, sahte bir peygamberdi; bu düşünceyi öğreten ise, sahici bir peygamber. Zira Aziz Yuhanna (*Yuhanna'nın Birinci Mektubu* IV. 2, vd.), Tanrı'dan gelip gelmedikleri bakımından ruhları inceleme yollarından söz ederken; onlara, sahte peygamberler çıkacağını söyledikten sonra, şöyle der, *Tanrı'nın ruhunu şöyle tanıyacaksınız. İsa'nın bedende geldiğini söyleyen her ruh Tanrı'dandır,* yani Tanrı'nın bir peygamberi olarak tasdik ve müsaade edilmiştir; İsa'nın Mesih olduğunu itiraf, kabul ve vaaz ettiği için değil; fakat bir peygamber olarak ilan edilmiş olduğu için bir ilahi kişi veya seçilmişlerden biri olur. Çünkü Tanrı, bazen, kişiliklerini kabul etmediği peygamberler aracılığı ile de konuşur; Balaam gibi; ve Endorlu Cadı aracılığı ile, Saul'a, ölümünü önceden bildirdiği gibi. Yine aynı mısrada, *İsa Mesih'in bedende geldiğini ikrar etmeyen bir ruh Mesih'ten değildir; ve bu, Deccal'in ruhudur.* Böylece, kural her iki tarafta da mükemmeldir; Mesih'in İsa'nın kişiliğinde gelmiş olduğunu vaaz eden sahici bir peygamberdir; onun geldiğini inkâr eden ve, havarinin haklı olarak Deccal diye adlandırdığı, o şerefi yalanla üzerine alacak müstakbel bir sahtekârda onu arayan ise, sahte bir peygamberdir. Dolayısıyla herkes, egemen peygamberin kim olduğunu; yani, Tanrı'nın yeryüzündeki muavini olan ve, hemen onun altında, Hıristiyanları yönetme yetkisine sahip olanın kim olduğunu düşünmeli; ve Tanrı adına öğretilmesini buyurduğu öğretiyi bir kural olarak izlemeli; ve peygamberlik iddiasında bulunanların, mucizeli veya mucizesiz, ortaya atacakları öğretilerin doğruluğunu böylece incelemeli ve sınamalıdır: ve eğer böyle bir öğretiyi o kurala aykırı bulursa, Musa'ya gelip, ordugâhta peygamberlik eden bazı kişiler olduğunu ve bunların yetkisinden şüphe ettiklerini söyleyip şikâyet edenler gibi davranmalı; ve, Musa'ya bıraktıkları gibi, onların tasdik veya men edilmesini, onun uygun göreceği şekilde, egemene bırakmalıdır; ve eğer onları [*"peygamberlik iddiasında bulunanları"* -Çev.] onaylamıyorsa, onların sesine kulak vermemeli ve itaat etmemeli; veya eğer onları onaylıyorsa, Tanrı'nın, egemenlerinin ruhundan bir parça verdiği insanlar

olarak, onlara itaat etmelidir. Zira, Hıristiyanlar Hıristiyan egemenlerini Tanrı'nın peygamberi olarak almazlarsa; ya, kendi rüyalarını, tarafından yönetilmek istedikleri peygamberlik olarak ve kendi kalplerinin urunu da Tanrı'nın ruhu olarak almak; veya yabancı bir kral tarafından yönetilmeye veya, bazen olağanüstü bir talih ve cezasız kalma dışında, iddialarını destekleyecek bir mucize olmaksızın, hükümeti karalayarak, onları isyana sürükleyen; ve böylece, ilahi ve beşeri bütün yasaları tahrib ederek, bütün nizam, hükümet ve cemiyeti, şiddet ve iç savaşın ilk kaosuna geri döndüren uyrukdaşları tarafından yönetilmeye katlanmak zorundadırlar.

Bölüm 37
Mucizeler ve Onların Faydası Üzerine

Bir mucize, hayranlık uyandıran bir iştir. Mucizeler ile, Tanrı'nın hayranlık verici işleri kastedilir: bu nedenle onlar, *harikalar* olarak da adlandırılır. Onlar, genellikle, onların yokluğunda insanların (kişisel doğal akıllarını izleyerek) Tanrı'nın neyi emretmiş ve neyi emretmemiş olduğu konusunda kuşkuya düştükleri durumlarda, Tanrı'nın emirlerinin bir ifadesi oldukları için, Kadir-i Mutlak olanın vaki kıldıracağı şeyin gösterilmesi ve önceden bildirilmesinden, Latinler'in *ostenta* ve *portenta*[149] dedikleriyle aynı anlamda, Kutsal Kitap'ta *işaretler* olarak anılırlar çoğunlukla.

Mucizeler nadir olmalıdır, ve onların bilinen hiçbir doğal nedeni yoktur. Dolayısıyla, neyin bir mucize olduğunu anlamak için, önce, insanların hayret ettikleri ve hayranlık verici dedikleri işlerin neler olduğunu anlamalıyız, insanları, herhangi bir olaya hayret ettiren iki şey vardır: birincisi, onun garip bir şey olması, yani, bir benzerinin daha önce hiç olmaması veya pek nadiren olmasıdır: diğeri ise, meydana geldiğinde, onun, doğal yollardan yapılmış olamayacağını, sadece Tanrı'nın dolaysız marifetiyle meydana gelmiş olabileceğini düşünmemizdir. Fakat onun olası bir doğal nedenini gördüğümüzde, onun benzeri şeyler ne kadar nadiren meydana gelmiş olursa olsun veya, eğer benzerleri daha önce sık sık meydana gelmiş ise, onun doğal bir yolunu tasavvur etmek ne kadar zor olursa olsun, artık hayret etmeyiz ve onu bir mucize saymayız. Dolayısıyla, bir at veya inek konuşursa, bu bir mucize olurdu; çünkü hem olayın kendisi gariptir, hem de bunun doğal bir nedenini tasavvur etmek zordur. Görülmemiş biçimde bir canlı yaratığın doğması da doğanın garip bir sapması olurdu. Fakat, bir insan veya başka bir hayvan, kendi benzerini yarattığında, diğerine nazaran bunun nasıl olduğunu daha fazla bilmediğimiz halde; bu bir mucize değildir, çünkü olağandır. Aynı şekilde, bir insan bir kaya veya bir sütun haline dönüşürse, bu bir mucizedir; çünkü gariptir: fakat bir parça ağaç aynı şeye dönüşürse; bunu sık sık gördüğümüz için, bu bir mucize değildir: fakat bunun, Tanrı'nın hangi marifetiyle olduğunu, diğerine nazaran daha fazla biliyor değiliz.

Dünyada görülen ilk gökkuşağı bir mucize idi, çünkü ilkti; ve dolayısıyla garipti; ve gökte oturan Tanrı'dan, suların artık dünyayı

mahvetmeyeceğini kullarına temin etmek için gönderilen bir işaret olarak anlaşıldı. Fakat günümüzde, gökkuşakları sık sık olduğu için, ne onların nedenlerini bilenler için, ne de bilmeyenler için mucize değildirler.

Yine, insan hüneriyle yaratılan pek çok nadir eserler vardır: fakat onların yapıldığını bildiğimizde; böylece, onların nasıl yapıldığını da bildiğimiz için, onları artık mucize olarak saymayız, çünkü Tanrı'nın doğrudan marifetiyle değil, insan emeğinin aracılığı ile yaratılmışlardır.

Bir insana mucize gibi görünen, bir başkasına öyle görünmeyebilir. Ayrıca, hayranlık ve hayret, bazı insanların daha çok, bazılarının ise daha az sahip olduğu bilgi ve deneyime bağlı olduğuna göre; aynı şey birisi için bir mucize olurken, bir başkası için öyle olmayabilir. İşte bundandır ki cahil ve batıl inançlı insanların büyük hayret ettiği işlere, bunların (Tanrı'nın doğrudan değil, fakat sıradan eseri olan) doğadan kaynaklandığını bilen başka insanlar hiç şaşırmazlar: sözgelişi güneş ve ay tutulmaları sıradan halk tarafından doğaüstü işler sanılmıştır; oysa, bunların doğal nedenlerinden hareketle, vaki olacakları kesin zamanı önceden söyleyebilenler de olmuştur; veya bir kimse, gizli istihbarat yoluyla, cahil ve saf bir adamın kişisel eylemlerini öğrenerek, ona, geçmişte neler yaptığını söylediğinde; bu, ona, mucizevi bir şey gibi görünebilir; fakat akıllı ve ihtiyatlı kişiler arasında, böyle mucizeler kolayca yapılamaz.

Mucizelerin amacı. İnsanlar, onların Tanrı tarafından çağırıldığını, gönderildiğini ve istihdam edildiğini bilsinler ve onlara itaat etmeye daha yatkın olsunlar diye, Tanrı'nın habercileri, vekilleri ve peygamberlerine itibar sağlamak için yapılması, bir mucizenin doğasında vardır. Dolayısıyla, dünyanın yaratılması ve daha sonra bütün canlı varlıkların tufanda yok olmaları, hayranlık veren işler olsa da; bunlar, Tanrı'nın herhangi bir peygamberine veya vekiline itibar sağlamak için yapılmadıklarından ötürü, mucize olarak anılmazlar. Çünkü bir iş ne kadar hayranlık verici olursa olsun, hayranlık onun yapılabilmiş olmasına dayanmaz; çünkü insanlar Kadir-i Mutlak Tanrı'nın herşeyi yapabileceğine doğal olarak inanırlar; fakat Tanrı'nın, onu, bir insanın duası veya sözü üzerine yapmasına dayanır. Tanrı'nın Musa eliyle Mısır'da yaptığı işler ise, gerçek anlamda mucizelerdi; çünkü, İsrail halkını, Musa'nın onlara, kendi çıkarına dayalı bir planla değil, Tanrı tarafından gönderilmiş olarak geldiğine inandırmak niyetiyle yapılmıştılar. Böylece, Tanrı ona İsrailoğullarını Mısır'daki kölelikten kurtarmasını emrettikten sonra, Musa (*Çıkış* IV. 1) *Bana*

inanmayacaklar ve Rabb'in bana görünmemiş olduğunu söyleyecekler dediğinde, Tanrı, ona, elindeki değneği bir yılana çevirmek ve onu tekrar bir değnek haline getirmek; ve elini göğsüne sokarak cüzzamlı yapmak; ve elini tekrar göğsüne sokup çıkararak onu eski haline getirmek için güç verdi; İsrailoğulları, babalarının Tanrısı'nın ona da görünmüş olduğuna inansınlar diye: ve bu yeterli olmazsa diye, ona, suları kana çevirme gücünü de verdi, işte Musa bu mucizeleri halkın önünde yaptığında, denir ki (mısra 31) *ona inandılar.* Ancak, Firavun'dan korktukları için, ona itaat etmeyi henüz göze alamadılar. Bu nedenle, Firavun'u ve Mısırlıları tazip etmek için yapılan diğer işler İsrailoğullarının Musa'ya inanmalarını sağladı ve tam anlamda mucizelerdi. Aynı şekilde, esaret dönemine kadar, Musa ve diğer peygamberler eliyle yapılan bütün mucizeleri; ve Kurtarıcımız ve daha sonra onun havarilerinin mucizelerini düşünürsek; göreceğiz ki bu mucizelerin amacı, daima, kendi kendilerine gelmedikleri, Tanrı tarafından gönderilmiş oldukları inancını yaratmak veya teyit etmekti. Yine, Kutsal Kitap'ta görebiliriz ki mucizelerin amacı, seçkin ve sefil bütün insanlarda değil; sadece seçkinlerde; yani, Tanrı'nın kendi uyrukları olmalarına karar verdiği kişilerde inanç yaratmaktı. Çünkü, Mısır'ın mucizevi felaketleri, Firavun'un imana getirilmesine yönelik değildi; zira Tanrı Musa'ya, Firavun'un kalbini kavmin gitmesine müsaade etmesin diye sertleştireceğini söylemişti: ve Firavun en sonunda kavmi bıraktığı vakit, mucizeler onu ikna etmiş değildi, fakat felaketleri zorlamıştı onu buna. Yine, Kurtarıcımız hakkında, inanmadıkları için kendi memleketinde çok fazla mucize yaratmadığı yazılır (*Matta* XIII. 58); ve *Çok fazla mucize yaratmadı* yerine, *yaratamadı* denilir (*Markos* VI. 5). Bunun nedeni, mucizeler yaratma kudretinden yoksun olması değildi; böyle bir şey söylemek Tanrı'ya karşı küfür olurdu; bunun nedeni, mucizelerin inançsızları Mesih'e döndürmeye yönelik olmaması da değildi; çünkü, Musa'nın, peygamberlerin, Kurtarıcımız'ın ve havarilerinin bütün mucizelerinin amacı, kiliseye insan kazanmak idi: bunun nedeni şuydu, onların mucizeleri bütün insanları değil, fakat kurtarılması gerekenleri; yani, Tanrı'nın seçmiş olduğu insanları kiliseye kazanmaya yönelikti. Kurtarıcımız, Babası tarafından gönderilmiş olduğuna göre, kudretini, Babası'nın reddetmiş olduğu insanları imana getirmekte kullanamazdı. *Aziz Markos*'taki bu ifadeyi açıklarken, *yapmadı* kelimesinin *yapmak istemedi* yerine kullanıldığını söyleyenler, Grek dilinde bunun bir örneğine sahip değildirler: bu dilde, irade sahibi olmayan şeyler

için, *yapamadı* yerine bazen *yapmak istemedi* kullanılır; fakat *yapmak istemedi* yerine *yapamadı* asla: ve böylece bunlar, zayıf Hıristiyanlar önüne büyük bir engel koymaktadırlar; sanki Mesih sadece inananlar önünde mucizeler yapabilirmiş gibi.

Bir mucizenin tanımı. Bir mucizenin doğası ve faydası hakkında yazdıklarımdan, onu şöyle tanımlayabiliriz: *Bir* MUCIZE, *Tanrı'nın seçilmiş insanlarına, kurtuluşları için olağanüstü bir kişinin görevlendirildiğini bildirmek için (yaratılışta belirlenen doğa yoluyla marifeti dışında) yaptığı bir işidir.*

Bu tanımdan şu sonuçları çıkarabiliriz; ilk olarak, bütün mucizelerde, yapılan iş, peygamberdeki herhangi bir erdemin sonucu değildir; çünkü o, Tanrı'nın dolaysız marifetinin sonucudur; yani onu, tali bir neden olarak peygamberi kullanmaksızın, Tanrı yapmıştır.

İkinci olarak, hiçbir iblis, melek veya yaratılmış bir başka ruh bir mucize yapamaz. Çünkü bir mucize, ya bir doğal bilim sayesinde, ya da büyü ile, yani, kelimeler sayesinde olmalıdır. Çünkü eğer büyücüler kendi bağımsız güçleriyle bunu yaparlarsa, Tanrı'dan gelmeyen bir güç vardır; ki hiç kimse bunu kabul etmez: ve onu kendilerine verilen güçle yaptıklarında ise, o zaman iş, Tanrı'nın dolaysız elinden gelmemiştir, fakat doğaldır ve dolayısıyla mucize değildir.

Kutsal Kitap'ta, bizzat Tanrı tarafından yapılan dolaysız mucizelere eşit mucizeler yapma kudretini, bazı büyü ve efsunculuk sanatlarına bağlıyor gibi gözüken metinler vardır. Sözgelimi, Musa'nın yere fırlatılan değneğinin bir yılan haline gelmesinden sonra (*Çıkış* VII. 11), *Mısır büyücüleri sihirli sözleriyle aynısını yaptılar;* ve Musa Mısır'ın akarsuları, nehirleri, gölleri ve su birikintilerini kana çevirdikten sonra (*Çıkış* VII. 22) *büyücüler sihirli sözleriyle aynı şeyi yaptılar;* ve Musa Tanrı'nın kudretiyle kurbağaları karaya çıkardıktan sonra (*Çıkış* VIII. 7) *büyücüler de sihirli sözleriyle bunu yaptılar ve kurbağaları Mısır toprağına çıkardılar* gibi ifadeler okuduğumuzda; insan, mucizeleri büyülere; yani, sözlerin etkililiğine bağlamaz; ve aynı şeyin burada ve diğer yerlerde kanıtlanmış olduğunu düşünmez mi? Ancak, Kutsal Kitap'ta hiçbir yer yoktur ki bize bir büyünün ne olduğunu söylesin. Dolayısıyla, pek çok kişinin düşündüğü gibi, büyücülük, sihirler ve sözlerle tuhaf şeyler yapılması değil de, sıradan yollarla yapılan sahtecilik ve gözbağcılığından ibaret ise; ve doğaüstülükten tamamen uzak olup, onları yapabilmek için bu sahtekârların doğal nedenleri

incelemesi ve öğrenmesi gerekli değil ise ve tek gerek duydukları şey, insanların sıradan cehaleti, aptallığı ve batıl inançları ise; büyücülük, cadılık ve sihirbazlığın gücünü destekliyor gibi görünen bu metinler, ilk bakışta göründüğünden başka bir anlamda olmak gerekir.

Çünkü şurası yeterince açıktır ki, kelimeler sadece onları anlayanlar üzerinde etkilidir; ve o zaman bile, konuşan kişinin niyetleri veya duygularından başka bir şey ifade etmezler; ve dinleyende umut, korku, veya diğer duygular veya fikirler yaratırlar. Dolayısıyla, bir değnek bir yılan gibi, veya sular kan gibi göründüğünde, veya büyü yoluyla başka bir mucize yapılmış gibi göründüğünde; eğer bu, Tanrı'nın kavmini yüceltmek için değilse, ne değnek, ne su, ne de başka bir şey büyülenmiş; yani, sözlerden etkilenmiş değildir, büyülenen sadece gözlemcidir. Böylece, yapılan bütün mucize, büyücünün bir insanı aldatmış olmasına dayanır ki; bu bir mucize falan değildir, yapılması çok kolay bir iştir sadece.

İnsanların, sahte mucizelere karımaya yatkın olması. Bütün insanların, fakat özellikle doğal nedenler ve insan doğası ve çıkarları hakkında fazla bilgi sahibi olmayanların cehaleti ve yanılmaya yatkınlığı öyledir ki çok sayıda ve basit hilelerle aldatılabilirler. Yıldızların hareketinin bir bilimi olduğu bilinmezden önce, güneşin şu saatte ve şu günde kararacağını söyleyen bir insan toplum nazarında ne kadar büyük bir mucizevi kudrete sahipmiş gibi görünürdü? Kupaları ve diğer aletleriyle numaralar yapan bir hokkabazın, eğer böyle şeyler artık alelumum icra edilmeseydi, bu numaraları, en azından iblisin gücüyle yaptığı düşünülürdü. Nefesini içine çekerek konuşmayı ve böylece sesinin zayıflığının, konuşma organlarının zayıf itmesinden değil, mekânın uzaklığından kaynaklandığı intibaını yaratmayı öğrenen bir insan (böylelerine eskiden *ventriloqui*[150] denilirdi), çok sayıda kişiyi, onlara söyleyeceği herhangi bir şeyin Gök'ten bir ses olduğuna inandırabilir. Geçmiş eylemleri ve maceraları hakkında insanın bir başkasına söylediği sırları ve itiraflarını araştırmış olan bir kimsenin, bunları o kişiye yeniden söylemesi zor bir iş değildir; bununla birlikte, işte bu tür yollardan, sihirbaz şöhretine erişen çok insan vardır. Greklerin *thaumaturgi*, yani, hayret verici şeyler yapanlar dedikleri bu tür insanların muhtelif türlerini saymak çok uzun bir iştir: fakat bunlar, bütün yaptıklarını, tek bir hünerle yaparlar. Gizli anlaşma yoluyla yapılan sahteciliklere baktığımızda, yapılması ne kadar imkânsız olursa olsun,

inanılması imkânsız olan hiçbir şey yoktur. Birisi topal görünecek, diğeri de onu büyüyle iyileştirecek olan iki kişi, aralarında gizlice anlaşarak, pek çok insanı kandırabilirler: fakat birisi topal görünecek, bir diğeri onu büyüyle iyileştirecek ve diğerleri de onları seyredecek çok sayıda insan gizlice anlaşarak, daha fazla sayıda insanı aldatabilirler.

Sahte mucizelere karşı tedbirler. İnsanların yalan mucizelere hemencecik inanmaya yatkın oluşları karşısında, daha önceki bölümde belirtmiş olduğum gibi, Tanrı'nın, *Tesniye* kitabının XIII. babının başında ve XVIII. babının sonunda, Musa aracılığı ile emretmiş olduğu şu tedbirden daha iyi, hatta başka bir, tedbir olamaz; Tanrı'nın vekilinin, ki o zaman Musa idi, kurmuş olduğundan başka bir dini öğreten; veya, aynı dini öğretse bile, yaptığı tahminlerin gerçekleştiğini görmediğimiz kimseleri peygamber olarak kabul etmemeliyiz. Dolayısıyla, iddia edilen bir mucizeye veya peygambere inanmadan önce, onun hangi öğretiyi getirmiş olduğu, kendi zamanında Musa'ya ve kendi zamanlarında Harun ve onun haleflerine ve, her zaman için, hemen Tanrı'nın altında yer alan, Tanrı'nın insanlarının egemen yöneticisine, yani, Kilise'nin başına danışılmalıdır. Ve bu yapıldıktan sonra, bir mucize olduğunu iddia ettikleri şeyin hem yapıldığını görmeliyiz, hem de onun gerçekten yapılıp yapılmadığını; ve ayrıca, bunun hiç kimsenin kendi doğal kudretiyle yapamayacağı bir şey olup olmadığını ve Tanrı'nın dolaysız elini gerektirip gerektirmediğini irdelemek için mümkün olan bütün yolları kullanmalıyız. Burada da, bütün şüpheli durumlarda kişisel muhakememizi tabi kıldığımız Tanrı'nın vekiline başvurmalıyız. Sözgelimi; bir parça ekmek üzerinde bazı sözler edildikten sonra, adamın biri, Tanrı'nın, onu ekmek olarak değil, bir ilah, veya bir insan, veya her ikisi olarak yapmış olduğunu, fakat yine de ekmek görüntüsünde olduğunu iddia ederse; bunun doğru olup olmadığını, vekili yoluyla, Tanrı'dan sual edinceye kadar, hiç kimsenin bunun doğru olduğunu düşünmesi ve dolayısıyla ondan korkması için bir neden yoktur. Eğer o doğru değil derse, o zaman, Musa'nın şu sözü izlenmelidir (*Tesniye* XVIII. 22) *o küstahlıkla söylemiştir bunu, ondan korkmayacaksın.* Eğer o doğrudur derse, o zaman ona karşı gelinmemelidir. Yine, bir mucizeyi görmez, fakat ondan bahsedildiğini işitirsek, onu anlatanlara ne kadar inanmamız gerektiği hakkında, yasal Kilise'ye; yani, onun yasal başına danışmalıyız. Günümüzde Hıristiyan egemenler altında yaşayan insanları asıl ilgilendiren işte budur. Çünkü günümüzde bir insanın büyüsü, sözü, veya duası ile

yapılan ve normal bir akla sahip olan bir kişinin doğaüstü kabul edileceği böylesi mucizevi işler görmüş hiç kimseyi tanımıyorum: ve artık mesele, gördüğümüz şeyin bir mucize olup olmadığı değil; duyduğumuz veya okuduğumuz mucizenin gerçek bir iş mi, yoksa bir dilin veya kalemin mi işi olduğu; açıkça söylersek, haberin doğru mu yoksa yalan mı olduğudur. Bu hususta, kendi aklımızı veya vicdanımızı değil, kamusal aklı, yani, Tanrı'nın yüce vekilinin aklını yargıç yapmalıyız; aslında, ona, barış ve güvenliğimiz için egemenlik yetkisi vermişsek, onu zaten yargıç yapmışız demektir. Düşünce özgür olduğu için özel bir kişi, her zaman için, mucizeler diye takdim edilen işlere, insanların bu işleri yaptıklarını iddia eden veya onları destekleyenlere inanmasından ne fayda geleceği hakkındaki takdirine göre, kendi kalbinde inanıp inanmamak ve bunların mucize mi yoksa yalan mı olduklarını düşünmek özgürlüğüne sahiptir. Fakat, bu inancın ikrar edilmesine gelince, özel akıl kamusal akla; yani, Tanrı'nın vekiline tabi olmalıdır. Tanrı'nın bu vekilinin ve Kilise'nin başının kim olduğu, ileride, uygun yerinde mütalaa edilecektir.

Bölüm 38
Kutsal Kitap'ta Ebedi Hayat, Cehennem, Kurtuluş, Ahiret ve Günahtan Kurtulmanın Anlamı Üzerine

Sivil toplumun sürmesi adalete ve adalet de, devletin egemenliğine sahip olanlarda bulunan, yaşatma ve öldürme kudretine ve diğer ödüller ve cezalara dayandığı için; egemenden başka birinin, yaşatmaktan daha büyük ödüller verme ve öldürmekten daha büyük cezalar dağıtma yetkisine sahip olduğu yerde bir devlet ayakta kalamaz. *Ebedi hayat*, *şimdiki hayattan* daha büyük bir ödül; ve *ebedi işkence*, *doğal ölüm'den* daha büyük bir ceza olduğuna göre; Kutsal Kitap'ta *ebedi hayat ve ebedi işkence* ile ne kastedildiği; ve hangi suçlar için ve kime karşı işlenen suçlar için insanların *ebediyen azap çekecekleri;* ve hangi hareketler karşılığında *ebedi hayata* kavuşacakları, otoriteye itaat ederek, kargaşa ve iç savaşın felaketlerinden sakınmak isteyen herkesçe düşünülmeye değer konulardır.

Âdem'in ebediyet yeri, eğer günah işlememiş olsaydı, Cennet toprağı olacaktı. İlk olarak görüyoruz ki, Âdem öyle bir hayat durumu içinde yaratılmıştı ki, Tanrı'nın buyruğunu ihlal etmemiş olsaydı, Cennet'te bu hayatı sonsuzca kadar yaşayacaktı. Ona müsaade edilmemiş olan iyiliğin ve kötülüğün bilgisi ağacından yemediği sürece, meyvelerini hep tadabileceği *hayat ağacı* vardı. Fakat o ağaçtan yediği anda, Tanrı onu Cennet'ten kovdu, (*Tekvin* III. 22) *şimdi ellili uzatmasın ve hayat ağacından yemesin ve ebediyen yaşamasın diye*. Buradan bana öyle görünüyor ki (ancak, hem bunda, hem de çözümü Kutsal Kitaplar'a dayanan bütün sorunlarda, Kutsal Kitap'ın uyruğu olduğum devletçe onaylanmış yorumuna tabi olarak), Âdem, günah işlememiş olsaydı, yeryüzünde ebedi bir hayat sürecekti ve ölümlülük kendisine ve soyuna onun ilk günahıyla geldi. Olağan ölüm demek istemiyorum; çünkü Âdem asla çocuk sahibi olamazdı; oysa daha sonra da uzun zaman yaşadı ve ölmeden önce çok sayıda çocuk ve torun gördü. Fakat, (*Tekvin* II. 17) *Ondan yediğin gün, kesinlikle öleceksin* dendiği zaman, onun ölümlülüğü ve ölümünün kesinliği kastediliyor olmalıdır. Ebedi hayat, Âdem'in günah işleyerek kendini ondan yoksun bırakmasıyla kaybedildiğine göre, bu yoksun bırakmayı iptal edecek olan kişi, böylece, o hayatı geri alacaktı. Şimdi, Mesih ona inanan bütün insanların günahlarını telafi etmiş; ve böylece, Âdem'in günahı ile

kaybedilmiş olan ebedi hayatı bütün inananlar için geri almıştır. İşte, Aziz Paulus'un benzetmesi bu anlamda geçerlidir, *(Romalılara Mektup* V18, 19) *Bir kişinin suçuyla nasıl bütün insanlar lanetlenmeye yargılı kılınmışlarsa; bir kişinin doğruluğu ile, bütün insanlara hayat bağışlandı;* bu husus, şu sözlerle daha açık biçimde ifade edilmektedir, *(Korintoslulara Birinci Mektup* XV. 21,22) *Ölüm insandan geldiği gibi, ölülerin dirilmesi de insandan geldi. Âdem'de nasıl herkes öldüyse, Mesih'te de herkes dirilecektir.*

İnananlar için ebedi hayatın yeri hakkındaki metinler. Mesih'in insanlar için kazandığı ebedi hayatı insanların süreceği yerle ilgili olarak, yukarıda atıf yapılan metinler, onun yeryüzünde olduğunu gösterir gibidirler. Çünkü, Âdem'de herkes nasıl ölmüş, yani, cenneti ve yeryüzündeki ebedi hayatı bırakmış ise, İsa'da da herkes dirileceğine göre; o zaman bütün insanlar yeryüzünde yaşatılacaktır; yoksa benzetme doğru olmazdı. Zebur yazarının şu sözü, bu benzetme ile uyumlu görünüyor, *(Mezmur* CXXXIII. 3) *Tanrı Sion Dağı üzerinde bereket, hatta ebedi hayat buyurdu:* çünkü Sion, Yeruşalim'de, yeryüzündedir: Aziz Yuhanna'nın şu sözleri de öyle görünüyor, (*Vahiy* II. 7) *Galip olana, Tanrı'nın cennetindeki hayat ağacından yemeyi ihsan edeceğim.* Bu, Âdem'in ebedi hayat ağacı idi; fakat onun hayatının yeryüzünde olması gerekiyordu. Aynı şey, yine Aziz Yuhanna'nın şu sözleriyle doğrulanır gibi görünüyor, (*Vahiy* XXI. 2) *Ben, Yuhanna, kutsal şehir yeni Yeruşalim'i, kocası için süslenmiş bir gelin gibi, göğün içinden, Tanrı'dan inerken gördüm:* ve yine (mısra 10) aynı anlamda: sanki diyor ki, yeni Yeruşalim, Tanrı'nın cenneti, Mesih'in geri dönüşünde, Tanrı'nın insanlarına gökten gelecek, insanlar yeryüzünden ona gitmeyecekler. Bu, beyaz giysiler içindeki iki kişinin, yani iki meleğin, İsa'nın göğe çıkışını seyreden havarilere söylediğinden hiç farklı değildir *(Resullerin İşleri* I. 11) *Sizden göğe alınan bu İsa, nasıl göğe gittiğini gördünüzse, öylece gelecektir.* Sanki diyorlar ki, o, Babası altında, onları burada ebediyen yönetmek için aşağıya inecek, onları cennette yönetmek için yukarıya almayacak; ve bu, Yahudilerin yeryüzündeki bir siyasi hükümeti olan, Musa altında kurulmuş Tanrı'nın krallığının geri dönüşüne uygundur. Yine, Kurtarıcımız'ın şu ifadesi (*Matta* XXII. 30), *kıyamette onlar ne evlenirler, ne de kocaya verilirler, fakat gökteki melekler gibidirler,* evlilik uğruna Âdem'de kaybettiğimize benzeyen bir ebedi hayatın anlatımıdır. Zira, Âdem ve Havva, günah işlememiş olsalardı, kendi

bireysel kişilikleri içinde yeryüzünde ebediyen yaşayacaklardı madem; şurası açıktır ki sürekli olarak kendi türlerini çoğaltmazlardı; çünkü ölümsüzler, insanların şimdi yaptığı gibi çoğalsalardı, kısa bir süre içinde yeryüzünde üstünde durabilecekleri yer kalmazdı. Kurtarıcımız'a, birden çok erkek kardeşle evlenmiş bir kadının kıyamet gününde kimin karısı olacağını soran Yahudiler, ebedi hayatın sonuçlarının neler olduğunu bilmiyorlardı: ve bu nedenle Kurtarıcımız onlara ölümsüzlüğün şu sonucunu hatırlatır: melekler arasında evlilik veya üreme olmadığı gibi, insanlar arasında da üreme ve dolayısıyla evlilik olmayacaktır. Âdem'in kaybettiği ebedi hayat ile Kurtarıcımız'ın ölüm üzerindeki zaferiyle geri kazandığı ebedi hayat arasındaki mukayese şurada da geçerlidir; Âdem ebedi hayatı günahıyla nasıl kaybetmiş ve yine de daha bir süre yaşamış ise, imanlı Hıristiyanlar da Mesih'in ıstırabıyla, doğal bir şekilde öldüğü ve bir süre, yani kıyamete kadar, öyle kaldığı halde, ebedi hayata yeniden kavuşmuşlardır. Zira, nasıl ki ölüm Âdem'in infazından [*doğal yoldan ölmesinden* -Çev.] değil, mahkûm olmasından itibaren sayılıyorsa; hayat da, Mesih'te seçilmiş olanların dirilmesinden değil, günahın affından itibaren sayılır.

Göğe yükselme, insanların ebediyen yaşayacakları yerin gökler olduğu, (gökler ile kastedilen, dünyanın, yeryüzünden en uzak olan kısımlarıdır; yıldızların bulunduğu yer veya onların da üstünde, *coelum empyreum*[151] denilen daha yüksek bir başka gök; Kutsal Kitap'ta böyle bir gökten bahsedilmediği gibi, bunun akli bir temeli de yoktur), benim bulabildiğim herhangi bir metinden kolayca çıkarılamaz. Gökyüzü Krallığı ile kastedilen, gökte oturan Kral'ın krallığıdır; ve onun krallığı, vekilleri olan peygamberlerle; ilk önce Musa, daha sonra Eleazar ve egemen rahipler eliyle yönettiği İsrail kavmi idi, bu kavim Samuel zamanında isyan edinceye ve, diğer milletler gibi, kral olarak ölümlü bir adam talep edinceye kadar. Kurtarıcımız Mesih, vekillerinin vaazları ile, Yahudileri dönmeye ikna ettiği ve paganları da kendine itaat etmeye çağırdığı vakit, işte o zaman yeni bir gökyüzü krallığı olacaktır; çünkü o zaman *tahtı* gökte olan Tanrı kralımız olacaktır: ve Kutsal Kitap'ta, insanın, mutluluğuna erişmek için, Tanrı'nın *ayak taburesi* olan yeryüzünden daha yükseğe çıkacağı yolunda bir zorunluluk olduğu da belli değildir. Tam tersine, şunu okuyoruz *(Yuhanna* III. 13) *Hiçbir insan göğe çıkmamıştır, sadece gökten inen*

insanoğlu çıkmıştır ve o göktedir. Bu arada, bu sözlerin, hemen daha öncekiler gibi, Kurtarıcımız Mesih'in değil, fakat Aziz Yuhanna'nın sözleri olduğunu gözlüyorum; çünkü Mesih o sırada gökte değil, yeryüzünde idi. Benzer bir şey Davud için de söylenir (*Resullerin İşleri* II. 34) ki burada Aziz Petrus, Zebur yazarının, *Benim canımı ölüler diyarında terketmeyeceksin, mukaddesini çürümeye de bırakmayacaksın (Mezmur* XVI. 10) sözlerini kullanarak, Mesih'in göğe çıkışını kanıtlamak için, bu sözlerin Davud hakkında değil, fakat Mesih hakkında söylendiğini belirtir; ve bunu kanıtlamak için, şu nedeni ekler, *Çünkü Davut göğe çıkarılmamıştır.* Fakat buna kolayca cevap verilebilir ve denilebilir ki, onların bedenleri kıyamet gününe kadar göğe çıkmayacak olsalar da, ruhları, bedenlerini terkeder etmez cennete gider; bu, Musa'nın sözlerinden dirilişi kanıtlarken şunları söyleyen Kurtarıcımız Mesih'in sözleriyle de teyid olunur gibi gözüküyor (*Luka* XX. 37, 38), *Musa, çalılıkta, Rabbimiz Efendi'yi, İbrahim'in Tanrısı, İshak'ın Tanrısı ve Yakub'un Tanrısı diye adlandırdığında ölülerin kıyam ettiklerini gösterdi. Zira o, ölülerin değil, yaşayanların bir Tanrısıdır; çünkü herkes onun için yaşar.* Fakat, bu sözler, sadece ruhun ölümsüzlüğü bakımından anlaşılacak olursa, Kurtarıcımız Mesih'in kanıtlamak istediği şeyi, yani, bedenin dirilişini, insanın ölümsüzlüğünü hiç mi hiç kanıtlamazlar. Dolayısıyla, Kurtarıcımız Mesih, o ataların, insanın özüne ve doğasına bağlı bir özellik nedeniyle değil; Tanrı'nın, sadece kendi lütfu ile, inananlar üzerine *ebedi hayat* bahşetme iradesi nedeniyle ölümsüz olduklarını kastetmiştir. O sırada, atalar ve pek çok diğer inananlar *ölü* idiyse de, metinde olduğu gibi, *onlar Tanrı'nın gözünde yaşıyorlardı;* yani, onlar Hayat Kitabı'nda günahlarından bağışlanmış ve kıyamette ebedi hayat süreceklerine karar verilmiş olanlar arasında yazılı idi. insan ruhunun kendi doğasında ebedi olduğu ve bedene bağlı bir canlı yaratık olduğu veya Enoş ve İlyas dışında herhangi bir insanın, kıyamette diriliş yoluyla müstesna, ölümsüz olduğu Kutsal Kitap'ta görünmeyen bir düşüncedir. Dostları değil, kendisi hakkında bir konuşma olan *Eyub'un* XIV. babının tamamı, bu doğal ölümlülüğe bir sitemdir; fakat, kıyamet günündeki ölümsüzlükle de çelişmez. *Bir ağaç için umut vardır,* der Eyüp, (mısra 7) *kesilse bile yine sürer. Kökü toprakta yaşlansa ve kütüğü ölse bile, su kokusunu alınca filizlenir ve bir fidan gibi dallar çıkarır. Fakat insan ölür ve çürür, ve son soluğunu verir, hani nerededir o?* Ve (mısra 12) *İnsan yatar ve kalkmaz, gökler yok olana kadar,* Fakat gökler

ne zaman yok olacaktır? Aziz Petrus, bunun kıyamet gününde olacağını söyler bize. Çünkü ikinci *Mektubu*'nun bab III., mısra 7'sinde, der ki, *Şimdi varolan gökler ve yeryüzü, kıyamet gününe ve günahkârların yokoluşuna kadar, ateş için saklanmaktadır,* ve (mısra 12) *göklerin ateşe verileceği ve paramparça edileceği ve parçaların da şiddetli ateşle eriyeceği Tanrı'nın zuhurunu bekleyerek ve arzu ederek. Yine de biz, vaade uygun olarak, doğruluğun mukim olduğu yeni gökler ve yeni bir yeryüzü arıyoruz.* Dolayısıyla, Eyub, *insan kalkmaz gökler yok olana kadar* dediğinde; bu, ebedi hayatın, (ki can ve hayat Kutsal Kitap'ta genellikle aynı şeyi ifade eder), diriliş ve kıyamet gününe kadar insanda başlamadığını; ve bunun nedeninin, insanın özel doğası ve yapısı değil, fakat Tanrı'nın vaadi olduğunu söylemekle aynı şeydir. Çünkü Aziz Petrus, *doğadan* değil, fakat *vaatten, yeni gökler ve yeni bir yeryüzü aradığımızı* söylüyor.

Son olarak, bu kitabın 35. bölümünde, Kutsal Kitab'ın muhtelif sarih yerlerinden, Tanrı'nın krallığının bir cismani devlet olduğu, bu devlette Tanrı'nın *eski* ve daha sonra *yeni* ahite dayanarak egemen olduğu ve vekili veya naibi yoluyla hüküm sürdüğü kanıtlanmış olduğuna göre; aynı yerler şunu da ispat etmektedir ki, Kurtarıcımız Mesih'in haşmet ve görkemle, fiilen ve ebediyen hüküm sürmek için geri gelmesinden sonra, Tanrı'nın krallığı yeryüzünde olacaktır. Fakat, bu düşünce, Kutsal Kitab'ın çok sayıda ve sarih yerlerinden hareketle kanıtlandığı halde, pek çok kişiye bir yenilik olarak görüneceği için, bunu sadece teklif ediyorum; ve bunda veya başka herhangi bir dinsel paradoksta herhangi bir şey iddia ediyor değilim; sadece, henüz benim ülkemin insanları arasında bir çözüme bağlanmamış olan, bütün düşüncelerin tasdik veya red edileceği; ve sözlü ve yazılı buyruklarına, kişilerin özel görüşleri ne olursa olsun, yasalarca korunmak isteyen bütün insanlarca riayet edilmesi gereken, otorite ile ilgili kılıç ihtilafının sona ermesine hizmet etmek istiyorum. Çünkü Tanrı'nın krallığı hakkındaki düşünce noktaları, insanın krallığı üzerinde o kadar büyük bir etkiye sahiptir ki, bunlar, sadece Tanrı'nın altında egemenliği elde tutanlar tarafından çözüme bağlanabilir.

Asla Tanrı'nın krallığında olmamış, veya olmuşsa bile, daha sonra dışarı atılmış olanların kıyametten sonraki yerleri. Tartarus[152]. Tanrı'nın krallığı ve ebedi hayat gibi, Tanrı'nın düşmanları ve onların kıyamet sonrası uğrayacakları işkenceler de, Kutsal Kitab'a göre, yeryüzünde olacaktır.

Gömülmüş veya yeryüzü tarafından yutulmuş bütün insanların kıyamete kadar kaldıkları yerin adı, Kutsal Kitap'ta, Latinler'in çoğunlukla *infernus* ve *inferi*, Grekler'in ise *ἅδης* [*hades* -Çev.], yani, insanların göremedikleri bir yer, dedikleri *yer altı* anlamına gelen kelimelerle anılır genellikle; ve bu, mezar yanında, herhangi bir derin yeri içine alır. Fakat, kıyametten sonra lanetlilerin yeri hakkında, ne Eski ne de Yeni Ahit'te, herhangi bir işaret olmayıp; sadece, bunların birarada olacağı belirtilir: öyle ki bu kötü adamlar, daha önceki zamanlarda Tanrı'nın, olağanüstü ve mucizevi yoldan, yeryüzünden silip yok etmiş oldukları olacaktır: bunlar, sözgelişi, *in Inferno*[153]*, Tartarus'ta,* veya dipsiz kuyudadırlar; çünkü Korah, Dathan ve Abiram yeryüzü tarafından canlı canlı yutulmuştular. Kutsal Kitab'ın yazarları, sadece sonlu değil, aynı zamanda, yıldızların yüksekliğine kıyasla, o kadar fazla büyük olmayan yeryüzü küresinde, Grekler'in, kendi *demonoloji'*lerinde, (yani, *demonlar* halikındaki düşüncelerinde), ve onlardan sonra da Romalılar'ın, *Tartarus* dedikleri, dipsiz bir kuyu, yani, sonsuz derinlikte bir delik olduğuna bizi inandırmaya çalışıyor değillerdi; bu konuda Vergilius[154] şöyle diyor (*Aeneis* VI. 578, 579),

Bis patet in præceps, tantum tenditque sub umbras,

Quantus ad æthereum cœli suspectus Olympum[155] çünkü bu, yeryüzünün göklere olan orantısının müsaade etmeyeceği bir şeydir: sadece şuna inanmalıyız ki, Tanrı'nın bu örnek cezaya çarptırdıkları, o adamların olduğu yerdedirler, sonsuza kadar.

Devlerin toplaşması. Ateş gölü. Yine, Nuh'un zamanında, tufandan önce yaşamış olan yeryüzünün o güçlü insanları, (Grekler'in *kahramanlar,* Kutsal Kitabin ise *devler* dediği ve her ikisinin de, Tanrı'nın çocuklarının insanların çocuklarıyla çiftleşmesinden olduğunu söyledikleri bu insanlar,) kötü yaşamları yüzünden tufanla yok edildikleri için; lanetlilerin yeri, bazen, bu ölmüş devlerin yanı olarak gösterilir; mesela *Süleyman'ın Meselleri* XXI. 16, *Anlayış yolundan sapan kişi, devlerin toplaşmasında kalacaktır;* ve *Eyub* XXVI. 5, *Suyun altında inleyen devlere ve onlarla beraber yaşayanlara bak.* Burada, lanetlilerin yeri, suyun altıdır. Ve *Işaya* XIV. 9, *Cehennem seni* (yani Babil Kralını) *karşılamak için nasıl da kaynaşıyor ve senin için devleri yerinden edecek:* burada da lanetlilerin yeri, eğer düz anlamda alınırsa, suyun altında olacaktır.

Üçüncü olarak, Sodom ve Gomore şehirleri, Tanrı'nın olağanüstü gazabı ile, kötülükleri yüzünden ateş ve kükürtle yutulduktan ve onların civarındaki bölgede pis kokulu zift gibi bir göl oluştuğu için: lanetlilerin yeri bazen de ateş ve kızgın bir göl ile ifade edilir, Vahiy, XXI. 8'de olduğu gibi, *Fakat korkaklar, iman etmeyenler, ve mekruhlar, ve katiller, ve zaniler, ve büyücüler, ve putperestler, ve bütün yalancıların hissesi, ateş ve kükürtle yanan gölde olacaktır; bu, ikinci ölümdür.* Açıkça görülüyor ki, burada Sodom'un gerçek ateşinden benzetmeyle ifade edilen cehennem ateşi, herhangi bir işkence türü veya yeri anlamına gelmeyip; genel olarak helak anlamında anlaşılmalıdır, *Vahiy* XX. 14'te denildiği gibi, *ölüm ve cehennem ateş gölüne fırlatılmıştır;* yani, yok edilmiştir; öyle ki, kıyamet gününden sonra, artık ölmek veya cehenneme gitmek; yani, (muhtemelen Cehennem/"Hell" kelimemizin kökeni olan) *Hades'e* gitmek olmayacaktır, ki bu artık ölmemekle aynı şeydir.

Mutlak karanlık. Dördüncü olarak, Mısırlılar'a ceza olarak verilen karanlık belasından, ki bu hususta şunlar yazılıdır (*Çıkış* X. 23) *Birbirlerini göremediler ve hiç kimse üç gün boyunca yerinden kalkamadı; fakat bütün İsrail oğullarının evlerinde ışık vardı;* kıyamet sonrasında kötülerin yeri *mutlak karanlık* veya, orijinalde olduğu gibi, *dış karanlık* diye adlandırılır. Kral, hizmetkârlarına (*Matta* XXII. 13), *üzerinde düğün kıyafeti bulunmayan adamın ellerini ve ayaklarını bağlayın ve onu dış karanlığa atın* diye emir verdiğinde de bu husus ifade edilmektedir: bu, *mutlak karanlık* olarak tercüme edilse de, karanlığın *ne kadar büyük* olacağını değil, *nerede* olacağını anlatır; yani, Tanrı'nın seçilmişlerinin *yaşadığı yerin dışında.*

Tamu ve Tofet. Son olarak, Yeruşalim yakınında, *Hinnon Çocuklarının Vadisi* denilen bir yer vardı; bunun *Tofet* denilen bir kısmında, Yahudiler, çocuklarını Molok putuna kurban ederek, son derece esef verici bir putperestlik icra ederlerdi; ve yine burada Tanrı düşmanlarını çok ağır cezalara çarptırmıştı, ve Yoşiya, ikinci *Krallar* cüzü, bab XXIII'de görüldüğü gibi, Molok rahiplerini kendi sunakları üzerine gömmüştü: işte bu yer, daha sonra, şehirden çıkan pislik ve çöpün konulması için kullanıldı; ve zaman zaman, havayı temizlemek ve leşlerin kokusunu gidermek için ateşler yakılırdı. Bu iğrenç yerden, Yahudiler daha sonra lanetlilerin yerini *Tamu ("Gehenna")* veya Hinnon Vadisi olarak anmaya başladılar. Ve bu *Tamu*, şimdi genellikle Cehennem olarak tercüme edilen kelimedir; ve

orada zaman zaman yakılan ateşlerden, sonsuz ve söndürülmez ateş fikrini aldık.

Kutsal Kitap'ta cehennemin düz anlamı. Kıyamet gününden sonra, bütün kötülerin sonsuza kadar *Hinnon Vadisi'*nde cezalandırılacakları; veya dirilişten sonra daima yerin veya suyun altında kalacakları; veya birbirlerini göremeyecekleri veya bir yerden başka bir yere hareket edemeyecekleri, vs. şeklinde kimse yorumlamadığına göre Kutsal Kitabı: sanıyorum ki bundan şu sonuç çıkıyor; cehennem ateşi hakkında söylenenler mecazi anlamda söylenmiştir; ve dolayısıyla hem *cehennem yeri*, hem de *cehennem işkenceleri* ve *işkencecileri'*nin doğası hakkında araştırılması gereken doğru bir anlam vardır (çünkü bütün mecazlar için, olağan kelimelerle ifade edilebilecek gerçek bir temel vardır).

Şeytan, İblis, özel adlar değil tür adlarıdır. İlk olarak, *Düşman* veya *Şeytan; Suçlayıcı* veya *Diabolus; Mahvedici* veya *Abaddon*[156] gibi adlar, işkencecilerin doğasını ve özelliklerini tam olarak ve doğru biçimde ifade etmektedir. *Şeytan, İblis, Abaddon* gibi adlar, bize, özel adların yaptığı gibi, herhangi bir belirli kişiyi göstermez; fakat sadece bir mevki veya nitelik ifade ederler; ve dolayısıyla tür adlarıdır; ki bunlar, Latince ve modern Kitabı Mukaddeslerde olduğu gibi, tercüme edilmeksizin bırakılmamalı idi; çünkü o şekilde, *demonlar'*ın özel adları gibi görünmektedirler; ve insanlar iblisler öğretisine daha kolay inandırılmaktadır; bu öğreti, o sırada, paganların dini idi ve Musa ile Mesih'inkine aykırı idi.

Düşman, Suçlayıcı ve *Mahvedici* ile kastedilen, Tanrı'nın krallığında olacak insanların düşmanı olduğuna göre; dolayısıyla, Kutsal Kitap'tan hareketle daha önce öyle olduğunu gösterdiğim gibi, Tanrı'nın krallığı yeryüzünde olacaksa, Düşman ve onun krallığı da yeryüzünde olmalıdır. Çünkü, Yahudiler Tanrı'yı tahtından indirmeden önce öyle idi. Tanrı'nın krallığı Filistin'de idi; ve civardaki kavimler Düşman'ın krallıkları idiler; ve dolayısıyla *Şeytan* ile kastedilen şey, Kilise'nin herhangi bir dünyevi düşmanıdır.

Cehennem işkenceleri. Cehennem işkenceleri, bazen, *Matta* VIII. 12'de söylendiği gibi, *ağlama* ve *diş gıcırtısı* ile ifade edilir. Bazen, *İşaya* LXVI. 24 ve *Markos* IX. 44, 46, 48'deki gibi, *vicdan kurdu* ile; bazen, ateş ile, az önce alıntı yapılan yerde olduğu gibi, *orada kurt ölmez ve ateş sönmez*, ve muhtelif başka yerlerde olduğu gibi: bazen de, *utanç* ve *nefret*

ile, Daniel XII. 2'de ifade edildiği gibi. *Ve yerin toprağında uyuyanların pek çoğu uyanacak; bazıları ebedi hayata; bazıları ise, utanç ve ebedi nefrete.* Bütün bu alıntılar, imansızlık ve itaatsizlikleri ile kaybettikleri o ebedi saadeti başkalarında görmekten ileri gelen bir ıstırap ve huzursuzluğu anlatmaktadırlar mecazi olarak. Başkalarındaki bu saadet, sadece kendi gerçek ıstıraplarına kıyasla algılanabilir olduğu için; bu bedensel acıları ve felaketleri, sadece kötü ve zalim yöneticiler altında yaşayanlar değil, aynı zamanda azizlerin ebedi kralı olan Kadir-i Mutlak Tanrı'yı düşman bilenler çekeceklerdir. Bu bedensel acılar arasında, kötülerin her biri için ikinci bir ölüm de sayılmalıdır. Çünkü, Kutsal Kitap evrensel bir diriliş hakkında sarih olsa da; alçaklardan herhangi birine ebedi hayat vaadedildiğini görmüyoruz. Aziz *Paulus (Korintoslulara Birinci Mektup* XV. 42, 43) insanların hangi bedenlerle dirilecekleri sorusuna, şöyle cevap verir, *Beden çürümeye ekilir ve çürümezlikte dirilir; şerefsizliğe ekilir, ihtişamda dirilir; zayıflığa ekilir, kudrette dirilir.* İhtişam ve kudret kötülerin bedenleri için geçerli olamaz: *ikinci ölüm* sözü de, sadece bir kez ölebilenler için geçerli olamaz: ve mecazi biçimde ebedi bir felaketli hayat ebedi bir ölüm olarak adlandırılabilse de, tam anlamıyla bir *ikinci ölüm* olarak anlaşılamaz. Kötüler için hazırlanan ateş, sonsuz bir ateştir: yani, hiç kimsenin kıyametten sonra hem kafaca hem de bedence işkencesiz kalamayacağı durum, ebediyen sürecektir; ve bu anlamda ateş söndürülmez olacak ve işkenceler de hep sürecektir: fakat buradan hareketle, ateşe atılacak veya bu işkencelerle azap çekecek olan kişinin, sonsuza kadar yanacağı ve işkence çekeceği, fakat asla yok olmayacağı veya ölmeyeceği sonucu çıkarılamaz. Dünya sürdüğü müddetçe insanların birbiri ardına içine atılabileceği sonsuz ateş ve işkenceleri doğrulayan pek çok yerler olsa da, bu yerlerde, herhangi bir birey için ebedi hayat olacağını doğrulayan hiçbir şey bulamıyorum; tersine, ikinci ölüm bir sonsuz ölüm olacaktır: *(Vahiy* XX. 13, 14) *Ölümden sonra ve mezar içindeki ölüleri verdikten ve herkes amellerine göre yargılandıktan sonra; ölüm ve mezar da ateş gölüne atılacaktır. Bu, ikinci ölümdür.* Buradan açıkça görülüyor ki, kıyamet gününde mahkûm olan herkesin ikinci bir ölümü olacak ve bundan sonra artık ölmeyecektir.

Ebedi hayatın sevinçleri ve kurtuluş, aynı şey. Günahtan ve ıstıraptan kurtuluş, aynı şey. Ebedi hayatın sevinçleri, Kutsal Kitap'ta, Kurtuluş veya *kurtarılmak* adı altında kapsanır. Kurtarılmak, ya münferiden, bütün özel kötülüklere karşı, ya da mutlak olarak, yoksulluk, hastalık ve ölüm dahil

bütün kötülüklere karşı güvence altına alınmaktır. İnsan, yozlaşmadan ve dolayısıyla doğasının bozulmasına yol açabilecek herşeyden uzak olarak, ebedi bir durum içinde yaratıldığı; ve Âdem'in günahıyla Bu mutluluktan yoksun kaldığı için; günahtan *kurtarılmak,* günahın üzerimize getirdiği bütün kötülük ve felaketlerden de kurtarılmaktır. Dolayısıyla, Kutsal Kitap'ta, günahın affedilmesi ve ölümden ve ıstıraptan kurtuluş, Kurtarıcımız Mesih'in aşağıdaki sözlerinden de görüldüğü gibi, aynı şeydir. *Oğul, cesur ol, günahların bağışlandı (Matta* IX. 2) diyerek, felçli bir adamı iyileştirdikten sonra; Yazıcılar'ın, bir kimsenin günahları bağışlama iddiasında bulunmasını küfür kabul ettiklerini bilerek, onlara, *hangisi daha kolaydır, Günahların bağışlandı demek mi, yoksa Kalk ve yürü demek mi* diye sormuştu; bununla, hastaların iyileştirilmesi bakımından, *Günahların affedildi* demekle *Kalk ye yürü* demenin aynı şey olduğunu; ve bu konuşma şeklini, sadece, günahları bağışlama kudretine sahip olduğunu göstermek için kullandığını anlatmak istemişti. Ayrıca, mantıken açıktır ki, ölüm ve ıstırap günahın cezaları olduğundan; günahtan kurtulmak da, ölüm ve ıstıraptan kurtulmak; yani, İsa Mesih'in kudreti ve inayetiyle, kıyamet gününden sonra imanlıların nail olacakları mutlak kurtuluştur. İşte o, bu nedenle, Kurtarıcımız olarak anılır.

Münferit kurtuluşlar hakkında; sözgelimi (*1. Samuel* XIV. 39) *İsrail'i kurtaran Rab yaşadıkça,* yani, o zamanki düşmanlarından kurtaran, ve *(2. Samuel* XXII. 3) *Sen benim Kurtarıcımsın, sen beni zulümden kurtardın; ve, (2. Krallar* XIII. 5) *Tanrı İsrailoğullarına bir Kurtarıcı verdi ve onlar böylece Asurlular'ın elinden kurtuldular,* vb., bir şey söylemem gerekmiyor; çünkü, bu türden metinlerin yorumunu bozacak ne bir zorluk ne de bir menfaat vardır.

Ebedi kurtuluşun yeri. Fakat genel kurtuluşla ilgili olarak, gökyüzü krallığında olması gerektiği için, yer hususunda büyük güçlük vardır. Bir yandan, düşmanlara ve yoksulluğa karşı daimi güvenlikleri için insanlar tarafından belirlenmiş bir durum olan *krallık*'tan, bu kurtuluşun yeryüzünde olması gerektiği anlaşılıyor. Çünkü kurtuluşla, üzerimizde, fetihle gelen kralımızın muhteşem saltanatı kurulur; kaçış yoluyla bir güvenlik değil: ve dolayısıyla kurtuluş aradığımız yerde galibiyet de aramalıyız; ve galibiyetten önce, zafer; ve zaferden önce, savaş; bunun, gökte olacağı farzedilemez. Ancak, bu muhakeme ne kadar iyi olursa olsun, Kutsal

Kitap’tan çok sarih kanıtlar olmadıkça, buna inanmam. Kurtuluş durumu, *İşaya* XXXIII. 20, 21, 22, 23, 24’te geniş biçimde tasvir edilmektedir.

Ayinlerimizin şehri olan Sion’a bak; gözlerin Yeruşalim’i, sakin bir yurt, kazıkları asla çıkarılmayacak ve iplerinden hiçbiri kopmayacak sarsılmaz bir çadır gibi görecektir.

Fakat orada ulu Rab bizim üstümüzde olacak, geniş ırmaklar ve çayların arasında; bunlarda, ne kürekli kadırgalar gidecek, ne de cesur gemiler geçecektir.

Çünkü Yargıcımız Rab’dir, Yasa koyucumuz Rab’dir, Kralımız Rab’dir, bizi kurtaracak olan odur.

İplerin gevşedi, seren direğini iyi tutamaz, yelkeni açamaz oldular: işte o zaman büyük bir ganimet pay edilir; ganimeti topallar alır.

Ve orada yaşayan, hastayım demeyecek; orada oturan kavmin fesadı bağışlanacak.

Bu sözlerde, kurtuluşun kaynaklanacağı yeri buluyoruz, *Yeruşalim, sakin bir yurt;* onun sonsuzluğu, *sarsılmaz bir çadır,* vs.; onun Kurtarıcısı, *Rab, onların yargıcı, yasa koyucusu, kralı, o bizi kurtaracak;* kurtuluş, *Tanrı onlara hızlı akan sulardan bir hendek gibi olacak,* vs; onların düşmanlarının durumu*, ipleri gevşemiştir, seren direkleri zayıftır, ganimeti topal alacaktır;* kurtarılanların durumu, *orada yaşayan hastayım demeyecek:* ve son olarak, bütün bunlar günahtan bağışlanma şeklinde özetlenmektedir, *orada oturan kavmin fesadı bağışlanacak.* Buradan açıktır ki kurtuluş, Mesih’in Yeruşalim’e geri gelmesiyle Tanrı’nın saltanatı başladığında, yeryüzünde olacak; ve Tanrı’nın krallığına kabul edilecek paganların kurtuluşu Yeruşalim’den başlayacaktır: aynı peygamber tarafından daha açıkça ifade edildiği gibi, *(İşaya* LXVI. 20, 21), *Ve onlar* (yani herhangi bir Yahudiyi esaret altında tutan paganlar) *bütün milletlerden kardeşlerinizin hepsini, atlarla, arabalarla, tahtırevanlarla, katırlarla ve develerle, mukaddes dağıma, Yeruşalim’e, Rab’be bir armağan olarak getirecekler, diyor Rab, tıpkı İsrailoğullarının temiz bir kapta Rabb’in evine bir armağan getirmeleri gibi. Ve rahipler ve Levililer olmak üzere onlardan da alacağını, diyor Rab.* Burada açıkça görülüyor ki, içimizden pagan olanların kurtuluşunun kaynaklanacağı, Tanrı’nın krallığının esas mevkii Yeruşalim olacaktır: ve aynı şey, Tanrı’ya ibadetin yeri hakkında, Samiriyeli kadınla konuşmasında Kurtarıcımız tarafından da teyid edilir; ona, Samiriyelilerin bilmedikleri bir şeye taptıklarını, Yahudilerin ise bildikleri

bir şeye taptıklarını, *çünkü kurtuluş Yahudilerdendir (ex Judaeis,* yani, Yahudilerde başlar), söyler (*Yuhanna* IV. 22): adeta şöyle der gibi, siz Tanrı’ya tapıyorsunuz, fakat onun sizi kimin eliyle kurtaracağını bilmiyorsunuz; oysa biz, bunun, Yahuda kabilesinden birisi eliyle; bir Samiriyeli değil, bir Yahudi eliyle olacağını biliyoruz. Bunun üzerine kadın, saygılı bir dille ona şu cevabı verir, *Biliyoruz ki Mesih gelecektir.* Böylece, Kurtarıcımızın söylediği, *Kurtuluş Yahudilerdendir,* Paulus’un şu sözüyle aynıdır (*Romalılara Mektup* I. 16,17) *İncil, her iman edene: ilk önce Yahudiye ve aynı zamanda Yunanlıya da, kurtuluş için Tanrı’nın kudretidir. Çünkü onda Tanrı’nın salahı imandan imana keşfolunur;* Yahudi’nin imanından paganın imanına. Aynı anlamda, peygamber Yoel, Kıyamet gününü şöyle anlatır (bab II. 30, 31) *Gökte ve yerde mucizeler göstereceğim, kan ve ateş ve duman sütunları; Rabb’in büyük ve korkunç günü gelmeden önce güneş karanlığa ve ay kana dönecek:* ve ekler (mısra 32) *ve öyle vaki olacak ki, her kim Rabb’in adını çağırırsa kurtulacaktır. Çünkü kurtuluş Sion Dağı’nda ve Yeruşalim’de olacaktır.* Ve *Obadiya,* mısra 17 de aynı şeyi söyler, *Kurtuluş Sion Dağı üzerinde olacaktır; ve orada kutsallık olacak, ve Yakub’un evi onların mülklerini temellük edecektir,* yani, *paganların* mülklerini; izleyen mısralarda, bunları, daha açık olarak, *Esav dağı, Filistilerin Toprağı, Efraim’in, Samiriye’nin tarlaları, Gilead,* ve *güneyin şehirleri* olarak ifade eder, ve şu sözlerle bağlar, *krallık Rabb’in olacak.* Bütün bu yerler, kıyamet gününden sonra, yeryüzündeki kurtuluş ve Tanrı’nın krallığı içindir. Diğer yandan, azizlerin göğe; yani, bir *caelum empyreum* veya başka bir havai bölgeye yükselişini kanıtlamak için kullanılabilecek herhangi bir metin bulmuş değilim; Gökyüzü krallığı olarak adlandırılan müstesna: orası bu ismi alabilir, çünkü Yahudiler’in kralı olan Tanrı, onları, Musa’ya melekler tarafından gökten gönderilen buyruklarıyla yönetti; ve başkaldırıdan sonra, onlara diz çöktürmek için, gökten Oğlunu gönderdi; ve kıyamet gününden sonsuza kadar, onları ve bütün diğer iman sahiplerini yeniden yönetmesi için, yine gökten onu gönderecektir: veya bundan hareketle, bizim bu yüce kralımızın tahtının gökte olduğu, yeryüzünün onun sadece ayak taburesi olduğu. Ancak, Tanrı’nın uyruklarının onun tahtı kadar yüksek veya onun ayak taburesinden daha yüksek bir yere sahip olmaları, bir kralın şerefi için uygun değildir ve Kutsal Kitap’ta bunun için sarih bir metin bulamıyorum.

Gelecek olan dünya. Tanrı'nın krallığı ve kurtuluş hakkında bu söylenenlerden, GELECEK OLAN DÜNYA ile ne kastedildiğini yorumlamak zor değildir. Kutsal Kitap'ta üç tane dünyadan söz edilir, *eski dünya, şimdiki dünya,* ve *gelecek dünya.* Birincisi hakkında, Aziz Petrus şöyle diyor, (*Petrus'un İkinci Mektubu* II. 5) *Eğer Tanrı eski dünyayı esirgemedi ve, münafıkların dünyası üzerine tufanı getirerek, Nuh 'u, doğruluğun vaizi olan sekizinci kişiyi kurtardı ise, vs.* Böylece, *birinci dünya* Âdem'den tufana kadar sürdü. Şimdiki dünya hakkında, Kurtarıcımız şöyle diyor, (*Yuhanna* XVIII. 36) *Benim krallığım bu dünyadan değildir.* Çünkü o, sadece, insanlara kurtuluş yolunu öğretmeye ve öğretisiyle Babası'nın krallığını yenilemeye geldi. Gelecek olan dünya hakkında ise, Aziz Petrus şunları söylüyor, *(Petrus'un İkinci Mektubu* III. 13) *Fakat biz onun vaadine göre yeni gökler ve yetti bir yeryüzü arıyoruz.* Mesih'in, büyük kudret ve ihtişamla bulutlar içinde gökten inerek, meleklerini göndereceği ve, dört rüzgârdan ve yeryüzünün en uzak kısımlarından seçilmişlerini bir araya toplayacağı ve onlar üzerinde, Babası altında, sonsuza kadar saltanat süreceği dünyadır bu.

Günahtan kurtulma. Bir günahkârın *kurtuluşu,* onun daha önce günahtan kurtarılmasını gerektirir ("redemption"); çünkü bir kez günahtan suçlu olan bir kimse, bunun cezasına tabidir; ve kendisi veya onun yerine başka biri, zarar gören ve onu kudreti içinde tutan kişinin talep edeceği fidyeyi ödemelidir. Zarar gören, her şeyi kendi kudreti içinde tutan Kadir-i Mutlak Tanrı olduğuna göre; bu fidye, Tanrı'nın talep ettiği şekilde, kurtuluşun elde edilmesinden önce ödenmelidir. Bu fidye ile, günah için, suça eşit bir telafi amaçlanmaz; hiçbir günahkâr bizzat veya hiçbir dürüst insan, bir başkası için asla böyle bir telafi yapamaz: bir insan, başka birine verdiği zararı, yerine koyarak veya tazminat yoluyla tamir edebilir; fakat günah tazminatla giderilemez; çünkü bu, günah işleme özgürlüğünü, ticari bir meta yapardı. Nadim olan kişi, günahından, ya karşılıksız olarak, ya da Tanrı'nın kabul etmeye razı olduğu bir cezayla bağışlanabilir. Tanrı'nın Eski Ahit'te genellikle kabul ettiği şey, bir kurban veya adak idi. Cezalandırma tehdidi ileri sürülmüş olsa da, günahı affetmek adaletsiz bir eylem değildir. İnsanlar arasında bile, iyilik yapma vaadi kişiyi bağlasa bile; tehditler, yani, kötülük yapma vaadleri kişiyi bağlamaz; insandan çok daha merhametli olan Tanrı'yı ise hiç bağlamaz. Dolayısıyla Kurtarıcımız Mesih, bizim günahlarımızı bağışlatmak için, Tanrı'nın günahkârları sonsuz ölümle

cezalandırmasını adaletsiz kılacak şekilde kendi ölümüyle insanların günahlarını kendiliğinden telafi etmedi; fakat, Tanrı'nın, nadim olup ona inanacakların bağışlanması için talep ettiği gibi, ilk gelişinde kendini kurban etti ve adadı. Bizim *günahtan kurtarılmamız,* Kutsal Kitap'ta, her zaman bir *kurban* ve *adak* diye anılmasa ve bazen *bedel* olarak adlandırılsa da; *bedel* deyiminden, onu ödeyerek, mağdur olmuş Babası'ndan bizim için bir af talep edebilmesi anlaşılmamalıdır; bu, Tanrı-Baba'nın merhamet içinde talep ettiği bedel idi.

Bölüm 39
Kutsal Kitap'ta Kilise Kelimesinin Anlamı Üzerine

Kilise, Rabb'in evi. Kilise *(Ecclesia)* kelimesi, Kutsal Kitab'ın kitaplarında muhtelif şeyler ifade eder. Bazen, çok sık olmasa da, *Tanrı'nın evi* olarak, yani, (*Korintoslulara Birinci Mektup* XIV. 34) *Kadınlarınız Kiliselerde sükût etsinler* denildiği gibi, Hıristiyanların kutsal görevlerini topluca yerine getirmek için bir araya geldikleri bir tapınak anlamında kullanılır: fakat bu, orada toplanan cemaat yerine geçmek üzere, mecazi anlamda kullanılır; ve o zamandan bu yana, Hıristiyanların ve putperestlerin tapınaklarını birbirinden ayırdetmek amacıyla, binanın kendisi için kullanılmıştır. Yeruşalim Tapınağı *Tanrı'nın evi* ve ibadet eviydi; ve Hıristiyanlar tarafından Mesih'e tapınak için ayrılan herhangi bir bina da, *Mesih'in evi;* ve bu nedenle Grek pederler ona, *Κυριακή* [*kuriake* -Çev.] *Rabb'in evi* derler; ve bu kelime, bizim dilimizde, *kirk* ve *church* (kilise) haline geldi.

Ecclesia, tam olarak nedir. Kilise, bir ev olarak alınmadığı vakit, *ecclesia* kelimesinin Grek toplumunda ifade ettiği şeyle aynı anlama gelir, yani, magistranın onlara konuşmasını dinlemek için toplanmış bir cemaat veya yurttaşlar topluluğu; Roma toplumunda ise buna *concio* denilirdi: konuşan kişi ise, *ecclesiaste*s ve *concionator* olarak anılırdı. Yasal otorite tarafından toplantıya çağrıldığında ise, (*Resullerin İşleri* XIX. 39) *Ecclesia legitima, bir yasal Kilise, έννομος Εκκλησία* [*ennomos Ekklesia* -Çev.] idi. Fakat, başıbozuk ve fesat yaygara ile tahrik edildiğinde, bu, yanıltılmış bir Kilise, bir *Εκκλησία συγκεχυμίνη* [*ekklesia sugkekhumene* -Çev.] idi.

Bu kelime, bazen de, fiilen toplanmamış da olsa, cemaate dahil olma hakkına sahip insanlar anlamında, yani, ne kadar dağınık olurlarsa olsunlar, bütün Hıristiyanlar anlamında alınır: *Saul, Kilise'yi darmadağın etti* denildiği vakit mesela (*Resullerin İşleri* VIII. 3): ve bu anlamda Mesih'in Kilise'nin başı olduğu söylenir. Bazen de, Hıristiyanların belirli bir kısmı anlamında; *Onun evinde bulunan Kilise'yi selamlayın* denildiği gibi (*Koloselilere Mektup* IV. 15). Bazen, sadece seçilmişler anlamında; (*Efeslilere Mektup* V. 27) *Lekesiz veya kırışıksız, kutsal, ve tertemiz, şanlı bir Kilise;* ki bununla, *muzaffer Kilise* veya *gelecek olan Kilise* kastedilir. Bazen de, Hıristiyan müminlerden oluşan bir topluluk anlamında kullanılır, bunların imanı ister sahici ister sahte olsun; *Matta* XVIII. 17'deki şu

sözlerden anlaşıldığı gibi, *Bunu Kilise'ye söyle; ve eğer Kilise'yi dinlemeyi ihmal ederse, o sana bir pagan veya bir vergi mültezimi gibi olsun.*

Hangi anlamda kilise tek bir kişiliktir. Kilise'nin tanımı. İşte sadece bu son anlamdadır ki *Kilise* tek bir kişilik olarak alınabilir; yani, isteme, ilan etme, buyurma, itaat edilme, yasalar yapma veya başka herhangi bir işi yapma kudretine sahip olduğu söylenebilir. Çünkü, yasal bir heyetten gelen bir yetki olmadıkça bir insan toplaşmasında her ne yapılırsa, bu, hazır bulunmuş ve onun yapılmasına yardım etmiş olanlardan her birinin işidir; tek bir varlık olarak onların tümünün birden işi değil; orada olmayanların veya, orada oldukları halde, o işin yapılmasını istemeyenlerin işi hiç değildir. Bu anlamda, bir KILISE'yi şöyle tanımlıyorum; *buyruğu üzerine toplanmaları gereken ve izni olmadıkça toplanmamaları gereken bir egemenin kişiliğinde birleşmiş olan, Hıristiyan dinine iman etmiş insanlardan oluşan bir topluluk.* Bütün devletlerde, cismani egemenden izinsiz yapılan bir toplantı yasadışı olduğu için; onun toplanmasına izin vermeyen bir devletçe toplanmış bir Kilise de, yasadışı bir toplaşmadır.

Hıristiyan bir devlet ve bir kilise aynı şeydir. Buradan şu çıkıyor ki, yeryüzünde, bütün Hıristiyanların itaat etmekle yükümlü oldukları evrensel bir Kilise yoktur; çünkü yeryüzünde bütün diğer devletlerin tabi olduğu tek bir iktidar yoktur. Değişik hükümdarlar ve devletlerin ülkelerinde Hıristiyanlar vardır; fakat onlardan her biri, üyesi olduğu devlete tabidir ve, bu nedenle, başka bir kişinin buyruklarına tabi olamaz. Dolayısıyla, buyurabilen, yargılayabilen, bağışlayabilen, mahkûm edebilen veya başka herhangi bir işi yapabilen bir Kilise, Hıristiyanlardan oluşan bir devletle aynı şeydir; ve uyrukları *insanlar* olduğu için, bir *dünya devleti* olarak; ve üyeleri aynı zamanda *Hıristiyanlar* olduğu için, bir *Kilise* olarak adlandırılır. *Dünyevi* ve *ruhani* yönetim, insanlar çift görsünler ve *yasal egemenlerini* bilmekte yanılsınlar diye icat edilmiş iki kelimeden ibarettir. İnananların bedenlerinin, kıyametten sonra, sadece ruhani değil, aynı zamanda ebedi olacağı doğrudur; fakat bu hayatta onlar kirli ve bozulmaya açıktır. Dolayısıyla bu hayatta, hem din hem de devletin, dünyevi yönetimden başka bir yönetimi yoktur; hem devletin hem dinin yöneticisinin, öğretilmesini yasakladığı bir düşüncenin uyruklara öğretilmesi de yasal değildir. Bu yönetici bit tane olmak zorundadır; yoksa *Kilise* ve *Devlet* arasında; *ruhaniciler* ve *dünyeviciler* arasında; *adaletin kılıcı* ve *imanın kalkanı* arasında; ve dahası, her Hıristiyanın kendi içinde,

Hıristiyan ve *insan* arasında nifak ve iç savaş çıkması kaçınılmazdır. Kilise'nin öğretmenleri çobanlar olarak anılır; cismani egemenler de öyle. Fakat çobanlar, içlerinden biri baş çoban olacak şekilde, yekdiğerine tabi olmazlarsa, insanlara çelişkili düşünceler öğretilecektir; bunlardan her ikisi de yanlış olabilir, ve bir tanesi yanlış olmak zorundadır. Bu baş çobanın kim olduğu, doğa yasasına göre, daha önce gösterildi; yani, cismani egemen; ve Kutsal Kitab'ın bu görevi kime verdiğini ilerki bölümlerde göreceğiz.

BöIüm 40
İbrahim, Musa, Yüksek Rahipler ve Yahuda Krallarında, Tanrı[1]nın krallığının Hakları Üzerine

İbrahim'in egemenlik hakkı. Müminlerin babası ve sözleşmeyle kurulan Tanrı'nın krallığında birinci, İbrahim idi. Çünkü sözleşme ilk olarak onunla yapıldı; bu sözleşmede, kendini ve soyunu Tanrı'nın buyruklarını kabul etmek ve onlara itaat etmekle yükümlü kıldı; sadece, (ahlak yasaları gibi) doğanın ışığı ile farkına varabileceği buyruklar değil; aynı zamanda, Tanrı'nın, ona rüyalar ve rüyetler yoluyla özel bir biçimde bildireceği buyruklar da. Çünkü onlar, ahlak yasalarıyla zaten yükümlü idiler ve, Kenan ülkesinin vaadiyle, o konuda yeniden ahit altına sokulmaları gerekmiyordu. Hem onların hem de bütün diğer insanların Kadir-i Mutlak Tanrı'ya itaat etme yükümlülüğüne katkıda bulunacak veya bu yükümlülüğü takviye edecek bir sözleşme de yoktu; ve dolayısıyla İbrahim'in Tanrı ile yaptığı ahit, bir rüyada veya niyette Tanrı adına ona buyrulanları Tanrı buyruğu olarak kabul etmesi ve, bunları ailesine bildirip, ailesinin de bunlara uymasını sağlaması içindi.

İbrahim, kendi kavminin dinini belirlemekte tek yetkili idi. Tanrı'nın İbrahim ile yaptığı bu sözleşmede, Tanrı'nın kavminin yönetilmesi bakımından önem taşıyan üç husus görüyoruz. İlk olarak, bu ahdin yapılışında Tanrı sadece İbrahim'e konuştu; ve dolayısıyla onun ailesi veya soyundan hiç kimse ile sözleşme yapmadı. Şu kadar ki, bütün ahitlerin özünü teşkil eden, onların iradeleri, sözleşmeden önce, İbrahim'in iradesinde toplanmıştı; bu nedenle İbrahim, onlara, adlarına ahdettiği herşeyi ifa ettirmek için meşru bir iradeye sahip kabul edilmiştir. Buna uygun olarak (*Tekvin* XVIII. 18,19) Tanrı der ki, *Yeryüzünün bütün milletleri onda mübarek kılınacaktır. Kendisinden sonra çocuklarına ve ailesine Tanrı'nın yolundan çıkmamalarını buyursun diye onu tanıdım.* Buradan şu ilk sonucu çıkarabiliriz, Tanrı'nın doğrudan doğruya konuşmuş olmadığı kişiler, Tanrı'nın pozitif buyruklarını egemenlerinden alacaklardır; İbrahim'in ailesi ve soyunun, babaları, Efendileri ve dünyevi egemenleri olan İbrahim'den aldıkları gibi. Dolayısıyla her devlette, aksi yönde Bir doğaüstü vahiy almayan kişiler, dine ait harici amellerde ve açıklanmış imanda, kendi egemenlerinin yasalarına uymalıdırlar. İnsanların deruni

düşünce ve *inançlarına* gelince, ki hiçbir beşeri yönetici bunları bilemez (çünkü kalpte ne olduğunu sadece Tanrı bilir), bunlar, iradi olmayıp, yasaların sonucu değildirler; fakat Tanrı'nın açıklanmamış iradesi ve kudretinin sonucudurlar, ve dolayısıyla herhangi bir yükümlülük konusu oluşturmazlar.

İbrahim'in dinine karşı kişisel ilham iddia edilemez. Buradan bir başka sonuç çıkar ki, uyruklarından herhangi biri, İbrahim'in yasakladığı bir düşüncenin desteklenmesi için, Tanrı'dan özel bir rüya veya rüyet veya başka bir haber aldığını iddia ederse, veya böyle bir şey iddia eden bir kimsenin peşinden gider veya ona tabi olursa, İbrahim'in böyle bir uyruğunu cezalandırması gayrı meşru değildi; ve bu nedenle, şimdi, egemen kendi kişisel ilhamını yasaların karşısına koyan herhangi bir kimseyi cezalandırabilir: çünkü onun devlet içindeki yeri, İbrahim'in kendi ailesi içindeki yeriyle aynıdır.

İbrahim, Tanrı'nın konuştuğu şeyin tek yargıcı ve yorumcusu. Bundan üçüncü bir husus daha çıkıyor; Tanrı'nın sözünün ne olduğunu ve ne olmadığını, kendi ailesi içinde sadece İbrahim bilebildiği gibi, Hıristiyan bir devlette de sadece egemen bilebilir. Çünkü Tanrı sadece İbrahim'e konuşmuştu; ve Tanrı'nın ne söylediğini bilebilecek ve bunu ailesine yorumlayabilecek olan tek insan oydu; ve dolayısıyla, bir devlette İbrahim'in yerine sahip olanlar da, Tanrı'nın ne konuştuğunun tek yorumcularıdırlar.

Musa'nın otoritesi neye dayanıyordu. Aynı ahit, İshak ile yenilendi; ve daha sonra da Yakup ile; fakat, İsrailoğulları Mısırlılardan kurtulup Sina Dağı'nın eteğine vasıl oluncaya kadar, artık yenilenmedi; ve o zaman Musa tarafından yenilendi, (daha önce bölüm 35'te söylediğim gibi) öyle ki, İsrailoğulları o zamandan itibaren Tanrı'nın özel krallığı oldu; Musa kendi zamanında Tanrı'nın vekili idi; ve bu makamın tevarüsü, Tanrı'ya ebediyen bir rahibi krallık olacak şekilde, Harun'a ve daha sonra da onun haleflerine geçti.

Bu yoldan, Tanrı'ya bir krallık iktisap edilir. Fakat, Musa, İbrahim'in hakkının bir halefi olarak, İsrailoğullarını yönetmek için herhangi bir yetkiye sahip olmadığına göre, çünkü bu hakkı tevarüs yoluyla almamıştı, insanların, Tanrı'nın ona konuştuğuna inandıklarından öteye, onu Tanrı'nın vekili olarak kabul etmekle yükümlü oluşları henüz belli değildir. Dolayısıyla onun otoritesi, Tanrı ile yaptıkları ahde rağmen, insanların onun

kutsallığına, Tanrı ile konuşmalarının gerçekliğine ve onun mucizelerinin sahiciliğine olan inançlarına dayanmıyordu sadece; bu inanç değiştiğinde, onun Tanrı adına onlara bildirdiği şeyleri Tanrı'nın yasası olarak kabul etmekle yükümlü olmazlardı. Dolayısıyla, onların ona itaat etmekle yükümlü olmaları için başka hangi neden olduğunu düşünmeliyiz. Zira, onları yükümlü kılan şey Tanrı'nın buyruğu olamazdı; çünkü Tanrı onlara, doğrudan değil, Musa'nın aracılığı ile konuşmuştu: ve Kurtarıcımız kendisi hakkında der ki, *(Yuhanna* V. 31) *Eğer ben kendim için şehadet edersem, şehadetim doğru değildir;* Musa kendisi için şehadet ederse, özellikle Tanrı'nın kavmi üzerinde krallık iktidarı talebi sözkonusu olduğunda, onun şehadeti çok daha az kabul edilmelidir. Ve işte şöyle oldu: *(Çıkış* XX. 18, 19) *kavim, gök gürlemelerini ve şimşekleri, boruların gürültüsünü ve dağın tüttüğünü görünce, çekildi ve uzakta durdu. Ve Musa'ya şöyle dediler, bizimle konuş ve seni işiteceğiz, fakat Tanrı bizimle konuşmasın ki ölmeyelim.* İşte onların itaat vaadi bu idi; ve bununla, Musa'nın onlara bildireceği herşeye, Tanrı'nın buyruğu olarak itaat etme yükümlülüğü altına girdiler.

Rahiplik Harun'da olsa da, Musa bütün kendi zamanı boyunca Yahudilerin Tanrı altındaki egemeni idi. Ahit, bir rahibi krallık, yani, Harun'a geçecek bir krallık kurmuş olmakla beraber; bu, Musa öldükten sonraki tevarüs olarak anlaşılmalıdır. Çünkü, ister monarşi, ister aristokrasi, isterse demokrasi olsun, bir devletin ilk kurucusu olarak her kim politikayı emreder ve tesis ederse, o, bunu yaparken bütün halk üzerinde egemen iktidara sahip olmalıdır. Musa'nın bütün kendi zamanında bu iktidara sahip olduğu, Kutsal Kitap'ta açıkça teyit olunmaktadır. İlk olarak, az önce zikredilen metinde, çünkü halk Harun'a değil, ona itaat sözü vermişti. İkinci olarak, *(Çıkış* XXIV. 1,2) *Ve Tanrı Musa'ya dedi, Sen ve Harun, Nadab ve Abihu, ve İsrail'in Yaşlıları'ndan yetmiş kişi, Rabb'e çıkın. Ve Musa yalnız başına Rabb'e yaklaşacak, fakat onlar yaklaşmayacaklar, ve kavim onunla beraber çıkmayacak.* Buradan açıkça görülüyor ki, yalnız başına Tanrı'ya çıkması istenilen Musa (ve ne Harun, ne diğer rahipler, ne yetmiş yaşlı, ve ne de kavim, çünkü bunların çıkması yasaktı), sadece Musa, Tanrı'nın kişiliğini İsrailoğullarına temsil etmekteydi, yani, onların Tanrı altındaki tek egemeni idi. Daha sonra (mısra 9,10) şöyle denilse de, *Sonra Musa ve Harun, Nadab ve Abihu, ve İsrail'in yaşlılarından yetmiş kişi yukarı çıktılar ve İsrail'in Tanrısını gördüler, ve onun ayakları altında safir taşından*

döşenmiş bir zemin vardı adeta, vs.; evet böyle denilse de, bu, Musa daha önce Tanrı ile birlikte olduktan ve Tanrı'nın ona söylediği sözleri kavme getirdikten sonra oldu. O, sadece, halkın işi için gitti; diğerleri ise, onun maiyetinin soyluları olarak, kavme tanınmayan o özel inayete; yani, daha sonraki mısrada görüldüğü gibi, Tanrı'yı görmek ve yaşamaya devam etmek inayetine nail olmaları için huzura kabul edildiler, *Tanrı elini onlara sürmedi, onlar Tanrı'yı gördüler ve yediler ve içtiler,* yani, yaşadılar: fakat ondan kavme herhangi bir buyruk taşımadılar. Bütün diğer hükümet işlerinde olduğu gibi, XXV, XXVI, XXVII, XXVIII, XXIX, XXX ve XXXI sayılı bablarda yer alan dini ayinlerin düzenlenmesinde de, *Tanrı Musa'ya konuştu* ifadesi her yerde geçer: Harun'a ise nadiren. Harun'un yaptığı buzağıyı Musa ateşe attı. Son olarak, onun ve Miryam'ın Musa'ya karşı isyanı nedeniyle, Harun'un otoritesi sorunu, Musa için bizzat Tanrı tarafından yargılandı *(Sayılar* XIII). Korah, Dathan ve Abiram, ve meclisin ikiyüzelli beyleri, *(Sayılar* XVI. 3) *Musa'ya ve Harun'a karşı toplandıkları ve onlara, kendi üzerinize çok fazla şey alıyorsunuz, bütün cemaat kutsal olduğuna ve Rab onlar arasında olduğuna göre, niye kendinizi Rabb'in cemaati üzerine koyarsınız?* dedikleri zaman, kavmi ile kavmini yönetme hakkına sahip olan Musa arasındaki sorun da böyle yargılandı. Tanrı, karıları ve çocuklarıyla birlikte, Korah, Dathan ve Abiram'ı canlı canlı toprağı gömdürdü ve ikiyüzelli beyi ateşle yok etti. Dolayısıyla, ne Harun, ne kavim, ne de kavmin büyük beylerinden herhangi bir zadegân, İsrailoğulları üzerinde Tanrı'nın hemen altında egemenlik sahibi değildi, sadece Musa buna sahipti: ve bu, sadece devlet politikası konularında değil, dini konularda da böyle idi: çünkü sadece Musa Tanrı ile konuşmakta idi ve bu nedenle sadece o, Tanrı'nın onlardan ne istediğini kavmine söyleyebilirdi. Hiç kimse, ölüm korkusuyla, Tanrı'nın Musa ile konuştuğu dağa yaklaşacak kadar küstah olamazdı. *Civarda kavme sınırlar koyacaksın* (der Rab, *Çıkış* XIX. 12) *ve diyeceksin, Sakın dağa çıkmayın ve onun sınırına dokunmayın, her kim dağa el sürerse mutlaka öldürülecektir.* Bunlardan şu sonucu çıkarabiliriz ki, bir Hıristiyan devlette Musa'nın yerini tutan her kimse, Tanrı'nın tek habercisi ve onun buyruklarının tek yorumcusudur. Ve buna göre, hiç kimse, Kutsal Kitap'ın yorumunda, egemen tarafından konulan sınırların ötesine geçmemelidir. Çünkü Kutsal Kitaplar, şimdi Tanrı onların içinden konuştuğu için, Sina Dağı'dır; onun sınırları ise, Tanrı'nın kişiliğini yeryüzünde temsil edenlerin yasalarıdır.

Onlara bakmak ve onlarda Tanrı'nın harikulade işlerini görmek ve ondan korkmayı öğrenmek, caizdir; fakat onları yorumlamak, yani, Tanrı'nın kendisi altında hüküm sürmek üzere tayin ettiği kişiye söylediklerini irdelemek ve onun, Tanrı'nın ona buyurduğu şekilde yönetip yönetmediğine kendi başına karar vermek, işte bunlar, Tanrı'nın bizim için koyduğu sınırları aşmak ve Tanrı'ya saygısız bir şekilde bakmaktır.

Bütün ruhlar Musa'nın ruhuna tabi idi. Musa'nın zamanında, onun onaylamamış veya izin vermemiş olduğu hiçbir peygamber veya Tanrı ruhuna sahip olduğunu iddia eden hiçbir insan yoktu. Çünkü onun zamanında, Tanrı ruhu ile peygamberlik ettikleri söylenen yetmiş adam vardı sadece, ve bunların hepsini Musa seçmişti; bunlar hakkında Tanrı Musa'ya şöyle diyordu, (*Sayılar* XI. 16) *Bana, İsrail'in yaşlılarından, kavmin yaşlıları olmak üzere, tanıdığın yetmiş insan topla.* Fakat daha önce gösterdiğim gibi (bölüm 36), *ruh* ile, *temayül* anlaşılır; böylece bu ifadenin anlamı şundan ibarettir, Tanrı, onlara, peygamberlik edebilsinler diye, yani, Musa'nın vekilleri olarak ve onun izniyle, onunkilere uygun düşünceleri ortaya koyacak şekilde, Tanrı adına kavme konuşabilsinler diye, Musa'nınkine uygun ve tabi bir temayül bahşetmiştir. Zira onlar sadece vekil idi; ve onlardan ikisi bir arada ordugâhta peygamberlik ettiklerinde, bunun yeni ve yasadışı bir şey olduğu düşünüldü; ve aynı babın 27. ve 28. mısralarında anlatıldığı gibi, onlar bundan dolayı suçlandılar ve Yeşu, onların Musa'nın ruhu ile peygamberlik ettiklerini bilmeyerek, Musa'ya onları yasaklamasını tavsiye etti. Buradan açıkça görülüyor ki, hiçbir uyruk, Tanrı'nın Musa'nın yerine koyduğu kişi tarafından koyulan düşünceye aykırı olarak, peygamberlik veya ruh sahipliği iddiasında bulunmamalıdır.

Musa'dan sonra egemenlik yüksek rahipte idi. Harun ve ondan sonra da Musa ölünce, bir rahibi krallık olan krallık, ahit gereği, Harun'un oğlu yüksek rahip Eleazar'a geçti: ve Tanrı, onların ordusunun Komutanı olarak Yeşu'yu tayin etmesiyle aynı zamanda, onu [*Eleazar'ı* -Çev.] hemen kendi altında, egemen olarak ilan etti. Tanrı, böylece, Yeşu hakkında açıkça şöyle der (*Sayılar* XXVII. 21); *O, rahip Eleazar'ın önünde duracak ve Eleazar onun için Rabb'in huzurunda tavsiye isteyecektir; onun sözü üzerine çıkacaklar ve onun sözü üzerine gireceklerdir, hem o, hem de onunla birlikte bütün İsrailoğulları.* Dolayısıyla, savaş ve barış yapma yetkisi rahipte idi. Yargılama yetkisi de yüksek rahibe ait idi: çünkü yasa kitabı onların muhafazası altında idi; ve *Tesniye* XVII. 8, 9, 10'da görüldüğü gibi,

sadece rahipler ve Levililer hukuk davalarında tali yargıçlar idi. Tanrı'ya ibadetin biçimi hakkında hiçbir kuşku yoktu; yüksek rahip, Saul'un zamanına kadar, en yüksek yetkiye sahipti. Böylece hem cismani hem de ruhani iktidar tek ve aynı kişide, yüksek rahipte birleşmişti; ve ilahi hak, yani, dolaysız biçimde Tanrı'dan gelen yetkiyle yöneten her kimse, bu iki iktidar onda birleşmiş olmalıdır.

Yeşu'nun zamanı ve Saul'un zamanı arasında egemenlik. Yeşu'nun ölümü ile Saul'un zamanı arasındaki dönem, *Hâkimler* Kitabı'nda sık sık anılır, *O günlerde İsrail'de kral yoktu;* ve bazen şu ekleme ile, *her insan kendi nazarında haklı olan şeyi yapardı.* Buradan şu anlaşılmalıdır ki, *kral yoktu* ile kastedilen, *İsrail'de egemen güç yoktu* gerçeğidir. Bu gücün uygulanmasını ve kullanılmasını düşündüğümüzde, durum gerçekten böyle idi. Çünkü, Yeşu ve Eleazar'ın ölümünden sonra, *Ne Rabbi ne de onun İsrail için yapmış olduğu işleri bilmeyen, Rabb'in gözü önünde kötülük yapan ve Baalim'e hizmet eden bir nesil yetişti.* Ayrıca Yahudiler, Aziz Paulus'un kaydettiği şu özelliğe sahiptiler; sadece, Musa'nın yönetimine boyun eğmeden önce değil, boyun eğmekle yükümlülük altına girdikten sonra da, *bir işaret aradılar.* Oysa işaretler ve mucizelerin amacı, inandırmaktır; bir kez inanıldıktan sonra, insanları, inancın ihlalinden geri tutmak değil; çünkü insanlar, doğa yasası gereği, verdikleri sözle zaten bağlıdırlar. Fakat, yönetme fiilini değil, hakkını düşünürsek, egemen güç hâlâ yüksek rahipte idi. Dikbaşlı uyruklarını düşmanın ellerinden kurtarmak için Tanrı tarafından olağanüstü yoldan seçilmiş insanlar olan Yargıçlar'dan herhangi birine verilen itaat, yüksek rahibin, hem politika ile, hem din ile ilgili bütün konulardaki egemenlik hakkına karşı tartışma konusu edilemez. Hem Yargıçlar hem de Samuel'in kendisi, sıradan değil, olağanüstü bir yönetme yetkisine sahiptiler; ve İsrailliler, onlara, bilgelik, cesaret veya saadetlerinde tezahür eden, Tanrı'nın onlara yönelik teveccühüne duydukları saygıdan ötürü itaat ettiler, mecburiyetten değil. Dolayısıyla, buraya kadar, hem politikayı hem de dini düzenleme hakkı birbirinden ayrılamaz nitelikte idi.

İsrail krallarının hakları üzerine. Yargıçları krallar izledi; ve, daha önce, hem din hem de politika alanında bütün yetki yüksek rahipte iken; şimdi krala geçmişti. Çünkü daha önce, sadece ilahi iktidar nedeniyle değil, İsrailliler'in özel bir anlaşmasıyla, Tanrı'da ve, onun hemen altında, yeryüzündeki vekili olan yüksek rahipte olan halk üzerindeki egemenlik,

bizzat Tanrı'nın rızası ile, halk tarafından çıkarılıp atıldı. Çünkü, Samuel'e (*1. Samuel* VIII. 5) *Bütün milletler gibi bizi yargılayacak bir kral yap bize* dediklerinde, artık, Tanrı adına rahip tarafından kendilerine verilen buyruklarla yönetilmeyi istemediklerini; bütün diğer milletlerin yönetildikleri tarzda bir kral tarafından yönetilmeyi istediklerini dile getirdiler; ve böylece, krallık otoritesine sahip yüksek rahibi tahtından indirmekle, Tanrı'nın o hususi yönetim şeklini de ilga etmiş oldular. Fakat Tanrı, Samuel'e (*1. Samuel* Vlll. 7) *Sana söyleyecekleri herşeyde halkın sesine kulak ver; çünkü onlar, seni değil, onlar üzerinde hüküm sürmeyeyim diye beni reddettiler* diyerek, buna rıza gösterdi. Namına rahiplerin yönettiği Tanrı böylece reddedilmiş olduğunda, rahipler için, kralın onlara vermeyi uygun gördüğünden başka bir yetki kalmıyordu; ki bu yetki, kralların iyi veya kötü olmalarına göre, daha çok veya daha az oluyordu. Devlet işlerinin yönetimi ise, açıkça, tamamen kralın ellerinde idi. Çünkü aynı babda, (mısra 20) onlar, *bütün milletler gibi olacağız; kralımız, yargıcımız olacak ve önümüzden gedecek ve savaşlarımızı yapacak* demektedirler; yani kral, hem barışta hem savaşta, tüm yetkiye sahip olacaktır. Buna, dinin yönetilmesi de dahildir: çünkü o sırada, dinin düzenlenmesi için, onların cismani hukuku olan Musa'nın hukukundan başka bir Tanrı sözü yoktu. Ayrıca, şu sözleri okuyoruz (*1. Krallar* II. 27), *Süleyman, Abiathar'ı, Rabb'in önünde rahiplikten attı:* dolayısıyla o, herhangi bir başka uyruk üzerinde olduğu gibi, yüksek rahip üzerinde de otorite sahibi idi; ve bu, din hususunda hâkimiyete dair önemli bir işarettir. Yine, (*1. Krallar* VIII) Tapınağı tahsis ettiğini; kavmi kutsadığını; ve bütün kiliseler ve ibadet evlerinin takdis edilmesinde kullanılan o mükemmel duayı bizzat onun yazdığını da okuyoruz ki; bu da, din hususunda hâkimiyete dair önemli bir işarettir. Yine, *(2. Krallar* XXII) Tapınak'ta bulunan Yasa Kitabı hakkında bir sorun olduğunda, bunun yüksek rahip tarafından çözüme bağlanmadığını, Yoşiya'nın onu ve diğerlerini bu konudaki görüşünü almak için nebiye Huldah'a gönderdiğini okuyoruz ki; bu da, din hususunda hâkimiyetin bir başka önemli işaretidir. Son olarak, (*1. Tarihler* XXVI. 30) Davud'un, Haşebiye ve onun biraderleri olan Hebrunileri, Rabb'in bütün işlerinde ve kralın hizmetinde, batı tarafındakiler arasında İsrail'in memurları yaptığını okuyoruz. Aynı şekilde (mısra 32), diğer Hebrunileri, *Tanrı'ya ilişkin her konu ve kralın işleri için Rubeniler, Gadiler ve Manasi yarım kabilesi* (bunlar, Ürdün'den ötede

yaşayan diğer İsrailliler idi) *üzerinde yönetici* yaptığını okuyoruz. Bu tam iktidar, onu bölmek isteyenlerin dediği gibi, hem *dünyevi* hem de *ruhani* değil midir? Sonuç olarak; Tanrı'nın krallığının kurulmasından esarete kadar, dinsel hâkimiyet, cismani egemenlikle aynı elde idi; ve Saul'un seçilmesinden sonra rahibin makamı, buyurucu değil, sadece törensel bir nitelik kazandı.

Din alanında hâkimiyetin uygulaması, krallar zamanında, bununla ilgili hakka uygun değildi. Hem politika hem de din konusunda yönetim, hak bakımından, önce yüksek rahiplerde ve daha sonra krallarda olmakla beraber; aynı kutsal tarihten görülüyor ki, kavim bunu anlamıyordu: kavmin büyük bir kısmı ve muhtemelen çoğunluğu, büyük mucizeler veya, bununla eşdeğer, yöneticilerinin girişimlerinde büyük yetenekler veya büyük bir yararlık görmedikçe, ne Musa'nın şöhretine ne de Tanrı ve rahipler arasındaki konuşmalara yeterince inanmadığı için; yöneticileri onları hoşnut etmedikçe, bazen politikayı bazen dini suçlayarak, hükümeti değiştirmeye veya dinlerine başkaldırmaya girişiyordu: ve işte bu yüzden, zaman zaman, toplumsal kargaşalar, bölünmeler ve felaketler oluyordu. Sözgelimi, Eleazar ve Yeşu'nun ölümünden sonra, Tanrı'nın mucizelerini görmemiş olan ve, rahibi bir krallık ahdiyle yükümlülük altında olduklarını bilmeyerek, kendi zayıf akıllarıyla başbaşa kalmış olan nesil, yüksek rahibin buyruklarını veya Musa'nın yasalarını artık saymadı, ve kendi nazarında haklı olduğuna inandığı şeyi yaptı, devlet işlerinde, onlara zulüm yapan komşu milletlerden onları kurtarabileceğini düşündüğü kişilere itaat etti; ve Tanrı'ya danışmak yerine, istikbale ait tahminlerinden peygamber olduklarını düşündüğü adamlara veya kadınlara danıştı; ve tapınaklarında bir putları olduğu halde, vaizleri bir Levili ise, İsrail'in Tanrı'sına taptığına inandı.

Daha sonra, diğer milletler tarzında bir kral talep ettiklerinde; bu, kralları Tanrı'ya tapmaktan vazgeçme amacına yönelik değildi; fakat, Samuel'in oğullarının adaletinden umudu kestikleri için, kendilerini hukuk davalarında yargılayacak bir kral istediler; ancak, krallarının, onlara Musa tarafından tavsiye edildiğine inandıkları dini değiştirmelerine müsaade etmeyeceklerdi. Böylece, üstün gelmeyi umduklarında, kendilerini itaat vecibesinden kurtarmak için, ya adalet ya da dinle ilgili olarak, yedekte her zaman bir mazeretleri oldu. Samuel kavimden hoşnut değildi, çünkü onlar yeni bir kral arzu ediyorlardı; oysa Tanrı zaten onların kralı idi, ve Samuel sadece onun altında bir otoriteye sahipti; yine de Samuel, Tanrı'nın

emretmiş olduğu gibi Agag'ın yokedilmesinde, Saul onun görüşüne uymadığında, bir başka kralı, Davud'u, varislerinden saltanatı alması için takdis etti. Rehoboam putperest değildi; fakat kavim onun bir zalim olduğunu düşündüğü vakit, bu siyasi iddia, on kabile içinde, ondan, bir putperest olan Yeroboam'a kadar devam etti. Genel olarak, İsrail kralları gibi Yahuda kralları tarihi boyunca, dinin ihlalinden ve bazen de devlet yanlışlarından dolayı krallara daima hükmeden peygamberler olmuştur; Suriyelilere karşı İsrail kralına yardım ettiği için Yehosafat'ı kınayan peygamber Yehu gibi *(2. Tarihler* XIX 2); ve hazinelerini Babil elçilerine gösterdiği için Hezekiah'ı kınayan İşaya gibi (XXXIX 3-7). Buradan görülüyor ki, hem devlet hem de din iktidarı krallarda olsa da; kendi doğal yetenekleri ve ehliyetlerinden dolayı lütuf sahibi olanlar dışında, bunlardan hiçbiri, bu iktidarın kullanımında serbest değildi. Böylece, bu çağların uygulamasından, dinde hâkimiyet hakkının krallarda olmadığını savunmak için herhangi bir kanıt çıkarılamaz, meğerki bu iktidarı peygamberlere verelim ve, Kerrubiler önünde Rabb'e yakaran Hizkiya'ya orada ve o zaman değil, daha sonra peygamber İşaya tarafından cevap verildiği için, İşaya'nın kilisenin en yüce başkanı olduğu; veya Yoşiya, Yasa Kitabı hakkında nebiye Hulda'ya danıştı diye, din konusunda en yüce otoritenin Yoşiya'da veya yüksek rahipte değil, nebiye Hulda'da bulunduğu sonucuna varalım; öyle sanıyorum ki bu hiçbir din âliminin görüşü değildir.

Esaretten sonra, Yahudiler yerleşik bir devlete sahip olmadılar. Esaret sırasında, Yahudilerin hiçbir devleti yoktu: dönüşlerinden sonra ise, Tanrı ile ahitlerini yeniledikleri halde, ne Esdras ne de başka birine verilmiş bir itaat sözü yoktu: ve kısa bir süre sonra, Grekler'e tabi oldular ki onların âdetleri ve demonolojisinden ve Kabalistler'in öğretisinden dinleri çok bozuldu: o kadar bozuldu ki onların hem din hem de devletteki kargaşasından, herhangi birindeki egemenlik konusunda hiçbir şey anlaşılmıyor. Dolayısıyla, Eski Ahit bakımından şu sonuca varabiliriz ki, Yahudiler arasında devletin egemenliğine kim sahip idiyse, Tanrı'ya toplu ibadet konusunda da en yüksek otoriteye sahipti ve Tanrı'nın kişiliğini; yani, Baba Tanrı'nın şahsını temsil ediyordu; insanlığı günahlarından bağışlamak ve onları, daimi kurtuluş için, kendi ebedi krallığına sokmak için, dünyaya oğlu İsa Mesih'i gönderinceye kadar, Baba adıyla anılmasa da. Bundan, izleyen bölümde bahsedeceğim.

Bölüm 41
Mübarek Kurtarıcımız’ın Makamı Üzerine

Mesih’in makamının üç kısmı. Kutsal Kitap’ta Mesih’in makamının üç kısımdan oluştuğunu görüyoruz: birincisi, bir *Bağışlayıcı* veya *Kurtarıcı;* İkincisi bir *rahip, danışman,* veya *öğretmen,* yani, Tanrı’nın kurtuluş için seçtiklerini yola getirmek için Tanrı’dan gönderilmiş bir *peygamber:* üçüncüsü ise, kendi zamanlarında Musa ve yüksek rahipler gibi, bir *kral, ebedi bir kral,* fakat Babası altında. Bu üç kısma, üç zaman tekabül eder. Çünkü, ilk gelişinde, günahlarımız için kendini çarmıhta teslim ederek yaptığı fedakârlıkla günahtan kurtuluşumuz için çalıştı; bizim doğru yola gelişimizi, kısmen kendi kişiliğinde o zaman sağladı, ve kısmen vekilleri eliyle şimdi sağlamaktadır, ve bir dahaki gelişine kadar da sağlamak için çalışacaktır. Bir dahaki gelişinden sonra ise, seçilmişler üzerinde sonsuza kadar sürecek olan muhteşem saltanatı başlayacaktır.

Bir Kurtarıcı olarak makamı. Onun kurban edilmiş olması ve, Tanrı’nın istediği gibi, bizim haksızlıklarımızı başı üzerinde taşıyarak bizden uzaklaştırmış olması, bir Kurtarıcı’nın, yani, günahın ölüm olan bedelini ödeyen birinin makamıyla ilgilidir. Fakat tek bir kişinin ölümü, o kişi günahsız da olsa, adaletin sertliği içinde, bütün insanların suçlarını telafi edemez; sadece, merhameti içinde kabul etmeye razı olduğu, böylesi fedaları emreden Tanrı’nın merhameti içinde telafi eder. Eski yasada (*Levililer* XVI’da okuduğumuz gibi) Rab, her yıl bir defa, hem rahipler hem diğerleri olmak üzere bütün İsrail’in günahları için bir kefaret ödenmesini şart koşmuştu; bu amaçla, Harun, kendisi ve rahipler için, genç bir boğa kurban edecek; ve kavmin diğer üyelerinden iki genç keçi alacaktı, ve bunlardan birini *kurban* edecekti; *günah keçisi* denilen diğerine gelince, onun başına ellerini koyacak ve, kavmin yaptığı haksızlıkları itiraf ederek, bütün bunları onun başına koyacak ve, daha sonra da, uygun bir kimsenin yardımıyla, keçiyi çöle yöneltecek ve orada, onu kaçırtıp, kavmin haksızlıklarını onunla birlikte uzaklara gönderecekti[157]. Nasıl ki bütün İsrail’in fidyesi olarak bir keçinin kurban edilmesi yeterli, çünkü kabul edilebilir, bir bedel idiyse; aynı şekilde, Mesih’in ölümü de bütün insanların günahları için yeterli bir bedeldir, çünkü daha fazlası istenmiyordu. Kurtarıcımız İsa’nın ıstırapları, burada, İshak’ın adanmasında veya onun

Eski Ahit'teki bir başka remzinde olduğu kadar açık bir şekilde sembolize ediliyor gibi görünmektedir. O, hem kurban edilen keçi, hem de günah keçisi idi; ona zulüm edildi ve ıstırap çektirildi (*İşaya* LIII. 7); *o ağzını açmadı; salhaneye götürülen bir kuzu gibi götürüldü, ve kırkıcı önünde sessiz duran bir koyun gibi ağzını açmadı:* o burada *kurban edilen keçidir*. *Acılarımızı o taşıdı ve elemlerimizi o yüklendi* (mısra 4): ve yine, (mısra 4), *Rab hepimizin haksızlıklarını onun üzerine koydu:* ve işte burada o *günah keçisidir. Kavmimin günahından ötürü yaşayanlar diyarından kesilip alındı* (mısra 8): o burada da *günah keçisidir.* Böylece, Tanrı'nın kuzusu bu keçilerden her ikisiyle aynı anlamdadır; öldüğü için, kurban edilmiş; ve dirildiğinde, kaçmış; Babası tarafından vakti geldiğinde kıyam edilerek ve göğe çıkışında insanların dünyasından alınarak.

Mesih'in krallığı bu dünyadan değildir. Dolayısıyla, *kurtaran* kişi, *kurtarma* öncesinde ve fidye ödenmeden önce, kurtarılan şey üzerinde mülkiyet hakkına sahip olmadığı gibi, ki bu fidye Kurtarıcı'nın ölümü idi, açıktır ki, Kurtarıcımız, insan olarak, ölmeden önce; yani, yeryüzünde bedenen varolduğu sırada, kurtardıklarının kralı değildi. Müminlerin vaftizde onunla yaptıkları ahit gereğince o zaman kral değildi. Ancak, vaftizde Tanrı ile yaptıkları ahdin yenilenmesiyle, müminler, her ne zaman krallığı üstlenirse, Babası altında ona kral olarak itaat etmek yükümlülüğü altına girdiler. Buna uygun olarak, bizzat Kurtarıcımız açıkça şöyle der, (*Yuhanna* XVIII. 36) *Benim krallığım bu dünyadan değildir.* Şimdi, Kutsal Kitap sadece iki dünyadan söz ettiğine göre; birisi, şimdi varolan ve, *son gün* de denilen, yargı gününe kadar devam edecek olan bu dünya; diğeri ise, yeni bir gökyüzü ve yeni bir yeryüzünün olacağı, yargı gününden sonraki dünya: Mesih'in krallığı genel yargı gününden önce başlamayacaktır. Ve Kurtarıcımız, (*Matta* XVI. 27) *İnsan Oğlu, Babasının izzetinde, onun melekleriyle gelecek; ve o zaman herkese kendi yaptıklarına göre karşılık verecektir* demekle bunu anlatmaktadır. Herkese kendi yaptıklarına göre karşılık vermek, bir kralın görevini yapmaktır, ve bu, onun, melekleriyle birlikte Babasının izzetinde gelişinden sonra olacaktır. Kurtarıcımız, (*Matta* XXIII. 2, 3) *Yazıcılar ve Farisiler Musa'nın yerinde oturmaktadırlar; dolayısıyla, size buyurdukları her şeyi yapın ve tutun* dediği zaman; açıkça, o zaman için, krallık kudretini, kendine değil, onlara atfettiğini bildirmiştir. *Beni, üzerinize kim yargıç veya kassam koydu?* (*Luka* XII. 14) dediğinde de, aynı şeyi mi söylemektedir? Ve (*Yuhanna* XII. 47) *Ben, dünyayı*

yargılamaya değil, dünyayı kurtarmaya geldim. Fakat yine de Kurtarıcımız, bu dünyaya, gelecek olan dünyada bir kral ve bir yargıç olsun diye geldi: çünkü o Mesih, yani, Kurtarıcı, yani, mukaddes rahip ve Tanrı'nın egemen peygamberi idi; yani, Musa peygamberde, Musa'yı izleyen yüksek rahiplerde, ve rahipleri izleyen krallarda olan bütün kudrete sahip olacaktı. Aziz Yuhanna açıkça der ki (bab V, mısra 22) *Baba kimseyi yargılamaz, bütün yargılamayı Oğul'a bırakmıştır.* Bu, *dünyayı yargılamaya gelmedim* denildiği yerdeki o ifadeye aykırı değildir: çünkü bu, şimdiki dünya hakkında söylenmiştir, diğeri ise gelecek olan dünya hakkında; Mesih'in ikinci gelişinde, (*Matta* XIX. 28) *Hidayette beni izlemiş olan sizler, İnsan Oğlu izzetinin tahtına oturacağı zaman, İsrail'in oniki kabilesini yargılayarak oniki taht üzerinde oturacaksınız* dendiği vakit de aynı şey sözkonusudur.

Mesih'in gelişinin amacı, Tanrı'nın krallığının ahdini yenilemek ve seçilmişleri onu kucaklamaya ikna etmek idi. Bu, onun makamının ikinci kısmı idi. O halde, Mesih yeryüzünde iken bu dünyada bir krallığı yoktu ise, ilk gelişinin amacı neydi? İlk gelişinin amacı, eski ahit ile Tanrı'nın olan fakat Saul'un seçilmesinde İsrailliler'in isyanıyla kesintiye uğramış olan krallığı, yeni bir ahit ile, Tanrı'ya iade etmek idi. Bunu yapmak için, onlara, *Mesih,* yani, peygamberlerin onlara vaad ettiği kral olduğunu anlatacak; ve kavim genel olarak onu reddederse, paganlar arasında ona inanacak olanları kendine itaate davet edecekti. Böylece, Kurtarıcımız'ın yeryüzündeki ikameti sırasındaki makamının iki kısmı vardır: biri, kendini Mesih ilan etmek; diğeri ise, öğreterek ve mucizeler yaparak, Babasının krallığını almak üzere görkem içinde geleceği vakit müminlerin sahip olacakları ölümsüzlüğe layık olacak şekilde yaşasınlar diye insanları ikna etmek ve hazırlamak. Bundan ötürü, onun vaaz dönemi, kendisi tarafından, genellikle *hidayet* olarak anılır; bu ise, tam anlamıyla bir krallık değildir ve, dolayısıyla, o zaman mevcut olan yöneticilerden itaatin esirgenmesi için bir izin sayılmaz; zira o, Musa'nın koltuğunda oturanlara itaat edilmesini ve Sezar'a vergi ödenmesini buyurmuştu; fakat sadece, Tanrı'nın onun izleyicileri olma ve ona inanma lütfunu bağışladığı insanlara gelecek olan Tanrı'nın krallığının bir pey akçesi olarak; bu nedenle, müminlerin, o semavi krallıkta uyrukluğa kabul edilmiş olarak, şimdiden *lütuf krallığında* oldukları söylenir.

Mesih ‘in öğretisi, ne Yahudiler’in ne de Sezar’ın o zamanki yasalarına aykırı değildi. Buraya kadar, İsa tarafından yapılan veya öğretilen ve Yahudiler’in veya Sezar’ın cismani hakkına halel getiren herhangi bir şey yoktur. Zira o sırada Yahudiler arasında olan devletle ilgili olarak, hem onları yönetenler hem de yönetilenler, Mesih’i ve Tanrı’nın krallığını beklemekteydiler; eğer onların yasaları, Mesih geldiğinde, kendini göstermesini ve ilan etmesini yasaklamış olsaydı, bunu beklemezlerdi. O, vaazlar ve mucizelerle, Mesih olduğunu kanıtlamaya uğraşmak dışında hiçbir şey yapmadığına göre, onların yasalarına karşı hiçbir şey yapmadı. Onun savunduğu krallık bir başka dünyada olacaktı: o, Musa’nın yerinde oturanlara herkesçe itaat edilmesini öğretti: insanların Sezar’a vergi vermelerine müsaade etti, ve yargıçlık yetkisini üzerine almayı reddetti. O halde, onun sözleri veya eylemleri nifak çıkarıcı veya o zamanki cismani yönetimin devrilmesine yönelik olabilir miydi? Fakat Tanrı, seçilmişlerinin, daha önceki ahdi itaat durumlarına geri döndürülmesi için onun kurban oluşuna karar verdikten sonra, bunu gerçekleştireceği yöntem olarak, onların fesat ve nankörlüğünü kullandı. Bu, Sezar’ın yasalarına da aykırı değildi. Zira, bizzat Pilatus[158], Yahudileri memnun etmek için, onu, çarmıha gerilmek üzere, ele vermiş olduğu halde; bunu yapmadan önce, onda hiçbir kusur bulmadığını açıkça ilan etti: ve onun mahkûm edilme gerekçesi olarak, Yahudilerin istediği gibi, *onun kral olduğunu iddia etmesini* değil; fakat sadece, *onun Yahudiler’in kralı olduğunu* belirtti; ve Yahudiler’in şamatasına rağmen, *Ne yazdı isem onu yazdım* diyerek, bunu değiştirmeyi reddetti.

Onun makamının üçüncü kısmı, Babası altında, seçilmişlerin kralı olmaktı. Onun makamının üçüncü kısmına gelince, yani *kral* olmak, onun krallığının kıyamet gününe kadar başlamayacağını daha önce gösterdim. Fakat o zaman, sadece Tanrı olarak kral değil, ki bu anlamda kadir-i mutlak oluşu nedeniyle zaten bütün yeryüzünün kralıdır ve hep öyle olacaktır; aynı zamanda, vaftizde onunla yaptıkları ahit nedeniyle özel olarak kendi seçilmişlerinin de kralı olacaktır. İşte bundandır ki Kurtarıcımız (*Matta* XIX. 28) havarilerinin, İsrail’in oniki kabilesine hükmederek, oniki taht üzerinde oturacaklarını söyler, *İnsan Oğlu onun izzetinin tahtında oturacağı vakit:* bununla, o zaman insan doğası içinde saltanat süreceğini ifade eder; ve (*Matta* XVI. 27) *İnsan Oğlu, melekleriyle birlikte, Babasının izzeti*

içinde gelecektir, ve o zaman herkese yaptığı işlere göre karşılık verecektir. Aynı şeyi, *Markos* XIII. 26 ve XIV. 62'de de görüyoruz; ve daha açık bir şekilde, *Luka* XXII. 29, 30, *Babam bana bir krallık tahsis ettiği gibi ben de, benim krallığımda soframda yiyesiniz ve içesiniz ve, İsrail'in oniki kabilesine hükmederek, tahtlar üzerinde oturasınız diye size bir krallık tahsis ediyorum.* Buradan açıkça görülüyor ki ona Babası tarafından tahsis edilmiş olan İsa'nın krallığı, izzet içinde gelmeden ve havarilerini İsrail'in oniki kabilesinin hâkimleri yapmadan önce olmayacaktır. Fakat burada sorulabilir, gökyüzü krallığında evlilik olmadığına göre, insanlar o zaman yiyecek ve içecekler mi? Burada yemekle ne kastedilmektedir? *Fani olan yiyecek için değil, fakat ebedi hayata baki olan yiyecek için çalışın, onu size İnsan Oğlu verecektir* demek suretiyle (*Yuhanna* VI. 27), Kurtarıcımız bu konuyu izah etmektedir. Böylece, İsa'nın sofrasında yemekten kastedilen, hayat ağacından yemektir; yani, İnsan Oğlu'nun krallığında, ölümsüzlüğe kavuşmaktır. Bu ifadeler ve pek çok diğerlerinden açıkça görülüyor ki Kurtarıcımız'ın krallığı, insan doğası içinde, onun tarafından icra edilecektir.

İsa'nın Tanrı'nın krallığındaki otoritesi, Babasının otoritesine tabidir. Çölde Musa; ve Saul'un saltanatından önce yüksek rahipler; ve ondan sonraki krallar nasıl idiyse, İsa da, zamanı geldiğinde Baba Tanrı'nın madunu veya naibi olarak kral olacaktır. Zira, İsa hakkındaki kehanetlerden biri de şudur ki o, makamda, Musa gibi olacaktır: *Onların kardeşleri arasından,* diyor Rab (*Tesniye* XVIII. 18), *size çıkardığım gibi, bir peygamber çıkaracağım ve kendi sözlerimi onun ağzına koyacağım;* Musa'ya bu benzetiş, yeryüzünde bulunduğu sırada bizzat Kurtarıcımızın eylemlerinde de görülür. Çünkü, nasıl ki Musa, onun altında hüküm sürmek üzere, kabileler için oniki tane hükümdar seçti ise; Kurtarıcımız da, oniki taht üzerinde oturacak ve İsrail'in oniki kabilesine hükmedecek oniki havari seçti. Ve nasıl ki Musa, yetmiş yaşlı adama, Tanrı'nın Ruhu'nu almaları ve kavme peygamberlik etmeleri, yani, daha önce söylediğim gibi, Tanrı adına kavme konuşmaları için izin verdiyse; Kurtarıcımız da, krallığını ve kurtuluşu bütün milletlere anlatmaları için yetmiş mürit görevlendirdi. Ve nasıl ki, İsrail'in ordugâhında peygamberlik yapan o yetmiş adam aleyhinde Musa'ya bir şikâyet yapıldığında, onları, bu işte kendi yönetimine tabi olmakla savunduysa; Kurtarıcımız da, onun adına iblisleri kovan bir adam hakkında Aziz Yuhanna tarafından kendisine bir şikâyet yapıldığında, onu

şu sözlerle savundu, *(Luka* IX. 50) *Onu yasaklama, zira bize karşı olmayan bizim tarafımızdadır.*

Yine Kurtarıcımız, hem Tanrı’nın krallığına *kabul,* hem de seçilmişlerini sefil durumlarından kurtarışının *kutlanması* için *ayinler* tesis etmekle Musa’ya benziyordu. Nasıl ki İsrailoğulları, Musa’nın zamanından önce, Tanrı’nın krallığına girişleri için ayin olarak, çölde iken ihmal edilen ve Vaad Ülkesi’ne geldiklerinde ise derhal canlandırılan *sünnet* törenine sahip idilerse; Yahudiler de, Kurtarıcımızın gelişinden önce, İsrail’in Tanrısı’nı kucaklayan bütün paganları *vaftiz etme,* yani, suyla yıkama törenine sahiptiler. Vaftizci Aziz Yahya, bu ayini, adlarını, dünyaya gelmiş bulunduğunu vaaz ettiği Mesih’e verenlerin kabulünde kullandı; ve Kurtarıcımız, bu ayini, ona bütün inananlarca alınacak bir ayin olarak tesis etti. Vaftiz ayininin ilk önce hangi nedenden kaynaklanmış olduğu, Kutsal Kitap’ta resmen ifade edilmemektedir; fakat bunun, muhtemelen, Musa’nın cüzam ile ilgili yasasının bir taklidi olduğu düşünülebilir; bu yasaya göre, cüzamlı kişiye belirli bir süre için İsrail’in ordugâhının dışında kalması emredilirdi; bu süre dolup, rahip tarafından temiz olduğuna karar verildikten sonra, törensel bir yıkanmayı müteakip o kişi ordugâha kabul edilirdi. Dolayısıyla bu, vaftizdeki yıkamanın bir türü olabilir; burada günahın cüzamından inançla temizlenen kişiler, vaftiz töreniyle, Kilise’ye alınırlar. Çok nadiren olan bir durumda, paganların törenlerinden hareketle bir başka tahmin yapılabilir: öldüğü sanılan bir kimse dirildiğinde; nasıl ki yeni doğan çocuklar doğumun pisliğinden suyla temizlenirse; ve bu bir tür yeniden doğumdur; yıkanma suretiyle insanların arasına yeniden kabul edilmedikçe, insanlar, bir hortlakla konuşmakta tereddüt ettikleri gibi, böyle bir kimseyle konuşmakta da aynı şekilde tereddüt ederlerdi. Greklerin bu töreni, Yudea’nın İskender’in ve onun varisleri olan Greklerin hâkimiyeti altında olduğu çağda, muhtemelen, Yahudilerin dinine epeyce girmiş olabilir. Fakat Kurtarıcımız bir pagan törenini tasvib etmeyeceğine göre, bunun [*vaftiz* -Çev.] cüzamdan sonra yıkanma merasiminden kaynaklanmış olması pek muhtemeldir. Diğer ayin olan *Paskalya kuzusu’nun* yenilmesine gelince; bu, açıkça, *Aşai Rabbani* ayininde taklit edilmiştir; burada, ekmeğin bölünmesi ve şarabın dökülmesi, İsa’nın acı çekmesiyle günahın sefilliğinden kurtarılışımızı hafızada tutmaktadır, tıpkı Paskalya kuzusunun yenmesinin, Yahudilerin Mısır’daki kölelikten kurtarılışlarını hafızada canlı tutmuş olması gibi. Dolayısıyla, Musa’nın otoritesi tali olduğuna ve Musa

Tanrı'nın sadece bir vekili olduğuna göre; insan olarak otoritesi Musa'nınki gibi olan İsa da, Babasının otoritesine aynı şekilde tabi idi. Aynı şey, bize, dua ederken kullanmayı öğrettiği şu sözlerde daha açık biçimde ifade olunmaktadır, *Babamız, krallığın gelsin;* ve, *Çünkü krallık, kudret ve şan hep şenindir;* ve, *O Babası'nın izzeti içinde gelecektir;* ve Aziz Paulus'un şu sözleri, (*Korintoslulara Birinci Mektup* XV. 24) *Krallığı Tanrı'ya, Baba'ya teslim ettiği zaman, son gelir;* ve daha pek çok açık ifadeler.

Musa ve İsa tarafından temsil edilen kişi, tek ve aynı Tanrı'dır. Kurtarıcımız, hem öğretide hem de saltanatta, tıpkı Musa gibi, Tanrı'nın kişiliğini temsil etmektedir; ve Tanrı, o zamandan itibaren, fakat daha önce değil, Baba olarak anılır; ve, tek ve aynı cevher olmaya devam etmekle, Musa tarafından temsil edildiğinde bir kişi, oğlu İsa tarafından temsil edildiğinde ise bir başka kişidir. Zira, *kişi ("person"), temsilci ("representer")* ile ilgili olup, temsilcilerin çoğulluğunu gerektirir.

Bölüm 42
Ruhani İktidar Üzerine

RUHANI İKTIDAR'ın ne olduğunu Ve kimde olduğunu anlamak için, Kurtarıcımız'ın göğe çıkışından sonraki zamanı iki kısma ayıracağız; birisi, kralların ve egemen cismani iktidar sahiplerinin ihtidasından önceki zaman; diğeri ise, onların ihtidasından sonraki. Zira, göğe yükselişten çok sonradır ki herhangi bir kral veya cismani egemen, Hıristiyan dininin öğretisini benimsedi ve ona açıkça izin verdi.

Havarilerin üzerine düşen kutsal ruh hakkında. Açıktır ki aradaki zamanda ruhani iktidar havarilerde idi; onlardan sonra ise, İncil'i öğretmek, insanları Hıristiyanlığa çevirmek ve çevrilmiş olanları kurtuluş yolunda yönetmek üzere onlar tarafından görevlendirilmiş olanlarda idi; ve bunlardan sonra, ruhani iktidar, bunlar tarafından görevlendirilmiş olan başkalarına verildi; ve bu, görevlendirilen kişilerin üzerine eller konulmasıyla yapıldı; bununla, Tanrı'nın krallığını ilerletmek üzere, Tanrı'nın vekilleri olarak görevlendirdikleri kişilere Kutsal Ruh'un veya Tanrı'nın Ruhu'nun verilmesi simgeleniyordu. Böylece, eller konulması, onların, Mesih'i ve onun düşüncesini öğretmek yetkisinin mühründen başka bir şey değildi; ve bu elleri koyma töreni, Musa'nın yaptığı şeyin bir taklidi idi. Zira Musa, aynı töreni, kendi vekili Yeşu'ya uygulamıştı, *(Tesniye* XXXIV. 9) *Ve Nun oğlu Yeşu, hikmet ruhuyla dolu idi; çünkü Musa onun üzerine ellerini koymuştu.* Kurtarıcımız da, dirilişi ve göğe yükselişi arasında, ruhunu havarilere verdi; ilk olarak, onların üzerine üfleyerek, (*Yuhanna* XX. 22) *Kutsal Ruhu alın diyerek;* ve göğe yükselişinden sonra *(Resullerin İşleri* II. 2,3) onlar üzerine *güçlü bir yel ve ateşten çatal diller* göndererek; ellerini koyarak değil, zira Tanrı da Musa üzerine ellerini koymamıştı: ve onun havarileri, daha sonra, aynı ruhu ellerini koyarak aktardılar, Musa'nın Yeşu'ya yaptığı gibi. Böylece, hiçbir Hıristiyan devletin olmadığı o ilk zamanlarda ruhani iktidarın sürekli olarak kimde olduğu açıktır, yani, arka arkaya eller konması suretiyle, ruhani iktidarı havarilerden almış olanlarda.

Teslis üzerine. Burada, Tanrı'nın kişiliği şimdi üçüncü kez doğmaktadır. Zira, nasıl ki Musa ve yüksek rahipler Eski Ahit'te Tanrı'nın temsilcisi olmuşlarsa; ve insan olarak bizzat Kurtarıcımız yeryüzündeki

ikameti sırasında öyle olmuşsa: Ruh-ül Kudüs, yani vaaz ve öğretme makamında kutsal Ruhu almış olan havariler ve onların halefleri de, o zamandan beri, Tanrı'yı temsil etmişlerdi. Fakat daha önce gösterdiğim gibi (bölüm 13), bir kişi, temsil edildiği sıklıkta temsil edilendir; ve dolayısıyla, üç defa temsil edilmiş, yani kişileştirilmiş, olan Tanrı'nın üç kişi olduğu söylenebilir; *Kişi* veya *Teslis* kelimesi İncil'de ona atfedilmiyor olsa da. Gerçekten de *Aziz Yuhanna* (*Yuhanna'nın Birinci Mektubu* V. 7) der ki, *Cennet'te şehadet edenler üçtür, Baba, Kelam ve Kutsal Ruh; ve bu üçü Bir'dir.* Fakat bu, kişinin asıl anlamında; yani, bir başkası tarafından temsil edilen anlamında, üç kişi olmasıyla çelişmez, aksine uyumludur. Çünkü Baba Tanrı, Musa tarafından temsil edildiğinde, bir kişidir; Oğlu tarafından temsil edildiğinde ise, bir başka kişidir; ve havariler ve onlardan aldıkları otoriteyle öğreten âlimler tarafından temsil edildiğinde, üçüncü bir kişidir; ve yine de buradaki her bir kişi, tek ve aynı Tanrı'nın kişiliğidir. Fakat, burada, bu üçünün şehadet ettikleri şeyin ne olduğu sorulabilir. *Aziz Yuhanna* (mısra 11), onların, *Tanrı'nın bize Oğlunda ebedi hayat vermiş* olduğuna şehadet ettiklerini söyler. Yine, bu şehadetin nerede görüldüğü sorulacak olursa, cevap kolaydır; o, ilk olarak Musa eliyle; ikinci olarak, Oğlu eliyle; ve son olarak, Kutsal ruhu almış olan havarilerin eliyle yaptığı mucizelerle şehadet etmiştir buna. Bunların hepsi, kendi zamanlarında, Tanrı'nın kişiliğini temsil ettiler ve, ya İsa Mesih'in geleceğini haber verdiler ya da onu anlattılar. Havarilere gelince, oniki ilk ve büyük havaride, onun dirilişine şehadet etmek, havariliğin karakteridir; Hain Yahuda'nın yerine yeni bir havari seçilecek olduğu vakit, Aziz Petrus'un şu sözlerinde açıkça görüldüğü gibi (*Resullerin İşleri* I. 21, 22), *Yahya'nın vaftizinden başlayıp, bizden alınıp yukarı çıkardığı vakte kadar yoldaşlığımızda bulunan adamlardan biri, onun kıyamına bizimle beraber şahit olmak gerekir:* bu sözler, Aziz Yuhanna tarafından zikredilen, *şehadet etme*'nin anlamını vermektedir. Aynı yerde, yeryüzünde bir başka şahitler Teslis'inden bahsedilmektedir. Zira, o diyor ki (*Yuhanna'nın Birinci Mektubu* V. 8), *yeryüzünde şehadet eden üçtür, Ruh, ve su, ve kan, ve bu üçü birde toplanır:* yani, Tanrı'nın ruhunun lütufları, ve iki ayin, vaftiz ve Aşai Rabbani, müminlerin vicdanlarını ebedi hayattan emin kılmak için, tek bir şehadette birleşirler; bunun hakkında der ki (mısra 10) *İnsan Oğlu'na inananın şahidi kendisidir.* Yeryüzündeki bu Teslis'te birlik, şeyin birliği değildir; çünkü ruh, su, ve kan, aynı şeye şehadet etseler de, aynı cevherden

değildir: fakat gökyüzünün Teslis'inde, kişiler, üç ayrı zamanda ve durumda temsil edilseler de, tek ve aynı Tanrı'nın kişilikleridir. Sonuç olarak, Teslis doktrini, doğrudan doğruya Kutsal Kitap'tan anlaşıldığı kadarıyla, özü bakımından şudur, her zaman tek ve aynı olan Tanrı, Musa tarafından temsil edilen kişilik idi; beşer olarak Oğlu tarafından temsil edilen kişilik idi, ve havariler tarafından temsil edilen kişilik idi. Havariler tarafından temsil edildiğinde, onun vasıtasıyla konuştukları Kutsal Ruh, Tanrı'dır; Tanrı ve insan olan oğlu tarafından temsil edildiğinde, Oğul o Tanrı'dır; Musa ve yüksek rahipler tarafından temsil edildiğinde ise, Baba, yani, Efendimiz İsa Mesih'in Babası, o Tanrı'dır. *Baba, Oğul,* ve *Kutsal Ruh* kelimelerinin, Uluhiyet'in tarifinde, Eski Ahit'te niye asla kullanılmadığı buradan anlaşılabilir: çünkü bunlar kişiliklerdir, yani, adlarını temsil edişten alırlar; farklı insanlar, Tanrı altında hüküm sürerken veya yönetirken, Tanrı'nın kişiliğini temsil etmiş oluncaya kadar, bu olamazdı.

Böylece, ruhani iktidarın Kurtarıcımız tarafından havarilere nasıl bırakıldığını; ve onların, bu iktidarı daha iyi kullanabilsinler diye, Kutsal Ruh'a nasıl haiz kılındıklarını görüyoruz. Bu nedenle Kutsal Ruh, Yeni Ahit'te bazen, genellikle *rahatlatıcı* olarak tercüme edilse de, *yardımcı* veya yardım için kendisine başvurulan kişi anlamına gelen *paracletus* olarak anılmaktadır. Şimdi, bu iktidarın kendisini, ne olduğunu ve kimler üzerinde icra edildiğini ele alalım.

Ruhani iktidar, öğretme yetkisinden ibarettir. Kardinal Bellarmino[159], üçüncü genel tartışmasında, Romalı papanın ruhani iktidarı hakkında pek çok meseleyi ele almış olup, şununla başlamaktadır; bu iktidar, monarşik mi, aristokratik mi, yoksa demokratik mi olmalıdır: bütün bu iktidar çeşitleri hükümran ve zorlayıcıdır. Kurtarıcımız tarafından onlara bırakılmış herhangi bir zorlayıcı iktidar olmadığı; fakat sadece, Mesih'in krallığını ilan etmek ve insanları kendilerini ona teslim etmeye ikna etmek; ve emsaller ve iyi öğütler yoluyla, kendilerini teslim etmiş olanlara, geldiği zaman Tanrı'nın krallığına kabul edilebilmeleri için ne yapmaları gerektiğini öğretmek için bir yetki bırakmış olduğu; ve havariler ve İncil'in diğer görevlilerinin, bizim komutanlarımız değil, öğretmenlerimiz olduğu ve onların ilkelerinin de yasalar değil halis öğütler olduğu anlaşılsaydı: bütün bu ihtilaf boşuna olurdu.

Bunun bir kanıtı, bizzat Mesih'in yetkisidir. Son bölümde gösterdim ki Mesih'in krallığı bu dünyadan değildir; dolayısıyla, onun vekilleri de, kral olmadıkça, onun adına itaat talep edemezler. Çünkü, en yüce kralın krallık iktidarı bu dünyada değilse; hangi yetkiyle, onun görevlilerine itaat talep edilebilir? Kurtarıcımız der ki *(Yuhanna* XX. 21) *Babam beni nasıl gönderdi ise, ben de seni gönderiyorum.* Ancak, Kurtarıcımız, Yahudileri Babasının krallığına dönmeye ikna etmek ve paganları da bu krallığa girmeye davet etmek için gönderildi, kıyamet gününden önce Babasının vekili olarak dahi hüküm sürmek için değil.

Yenilenme kelimesinden. Göğe yükseliş ve kıyamet arasındaki zaman, bir saltanat olarak değil, fakat bir yenilenme olarak anılır; yani, insanların, kıyamet gününde Mesih'in ikinci ve görkemli gelişine hazır edilmesi olarak; Kurtarıcımız'ın sözleriyle görüldüğü gibi, *(Matta* XIX. 28), *Yenilenmede benim arkamdan gelmiş olan sizler, İnsan Oğlu izzetinin tahtında oturduğu vakit, oniki taht üzerine oturacaksınız;* ve Aziz Paulus'un şu sözleriyle *(Efeslilere Mektup* VI. 15) *Selamet İncilinin hazırlığı ile ayaklarınızı giydirmiş olarak.*

Onun, balık avlamaya, mayaya ve tohuma benzetilmesinden. Ve aradaki bu zaman, Kurtarıcımız tarafından, balık avlamaya, yani, insanları itaate kazanmaya benzetilir, fakat zorlama ve cezalandırma ile değil, ikna yoluyla: bu nedenle, havarilerine, onları şu kadar sayıda Nemrut, *insan avcısı* değil; fakat *insan balıkçısı* yapacağını söylemiştir. Bu zaman, mayaya, tohum ekilmesine ve bir hardal tohumu tanesinin çoğalmasına da benzetilir; ve böylece, o zaman boyunca, fiili bir saltanat olamaz. Mesih'in vekillerinin işi, İncil'i öğretmek; yani, Mesih'i ilan etmek ve onun ikinci gelişi için hazırlık yapmaktır; Vaftizci Yahya'nın vaazlarının, onun ilk gelişi için bir hazırlık olması gibi.

İmanın doğasından. Yine, bu dünyada Mesih'in vekillerinin görevi, insanları, Mesih'e inandırmak ve iman ettirmektir; ancak, iman zorlama veya buyurma ile ilişkili olmadığı gibi, bunlara bağlı da değildir; iman, akıldan veya insanların zaten inandıkları bir şeyden çıkarılan argümanların kesinliğine veya olasılığına dayanır. Dolayısıyla, bu dünyada Mesih'in vekilleri, söyledikleri şeye inanmadığı veya onu reddettiği için bir insanı cezalandırma yetkisine bu sıfatla sahip değillerdir; bu sıfatla böyle bir yetkiye sahip değillerdir diyorum; fakat onlar, siyasi kurumlaşma yoluyla, cismani egemenlik yetkisine sahipseler, o zaman, yasalarına herhangi bir

itirazı meşru biçimde cezalandırabilirler: ve Aziz Paulus, kendisi hakkında ve diğer İncil vaizleri hakkında, açıkça şöyle diyor *(Korintoslulara İkinci Mektup* I. 24), *Biz sizin inancınız üzerinde hâkimiyet sahibi değiliz, sadece sevincinizin yardımcılarıyız.*

Mesih'in cismani hükümdarlara bıraktığı yetkiden. Mesih'in vekillerinin bu dünyada buyurma hakkına sahip olmadıklarını gösteren bir başka delil, Mesih'in, Hıristiyan veya kâfir bütün hükümdarlara bıraktığı meşru yetkiden alınabilir. Aziz Paulus der ki *(Koloselilere Mektup* III. 20) *Çocuklar, her şeyde ebeveynlerinize itaat edin; çünkü bu Rabb'in hoşuna gider:* ve (mısra 22) *Hizmetkârlar, her şeyde efendilerinize itaat edin; dalkavuklar gibi, göze görünsün diye yapılan işle değil, fakat Tanrı'dan korkarak hulus-i kalp ile;* bu sözler, efendileri kâfir olanlara hitaben söylenmiştir; ve yine de, onlara *her şeyde* itaat etmeleri buyurulmaktadır. Yine, hükümdarlara itaat ile ilgili olarak (*Romalılara Mektup* XIII. ilk altı mısra), *yüksek makamlara tabi olmaya* teşvik ederek, şöyle diyor, *Tanrı'dan gelmeyen iktidar yoktur;* ve *sadece onların gazabının korkusuyla değil, vicdan uğruna da onlara tabi olmamız gerekir.* Ve Aziz Petrus (*Petrus'un Birinci Mektubu* II. 13, 14, 15), *Rab uğrunda her beşeri nizama, gerek hepsine faik olduğundan krala; gerek valilere, kötülük yapanların cezalandırılması ve iyilik yapanların methi için onun tarafından gönderilmiş olduklarından, tabi olun; çünkü Tanrı'nın iradesi böyledir.* Ve yine Aziz Paulus *(Titus'a Mektup* III. 1), *Hükümdarlara ve hükümetlere tabi olmayı ve yargıçlara itaat etmeyi hatırlat onlara.* Aziz Petrus ve Aziz Paulus'un burada bahsettikleri bu hükümdarlar ve hükümetler hep kâfir idiler: dolayısıyla, Tanrı'nın üzerimizde egemenlik gücü verdiği Hıristiyan hükümdarlara daha da fazla itaat etmeliyiz. Pekiyi o halde, üyesi olduğumuz ve koruma beklediğimiz devletin kralının veya başka bir egemen temsilcisinin buyruğuna aykırı bir şey yapmamızı isterse, Mesih'in herhangi bir vekiline nasıl itaat edebiliriz? İşte bundan dolayı, Mesih bu dünyadaki vekillerine, ayrıca cismani otorite sahibi olmadıkları sürece, diğer insanlara buyurma yetkisi bırakmamıştır.

Hıristiyanlar zulümden kaçınmak için ne yapabilirler. Fakat, denilebilir ki, bir kral, veya bir meclis, veya bir başka egemen kişi, Mesih'e inanmamızı yasaklarsa ne olacak? Buna şu cevabı veririm, böyle bir yasaklama hükümsüzdür; çünkü inanç ve inançsızlık asla insan buyruklarından gelmez. İnanç, insanın, ödüller vaad ederek veya işkence

tehditleri savurarak veremeyeceği veya geri alamayacağı bir ilahi lütuftur. Fakat yine sorulabilir, meşru hükümdarımız, inanmadığımızı dilimizle söylememizi emrederse ne olacak; böyle bir emre uymalı mıyız? Dille ikrar, sadece dışsal bir şey olup, itaatimizi ifade etmekte kullandığımız herhangi bir başka jestten farklı değildir; ve burada bir Hıristiyan, kalbinde Mesih'e olan inancını sağlam tutarak, peygamber Elişa'nın Suriyeli Naaman'a tanıdığı özgürlüğün aynısına sahiptir. Naaman kendi kalbinde İsrail'in Tanrısı'na itaat etmişti; zira şöyle diyordu *(2. Krallar* V. 17, 18) *Bu kulun, artık, diğer ilahlara değil, sadece Rabb'e adaklar ve kurbanlar sunacaktır. Fakat Rab şu hususta kulunu bağışlasın, benim efendim tapınmak için Rimmon evine girdiği ve benim elime dayandığı vakit, Rimmon evinde ben de eğiliyorum: Rimmon evinde eğildiğimde Rab bu kulunu bağışlasın.* Peygamber buna izin verdi ve *Selametle git* dedi ona. Şurada Naaman kalbinde inanıyordu; fakat, Rimmon putu önünde eğilerek, gerçek Tanrı'yı inkâr etmiş oluyordu, sanki dudaklarıyla inkâr etmiş gibi. Fakat o halde, Kurtarıcımız'ın şu sözüne ne diyeceğiz, (*Matta* X. 33) *Her kim insanların önünde beni inkâr ederse, ben de onu gökteki Babam önünde inkâr edeceğim.* Bu söze şunu diyebiliriz, Naaman gibi bir uyruğun, kendi başına değil, ülkesinin yasaları gereğince yaptığı ve egemenine itaat için yapmaya zorlandığı bir eylem, onun değil, egemeninin eylemidir; ve bu durumda, insanların önünde Mesih'i inkâr eden o değil, onun yöneticisi ve ülkesinin kanunudur. Eğer herhangi bir kimse, bu düşüncenin gerçek ve sahici Hıristiyanlığa aykırı olduğunu iddia ederse; ona sorarım, herhangi bir Hıristiyan devlette kalben Muhammed'in dininden olan bir uyruk olması halinde ve egemen, ona, Hıristiyan kilisenin kutsal ayininde bulunmasını emreder ve bulunmazsa onu öldüreceğini söylerse; acaba bu Muhammedi, meşru hükümdarının emrine uymaktansa, vicdanen bu nedenden ötürü ölmeye razı mı olmalıdır? Eğer, ölmeye razı olmalıdır diyorsa, o zaman özel kişilerin, doğru veya yanlış kendi dinlerini savunmak uğruna hükümdarlarına başkaldırmasına müsaade ediyor demektir: itaat etmelidir diyorsa, o zaman da, bir başkasına müsaade etmediği bir şeyi kendine müsaade ediyor demektir ki bu, Kurtarıcımız'ın şu sözlerine aykırıdır, (*Luka* VI. 31) *İnsanların sana ne yapmalarını istersen, sen de onlara onu yap;* ve ayrıca, Tanrı'nın tartışmasız ebedi yasası olan doğa yasasına da aykırıdır, *Sana yapılmasını istemediğin bir şeyi, sen de başkasına yapma.*

Şehitler hakkında. Fakat o halde, Kilise tarihinde okuduğumuz bütün o şehitler için, canlarını gereksiz yere feda ettiklerini mi söyleyeceğiz? Buna cevap vermek için, bu yüzden ölüme mahkûm edilen kişiler arasında ayrım yapmalıyız: bunlardan bazıları, Mesih’in krallığını açıkça öğretmek ve ilan etmek için bir görev almışlardır; diğerleri ise, böyle bir göreve sahip değildiler ve onlardan istenilen tek şey iman etmek idi. Birinciler, İsa Mesih’in kıyam edildiğine tanıklık ettikleri için ölüme mahkûm edilmişler ise, gerçek şehitlerdir; çünkü bir *şehit* demek, (kelimenin doğru anlamına göre) İsa Mesih’in dirilişinin bir şahidi demektir; onunla yeryüzünde konuşmuş ve onu kıyam ettikten sonra görmüş olanlar dışında hiç kimse, böyle bir şahit olamaz: zira bir şahit, şehadet ettiği şeyi görmüş olmalıdır, yoksa şehadeti geçerli değildir. Sadece böyle kimselerin, doğru anlamda Mesih’in şehitleri olarak anılabileceği, Aziz Petrus’un şu sözlerinden bellidir, (*Resullerin İşleri* I. 21, 22) *İmdi, Rab İsa’nın aramıza girip çıktığı bütün zamanda, Yahya’nın vaftizinden başlayıp bizden alınıp yukarı çıkarıldığı güne kadar yanımızda bulunan adamlardan biri, onun kıyamına bizimle birlikte bir şehit* (yani bir şahit) *olmak gerekir:* burada görebiliriz ki, İsa’nın kıyamının gerçekliğine, yani, İsa’nın Mesih olduğu şeklindeki Hıristiyan dininin bu temel taşının gerçekliğine şahit olacak kişi, onunla konuşmuş ve onu, kıyamından önce ve sonra görmüş bir yandaş olmalıdır; ve dolayısıyla, onun ilk yandaşlarından biri olmak gerekir: oysa, böyle olmayan kişiler, sadece seleflerinin söylediği şeye şahit olabilirler, ve başkalarının şehadetinin şahitleridir; ve ikincil şehitler veya Mesih’in şahitlerinin şehitleridirler sadece.

Kurtarıcımız’ın hayatının hikâyesinden ve Havarilerin İşleri ve Mektupları’ndan kendi başına çıkardığı veya özel bir kişinin otoritesine dayanarak inandığı her düşünceyi savunmak uğruna, cismani devletin yasalarına ve otoritesine karşı gelecek bir kimse, Mesih’in bir şehidi veya onun şehitlerinin bir şehidi olmaktan çok uzaktır. Uğrunda ölünecek ve saygıdeğer bir ada layık olan tek bir inanç vardır: *İsa Mesihtir;* yani, bizi günahtan kurtarmış olan ve geri dönerek görkemli krallığında bize kurtuluş ve ebedi hayat verecek olandır. Din adamlarının hırsına veya çıkarına hizmet eden her akide için ölmek gerekmez; ayrıca, şehidi şehit kılan, şahidin ölümü değil, şehadetin kendisidir: çünkü kelimenin anlamı, şehadeti için ölüme mahkûm edilsin veya edilmesin, şehadet eden kimsedir.

Ayrıca, bu temel inancı vaaz etmek için gönderilmiş olmayan ve, ya doğrudan Mesih'in ya da dolaylı olarak onun havarileri, yandaşları veya bunların haleflerinin bir şahidi ve dolayısıyla bir şehidi olsa bile, kendi yetkisiyle bu işi üstlenen bir kimse, bu nedenden ötürü ölmek zorunda değildir; bunu yapması kendisinden istenmediği için, bu işin onun ellerinde olması gerekmez; ayrıca böyle bir kimse, onu asla görevlendirmemiş olanlardan beklediği ödülü almaz ise, şikâyet etmemelidir. Dolayısıyla, Mesih bedende gelmiştir düşüncesini vaaz etmek için yetkisi olmayan hiç kimse, ne birinci ne de ikinci dereceden bir şehit olamaz; yani, sadece kâfirlerin ihtidası için gönderilenler şehit olabilir. Zira hiç kimse, zaten inanan ve bu nedenle şahite ihtiyacı olmayan birisi için şahit değildir; sadece, onu inkâr eden, ondan şüphe eden veya onu işitmemiş olanlara bir şahit olabilir. Mesih, havarilerini ve yetmiş yandaşını vaaz yetkisiyle gönderdi; bütün inananları göndermedi. Ve onları, inançsızlara gönderdi; *seni kurtlar arasına koyun gibi gönderiyorum (Matta* X. 16) diyor; diğer koyunlara koyun olarak değil.

Onların yetki konularından delil. Son olarak, onların İncil'de gösterilen yetki konularından hiçbiri, cemaat üzerinde herhangi bir otorite içermez.

Vaaz etmek; İlk olarak şunu görüyoruz ki (*Matta* X. 6, 7) oniki havari *İsrail evinin yitik boyunlarına* gönderildi ve onlara, *Tanrı'nın krallığının yakın olduğunu* vaaz etmeleri buyuruldu. Şimdi, vaaz etmek[160], köken olarak, bir tellal, müjdeci veya bir başka görevlinin, bir kralın halk önünde ilan edilmesinde yaptığı iştir. Fakat bir tellal, herhangi bir kimseye emir vermek hakkına sahip değildir. Yetmiş yandaş ise, *hasadın Efendileri olarak değil emekçileri* olarak gönderilmiştir *(Luka* X. 2); ve *Tanrı'nın krallığı yakında üzerinize gelecek* (mısra 9) diye söylemeleri buyurulmuştur; ve burada krallıkla kastedilen, lütuf krallığı değil, izzet krallığıdır; zira, onları kabul etmeyen şehirlere, *o gün Sodom bile böyle bir şehirden daha az ıstırap çekecektir* diye ihtar etmeleri buyurulmuştur. Kurtarıcımız ise, yer önceliği talep eden yandaşlarına, görevlerinin hizmet etmek olduğunu söylemiştir *(Matta* XX. 28), *Nitekim İnsan Oğlu kendisine hizmet edilmeye değil, hizmet etmeye geldi.* Dolayısıyla vaizler, krallık değil, hizmet yetkisine sahiptirler: *Efendi diye çağrılmayın*, der Kurtarıcımız (*Matta* XXIII. 10) *zira sizin ve hatta Mesih'in efendisi tektir.*

Ve öğretmek; Onların bir başka yetki konusu, *Bütün milletlere öğretmek*'tir; *Aziz Matta* XXVIII. 19 veya *Aziz Markos* XVI. 15'te belirtildiği gibi; *Dünyanın her yerine gidin ve İncil'i bütün hilkate vaaz edin.* Dolayısıyla öğretmek ve vaaz etmek aynı şeydir. Zira bir kralın gelişini ilan edenler, eğer insanların ona itaat etmelerini istiyorlarsa, onun hangi hakla geldiğini de bildirmelidirler: Aziz Paulus'un, Selanikli Yahudilere yaptığı gibi *(Resullerin İşleri* XVII. 2, 3), *üç Sebt günü boyunca, Mesih'in acı çektiğini ve ölülerin içinden kıyam ettiğini ve bu İsa'nın Mesih olduğunu anlatarak, onlarla Kutsal Kitaplar hakkında konuştu.* Fakat, Eski Ahit'ten hareketle, İsa'nın Mesih (yani kral) olduğunu ve ölülerin içinden kıyam ettiğini öğretmek demek, insanların, buna inandıktan sonra, kendi egemenlerinin yasaları ve buyrukları hilafına, onlara bunu söyleyenlere itaat etmeleri gerektiği demek değildir; buna inanan insanlar, o anki hükümdarlarına itaatle, sabır ve iman içinde, Mesih'in gelişini beklemelidirler.

Vaftiz etmek; Onların bir başka yetki konusu da, *Baba'nın, ve Oğul'un, ve Kutsal Ruh'un adına vaftiz etmek*'tir. Vaftiz nedir? Suya daldırmak. Fakat, herhangi bir şey adına bir insanı suya daldırmak nedir? Vaftizin anlamı şudur. Vaftiz edilen kişi, eskiden, Yahudiler üzerinde saltanat sürdüğü vakit Musa ve yüksek rahipler tarafından temsil edilen Tanrı'nın ve bizi günahtan kurtarmış olan ve kıyametten sonraki ebedi krallığında Babasının kişiliğini beşeri tabiatı içinde temsil edecek olan, Tanrı'nın Oğlu, Tanrı ve İnsan, İsa Mesih'in sadık bir uyruğu ve yeni bir insan olmanın bir işareti olarak suya daldırılır veya yıkanır; ve o krallığa tek ve emin yol olarak, bizi oraya götürecek kılavuzlar olarak geride bırakılmış olan, Baba'nın ve Oğul'un ruhunun yardımcı olduğu, havarilerin öğretisini tanımak için. Bu, vaftizdeki vaadimiz olduğuna; ve dünyevi hükümdarların otoritesi kıyamet gününe kadar devam edeceğine göre; zira bu husus, Aziz Paulus'un şu sözleriyle açıkça teyit olunmaktadır (*Korintoslulara Birinci Mektup* XV. 22, 23, 24), *Âdem'de nasıl herkes öldüyse, Mesih'te de herkes dirilecektir. Fakat herkes kendi sırasına göre, ilk önce Mesih, ve sonra da onun gelişinde Mesih'inkiler; sonra, bütün yönetim ve bütün yetki ve iktidarı iptal edip krallığı Tanrı'ya, Baba'ya teslim ettiğinde, dünyanın sonu gelecektir:* böylece açıkça görünüyor ki, vaftizde, kendi üzerimizde, bu hayattaki bütün dışsal eylemlerimizi yönetecek bir başka otorite koymuş

olmuyoruz; sadece, ebedi hayata giden yolda rehberimiz olarak, havarilerin öğretisini kabul etmeye söz veriyoruz.

Günahları bağışlamak ve tutmak. Çözme ve *bağlama* yetkisi de denilen ve bazen *gökyüzü krallığının anahtarları* olarak anılan, *günahların bağışlanması ve tutulması* yetkisi, vaftiz etme veya vaftiz etmeyi reddetme yetkisinin bir sonucudur. Zira vaftiz, Tanrı'nın krallığına; yani, ebedi hayata; yani, günahın affına kabul edilecek olanların bağlılık ayinidir; ebedi hayat, insanların günahları nedeniyle nasıl yitirilmiş ise, bu günahların bağışlanmasıyla geri alınır. Vaftizin amacı, günahların bağışlanmasıdır: ve bu nedenle Aziz Petrus, Şavuot günündeki vaazıyle ihtida etmiş olanlar, kendisine, ne yapmaları gerektiğini sordukları vakit, *günahların bağışlanması için nedamet getirmelerini ve İsa adına vaftiz edilmelerini* öğütledi (*Resullerin işleri* II. 38). Dolayısıyla, vaftiz etmek, insanların Tanrı'nın krallığına kabulünü ilan etmek olduğuna; ve vaftiz etmeyi reddetmek de, dışlanmanın ilanı demek olduğuna göre; insanları onun dışında veya içinde ilan etmek yetkisi de, aynı havarilere ve onların vekillerine ve haleflerine verilmiştir. Dolayısıyla, Kurtarıcımız, *Kutsal Ruh'u alın* diyerek (*Yuhanna* XX. 22), onlar üzerine üfledikten sonra, izleyen mısrada ekler, *Sizler her kimin günahlarını bağışlarsanız, bu günahlar bağışlanmış olur; ve her kimin günahlarını tutarsanız, Bu günahlar tutulmuş olur.* Bu sözlerle, insanın yüreğini ve nedamet ve[4]ihtidasının sahiciliğini bilen Tanrı'nın bağışlaması veya bağışlamaması gibi; düpedüz ve mutlak olarak, günah bağışlama veya tutma yetkisi verilmiş değildir; ancak şartlı olarak, nadimlere: ve bu bağışlama, veya affetme, eğer affedilen kişinin nedameti sahte ise, affedilen kişiye yönelik bir başka işlem veya hüküm olmaksızın, geçersiz olur ve günahtan kurtuluş bakımından hiçbir etkisi olmaz, fakat tersine o kişinin günahını ağırlaştırır. Bu nedenle, havariler ve onların halefleri, sadece harici nedamet işaretlerini izleyeceklerdir; bunlar varsa, bağışlamayı reddetmek yetkisine sahip değillerdir; fakat bu işaretler yoksa, bağışlamak yetkisine sahip değillerdir. Aynı şey, vaftizde de görülebilir: zira havariler, ihtida etmiş bir Yahudi veya paganın affedilme isteğini geri çevirme yetkisine sahip olmadıkları gibi, nedamet getirmemişleri affetme yetkisine de sahip değildiler. Fakat, hiç kimse, bir başkasının nedametinin sahiciliğini, riyakârlığa tabi sözleri ve eylemlerinden alman harici işaretler dışında idrak edemeyeceğine göre; bir

başka soru ortaya çıkıyor, bu işaretlerin sahiciliğine karar verecek olan yargıç kimdir? Bu soru, bizzat Kurtarıcımız tarafından cevaplanmaktadır; *Eğer kardeşin senin hakkını çiğnerse, ona git ve sadece ikiniz arasında, ona yanlışını söyle; eğer seni dinlerse, kardeşini kazanırsın. Fakat seni dinlemezse, yanına bir veya iki kişi daha al. Onları da dinlemezse, Kilise'ye söyle; fakat Kilise'yi dinlemeyi de reddederse, o senin için bir kâfir ve bir vergi mültezimi gibi olsun (Matta* XVIII. 15, 16, 17). Buradan açıkça görülüyor ki nedametin sahiciliğine karar vermek yetkisi, herhangi bir kişiye değil, Kilise'ye, yani, müminler cemaatine, veya onların temsilcilerine aittir. Fakat, karar verme yanında, hükmün ilan edilmesi de gereklidir. Bu ise, daima, sözcü olarak Kilise'nin havarisine veya bir başka Kilise babasına aittir; ve Kurtarıcımız onsekizinci mısrada bundan bahseder, *Yeryüzünde bağladığınız her şey, gökyüzünde de bağlanmış olacaktır; ve yeryüzünde çözdüğünüz her şey, gökyüzünde de çözülmüş olacaktır.* Aziz Paulus'un icraatı buna uygundu, *Korintoslulara Birinci Mektup* V. 3, 4, 5'te dediği gibi, *Çünkü ben, bedence gaip fakat ruhça hazır olarak, bunu böylece işlemiş olan adama, hazırmışım gibi, zaten hüküm verdim; Efendimiz İsa Mesih'in adıyla ve kudretiyle, siz ve benim ruhum bir araya toplandığı vakit, böyle bir adamın Şeytan'a teslim edilmesine hükmettim;* yani, bu adamın, günahları affedilmemiş bir insan olarak, Kilise'den atılmasına. Paulus burada hükmü ilan ediyor; fakat, Aziz Paulus orada bulunmadığı için, cemaatin önce davayı dinlemesi ve daha sonra onu mahkûm etmesi gerekiyordu. Fakat aynı babda (mısra 11, 12) böyle bir olayda hüküm verme yetkisi daha açık bir şekilde meclise verilmektedir: *Fakat kardeş denilen biri bir zani, vs. olursa, onunla yoldaşlık etmemeyi, hatta böyle biriyle yemek yememeyi şimdi size yazdım. Çünkü dışarda olanlara hükmetmek ne vazifem? Siz içerdekilere hükmetmez misiniz?* Dolayısıyla, bir insanı Kilise'den atan karar havari veya kilise babası tarafından ilan edilirdi; fakat davanın gerekçesi hakkında karar verme yetkisi Kilise'de idi, yani, kralların ve devlette egemen otoriteye sahip olan kişilerin ihtidasından önceki zamanlarda, aynı şehirde yaşayan Hıristiyanların birliğinde idi: mesela Korinthos'ta, Korinthoslu Hıristiyanlar cemaatinde.

Aforoz üzerine. Anahtarlar kudretinin, insanları Tanrı'nın krallığından atmakta kullanılan kısmı, *aforoz* denilen şeydir; ve *aforoz etmek*, köken olarak, *ἀποσυνάγωγον ποιειν* [*aposunagogon poiein* -Çev.] yani *sinagogdan*

dışarı atmak'tır; yani, kutsal ayin yerinden dışarı; cüzamlıların, Musa'nın kanunuyla, rahip tarafından temiz oldukları ilan edilene kadar, İsrail cemaatinden ayrı tutulmaları gibi, fikir bakımından bulaşıcı olduğunu düşündükleri bir kimseyi sinagogdan atmak şeklindeki Yahudi âdetinden alınmış bir kelime.

Cismani iktidar olmadan aforozun amacı. Henüz cismani iktidar ile takviye edilmiş değilken aforozun amacı ve etkisi, aforoz edilmemiş olanları, edilmiş olanlardan uzakta tutmak idi. Asla Hıristiyan olmamış kişileri pagan olarak damgalamak yeterli değildi; çünkü böyleleriyle yemek ve içmek serbest idi; aforoz edilmiş kişilerle ise, serbest değildi; bu, Aziz Paulus'un *Korintoslulara Birinci Mektup* V. 9, 10, vd.'deki sözlerinden de anlaşılmaktadır; Paulus, daha önce, *zaniler ile bir arada olunmasını* yasaklamıştı; fakat bu, dünyadan ayrılmaksızın mümkün olamayacağı için, bu yasağı, kendi din kardeşleri içinden çıkan zaniler ve diğer kötü insanlarla sınırladı; *böyle birisiyle,* der, birlikte olunmamak, *hatta yenilip içilmemelidir.* Ve bu, Kurtarıcımız tarafından söylenen şu söz gibidir (*Matta* XVIII. 17*), O size bir kâfir ve bir vergi mültezimi gibi olsun.* Zira, devlet gelirlerini toplayan ve tahsil eden kişiler anlamına gelen mültezimler, vergi ödeyecek olan Yahudiler tarafından öylesine sevilmiyordu ki, *mültezim* ve *günahkâr* onlar arasında aynı şey kabul ediliyordu: hatta o kadar ki, Kurtarıcımız, onu ihtida ettirmek için de olsa, bir mültezim olan Zakkeus'un davetini kabul ettiğinde, ona, bunun bir suç olduğunu söyleyip itiraz ettiler. Dolayısıyla, Kurtarıcımız *kâfir'e, mültezimi* eklediğinde, aforoz edilmiş bir kimse ile yiyip içmelerini yasakladı.

Böylelerini, sinagoglarından veya toplantı yerlerinden dışarda tutmaya gelince, ister Hıristiyan ister pagan olsun, sadece o yerin sahibi bu yetkiye sahipti. Bütün bu yerler, hak gereği, devletin denetiminde olduğu için; aforoz;¿edilen de, hiçbir zaman vaftiz edilmemiş olan da, cismani yöneticinin izniyle bu yerlere girebilirdi; tıpkı Paulus'un, ihtidasından önce, yüksek rahibin izniyle, erkek ve kadın Hıristiyanları yakalamak ve onları bağlayıp Yeruşalim'e götürmek için, onların Şam'daki sinagoglarına girmesi gibi *(Resullerin İşleri* IX. 2).

Aforozun bir mürted üzerinde hükmü yoktu. Buradan şu anlaşılıyor ki, cismani iktidarın Kilise'ye baskı yaptığı veya yardım etmediği bir yerde mürted olan bir Hıristiyan üzerinde, aforozun, ne bu dünyada zarar, ne de korkutma yoluyla, hiçbir etkisi yoktu; korkutma yoluyla etkisi yoktu, çünkü

o artık bir mümin değildi; zarar yoluyla da etkisi yoktu, çünkü böylece dünya nimetlerine geri dönmüştü; ve gelecek dünyada, hiçbir zaman inanmamış olanlara göre daha kötü bir durumda olmayacaktı. Zarar daha ziyade Kilise'ye gelirdi, çünkü dışarı attığı kişiler, böylece, kötülüklerini daha cüretkâr bir biçimde icra etmeye tahrik edilmiş olurlardı.

Aforoz sadece müminler üzerinde hüküm ifade ederdi. Bu nedenle, aforoz sadece, İsa Mesih'in hem ölüler hem de diriler üzerinde saltanat ve hüküm sürmek için ihtişam içinde geri döneceğine inanmış olanlar üzerinde hüküm ifade ederdi ve, aforoz yoluyla, günahları tutulmuş olanların, yani, Kilise tarafından aforoz edilmiş olanların onun krallığına girmeleri engellenmiş olurdu. İşte bu yüzden Aziz Paulus, aforoz için, aforoz edilmiş kişinin Şeytan'a teslim edilmesidir der. Zira, Mesih'in krallığı dışındaki bütün diğer krallıklar, Şeytan'ın krallığı adı altında toplanır. Müminler, aforoz edilmiş halde durdukları, yani, günahlarının bağışlanmadan kaldığı bir vaziyette bulundukları sürece işte bundan korkarlar. Buradan anlayabiliriz ki, Hıristiyan dininin cismani iktidar tarafından tasvip edilmediği dönemde, aforoz, sadece davranışların düzeltilmesi için kullanılırdı, düşünce yanlışlarının değil: çünkü bu öyle bir cezadır ki, sadece inananlar ve Kurtarıcımız'ın dünyaya hükmetmek için geri gelmesini bekleyenler ona duyarlı olabilirdi; ve buna inananların da kurtuluş için doğru yaşamak dışında bir düşünceye ihtiyaçları yoktu.

Aforoz hangi suçlar için vardır. Aforoz haksızlık için vardır; mesela *(Matta* XVIII), Eğer kardeşin [*din kardeşin* -Çev.] hakkını çiğnerse, kendi aranızda bunu ona söyle; daha sonra şahitlerle birlikte; en sonunda Kilise'ye söyle; ve yine itaat etmezse, *O sana bir kâfir ve bir vergi mültezimi gibi olsun.* Aforoz, rezilane bir hayat için vardır, mesela *(Korintoslulara Birinci Mektup* V. 11) *Kardeş denilen biri bir zani veya açgözlü, veya bir putperest, veya bir ayyaş, veya bir gasıp olursa, böyle biriyle yemek yemeyeceksin.* Ancak, *İsa'nın Mesih olduğu* temel inancına bağlı olan bir kimseyi, bu temel görüşün yıkılmasına yol açmayan başka bir görüş farklılığından dolayı aforoz etmek için, ne Kutsal Kitap'ta bir yetki, ne de havarilerde bir emsal görülmemektedir. Aslında, Aziz Paulus'ta (*Titus'a Mektup* III. 10) aksine işaret ediyor gibi görünen bir metin vardır; *Mutezil olan bir kimseyi, birinci ve ikinci ihtardan sonra reddet.* Zira bu *mutezil ("heretic"),* Kilise'nin bir üyesi olduğu halde, Kilise'nin yasaklamış olduğu kişisel bir görüşü savunan kişi demektir: ve Aziz Paulus, Titus'a,

böyle birini birinci ve ikinci ihtardan sonra *reddetmesini* öğütlüyor. Fakat *reddetmek (“reject”),* burada, o kişiyi *aforoz etmek* değil; sadece kendisi tarafından ikna edilecek birisi olarak *ona ihtar etmeyi bırakmak, onu yalnız bırakmak, onunla artık tartışmamak* anlamına gelir. Ayni havari der ki (*Timoteos’a İkinci Mektup* II. 23) *Akılsızca ve cahilce sorulardan kaçın:* buradaki *kaçınmak* kelimesi ve daha önceki *reddetmek*, orijinalde, *παραιτο* [*paraitou* -Çev.]: fakat akılsızca sorulardan aforoz olmaksızın da kaçınılabilir. Yine *(Titus’a Mektup* III. 9), *akılsızca sorulardan kaçın* ifadesinde orijinaldeki *περιίστασο* [*peristaso* -Çev.] *(bir kenara koymak),* daha önceki *reddetmek* kelimesiyle eşdeğerlidir. Temel inanca bağlı olan müminlerin, muhtemelen iyi ve dindar bir vicdandan kaynaklanan kendilerine ait bir ekleme yüzünden Kilise’den atılmalarını desteklemek için kullanılabilecek başka bir ifade yoktur. Tersine, böylesi ihtilaflardan sakınılmasını emreden bütün kısımlar, her küçük görüş ayrılığı için bir karar vererek, insanları gereksiz bir vicdani yük altına girmeye zorlayan veya onları, Kilise’nin birliğinden ayrılmaya tahrik eden yeni yeni inanç akideleri yaratmamaları için, Timoteos ve Titus gibi kilise babalarına öğüt olarak yazılmıştır. Aziz Petrus ve Aziz Paulus, *Galyalılara Mektup* II. 1 l’de okuyabileceğimiz gibi, aralarındaki ihtilaf büyük olduğu halde, yekdiğerini Kilise’den atmadılar. Bununla beraber, havariler çağında, buna riayet etmeyen kilise babaları da vardı; mesela Diotrefis (*Yuhanna’nın Üçüncü Mektubu,* 9, vd.), kendi kibri yüzünden, Aziz Yuhanna’nın Kilise’ye kabullerini uygun bulduğu kişileri Kilise’den atmıştır, işte, kibir ve ihtiras Mesih’in Kilisesi’ne bu kadar erken girdi.

Aforoza tabi kişiler. Bir kimsenin aforoz edilebilmesi için, bazı şartlar gereklidir; ilk olarak, onun aforoz edilme nedenini yargılama yetkisine sahip bir topluluğun, yani, bir meşru meclisin, yani, bir Hıristiyan Kilisesi’nin üyesi olmalıdır. Zira cemaat yoksa, aforoz da olamaz; yargılama yetkisi yoksa, hüküm verme yetkisi de olamaz.

Buradan şu sonuç çıkar ki bir Kilise bir başka Kilise tarafından aforoz edilemez: zira, ya yekdiğerini aforoz etmek için eşit yetki sahibidirler, ki bu durumda aforoz ne disiplin ne de bir otorite eylemi olmayıp hizipleşme ve sevginin bitmesidir sadece; ya da biri diğerine o kadar tabidir ki, her ikisi de tek bir sese sahiptir; ve bu durumda tek bir Kilise olurlar; ve aforoz edilen kısım artık bir Kilise değil, dağınık durumda bireylerdir sadece.

Aforoz hükmü, aforoz edilen kişiyle birlikte olunmaması ve hatta onunla yemek bile yenmemesi için bir öğüt içerdiğinden, bir egemen hükümdar veya meclis aforoz edilirse, hüküm geçerli değildir. Zira bütün uyruklar, doğa yasası gereği, talep ettiğinde kendi egemenlerinin yanında ve huzurunda olmakla yükümlüdürler; ayrıca, onu, ister adi ister mukaddes olsun, hâkimiyeti altındaki herhangi bir yerden süremezler; onun izni olmadan, onun hâkimiyetinden çıkamazlar; ve hele, onları bu şerefe çağırdığı vakit, onunla yemek yemeyi reddedemezler. Diğer hükümdarlar ve devletlere gelince, bunlar tek ve aynı topluluğun kısımları olmadıklarından, aforoz edilmiş devletle birlikte olmaktan kaçınmaları için başkaca bir hükme gerek yoktur: çünkü devletin kurulması, çok sayıda insanı bir cemaat içinde toplarken, bir cemaati de diğerlerinden ayırır: bu nedenle, kralları ve devletleri ayrı tutmak için aforoz gerekmez; politikanın kendi doğasında zaten varolan dışında bir etkisi de yoktur, meğerki hükümdarları yekdiğeriyle savaş etmeye kışkırtmak için olsun.

İster Hıristiyan ister pagan olsun kendi egemeninin yasalarına uyan bir Hıristiyan uyruğun aforoz edilmesi de geçersizdir. Zira eğer *İsa'nın Mesih olduğuna* inanıyorsa, *Tanrı'nın Ruhu'na sahiptir* (*Yuhanna'nın Birinci Mektubu* V. 1): *ve Tanrı onda yaşar ve o da Tanrı'da (Yuhanna'nın Birinci Mektubu* IV. 15). Tanrı'nın ruhuna sahip olan; Tanrı'da yaşayan; Tanrı'nın da onda yaşadığı bir kimseye, insanların aforozu hiçbir zarar vermez. Bu nedenle, İsa'nın Mesih olduğuna inanan bir kimse, aforoz edilmiş kişilere yönelik bütün tehditlerden uzaktır. Buna inanmayan Hıristiyan değildir. Dolayısıyla gerçek ve yapmacıksız bir Hıristiyan aforoza tabi değildir: ikiyüzlülüğü davranışlarıyla belli olana kadar, yani, davranış kuralı olan ve Mesih ve onun havarilerinin uymamızı emrettikleri egemeninin yasasına aykırı hareket edinceye kadar, Hıristiyan olduğunu söyleyen bir kimse de aforoza tabi değildir. Çünkü Kilise, davranışları, sadece dışsal eylemlerle yargılayabilir ve bu eylemler de, devletin yasasına karşı olmadıkça, asla yasadışı olamaz.

Bir insanın babası, veya anası, veya efendisi, aforoz edilirse, çocukların onlarla birlikte olmaları ve onlarla yemek yemeleri yasak değildir: çünkü bu, büyük çoğunlukla, yiyecek bulma imkânı olmamasından ötürü, onları aç kalmaya mahkûm etmek; ve, havarilerin düsturuna aykırı olarak, onları, ebeveynlerine ve efendilerine itaat etmemeye mezun kılmak olurdu.

Özet olarak, aforoz yetkisi, Kilise havarileri ve babalarının Kurtarıcımız'dan aldıkları yetkinin amacını aşmamalıdır; bu yetki ise, buyurma ve zorlama ile yönetmek değil, insanları gelecek dünyada kurtuluş yolunda öğretmek ve yönlendirmektir. Herhangi bir bilim dalında bir usta, kurallarını uygulamayı inatla ihmal eden bir öğrencisini nasıl terkedebilir, fakat onu adaletsizlikle suçlayamaz ise, çünkü öğrenci ona itaat etmekle hiçbir zaman yükümlü değildir; aynı şekilde, Hıristiyan düşüncesinin bir öğretmeni de, Hıristiyan ilkelerine uygun olmayan bir hayat sürmekte inat eden taraftarlarını terkedebilir; fakat ona haksızlık yaptıklarını söylemez, çünkü ona itaat etmekle yükümlü değillerdir. Bundan şikâyet edecek bir öğretmene, Tanrı'nın Samuel'e verdiği şu cevap verilebilir, (*1. Samuel* VIII. *7) Onlar seni değil, beni reddettiler.* Dolayısıyla, bir Hıristiyan devlet veya hükümdarın yabancı bir otorite tarafından aforoz edilmesinde olduğu gibi, aforoz cismani iktidarın desteği yoksa geçersizdir; ve dolayısıyla korkuya dayalı yaptırımdan yoksundur. *Fulmen excommunicationis,* yani *aforozun yıldırımı* ifadesi, onu ilk defa kullanmış olan Roma Piskoposu'nun, kralların kralı olduğunu sanmasından ileri geliyordu; tıpkı paganların Jüpiter'i tanrıların kralı yapmaları ve şiirlerinde ve resimlerinde, ona, iktidarını kabul etmeme cüretini gösteren devlere boyun eğdirmesi ve onları cezalandırması için bir yıldırım vermeleri gibi. Bu sanı, iki yanılgı üzerinde duruyordu; birincisi, Kurtarıcımız'ın kendi sözleri, (*Yuhanna* XVIII. 36) *Benim krallığım bu dünyadan değildir,* hilafına, Mesih'in krallığının bu dünyadan olduğu yanılgısıdır; diğeri ise, sadece kendi uyrukları üzerinde değil, dünyanın bütün Hıristiyanları üzerinde Mesih'in vekili olduğuna inanmasıdır; bunun için Kutsal Kitap'ta hiçbir temel yoktur ve yeri geldiğinde bunun aksi ispat edilecektir.

Cismani egemenler Hıristiyan olmadan önce, Kutsal Kitaplar'ın yorumcusu üzerine. Bir Yahudi sinagogunun bulunduğu Selanik'e gelen Aziz Paulus, (*Resullerin işleri* XVII. 2, 3) *âdeti üzere, onların yanına girdi, Mesih 'in acı çekmesi ve ölülerden kıyam etmesi gerek olduğunu tefsir edip anlatarak, üç Sebt günü boyunca onlarla Kutsal Kitaplar'dan konuştu ve anlattığı bu İsa'nın Mesih olduğunu söyledi.* Burada belirtilen Kutsal Kitaplar, Yahudilerin Kutsal Kitapları, yani, Eski Ahit idi. İsa'nın Mesih olduğunu ve ölülerden kıyam ettiğini kanıtlamaya çalıştığı kişiler de Yahudi idi ve bunların Tanrı kelamı olduğuna zaten inanıyorlardı. Bunun üzerine (mısra 4'te olduğu gibi) bazıları inandı, ve (mısra 5'te olduğu gibi) bazıları

inanmadı. Onların hepsi Kutsal Kitab'a inandıkları halde, niye hepsi aynı biçimde inanmıyor; niye Aziz Paulus'un onlara yaptığı yorumu bazıları onaylıyor, bazıları ise onaylamıyordu; ve niye herkes kendine göre bir yorum yapıyordu? Çünkü; Aziz Paulus, onların yanına, herhangi bir yasal yetkisi olmaksızın, ve buyurmayan, ikna eden birisi olarak gelmişti; Tanrı'nın işlerinde onun otoritesini görebilsinler diye Musa'nın Mısır'da İsrailoğullarına yaptığı gibi, ya mucizeler yoluyla; ya da, Tanrı kelamında öğretisinin doğruluğunu görebilsinler diye, o zaman mevcut olan Kutsal Kitap'tan hareketle akıl yürütmek yoluyla onları ikna etmesi gerekiyordu. Fakat, yazılı ilkelerden hareketle akıl yürüterek ikna eden kişi, konuştuğu kişiyi, hem o ilkelerin anlamının hem de onlardan çıkardığı sonuçların geçerliliğinin yargıcı yapmış olur. Aziz Paulus'un Kutsal Kitap'tan hareketle söylediklerinin yargıcı, eğer Selanikli bu Yahudiler değildi ise, kimdi? Eğer Aziz Paulus idi ise, o zaman öğretisini kanıtlamak için herhangi bir alıntı yapmasına ne gerek vardı? Ben, sizin yasalarınızın Mesih tarafından gönderilmiş yorumcusu olarak, sizin yasalarınızda, yani, Kutsal Kitap'ta şöyle ve şöyle bir şey olduğuna inanıyorum, demesi yeterli olurdu. Dolayısıyla, Kutsal Kitab'ın, yorumunu Selanikli Yahudilerin kabul etmek zorunda oldukları yorumcusu hiç kimse olamazdı: herkes, savunulan şeyi, alıntı yapılan yerlere uygun bulup bulmamasına göre, inanabilir veya inanmayabilirdi. Genel olarak bütün durumlarda, herhangi bir kanıt öne süren bir kimse, hitab ettiği kişiyi, kanıtının yargıcı yapar. Özel olarak Yahudilerin durumunda ise, onlar, açık sözlerle *(Tesniye* XVIII), bütün zor sorunlar hakkında şimdilik İsrail rahipleri ve yargıçları tarafından getirilen çözümleri kabul etmekle yükümlü idiler. Fakat burada, henüz ihtida etmemiş olan Yahudiler anlaşılmak gerekir.

Paganların ihtidası için ise, inanmadıkları Kutsal Kitapları öne sürmenin faydası yoktu. Bu nedenle havariler, onların putperestliğini çürütmek için akıl yoluyla uğraştılar; ve bu yapıldığında da, Mesih'in hayatı ve kıyamına dair şehadetleriyle, onları Mesih'e iman ettirmeye çalıştılar. Kâfir olduğu dönemde hiç kimse, kendi ülkesinin yasaları hakkında kendi egemeninin yorumu dışında, hiçbir kişinin herhangi bir Kutsal Kitap hakkındaki yorumunu izlemekle yükümlü olmadığına göre; o dönemde, Kutsal Kitab'ı yorumlama yetkisi hakkında herhangi bir tartışma olamazdı.

Şimdi ihtida denilen şeyi düşünelim ve onda, böyle bir yükümlülüğün sebebi olabilecek ne olduğuna bakalım. İnsanlar, havarilerin öğrettiğine

inanmak dışında bir şeye ihtida etmiyorlardı: havariler ise, İsa'nın Mesih olduğu, yani, gelecek dünyada onları kurtaracak ve onlar üzerinde ebediyen saltanat sürecek olan kral olduğu; ve dolayısıyla ölmemiş olduğu, ölülerden kıyam edip gökyüzüne çıktığı, ve bir gün geri dönüp dünyayı yargılayacağı (ve dünyanın da yargılanmak için kıyam edeceği) ve herkese yaptığı işlere göre karşılık vereceğinden başka bir şey öğretmiyorlardı. Onlardan hiçbiri, kendisinin veya başka birinin, Kutsal Kitab'ın, yorumları, Hıristiyan olan herkesçe yasa olarak kabul edilmesi gereken bir yorumcusu olduğunu iddia etmedi. Çünkü yasaları yorumlamak, mevcut bir krallığın yönetiminin bir parçasıdır; oysa Havariler böyle bir krallığa sahip değildiler. Onlar o zaman ve bütün diğer kilise babaları da o zaman beri, *krallığın gelsin* diye dua ettiler; ve muhtedilerini onların o zamanki ulusal hükümdarlarına itaat etmeye teşvik ettiler. Yeni Ahit henüz tek bir kitap halinde yayımlanmamıştı. İncilcilerden her biri, kendi İncil'inin; ve her bir havari de kendi mektubunun yorumcusu idi; ve bizzat Kurtarıcımız Eski Ahit hakkında Yahudilere şöyle der (*Yuhanna* V. 39) *Kutsal Kitapları araştırın; çünkü onlarda ebedi hayata sahip olduğunuza inanıyorsunuz, ve onlar benden haber verirler.* Eğer Kutsal Kitapları kendilerinin yorumlamaları gerektiğini kastetmemiş olsaydı, kendisinin Mesih olduğunun kanıtını onlardan almalarını istemezdi: onları ya kendisi yorumlardı, ya da onları rahiplerin yorumuna bırakırdı. Bir zorluk çıktığında, Kilise'nin havarileri ve yaşlıları bir araya gelir ve neyin vaaz edilmesi ve öğretilmesi gerektiğine ve Kutsal Kitapları halka nasıl yorumlamaları gerektiğine karar verirlerdi; fakat halktan, onları okumak ve kendi kendilerine yorumlamak özgürlüğünü almazlardı. Havariler, Kiliseler'e, eğitim amacıyla çeşitli mektuplar ve diğer yazılar gönderdiler; eğer onları yorumlamalarına, yani, anlamlarını düşünmelerine müsaade etmemiş olsalardı, bu mektuplar ve yazılar boşuna olurdu. Havarilerin çağında olduğu gibi, bu durum, yaptığı yorum herkesçe kabul edilmesi gereken bir yorumcuya yetki verebilecek kilise babaları oluncaya kadar böyle olmalıdır: fakat böyle bir şey, krallar kilise babası veya kilise babaları kral oluncaya kadar mümkün olamazdı.

Kutsal Kitab'ı yasa yapma yetkisi üzerine. Bir yazının *kanonik* olduğu iki anlamda söylenebilir; zira *kanon*, bir kural demektir; ve bir kural, bir kişiyi herhangi bir eylemde yönlendiren bir ilkedir. Böylesi ilkeler, bir öğretmen tarafından öğrencisine veya bir danışman tarafından dostuna, onlara uymasını zorlama gücü olmaksızın verilse bile, yine de kanondurlar;

çünkü kuraldırlar. Ancak, onları alan kişinin itaat etmekle yükümlü olduğu bir kimse tarafından verildikleri vakit, bu kanonlar, sadece kural değil, aynı zamanda yasadırlar. Burada mesele, Hıristiyan inancının kuralları olan Kutsal Kitapları yasa yapma yetkisiyle ilgilidir.

On emir üzerine. Kutsal Kitab'ın ilk olarak yasa yapılan kısmı, iki taş levha üzerine yazılmış, ve bizzat Tanrı tarafından Musa'ya verilmiş; ve Musa tarafından da halka bildirilmiş olan On Emir idi. O zamandan önce, kendi özel krallığı olması için herhangi bir kavmi henüz seçmemiş olan Tanrı'nın yazılı bir yasası yoktu ve Tanrı, herkesin kendi kalbinde yazılı olan doğa yasasından, yani, doğal aklın ilkelerinden başka bir yasa vermemişti insanlara. Bu levhalardan birincisi, egemenlik yasasını içeriyordu; 1. Başka milletlerin tanrılarına itaat etmemeleri ve saygı göstermemeleri, *Non habebis deos alienos coram me,* yani, *diğer milletlerin taptıkları tanrıları tanrı olarak kabul etmeyeceksin, sadece bana tapacaksın:* böylelikle, onlara o zaman Musa'nın, ve daha sonra da yüksek rahibin, ağzından konuşan dışında herhangi bir tanrıya, kralları ve idarecileri olarak itaat veya hürmet etmekten men edilmiştiler. 2. *Onu temsilen herhangi bir suret yapmamaları;* yani, ne gökyüzünde ne de yeryüzünde, kendilerine, kendi hayallerinin ürünü olan bir temsilci seçmeyecekler, fakat sadece Tanrı'nın o göreve tayin etmiş olduğu Musa ve Harun'a itaat edeceklerdi. 3. *Tanrı'nın adını boşuna ağza almamaları;* yani, kralları hakkında gelişigüzel konuşmayacaklar, onun hakkını veya onun vekilleri olan Musa ve Harun'un yetkilerini tartışma konusu etmeyeceklerdi. 4. *Her yedi günde bir mutad işlerine ara vermeleri,* ve o süreyi ona topluca saygı göstermek için kullanmaları. İkinci levha, insanların yekdiğerine karşı olan görevlerini ihtiva eder, *ebeveynlere saygı göstermek; öldürmemek, zina işlememek, çalmamak; yalancı şahitlerle yargıyı ifsat etmemek;* ve son olarak, *yekdiğerine zarar vermek için kendi içinde planlar yapmamak* gibi. Burada mesele, bu yazılı levhalara, yasaların zorlayıcı gücünü kimin verdiğidir. Kuşku yoktur ki bunlar bizzat Tanrı tarafından yasalaştırılmıştır: fakat bir yasa, sadece onu egemenin işlemi olarak kabul edenler için bir yasa olduğu ve sadece onları bağladığı için; nasıl olur da, Tanrı'nın Musa'ya ne dediğini duymak için dağa yaklaşması yasaklanmış olan İsrail kavmi, Musa'nın onlara bildirdiği bütün o yasalara itaatle yükümlü olabilirdi? Bunlardan bazıları, ikinci levhadakilerin tümü gibi, gerçekten doğa yasaları idi; dolayısıyla, sadece İsrailliler değil, bütün

insanlar tarafından Tanrı'nın yasaları olarak kabul edilmelidir: fakat, birinci levhadakiler gibi, sadece İsraillilere yönelik olanlar için, yukarıdaki soru devam ediyor; şu kadar ki, bu yasaların ilan edilmesinden hemen sonra, şu sözlerle, Musa'ya itaat etmek için söz vermişlerdi, (*Çıkış* XX. 19), *Bize konuş, ve biz seni işiteceğiz; fakat Tanrı bize konuşmasın, yoksa ölürüz.* Dolayısıyla, On Emir'den oluşan bu kısa Kutsal Yazı'yı İsrail devletinde yasa yapmak yetkisi, sadece, o zaman Musa'ya ve ondan sonra, Tanrı'nın bu özel krallığını yöneteceğini Musa'nın ağzından ilan ettiği yüksek rahibe ait idi. Fakat Musa, ve Harun, ve arkadan gelen yüksek rahipler, cismani egemenler idi. Dolayısıyla o zamana kadar, Kutsal Kitab'ı kanon veya yasa haline getirme yetkisi cismani egemene ait idi.

Adli ve Levitik hukuk üzerine. Adli hukuk, yani, Tanrı'nın İsrailli yargıçlara, adalet dağıtırken ve kişiler arasındaki davalarda hüküm veya karar verirken izlemeleri gereken kurallar olarak emrettiği yasalar; ve Levitik hukuk, yani, Tanrı'nın rahipler ve Levililer'in ayin ve törenleri hakkında emrettiği kurallar, onlara sadece Musa tarafından verildiler; ve bu nedenle, Musa'ya itaat için aynı vaat gereğince, yasalar haline de geldiler. Bu yasaların, o zaman yazılı olup olmadıkları ve, dağda Tanrı ile kırk gün geçirdikten sonra, Musa tarafından halka şifahen dikte edilip edilmedikleri, metinde belirtilmiyor; fakat onların hepsi pozitif yasalardı ve kutsal kitap değerindeydiler, ve cismani egemen Musa tarafından kanonik hale getirildiler.

İkinci yasa. İsrailliler, Eriha karşısındaki Moab ovasına gelip, vaad ülkesine girmeye hazır olduklarında, Musa daha öncekilere çeşitli başka yasalar ilave etti; bu sebeple bunlar *Tesniye;* yani, ikinci yasalar olarak anılırlar. Ve (*Tesniye* XXIX. l'de yazıldığı gibi), *Tanrı'nın onlarla Horeb'de yaptığı ahit yanında, Musa'ya, İsrail oğullarıyla yapmasına emrettiği bir ahdin sözleridir.* Zira, daha önceki yasaları Tesniye cüzünün başında açıkladıktan sonra, onikinci babda başlayan ve aynı cüzün yirmialtıncı babına kadar devam eden başka yasalar eklemiştir. Bu yasaları (*Tesniye* XXVII. 3), Ürdün'den geçişleri sırasında, badana edilmiş büyük taşlar üzerine yazmaları emredildi: bu yasalar, ayrıca, Musa tarafından da bir kitap halinde yazıldı, ve *İsrail rahipleri ve yaşlılarına* (*Tesniye* XXXI. 9) verildi, ve *ahit sandığının kenarına konulmaları* (mısra 26) emredildi, zira ahit sandığının içinde sadece *on emir* vardı. Bu, Musa'nın, İsrail krallarına bir nüshasını muhafaza etmelerini emrettiği yasa idi *(Tesniye XVII.* 18) ve

bu, uzun süre kayıp kaldıktan sonra, Yoşiya zamanında Tapınak'ta tekrar bulunmuş ve onun otoritesiyle Tanrı yasası olarak kabul edilmiş olan yasadır. Fakat hem Musa, bu yasanın yazılması sırasında, hem de Yoşiya, onun bulunması sırasında, cismani egemenliğe sahiptiler. Yani, o zamana kadar, Kutsal Kitab'ı kanonik yapma yetkisi cismani egemende idi.

Bu yasa kitabı yanında, Musa'nın zamanından Esaret sonrasına kadar, Yahudiler arasında Tanrı yasası olarak kabul edilen başka bir kitap yoktu. Zira, birkaçı hariç peygamberler Esaret döneminde yaşamışlar; ve diğerleri de, ondan biraz önce yaşamıştı; ve kehanetlerini yasa olarak kabul ettirebilmekten o kadar uzaktılar ki, kısmen sahte peygamberlerin ve kısmen de onlar tarafından aldatılmış kralların baskısı altındaydılar. Yoşiya tarafından Tanrı yasası olarak teyit edilmiş olan bu kitap ve, onunla birlikte, Tanrı'nın işlerinin bütün hikâyesi, Yeruşalim şehrinin esir alınması ve yağma edilmesi sırasında kayboldu; 2. *Esdras* XIV. 21'de belirtildiği gibi, *senin yasan yandı; bu nedenle hiç kimse senden olan şeyleri ve bundan sonra olacak işleri bilmiyor.* Esaret öncesinde, yasanın kaybolduğu zaman, (bu, Kutsal Kitap'ta belirtilmiyor, fakat Mısır kralı Şişak tapınağı yağmalattığı vakit *(1. Krallar* XIV. 26), Rehoboam zamanında kaybolduğu düşünülebilir), ve tekrar bulunduğu Yoşiya'nın zamanı arasında, onlar Tanrı'nın yazılı bir sözünden yoksun idiler ve kendi takdirlerine göre veya peygamber saydıkları kişilerin rehberliği altında yönettiler.

Eski Ahit ne zaman kanonik yapıldı. Buradan şu sonucu çıkarabiliriz ki, bugün elimizde bulunan Eski Ahit Cüzleri, Esaret'ten dönüşlerinde Tanrı ile ahitlerinin yenilenmesine ve devletlerinin Esdras altında yeniden kurulmasına kadar, Yahudiler için kanonik değildi, yasa hükmünde de değildi. Fakat o tarihten itibaren, Yahudilerin yasası olarak kabul edildiler, ve Yudealı yetmiş yaşlı adam tarafından Grekçe'ye tercüme edilip İskenderiye'deki Ptolemaios kitaplığına konuldular ve Tanrı'nın sözü olarak onaylandılar. İmdi, Esdras yüksek rahip olduğuna ve yüksek rahip de onların cismani egemeni olduğuna göre, açıktır ki Kutsal Kitaplar sadece egemen cismani iktidar tarafından yasa haline getirilmiştir.

Yeni Ahit, Hıristiyan egemenler altında kanonik olmaya başladı. Hıristiyan dininin, İmparator Constantinus tarafından resmen kabul edilip onaylanmasından önceki dönemde yaşamış Babalar'ın yazdıklarından anlıyoruz ki, şu anda elimizde olan Yeni Ahit kitapları, o zamanki Hıristiyanlarca, küçük bir azınlık dışında, (bunlar o kadar azdı ki bütün

diğer Hıristiyanlar Katolik[161] Kilisesi olarak anıldı, onlar ise sapkınlar), Kutsal Ruh'un emirleri olarak, ve dolayısıyla iman kanonu veya kuralı olarak, kabul edildiler: onların öğretmenlerine olan saygıları öyle idi ki; genel olarak tilmizlerin onlardan aldıkları her tür öğreti bakımından ilk efendilerine karşı taşıdıkları saygı küçük değildir. Dolayısıyla kuşku yoktur ki, Âziz Paulus ihtida ettirmiş olduğu kiliselere; veya İsa'nın başka bir havarisi veya tilmizi, o zaman İsa'yı benimsemiş olanlara yazdığında; onlar, bu yazıları, gerçek Hıristiyan dini olarak kabul ettiler. Fakat, onların bu yazıları kabul etmelerini sağlayan şey, öğretmenin kudreti ve otoritesi olmayıp, muhatabın imanı idi; ve havariler kendi yazılarını kanonik kılmış olmayıp, her muhtedi onları kendisi için öyle yaptı.

Fakat buradaki mesele, herhangi bir Hıristiyanın kendine bir yasa veya kanon olarak neyi yaptığı değildir; yoksa böyle bir yasa ve kanonu, kabul ederken kullandığı aynı hakla daha sonra reddedebilirdi; buradaki mesele, adaletsizlik olmadan aksine bir şey yapamayacakları bir kanonun onlar için nasıl tesis edildiğidir. Yeni Ahit'in bu anlamda kanonik olması, yani, devletin yasasının onu öyle kılmamış olduğu bir durumda bir yasa olması, yasanın doğasına aykırıdır. Zira bir yasa, daha önce gösterildiği gibi [*bkz. Bölüm 26.* -Çev.], hareketlerimizi uygun bulacağı şekilde yönlendirmesi için kurallar koyma ve bunlara aykırı bir şey yaptığımızda bizi cezalandırmak üzere egemenlik yetkisi vermiş olduğumuz insan veya meclisin buyruğudur. Dolayısıyla, bir başka kimse, bize, egemen yöneticinin koymamış olduğu kurallar getirecek olursa, bunlar sadece öğüt ve tavsiyedir; iyi veya kötü, bu öğüt ve tavsiyelere, kendisine tavsiyede bulunan kişi, adaletsizlik etmeden uymayı reddedebilir; ve kurulu yasalara aykırı iseler, ne kadar iyi olduğunu düşünürse düşünsün, adaletsizlik etmeden riayet edemez. Ben derim ki, bu durumda; kendi özel öğretmenlerine inanması ve onların tavsiyelerini izleme özgürlüğüne sahip olmayı ve bu tavsiyelerin resmen yasa olarak kabul edilmesini dilemesi bir kabahat olmamakla beraber, kendi eylemlerinde veya diğer insanlarla olan konuşmalarında bunlara riayet edemez. Zira, dahili inanç doğası gereği görülemez ve dolayısıyla bütün beşeri muhakemeden bağışıktır; oysa bundan kaynaklanan sözler ve eylemler, devlete bağlılığımızın ihlalleri olarak, Tanrı ve insan önünde adaletsizliktir. Kurtarıcımız krallığının bu dünyada olacağını reddettiğine, dünyayı yargılamaya değil, kurtarmaya

geldiğini söylediğine göre, bizi, devletin yasalarından başka bir yasaya tabi Yılmamıştır; yani, Yahudileri, yok etmeye değil fakat gerçekleştirmeye geldiğini söylediği Musa'nın yasasına *(Matta* V. 17); ve diğer milletleri de, kendi egemenlerinin yasalarına, ve bütün insanları doğa yasalarına; ve hem kendisi hem de havarileri, vaazlarında, koruma ve sonsuz hayatın olacağı ebedi krallığına kıyamet gününde onun tarafından kabul edilmenin bir gerekli şartı olarak, bunlara uymamızı tavsiye etmişlerdir. Kurtarıcımız ve havarileri, bizi bu dünyada bağlayacak yeni yasalar değil, sadece bizi gelecek dünya için hazırlayacak yeni bir öğreti bıraktıklarına göre; bu öğretiyi ihtiva eden Yeni Ahit kitapları, Tanrı'nın yeryüzünde yasa koyma yetkisi vermiş olduğu kişiler tarafından onlara itaat emredilene kadar, mecburi kanonlar, yani, yasalar değil, sadece kurtuluş yolunda günahkârların yönlendirilmesi için iyi ve sağlam tavsiyeler idi, ve herkes, adaletsizlik etmeden, sorumluluğu kendine ait olarak, bunlara riayet edebilir veya etmeyebilirdi.

Yine, Kurtarıcımız Mesih'in havarilerine ve tilmizlerine verdiği yetki, haldeki değil gelecekteki krallığını ilan etmek; ve bütün milletleri eğitmek ve inananları vaftiz etmek; ve onları kabul edenlerin evlerine girmek, ve kabul edilmedikleri takdirde, ayaklarının tozunu onların karşısında silkmek; fakat onları yok etmek için gökten ateş çağırmamak veya kılıç zoruyla onları itaate icbar etmemek idi. Bütün bunlarda, iktidar değil ikna vardır. O, onları uyruklarına krallar gibi değil, kurtlara koyunlar gibi göndermiştir. Onların yetkisinde, yasalar yapmak değil; yapılmış yasalara itaat etmek ve onlara itaat edilmesini telkin etmek vardı; ve bu nedenle, egemen cismani iktidarın yardımı olmaksızın, yazdıklarını mecburi kanonlar haline getiremezlerdi. Dolayısıyla, Yeni Ahit Kitabı, meşru cismani iktidarın onu yasa kıldığı yerde yasadır sadece. Ve ayrıca kral veya egemenin onu kendisi için bir yasa kıldığı yerde; ki böylece o [*"kral veya egemen"* -Çev.], kendini, onu ihtida ettirmiş olan bilgin veya havariye değil, bizzat havarilerin yaptığı gibi, doğrudan doğruya Tanrı'nın kendisine ve onun oğlu İsa Mesih'e tabi kılmış olur.

Meclislerin, *Kutsal Kitapları yasa kılma yetkisi üzerine*. Yeni Ahit'e, Hıristiyan öğretisini benimsemiş olanlar bakımından, zulüm dönemlerinde ve mekânlarında, yasa gücünü veriyor gibi görünen şey, Hıristiyanların kendi aralarında meclislerinde verdikleri kararlardır. Zira, havarilerin, yaşlıların ve bütün Kilise'nin toplantı üslubu hakkında şunu okuyoruz

(*Resullerin İşleri* XV. 28); *Bu gerekli şeylerden daha fazlasını size yüklememek Kutsal Ruh'a ve bize münasip göründü, vs.;* bu, öğretilerini kabul etmiş olanlar üzerine bir yük koymak yetkisini ifade eden bir üsluptur. Şimdi, *bir başkasının üzerine bir yük koymak* ifadesi, *yükümlü kılmak* ile aynı şey gibi görünmektedir; ve dolayısıyla bu meclisin işlemleri o zamanki Hıristiyanlar için yasa hükmünde idi. Bununla beraber, bunlar, şu gibi diğer ilkelerden daha fazla yasa değildir, *Nedamet getirin; vaftiz olun; emirlere uyun; İncil'e inanın; bana gelin; sahip olduğunuz herşeyi satın; onu yoksullara verin;* ve, *beni izleyin;* bunlar ise, emirler değil, insanları Hıristiyanlığa davet edişler ve çağırışlardır, *İşaya* LV. 1'deki davet gibi; *Ey, susamış her adam, sulara gel, gel ve parasız şarap ve süt al.* Çünkü, ilkin, havarilerin yetkisi, Kurtarıcımız'ın yetkisinden fazla değildi; yani, bizzat kendilerinin, henüz mevcut olmayan, ileride olacak bir krallık olduğunu kabul ettikleri Tanrı'nın krallığını benimsemek için insanları davet etmek; ve krallığı olmayanlar yasa yapamazlar. İkinci olarak, eğer onların şura işlemleri yasa olsa idi, günah işlemeden bunlara itaat etmemek olmazdı. Fakat, Mesih'in öğretisini kabul etmemiş olanların böylece günah işlediklerini hiçbir yerde okumuyoruz; onlar sadece günahları içinde ölmüşlerdir; yani, itaat borçlu oldukları yasalara karşı işledikleri günahlar affedilmeden kalmıştır. Ve bu yasalar, doğa yasaları ile, her Hıristiyanın sözleşmeyle kendini bağlamış olduğu devletin cismani yasaları idi. Dolayısıyla, havarilerin ihtida ettirdikleri kişiler üzerine koyabildikleri yükle anlaşılması gereken şey, yasalar değil, kurtuluşu arayanlara önerilmiş şartlardır; insanlar bu şartları, yeni bir günah olmadan, sorumluluk kendilerinde olmak üzere, kabul veya reddebilirlerdi; ancak mahkûm edilme ve geçmiş günahları nedeniyle Tanrı'nın krallığından dışlanma tehlikesi olmaksızın değil. Bu nedenle Aziz Yuhanna, kâfirler için, Tanrı'nın gazabı onlar üzerine *gelecek* değil, fakat (*Yuhanna* III. 36) *Tanrı'nın gazabı onlar üzerinde kalır;* ve mahkûm edilecekler değil, fakat (*Yuhanna* III. 18) *zaten mahkûm olmuşlardır* demektedir. İmanın faydasının *günahların bağışlanması* olduğu da düşünülemez, meğerki bununla birlikte kâfirliğin zararının da *aynı günahların tutulması* olduğunu düşünüyor olalım. Fakat birisi sorabilir, eğer hiç kimse onların kararlarına uymak zorunda değilse, o halde Havariler ve onlardan sonra Kilise'nin diğer babaları, hem iman hem de davranışlar bakımından hangi doktrinlerin öğretileceğine karar vermek için niye toplansınlar? Buna şöyle cevap

verilebilir, Havariler ve o meclisin yaşlıları, oraya girmeleri üzerine, orada kesinleştirilmiş ve öğretilmesi kararlaştırılmış olan doktrini, itaat etmekle yükümlü oldukları daha önceki bir yasa aksini emretmediği sürece, öğretmek mecburiyeti altına girmişlerdir; bütün diğer Hıristiyanlar ise, onların öğrettikleri şeylere uymak zorunda olmayacaklardı. Zira, onlardan her birinin ne öğretmesi gerektiğini teemmül edebilseler de, diğer insanların ne yapması gerektiği hakkında teemmül edemezlerdi, meğerki meclisleri bir yasama yetkisine sahip olsun; ve cismani egemenlerden başka hiç kimse bu yetkiye sahip olamazdı. Çünkü, Tanrı bütün dünyanın egemeni de olsa, onun adına herhangi bir kimse tarafından ilan edilen her şeyi onun yasası olarak kabul etmek zorunda değiliz; Tanrı'nın, açıkça, uymamızı emrettiği cismani hukuka aykırı herhangi bir şeyi de.

Havariler meclisinin işlemleri, o zaman için, yasa değil tavsiye olduğuna göre; o zamandan sonra, cismani egemenin otoritesi olmaksızın toplandıkları takdirde, diğer âlimlerin veya başka bir meclisin işlemleri hiç mi hiç yasa değildir. Dolayısıyla, Yeni Ahit Kitapları, Hıristiyan öğretisinin en mükemmel kuralları olsalar da, krallar veya egemen meclislerin otoritesinden başka hiçbir otoriteyle yasa haline getirilemezdi.

Halen elimizde bulunan Kutsal Kitapları kanon yapan ilk meclis şimdi artık yoktur: Zira Havarilerin kanonlarının, Aziz Petrus'tan sonraki ilk Roma piskoposu olan Clemens'e atfedilen koleksiyonu şüphelidir. Çünkü, kanonik kitaplar orada sayılsa da; şu ifade, *sint vobis omnibus clericis et laicis libri venerandi, vs.*[162] Aziz Petrus'un çağında kullanılmayan bir ruhban ve avam ayrımı içerir. Kanonik Kutsal Kitab'ın belirlenmesi için, halen mevcut olmayan, ilk meclis, kiliselerde olanlar dışındaki kitapların okunmasını yasaklayan Laodikea Konsili'dir *(Can.* LIX); bu yasak, her Hıristiyana değil, sadece, kilisede halkın önünde bir şey okuma yetkisine sahip olanlara; yani, sadece din adamlarına yönelik idi.

Havariler çağında dinsel görevliler tayin etmek yetkisi üzerine. Havariler çağında dinsel görevlilerin bazıları öğretmen, bazıları da papaz niteliğinde idi. Öğretmen niteliğinde olanlar, Tanrı'nın krallığının İncil'ini kâfirlere vaaz ederler; ayinleri ve kutsal ibadeti yönetirler; ve iman ve davranış kurallarını ihtida etmiş olanlara öğretirlerdi. Papaz niteliğinde olanlar ise, diyakozlardı, yani, müminlerin gönüllü bağışlarından toplanan

ortak hazineden geçindikleri sürece, kilisenin dünyevi ihtiyaçlarının idaresi için tayin edilmiş olanlardı.

Öğretmen niteliğindeki görevliler arasında, ilk olarak, Havariler vardı; bunların sayısı başlangıçta oniki idi; ve bunlar bizzat Kurtarıcımız tarafından seçilmiş ve tayin edilmişlerdi; ve sadece vaaz etmek, öğretmek ve vaftiz etmekle değil, ayrıca Kurtarıcımız'ın dirilişinin şehitleri, şahitleri olmakla da görevliydiler. Bu şehadet, havariliği diğer dinsel öğretmenlerden ayırdeden özel ve en temel işaret idi; zira" bir havari, ya dirilişinden sonra Kurtarıcımızı görmüş olmalı, ya da daha önce onunla konuşmuş ve onun işlerini ve kutsallığının diğer belirtilerini görmüş olmalıdır; işte bunlarladır ki onlar yeterli şahitler olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla, Yahuda İskaryot yerine yeni bir havarinin seçiminde, Aziz Petrus şöyle der (*Resullerin İşleri* I. 21, 22) *Yahya'nın vaftizinden başlayıp, bizden alınıp yukarı çıkarıldığı vakte kadar yoldaşlığımızda bulunan adamlardan biri, onun kıyamına bizimle beraber şahit olmak gerekir:* burada, *gerekir* kelimesiyle, bir havarinin, Kurtarıcımızın bedende tezahür etmiş olduğu zamanda ilk ve orijinal havarilerin arasında olması gerektiği anlatılmak istenir.

Matta, cemaat tarafından havari yapıldı. Yeryüzünde olduğu dönemde İsa tarafından tayin edilmeyen havarilerden ilki, şu şekilde seçilmiş olan *Matta* idi. Yeruşalim'de yaklaşık yüzyirmi Hıristiyan toplandı (*Resullerin İşleri* 1.15). Bunlar (mısra 23) iki kişiyi, *Adil Yusuf ve Matta'yı* tayin ettiler ve kura çektiler; *ve* (mısra 25) *kura Matta'ya çıktı, ve o havariler arasında sayıldı.* Burada görüyoruz ki bu havarinin belirlenmesi, meclisin üyeleri olmaktan öteye Aziz Petrus'un veya onbirlerin değil, cemaatin işiydi.

Paulus ve Barnabas, Antakya Kilisesi tarafından havari yapıldı. Ondan (*Matta'dan* -Çev.] sonra, sadece Paulus ve Barnabas havari tayin edildi; okuduğumuza göre (*Resullerin İşleri* XIII. 1, 2, 3) bu iş şöyle oldu. *Antakya'daki Kilise'de bazı peygamberler ve öğretmenler vardı; Barnabas, ve Zenci denilen Simeon, ve Cyrene'li Lucius, ve Manaen gibi; bunlar Tetrark Herod ve Saul ile yetişmişlerdi. Onlar Rabb'e hizmet edip oruç tuttuklarında, Kutsal Ruh dedi ki, Onları çağırdığım iş için Barnabas ve Saul'u bana ayırın. Ve oruç tutup dua ettikten ve ellerini onlar üzerine koyduktan sonra, onları gönderdiler.*

Buradan açıkça bellidir ki, onlar Kutsal Ruh diye anılsalar da, onların çağrısı ve görevi onlara Antakya Kilisesi tarafından beyan edilmiş ve

verilmiştir. Onların havariliğe çağrıldıkları ise, her ikisine de havari denilmesinden bellidir *(Resullerin İşleri* XIV. 14): ve onların, Antakya Kilisesi'nin bu işlemi sayesinde havari olduklarını, Aziz Paulus, Kutsal Ruh'un onları çağırırken kullandığı kelimeyi kullanmakla açıkça beyan eder *(Romalılara Mektup* 1.1): zira o kendini, *Tanrı'nın İncil'i üzerine ayrılmış bir havari* olarak tarif eder; Kutsal Ruh'un şu sözlerine atfen, *Barnabas ve Saul'u bana ayırın.* Fakat, bir havarinin işi İsa'nın dirilişine bir şahit olmak olduğuna göre, şu sorulabilir, Çilesinden önce Kurtarıcımız41e konuşmuş olmayan Aziz Paulus onun kıyam ettiğini nasıl bilebilirdi? Buna kolaylıkla şöyle cevap verilebilir, Kurtarıcımız, Şam yolunda göğe yükselişinden sonra gökten ona kendini gösterdi; *ve onu, paganlar, ve krallar, ve İsrailoğulları önünde adını taşıması için bir araç olarak seçti: ve* böylece, Rabb'i çilesinden sonra görmüş olmakla, onun dirilişinin ehliyetli bir şahidi oldu. Barnabas ise, çileden önce bir tilmizdi. Dolayısıyla açıktır ki Paulus ve Barnabas havari idiler; fakat sadece ilk havariler tarafından değil, Antakya Kilisesi tarafından seçilip yetki aldılar; tıpkı Matta'nın Yeruşalim Kilisesi tarafından seçilip yetki alması gibi.

Kilise'de hangi görevler öğretmenlik niteliğindedir. Grekçe *Episkopos* kelimesinden dilimizde oluşturulmuş bir kelime olan *piskopos ("bishop"),* herhangi bir işe nezaret eden veya bakan kişi ve özel olarak bir çoban anlamına gelir; ve bununla, mecazen, sadece başlangıçta çobanlık yapan Yahudiler arasında değil, paganlar arasında da, ister yasalarla ister doktrinle yönetsin bir kralın görevi veya halkın bir başka yöneticisi veya rehberinin görevi anlaşılırdı. İşte Havariler, bizzat İsa tarafından tayin edilen ilk Hıristiyan piskoposlardır: işte bu anlamdadır ki Yahuda'nın havariliği *onun piskoposluğu (Resullerin İşleri* I. 20) olarak anılır. Ve daha sonra, Hıristiyan Kiliseleri'nde, düşünce ve öğütleriyle İsa'nın cemaatine rehberlik etmekle görevli yaşlılar tayin olunduğunda; bu yaşlılar da piskopos olarak anıldılar. Timoteos bir yaşlı idi, (bu *yaşlı ("elder")* kelimesi, Yeni Ahit'te, hem yaş hem de görev ifade eder); fakat o, aynı zamanda, bir piskopos idi. Ve o zaman piskoposlar, yaşlı unvanıyla yetinirlerdi. Hatta bizzat Aziz Yuhanna, Rabbimizin sevgili havarisi, ikinci mektubuna şu sözlerle başlar, *Seçilmiş hanıma, yaşlı...* Buradan açıkça bellidir ki *piskopos, çoban, yaşlı, bilgin,* yani, *öğretmen,* havariler çağında aynı görevin farklı adlarından ibaret idi; zira o zaman, zorlama değil, sadece doktrin ve ikna ile hükümet vardı. Tanrı'nın krallığı, yeni bir dünyada henüz gelmiş değildi: bu nedenle, devlet

Hıristiyan inancını benimseyene kadar, hiçbir Kilise zorlama yetkisine sahip olamazdı: ve dolayısıyla, farkı görevler olsa da, farklı otoriteler olamazdı. Mesih'i Yahudilere ve kâfirlere ilan etmek ve inananlara rehberlik ve öğretmenlik etmekle görevli Havariler, piskoposlar, yaşlılar, çobanlar, ve bilginler dışında, Yeni Ahit'te öğretmen niteliğinde bir başka makam veya görev görmüyoruz. Zira *incilciler* ve *peygamberler* ile kastedilen, herhangi bir makam değil, çeşitli insanları Kilise'ye yararlı kılan çeşitli yeteneklerdir: incilciler olarak, Kurtarıcımız'ın hayatı ve işlerini yazarak; havariler Aziz Matta ve Aziz Yuhanna, ve tilmizler Aziz Markos ve Aziz Luka, ve bu konuda yazan diğerleri gibi, (Kilise onların kitaplarını kabul etmemiş olsa da, Aziz Tomaso ve Aziz Barnabas'ın da bu konuda yazdıkları söylenir): ve peygamberler olarak, Eski Ahit'i yorumlama yeteneğiyle ve bazen de özel vahiylerini Kilise'ye bildirerek. Zira ne bu yetenekler, ne dil yetenekleri, ne şeytan çıkarma, ne başka hastalıkları iyi etme yeteneği, ne de başka bir şey, Kilise'de bir görevli olmaya yetmiyordu; sadece, öğretme görevine usulünce çağrılmak ve seçilmek.

Öğretmenlerin utanması. Nasıl ki havariler, Matta, Paulus, ve Barnabas, bizzat Kurtarıcımız tarafından havari yapılmayıp, Kilise tarafından, yani, Hıristiyanlar meclisi tarafından seçildilerse; şöyle ki, Matta, Yeruşalim Kilisesi tarafından, Paulus ve Barnabas ise Antakya Kilisesi tarafından seçildilerse; aynı şekilde, diğer şehirlerdeki *papazlar* da o şehirlerin Kiliseleri tarafından seçildiler. Bunun kanıtı olarak, ilk önce, Aziz Paulus'un, Barnabas ile birlikte havari olduktan hemen sonra, insanları Hıristiyan inancına ihtida ettirmiş olduğu şehirlerde papazların atanmasında nasıl hareket ettiğini düşünelim. *Resullerin İşleri* XIV. 23'te şunu okuyoruz, *her Kilise'de yaşlılar tayin ettiler;* bu, ilk bakışta, bizzat kendilerinin onları seçtikleri ve onlara yetki verdiklerinin bir kanıtı olarak alınabilir: ancak orijinal metni düşünürsek, açıkça görülecektir ki onlar [*"yaşlılar"* -Çev.] her bir şehrin Hıristiyanlar topluluğu tarafından yetkili kılınmış ve seçilmişlerdir. Zira, ifade şöyledir, χειροτονή σαντες αντδισ πρεσβντέρονς κατ ἐκκλησίαν [*Kheirotonesantes autois presbuterous kat ekklesias* -Çev.], yani, *her mecliste el kaldırarak onları yaşlılar olarak tayin ettiklerinde.* Şimdi, yeterince bilinir ki, bütün bu şehirlerde yargıçlar ve görevliler oy çokluğu ile seçilirdi; ve, evet oylarını hayırlardan ayırmanın normal yolu el kaldırmakla olduğu için, şehirlerden herhangi birinde bir görevli tayin etmek için, oy çokluğu ile seçim yapmaları için halkı bir araya toplamak

yeterliydi; bu, ister kaldırılmış ellerin çoğunluğu ile, ister seslerin çoğunluğu ile, ister olumlu ve olumsuz oylar için ayrılmış çanaklara atılan topların, veya fasulye tanelerinin, veya küçük taşların çoğunluğu ile olsun; zira farklı şehirler bu hususta farklı âdetlere sahipti. Dolayısıyla, kendi yaşlılarını meclis seçiyordu: Havariler ise, seçim için meclisi toplayan, seçilenleri ilan eden ve onlara, şimdi takdis denilen kutsamayı veren meclis başkanları idiler sadece. Bu nedenle, meclislerin başkanları olan kişiler, havarilerin yokluğunda yaşlılar gibi, *προεστῶτες* [*proestotes* -Çev.] ve Latince'de *antistites* olarak anılırlardı; bu kelimeler, oyları saymak, ve kimin seçildiğini ilan etmek; ve oylar eşit çıktığında, kendi oyunu ekleyerek konuyu karara bağlamak ile görevli olan, meclisin temel üyesi anlamımı gelir; bu ise, bir heyet başkanının makamıdır. Bütün Kiliseler papazlarını aynı şekilde atadıkları için, *belirlemek* kelimesinin geçtiği yerde, (*Titus'a Mektup* I. 5'te olduğu gibi) *ίνα καταστήσης κατὰ πόλιν πρεσβντέρονς* [*eina katasteses kata polin presbuterous* -Çev.], *Her şehirde yaşlılar belirlemesin diye seni Girit'te bıraktım,* aynı şeyi anlamamız gerekir, yani, müminleri toplantıya çağırması ve oy çokluğu ile onları papaz tayin etmesi. İnsanların, bir meclis tarafından seçilenler dışında hiçbir yüksek memur görmemiş oldukları bir şehirde, şehrin Hıristiyanları, öğretmenlerinin ve rehberlerinin, yani, papazlarının (veya piskoposlarının) seçimi için, Aziz Paulus'un *(Resullerin İşleri* XIV. 23) *χειροτονήσαντες* [*Kheirotonesantes* -Çev.] kelimesinde ima ettiği oy çokluğundan başka bir yöntem düşünselerdi, bu garip olurdu. İmparatorlar, onlar arasında barışın korunması amacıyla onları denetim altına almayı gerekli bulmazdan önce, piskoposlar, her bir şehirdeki Hıristiyanların meclisleri tarafından seçilirdi sadece.

Aynı şey, Roma piskoposlarının seçiminde, bugüne kadar devam eden uygulama ile de doğrulanmaktadır. Çünkü herhangi bir yerin piskoposu, oradan ayrılıp papazlık makamını başka bir yerde kurmaya gittiğinde olduğu gibi, yerine geçecek kişiyi seçme hakkına sahip olsaydı; en son yaşadığı ve öldüğü yerdeki haleflerini tayin etmek hakkına çok daha fazla sahip olurdu: ve hiçbir yerde, herhangi bir Roma piskoposunun halefini tayin etmiş olduğunu göremiyoruz. *Damasus* ve *Ursicinus*[163] arasındaki seçim hakkında çıkan ikilikten görebileceğimiz gibi, onlar [*piskoposlar* -Çev.] uzun bir süre halk tarafından seçildi; Ammianus Marcellinus[164] bu ikiliğin o kadar büyük olduğunu söyler ki, vali *Juventius,* onlar arasında

barışı koruyamayıp, şehirden ayrılmak zorunda kalmıştı; ve bu olayda, kilisede yüzden fazla insan ölü bulunmuştu. Onlar, daha sonra, ilkin Roma'nın bütün ruhban sınıfı ve daha sonra da kardinaller tarafından seçilmişse bile; asla selefleri tarafından seçilmemişlerdir. Dolayısıyla onlar kendi haleflerini tayin etme hakkına sahip olduklarını iddia etmemişlerse, sanıyorum makul bir biçimde şu sonucu çıkarabilirim ki, yeni bir yetki hakkına sahip oldukları iddiasında da bulunmamışlardır; ve böyle bir yetkiyi Kilise'den değil, sadece, salt öğretme değil ayrıca Kilise'ye emir verme otoritesine de sahip olan birinden alabilirlerdi; ve bunu cismani egemenden başka hiç kimse yapamazdı.

Kilise'nin vekilleri nedir: Vekil kelimesi, orijinalde *Διάκονος* [*Diakonos* -Çev.], bir başka insanın işini gönüllü olarak yapan birisi demektir; ve bir hizmetçiden sadece şu şekilde farklılaşır, hizmetçiler içinde bulundukları durum nedeniyle kendilerine emredilen şeyi yapmak zorundadırlar; vekiller ise sadece taahhütleriyle yükümlüdür ve dolayısıyla taahhüt ettiklerinden daha fazla bir şey yapmak zorunda değildirler: böylece, hem Tanrı kelamını öğretenler, hem de Kilise'nin dünyevi işlerini idare edenler vekildir, fakat farklı kişilerin vekilleridir. Zira *kelamın vekilleri (Resullerin İşleri* VI. 4) denilen, Kilise'nin papazları, bu kelimin sahibi olan Mesih'in vekilleridir: fakat, *masalara hizmet edilmesi* (aynı bab, mısra 2) denilen, bir diyakozun vekilliği, Kilise'ye veya cemaate yapılan bir hizmettir: böylece ne herhangi bir kimse ne de bütün kilise, kendi papazları için, onların vekili olduğunu söyleyemez: bir diyakoz için, onun görevi ister masalara hizmet etmek olsun, ister, ilk dönemlerde olduğu gibi, her bir şehirde ortak bir hazineden veya bağışlardan geçindikleri vakit, Hıristiyanlara rızık dağıtmak olsun, ister bir ibadethaneyi veya Kilise'nin gelirlerini veya diğer dünyevi işlerini idare etmek olsun, bütün cemaat onu, doğru bir biçimde, vekilleri olarak adlandırabilirdi.

Zira onların işi, diyakozlar olarak, cemaate hizmet etmek idi; bazen, Aziz Stefan'ın yaptığı gibi, kendi yeteneklerine göre, İncil'i vaaz etmeyi ve Mesih'in öğretisini sürdürmeyi; ve, Filipus'un yaptığı gibi, vaaz etmeyi ve vaftiz yapmayı ihmal etseler de. Zira Samiriye'de İncil'i vaaz eden (*Resullerin İşleri* VIII. 5) ve Hadım'ı vaftiz eden (mısra 38) bu Filipus, havari Filipus değil, diyakoz Filipus idi. Zira açıktır ki (mısra 1) Filipus Samiriye'de vaaz ederken, havariler Yeruşalim'de idi, ve (mısra 14) *Samiriye'nin Tanrı kelamını kabul etmiş olduğunu duyduklarında, Petrus ve*

Yuhanna'yı onlara gönderdiler; Petrus ve Yuhanna'nın ellerini koymasıyla, vaftiz edilenler (mısra 15), Filipus'un vaftiziyle daha önce kabul etmemiş oldukları Kutsal Ruh'u kabul ettiler. Zira, Kutsal Ruh'un tevcih edilmesi için, onların vaftizinin bir Kilise vekili değil, kelamın bir vekili tarafından tatbik veya teyit edilmesi gerekiyordu. Dolayısıyla, diyakoz Filipus'un vaftiz etmiş olduğu insanların vaftizini teyit etmek için, havariler kendi içlerinden Petrus ve Yuhanna'yı Yeruşalim'den Samiriye'ye gönderdiler; onlar da daha önce sadece vaftiz olmuşlar üzerine, o sırada bütün gerçek müminlerde bulunan Kutsal Ruh'un işaretleri demek olan lütufları tevcih ettiler; bunların ne oldukları, Aziz Markos'un şu sözlerinden anlaşılabilir (bab XVI. 17), *bu işaretler benim adıma inananları takib eder; onlar şeytanları çıkarıp atacaklar; yeni dillerle konuşacaklar; yılanları tutup kaldıracaklar; ve ölümcül bir şey yerlerse, bu onlara zarar vermeyecek; hastalar üzerine ellerini koyacaklar ve onları iyi edecekler.* Bunları yapmayı Filipus onlara veremezdi; Havariler ise verebilirdi, ve, bu ifadeden görüldüğü gibi, gerçekten inanan ve Mesih'in bir vekili tarafından bizzat vaftiz edilmiş olan herkese verdiler: bu kudreti ya Mesih'in bu çağdaki vekilleri veremezler, ya da çok az gerçek mümin vardır, ya da Mesih'in vekilleri çok azdır.

Ve nasıl seçildiler. İlk diyakozların, Havariler tarafından değil, tilmizlerin, yani, her türden Hıristiyanların bir topluluğu tarafından seçilmiş oldukları, *Resullerin İşleri* Vl'da açıkça görülüyor; burada okuyoruz ki *Onikiler,* tilmizlerin sayısı arttığında, onları toplanmaya çağırmışlar, ve Havarilerin Tanrı'nın kelamını bırakıp masalara hizmet etmelerinin uygun olmadığını onlara söyleyerek, şöyle konuşmuşlardır, (mısra 3) *Kardeşler, haklarında iyi şehadet olunan, Kutsal Ruh ve hikmetle dolu yedi kişi arayın içinizde; ve biz onları bu işe tayin edelim.* Burada açıkça görülmektedir ki, Havariler onları seçilmiş ilan etseler de; aslında onları cemaat seçmiştir; bu, daha açık bir şekilde, şöyle ifade edilmektedir, *bu söz bütün cemaati memnun etti ve yedi kişi seçtiler, vs.*

Musa'nın yasasında ruhani gelirler üzerine. Eski Ahit'e göre, Levi kabilesi sadece rahiplik ve Kilise'nin diğer ikinci dereceden görevlerini yapabilirdi. Toprak, Yusuf kabilesinin Efraim ve Manasse'ye bölünmesiyle, Levi hariç, hâlâ oniki tane olan diğer kabileler arasında pay edildi. Levi kabilesine ise, sığırları için varoşlarla birlikte, yaşamaları için belirli şehirler tahsis edildi: fakat kendi hisseleri olarak, kardeşlerinin topraklarının

ürünlerinin onda birini alacaklardı. Yine, rahipler kendi geçimleri için, adaklar ve kurbanların bir kısmıyla birlikte, o onda birin onda birini aldılar. Zira Tanrı, Harun'a şunu demişti *(Sayılar* XVIII. 20) *Onların toprağında miras hakkın olmayacak; onlar arasında hissen de olmayacak; Ren, İsrail oğulları arasında senin hissen ve senin mirasınım.* Zira Tanrı, o sırada kral olmakla ve kendi kamu vekilleri olarak Levi kabilesini tayin etmekle, onlara geçimleri için kamu gelirlerini, yani, Tanrı'nın kendisine ayırmış olduğu ondalıklar ve adakları onlara verdi: ve *Ben senin mirasınım* derken Tanrı'nın kastettiği budur. Dolayısıyla, Levililer'e, kura veya miras demek olan *Κλῆρος'tan* [*kleros* -Çev.] *ruhban ("clergy")* adının verilmesi yanlış olmaz; bir başkasından daha fazla Tanrı'nın krallığının mirasçıları oldukları için değil; fakat Tanrı'nın mirası onların rızkı olduğu için. Şimdi, o sırada bizzat Tanrı onların kralı olduğuna, ve Musa, Harun, ve arkadan gelen yüksek rahipler de onun vekilleri olduğuna göre; açıktır ki, ondalıklar ve adaklar hakkı cismani iktidar tarafından tesis edilmiştir.

Yeni bir kral talep etmekle Tanrı'yı reddettikten sonra, aynı gelirlerden yararlanmaya devam ettiler; fakat onlar üzerindeki hakları, kralların bu hakkı onlardan almayışından geliyordu: zira kamu gelirleri, kamu kişiliği olanın tasarrufunda idi; ve bu da, Esaret'e kadar, kral idi. Yine, Esaret'ten dönüş sonrasında, daha önce olduğu gibi rahibe ondalık ödediler. Dolayısıyla, o zamana kadar Kilise'nin geçimliği cismani egemen tarafından belirlendi.

Kurtarıcımız zamanında, ve sonra. Kurtarıcımız ve havarilerinin geçimiyle ilgili olarak, sadece, Yahuda Iskaryot tarafından taşman bir keseleri olduğunu; ve Kurtarıcımız oniki Havariyi vaaz etmeye gönderdiği vakit, onlara şu emri verdiğini okuyoruz *(Matta* X. 9,10); *keselerinizde ne altın, ne gümüş, ne bakır taşıyın, zira işçi ücretine layıktır.* Buradan muhtemeldir ki, onların olağan geçimi, görevlerine uygundu; zira onların görevi (mısra 8) *karşılıksız vermekti, çünkü karşılıksız almışlardı;* ve onların geçimi de, Kurtarıcı Mesih'in gelişi hakkında taşıdıkları müjdeye inananların *karşılıksız bağışı* idi. Buna, Kurtarıcımız'ın hastalıklarını iyileştirmiş olduğu kişilerin şükran için verdiklerini de ekleyebiliriz; bu hususta şöyle deniyor *(Luka* VIII. 2, 3) *Kötü ruhlardan ve hastalıklardan kurtarılmış bazı kadınlar; içinden yedi tane iblisin çıktığı Mecdelli Meryem; ve Huza'nın karısı, Herod'un hizmetkârı Yoanna, ve Suzanna, ve birçok başkaları onunla beraberdi; bunlar malları ile ona yardım ediyorlardı.*

Kurtarıcımız'ın göğe yükselişinden sonra, her şehrin Hıristiyanları, toprakları ve eşyalarının satışından gelen ve, mecburiyetten değil iyi niyetten, Havarilerin ayaklarına bırakılan parayla ortaklaşa yaşadılar; zira, *toprak dururken*, der Aziz Petrus Ananias'a *(Resullerin İşleri* V. 4), *senin değil miydi? ve satıldıktan sonra, senin kudretin içinde değil miydi?* Bu sözler gösteriyor ki, istemedikçe hiçbir şey vermek zorunda olmadığı için, yalan söyleyerek toprağını veya parasını esirgemesi gerekmiyordu. Havariler çağında ve daha sonra Büyük Constantinus'a[165] kadar, Hıristiyan Kilisesi'nin piskoposları ve papazlarının geçimi, sadece, onların öğretisini benimsemiş olanların gönüllü katkılarından geldi. Henüz ondalıklardan bahis yoktu: fakat Constantinus ve oğulları döneminde Hıristiyanların papazlarına olan sevgisi öyle idi ki, Ammianus Marcellinus, piskoposluk üzerinde Damasus ve Ursicinus arasındaki kavgayı anlatırken, bu kavganın boşuna olmadığını, çünkü o zamanlarda piskoposların, cemaatin ve özellikle anaların cömertliği sayesinde, muhteşem bir hayat sürdüklerini, arabalar içinde gezdiklerini ve yiyecek ve giyeceklerinde son derece lüks içinde olduklarını söyler.

İncil'in vekilleri, cemaatlerinin hayırseverliği sayesinde geçindiler. Fakat burada şu soru sorulabilir, papazlar o zaman sadaka gibi gönüllü katkılarla mı yaşamak zorundaydılar? Aziz Paulus şöyle diyor (*Korintoslulara Birinci Mektup* IX. 7) *Zira, masrafı kendi cebinden olarak kim gider savaşa? veya kim bir sürü besleyip sütünden içmez?* Yine, (mısra 13) *Kutsal işleri idare edenlerin, tapınağın şeylerinden yaşadıklarını; ve sunağın başını bekleyenlerin sunaktan hisse aldıklarını bilmez misiniz?* yani, sunakta sunulan şeylerin bir kısmını kendi geçimleri için aldıklarını. Sonra, şöyle bağlıyor, (mısra 14) *Ve böylece İncil'i ilan edenlerin İncil'den yaşamalarını buyurdu Rab.* Buradan şu sonuç çıkarılabilir ki, Kilise'nin papazlarının geçimi kendi cemaatleri tarafından sağlanmalıdır; fakat, çobanların, azıklarının ne miktarını ne de türünü belirlemeleri ve, adeta, kendi değerlerini kendilerinin biçmesi sözkonusu değildi. Dolayısıyla onların rızkı, ya cemaatin her bir üyesinin ihsanı ve cömertliğiyle, ya da bütün cemaat tarafından belirlenmelidir. Bütün cemaat tarafından belirlenebilirdi, çünkü onların işlemleri o zaman yasa değildi; dolayısıyla, papazların geçimi, imparatorlar ve cismani egemenler bu konuda yasalar yapmadan önce, tamamen hayırseverliğe dayanıyordu. Sunakta hizmet

verenler, yapılan adaklarla yaşarlardı. Bu nedenle papazlar, cemaat tarafından sunulan şeyleri alabilirler; fakat talep edemezler. Mahkemeleri olmayanlar hangi mahkemede bunu dava edebilirler ki? Veya, kendi aralarında hakemleri olsa, memurlarını silahlandırma yetkileri yokken, onların kararlarını kim infaz ederdi? Dolayısıyla, Kilise papazlarına bütün cemaat tarafından verilen dışında belirli bir rızık olamazdı; ve o da, sadece, onların kararlarının salt *kanon* değil aynı zamanda *yasa* gücüne sahip olduğu zaman; ve bu yasalar, sadece, imparatorlar, krallar, veya diğer cismani egemenler tarafından yapılabilirdi. Musa'nın yasasındaki ondalık hakkı, İncil'in o zamanki vekillerine uygulanamazdı; çünkü Musa ve yüksek rahipler, Tanrı altında halkın cismani egemenleriydi ve onların Yahudiler arasındaki krallığı halde mevcut idi; oysa Tanrı'nın Mesih eliyle krallığı daha gelmemiştir.

Buraya kadar, Kilise'nin papazlarının ne olduğu; vaaz etmek, öğretmek, vaftiz etmek, çeşitli meclislerinde başkanlık yapmak gibi yetkilerinin neler olduğu; ruhani yaptırımın, yani aforoz etmenin, yani, Hıristiyanlığın cismani yasalarla yasaklanmış olduğu yerlerde, kendilerini aforoz edilmişlerden uzak tutmaları, ve Hıristiyanlığın cismani yasa ile emredildiği yerlerde de, aforoz edilmişleri Hıristiyan cemaatlerinden çıkarmaları; Kilise'nin papazları ve memurlarını kimin seçtiği, yani cemaat; onları [*cemaati* -Çev.] kimin takdis ettiği ve kutsadığı, yani papaz; onların hakkı olan gelirin ne olduğu, yani sadece kendi malları, ve kendi emekleri, ve dindar ve minnettar Hıristiyanların gönüllü katkıları olduğu gösterildi. Şimdi, Kilise'de Hıristiyan inancını benimsemiş cismani egemenlerin hangi göreve sahip olduklarına bakacağız.

Hıristiyan bir cismani egemen papazları atama hakkına sahiptir. İlk olarak, hangi fikirlerin barış için uygun olduğuna ve uyruklara öğretileceğine karar verme hakkının, daha önce kanıtlandığı gibi (bölüm18), ister tek bir kişi ister bir meclis olsun, bütün devletlerde egemen cismani iktidara ayrılmaz biçimde bağlı olduğunu hatırlamalıyız. Zira en kısıtlı idrak sahipleri için bile açıktır ki, insanların eylemleri onların iyi ve kötü hakkındaki görüşlerinden kaynaklanır ve bu görüşler, eylemler sonucunda, insanların kendilerine yarar veya zarar vererek geri döner; ve dolayısıyla, egemen güce itaatin, itaatsizliğe kıyasla, kendilerine daha zararlı olacağını düşünen insanlar yasalara uymayacak, ve böylece devletin düzenini bozup kargaşa ve iç savaş çıkaracaklardır; ve bütün cismani

yönetim, işte bunun önlenmesi için kurulmuştur. Dolayısıyla, paganların bütün devletlerinde, egemenler halkın çobanları adını almışlardır, çünkü onların izni ve yetkisi dışında meşru biçimde halkı eğitecek hiçbir uyruk olmamıştır. Pagan kralların bu hakkının, Mesih inancına ihtida etmeleri sonucu onların elinden alındığı düşünülemez; zira İsa, kralların, ona inandıkları için tahttan indirilmeleri, yani, kendisinden başka hiç kimseye tabi olmamaları, veya, aynı şey olmak üzere, uyrukları arasında barışın korunması ve onların yabancı düşmanlara karşı savunulması için gerekli güçten yoksun bırakılmaları gerektiğini asla söylememiştir. Dolayısıyla Hıristiyan krallar hâlâ kendi halklarının en yüksek çobanlarıdır ve, Kilise'yi eğitmek, yani, kendilerine teslim edilen insanları eğitmek üzere, istedikleri çobanları (*papazları* -Çev.] atama yetkisine sahiptirler.

Yine, onları seçme hakkı, kralların ihtidasından önce olduğu gibi, Kilise'de olsun; zira, bu bölümde gösterilmiş olduğu gibi, havariler zamanında öyleydi; böyle bile olsa, hak Hıristiyan cismani egemende olacaktır. Zira, bir Hıristiyan olmasıyla, öğretiye izin verir; egemen olmasıyla, yani bu demektir ki, temsilen Kilise olmasıyla da, seçtiği öğretmenler Kilise tarafından seçilmiştir. Hıristiyan bir devlette, bir Hıristiyanlar meclisi, çobanlarını seçtiği zaman, onu seçen egemendir, çünkü seçim onun otoritesiyle yapılmıştır; ayni şekilde, bir kasaba belediye başkanını seçtiği zaman, bu, egemenlik gücüne sahip olan kişinin işlemidir: zira yapılan her işlem, rızası olmazsa işlemin geçersiz olduğu kişinin işlemidir. Dolayısıyla, çobanların halk tarafından veya ruhban sınıfı tarafından seçilmesi hakkında tarihten alınabilecek emsaller ne olursa olsun, bunlar herhangi bir cismani egemenin hakkına karşı kanıt olmazlar, çünkü onları seçmiş olanlar, egemenin otoritesiyle seçim yapmışlardır.

Her Hıristiyan devlette, cismani egemen, uyruklarının tamamına nezaret eden en yüksek çoban olduğuna, ve dolayısıyla bütün diğer çobanlar onun otoritesiyle çoban olduğuna, ve öğretme ve bütün diğer çobanlık görevlerini yapma yetkisine sahip olduğuna göre; buradan şu sonuç çıkıyor ki, bütün bu diğer çobanlar öğretme, vaaz verme ve bu görevle ilgili diğer işleri yapma haklarını cismani egemenden alırlar, ve onun vekillerinden ibarettirler, tıpkı, şehirlerin memurlarının, mahkeme yargıçlarının, ve ordu komutanlarının, bütün devletin memuru, bütün davaların yargıcı, ve bütün ordunun komutanı olan kişi, yani her zaman cismani egemen olması gibi. Bunun nedeni ise, öğretenlerin değil, öğrenenlerin onun uyrukları olmasıdır. Çünkü, bir Hıristiyan kralın, kendi hâkimiyeti altındaki topraklarda papazları atama yetkisini bir başka krala verdiğini düşünelim, muhtelif Hıristiyan kralların bu yetkiyi Papa'ya bırakmaları gibi; bu Hıristiyan kral, böyle yapmakla, kendisi üzerinde bir çoban veya halkı üzerinde bir egemen çoban oluşturmaz; zira böyle bir şey, onu, cismani iktidardan yoksa kılardı; cismani iktidar ise, böyle bir durumda, insanların egemene olan görevlerine ilişkin ve bir başka dünyada cezalandırılmaya ilişkin olarak sahip oldukları görüş yanında, sadece ihtirasa değil aynı zamanda cehalete de, diğer insanlardan daha az tabi olmayan öğretmenlerin becerisine ve sadakatine de dayanırdı. Bu nedenle, öğretmenleri atama yetkisi bir yabancıda ise, bu yetki ona, hâkimiyeti altındaki topraklarda öğretmenlik yaptığı egemen tarafından verilmiştir. Hıristiyan öğretmenler, bize Hıristiyanlığı öğretirler; krallar ise aile babalarıdır, ve bir yabancının tavsiyesiyle, fakat buyruğuyla değil, kendi uyrukları için öğretmenler kabul edebilirler; fakat özellikle, uyruklarına kötü öğretmenlik yapılması, bu öğretmenleri tavsiye edenin açıkça işine geliyorsa, kabul etmezler: ayrıca, kamu iyiliği için gerekenden daha uzun bir süre onları tutmak zorunda da değillerdir; krallar, başka [*öğretmelilerin atanmasından başka* -Çev.] herhangi bir temel egemenlik hakkını elde bulundurdukları sürece, kamu iyiliğine nezaret etmekte görevlidir.

Egemenlerin çobanlık yetkisi jure divino'dur[166]*; diğer çobanlarınki ise, jure civili*[167]. Kavmin baş rahipleri ve yaşlılarının Kurtarıcımıza, *hangi yetkiyle bu işleri yapıyorsun, ve sana bu yetkiyi kim verdi? (Matta* XXI. 23) diye sorduğu gibi, bir kimse görevinin başındaki bir çobana benzer bir soru sorarsa, bu soruya, kral tarafından verilen devletin otoritesiyle veya onu

temsil eden meclisin otoritesiyle bu işi yaptığından başka bir doğru cevap veremez. En yüce olanı hariç, bütün çobanlar, görevlerini cismani egemenin otoritesiyle, yani, *jure civili* olarak yaparlar. Kral ve diğer bütün egemenler ise, en yüce çoban görevini, doğrudan Tanrı'dan gelen yetkiyle, yani, *Tanrı'nın hakkı* içinde veya *jure divino* olarak yerine getirirler. Bu nedenle sadece krallar, kendi unvanlarına, salt Tanrı'ya olan itaatlerinin bir işaretini koyabilirler, *Dei gratiâ rex*[168] vs. Piskoposlar, yetki belgelerinin başlangıcında, *Haşmetmeap Kral'ın inayetiyle, falanca diyakozluğun piskoposu* demeli; veya cismani memurlar olarak, *Haşmetmeapın adına* demelidirler. Zira, örtülü bir biçimde de olsa *Dei gratiâ* ile aynı şey olan *Divinâ providentiâ*[169] demekle, yetkilerini, cismani devletten aldıklarını inkâr etmiş; ve, devletin birliği ve savunulmasına aykırı olarak, cismani bağlılıklarından kurnazca sıyrılmış olurlar.

Hıristiyan krallar, her türden papazlık işlerini yapmaya yetkilidirler. Ama eğer her Hıristiyan egemen, kendi uyruklarının en yüce papazı [*çobanı: "pastor"* -Çev.] ise, öyle görünüyor ki sadece vaaz etmeye değil, ki muhtemelen hiç kimse bunu inkâr etmeyecektir, aynı zamanda vaftiz etmeye ve Aşai Rabbani ayinini yönetmeye, ve hem tapınakları hem de papazları Tanrı'nın hizmetine takdis etmeye de yetkilidirler; pek çok insan bu sonuncuyu inkâr eder; kısmen, krallar normalde bunu yapmadıkları için, kısmen de ayinlerin yönetilmesi ve kişiler ve yerlerin kutsal amaçlar için takdis edilmesi, havarilerin zamanından bu yana olduğu gibi, bu göreve atanmış insanların ellerinin konulmasını gerektirdiği için. Dolayısıyla, Hıristiyan kralların vaftiz ve takdis yetkisine sahip olduklarının kanıtı olarak, hem niçin bunu normalde yapmadıklarını, hem de, ellerin konulması şeklindeki mutad tören olmaksızın, eğer isterlerse bunu yapmalarının nasıl mümkün olduğunu açıklayacağım.

Kuşku yoktur ki herhangi bir kral, eğer bilimlerde hüner sahibi ise, bu konularda üniversitelerde ders vermeleri için başkalarına yetki verirken kullandığı hakka dayanarak, bizzat kendisi bu konularda ders verebilir. Bununla beraber, devleti yönetme işi onun bütün zamanını aldığı için, kendini özel olarak bu işe [*"ders vermeye"* -Çev.] vermesi uygun olmazdı. Bir kral, isterse, nasıl ki başkalarına onu kendi adına yapmaları için yetki veriyorsa, yargıçlık makamına oturup her türden davayı dinleyip karara bağlayabilir; fakat onun üzerinde bulunan komuta ve yönetim işi, sürekli

olarak tepede olmasını ve vekâlet görevlerini kendisi altında başkalarına emanet etmesini gerektirir. Aynı şekilde, vaftiz yetkisine kesinlikle sahip olan Kurtarıcımız, hiç kimseyi bizzat vaftiz etmemiş (*Yuhanna* IV. 2), fakat havarilerini ve tilmizlerini vaftize göndermiştir. Yine Aziz Paulus, muhtelif ve uzak yerlerde vaaz verme zorunluluğu yüzünden, pek az kişiyi vaftiz etmiştir; bütün Korintoslular arasında, sadece *Crispus*, *Gayus* ve *Stephatius*'u vaftiz etmiştir (*Korintoslulara Birinci Mektup* I. 14, 16); çünkü onun temel görevi vaaz vermekti *(Korintoslulara Birinci Mektup* I. 17). Buradan açıkça bellidir ki görev ne kadar büyük olursa, mesela Kilise'nin idaresi, daha az insanla tek tek uğraşılır. Dolayısıyla, Hıristiyan krallarının niye normalde vaftiz yapmadıklarının nedeni açıktır ve bugün piskoposlar tarafından pek az, ve Papa tarafından daha da az kişinin vaftiz edilmesinin nedeniyle aynıdır. Ellerin konulmasının, bir kralın vaftiz ve takdis yetkisi için gerekli olup olmadığı hakkında, şu şekilde düşünebiliriz: Ellerin konulması, Yahudiler arasında çok eski bir kamusal törendi ve bununla, bir kimsenin duasında, şükranında, kurbanında, kutsamasında, lanetlemesinde veya diğer konuşmalarında amaçlanan kişi veya başka şey belirtilir ve belirlenirdi. İşte Yakup, Yusuf un çocuklarını takdis ederken *(Tekvin* XLVIII. 14), *Sağ elini küçük Efraim'in üzerine ve sol elini de ilk doğmuş olan Manasse'nin üzerine koydu;* ve bunu, daha büyük olan kutsamayı kime vermek istediğini belirtmek için *bilerek* yaptı (ancak çocuklar Yusuf tarafından ona öyle takdim edilmişti ki, onu yaparken ellerini uzatmak zorunda kaldı). Yanmış takdimenin kurban edilmesinde de, Harun'a *(Çıkış* XXIX. 10) *ellerini boğanın başına koyması:* ve (mısra 15) *elini koçun başına koyması* emredilir. Aynı şey, *Levililer* I. 4, ve VIII. 14'te de söylenir. Benzer şekilde Musa, Yoşua'yı İsraillilerin reisi olarak tayin ettiğinde, yani, onu Tanrı'nın hizmetine tahsis ettiğinde *(Sayılar* XXVII. 23) *Ellerini onun üzerine koydu, ve ona talimatını verdi,* ve savaşta itaat edecekleri kişinin kim olduğunu açıkça belirledi ve ifade etti. Levililer'e Tanrı, *İsrail oğulları ellerini Levililer üzerine koysun* diye buyurdu. Rabb'e küfür etmiş olan kişinin lanetlenmesinde ise *(Levililer* XXIV. 14), Tanrı, *onu işitmiş olanlar ellerini onun başına koysun, ve bütün cemaat onu taşlasın* diye buyurdu. Fakat, bir rahip, Levili, veya başka bir adalet memuru değil de, niçin sadece onu işitmiş olanlar onun üzerine ellerini koymalıydılar ve niçin küfür etmiş olan ve ölmesi gerekenin kim olduğunu cemaatin gözlerine başka bir kimse

gösteremezdi? Çünkü bir insanı veya başka bir şeyi, el ile göze göstermek, aynı şeyin bir isimle kulağa yapılmasına göre, yanılmaya daha az açıktır.

Bu törene öylesine çok riayet edilmişti ki, bütün cemaati hep birlikte takdis ederken, bu iş ellerin konulmasıyla yapılamayacağı halde, Harun (*Levililer* IX. 22) *kavmi takdis ederken elini onlara doğru kaldırdı*. Tapınakların kutsanması için benzer bir törenin paganlar arasında da olduğunu okuyoruz. Şöyle ki rahip, bir yandan kutsama sözleri telaffuz ederken, ellerini tapınağın bir direği üzerine koyardı. Tanrı'ya kamu önünde hizmetle ilgili konularda, herhangi bir şeyi, kulağı bilgilendirmek için sözlerle belirtmektense, gözleri inandırmak için el ile belirtmek çok daha doğaldır.

Dolayısıyla bu tören, Kurtarıcımız zamanında yeni bir şey değildi. Zira, kızı hasta olan Yairus (*Markos* V. 23), Kurtarıcımız'a, (onu iyileştirmesi için değil, fakat) *iyileşsin diye ellerini onun üzerine koyması için* yalvardı. Ve *(Matta* XIX. 13) *ellerini onların üzerine koyup dua etsin diye ona küçük çocuklar getirdiler.*

Bu eski ayine göre, havariler, ve rahipler, ve rahiplik makamının kendisi, papaz tayin ettikleri kişiler üzerine ellerini koyarlar, ve ayrıca Kutsal Ruh'u alabilsinler diye onlar için dua ederlerdi; ve, yeni bir durum ortaya çıktığında, bu sadece bir defa değil, bazen daha sık olurdu: fakat amaç hep aynı idi, yani, ya genel olarak papazlık görevine ya da özel bir işe tayin edilen kişinin kesin ve dinsel bir belirlenişi. Böylece *(Resullerin İşleri* VI. 6) *Havariler dua ettiler ve ellerini koydular* yedi diyakoz üzerine; bu, onlara Kutsal Ruh'u vermek için değil, (çünkü, hemen daha önce mısra 3'te görüldüğü gibi, onlar seçilmeden önce zaten Kutsal Ruh ile doluydular) onları bu göreve tahsis etmek için yapıldı. Ve diyakoz Filipus, Samiriye'de bazı kişileri ihtida ettirdikten sonra, Petrus ve Yuhanna gittiler *(Resullerin İşleri* VIII. 17), *ve ellerini onların üzerine koydular, ve onlar Kutsal Ruh'u aldı*. Ve sadece bir havari değil, bir rahip de bu güce sahipti: zira Aziz Paulus, Timoteos'a, *Hiç kimse üzerine ellerini hemen koymamasını (Timoteos'a Birinci Mektup* V. 22); yani, hiç kimseyi aceleyle papazlığa tayin etmemesini tavsiye eder. *Timoteos'a Birinci Mektup* IV. 14'te okuduğumuz gibi, bütün rahipler Timoteos'un üzerine ellerini koydular: fakat bu, bazılarının, onu, rahiplik makamının ve büyük bir ihtimalle *proestes* veya sözcülerinin, ki bizzat Aziz Paulus olabilir, tayini ile yaptıkları şeklinde anlaşılmalıdır. Zira *Timoteos'a* ikinci Mektubunda, (bab

I. 6) ona der ki, *Ellerimin konulmasıyla sende olan Tanrı'nın armağanını alevlendir:* burada dikkat ediniz ki Kutsal Ruh ile kastedilen şey, Teslis'teki üçüncü kişi değil, papazlık görevi için gerekli lütuflardır. Yine okuyoruz ki Aziz Paulus ellerini iki kez koymuş; birinde, onu vaftizi sırasında, Şam'da Ananias'tan *(Resullerin İşleri* IX. 17, 18); İkincisinde, ilk kez vaaz etmeye gönderildiği zaman, Antakya'da *(Resullerin İşleri* XIII. 3). O halde, papazların atanmasında kullanılan bu törenin amacı, papazlık görevi verdikleri kişiyi belirlemek idi. Fakat, o zamanlar öğretme yetkisini daha önce almış herhangi bir Hıristiyan olsa idi; onun vaftiz edilmesi, yani, onun bir Hıristiyan yapılması, ona yeni bir yetki vermiş olmazdı, sadece, doğru öğretiyi vaaz etmesine, yani, yetkisini düzgün kullanmasına neden olurdu; ve dolayısıyla, ellerin konulması gereksiz olurdu; ve vaftiz yeterdi. Fakat Hıristiyanlık öncesinde her egemen, öğretmek ve öğretmenler atamak yetkisine sahipti; ve dolayısıyla Hıristiyanlık onlara yeni bir hak vermemiş; sadece, onlara doğrunun öğretilmesi yolunda rehberlik etmiştir; ve bu nedenle, papazlık görevinin, yani, vaftiz ve takdis etmenin herhangi birini icra edebilmeleri için, vaftiz sırasında yapılan dışında, ellerin konulmasına ihtiyaçları yoktu. Ve Eski Ahit'te, egemenliğin yüksek rahipte olduğu sırada, rahip sadece takdis etme hakkına sahip olsa da; egemenlik kralda olduğu sırada, durum böyle değildi. Zira okuyoruz ki *(1. Krallar VIII)* Süleyman halkı kutsamış, Tapınağı takdis etmiş, ve bütün Hıristiyan kiliseleri ve şapellerinin takdisi için günümüzde kullanılan toplu duayı ilan etmiştir: buradan anlaşılıyor ki o, sadece ruhani yönetim hakkına değil, ruhani görevler icra etme hakkına da sahipti.

Cismani egemen, eğer bir Hıristiyan ise, kendi hâkimiyeti altındaki topraklarda Kilise'nin başıdır. Dünyevi ve ruhani iktidarın Hıristiyan egemenlerde böylece birleşmesinden açıkça bellidir ki, onlar, hem politika hem de dinde, insanların dışsal eylemlerinin yönetilmesi için, uyrukları üzerinde, hiç kimseye verilmesi mümkün olmayan her türden iktidara sahiptirler; ve, hem devlet olarak hem de Kilise olarak, kendi uyruklarının yönetilmesi için kendi uygun görecekleri yasaları yapabilirler; çünkü hem Devlet hem de Kilise aynı kişilerde toplanmıştır.

Bu nedenle, eğer isterlerse, günümüzde pek çok Hıristiyan kralların yaptığı gibi, dinsel konularda uyruklarının yönetilmesi işini Papa'ya bırakabilirler; fakat bu durumda Papa onlara tabidir ve bu görevi, bir başkasının hâkimiyet alanında, *jure divino* olarak, yani Tanrısal hak ile

değil, *jure civili* olarak, yani cismani egemenin hakkıyla yerine getirir; ve dolayısıyla, egemen kendi uyruklarının iyiliği için gerekli gördüğünde, bu görevden azledilebilir.

Ayrıca, eğer isterlerse, bu işi, yüksek bir papaza veya bir papazlar meclisine bırakabilirler; ve onlara, Kilise üzerinde veya birbirleri üzerinde, uygun gördükleri yetkiyi; ve başpiskopos, piskopos, rahip, veya papaz gibi, istedikleri unvanları verebilirler; ve onların geçimi için, ondalıklar veya başka bir yoldan istedikleri yasaları yapabilirler, ve bunu samimi bir vicdanla yapmalıdırlar ki bunun tek yargıcı Tanrı'dır. Kanonik Kutsal Kitaplar'ın yargıçlarını ve yorumcularını atayacak olan, cismani egemendir; zira yasaları yapan odur. Ayrıca, aforozları geçerli kılan da odur; inatçı ahlaksızları yola getiren ve onları cemaatin geri kalanıyla bir olmaya zorlayan yasalar ve cezalar olmasaydı, aforoza aldırış edilmezdi. Özet olarak, eylemler ve sözler bakımından, zira sadece eylemler ve sözler bilinebilir ve suçlanabilir, hem ruhani hem de cismani bütün davalarda en büyük kudrete sahip olan kraldır; suçlanamaz olanın ise, kalbi bilen Tanrı'dan başka hiçbir yargıcı yoktur. Ve bu haklar, ister monark ister meclis olsun, bütün egemenlerde vardır: zira Hıristiyan bir halkın temsilcileri Kilise'nin temsilcileridir: zira bir Kilise ve bir Hıristiyanlar devleti aynı şeydir.

Kardinal Bellarmino'nun kitapları, De Summo Pontifice. Burada ve bu kitabın başka yerlerinde söylediklerim, en yüce ruhani iktidarın Hıristiyan egemenlere ait olduğunu göstermek için yeterli olsa da; Romalı Papa'nın bu iktidar üzerinde dünya çapında hak iddia etmesi, *De Summo Pontifice*[170] adlı tartışmasında Kardinal Bellarmino tarafından esaslı bir biçimde ve, öyle sanıyorum ki, olabilecek en güçlü şekilde savunulduğu için; onun söyleminin gerekçelerini ve kuvvetini olabildiğince kısa bir biçimde irdelemeyi gerekli gördüm.

Birinci kitap. Bu konuda yazdığı beş kitaptan birincisi üç meseleyi içine alır: biri, en iyi hükümetin hangisi olduğu, *Monarşi, Aristokrasi,* veya *Demokrasi;* ve bunlardan üçünün bir karmasının en iyi hükümet olduğu sonucuna varır: bir diğeri, bunlardan hangisinin Kilise'nin en iyi yönetimi olduğudur; ve monarşiye en fazla ağırlık veren karma yönetim sonucuna varır: üçüncüsü ise, bu karma monarşide, Aziz Petrus'un monark makamında olup olmadığıdır. Çıkardığı ilk sonuçla ilgili olarak, daha önce

yeterince kanıtladım ki (bölüm 18) insanların itaatle yükümlü oldukları bütün hükümetler, basit ve mutlaktır. Monarşide, sadece tek bir üstün insan vardır; ve devlette herhangi türden bir yetkiye sahip olan bütün diğer insanlar, buna, monarkın izni ve arzusu ile sahiptirler ve onu monarkın adına icra ederler: aristokrasi ve demokraside ise, monarşide monarka ait olan ve karma değil mutlak bir egemenlik olan iktidar tek bir yüce mecliste bulunur. Bu üçünden hangisinin en iyi olduğu, bunlardan herhangi birinin zaten kurulu olduğu bir durumda tartışılmamalıdır; mevcut olan, daima, tercih edilmeli, sürdürülmeli ve en iyi kabul edilmelidir; zira mevcut hükümetin zayıflamasına yol açacak bir şey yapmak hem doğa yasasına hem de ilahi pozitif yasaya aykırıdır. Ayrıca, hangi hükümet biçiminin en iyi olduğu, herhangi bir papazın yetkisi bakımından hiçbir fark ifade etmez, meğerki cismani egemenliğe sahip olsun; çünkü papazların görevi, insanları emirle yönetmek değil, onları eğitmek ve kanıtlarla ikna etmek, ve öğretilen doktrini kabul mü yoksa red mi edeceklerini düşünmeyi onlara bırakmaktır. Zira monarşi, aristokrasi, ve demokrasi, bize, üç çeşit egemen ifade eder, üç çeşit papaz değil; veya, diyebiliriz ki, üç çeşit aile babası, çocukları için üç çeşit öğretmen değil.

Dolayısıyla, Kilise'nin en iyi yönetim biçiminin ne olduğuna ilişkin ikinci çıkarsama, kendi hâkimiyeti altındaki topraklar dışında Papa'nın iktidarı meselesiyle hiç ilgili değildir. Çünkü bütün diğer devletlerde onun iktidarı, eğer varsa, aile babasının iktidarı gibi değil, sadece öğretmenin iktidarı gibidir.

Üçüncü çıkarsamaya, yani, Aziz Petrus'un Kilise'nin monarkı olduğuna gelince, bunun temel kanıtı olarak, Aziz Matta'dan şu alıntıyı yapıyor (bab XVI. 18, 19) *Sen Petrus'sun, ve Kilisemi bu kaya üzerine kuracağım, vs. Ve sana gökyüzünün anahtarlarını vereceğim; yeryüzünde bağladığın her ¡ey gökyüzünde de bağlı kalacak, ve yeryüzünde çözdüğün her ¡ey gökyüzünde de çözülmüş kalacaktır.* Bu alıntı, iyi düşünülürse, Mesih'in Kilise'nin temel olarak tek bir akidesi olduğu; yani, bütün Havariler adına konuşan Petrus'un, Kurtarıcımız'ın burada zikredilen sözleri söylemesine neden olduğundan başka bir şeyi kanıtlamaz. Bunu açıkça anlamak için, Kurtarıcımız'ın kendi ağzından, Vaftizci Yahya ağzından, ve havarileri ağzından, sadece şu inanç akidesini vaaz ettiğini dikkate almalıyız; *o, Mesih'tir;* bütün diğer akideler, buna dayalı olandan başka bir inanç gerektirmez. Yahya ilk olarak sadece şunu vaaz etmeye

başladı (*Matta* III. 2), *Tanrı'nın krallığı yakındır.* Daha sonra, bizzat Kurtarıcımız (*Matta* IV. 17) aynı şeyi vaaz etti: ve oniki Havariye yetkilerini verdiğinde, (*Matta* X. 7), onlara bundan başka bir akidenin vaaz edildiğinden söz edilmez. Bu, temel akide idi, yani Kilise inancının temeli idi. Daha sonra, havariler ona geri döndüğünde, sadece Petrus'a değil, hepsine birden (*Matta* XVI. 13), *insanlar benim kim olduğumu söyledi* diye sorar; ve onlar da şöyle cevap verirler, *bazıları dedi ki o Vaftizci Yahya'dır, bazıları İlyas, ve başka bazıları da Yeremya veya Peygamberlerden biridir dedi.* Daha sonra, sadece Petrus'a değil hepsine birden tekrar sorar, *siz benim kim olduğumu söylersiniz?* Bunun üzerine Aziz Petrus hepsi adına cevap verir, *Sen Mesih'sin, yaşayan Tanrı'nın Oğlu'sun;* işte bunun, bütün Kilise'nin inancının temeli olduğunu söyledim; ve bunun üzerine Kurtarıcımız şunu söyler, *Kilisemi bu kaya üzerine kuracağım*: buradan açıktır ki, Kilise'nin temel kayası ile kastedilen, Hıristiyan inancının temel akidesidir. Fakat, bazıları şöyle itiraz edecektir, peki o zaman kurtarıcımız, *sen Petrus'sun* sözlerini niçin araya sokuyor? Bu metnin aslı harfiyen tercüme edilmiş olsaydı, bunun sebebi kolayca görülürdü. Bunun için, havari Simon'un, Süryanice *Cephas* ve Grekçe *Petros* kelimesiyle aynı anlama gelen *Kaya ("Stone")* soyadını taşıdığını düşünmeliyiz. İşte bu yüzdendir ki, Kurtarıcımız, bu temel akidenin ifadesi olarak, onun adını ima ederek, (İngilizce söylenecek olursa), Sen *Kaya*'sın, ve Kilisemi bu Kaya *üzerine kuracağım* demiştir: bu, *Ben Mesih'im* akidesi, benim Kilisemin üyesi olacak herkeste aradığım bütün inancın temelidir demekle aynı şeydir. Bir isme yapılan bu ima, günlük konuşmada olağandışı bir şey de değildir. Kilisesini Aziz Petrus'un kişiliği üzerine kurmaya niyetli olarak, Kurtarıcımız, *sen bir kayasın, ve Kilisemi bu kaya üzerine kuracağım* deseydi, bu acayip ve belirsiz bir söz olurdu; oysa, *Kilisemi senin üzerine kuracağım* demek çok açık bir ifade olurdu; ve onun ismine aynı ima devam ederdi.

Arkadan gelen şu sözlere, *sana gökyüzünün anahtarlarını vereceğim, vs.*, gelince; bu, Kurtarıcımızın bütün diğer yandaşlarına verdiğinden daha fazla bir şey değildir, (*Matta* XVIII. 18), *Yeryüzünde bağladığın her şey gökyüzünde de bağlı kalacak, ve yeryüzünde çözdüğün her şey gökyüzünde de çözülmüş kalacaktır.* Fakat bu nasıl yorumlanırsa yorumlansın, burada bahşedilen yetkinin bütün yüce papazlara ait olduğuna şüphe yoktur; ve bütün Hıristiyan cismani egemenler kendi topraklarında en yüce

papazlardır. Hatta o kadar ki, sanki Aziz Petrus, veya bizzat Kurtarıcımız, onlardan herhangi birini ona inanmaya ve krallığını kabul etmeye ikna etmiş; fakat, onun krallığı bu dünyadan olmadığı için, uyruklarını ihtida ettirmede en yüce sorumluluğu ona bırakmış gibi; yoksa onu, öğretme hakkının ayrılmaz biçimde bağlı olduğu egemenlikten yoksun bırakması gerekirdi. Aziz Petrus'un Kilise'nin evrensel monarkı, yani, dünyadaki bütün Hıristiyanların monarkı olduğunu kanıtlamaya çalıştığı birinci kitabına reddiye olarak bu kadarı yeter.

İkinci kitap. İkinci kitap iki sonuca varıyor: birisi, Aziz Petrus'un Roma Piskoposu olduğu ve orada öldüğü; diğeri ise, Romalı Papaların onun halefleri oldukları. Bunlardan her ikisi de, başkaları tarafından tartışma konusu edilmiştir. Fakat bunların doğru olduğu farzedilse bile; Roma Piskoposu sözüyle, ya Kilise'nin monarkı, ya da, onun en yüce papazı anlaşılırsa; bu piskopos, Silvester[171] değil, ilk Hıristiyan imparator olan Constantinus idi; ve Constantinus gibi, bütün diğer Hıristiyan imparatorlar da, Roma İmparatorluğu'nun en yüce piskoposlarıydılar: bütün Hıristiyanlık âleminin değil, Roma İmparatorluğu'nun diyorum; çünkü diğer Hıristiyan egemenler de, kendi münferit topraklarında, egemenliklerine bağlı bir makam olarak, aynı hakka sahiptiler. Bu, onun ikinci kitabı için yeterli bir cevaptır.

Üçüncü kitap. Üçüncü kitapta, Papa'nın Deccal *("Antichrist")* olup olmadığı sorusunu ele alıyor. Ben şahsen, Kutsal Kitap'taki anlamıyla, onun Deccal olduğunu gösteren bir kanıt göremiyorum: ayrıca, bir başka hükümdar veya devletin topraklarında icra ettiği veya şu ana kadar icra etmiş olduğu otoriteyi nakzetmek için Deccal'in niteliğinden herhangi bir kanıt da getirmeyeceğim.

Açıktır ki, Yahudiler diğer milletler tarzında bir kral talep ettiklerinde, Samuel zamanında onlar tarafından reddedilmiş olan Tanrı'nın krallığını onlar arasında yeniden kuracak bir Mesih'i, yani, bir Kurtarıcı'yı Eski Ahit'in peygamberleri haber vermiş ve Yahudiler de beklemiştir. Onların bu beklentisi, hem krallığı ele geçirmeye teşebbüs etme hırsına, hem de, sahte mucizelerle, ikiyüzlülükle, veya nutuklar atarak ve inandırıcı görünen fikirlerle insanları aldatma hünerine sahip olan kişilerin sahteciliklerine maruz bırakmıştır onları. Bu nedenle Kurtarıcımız ve Havarileri, insanları, sahte peygamberler ve sahte Mesihlere karşı uyarmışlardır. Sahte Mesihler,

Mesih olduklarını iddia eden, fakat öyle olmayan, ve haklı olarak *Deccal* denilen kişilerdir; Kilise’de, iki tane Papa seçilmesiyle bir bölünme olduğunda, birisinin diğerine *Antipapa* veya sahte Papa demesi gibi. Dolayısıyla, doğru anlamda Deccal’in iki temel işareti vardır; birisi, İsa’nın Mesih olduğunu reddetmesidir; diğeri ise, kendisinin Mesih olduğunu iddia etmesidir. Birinci işaret, Aziz Yuhanna tarafından ilk Mektubu’nda IV. 3’te ortaya konmaktadır, *İsa Mesih’in bedende geldiğini kabul etmeyen hiçbir ruh Tanrı’dan değildir; ve bu Deccal’in ruhudur.* Diğer işaret ise, Kurtarıcımız’ın sözlerinde ifade olunur, (*Matta* XXIV. 5) *pek çok kişi benim adıma gelip, ben Mesih’im diyecektir;* ve yine, (mısra 23) *Eğer birisi size derse ki, bak! işte Mesih, ona inanmayın.* Dolayısıyla Deccal sahte bir Mesih olmalı; yani, Mesih olduklarını iddia edeceklerden biri olmalıdır. Bu iki işaretten; yani*, İsa’nın Mesih olduğunu inkâr etmek,* ve *kendisinin Mesih olduğunu iddia etmek* işaretlerinden şu sonuç çıkar ki o, aynı zamanda, *gerçek Mesih olan İsa’nın bir muhalifi* olmalıdır, ve bu da Deccal kelimesinin bir başka anlamıdır. Fakat bütün bu Deccaller içinde, ὁ Αντίχριστος [*o Antikhristos* -Çev.] *El Deccal, (“The Antichrist”)* veya harf-i tarif-i muayyen ile *Deccal*, denilen belirli bir kişi vardır; gayri muayyen olarak *bir Deccal (“an Antichrist”)* değil. Şimdi, Romalı Papa kendisinin Mesih olduğunu iddia etmediğine ve İsa’nın Mesih olduğunu da inkâr etmediğine göre, ona nasıl Deccal denilebileceğini anlayamıyorum; onun *vekili* veya *naibi* olduğunu değil, fakat bizzat *O* olduğunu iddia eden birisi anlamında. *Matta* XXIV. 15’te bu özel Deccal’in zamanına ilişkin bir başka işaret daha vardır; Daniel tarafından sözü edilen *(Daniel* IX. 27) o iğrenç yokedici Kutsal yerde duracak ve dünyanın başlangıcından beri hiç olmamış ve bir daha asla olmayacak öyle bir musibet çıkaracaktır ki, eğer uzun sürecek olsaydı, (*Matta* XXIV. 22) *hiçbir beden kurtarılamazdı; fakat seçilmişler uğruna o günler kısaltılacaktır,* yani daha az olacaktır. Ancak bu musibet henüz gelmemiştir; zira bunu, güneşin ve ayın kararması, yıldızların düşmesi, göklerin sarsılması, ve Kurtarıcımız’ın bulutlar için muhteşem dönüşü takib edecektir (mısra 29). Dolayısıyla *El Deccal* henüz gelmemiştir; oysa pek çok Papa gelmiş ve gitmiştir. Papa’nın, bütün Hıristiyan krallara ve milletlere yasalar vermek işini üzerine almakla, bu dünyada, İsa’nın bile kendi üzerine almadığı bir krallığı gasp ettiği doğrudur: fakat o, bunu, *Mesih* olarak değil, *Mesih adına* yapmaktadır ki, burada *El Deccal* hakkında bir şey yoktur.

Dördüncü kitap. Dördüncü kitapta, Papa'nın imana ve davranışa ilişkin bütün konularda en üstün yargıç olduğunu, *yani dünyadaki bütün Hıristiyanların mutlak monarkı olduğunu* kanıtlamak için, üç önerme ortaya koyuyor: birincisi, onun yargılarının şaşmaz olduğu: İkincisi, onun yasalar yapabileceği ve bunlara uymayanlara ceza verebileceği: üçüncüsü, Kurtarıcımız'ın bütün ruhani yargı yetkisini Romalı Papa'ya verdiğidir.

İman konularında Papa'nın yargısının şaşmazlığı için metinler. Papa'nın yargılarının şaşmazlığı için, Kutsal Kitapları öne sürüyor: ve ilk olarak, *Luka* XXII. 31, 32'den şu alıntıyı yapıyor: *Simon, Simon, seni buğday gibi eleyebilsin diye Şeytan seni istedi; fakat, inancın sarsılmasın ve, kendine geldiğinde, din kardeşlerini güçlendiresin diye, senin için dua ettim.* Bellarmine'nin açıklamasına göre, Mesih burada Simon Petrus'a iki ayrıcalık vermiştir: birisi, ne kendisinin ne de haleflerinin inancı sarsılmasın: diğeri ise, ne kendisi ne de halefleri, iman veya davranışla ilgili herhangi bir şeyi hatalı biçimde veya daha önceki bir Papa'nın tarifine aykırı olarak tayin etmesin: bu, garip ve çok zorlama bir yorumdur. Fakat, o bölüm dikkatle okunursa görülecektir ki, bütün Kutsal Kitap'ta, Papa'nın otoritesine yukarıdaki alıntıdan daha çok karşı gelen hiçbir yer yoktur. Rahipler ve Yazıcılar, Fısıh[172] bayramında Kurtarıcımız'ı öldürmeyi planlarken, ve Yahuda ona ihanet etme kararını vermişken, ve öldürme günü olan Fısıh bayramı geldiğinde, Kurtarıcımız havarileriyle birlikte bunu kutladı ve, Tanrı'nın krallığı gelinceye kadar, bundan daha fazlasını yapmayacağını söyledi; ve onlara, içlerinden birinin ona ihanet edeceğini de söyledi. Bunun üzerine, ona, bunun kim olacağını sordular; ve, efendilerinin kutlayacağı bir sonraki Fısıh bayramı onun krallığı zamanında olacağına göre, o zaman en büyük insanın kim olacağını tartışmaya başladılar. Bunun üzerine Kurtarıcımız, onlara, milletlerin krallarının uyrukları üzerinde hâkimiyet sahibi olduklarını ve İbranice'de bereketli anlamına gelen bir isimle anıldıklarını söyledi; fakat ben size öyle olamam, siz birbirinize hizmet etmeye gayret etmelisiniz; size bir krallık veriyorum, fakat bu Babamın bana vermiş olduğu bir krallıktır; şimdi kanımla satın alacağım ve ikinci gelişime kadar malik olmayacağım bir krallık; ve siz o zaman benim soframda yiyip içecek ve İsrail'in oniki kabilesine hükmedip oniki taht üzerinde oturacaksınız. Ve daha sonra, Aziz Petrus'a hitaben, şöyle der; Simon, Simon, Şeytan hazır bir hâkimiyet teklif ederek senin geleceğe dair

inancını zayıflatmaya çalışıyor; fakat inancın gevşemesin diye senin için dua ettim; dolayısıyla buna dikkat et, ihtida etmiş olarak ve krallığımın başka bir dünyadan olduğunu anlayarak, aynı inancı din kardeşlerinde de güçlendir. Bu dünyada daha başka bir otorite beklemeyen birisi olarak Aziz Petrus buna şöyle cevap verir, *Efendimiz, seninle beraber sadece zindana değil, ölüme bile gitmeye hazırım.* Buradan açıkça görülüyor ki Aziz Petrus'a bu dünyada yargı yetkisi verilmiş olmadığı gibi, bütün diğer havarilerin de böyle bir yetkileri olmayacağını onlara söylemek görevi verilmiştir. Aziz Petrus'un iman konusundaki yargısının şaşmazlığına ise, bu metinden, sadece şu kadarı atfedilebilir, Petrus, kıyamet gününde Mesih'in geri döneceğine ve krallığa sahip olacağına inanmayı sürdürmelidir; ve bu krallık, buradaki metinle, onun bütün haleflerine verilmiş değildir; zira görüyoruz ki, onun üzerinde, şimdiki dünyada hak iddia etmektedirler.

İkinci alıntı, *Matta* XVI. 18'dendir, *Sen Petrus'sun, ve Kilisemi işte bu kaya üzerinde kuracağım, ve cehennemin kapıları onu yenemeyecektir.* Bu bölümde daha önce gösterdiğim gibi, bununla cehennemin kapılarının Petrus'un o konuşmaya yol açan ikrarını; yani, *İsa Tanrı'nın Oğlu Mesih'tir* ikrarını yenemeyeceğinden başka bir şey kanıtlanmaz.

Üçüncü metin, *Yuhanna* XXI. 16, 17'dir: *Koyunlarımı besle;* bu, bir öğretme yetkisinden başka bir şey içermez. Diğer havarilerin de bu *koyunlar* ifadesine dahil olduğunu kabul edersek; o zaman bu, en yüksek öğretme yetkisidir; fakat bu, sadece, bu yüksek yetkiye zaten sahip olan Hıristiyan egemenlerin bulunmadığı dönem için geçerlidir. Zira, kanıtlamış olduğum gibi, Hıristiyan egemenler kendi topraklarında en yüksek papazlardır ve, bu sıfatı, ellerin konulması olmaksızın olsa da, vaftiz edilmeleri nedeniyle kazanmışlardır. Zira, kişinin belirlenmesi için yapılan ellerin konulması töreni, uyrukları üzerinde mutlak iktidar makamına getirilmesi sonucunda, egemenin, istediği düşünceleri öğretme yetkisine sahip olduğunun zaten belirlenmiş olduğu bir durumda, gereksizdir. Çünkü, daha önce kanıtladığım gibi, egemenler, genel olarak, bulundukları makam gereği en yüce öğretmenlerdir; ve dolayısıyla, vaftiz oluşlarıyla, Mesih'in doktrinini öğretmek yükümü altına girerler: ve başkalarının kendi tebalarına öğretmenlik yapmasına müsaade ettiklerinde, bunu, kendi ruhlarını tehlikeye sokarak yaparlar; çünkü Tanrı, çocuklarının ve hizmetçilerinin eğitiminin hesabını, aile reislerinden soracaktır. Tanrı, şu sözleri, bir uşak

hakkında değil, bizzat İbrahim hakkında söyler (*Tekvin* XVIII. 19) *Kendisinden sonra oğullarına ve ev halkına salâh ve adalet yapmak için Rabb'in yolunu tutmalarını emretsin diye onu tanıdım.*

Dördüncü alıntı, *Çıkış* XXVIII. 30'dandır: *Urim'i ve Tummin'i hüküm göğüslüğü içine koyacaksın;* Bellarmino, bunun, Kutsal Kitab'ın Grekçe çevirisinde δήλωσιν καὶ ἀλήθειαν [*delosin kai aletheian* -Çev.]; yani, *kanıt* ve *gerçek* olarak tercüme edildiğini söylüyor: ve buradan şu sonucu çıkarıyor, Tanrı yüksek rahibe neredeyse yanılmazlık olan kanıt ve gerçeği vermiştir. Kanıt ve gerçeğin kendisi verilmiş olsun; veya rahibe, kendini daha açık biçimde bilgilendirmeye ve doğru hüküm vermeye çalışması için verilmiş bir ihtar olsun; yüksek rahibe verilmekle, cismani egemene verilmiştir; (çünkü İsrail devletinde yüksek rahip Tanrı'nın hemen altında yer alan idi); ve kanıt ve gerçek için, yani, Papa'nın iddia edilen iktidarına karşı cismani egemenlerin kendi uyrukları üzerindeki ruhani hâkimiyeti için bir argümandır. İşte bunlar, iman noktasında Papa'nın yargısının şaşmazlığı lehinde getirdiği bütün metinlerdir.

Davranış noktasında Papa'nın yargısının şaşmazlığı lehinde getirilen metinler. Papa'nın davranışlarla ilgili yargısının şaşmazlığı lehinde, tek bir metin öne sürüyor, *Yuhanna*'dan XVI. 13: *Hakikat Ruhu geldiğinde, sizi bütün hakikate götürecektir:* Bellarmino der ki, burada *bütün hakikat* ile kastedilen, en azından *kurtuluş için gereken bütün hakikat'tir*. Fakat bu sınırlamayla, Papa'ya, Hıristiyanlığı kabul eden ve lanetlenmeyecek olan herhangi bir insana kıyasla daha büyük bir şaşmazlık atfetmemektedir. Zira bir kimse, kurtuluş için yanılmamanın gerekli olduğu bir hususta yanılırsa, onun kurtulması imkânsızdır; çünkü kurtuluş için tek gerekli olan, kurtuluşun onsuz imkânsız olduğu şeydir. Bu hususların neler olduğunu, bir sonraki bölümde, Kutsal Kitap'tan hareketle belirteceğim. Burada sadece şunu söylüyorum; Papa'nın asla herhangi bir yanlışlığı öğretemeyeceği kabul edilse bile, bu, ona, bir başka hükümdarın topraklarında hiçbir yargı hakkı vermez; meğerki, bir kimsenin, bir işi daha önce bir başkasına vaad ettiğinde bile, her zaman için en iyi işçiyi çalıştırmaya vicdanen yükümlü olduğunu da söyleyelim.

Metnin yanısıra, akıldan hareketle şunu savunuyor. Eğer Papa temel şeylerde yanılabilirse, o zaman İsa, Kilise'nin kurtuluşu için yeterli tedarikte bulunmamış olurdu; çünkü o, Kilise'ye, Papa'nın talimatlarını izlemeyi buyurmuştur. Fakat bu sebep geçersizdir, meğerki İsa'nın bunu ne

zaman ve nerede buyurduğunu veya bir Papa'yı aklından geçirdiğini göstersin. Hatta, Aziz Petrus'a verilen her şeyin Papa'ya da verilmiş olduğu kabul edilse bile; Kutsal Kitap'ta Aziz Petrus'a itaat etmesi için herhangi bir kimseye verilmiş bir buyruk olmadığına göre, onun buyrukları meşru egemenin buyruklarına aykırı olduğunda ona itaat eden bir kimse adaletli davranıyor olamaz.

Son olarak, ne Kilise ne de bizzat Papa, Papa'nın dünyadaki bütün Hıristiyanların cismani egemeni olduğunu iddia etmemiştir; ve dolayısıyla bütün Hıristiyanlar, davranışlar alanında onun yargı yetkisini kabul etmek zorunda değillerdir. Zira davranışlara ilişkin ihtilaflarda cismani egemenlik ve en yüce yargı makamı aynı şeydir: ve cismani yasaları yapanlar, eylemlerin adaletliliği veya adaletsizliğini sadece ilan etmezler, buna karar da verirler; zira, insanların davranışlarında, egemenin yasasına uygunluk dışında, onları doğru veya yanlış kılan hiçbir şey yoktur. Dolayısıyla, Papa davranışlara ilişkin ihtilaflarda üstünlük iddiasında bulunduğunda, insanlara cismani egemenlerine itaat etmemeyi öğretir; bu ise, Kurtarıcımız ve onun havarilerinin bize Kutsal Kitap'ta iletilen ilkelerinden pek çoğuna aykırı olarak, hatalı bir düşüncedir.

Papa'nın yasalar yapmak yetkisine sahip olduğunu kanıtlamak için, Bellarmino pek çok alıntılar yapıyor; ilk olarak, (*Teşriiye* XVII. 12), *Kibirle öyle yapacak ve, Allahın Rab önünde hizmet için duran rahibe, veya hâkime, kulak vermeyecek olan adam ölecektir; ve sen kötülüğü İsrail'den atacaksın.* Buna sebep olarak, Tanrı'nın altındaki yüksek rahibin cismani egemen olduğunu hatırlamalıyız; ve bütün yargıçların da onun tarafından tayin edildiğini. Dolayısıyla, gerekçe olarak kullanılan bu alıntı şu hale geliyor: *Mevcut cismani egemene veya görevlerinin ifasında onun memurlarından herhangi birine itaat etmeme küstahlığını gösteren kişi ölecektir, vs.;* bu, açıkça, cismani egemenlik lehinde, Papa'nın evrensel iktidarının da aleyhindedir.

İkinci olarak, *Matta* XVI. 19'dan şu alıntıyı yapıyor, *Senin bağladığın her şey, vs.* ve bunu, Yazıcılar ve Ferisiler'e atfedilen *(Matta* XXIII. 4) *bağlama* gibi yorumluyor. *Ağır ve taşıması zor yükler bağlarlar ve insanların omuzlarına koyarlar;* bununla, yasalar yapmanın kastedildiğini söylüyor; ve buradan şu sonucu çıkarıyor, Papa yasalar yapabilir. Fakat bu da, cismani egemenlerin yasama yetkisi lehinde bir kanıt oluşturmaktadır. Zira Yazıcılar ve Ferisiler, Musa'nın koltuğunda oturdular; fakat Tanrı'nın

hemen altında Musa, İsrail kavminin egemeniydi: ve bu nedenle Kurtarıcımız, kavme, onların bütün yaptıklarını değil, bütün söylediklerini yapmalarını: yani, onların yasalarına uymalarını, fakat örneklerini takip etmemelerini buyurmuştur.

Üçüncü alıntı, *Yuhanna* XXI. 16'dır, *Koyunlarımı besle;* bu, yasalar yapmak için bir yetki değil, öğretmek için bir buyruktur. Yasalar yapmak yetkisi, aile reisine aittir; ve aile reisi, kendi takdirine göre, çocuklarına öğretmenlik yapacak kişi olarak kendi vekilini seçer.

Dördüncü alıntı da (*Yuhanna* XX. 21) onun aleyhinedir. Sözler şöyle, *Babam beni nasıl gönderdi ise, ben de seni gönderiyorum.* Fakat Kurtarıcımız, ölümüyle, inananların günahlarını bağışlatmak ve, kendisi ve havarilerinin vaazlarıyla da, onları krallığına giriş için hazırlamak amacıyla gönderildi; ve bizzat kendisi, krallığının bu dünyadan olmadığını söyledi ve onun gelmesi için dua etmemizi öğretti bize, ancak onun ne zaman geleceğini havarilerine söylemeyi reddetti *(Resullerin İşleri* I. 6, 7); ve bu krallık geldiği vakit, oniki havari, İsrail'in oniki kabilesine hükmetmek için, her biri belki de Aziz Petrus'unki kadar yüksek oniki taht üzerinde oturacak. Baba Tanrı, Kurtarıcımızı, bu dünyada yasalar yapmak için göndermediğine göre, metinden şu sonucu çıkarabiliriz ki Kurtarıcımız da, Aziz Petrus'u, burada yasalar yapmak için değil, sarsılmaz bir imanla ikinci gelişini beklemeleri için insanları ikna etmeye; ve bu arada, eğer uyruk iseler, hükümdarlarına itaat etmeye; ve eğer hükümdar iseler, uyruklarına bunu yaptırmaya ikna etmek için gönderildi; ve bu, bir piskoposun görevidir. Dolayısıyla bu alıntı, Kardinal Bellarmino'nun iddiasının tersine, ruhani hâkimiyetin cismani egemenliğe tabi olması için çok güçlü bir kanıt oluşturmaktadır.

Beşinci alıntı, *Resullerin İşleri* XV. 28, 29'dur, *Putlara sunulan etlerden, ve kandan, ve boğulmuş şeylerden, ve zinadan kaçınmanız dışında, üstünüze başka bir yük koymamak Kutsal Ruh'a ve bize uygun göründü,* Bellarmino, buradaki *yük koymak* sözünü yasama yetkisi olarak yorumluyor. Fakat, bu metni okuyup da, havarilerin bu üslubunun, yasalar yapmakta olduğu gibi, öğüt vermekte de uygun biçimde kullanılamayacağını söyleyecek bir kimse var mıdır acaba? Bir yasanın üslubu şöyledir, *emrederiz:* fakat, *uygun buluruz,* sadece öğüt verenlerin mutad üslubudur; ve öğüt şartlı olsa da, yani, onu verdikleri kişiler amaçlarına nail olacaklarsa, öğüt verenler bir yük koymuş olurlar: ve

boğulmuş şeylerden, ve kandan kaçınmanın yükü işte böyledir; mutlak değil, fakat yanlışa düşmesinler diye. Daha önce gösterdim ki (bölüm 25) bir yasa, bir öğütten şöyle ayırdedilir, bir yasanın nedeni onu koyanın amacı ve yararından gelir; bir öğüdün nedeni ise, öğüdün kendisine verildiği kişinin amacı ve yararından. Fakat burada, havariler, ihtida etmiş paganların iyiliğini amaçlamaktadırlar sadece, yani onların kurtuluşunu; kendi iyiliklerini değil; zira ellerinden geleni yapmış olarak, itaat edilseler de edilmeseler de, kendi ödüllerini alacaklardır. Dolayısıyla bu meclisin işlemleri, yasa değil, öğütlerdir.

Altıncı alıntı, *Romalılara Mektup* XIII'tendir, *Her can yüksek güçlere tabi olsun, zira Tanrı'dan gelmeyen hiçbir güç yoktur;* Bellarmine, bununla, sadece cismani değil ruhani hükümdarların da kastedildiğini söylüyor. Buna ilk olarak şöyle cevap veriyorum, aynı zamanda cismani egemen de olanlar dışında bir ruhani hükümdar yoktur; ve onların hükümdarlıkları, cismani egemenliklerinin kapsamını aşmaz; bu sınırlar olmaksızın, âlimler tarafından kabul edilseler bile, hükümdar sayılamazlar. Zira, havari hem kendi hükümdarlarımıza, hem de Papa'ya tabi olmamız gerektiğini ifade etmek istemiş olsaydı, bizzat İsa'nın imkânsız olduğunu söylediği bir düşünceyi öğretmiş olurdu bize, yani, *iki efendiye hizmet etmek.* Havari başka bir yerde (*Korintoslulara İkinci Mektup* XIII. 10), *Rabb 'in bana verdiği yetkiye göre hazır iken şiddetle davranmayayım diye, bu şeyleri gaip iken yazıyorum;* burada o, öldürme, hapsetme, sürgüne gönderme, kamçılama veya para cezası kesme gibi cezalar vermek yetkisine sahip olduğunu iddia etmemiştir; sadece aforoz etmeye yetkili olduğunu söylemiştir ki, cismani iktidarsız aforoz, o insanların yanından ayrılmak ve onlarla, bir pagan veya bir vergi mültezimiyle olduğu kadar, daha fazla değil, ilişki kurmaktan ibarettir; bu ise, pek çok durumda, aforoz eden için, aforoz edilen için olduğundan daha büyük bir külfettir.

Yedinci alıntı, *Korintoslulara Birinci Mektup* IV. 21'dendir, *Senin üstüne bir değnekle mi, yoksa sevgiyle ve merhamet ruhuyla mı geleyim?* Fakat burada da, değnekle kastedilen, bir yargıcın suçluları cezalandırma yetkisi değildir; sadece, aforoz etme yetkisidir ki bu, kendi doğasında, bir cezalandırma değil, Mesih'in kıyamet gününde krallığına malik olduğu zaman vereceği cezanın bir habercisidir sadece. Ve bu, o zaman bile, yasayı çiğnemiş bir uyruk üzerindeki gibi, tam anlamıyla bir ceza olmayacaktır; fakat, Kurtarıcımız'ın krallık hakkını inkâr eden bir düşman veya asi

üzerindeki bir intikam olacaktır. Dolayısıyla bu, aynı zamanda cismani iktidara da sahip olmayan bir piskoposun yasama yetkisini kanıtlamaz.

Sekizinci alıntı, *Timoteos'a Birinci Mektup* III. 2'dir; *Bir piskopos sadece tek bir karının kocası olmalı, uyanık, ayık olmalı, vs.:* Bellarmino bunun bir yasa olduğunu söylüyor. Kilise'de, Kilise'nin monarkı olan Aziz Petrus'tan başka kimsenin yasa yapamayacağını sanırdım. Fakat bu ilkenin Aziz Petrus'un otoritesiyle konulduğunu farzedelim; ancak yine de, Timoteos, Aziz Paulus'un bir uyruğu değil bir tilmizi olduğuna göre; ve Timoteos'un sorumlu olduğu cemaat de, krallıktaki uyruklar değil, sadece Mesih'in okulundaki öğrenciler olduğuna göre, buna niçin bir öğüt değil bir yasa denilmesi gerektiğini anlamıyorum. Eğer onun [*Petrus'un* -Çev.] Timoteos'a verdiği bütün ilkeler yasa ise, şunun da bir yasa olması gerekmez miydi, (*Timoteos'a Birinci Mektup* V. 23) *Artık su içme, fakat sağlığın için bir az şarap kullan.* Pekâlâ, iyi doktorların tavsiyeleri niçin yasa olmasın o halde? Bir kimsenin ilkelerini yasa yapan şey, o kimseye mutlak tabiyetten başka bir şey değildir.

Aynı şekilde, dokuzuncu alıntıda, *Timoteos'a Birinci Mektup* V, 19, *iki veya üç şahit önünde olmadıkça, bir ihtiyara karşı şikâyet kabul etme;* bu da doğru bir ilkedir, ama bir yasa değil.

Onuncu alıntı, *Luka* X. 16'dır, *Seni işiten beni de işitir; ve seni sevmeyen beni de sevmez.* Kuşku yoktur ki, Mesih tarafından gönderilenlerin öğütlerini sevmeyen bir kimse, bizzat Mesih'in öğütlerini de sevmez. Fakat, meşru otorite tarafından papaz olarak atananlar dışında, Mesih tarafından ^şimdi gönderilmiş olanlar kimlerdir? Ve egemen papaz/çoban tarafından yapılmayan bir meşru atama var mıdır? Ve Hıristiyan bir devlette egemen papaz tarafından atanmış olup da aynı zamanda o devletin egemeninin otoritesiyle atanmamış biri var mıdır? Böylece bu alıntıdan şu çıkıyor ki, bir Hıristiyan olan egemenini dinleyen kişi, Mesih'i dinlemiş olur; ve bir Hıristiyan olan kralının müsaade ettiği düşünceyi sevmeyen kişi, Mesih'in düşüncesini de sevmemiş olur: ve bu, Bellarmino'nun burada kanıtlamaya çalıştığı şey değil, onun tersidir. Fakat bütün bunlar, bir yasayla hiç ilgili değildir. Hatta, bir Hıristiyan kral, uyruklarının bir çobanı ve öğretmeni olarak, düşüncelerini bu şekilde yasaya çevirmez. O, insanları, inanmaya zorlayamaz; ancak, bir cismani egemen olarak, düşüncelerine uygun ve insanları belirli eylemlere ve bazen de aksini zaten yapmayacakları ve buyurması gerekmeyen eylemlere zorlayan yasalar

yapar; fakat yine de, bunlar buyurulduğu vakit, yasadırlar; ve yürekten onay olmaksızın, onlara itaat içinde yapılan dışsal eylemler, uyruğun değil, egemenin eylemleridir; bu durumda uyruk, kendine ait herhangi bir hareketi olmayan bir araçtan ibarettir; çünkü Tanrı onlara uyulmasını emretmiştir.

Onbirinci; havarinin, öğüt yerine, insanların buyruk ifade etmek için kullandıkları bir kelimeyi koyduğu; veya öğütlerinin izlenmesini itaat adıyla andığı her yerdir. İlk olarak, *Korintoslulara Birinci Mektup* XI. 2, *Onları size teslim ettiğim gibi, benim umdelerime uyduğunuz için sizi methederim.* Grekçesi şöyledir, *Onları teslim ettiğin gibi, size teslim ettiğim şeyleri tuttuğunuz için sizi methederim.* Bu, onların yasalar veya iyi tavsiyeden başka bir şey olduğunu göstermekten çok uzaktır. Ve *Selaniklilere Birinci Mektup* IV. 2'den, *Sana verdiğimiz emirleri bilirsin:* buradaki Grekçe kelime; *παρεδώκαμεν* [*paredokamen* -Çev.], yani *sana teslim ettiğimiz,* ile eşanlamlı olan *παραγγελίας ἐδώκαμεν*'dır [*paraggelias edokamen* -Çev.]; daha önceki alıntıda olduğu gibi, bu, havarilerin öğüt veren kişilerden daha ötede bir şey olduklarını kanıtlamıyor; ancak, sekizinci mısrada denildiği gibi, *onları sevmeyen insanı değil Tanrı'yı sevmez.* Zira Kurtarıcımız, yargılamaya, yani, bu dünyada kral olmaya değil; günahkârlar için kendini feda etmeye gelmiş ve, insanları, zorlama işleri asla kabul etmeyen, sadece kalbin içten ihtidasını kabul eden Mesih'e, (sürüklemeyi değil) götürmeyi Kilisesi'ndeki öğretmenlere bırakmıştı. Zorlama işler, yasayla olur; kalbin içten ihtidası ise, yasaların değil, öğüt ve öğretinin işidir.

Ve *Selaniklilere İkinci Mektup* III. 14'ten, *Bir kimse bizim bu Mektup ile gelen sözümüze itaat etmez ise, o kimseye dikkat edin, ve utansın diye onun yanında durmayın:* Bellarmino, *itaat* kelimesinden hareketle, bu mektubun Selaniklilere bir yasa olduğu sonucunu çıkarmaktadır, imparatorların mektupları gerçekten yasaydı. Dolayısıyla, Aziz Paulus'un mektubu da bir yasa ise, onların iki efendiye birden itaat etmeleri gerekirdi. Fakat, *itaat etmek* kelimesi, Grek dilindeki *υπακούει* [*upakouei* -Çev.] olarak, sadece, cezalandırma hakkına sahip olan tarafından emredilen bir şeyi değil, aynı zamanda, bizim iyiliğimiz için verilmiş bir tavsiyeyi de *dinlemekle* ya *uygulamak'tır,* dolayısıyla, Aziz Paulus itaat etmeyen bir kimsenin öldürülmesini; veya dövülmesini, veya hapsedilmesini, veya para cezasına çarptırılmasını değil, utansın diye o kimseden uzak durulmasını söylemektedir: buradan açıktır ki, Hıristiyanların karşısında huşu içinde

durdukları şey, bir havarinin imparatorluğu değil, müminler arasındaki iyi şöhretiydi.

Sonuncu alıntı, *İbranilere Mektup* XIII. 17'dir, *Önderlerinize itaat edin ve kendinizi onlara tabı kılın; çünkü onlar, hesap vermesi gerekenler olarak, canlarınıza bekçilik eder:* burada da, itaat ile kastedilen, onların öğüdünün izlenmesidir. Çünkü itaatimizin nedeni, çobanlarımızın iradesi ve buyruğundan değil, kendi iyiliğimizden gelir; onların ilgilendiği şey, kendi kudret ve otoritelerinin yüceltilmesi değil, ruhlarımızın kurtuluşudur. Eğer burada onların öğrettiği her şeyin yasa olduğu kastedilse idi, o zaman sadece Papa değil, kendi mahallesinde her papaz da yasama gücüne sahip olurdu. Ayrıca, çobanlarına itaatle yükümlü olanlar onların buyruklarını tartışma ve inceleme yetkisine sahip değildir. O zaman, bize şunları söyleyen Aziz Yuhanna'ya ne diyeceğiz (*Yuhanna'nın Birinci Mektubu* IV. 1) *Her bir ruha inanmayın, ruhların Tanrı'dan olup olmadığını sınayın; çünkü bu dünyaya pek çok sahte peygamber gelmiştir.* Dolayısıyla açıktır ki, çobanlarımızın öğretisini tartışabiliriz; fakat bir yasayı hiç kimse tartışamaz. Cismani egemenlerin buyrukları her bakımdan yasadır: eğer onun yanında başka biri de yasa yapabiliyorsa, bütün devlet ve dolayısıyla bütün barış ve adalet yok olacaktır; bu ise, hem ilahi hem beşeri bütün yasalara aykırıdır. Bu nedenle, ne bunlardan ne de Kutsal Kitab'ın başka yerlerinden, eğer cismani egemenliğe de sahip değilse Papa'nın kararlarının yasa olduğu kanıtlanamaz.

Papa ve diğer piskoposlar arasında üstünlük sorunu. Bellarmino'nun kanıtlamak istediği sonuncu husus şudur, *Kurtarıcımız Mesih ruhani yargı yetkisini Papa'dan başka kimseye vermemiştir.* Burada, Papa ile Hıristiyan krallar arasındaki değil, Papa ile diğer piskoposlar arasındaki üstünlük sorununu ele almaktadır, ilk olarak, diyor ki, piskoposların yargı yetkisi en azından genel olarak *de jure divino,* yani, Tanrısal hak iledir; bunu desteklemek için, Aziz Paulus'tan şu alıntıyı yapıyor, *Efeslilere Mektup* IV. 11, Mesih, göğe çıkışından sonra, *insanlara hediyeler verdi, bazılarını havarilere, bazılarını peygamberlere, bazılarını İncil müjdecilerine, bazılarını çobanlara, ve bazılarını öğretmenlere;* ve buradan şu sonucu çıkarıyor, onlar yargı yetkilerine gerçekten Tanrı'nın hakkıyle sahiptir; fakat bunu doğrudan Tanrı'dan aldıklarını da kabul etmek istemiyor, Papa'dan aldıklarını kabul ediyor. Fakat, bir kimsenin *de jure divino* yargı yetkisine sahip olduğu söylenebilirse, fakat bunu doğrudan doğruya [*Tanrı*'dan -Çev.]

almamışsa; bir Hıristiyan devlette, aynı zamanda *de juro divino* olmayan, salt cismani bile olsa, herhangi bir meşru yargı yetkisi var mıdır? Çünkü Hıristiyan krallar, cismani iktidarlarını, doğrudan Tanrı'dan alırlar; ve onun altındaki yüksek devlet memurları, muhtelif görevlerini, onun bu yetkisine istinaden yerine getirirler; burada yaptıkları, piskoposların Papa'nın atamasına istinaden yaptıklarından daha az *de jure divino mediato*[173] değildir. Bütün meşru iktidar Tanrı'dandır, dolaysız biçimde En Yüksek Yöneticide, ve dolaylı olarak onun altında otorite sahibi olanlarda: böylece ya, devlet içindeki her memurun, makamını, Tanrı'nın hakkıyla elde tutmasına müsaade etmeli; ya da, Papa dışında herhangi bir piskoposun makamını bu şekilde elde tuttuğunu iddia etmemelidir.

Fakat, İsa'nın yargı yetkisini sadece Papa'ya mı, yoksa diğer piskoposlara da mı bıraktığı tartışması, Papa'nın cismani egemenlik sahibi olduğu yerler dışta bırakılırsa, *de lana caprina*[174] bir tartışmadır: çünkü onlardan hiçbiri, egemen değilseler, herhangi bir yargı yetkisine asla sahip değildir. Zira yargı yetkisi, insan ve insan arasındaki davaları dinleme ve karara bağlama yetkisidir; ve, doğru ve yanlış hakkında kurallar koymak; yani, yasalar yapmak; ve adaletin kılıcıyla, insanları, ya bizzat kendisi tarafından veya tayin ettiği yargıçlar tarafından ilan edilen kararlara uymaya zorlamak yetkisine sahip olan kişiye ait olabilir sadece; ve bunları, cismani egemenden başka kimse meşru biçimde yapamaz.

Dolayısıyla, *Luka* bab Vl'dan hareketle, Kurtarıcımız'ın tilmizlerini bir araya toplayıp içlerinden oniki kişiyi seçtiğini ve onları havariler olarak adlandırdığını söylediğinde, onları (Matta, Paulus ve Barnabas hariç hepsini) seçtiğini ve onlara, insanlar arasındaki davalarda yargıç olmak değil, vaaz etmek yetkisi ve buyruğu verdiğini kanıtlamaktadır: zira yargıçlık, *Beni sizin aranızda kim bir yargıç yaptı? ve* bir başka yerde, *Benim krallığım bu dünyadan değildir* diyerek, üzerine almayı reddettiği bir yetkidir. Fakat insanlar arasındaki davaları dinlemek ve karara bağlamak yetkisine sahip olmayan bir kimsenin, herhangi bir yargı yetkisine sahip olduğu asla söylenemez. Ancak bu durum, kendi meşru egemenleri tarafından yasaklanmış olmadığı sürece, Kurtarıcımızın onlara dünyanın her yerinde vaaz ve vaftiz yetkisi vermiş olmasını engellemez: zira İsa'nın kendisi ve onun havarileri, çeşitli yerlerde, kendi egemenlerimize her konuda itaat etmemizi açıkça buyurmuşlardır.

Piskoposların yargı yetkilerini Papa'dan aldıklarını kanıtlamak için (*Bellarmino'nun* -Çev.]kullandığı bütün argümanlar, (Papa, diğer hükümdarların topraklarında hiçbir yargı yetkisine sahip olmadığına göre), tamamen boştur. Ancak, bu argümanlar, Bellarmino'nun kanıtlamak istediği şeyin aksine, bütün piskoposların yargı yetkisine sahip oldukları vakit bunu cismani egemenlerinden aldıklarını kanıtladığı için, onları zikretmeden geçmeyeceğim.

İlk argüman, *Saplar* XI'den alınmıştır. Burada Musa, İsrail kavminin bütün işlerini idare etmenin bütün yükünü tek başına taşıyamadığı için, Tanrı ondan yetmiş yaşlı adam seçmesini istemiş ve Musa'nın ruhundan biraz alıp o yetmiş yaşlının üzerine koymuştur: buradan anlaşılan şudur ki, Tanrı Musa'nın ruhunu zayıflatmış değildir; çünkü böyle bir şey, onun yükünü hiç de hafifletmezdi; fakat, onların hepsi otoritelerini ondan almışlardır; Bellarmino, bu noktayı doğru yorumluyor. Fakat, Yahudi devletindeki bütün egemenlik Musa'da olduğuna göre, açıktır ki, burada kastedilen şudur, onlar otoritelerini cismani egemenden almışlardır: ve dolayısıyla bu metin, her Hıristiyan devlette piskoposların, egemenliklerini, cismani egemenden aldıklarını; Papa'dan ise, başka bir devletin topraklarında değil, sadece onun topraklarında bu egemenliği aldıklarını kanıtlamaktadır.

İkinci argüman, monarşinin doğasındandır; monarşide, bütün otorite tek bir adamdadır, diğer insanlardaki otorite ise ondan gelir. Fakat, diyor ki, Kilise hükümeti monarşiktir. Bu da, Hıristiyan monarklar lehinde bir kanıt teşkil eder. Zira Hıristiyan monarklar kendi halklarının; yani, kendi Kiliselerinin gerçek monarklarıdır; zira Kilise, Hıristiyan bir halk ile aynı şeydir; oysa Papa'nın iktidarı, Aziz Petrus da olsa, ne monarşidir ne de iktidarla ilgilidir, fakat sadece *eğitsel*'dir; zira Tanrı zorlama değil gönüllü bir itaati kabul eder.

Üçüncü argüman; Aziz Petrus'un *piskoposluk* makamının, Aziz Cyprianus[175] tarafından, piskoposlarının otoritesinin geldiği *baş, kaynak, kök, güneş* olarak adlandırılmasıdır. Fakat, sonuçta bir insan olan herhangi bir bilginin sözünden daha iyi bir doğru ve yanlış ilkesi olan doğa yasası gereğince, her devlette cismani egemen bütün yargı yetkisinin geldiği *baş, kaynak, kök,* ve *güneş*'tir. Dolayısıyla piskoposların yargı yetkisi cismani egemenden gelir.

Dördüncüsü, onların yargı yetkilerinin eşit olmayışından alınıyor. Zira eğer Tanrı, diyor Bellarmino, bu yetkiyi onlara dolaysız olarak vermiş olsaydı, zorunlu olarak, yargı yetkisinde eşitlik de vermiş olurdu, fakat görüyoruz ki bazıları tek bir şehrin, bazıları yüzlerce şehrin, bazıları da çok sayıda eyaletin piskoposlarıdır; ki bu farklar Tanrı'nın buyruğuyla belirlenmiş değildir; dolayısıyla onların yargı yetkisi Tanrı'dan değil insandandır; ve Kilise'nin Hükümdarı nasıl arzu ediyorsa, birisi daha fazla, diğeri daha az yetkiye sahiptir. Bu argüman, eğer daha önce Papa'nın bütün Hıristiyanlar üzerinde evrensel bir yargı yetkisine sahip olduğunu kanıtlamış olsaydı, onun amacına hizmet ederdi. Fakat, bu kanıtlanmış olmadığına göre, ve Papa'nın büyük yargı yetkisinin, ona, bu yargı yetkisinin sahipleri, yani, Roma İmparatorları tarafından verilmiş olduğuna göre, (çünkü Konstantinopol Patriarkı, aynı unvanla, yani imparatorluğun başkentinin piskoposu olmakla, ona eşit olma iddiasında idi), bütün diğer piskoposlar da, kendi yargı yetkilerini, onu icra ettikleri yerin egemenlerinden alıyorlar demektir. Ve, bu nedenle, yetkileri *de jure divino* olmadığı gibi; Papa'nın yetkisi de öyle değildir, meğerki aynı zamanda cismani egemen olsun.

Beşinci argümanı şudur: *eğer piskoposlar, yargı yetkilerini, doğrudan Tanrı'dan alıyorsa, Papa bunu onlardan geri alamaz, çünkü Papa Tanrı'nın iradesine aykırı bir şey yapamaz;* bu sonuç iyidir ve güzel kanıtlanmıştır. *Fakat,* der, *Papa bunu yapabilir ve yapmıştır.* Bu kabul edilse bile, Papa bunu sadece kendi topraklarında veya ona bu yetkiyi vermiş bir başka hükümdarın topraklarında yapabilir; fakat, Papalığın hakkına dayanarak, dünyanın her yerinde yapamaz: çünkü bu yetki, kendi imparatorluğunun sınırları içinde, her bir Hıristiyan egemene aittir. İsrail kavmi, Tanrı'nın Samuel'e emriyle, kendi üzerlerine diğer milletlerle aynı tarzda bir kral koymadan önce, cismani hükümet yüksek rahipte idi; ve ondan başka hiç kimse daha düşük bir papaz atayamaz veya görevden alamazdı. Fakat bu iktidar, Bellarmino'nun bu argümanıyla ispat edilebileceği gibi, daha sonra kralda olmuştur; zira, eğer rahip, ister yüksek rahip ister başka bir rahip olsun, yargı yetkisini doğrudan Tanrı'dan alıyordu ise, o zaman kral bu yetkiyi ondan geri alamazdı; *çünkü o Tanrı'nın iradesine aykırı hiçbir şey yapamazdı.* Fakat şurası kesindir ki kral Süleyman (*1. Krallar* II. 26, 27), yüksek rahip Abiathar'ı azletti ve onun yerine Zadok'u koydu (mısra 35).

Dolayısıyla, krallar uyruklarının iyi bir şekilde yönetilmesi için uygun görecekleri gibi, piskoposları aynen tayin ve azil edebilirler.

Altıncı argümanı da şudur, eğer piskoposlar yargı yetkilerini *de jure divino* olarak, yani, *doğrudan doğruya Tanrı'dan* alıyorlarsa, bunu iddia edenlerin kanıt olarak Tanrı'nın bir sözünü getirmeleri gerekir: fakat böyle hiçbir söz getiremiyorlar. Argüman güzel; ona karşı diyecek bir şeyim yok. Fakat, Papa'nın kendisinin, başka bir hükümdarın toprağında yargı yetkisine sahip olmadığını kanıtlamak da, en az bu kadar iyi bir argümandır.

Son olarak, iki papanın, Innocentius ve Leo'nun tanıklığına başvuruyor; şüphem yoktur ki, aynı haklılıkla, Aziz Petrus'tan bu yana hemen bütün papaların tanıklıklarına da başvurabilirdi. Çünkü, insanlarda doğal olarak varolan iktidar aşkı düşünüldüğünde, her kim Papa yapılsaydı, o da aynı görüşe sahip olma eğilimine girerdi. Bununla beraber, onlar da, tıpkı Innocentius ve Leo gibi konuşurlardı ve dolayısıyla onların şahadeti geçerli olamaz.

Papa'nın dünyevi iktidarı üzerine. Beşinci kitapta Bellarmino dört tane sonuç çıkarıyor. Birincisi şudur, *Papa bütün dünyanın efendisi değildir:* İkincisi, *Papa bütün Hıristiyan âleminin efendisi değildir:* üçüncüsü, *Papa, kendi toprakları dışında, DOĞRUDAN hiçbir dünyevi yargı yetkisine sahip değildir.* Bu üç çıkarsama kolayca kabul edilebilir. Dördüncüsü ise şudur, *Papa diğer hükümdarların topraklarında, DOLAYLI OLARAK en yüksek dünyevi iktidarın sahibidir:* bu kabul edilemez; meğerki, *dolaylı olarak* ifadesiyle, onu dolaylı yollardan elde etmiş olduğunu kastediyor olsun, o zaman bu da kabul edilir. Fakat, benim anladığıma göre, ona *dolaylı olarak* sahip olduğunu söylediğinde, bu dünyevi yargı yetkisinin onun hakkı olduğunu, fakat bu hakkın onun çobanlık otoritesinin bir sonucu olduğunu kastetmektedir. Onunla birlikte diğerine de sahip olmasaydı, onu icra etmesi mümkün olmazdı: ve dolayısıyla, ruhani dediği çobanlık iktidarına, en yüksek cismani iktidar zorunlu olarak bağlıdır; ve böylece Papa, ruhların kurtuluşuna hizmet ettiğini düşünürse, birinden alıp diğerine vererek, krallıkları değiştirme hakkına sahiptir.

Bu düşünceyi kanıtlamak için kullandığı argümanları ele almadan önce, bunun sonuçlarını ortaya koymak yanlış olmaz; kendi devletleri içinde cismani egemenlik sahibi olan hükümdarlar, bunu kabul etmenin, kendileri için uygun olup olmadığını ve kıyamet gününde hesabını verecekleri uyruklarının iyiliğine hizmet edip etmeyeceğini düşünebilirler.

Papa diğer devletlerin topraklarında en yüksek cismani iktidara *dolaylı olarak* sahiptir denildiği vakit; Papa'nın, diğer cismani egemenlerin yaptığı gibi, yönetilecek olanların bu iktidara ilk boyun eğişlerinden ötürü onun üzerinde hak iddia ediyor olmadığını anlamamız gerekir. Çünkü açıktır ve bu incelemede daha önce yeterince gösterilmiştir ki, egemenlerin hakkı, yönetilecek olanların her birinin rızasından kaynaklanır; onu seçenler, bu seçimi, onları korumak üzere bir kişi veya bir meclis tayin etmek için kendi aralarında anlaştıkları vakit olduğu gibi, bir düşmana karşı ortak savunmaları için yapmış olsunlar; veya, galip gelen bir düşmana boyun eğmek suretiyle hayatlarını kurtarmak için yapmış olsunlar, farketmez. Dolayısıyla Papa, diğer devletler üzerinde *doğrudan* en yüksek cismani iktidar iddiasında bulunmadığı vakit; sadece, hakkının ona bu yoldan gelmediğini söylemiş olur; ve bunun üzerinde başka bir yoldan hak sahibi olduğunu iddia etmeye devam eder; yani, yönetilecek olanların rızası olmadan, papalık makamına geçişiyle, *dolaylı olarak* dediği, kendisine Tanrı tarafından verilmiş bir hakka dayanarak. Bu iktidara hangi yoldan sahip olduğunu iddia ederse etsin, iktidar aynıdır; ve, eğer bunun onun hakkı olduğu kabul edilirse, hem ruhların kurtuluşu için hem de canı istediği zaman, hükümdarları tahttan indirebilir; zira, bunun insanların ruhlarının kurtuluşu için gerekli olup olmadığına karar vermekte tek yetkiye sahip olduğunu da iddia eder. İşte, sadece Bellarmino değil, pek çok diğer âlimlerin de, vaazlarında ve kitaplarında öğrettikleri, bazı konseylerin emrettikleri ve Papaların da, işlerine geldiğinde, uygulamaya koydukları düşünce budur. Zira, Papa Üçüncü Innocentius başkanlığında toplanan dördüncü Lateran Konsili, *De Hæreticis*[176] başlıklı üçüncü babda, şu kanonu koymaktadır: *Eğer bir kral, Papa'nın İhtarı üzerine, krallığını sapkınlardan temizlemez ise ve, bu nedenle aforoz edildiğinde, bir yıl içinde telafi etmez ise, uyrukları itaat borçlarından kurtulurlar.* Bunun uygulandığı muhtelif durumlar görülmüştür; Fransa kralı Childeric'in tahttan indirilmesi; Roma imparatorluğunun Charlemagne'a devredilmesi; İngiltere kralı John'un bastırılması; Navarre krallığının devredilmesi; ve son yıllarda, Fransa kralı Üçüncü Henri'ye karşı İttifak, ve daha pek çok durumlar. Öyle sanıyorum ki bunu adaletsiz ve uygunsuz bulmayacak çok az hükümdar vardır; fakat isterdim ki hepsi ya kral ya da uyruk olmaya karar versinler. İnsanlar iki efendiye birden hizmet edemezler. Dolayısıyla

hükümdarlar, ya hükümetin dizginlerini tümüyle kendi ellerinde tutarak, ya da onları tümüyle Papa'nın ellerine bırakarak, insanları rahatlatmalıdırlar; öyle ki itaat etmeye razı olanlar itaatlerinde korunabilsinler. Dünyevi ve ruhani iktidar arasındaki bu ayrım, sözlerden ibarettir. İktidar, *doğrudan* bir iktidarla paylaşıldığında nasıl gerçekten ve her açıdan tehlikeli biçimde bölünüyorsa, *dolaylı* bir iktidarla paylaşıldığında da aynı biçimde bölünür. Şimdi de, Bellarmino'nun argümanlarına gelelim.

Birincisi şudur, *Cismani iktidar ruhani olana tabidir: dolayısıyla en yüksek ruhani iktidara sahip olan, dünyevi hükümdarlara emir verme ve onları ruhani iktidar için kullanma hakkına sahiptir.* Dünyevi ve ruhani arasındaki ayrımla ilgili olarak, dünyevi veya cismani iktidarın ruhani olana tabi olduğunun hangi anlamda söylenebileceğini düşünelim. Bu kelimelere sadece iki şekilde anlam verilebilir. Çünkü bir iktidarın bir başka iktidara tabi olduğunu söylediğimizde; ya, bu iktidarlardan birine sahip olanın ötekine sahip olana tabi olduğu anlaşılır; ya da, amaca yönelik araçlar olarak, bir iktidarın diğerine tabi olduğu. Çünkü, bir iktidarın bir başka iktidar üzerinde iktidar sahibi olduğunu; veya bir iktidarın diğeri üzerinde hak veya buyurma yetkisine sahip olabilmesini anlamak mümkün değildir. Zira tabiyet, buyurma, hak, ve yetki, iktidarların değil, kişilerin vasıflarıdır. Bir saracın hünerinin bir binicinin hünerine tabi olması gibi, bir iktidar bir başkasına tabi olabilir. O halde, cismani hükümetin, bize ruhani saadet getirecek bir araç olarak tayin edildiği kabul edilirse; yine de, buradan şu sonuç çıkmaz, eğer bir kral cismani iktidara ve Papa da ruhani iktidara sahip ise, bundan ötürü, kral Papa'ya, her saracın her biniciye itaatle borçlu olmasından daha fazla bir itaatle borçludur. Dolayısıyla, bir hünerin daha aşağıda olmasından, o hünerin sahibinin tabi olduğu sonucu çıkarılamayacağı gibi; bir hükümetin daha aşağıda olmasından da, o hükümetin başının tabi olduğu sonucu çıkarılamaz. Bu nedenle, Bellarmino cismani iktidarın ruhani olana tabi olduğunu söylediğinde, cismani egemenin ruhani egemene tabi olduğunu kastetmektedir. Böylece argüman şu şekli almaktadır, *Cismani egemen ruhani egemene tabidir; dolayısıyla ruhani hükümdar dünyevi hükümdarlara emir verebilir.* Bu çıkarsama, kanıtlaması gereken daha önceki çıkarsamanın aynısıdır. Fakat bunu kanıtlamak için, ilk olarak, şu nedeni gösteriyor: *Krallar ve papalar, ruhban ve halk hepsi tek bir devlet, yani, tek bir Kilise oluştururlar: ve bütün vücutlarda organlar birbirine bağlıdır: fakat ruhani şeyler dünyevi şeylere*

bağlı değildir: dolayısıyla dünyevi ruhaniye bağlıdır, ve dünyevi şeyler de ruhani şeylere tabidir. Bu akıl yürütmede, iki büyük hata vardır: birisi, bütün Hıristiyan kralların, papaların, ruhbanın, ve bütün diğer Hıristiyanların tek bir devlet oluşturduklarıdır. Zira açıktır ki Fransa bir devlettir, İspanya bir başka devlet, Venedik ise yine bir başka devlet, vs. Ve bunlar Hıristiyanlardan oluşur, ve bu nedenle farklı Hıristiyan topluluklar, yani, farklı Kiliselerdir: ve farklı egemenler tarafından temsil edilirler ve böylece, doğal bir insan gibi, emredebilir ve itaat edebilir, yapabilir ve ıstırap çekebilirler; oysa, bir temsilcisi oluncaya kadar, hiçbir genel veya evrensel Kilise bunları yapamaz; ve böyle bir temsilcisi de yeryüzünde yoktur: zira, eğer olsaydı, kuşku yoktur ki bütün Hıristiyan âlemi, egemeni hem ruhani hem de dünyevi şeylerde temsilcilik eden tek bir devlet olurdu. Papa, kendini böyle bir temsilci yapmak için, Kurtarıcımız'ın ona vermediği üç şeyden yoksundur; aforoz yoluyla, ondan öğrenmek istemeyenlerden kaçınmak dışında, *emretmek*, ve *yargılamak*, ve *cezalandırmak*. Papa, İsa'nın tek vekili olsaydı bile, onun ikinci gelişine kadar, hükümetini icra edemez: ve o zaman geldiğinde de, dünyanın yargıçları olacak olanlar, Papa değil, diğer havarilerle birlikte Aziz Petrus'un kendisidir.

Onun bu birinci argümanındaki diğer hata, her devletin üyelerinin, doğal bir vücudun organları gibi, birbirine bağlı olduklarını söylemesidir. Onların uyum içinde oldukları doğrudur; fakat sadece, devletin ruhu olan egemene bağlıdırlar; ve egemen zayıf düştüğünde, devlet bir iç savaşla dağılır ve insanlar, bilinen bir egemene ortak bağlılığın kalmaması yüzünden, artık birbiriyle uyum içinde yaşayamazlar; tıpkı doğal bedenin organlarının, onları birarada tutacak bir ruhun kalmaması yüzünden, toprağa karışıp çürümeleri gibi. Dolayısıyla, bu benzerlikten, ruhbandan olmayanların ruhban sınıfına veya dünyevi memurların ruhani memurlara bağımlı olduğu sonucu çıkarılamaz; bunların her ikisi de cismani egemene bağlıdır; ve cismani egemen, gerçekten de, cismani buyruklarını ruhların kurtuluşuna yöneltmelidir; fakat Tanrı'dan başka hiç kimseye de tabi değildir. İşte böylece, eylemlerin amaç yolundaki tabiyeti ve araçların idaresinde insanların yekdiğerine tabiyeti arasında ayrım yapamayan kişileri yanıltmakta ilk argümanın zorlama saçmalığı görülüyor. Çünkü her amacın araçları doğa tarafından veya doğaüstü yoldan bizzat Tanrı tarafından

belirlenir: fakat insanlara araçları kullandırma kudreti, her millette, verilmiş sözün ihlalini meneden doğa yasasıyla, cismani egemene verilmiştir.

İkinci argümanı da şudur; *Her devlet, mükemmel ve kendine yeterli kabul edildiği için, kendine tabi olmayan bir başka devlete buyruk verebilir ve onu, hükümet §eklini değiştirmeye zorlayabilir; hatta, eğer ondan gelecek zararlardan kendini başka bir şekilde koruyamıyorsa, hükümdarı tahtından indirip onun yerine başka birini koyabilir: bir ruhani devlet ise, bir dünyevi devlete, hükümet şeklini değiştirmesini buyurmaya ve, ruhani iyiliği başka bir şekilde koruyamıyorsa, hükümdarları tahtlarından indirip onların yerine başkalarını koymaya çok daha fazla yetkilidir.*

Bir devletin, kendini korumak için, Bellarmino'nun burada söylediği her şeyi yapabileceği doğrudur; ve daha önce yeterince kanıtlanmıştır. Ve eğer, bu dünyada şimdi, bir cismani devletten ayrı bir ruhani devlet olduğu da doğru olsaydı, o zaman o devletin hükümdarı, ona zarar verilmesi halinde veya gelecekte ona zarar verilmeyeceği güvencesinin olmaması halinde, kendini savaşla güvence altına alabilirdi; yani, tahttan indirme, öldürme, veya boyun eğdirme, veya bir başka hasmane eylem yapma gibi. Fakat, aynı nedenle, benzer türden zararlar verilmesi veya verileceğinden korkulması üzerine, bir cismani egemenin, ruhani egemene karşı savaş açması da en az o kadar meşru olurdu; ve sanıyorum ki, Kardinal Bellarmino kendi önerisinden böyle bir sonuç çıkarılmasını istemezdi.

Ancak, bu dünyada hiçbir ruhani devlet yoktur: çünkü bu, Mesih'in krallığıyla aynı şeydir ve bizzat Mesih krallığının bu dünyadan olmadığını; kıyametten sonra öteki dünyada olacağını, ve orada adilane bir hayat sürmüş ve kendisinin Mesih olduğuna inanmış olanların, *doğal* bedenler olarak ölmüş olsalar da, *ruhani* bedenler olarak kıyam edeceklerini; ve o zaman Kurtarıcımız'ın dünyayı yargılayıp muhaliflerine galebe çalacağını ve ruhani bir devlet kuracağını söylemiştir. O zamana kadar, yeryüzünde bedenleri ruhani olan insanlar olmadığına göre, halen yaşayan insanlar arasında herhangi bir ruhani devlet olamaz; meğerki öğretmek ve insanları kıyamet gününde Mesih'in krallığına kabul edilmeye hazırlamakla görevli vaizleri bir devlet olarak adlandıralım; ve bunun böyle olmadığını daha önce kanıtladım.

Üçüncü argüman şudur; *Kâfir veya sapkın bir kral, insanları kendi kâfirliğine veya sapkınlığına çekmeye çalışırsa, Hıristiyanların böyle bir krala katlanmaları meşru değildir. Fakat bir kralın uyruklarını sapkınlığa*

çekip çekmediğine Papa karar verir. Dolayısıyla Papa, hükümdarın tahttan indirilmesi gerekip gerekmediğine karar vermek hakkına sahiptir.

Bunu şu cevabı veriyorum, bu iddialardan ikisi de yanlıştır. Çünkü Hıristiyanlar, veya başka bir dinin mensupları, krallarının, dinle ilgili olsa bile, yaptığı bir yasaya uymazlarsa, hem *doğal* hem de *pozitif* ilahi yasaya aykırı olarak, sözlerini tutmamış olurlar; ayrıca, uyruklar arasında sapkınlığın ne olduğuna karar verecek hiç kimse yoktur ve buna sadece cismani egemen karar verebilir. Zira *sapkınlık, kamusal kişiliğin, yani, devletin temsilcisinin öğretilmesini buyurduğu görüşlere aykırı olarak, inatla savunulan bir kişisel görüşten başka bir şey değildir.* Buradan açıkça bellidir ki, öğretilmesi alenen emredilen bir görüş sapkınlık olamaz; böyle görüşlere müsaade eden egemen hükümdarlar da sapkın olamazlar. Çünkü sapkınlar, meşru egemenleri tarafından yasaklanan görüşleri inatla savunan kişilerdir.

Fakat, Hıristiyanların kâfir veya sapkın krallara katlanmamaları gerektiğini kanıtlamak için, *Tesniye* XXVII. 15'ten bir alıntı yapıyor. Burada Tanrı, kendilerine bir kral seçecekleri vakit, Yahudilerin bir yabancıyı seçmelerini yasaklamaktadır. Bellarmino buradan şu sonucu çıkarıyor ki, bir Hıristiyanın Hıristiyan olmayan bir kralı seçmesi meşru değildir. Bir Hıristiyan olan, yani, Kurtarıcımız geri geldiğinde onu kralı olarak kabul etmeyi taahhüt etmiş olan bir Hıristiyanın, şiddet ve ikna yoluyla, vaadini çiğnemeye zorlayacağını bildiği bir kimseyi bu dünyada kral olarak seçmesinin Tanrı'yı çok fazla kızdıracağı doğrudur. Fakat Bellarmino diyor ki, Hıristiyan olmayan birini kral olarak seçmek ve seçildikten sonra da onu alaşağı etmemek aynı tehlikeyi doğurur. Buna şöyle cevap veriyorum, burada mesele alaşağı etmemenin tehlikesi değil; fakat onu alaşağı etmenin adaletsiz oluşudur. Böyle birini seçmek adaletsiz olabilir; fakat seçildikten sonra onu alaşağı etmek asla adil değildir. Çünkü bu, her zaman için, sözün çiğnenmesidir ve dolayısıyla, Tanrı'nın ebedi yasası olan, doğa yasasına aykırıdır. Ayrıca, bu düşüncenin, havariler çağında; veya, Papalar Roma'da cismani egemenliği elde edene kadar, Roma imparatorları çağında, Hıristiyanca bir düşünce olarak kabul edildiğini de okumuyoruz. Fakat buna şöyle cevap veriyor; eski Hıristiyanlar Neron'u veya Diocletianus'u veya Julianus'u veya bir Aryan olan Valencius'u tahttan indirmediler; fakat bunun nedeni, dünyevi kuvvetlerden yoksun olmaları idi. Belki. Fakat, eğer isteseydi, ona yardım

edecek oniki tümen ölümsüz, yenilmez melekler ordusuna sahip olabilecek olan Kurtarıcımız, Sezar'ı, veya en azından adaletsiz bir biçimde, onda hiçbir kusur bulmadan, onu çarmıha gerilmek üzere Yahudilere teslim eden Pilatus'u alaşağı etmek için gerekli kuvvetlerden yoksun muydu? Veya, eğer havariler Neron'u alaşağı etmek için gerekli dünyevi kuvvetlerden yoksunduysalar, ilk Hıristiyanlara mektuplarında, onlar üzerinde kurulmuş iktidarlara itaat etmelerini (ki bunlardan biri zamanında Neron idi) ve onlara, korkudan değil, vicdanın hayrı için itaat etmeleri gerektiğini niye öğretsindiler? Sadece itaat ettiklerini değil, kuvvet yokluğu yüzünden, aslında istemedikleri bir şeyi öğrettiklerini mi söyleyeceğiz? Dolayısıyla, kuvvet yokluğundan değil, vicdanın hayrı içindir ki, Hıristiyanlar pagan hükümdarlarına veya (öğretisi resmi öğreti olan birine sapkın diyemem) bir yanlışın öğretilmesine müsaade eden hükümdarlarına katlanmak zorundadırlar. Papa'nın dünyevi iktidarı hakkında, Aziz Paulus'un (*Korinioslulara Birinci Mektup* VI), o zamanki pagan hükümdarların altında, onlar tarafından tasdik edilmemiş yargıçlar atadığını söylüyor ki; bu doğru değildir. Çünkü Aziz Paulus, pagan yargıçlar önünde birbirleriyle mahkemelik olmak yerine, aralarındaki uzlaşmazlıkları çözüme bağlamak üzere kendi içlerinden bazı kardeşlerini hakem kabul etmelerini tavsiye etmektedir sadece; bu, en iyi Hıristiyan devletlerde bile uygulanması münasip olan, sağlıklı ve şefkat dolu bir ilkedir. Uyrukların bir pagan veya hatalı hükümdara katlanmaları nedeniyle dine gelebilecek tehlikeye gelince; bu, bir uyruğun yetkiyle karar veremeyeceği bir şeydir; yoksa, Papa'nın dünyevi uyrukları da Papa'nın öğretisi hakkında karar verebilirler. Çünkü her bir Hıristiyan hükümdar, daha önce kanıtladığım gibi, kendi uyrukları üzerinde, Papa'nın kendi uyrukları üzerinden olduğundan daha az yüksek bir çoban değildir.

Dördüncü argüman, kralların vaftizinden alınmaktadır; burada, Hıristiyan olabilmek için, krallar asalarını Mesih'e tabi kılar ve Hıristiyan inancını korumaya ve savunmaya söz verirler. Bu doğrudur; çünkü Hıristiyan krallar sadece Mesih'in uyruklarıdır; fakat, buna rağmen, Papa ile aynı düzeyde olabilirler; çünkü onlar kendi uyruklarının en yüksek çobanlarıdır; ve Papa da sadece Roma'da bir kral ve çobandan başka bir şey değildir.

Beşinci argüman, Kurtarıcımız'ın şu sözlerinden alınıyor, *Koyunlarımı besleyin*; bununla, kurtları, ki sapkınlar böyledir, kovalama

yetkisi gibi bir çoban için gerekli bütün yetki verilmiştir; çıldırdıkları veya boynuzlarıyla koyunlara vurmaya başladıklarında koçları bir yere kapatmak yetkisi (ki Hıristiyan fakat habis krallar işte böyledir); ve sürüye uygun gıda verme yetkisi. Buradan şu sonucu çıkarıyor ki, Aziz Petrus'a bu üç yetki Mesih tarafından verilmiştir. Buna şu cevabı veririm; bu yetkilerden sonuncusu, öğretme yetkisi, daha doğrusu emrinden başka bir şey değildir. Birinci yetki, yani kurtları, yani sapkınları, kovalama yetkisi için şu alıntıyı yapıyor, *(Matta* VII. 15) *Koyun kılığında size gelen, fakat gerçekte aç kurtlar olan sahte peygamberlere dikkat edin.* Fakat sapkınlar sahte peygamberler değildir, hatta peygamber falan da değildir: ayrıca, orada kurtlarla sapkınların kastedildiği kabul edilirse, havarilerin onları öldürmeleri veya, eğer bunlar kral ise, tahttan indirmeleri de emredilmiş değildir; sadece onlara dikkat etmeleri veya onlardan sakınmaları emredilmiştir: ayrıca Matta, sahte peygamberlere dikkat edilmesi öğüdünü, herhangi bir havariye değil, onu dağa kadar takip etmiş Yahudiler kitlesine, pek çoğu henüz ihtida etmemiş bu insanlara vermiştir; dolayısıyla bu öğüt, eğer kralları kovma yetkisi veriyorsa bile, sadece bireylere değil, hiçbir biçimde Hıristiyan olmayan kişilere verilmiştir. Öfkeli koçları ayırıp kapatma yetkisine gelince, ki bununla Romalı çobana boyun eğmeyi reddeden Hıristiyan kralları kastediyor, Kurtarıcımız o yetkiyi bu dünyada kendi üzerine almayı reddetmiş, kıyamet gününe kadar buğdayın ve otların büyümeye bırakılmasını tavsiye etmiştir: ve bu yetkiyi Aziz Petrus'a hiç mi hiç vermemiştir ve Aziz Petrus da onu Papalar'a veremez. Aziz Petrus ve bütün diğer çobanlardan, Kilise'ye itaat etmeyen Hıristiyanları, yani, Hıristiyan egemene itaat etmeyen Hıristiyanları, paganlar ve vergi mültezimleri gibi saymaları istenir. O halde, Papa'ya pagan hükümdarlar üzerinde otorite verilmediğine göre, onlar da pagan sayılması gerekenler üzerinde herhangi bir otorite iddiasında bulunmamalıdır.

Ancak, sadece öğretme yetkisinden hareketle, Bellarmino, Papa'nın krallar üzerinde zorlayıcı bir yetkiye sahip olduğu sonucunu da çıkarmaktadır. Çoban, diyor, sürüsüne uygun gıda vermelidir: dolayısıyla Papa, kralları, görevlerini yapmaya zorlayabilir ve zorlamalıdır. Buradan şu çıkıyor ki Papa, Hıristiyanların çobanı olarak, kralların kralıdır: bütün Hıristiyan krallar bunu ya kabul etmeli, ya da kendi toprakları içinde en yüksek çobanlık görevini üstlenmelidirler.

Altıncı ve son argümanı, emsallerdendir. Buna ilk olarak şu cevabı veririm, emsaller hiçbir şeyi kanıtlamaz: ikinci olarak, atıf yaptığı emsaller, bir hak olasılığından başka bir şey teşkil etmiyor. Yehoyada'nın Athaliah'ı öldürmesi *(2. Krallar* XI), ya kral Yoaş'ın izniyle idi, ya da kral Saul'un seçilmesinden sonra sadece bir uyruk olan yüksek rahipte korkunç bir suç idi. Ambrosius'un[177] imparator Theodosius'u aforoz etmesi, eğer bunu gerçekten yapmış ise, büyük bir suç idi. Papalar I. Gregorius, II. Gregorius, Zacharias ve II. Leo'nun kararları ise, kendi davalarında verildiği için, batıldır; ve onlar tarafından bu düşünceye göre yapılan işler, özellikle Zacharias'ınki[178], insan doğasına özgü en büyük suçlardır. Ruhani İktidar hakkında söyleyeceklerim bu kadar; eğer bu argümanlar bütün diğer Hıristiyan Hükümdarlar ve Devletlere karşı Papalığın savunucusu olan bir kimsenin değil, herhangi bir başkasının düşünceleri olsaydı, Bellarmino'nun bu argümanlarını irdelemekten kaçınıp, tartışmayı daha kısa tutardım.

Bölüm 43
Bir İnsanın Gökyüzü Krallığına Kabul Edilmesi İçin Gerekenler Üzerine

Tanrı'ya ve inşana aynı anda itaat etmenin zorluğu; Hıristiyan devletlerde en sık nifak ve iç savaş gerekçesi, uzun bir zaman boyunca, henüz yeterince çözülmemiş bir zorluktan, buyrukları birbirine aykırı olduğu vakit Tanrı'ya ve insana aynı anda itaat etmenin zorluğundan kaynaklanmıştır. Şurası yeterince açıktır ki, bir insan çelişkili iki buyruk aldığında ve bunlardan birinin Tanrı'nın buyruğu olduğunu biliyorsa, (bir monark veya bir egemen meclis) meşru egemenin veya babasının buyruğu olsa bile, ona değil, Tanrı'nın buyruğuna itaat etmelidir. Zorluk şuradan doğar ki, insanlar, kendilerine Tanrı adına bir şey buyrulduğunda, pek çok durumda, buyruğun Tanrı'dan mı, yoksa Tanrı'nın adını kendi özel amaçları için istismar eden bir kimseden mi geldiğini bilmezler. Zira, nasıl ki Yahudilerin Kilisesinde sahte rüyalar ve rüyetler yoluyla halk arasında şöhret peşinde olmuş sahte peygamberler vardıysa; Mesih'in kilisesinde de, her zaman, acayip ve sahte fikirlerle saygınlık kazanmaya; ve bu saygınlıkla, (hırsın tabiatı gereği), insanları kendi menfaatleri için yönetmeye çalışan sahte öğretmenler olmuştur.

Bu zorluk, kurtuluş için neyin gerekli olduğunu ve neyin gerekli olmadığını ayırdedebilenler için bir zorluk değildir. Fakat, Tanrı'nın krallığına kabul edilmeleri için neyin gerekli ve neyin gerekli olmadığını ayırdedebilenler için, hem Tanrı'ya hem de yeryüzündeki cismani egemene itaat etmenin bu zorluğu hiç önemli değildir. Zira, cismani egemenin buyruğu, ebedi hayattan vazgeçilmeksizin itaat edilebilecek gibiyse, ona itaat etmemek adaletsizdir; ve burada havarinin şu umdesi devreye girer: *Hizmetkârlar, bütün şeylerde efendilerinize itaat edin;* ve *çocuklar, bütün şeylerde ebeveynlerinize itaat edin;* ve Kurtarıcımız'ın şu umdesi, *Yazıcılar ve Ferisiler, Musa'nın koltuğunda otururlar; bu nedenle onların her söylediğine riayet edin ve her söylediğini yapın.* Fakat buyruk, sonsuz ölüme mahkûm edilmeden riayet edilemeyecek gibi ise; o zaman, ona uymak çılgınlıktır, ve burada da Kurtarıcımız'ın şu öğüdü devreye girer, *(Matta* X. 28), *Bedeni Öldürenlerden korkmayın, ruhu öldüremeyenlerden korkun,* Dolayısıyla, hem, yeryüzündeki egemenlerine itaatsizlik nedeniyle bu dünyada verilecek cezalardan, hem de Tanrı'ya itaatsizlik nedeniyle öteki dünyada verilecek cezalardan kaçınmak isteyen insanlara, sonsuz kurtuluş için neyin gerekli olduğu ve neyin gerekli olmadığı arasında iyi ayrım yapmaları öğretilmelidir.

Kurtuluş için bütün gerekli olan, iman ve itaatte yer alır. Kurtuluş için bütün GEREKLI olan, şu iki erdemde yer alır, *Mesih'e iman* ve *yasalara itaat.* Bunlardan İkincisi, eğer mükemmel olsaydı, bize yeterdi. Fakat, sadece ilk başta Âdem ile değil, aynı zamanda kendi ihlallerimizle fiilen, hepimiz Tanrı'nın yasasına itaatsizlikten suçlu olduğumuz için, sadece zamanımızın geri kalanı için *itaat* değil, ayrıca geçen zamana ait *günahların bağışlanması* da gereklidir; bu bağışlanma, Mesih'e imanımızın ödülüdür. Başka hiçbir şeyin kurtuluş için gerekli olmadığı şundan bellidir ki, gökyüzünün krallığı günahkârlardan; yani, itaatsizlerden, veya yasa ihlalcilerinden başka kimseye kapalı değildir; hatta, nedamet getirmeleri ve kurtuluş için gerekli bütün Hıristiyan akidelerine inanmaları şartıyla onlara bile kapalı değildir.

Hangi tür itaat gereklidir. Bütün eylemlerimizde iradeyi fiil olarak kabul eden Tanrı'nın bizden istediği itaat, ona itaat etme yönünde ciddi bir gayrettir; ve bu gayreti ifade eden bütün adlarla anılır. Bu nedenle itaat, bazen *şefkat* ve *sevgi* adlarıyla anılır, çünkü bunlar itaat etme yönünde bir iradeye işaret ederler; ve bizzat Kurtarıcımız, Tanrı'yı ve birbirimizi

sevmemizi, bütün yasanın ifası kılmıştır: ve bazen de *nedamet* kelimesiyle anılır; çünkü nedamet getirmek, günahtan dönüş demektir ve bu, iradenin itaate dönüşüyle aynı şeydir. Dolayısıyla, Tanrı’nın buyruklarını ifa etmeyi gerçekten arzu eden veya ihlallerinden dolayı gerçekten nedamet getiren, veya Tanrı’yı ve, adeta kendisi gibi, komşusunu bütün kalbiyle seven bir kimse, Tanrı’nın krallığına kabul edilmek için gerekli bütün itaati haizdir. Zira, Tanrı tam bir masumiyet talep etseydi, hiçbir beden kurtulamazdı.

Hangi yasalara itaat. Fakat Tanrı’nın bize verdiği buyruklar nelerdir? Yahudilere Musa eliyle verilen bütün yasalar Tanrı’nın buyrukları mıdır? Eğer öyleyse, Hıristiyanlara onlara itaat etmeleri niçin öğretilmemektedir? Eğer değilse, doğa yasası yanında, hangileri [*hangi yasalar* -Çev.] öyledir [*Tanrı’nın buyruklarıdır* -Çev.]? Zira Kurtarıcımız Mesih, bize yeni yasalar vermemiş, sadece zaten tabi olduğumuz yasalara; yani, doğa yasaları ve egemenlerimizin yasalarına uymamızı öğütlemiştir: ayrıca, Dağ’daki vaazında Yahudiler’e yeni yasalar yapmamış, sadece zaten tabi oldukları Musa yasasını onlara açıklamıştır. Tanrı’nın yasaları, doğa yasalarından başka bir şey olmayıp; bunlardan en önemlisi, verdiğimiz sözü ihlal etmememiz, yani, birbirimizle karşılıklı sözleşmeyle üzerimizde tesis ettiğimiz cismani egemenlerimize itaat etmemiz gereğidir. Ve cismani yasalara itaat emreden bu Tanrı yasası,

İncil’in bütün umdelerine itaat edilmesini de gerektirir; o İncil ki, bir önceki bölümde kanıtlamış olduğum gibi, cismani egemenin onu yasa yapmış olduğu yerde yasa hükmündedir; diğer yerlerde ise, sadece tavsiyedir; bir kimsenin, kendi sorumluluğu altında, adaletsizlik olmaksızın, uymayı reddedebileceği bir tavsiye.

İnanılan kişi olan bir Hıristiyana iman. Kurtuluş için gerekli olan itaatin ne olduğunu ve bu itaatin kime gösterilmesi gerektiğini böylece belirledikten sonra; şimdi de, imanla ilgili olarak, kime ve niçin inandığımızı; ve kurtarılacak kişiler tarafından inanılması gereken akidelerin veya hususların neler olduğunu ele alacağız. İlk olarak, inandığımız kişi için, herhangi bir kişiye inanmak imkânsız olduğundan dolayı, onun ne söylediğini bilmezden önce, onun, konuşurken işittiğimiz birisi olması gerekir. Dolayısıyla, İbrahim’in, İshak’ın, Yakub’un, Musa’nın, ve peygamberlerin inandıkları kişi, onlara doğaüstü yoldan konuşmuş olan Tanrı’nın kendisi idi: ve İsa ile konuşmuş olan havarilerin ve tilmizlerin inandıkları kişi ise, bizzat Kurtarıcımız idi. Fakat, ne Baba

Tanrı'nın ne de Kurtarıcımız'ın asla konuşmamış olduğu insanların inandıkları kişinin Tanrı olduğu söylenemez. Onlar, Eski ve Yeni Ahit'in hikâyesini onların imanına emanet etmiş olan havarilere ve, onlardan sonra da, Kilise'nin çobanlarına ve hocalarına inandılar: böylece Hıristiyanların imanı, Kurtarıcımız'ın zamanından beri, ilk olarak, çobanlarının iyi şöhretine ve, daha sonra, Eski ve Yeni Ahit'in kabulünü iman kuralı yapmış olanların otoritesine dayanmıştır; ve bunu, Hıristiyan egemenlerden başka hiç kimse yapamaz; dolayısıyla Hıristiyan egemenler en yüksek çobanlar ve günümüzde Hıristiyanların Tanrı'dan konuştuklarını işittikleri tek insanlardır; Tanrı'nın günümüzde doğaüstü yoldan konuştuğu insanlar müstesna. Fakat *ortaya çıkmış* pek fazla sahte peygamberler olduğu için, insanlar, Aziz Yuhanna'nın bize tavsiye ettiği gibi (*Yuhanna'nın Birinci Mektubu* IV. 1), bu ruhların *Tanrı'dan olup olmadıklarını* sınamalıdır. Düşüncelerin sınanması en yüksek çobanın işi olduğuna göre, özel vahiy sahibi olmayan bütün insanların inanmaları gereken kişi, her devlette, en yüksek çoban, yani, cismani egemendir.

Hıristiyan inancının nedenleri. İnsanların herhangi bir Hıristiyan öğretisine inanmalarının nedenleri muhteliftir. Zira iman Tanrı'nın bağışıdır; ve Tanrı, bu imanı, her bir insanda, kendine uygun görünen yollardan oluşturur. Hıristiyan inancının herhangi bir akidesine ilişkin inancımızın en yaygın dolaysız nedeni, İncil'in Tanrı kelamı olduğuna inanmamızdır. Fakat İncil'in Tanrı kelamı olduğuna neden inandığımız, iyi ifade edilmemiş bütün sorular gibi, çok tartışılmaktadır. Çünkü soru, *ona neden inandığımız* değil, *onu nasıl bildiğimiz* şeklinde ifade edilmektedir; sanki *inanmak* ve *bilmek* aynı şeymiş gibi. Bundan dolayı, taraflardan biri, bilgisini, Kilise'nin yanılmazlığına dayandırırken, diğer taraf özel ruhun tanıklığı üzerine dayandırmakta, ve taraflardan hiçbiri iddiasını ispat edememektedir. Çünkü bir insan, ilk önce Kutsal Kitab'ın yanılmazlığını bilmeksizin, Kilise'nin yanılmazlığını nasıl bilebilir? Veya bir insan, kendi özel ruhunun, öğretmenlerinin otoritesine ve argümanlarına veya kendi hünerlerine dair bir varsayıma dayalı bir inançtan başka bir şey olmadığını nasıl bilebilir? Ayrıca, Kutsal Kitap'ta hiçbir şey yoktur ki Kilise'nin yanılmazlığı sonucu çıkartabilsin; çok daha az, herhangi bir belirli Kilise'nin; ve hepsinden az, herhangi bir belirli insanın yanılmazlığı.

İman işitmekle gelir. Dolayısıyla açıktır ki, Hıristiyanlar Kutsal Kitab'ın Tanrı kelamı olduğunu bilmezler, buna sadece inanırlar; ve onları

inandırmanın, Tanrı'nın olağan yoldan insanlara verdiği yolu, doğal yoldur, yani, öğretmenlerindendir. Genel olarak Hıristiyan inancı hakkında Aziz Paulus'un öğretisi şudur, (*Romalılara Mektup* X. 17), *İman işitmekle gelir,* yani, meşru çobanlarımızı işitmekle. Ayrıca şöyle der (aynı babın 14. ve 15. mısraları), *İşitmemiş oldukları birine nasıl inansınlar? ve bir vaiz olmadan nasıl inansınlar'? ve gönderilenler dışında kim vaaz edecektir?* Buradan açıkça görülüyor ki, Kutsal Kitaplar'ın Tanrı kelamı olduğuna inanmanın olağan yolu, inancımızın bütün diğer akidelerine inanmanın nedeniyle aynıdır, yani, evlerde ana ve babalarımız ve kiliselerde çobanlarımız gibi, yasal olarak bize öğretmenlik yapmakla görevlendirilmiş olanların işitilmesi. Bu, tecrübeyle daha da açık bir hale gelir. Çünkü, Hıristiyan devletlerde bütün insanların Kutsal Kitab'ın Tanrı kelamı olduğuna inanmalarının veya en azından inandıklarını söylemelerinin ve diğer devletlerde ise böyle pek az insan bulunmasının nedeni; Hıristiyan devletlerde insanlara çocukluktan itibaren bunun öğretilmesi ve diğer devletlerde ise başka bir şey öğretilmesi değildir de, nedir?

Fakat öğretmek imanın nedeni ise, niye herkes inanmaz? Dolayısıyla şurası kesindir ki, iman Tanrı'nın lütfudur ve Tanrı onu istediği kişiye verir. Ancak, onu verdiği kişilere onu öğretmenler yoluyla verdiği için, imanın dolaysız nedeni işitmektir. Pek çok öğrencinin eğitildiği ve bazı öğrencilerin bundan yararlandığı, bazılarının ise yararlanmadığı bir okulda, yararlanan öğrencilerin öğrenmesinin nedeni öğretmendir; fakat buradan, öğrenmenin Tanrı'nın lütfu olmadığı sonucu çıkarılamaz. Bütün iyi şeyler Tanrı'dan kaynaklanır; fakat iyi şeylere sahip olan herkes, Tanrı'dan ilham aldığını söyleyemez; çünkü bu, doğaüstü bir lütfu ve Tanrı'nın dolaysız elini ima eder; buna sahip olduğunu iddia eden bir kimse, bir peygamber olduğunu iddia ediyor demektir ve Kilise'nin sınamasına tabidir.

Fakat, insanlar Kutsal Kitaplar'ın Tanrı kelamı olduğunu ister *bilsinler,* ister buna *inansınlar,* ister bunu *kabul etsinler;* eğer, belirsizlikten uzak kısımlardan hareketle, kurtuluş için hangi iman akidelerinin gerekli ve sadece gerekli olduğunu gösterirsem, insanlar bunları *bilmeli,* bunlara *inanmalı,* veya bunları *kabul* etmelidirler.

Hıristiyan inancının tek gerekli akidesi; Unum necessarium, yani Kutsal Kitab'ın kurtuluş için gerekli kıldığı tek iman akidesi şudur, İSA MESIH'tir. *Mesih* kelimesiyle, Tanrı'nın, Eski Ahit peygamberleriyle, (Yahudiler üzerinde ve ona inanan diğer milletler üzerinde) Tanrı altında

ebediyen hüküm sürmek ve onlara, Âdem'in günahıyla kaybolmuş ebedi hayatı geri vermek üzere dünyaya göndermeyi vaad etmiş olduğu kral kastedilmektedir. Bunu, Kutsal Kitap'tan hareketle kanıtladıktan sonra, ne zaman ve hangi anlamda başka hangi akidelere de gerekli denilebileceğini göstereceğim.

İncilcilerin amacından ispat: Şu akidenin, *İsa Mesihtir* akidesinin, kurtuluş için gerekli bütün inanç olduğunun kanıtı olarak, ilk argümanım İncilcilerin amacından olacaktır; bu amaç, Kurtarıcımız'ın hayatının anlatımıyla, şu tek akideyi yerleştirmek idi, *İsa Mesihtir.* Aziz Matta İncili'nin özeti şudur ki, İsa bir bakireden doğmuş olup Davud'un soyundandı; gerçek Mesih'in işaretleri ise şunlardır: Müneccimle[179] ona Yahudilerin Kralı olarak tapmaya geldiler: Herodes[180] aynı nedenle onu öldürmeye çalıştı: Vaftizci Yahya onu ilan etti: o [*İsa* -Çev.], kendisi ve havarileriyle, beklenen kral olduğunu vaaz etti: bir yazı adamı değil, bir yetkili kişi olarak yasayı öğretti: sadece sözüyle pek çok hastalığı iyileştirdi, ve pek çok başka mucizeler yaptı, ki İsa'nın bunları yapacağı önceden haber edilmişti: Yeruşalim'e girdiğinde kral olarak selamlandı: onları, Mesihlik iddiasında bulunacak bütün diğerlerine karşı uyardı: kral olduğunu söylediği için tutuklandı, suçlandı ve öldürüldü; çarmıhta yazılı olan mahkûmiyet nedeni şöyle idi, NASIRALI İSA, YAHUDILERIN KRALI. Bütün bunların tek amacı, insanların, *İsa'nın Mesih olduğuna* inanmalarıydı. Aziz Matta İncili'nin amacı da buydu. Bütün İncilcilerin amacı da, onları okuduğumuzda görebileceğimiz gibi, aynı idi. Dolayısıyla, bütün İncil'in amacı, o tek iman akidesinin yerleştirilmesiydi. Aziz Yuhanna, kitabının sonunda bunu açıkça belirtir, (*Yuhanna* XX. 31), *Bütün bunlar, İsa'nın Mesih olduğunu, yaşayan Tanrı'nın Oğlu olduğunu bilesiniz diye yazıldı.*

Havarilerin vaazlarından: İkinci argümanım, hem Kurtarıcımız'ın yeryüzünde yaşadığı dönemde, hem de onun göğe çıkışından sonra, Havarilerin vaazlarının konularından alınmaktadır. Havariler, Kurtarıcımız zamanında, *Tanrı'nın krallığını ilan etmek için (Luka* IX. 2) gönderildiler. Zira ne orada, ne de *Matta* X. 7'de, [*İsa* -Çev.] onlara [*havarilerine* -Çev.] şundan başka bir görev vermez, Gittiğinizde, gökyüzü krallığı yakındır diye vaaz edin; yani, İsa gelecek olan *Mesih*'tir, *Hristos*'dur, *Kral'*dır diye. Göğe çıkıştan sonra da aynı şeyi öğrettikleri, *Resullerin İşleri* XVII. 6, 7'den açıkça görülüyor, *İşte bunlar*, diyor Aziz Luka, *dünyayı alt üst eden,*

Yason'un kabul etmiş olduğu bu adamlar buraya da geldiler: ve bunlar, bir başka kral, bir İsa olduğunu söyleyip Sezar'ın kanunlarına karşı gelirler diye bağırarak, Yason ve bazı din kardeşlerini şehrin yöneticileri önüne çekip getirdiler. Bu husus, aynı babın 2 nci ve 3 ncü mısralarından da bellidir; Aziz Paulus, *âdeti olduğu üzere, onlara gitti; ve üç sebt günü boyunca Kutsal Kitaplar'dan hareketle onlarla konuştu; Mesih'in acı çektiğini ve ölülerden kıyam ettiğini, ve anlattığı bu İsa'nın Mesih olduğunu beyan etti.*

Öğretinin kolaylığından: Üçüncü argüman, kurtuluş için gerekli bütün imanın kolay olduğunun belirtildiği Kutsal Kitap metinlerindendir. Zira günümüzde öğretilen ve büyük kısmı tartışmalı olan Hıristiyan inancıyla ilgili bütün öğretilerin içtenlikle kabul edilmesi kurtuluş için gerekli olsaydı, dünyada bir Hıristiyan olmak kadar zor bir iş olmazdı. Çarmıhtaki hırsız, nedamet getirdiği halde, *Efendimiz, krallığına sahip olduğunda beni hatırla* demekle affedilemezdi; ki hırsız, bu sözle, *İsa'nın kral olduğu* inancından başka bir inanç beyan etmemişti. *Matta* XI. 30'da denildiği gibi, *Mesih'in boyunduruğu rahattır ve yükü hafif,* veya *Matta* XVIII. 6'da *ona küçük çocuklar da inanır* denemezdi. Aziz Paulus (*Korintoslulara Birinci Mektup* I. 21), *Tanrı, iman edenleri vaazın akılsızlığı ile kurtarmaya razı oldu,* demezdi. Ayrıca bizzat Aziz Paulus da kurtuluşa eremezdi ve hele, muhtemelen "cevher değişimi" veya Araf veya günümüzde empoze edilen pek çok diğer akideler hakkında hiç düşünmemiş bir kimse olarak, o kadar büyük bir Kilise âlimi hiç olamazdı.

Resmi ve vazıh metinlerden. Dördüncü argüman, vazıh ve yorumda anlaşmazlığa meydan vermeyen metinlerden alınmaktadır; ilk olarak, *Yuhanna* V. 39; *Kutsal Kitapları araştırın; zira onlarda ebedi hayata sahip olduğunuzu düşünürsünüz; ve onlar bana tanıklık ederler.* Kurtarıcımız burada Eski Ahit'ten söz etmektedir; zira o çağda Yahudiler, henüz yazılmamış olan Yeni Ahit Kitaplarını araştıramazlardı. Fakat Eski Ahit'te, Mesih hakkında, geldiği vakit insanların onu tanıyabilmeleri için işaretlerden başka hiçbir şey yoktu; Davud'un soyundan gelecek olması; Beytüllahm'da, bir Bakire'den doğacak olması; büyük mucizeler yapacak olması, ve benzerleri gibi. Dolayısıyla, İsa'nın O olduğuna inanmak ebedi hayat için yeterli idi: ve yeterli olandan fazlası gerekli değildir; ve dolayısıyla başka bir akide gerekmez. Yine (*Yuhanna* XI. 26) *Bende yaşayan ve bana inanan hiç kimse ebediyen ölmeyecektir.* Dolayısıyla

Mesih’e inanmak, ebedi hayat için yeterli inançtır; ve bundan fazlası gerekli değildir. Fakat, İsa’ya inanmak ve İsa’nın Mesih olduğuna inanmak, hemen arkadan gelen mısralarda göründüğü gibi, aynı şeydir. Zira Kurtarıcımız (mısra 26), Marta’ya[181], *Buna inanır mısın?* diye sorduğunda, Marta şöyle cevap verir (mısra 27), *Evet Efendim, sen dünyaya geleceği bilinen Mesih’sin, Tanrı’nın Oğlu’sun.* Sonuç olarak, sadece bu akide, ebedi hayat için yeterli inançtır; ve bundan fazlası gerekli değildir. Üçüncü olarak, *Yuhanna* XX. 31: *Bu şeyler, İsa’nın Mesih olduğuna, Tanrı’nın oğlu olduğuna inanasınız ve, buna inanarak, onun adıyla ebedi hayata sahip olasınız diye yazıldı.* Burada, *İsa’nın Mesih olduğuna* inanmak ebedi hayatın elde edilmesi için yeterli inançtır; ve dolayısıyla başka bir akide gerekmez. Dördüncü olarak, *Yuhanna’nın Birinci Mektubu* IV. 2: *İsa Mesih’in bedende geldiğini kabul eden her ruh Tanrı’dandır.* Ve *Yuhanna’nın Birinci Mektubu* V. 1; *İsa’nın Mesih olduğuna inanan herkes Tanrı’dan doğmuştur.* Ve mısra 5, *İsa’nın Tanrı’nın Oğlu olduğuna inanandan başka kimdir dünyaya üstün gelen?* Beşinci olarak, *Resullerin İşleri* VIII. 36, 37: Hadım der ki, *İşte su, beni vaftiz olmaktan meneden nedir.? Ve Filipus dedi, eğer bütün kalbinle inanıyorsan, vaftiz olabilirsin. Ve o cevap verdi, İsa Mesih’in Tanrı’nın Oğlu olduğuna inanıyorum.* Dolayısıyla, *İsa’nın Mesih* olduğu akidesine inanılması vaftiz için, yani, Tanrı’nın krallığına kabul edilmemiz için yeterlidir ve gerekli olan tek şeydir. Ve genel olarak, Kurtarıcımız herhangi bir kimseye, *Seni kendi inancın kurtardı* dediği vakit, bunu demesinin nedeni, doğrudan veya dolaylı olarak, *İsa’nın Mesih olduğu* inancını gösteren bir ikrardır.

Bu, bütün diğer akidelerin temelidir. Son argüman, bu akidenin inancın temeli kılındığı metinlerdendir: zira bu temele inanan kişi kurtulacaktır. Bu metinlerin ilki şudur, *Matta* XXIV. 23.24: *Eğer bir kimse, size, Bakın işte Mesih burada veya şurada der ise, bu söze inanmayın; zira sahte Mesihler ve sahte peygamberler çıkacak ve büyük işaretler ve mucizeler göstereceklerdir, vs.* Burada görüyoruz ki, aksini öğretecek olanlar büyük mucizeler yapsa da, *İsa Mesih*’tir akidesine bağlı kalınmalıdır. İkinci alıntı şudur, *Galatyalılar’a Mektup* I. 8: *Biz veya gökten bir melek, size, bizim size öğrettiğimizden başka bir İncil öğretirse, o lanetli olsun.* Fakat Paulus ve diğer havarilerin öğrettikleri İncil sadece şu akideydi, *İsa Mesih’tir:* dolayısıyla, bu akideye inanç uğruna, eğer aksine

bir şey öğretirse, gökten bir meleğin otoritesini bile reddetmeliyiz; ölümlü bir insanın otoritesini ise çok daha fazla. Dolayısıyla bu, Hıristiyan inancının temel akidesidir. Üçüncü bir alıntı şudur, *Yuhanna'nın Birinci Mektubu* IV. 1, 2: *Ey sevilenler, her ruha inanmayın: Tanrı'nın Ruhu'nu şuradan bileceksiniz; İsa Mesih'in bedende geldiğini kabul eden her ruh Tanrı'dandır.* Buradan açıkça bellidir ki bu akide, bütün diğer akideleri değerlendirmek ve sınamakta kullanılacak ölçü ve kuraldır; ve dolayısıyla temel olan tek akidedir. Dördüncü bir alıntı, *Matta* XVI. 16, 18'dendir. Burada, Aziz Petrus bu akideyi kabul edip, Kurtarıcımız'a, *Sen yaşayan Tanrı'nın Oğlu Mesih'sin* dediğinde, Kurtarıcımız şöyle cevap vermiştir, *Sen Petrus'sun ve Kilisemi bu kaya üzerine kuracağım;* buradan şu sonucu çıkarabiliriz ki bu akide, Kilise'nin bütün diğer öğretilerinin üzerinde durduğu temeldir. Beşinci alıntı ise, *Korintoslulara Birinci Mektup* III. 11,12, ve diğer mısralardır. *Hiç kimse, İsa'nın Mesih olduğundan başka bir temel koyamaz. Şimdi, bu temel üzerine bir kimse altın, gümüş, değerli taşlar, odun, saman, anız koyarsa; o kimsenin yaptığı iş sonunda belli olacaktır; çünkü kıyamet günü onu belli edecektir, yapılan iş ateşle belli edilecek, ve ateş onun nasıl bir iş olduğunu sulayacaktır. Eğer bir kimsenin bu temel üzerine kurduğu şey ayakta durur ise, o kimse bir mükâfat alacaktır. Eğer yanarsa, kaybedecektir; fakat kendisi kurtulacaktır, ateşle de olsa.* Bu sözler, kısmen açık ve anlaşılması kolay, kısmen de mecazi ve zor olup; açık olan kısmından şu sonuç çıkartılabilir ki, *İsa'nın Mesih olduğu* şeklindeki temel akideyi öğreten çobanlar, bunu, zaman zaman bütün insanların içine düştükleri yanlış akıl yürütmelerden çıkarsalar da, yine de kurtulabilirler; çoban değil dinleyici olan ve yasal çobanlarınca onlara öğretilenlere inananlar ise çok daha fazla kurtulabilirler. Dolayısıyla bu akideye inanmak yeterlidir; ve bu nedenle, kurtuluş için başka bir inanç akidesi gerekli değildir.

Mecazi olan kısma gelince; sözgelimi, *ateş onun nasıl bir iş olduğunu sınayacaktır,* ve *kendisi kurtulacaktır, ateşle de olsa,* veya *ateş yoluyla da olsa,* (zira orijinalde *διὰ πυρὸς* [*dia puros* -Çev.] kelimeleri kullanılır); bu, açık olan diğer sözlerden çıkardığım sonucu etkilemez. Bununla birlikte, bu ifade üzerine Araf ateşini kanıtlamak için bir argüman inşa edildiği için, size, düşüncelerin bu şekilde sınanması ve insanların ateşle kurtulmasının anlamına ilişkin kendi yorumumu sunacağım. Burada havari, Tanrı'nın krallığının yeniden kurulmasından bahsederken peygamber *Zekeriya'nın*

(XIII. 8,9) şu sözlerine atıf yapar gibidir; *Ondaki iki kısım kesilecek ve ölecek, fakat üçüncü kısım onda bırakılacaktır; ve ben üçüncü kısmı ateşten geçirip getireceğim, ve gümüşün saflaştırılması gibi onları saflaştıracağım, ve gümüşün sınanması gibi onları sınayacağım; onlar Rabb'in adını çağıracaklar, ve ben onları işiteceğim.* Yargı günü, Tanrı'nın krallığının yeniden kurulacağı gündür; ve işte o gündedir ki, Aziz Petrus bize söyler (*Petrus'un İkinci Mektubu* III. 7,10,12), dünya ateşlerle kaplanacak ve kötüler yok olacaktır; fakat Tanrı'nın esirgeyeceği diğerleri o ateşin içinden zarar görmeden geçecekler ve orada (gümüş ve altının ateşle cürufundan ayrılmaları gibi) sınanacak ve sapkınlıklarından arındırılacaklar, ve gerçek Tanrı'nın adını çağıracaklardır. Bu sözlere atfen, Aziz Paulus burada diyor ki *o gün*, yani, yargı gününde, Kurtarıcımız'ın Tanrı'nın krallığını yeniden kurmak için geleceği o büyük günde, hangisi altın, gümüş, değerli taş, odun, saman, anız diye karar vererek, herkesin düşüncesi sınanacaktır, ve daha sonra doğru olan temelin üzerine yanlış sonuçlar kurmuş olanlar, düşüncelerinin mahkûm edildiğini göreceklerdir; fakat kendileri kurtulacak ve, bu evrensel ateşin içinden zarar görmeden geçip, ebediyen yaşayacaklar ve böylece gerçek ve tek Tanrı'nın adını çağıracaklardır. İşte bu anlamda, Kutsal Kitab'ın geri kalanıyla uyumsuz bir şey veya Araf ateşinin herhangi bir belirtisi yoktur.

Hangi anlamda diğer akidelerin gerekli olduğu söylenebilir. Fakat burada sorulabilir; acaba, Tanrı'nın kadir-i mutlak olduğuna; dünyanın Yaratıcısı olduğuna; İsa Mesih'in kıyam ettiğine; ve bütün diğer insanların son günde ölülerden kıyam edeceklerine inanmak, kurtuluş için, *İsa'nın Mesih olduğuna* inanmak kadar gerekli değil midir? Buna şöyle cevap veririm, evet gereklidir; ve daha pek çok başka akideye inanmak da gereklidir: fakat bütün bunlar, o tek akidede içerilmiş olup, şu veya bu zorlukla ondan türetilebilir. Çünkü, İsa'nın İsrail Tanrısının Oğlu olduğuna ve İsrailliler'in Tanrı olarak bütün şeylerin Kadir-i Mutlak Yaratıcısı'nı kabul etmiş olduklarına inananların, aynı zamanda, Tanrı'nın bütün şeylerin Kadir-i Mutlak Yaratıcısı olduğuna da inandıklarını göremeyen bir kimse var mıdır? Veya, bir kimse, İsa'nın ölülerden kıyam ettiğine inanmadıkça, onun sonsuza kadar hüküm sürecek kral olduğuna nasıl inanabilir? Zira ölmüş bir insan, krallık yapamaz. Özet olarak, *İsa Mesih'tir* şeklindeki bu temel ilkeye inanan bir kimse, bu temel ilkeden doğru bir biçimde türetildiğini gördüğü herşeye açıkça ve onun sonucu olan her şeye de

zımnen inanır, bu sonucu farketmek için yeterli beceriye sahip olmasa bile. Dolayısıyla, bu tek akideye inanmanın, *nadimlerin* günahlarının bağışlanması ve onların gökyüzü krallığına getirilmesi için yeterli olduğu hâlâ geçerlidir.

Bu inanç ve itaat, ikisi birden, kurtuluş için gereklidir. Kurtuluş için gerekli bütün itaatin, Tanrı'nın yasasına itaat etme iradesinde, yani, nedamette yattığını; ve bunun için gerekli olan bütün inancın *İsa Mesih'tir* akidesine inanmaktan ibaret olduğunu göstermiş bulunuyorum; şimdi, İncil'den, kurtuluş için gerekli olan her şeyin bu ikisinde birden toplandığını kanıtlayan alıntılar yapacağım. Aziz Petrus'un, Kurtarıcımız'ın göğe çıkışından sonraki ilk Şavuot gününde vaaz verdiği adamlar, *Ey insanlar ve kardeşler, ne yapmalıyız?* diye ona ve diğer havarilere sordular (*Resullerin İşleri* II. 37). Buna Aziz Petrus şöyle cevap verdi (bir sonraki mısra) *Günahların bağışlanması için nedamet getirin ve vaftiz olun, ve Kutsal Ruh'un armağanını alacaksınız.* Dolayısıyla nedamet ve vaftiz, yani *İsa'nın Mesih olduğuna* inanmak, kurtuluş için gerekli olan her şeydi. Yine, Kurtarıcımız, bir yönetici tarafından kendisine, *Ebedi hayatı tevarüs etmek için ne yapayım?* diye sorulduğunda (*Luka* XVIII. 18), şöyle cevap vermiştir, (mısra 20) *Emirleri biliyorsun, zina yapma, öldürme, çalma, yalancı şahitlik yapma, babana ve anana saygı göster. O* yönetici bunlara uyduğunu söylediğinde, Kurtarıcımız şunu eklemiştir, (mısra 22) *Sahip olduğun her şeyi sat, yoksullara ver, ve gel ve beni izle:* bu, kral olan bana güven demekle aynı şeydi. Dolayısıyla, yasaya uymak ve İsa'nın kral olduğuna inanmak, bir kimseyi ebedi hayata ulaştırmak için bütün gerekli olandır. Üçüncü olarak, Aziz Paulus der ki *(Romalılara Mektup* I. 17), *Adil olanlar imanla yaşayacak;* herkes değil, sadece *adil* olanlar; dolayısıyla *iman* ve *adalet* (yani, *adil olma iradesi* veya *nedamet)* sonsuz hayat için bütün gerekli olandır. Ve *(Markos* I. 15) Kurtarıcımız, *Zaman geldi, ve Tanrı'nın krallığı yakındır, nedamet getirin ve müjdeye inanın* (yani, Mesih'in geldiği iyi haberine) diyerek dua etmiştir. Dolayısıyla, nedamet getirmek ve İsa'nın Mesih olduğuna inanmak, kurtuluş için bütün gerekli olandır.

Bunlardan her biri ona nasıl katkıda bulunur. Nedamet kelimesinde içerilen inanç ve itaat, ikisi birden, kurtuluşumuz için gerekli olduğuna göre; bu ikisinden hangisiyle mazur kılındığımız sorusu, uygunsuz biçimde tartışılmaktadır. Ancak, bunlardan her birinin [*"nedamet"* ve *"iman"* -Çev.]

ona [*“kurtuluş”* -Çev.J ne şekilde katkıda bulunduğunu; ve biri tarafından ve diğeri tarafından ne anlamda mazur kılındığımızın söylendiğini açıklamak uygunsuz olmayacaktır. İlk olarak, doğruluk ile, yapılan işlerin kendilerinin adaleti anlaşılırsa, kurtulabilecek hiç kimse yok demektir; çünkü Tanrı’nın yasasını ihlal etmemiş tek bir insan yoktur. Dolayısıyla, yaptığımız işlerle mazur kılındığımız söylendiğinde; bu, Tanrı’nın, hem iyi hem de kötü insanlarda, daima işin kendisi yerine kabul ettiği niyet olarak anlaşılmalıdır. Ve sadece bu anlamdadır ki bir insan *adil* veya *gayri adil* diye anılır; ve o insanın adaleti onu mazur kılar, yani, ona Tanrı nazarında *adil* sıfatını verir; ve onu, geçmişte muktedir olmadığı, *imanıyla yaşamaya* muktedir kılar. Böylece adalet, *haklı kılmak* fiilinin, *bir kimseyi adil ilan etmek* ile aynı şey olması anlamında, haklı ve mazur kılar; yoksa, yasanın yerine getirilmesi anlamında değil; böyle bir insanın günahlarının cezalandırılması adaletsiz olurdu.

Ancak, bir kimsenin, yetersiz bile olsa savunması kabul edildiğinde, mazur kılındığı da söylenir, yasaya uyma niyetimiz, gayretimiz olduğu savunmasında bulunursak kusurlarımız için nedamet getirdiğimiz ve Tanrı’nın bu nedameti ifanın kendisi olarak kabul ettiğinde olduğu gibi. Tanrı, bu niyeti sadece müminlerde kabul ettiği için; savunmamızı geçerli kılan imandır; ve işte bu anlamdadır ki sadece iman mazur kılar. Böylece, *iman* ve *itaat*, ikisi birlikte, kurtuluş için gereklidir; fakat çeşitli anlamlarda, bunlardan her birinin maruz kıldığı da söylenir.

Tanrı ‘ya itaat ve, ister Hıristiyan ister kâfir olsun, cismani egemene itaat tutarsız değildir. Kurtuluş için neyin gerekli olduğunu böylece gösterdikten sonra, Tanrı’ya olan itaatimizi, ister Hıristiyan ister kâfir olsun cismani egemene olan itaatimiz ile bağdaştırmak zor değildir. Eğer cismani egemen bir Hıristiyan ise, *İsa Mesih’tir* akidesine veya kurtuluş için gereken bütün inanç olan bu akidede mündemiç veya akıl yürütme yoluyla ondan türetilen bütün diğer akidelere inanılmasına müsaade eder. Ve o bir egemen olduğu için, bütün kendi yasalarına, yani, bütün toplumsal [*cismani* -Çev.] yasalara itaat talep eder; bütün doğa yasaları, yani bütün Tanrı yasaları toplumsal yasalarda mündemiçtir; zira doğa yasalarından ve cismani hukukun bir parçası olan Kilise yasalarından başka (çünkü yasalar yapabilen bir Kilise devlettir,) ilahi yasalar yoktur. Dolayısıyla, Hıristiyan egemenine itaat eden bir kimse, ona itaat etmekle, Tanrı’ya inanmak veya itaat etmekten alıkonamaz.

Fakat, bir Hıristiyan kralın, *İsa Mesih'tir* temel inancından, yanlış bazı sonuçlar çıkardığını, yani, bu temel üzerine saman veya anızdan yapılar inşa ettiğini, ve bunların öğretilmesini buyurduğunu farz edelim; ancak, Aziz Paulus onun kurtulacağını söylediğine göre; bunları buyruğuyla öğreten biri çok daha fazla kurtulacak; ve onları öğretmeyen ve sadece meşru öğretmenine inanan bir kimse daha da fazla kurtulacaktır. Ve bir uyruk, cismani egemen tarafından, bu görüşlerinden bazılarını ikrar etmeye zorlandığı takdirde, uyruk hangi adil gerekçeyle itaatten kaçınabilir? Hıristiyan krallar bir sonuç çıkarırken yanılabilir, fakat buna kim karar verecek? Mesele onun itaatiyle doğrudan ilgiliyken, özel bir kişi mi karar verecek? Veya Kilise, yani, onu temsil eden cismani egemen tarafından tayin edilmiş olan dışında herhangi bir insan mı karar verecek? Veya papa veya bir havari karar verirse, o bir sonuç çıkarmada yanılamaz mı? Aziz Petrus veya Aziz Paulus, bunlardan birisi, Aziz Paulus Aziz Petrus'a yüzüne karşı itiraz ettiğinde, bir üstyapıda yanılmamış mıydı? Dolayısıyla, Tanrı'nın yasaları ile bir Hıristiyan devletin yasaları arasında çelişki olamaz.

Cismani egemen bir kâfir olduğunda, ona direnen uyruklarından her biri, Tanrı'nın yasalarına (çünkü doğa yasaları böyledir) karşı günah işlemiş, ve bütün Hıristiyanların hükümdarlarına ve bütün çocuklar ve hizmetçilerin de bütün şeylerde ana ve babalarına ve efendilerine itaat etmelerini buyuran havarilerin tavsiyesini reddetmiş olur. Hıristiyanların *inancına* gelince, inanç içsel ve görünmezdir; Hıristiyanlar bu hususta Naaman'ın[182] sahip olduğu müsaadeye sahiptirler, ve bunun için kendilerini tehlikeye atmaları gerekmez. Fakat tehlikeye atarlarsa, bunun mükâfatını cennette almayı beklemeleri ve yasal egemenlerinden şikâyet etmemeleri, hele hele ona karşı savaş açmayı hiç düşünmemeleri gerekir. Zira şehitlik için adil bir fırsattan memnun olmayan bir kimse, ikrar ettiği şeye gerçekte inanmayıp, kendi dikbaşlılığını gizlemek için inanır gibi görünmektedir. Fakat, hangi kâfir kral, mevcut dünyanın yanmasından sonra Mesih'in ikinci gelişini bekleyen ve geldiğinde ona itaat etmeyi amaçlayan (ki bu, İsa'nın Mesih olduğuna inanmanın amacıdır), ve bu arada da, o kâfir kralın yasalarına uymakla yükümlü olduğunu düşünen (ki bütün Hıristiyanlar vicdanen bununla yükümlüdür) bir uyruğa sahip olduğunu bilip de, onu öldürecek veya baskı altında tutacak kadar akılsızdır? _

Sonuç. Tanrı’nın krallığı ve ruhani siyaset hakkında bu kadarı yeter. Burada ben, kendime ait herhangi bir tavrı savunmak değil, cismani egemenlerin iktidarını ve onların uyruklarının görevini teyiden, Hıristiyan siyasetinin ilkelerinden (ki bunlar Kutsal Kitaplar’dır) çıkarılabilir olduğunu sandığım sonuçların neler olduklarını göstermek amacındayım. Kitap’tan alıntı yaparken, belirsiz veya tartışmalı metinlerden kaçınmaya; ve Tanrı’nın krallığının Mesih’te yeniden kurulması için yazılmış olan bütün İncil’in uyumu ve amacıyla çelişkili olmayan ve son derece açık olanlardan başka bir metni kullanmamaya çalıştım. Çünkü herhangi bir yazının yorumlanması için gerçek ışığı veren şey, sadece kelimeler değil, fakat yazarın amacıdır; ve, temel amacı düşünmeden, münferit metinler üzerinde ısrar edenler, bu metinlerden açık herhangi bir şey türetemezler; ve, Kutsal Kitab’ın atomlarını, insanların gözlerine toprak gibi atarak, her şeyi olduğundan daha belirsiz ve anlaşılması güç kılarlar; gerçeğin değil, kendi menfaatlerinin peşinde olanların mutad bir oyunu.

✤↔✻✤➜★✣➜ ✫☆✳☆★

✫✡✻✡★✮☆Ğ☆★ ✫✻✡✮✮☆Ğ☆ ➜✺✥✼İ★✥

Bölüm 44
Kutsal Kitab'ın Yanlış Yorumlanmasından Gelen Manevi Karanlık Üzerine

Karanlığın krallığı nedir. Buraya kadar söz ettiğim bu *ilahi* ve *beşeri* egemen güçler yanında, Kutsal Kitap'ta bir başka güçten, (*Efeslilere Mektup* VI. 12) *bu dünyanın karanlığının hükümdarlarının* iktidarından; ve *(Matta* IX. 34) *Belzebuth'u*[183] *cinler üzerindeki hükümdarlığından,* yani, havada görünen fantazmalar üzerindeki hükümdarlığından da söz edilir ki, bu nedenle Şeytan, aynı zamanda, *(Efeslilere Mektup* II. 2) *havanın iktidarının hükümdarı* olarak da anılır; ve Şeytan bu dünyanın karanlığında hükmettiği için, (*Yuhanna_* XVI. 11) *bu dünyanın hükümdarı* olarak da: ve bunun bir sonucu olarak, onun hâkimiyeti altında bulunanlar, *(ışığın çocukları olan)* müminlere karşıtlık içinde, *karanlığın çocukları* olarak anılırlar. Zira Belzebuth fantazmaların hükümdarı olduğuna göre, onun hava ve karanlık ülkesinin sakinleri, karanlığın çocukları, ve bu cinler, fantazmalar, veya yanılsama ruhları mecazi olarak aynı şey demektir. Bu düşünüldükte, karanlığın krallığı, Kutsal Kitab'ın bu ve diğer yerlerinde ifade edildiği gibi*, bu dünyada insanlar üzerinde hâkimiyet elde etmek için, karanlık ve hatalı fikirlerle, onlarda hem doğanın hem de İncil'in ışığını söndürmeye; ve onları, gelecek olan Tanrı'nın krallığı için hazırlıksız bırakmaya çalışan bir sahtekârlar güruhu'*ndan başka bir şey değildir.

Kilise henüz karanlıktan tam olarak kurtulmuş değildir. Nasıl ki, doğumlarından bu yana, gözün ışığından tümüyle yoksun olan insanlar ışık hakkında hiçbir fikir sahibi değillerse; ve nasıl ki hiç kimse, muhayyilesinde, duyularıyla algılamış olduğundan daha büyük bir ışık tasarlayamaz işe: aynı şekilde, hiç kimse, erişmiş olduğundan daha fazla bir İncil ışığı veya anlayış ışığı hayal edemez. İşte bundandır ki insanlar, kendi karanlıklarını farketmek için, kendi yollarında giderken başlarına gelen öngörülmemiş talihsizliklerden akıl yürütmek dışında başka bir vasıtaya sahip değildirler. Şeytan'ın krallığının en karanlık kısmı, Tanrı'nın Kilisesi dışında olan; yani, İsa Mesih'e inanmayanlar arasında olandır. Fakat buradan hareketle, Kilise'nin, Goşen[184] diyarı gibi, Tanrı'nın bize emrettiği işin yapılması için gerekli olan bütün ışığa sahip olduğunu söyleyemeyiz. Eğer aramızda karanlık veya en azından bir karartı yoksa, niçin

Hıristiyanlıkta, neredeyse Havariler çağından beri, hem dış hem de iç savaşla insanlar böylesine birbirlerini yerlerinden etmiş; niçin insanlar kendi talihlerindeki en küçük bir terslik veya başkalarının talihlerindeki en küçük bir düzelme karşısında böylesine tökezlemiş; ve *saadet* denilen aynı hedefe gitmekte bu kadar farklı yollar olmuştur? Dolayısıyla, henüz karanlıktayız.

Manevi karanlığın dört nedeni. Düşman, burada, doğal cehaletimizin gecesinde bulunmuş ve manevi hataların tohumlarını ekmiştir; ilk önce, Kitapları kötüye kullanarak ve onların ışığını söndürerek: çünkü Kitapları bilmemekle yanılırız. İkinci olarak, pagan şairlerin demonolojisini, yani, insan muhayyilesinden ayrı kendilerine ait herhangi bir gerçekliği olmaksızın idoller veya beynin fantazmalarından ibaret olan cinler hakkındaki efsanevi fikirlerini yayarak; ölü insanların ruhları ve periler, ve kocakarı masallarının diğer konuları işte böyledir. Üçüncü olarak, Greklerin dininin ve boş ve hatalı felsefelerinin kalıntılarını Kutsal Kitap ile karıştırarak. Dördüncü olarak, yanlış veya şüpheli gelenekler ve uyduruk veya belirsiz tarihleri bunlarla karıştırarak. Ve böylece, *baştan çıkarıcı ruhlara kulak vererek,* ve *riyakârlık içinde yalan söyleyenlerin*; veya orijinalde olduğu gibi, (*Timoteos'a Birinci Mektup* IV. 1, 2) *körelmiş bir vicdanla,* yani, kendi bildiklerinin aksine, *yalancılık edenlerin* masallarına aldanarak hataya düşeriz. Bunlardan birincisi, yani, Kutsal Kitab'ın istismarıyla insanların ayartılması hakkında, bu bölümde çok kısa konuşmak istiyorum.

Tanrı'nın krallığıyla ilgili olarak Kutsal Kitaplar'ın yanlış yorumundan kaynaklanan hatalar: Kutsal Kitab'ın en büyük ve başlıca istismarı, ki bütün diğer istismarlar ya onun bir sonucudur ya da ona tabidir, Kutsal Kitap'ta sık sık söz edilen Tanrı'nın krallığının mevcut Kilise olduğunu, veya halen yaşamakta olan veya, ölü olmakla birlikte, son günde kıyam edecek olan Hıristiyanlar çoğunluğu olduğunu ispat etmek için Kutsal Kitab'ın eğilip bükülmesidir: oysa Tanrı'nın krallığı, ilk olarak, Tanrı'nın has kavmi denilen Yahudiler üzerinde Musa'nın eliyle kuruldu; ve daha sonra, Yahudiler artık Tanrı tarafından yönetilmeyi reddedip diğer milletler tarzında bir kral talep ettiklerinde, Saul'un seçimiyle bitti; bölüm 35'te daha geniş bir biçimde ispat etmiş olduğum gibi, Tanrı bu talebi kabul etti. Ondan sonra, sözleşmeyle veya başka bir şekilde, yeryüzünde başka bir Tanrı krallığı olmamıştır; şu kadar ki o, iradesine göre ve sonsuz kudretiyle

yöneterek, bütün insanların ve bütün yaratıkların daima kralı olmuştur, kralıdır ve kralı olacaktır. Ancak, hükümdarlığının ihyası için gizli olarak belirlemiş olduğu zaman geldiğinde ve insanlar, ona, nedametle ve hayatın düzeltilmesiyle döndüklerinde, hükümdarlığını ihya edeceğini peygamberleri vasıtasıyla vaad etmiştir. Ayrıca o, ihtida ve nedamet şartıyla, paganları da içeri girmeye ve hükümdarlığının saadetini yaşamaya davet etmiş; ve, bütün insanların günahlarının kefaretini ölümüyle ödemek ve onları, öğretisiyle, ikinci gelişinde onu kabul etmeye hazırlamak üzere Oğlunu dünyaya göndermeyi de vaad etmiştir. Bu ikinci geliş henüz olmadığı için, Tanrı'nın krallığı da henüz gelmemiştir ve biz, kendi cismani egemenlerimiz dışında, sözleşmeyle hiçbir kralın sultası altında değiliz; şu kadar ki Hıristiyanlar, onun ikinci gelişinde kabul edilme vaadine şimdiden sahip oldukları ölçüde, lütuf krallığına zaten girmiş bulunmaktadırlar.

Tanrı'nın krallığının mevcut Kilise olduğu yanılgısı. Mevcut Kilise'nin Mesih'in krallığı olduğu yanılgısının bir sonucu şu düşüncedir; şu anda cennette olan Kurtarıcımız'ın, kendileri vasıtasıyla, konuştuğu, yasalar bildirdiği, ve onun kişiliğini bütün Hıristiyanlara temsil eden bir kişi veya meclis; veya bu işi, Hıristiyanlık âleminin muhtelif kısımlarına yapan muhtelif kişiler veya meclisler olması gerekir.

Evrensel ölçekte Papa tarafından ve münferit devletlerde de o devletlerin çobanlarından oluşan meclisler tarafından sahiplenilen, Mesih altındaki bu kraliyet iktidarı, (Kutsal Kitap bu iktidarı sadece cismani egemenlere verdiği halde) o kadar ateşli bir biçimde tartışılmaktadır ki, bu tartışma doğanın ışığını söndürmekte, ve insanların anlayışında o kadar büyük bir karanlığa neden olmaktadır ki, kime karşı itaat borcu altına girdiklerini göremez hale gelmektedirler.

Papa'nın onun umumi vekili olduğu: Papa'nın, (İncil'de kendisine yöneltildiğimiz krallığı olduğu varsayılan) mevcut Kilise'de Mesih'in umumi vekili olma iddiasının bir sonucu, Hıristiyan bir kralın, tacını, bir piskopostan alması gerektiği fikridir; sanki kral, unvanındaki *Dei gratiâ* ibaresini o törenden alıyormuş gibi; ve ancak Tanrı'nın yeryüzündeki evrensel naibinin otoritesiyle taç giydiğinde Tanrı'nın inayetiyle kral olduğu; ve her bir piskoposun, egemeni kim olursa olsun, takdis edilirken Papa'ya mutlak bağlılık yemini yaptığı fikri. Bunun bir sonucu da, Papa Üçüncü Innocentius'un başkanlığında toplanan dördüncü Lateran

KonsiIi’nin[185] şu fikridir (bab III. *De Haereticis), eğer bir kral*, *Papa’nın İhtarı üzerine, krallığını sapkınlıklardan temizlemez ise ve, bu nedenle aforoz edildiğinde, bir yıl içinde kendini bağışlatmaz ise, onun uyrukları itaat borcundan kurtulurlar.* Burada sapkınlıklarla kastedilen, Roma Kilisesi’nin yasakladığı bütün öğretilerdir. Ve bu yolla Papa’nın ve diğer Hıristiyan hükümdarların siyasi tasarıları arasında bir zıtlık olduğunda, ki bu sık sık olur, uyrukları arasında öyle bir dumanlı hava ortaya çıkar ki, meşru hükümdarlarının tahtına hamle yapan bir yabancıyı, oraya oturtmuş oldukları adamdan [*“meşru hükümdarlarından”*-Çev.] ayıramazlar; ve bu zihin karışıklığı içinde, düşmanlarını dostlarından ayıramaz olup, bir başkasının ihtiraslarının güdüsü altında, birbirlerine karşı savaşa sürüklenirler.

Papazların ruhban sınıfı olduğu. Mevcut kilisenin Tanrı’nın krallığı olduğu fikrinden, papazların, diyakozların, ve Kilise’nin bütün diğer memurlarının, kendilerine, *ruhban sınıfı* adını vermeleri çıkar; diğer Hıristiyanlara ise *avam*, yani, *halk* adı verilir. Zira ruhban sınıfı demek, Tanrı’nın, İsrailoğulları üzerindeki saltanatı sırasında kendine saklayıp, (onun kamusal memurları olması istenilen ve kendilerine, din kardeşleri gibi, yaşamaları için toprak ayrılmayan) Levi kabilesine kendi mirasları olarak tahsis ettiği gelirden geçinenler demektir. Dolayısıyla Papa, mevcut Kilise’nin, İsrail ülkesi gibi, Tanrı’nın krallığı olduğunu iddia edip, Tanrı’nın mirası olarak aynı gelir üzerinde kendisinin ve kendine bağlı vekillerinin hak sahibi olduğunu iddia ettiğinde, ruhban sınıfı terimi bu iddia için uygun idi. Ve işte bundan dolayıdır ki, İsrailoğulları arasında Tanrı’nın hakkı olarak Levililere ödenen ondalıklar ve diğer vergiler, uzun bir zaman boyunca, din adamları tarafından, *jure divino*, yani, Tanrı hakkına dayanılarak, Hıristiyanlardan talep edilmiş ve alınmıştır. Bu şekilde insanlar, her yerde, iki vergi ödemek zorunda olmuşlardır; biri devlete, diğeri ise ruhban sınıfına; öyle ki, ruhban sınıfına ödenen ve gelirlerinin onda biri olan vergi, bir Atinalı kral ve sayılan bir tiranın, kamu masraflarının karşılanması için, uyruklarından aldığı verginin iki katıdır: çünkü o, yirmide birden fazlasını talep etmiyor ve buna rağmen, bu vergiyle, devleti rahatça ayakta tutabiliyordu. Yahudilerin krallığında, Tanrı’nın rahibi krallığında da, ondalıklar ve adaklar kamu gelirlerinin tamamı idi.

Mevcut Kilise’nin Tanrı’nın krallığıyla karıştırılması yanılgısından, *cismani* ve *kanon* yasalar arasındaki ayrım geldi: cismani yasalar, *egemenlerin* kendi topraklarındaki işlemleri, kanon yasaları ise *Papa’nın* aynı topraklardaki işlemleri olarak düşünüldü. Bu kanonlar, sadece kanonlar, yani, *tavsiye edilen kurallar* oldukları ve, imparatorluk Charlemagne’a geçinceye kadar, Hıristiyan hükümdarlarca gönüllü olarak kabul edildikleri halde; daha sonra, Papa’nın kudreti büyüdükçe, *emredilen kurallar* haline geldiler ve imparatorlar, körleştirilmiş insanların sürüklenebileceği daha büyük fenalıklardan kaçınmak amacıyla, bunları yasa olarak kabul etmek zorunda kaldılar.

İşte bundandır ki, Papa’nın ruhani iktidarının tamamen kabul edildiği bütün topraklarda, Yahudiler, Türkler, ve paganlar, dinlerinin icrasında ve ifadesinde cismani egemene zarar vermedikleri sürece, Roma Kilisesi’nden dinsel müsamaha görürler: oysa bir Hıristiyanın, yabancı bile olsa, Roma kilisesinin dininden olmaması büyük bir suçtur; çünkü Papa bütün Hıristiyanların onun uyrukları olduğu iddiasındadır. Zira, aksi takdirde, kendi ülkesinin dinine bağlı olduğu için bir Hıristiyan yabancıyı cezalandırmak, bir kâfiri cezalandırmak kadar, milletler yasasına aykırı olurdu; hatta daha aykırı olurdu, çünkü Mesih’e karşı olmayanlar onun yanındadır.

Yine bundandır ki, her Hıristiyan devlette, ruhani imtiyaz sayesinde, cismani devletin vergilerinden ve mahkemelerinden muaf olan bazı insanlar vardır; ruhban sınıfı, keşişler ve frerler hariç, sıradan halka oranla o kadar büyüktür ki, Kilise komutanı, onlardan, kendi hükümdarlarına veya başka hükümdarlara karşı savaş açmak için bir ordu bile çıkarabilir.

Takdis ve sihirbazlığın birbiriyle karıştırılmasından gelen yanılgı. Kitab’ın ikinci bir yaygın istismar şekli, takdisin sihirbazlığa veya göz bağcılığına çevrilmesidir. *Takdis etmek*, Kitap’ta, bir kimseyi veya başka bir şeyi, ortak kullanımdan ayırarak, dindarca ve saygılı bir dil ve tavır ile, Tanrı’ya sunmak, vermek veya tahsis etmek; yani, onu, (bölüm 25’te geniş bir biçimde ispat ettiğim gibi), sadece Tanrı’nın kendi kamusal memurları olarak tayin ettiği kişilerce kullanılmak üzere, kutsallaştırmak veya Tanrı’nın kılmak ve böylece, takdis edilen şeyi değil, sadece onun kullanılmasını, bayağı ve umumi olmaktan çıkarıp kutsal ve Tanrı hizmetine özel yapmaktır. Fakat, takdis sözleriyle, şeyin kendisinin doğası veya niteliğinin değiştirildiği iddia ediliyorsa, bu takdis değil, ya Tanrı’nın

olağanüstü bir işidir ya da beyhude ve saygısızca bir sihirbazlıktır. Fakat, takdislerinde nitelik değişikliği iddiasının sıklığı yüzünden, bunun olağanüstü bir iş olduğu söylenemeyeceğine göre; bu, insanın görme ve diğer duyularının tanıklığı hilafına, insanları, olmayan bir nitelik değişimine inandırmakta kullandıkları bir *sihirbazlık* veya *büyücülükten* başka bir şey değildir. Mesela, rahip, Aşai Rabbani ayininde ekmek ve şarabı Tanrı'nın özel hizmetine takdis etmek yerine, (ki bu ayin, günahlarımızın çarmıhında bedeni parçalanmış ve kanı akıtılmış olan Mesih'in ıstırabıyla günahlarından kurtuluşlarını simgelemek, yani, bu kurtuluşu insanlara hatırlatmak için, ekmek ve şarabın mutad kullanımdan ayrılmasıdır sadece), Kurtarıcımız'ın *Bu benim bedenimdir,* ve *Bu benim kanımdır* sözlerini söyleyerek, ekmeğin niteliğinin artık var olmadığını, onun Mesih'in gerçek bedeni haline geldiğini iddia ettiğinde olduğu gibi; oysa alıcının görme veya diğer bir duyusunda, takdisten önce zuhur etmemiş olup da sonra zuhur etmiş hiçbir şey yoktur. Değneklerini yılanlara ve suyu kana çevirdikleri söylenen Mısırlı büyücülerin, şeyleri olduğundan farklı göstererek, seyircilerin duyularını yanılttıkları, fakat yine de saygıdeğer büyücüler olduklarına inanılır. Fakat, onların değneklerinde yılana benzer ve büyülenen suda kana benzer sudan başka herhangi bir şey zuhur etmemiş olsaydı, onların asalar gibi görünen yılanlar ve onun su gibi görünen kan olduğuna kralı inandırmış olsalardı, onlar hakkında ne düşünürdük? Bu, hem gözbağcılık hem de yalancılık olurdu. Fakat rahibin her gün yaptığı bu işte, kutsal sözler, algı bakımından yeni hiçbir şey yaratmayan bir büyünün tarzına döndürülerek, tam da aynı şey yapılır; ekmeğin bir insana; hatta, bir Tanrı'ya dönüştüğüne bizi inandırırlar; ve insanlardan, sanki o bizzat Tanrı ve insan olarak Kurtarıcımız imiş gibi, ona tapmalarını ve böylece en büyük putperestlik suçunu işlemelerini isterler. Bunu putperestlikten mazur kılmak için, onun artık ekmek değil Tanrı olduğunu söylemek yeterli olsaydı; aynı mazeret, taptıkları pırasalar ve soğanların gerçek pırasalar ve soğanlar değil, o *türler* görünümünde veya onların şekline girmiş bir tanrısallık olduklarını söylemek cüretinde olsalardı, niçin Mısırlılara da hizmet etmesindi? *Bu benim bedenimdir* sözleri, *bu benim bedenimi temsil eder* sözleriyle eşanlamlıdır; ve bu, olağan bir mecazi konuşmadır: fakat onu düz anlamda almak bir istismardır; ayrıca bu sözler düz anlamda alınsa bile, bizzat Mesih'in kendi elleriyle takdis ettiği ekmekten başka bir anlama gelmez. Zira o, herhangi bir rahibin, her hangi bir ekmek hakkında, *Bu benim*

bedenimdir, veya *Bu Mesih'in bedenidir* demesiyle, ekmeğin derhal cevher değişimine uğrayacağını [*"transubstantiated"* -Çev.] asla söylememiştir. Ayrıca, Roma Kilisesi, Üçüncü Innocentus zamanına kadar bu cevher değişimini [*"transubtantiation"* -Çev.] asla vaz etmemiştir; bu ise, 500 yıldan daha önce, papaların iktidarının zirvede olduğu dönemde böylece vaz edildi. O dönemde karanlık o kadar büyüktü ki, insanlar, yemeleri için onlara verilen ekmeği tefrik edemezlerdi, özellikle çarmıhta İsa figürü ile damgalanmış olduğunda. Sanki insanlar, ekmeğin sadece Mesih'in bedenine değil, ayrıca çarmıhının tahtasına da dönüştüğüne ve ayinde her ikisini birden yediklerine inandırılmak istenirdi.

Vaftiz ayinlerinde büyücülük: Takdis yerine, benzer bir büyücülük, vaftiz töreninde de kullanılır: burada, Tanrı'nın adının her bir ayrı kişilikte ve Teslis'in bütününde kötüye kullanılması, her adda haç çıkarma işaretiyle, büyüyü oluşturur. İlkin, kutsal suyu yaptıklarında, rahip şöyle der, *Düşmanın bütün kuvvetlerini defetmek ve düşmanın kökünü kazıyıp onu yoketmek için, büyülü su olasın diye, seni, sen su yaratığını, Kadir-i Mutlak Tanrı adına ve onun tek Oğlu olan Efendimiz İsa Mesih adına büyülüyorum, vs.* Ve onunla karıştırılacak tuzun takdisinde de aynı şeyler: *Sen büyülenmiş tuz olasın, şeytanın sahtekârlığının bütün fantazmaları ve hileleri senin serpildiğin yerden uçup gitsin; ve her pis ruh, yaşayanları ve ölüleri yargılamaya gelecek Mesih tarafından büyülensin diye.* Yağın takdisinde de aynı şeyler; *Düşmanın bütün kuvveti, şeytanın bütün ordusu, İblis'in bütün tacizleri ve fantazmaları bu yağ mahlûkundan defolup gitsinler diye.* Ve vaftiz edilecek bebek pek çok büyüye tabi tutulur: ilk olarak, kilisenin kapısında rahip çocuğun yüzüne üç defa üfler ve şöyle der: *Pis ruh, ondan çık ve git, ve yerini Kutsal Ruh'a bırak.* Sanki bütün çocuklar, rahip tarafından üfleninceye kadar, cinli imiş gibi. Yine, kiliseye girmesinden önce, daha önceki gibi şöyle der, *Seni büyülüyorum, v.s. Tanrı'nın bu kulundan çıksın ve gitsin diye.* Aynı ruh kovuculuk, bebeğin vaftiz edilmesinden önce bir kez daha tekrarlanır. Bunlar, ve diğer bazı büyüler, vaftiz ve Aşai Rabbani ayinlerinin yapılmasında, takdisler ve kutsamalar yerine kullanılanlardır; burada, rahibin uğursuz tükürüğü dışında, bu kutsal amaçlara hizmet eden her şeyin belirli bir ruh çıkarma biçimi vardır.

Evlilikte, hastaların ziyaretinde, ve mekânların takdisinde. Evlilik, son yağlama[186], hastaların ziyaret edilmesi, kiliselerin ve kilise

mezarlıklarının takdis edilmesi ve benzeri diğer ayinler de, fantazmaları ve hayali ruhları defetme araçları olarak, çarmıhın ve Davud'un kutsal sözü olan *Asperges me Domine hyssopo*[187] sözünün kötüye kullanımıyla birlikte, büyülü yağ ve suyun kullanımı olduğu ölçüde, büyüden uzak değildir.

Ebedi hayatın sonsuz ölümle karıştırılmasından gelen hatalar: Bir başka yaygın hata da, *ebedi hayat, sonsuz ölüm* ve *ikinci ölüm* sözlerinin yanlış yorumlanmasından gelir. Kutsal Kitap'ta, açıkça, Tanrı'nın Âdem'i bir sonsuz hayat durumunda yarattığını, bunun şarta bağlı, yani, Tanrı'nın buyruğuna itaatsizlik etmemesi şartına bağlı olduğunu, ölümsüzlüğün insan doğasının asli bir özelliği olmayıp, hayat ağacı sayesinde mümkün olduğunu, Âdem'in günah işlemediği sürece bu ağaçtan yeme serbestliğine sahip olduğunu; ve günah işledikten sonra, artık ağaçtan yemesin ve ebediyen yaşamasın diye, Cennet'ten kovulduğunu; ve Mesih'in Istırabı'nın ona bütün inananların günahtan kurtarılması ve dolayısıyla bütün inananlara ve sadece onlara sonsuz hayatın iadesi olduğunu okuduğumuz halde: bugünkü ve uzun zamandır devam etmekte olan doktrin bambaşka bir şeydir; yani, her insan doğası gereği, yani ruhu ölümsüz olduğu için, sonsuz hayata sahiptir. Böylece, Cennet'in kapısındaki ateşten kılıç, insanı hayat ağacına yaklaşmaktan engellese de, Tanrı'nın günahları yüzünden ondan geri aldığı ölümsüzlükten onu menetmez; ayrıca, insanın, ölümsüzlüğün geri kazanılması için, Mesih'in fedasına ihtiyacı kalmaz; ve dolayısıyla, sadece inananlar ve dürüstler değil, kötüler ve kâfirler de, herhangi bir ölüm olmaksızın, hele hele ikinci ve sonsuz bir ölüm hiç olmadan, sonsuz hayatı yaşayacaklardır. Bunu savunmak için, ikinci ve sonsuz ölümle, işkence içinde geçse bile, ikinci ve sonsuz bir hayatın kastedildiği söylenir; bu özel durumdan başka hiçbir yerde kullanılmayan bir mecaz.

Bütün bu doktrin, Yeni Ahit'in bazı belirsiz kısımlarına dayanır; ancak bu belirsiz kısımlar, Kutsal Kitab'ın bütün meali düşünüldükte, bir bakıma yeterince açıktır ve Hıristiyan inancı için gerekli değildir. Çünkü, bir insan öldüğünde, geride onun cesedinden başka bir şey kalmadığı düşünülürse; cansız toprağı ve kili sözüyle canlı bir yaratığa döndüren Tanrı, bir cesedi hayata geri getiremez ve onu ebediyen yaşatamaz veya, yine bir sözüyle, onun tekrar ölmesini sağlayamaz mı? Kutsal Kitap'ta *ruh*, daima, ya hayatı ya da yaşayan mahlûku ifade eder; beden ve ruh ise, ikisi birden, *canlı bedeni*. Yaradılışın beşinci gününde, Tanrı şöyle dedi: Sular

reptile animae viventis'i, içinde yaşayan bir ruhu olan sürünen şeyi meydana getirsin; İngilizce çeviride, *hayat sahibi olan.* Ve yine, Tanrı balinaları yarattı, *et omnem animam viventem;* İngilizce çeviride, *her yaşayan mahlûk.* İnsanla ilgili olarak da benzer bir şekilde, Tanrı onu topraktan yarattı ve yüzüne hayat nefesini üfledi, *et factus est homo in animam viventem,* yani, *ve insan canlı bir mahlûk kılındı.* Ve Nuh gemiden çıktıktan sonra, Tanrı der, bundan böyle *omnem animam viventem,* yani, *her canlı yaratığı* vurmayacaksın. Ve (*Tesniye* XII. 23), *kan yemeyeceksin, çünkü kan ruhtur;* yani, *hayattır.* Eğer *ruh* ile, bedenden ayrı bir varlığa sahip bir *gayri maddi cisim* kastediliyor olsaydı, bu ifadelerden, bunun sadece insanda değil, diğer bütün canlı yaratıklarda da olduğu sonucu çıkarılabilirdi. Fakat, inananların ruhlarının, kendi doğalarıyla değil, Tanrı'nın özel lütfu sayesinde, kıyametten sonsuzluğa kadar bedenlerinde kalacağını, öyle sanıyorum ki, otuzsekizinci bölümde. Kutsal Kitaplar'dan hareketle yeterince kanıtladım. Yeni Ahit'te, bir kimsenin bedeni ve ruhuyla cehennem ateşine atılacağının söylendiği yerlere gelince, beden ve hayattan başka bir şey değildir bu; yani, Cehennem'in hiç bitmeyen ateşine canlı canlı atılacaklardır anlamında.

Araf düşüncesi, ve şeytan çıkarma, ve azizlerin çağrılması gibi. İlkin ebedi işkenceler; ve daha sonra Araf, ve dolayısıyla dışarda, özellikle kutsal, tenha veya karanlık yerlerde, ölmüşlerin ruhlarının yürümesi inancına; ve böylece, şeytan çıkarma ve hortlak çağırma iddialarına; ve ayrıca ölülerle konuşma inancına; ve bu gayri maddi cisimlerin yanarak temizlendikleri ve cennet için uygun hale getirildiklerine inanılan Araf ateşinden bir süre için, veya sürekli olarak, muaf tutuldukları düşüncesine yol veren işte bu penceredir. Çünkü, insanlar genel olarak, Kurtarıcımız zamanından önce, Grekler'in demonolojisinin etkisiyle, insan ruhlarının bedenden bağımsız varlıklar oldukları ve dolayısıyla, beden öldüğünde, ister dindar ister günahkâr olsun her insanın ruhunun, bunda Tanrı'nın herhangi bir doğaüstü armağanı olduğunu düşünmeksizin, kendi doğası gereği bir yerlerde varolması gerektiği şeklinde bir inanış içinde oldukları için; Kilise âlimleri, uzun bir süre, kıyamette bedenleriyle birleşene kadar ruhların ikamet edeceği yerin neresi olduğunu düşünmüşler; bir süre, ruhların sunakların altında yattığına inanmışlardır; fakat daha sonra, Roma Kilisesi ruhlar için Araf denilen bu yeri yapmayı daha yararlı buldu; günümüzde ise, diğer bazı Kiliseler bu yeri yıkmış bulunuyorlar.

Yukarıda belirtilen düşüncelere destek gösterilen metinlere daha önce cevap verildi. Şimdi, burada değindiğim bu üç yaygın yanlışın Kutsal Kitab'ın hangi metinleriyle teyit olunur gibi göründüğüne bakalım. Tanrı'nın Papa tarafından idare olunan haldeki krallığı lehine Kardinal Bellarmino tarafından atıf yapılan metinleri, ki bunlardan daha iyi bir kanıt yoktur, daha önce cevapladım; ve Musa tarafından tesis edilen Tanrı'nın krallığının, Saul'un seçimiyle sona erdiğini; ve daha sonra rahibin kendi yetkisiyle herhangi bir kralı asla tahttan indirmediğini açıkça gösterdim. Yüksek rahibin Atalya'ya yaptığı, yüksek rahibin kendi hakkına değil, onun [*Atalya'nın* -Çev.] oğlu genç kral Yoaş'ın hakkına dayanarak yapılmıştı[188]. Sadece Süleyman, kendi hakkına dayanarak, yüksek rahip Abiathar'ı makamından indirmiş ve onun yerine bir başkasını koymuştur. Tanrı'nın Mesih eliyle krallığının şimdiden bu dünyada olduğunu kanıtlamak için öne sürülebilecek yerlerden cevaplanması en zor olanı, Bellarmino veya Roma Kilisesi'nden bir başkası değil, bu krallığı Mesih'in dirilişinden başlatan Beza[189] tarafından öne sürülmüştür. Fakat, Beza'nın böylece, Cenevre devletinde en yüksek ruhani iktidar hakkını din adamları sınıfına ve dolayısıyla diğer her devlette de aynı hakkı her din adamları sınıfına mı, yoksa hükümdarlara ve diğer cismani egemenlere mi vermek istediğini bilmiyorum. Çünkü din adamları sınıfı, Kilise hükümetinin bu biçiminin olduğu yerlerde, kendi krallarını aforoz etme ve din alanında en yüksek arabulucular olma yetkisi üzerinde, Papa'nın bu yetki üzerinde dünya ölçeğinde hak iddia etmesinden daha az hak iddia etmiş değildir.

Beza'nın, Mesih'in krallığı onun dirilişinde başlamıştır derken dayandığı metne cevap. İfade şöyledir *(Markos* IX. 1), *Doğrusu size derim ki, burada duranlardan bazıları, Tanrı'nın krallığının kudretle geldiğini görmeden ölümü hiç tatmayacaklardır.* Bu sözler düz anlamda alınırsa, açıktır ki, ya o zaman Mesih'in yanında bulunanlardan bazıları hâlâ hayattadır; ya da, Mesih'in krallığı şimdi bu dünyada olmak gerekir. Daha da zor bir yer var. Havariler, Kurtarıcımız'ın dirilişinden sonra ve onun göğe çıkışından hemen önce, *Şimdi krallığı İsrail'e iade edecek misin? (Resullerin İşleri* I. 6) diye ona sorduklarında, Kurtarıcımız onlara şu cevabı verdi, *Baba'nın kendi hâkimiyeti akma koymuş olduğu zamanları ve mevsimleri bilmek size ait değildir; fakat Kutsal Ruh sizin üzerinize gelince kudret alacaksınız, ve Yemşalim'de, bütün Yahudiye'de, Samiriye'de, ve

dünyanın en uzak yerlerinde benim (şehitlerim) şahitlerin olacaksınız. Bunun anlamı şöyledir, Krallığım henüz gelmedi, ve onun geleceği zamanı siz önceden bilmeyeceksiniz; çünkü o, bir hırsızın geceleyin gelmesi gibi gelecektir; fakat size Kutsal Ruh'u göndereceğim, ve onun gönderilmesiyle, bana inansınlar ve tekrar gelişimde sonsuz hayatı beklesinler diye, benim dirilişimin ve yaptığım işlerin ve öğrettiğim fikrin bütün insanlara şahidi olmak yetkisini alacaksınız. Bu, Mesih'in krallığının dirilişte gelmesiyle nasıl uyuşur? Ve Aziz Paulus'un söylediği şu sözler *(Selaniklilere Birinci Mektup* I. 9,10) *Putlardan yüz çevirip, yaşayan ve gerçek Tanrı'ya hizmet etmeye ve onun Oğlunun gökten gelişini beklemeye yöneldiler;* burada, onun Oğlunun gökten gelişini beklemek, onun kudret içinde kral olmak üzere gelişini beklemek demektir ki; eğer onun krallığı o zaman mevcut olsa idi, onu beklemek gereksiz olurdu. Yine, Beza'nın iddia ettiği gibi *(Markos* IX. 1), Tanrı'nın krallığı dirilişte başladı ise; Hıristiyanların dirilişten bu yana dualarında *Krallığın gelsin* demelerinin bir nedeni var mıdır? Dolayısıyla açıktır ki, Aziz Markos'un sözleri o şekilde yorumlanmamalıdır. Kurtarıcımız diyor ki, burada bulunanlardan bazıları Tanrı'nın krallığının kudret içinde gelişini görmeden ölümü tatmayacaklardır. O zaman, bu krallık Mesih'in dirilişiyle gelecektiyse, niçin *hepsi* değil de *bazıları* denmektedir? Çünkü onların hepsi Mesih dirildikten sonra da yaşamaya devam ettiler.

Markos IX.1'deki ifadenin açıklaması. Bu ifadenin kesin bir yorumunu talep edenler, ilkin, Kurtarıcımızın Aziz Yuhanna hakkında Aziz Petrus'a söylediği şu benzer sözleri yorumlasınlar, (bab XXI. 22), *Eğer ben gelinceye kadar onun kalmasını istersem, bundan sana ne?* Buna dayanarak, onun ölmeyeceği söylenmiştir. Ancak, bu söylentinin doğruluğu, bu sözler temelinde, ne teyit edilmiş ne de reddedilmiş; fakat anlaşılmamış bir söz olarak bırakılmıştır. Aynı güçlük, *Aziz Markos*'taki ifade de vardır. Bunların anlamı hakkında, hem burada hem de aynı şeyin tekrar edildiği *Aziz Luka*'da hemen izleyen sözlerden hareketle bir fikir yürütmek caiz ise, bunların Suret Değişimi [*"Transfiguration"* -Çev.] ile bir ilgisi olduğu söylenemez. Suret Değişimi, ki hemen izleyen mısralarda anlatılmaktadır: *altı gün sonra İsa yanına Petrus'u ve Yakub'u ve Yuhanna'yı* (havarilerinin hepsini değil, bazılarını) *aldı ve onları yüksek bir dağa çıkardı, ve onların önünde suret değiştirdi: esvapları parladı ve kar gibi bembeyaz oldu; öyle ki hiçbir çamaşırcı toprağı onları daha beyaz yapamazdı: ve onlara Musa*

ile İlyas göründüler, İsa ile konuşuyorlardı, vs. [*Matta* XVII. 1,2,3 -Çev.]. Böylece, Mesih'i, geleceği zamanki gibi, haşmet ve saltanat içinde gördüler; o kadar ki *çok korktular* [*aynı bab, mısra 6* -Çev.]. İşte böylelikle Kurtarıcımızın vaadi *rüyet* yoluyla gerçekleşti. Çünkü bu, aynı hikâyeyi nakleden (bab IX. 28, vd.) ve Petrus ve onunla birlikte olanların çok uykulu olduklarını söyleyen *Aziz Luka'dan* muhtemelen: fakat, aynı şeyin yine nakledildiği *Matta* XVII. 9'dan kesinlikle çıkarılabileceği gibi, bir rüyet idi; çünkü Kurtarıcımız onlara, *İnsan Oğlu ölülerden dirilene kadar, hiç kimseye rüyeti söylemeyin* diyerek emir verdi. Her nasıl olursa olsun, buradan, Tanrı'nın krallığının kıyamet gününden önce başladığını gösterecek bir kanıt çıkarılamaz.

Papa'nın iktidarını savunmak uğruna başka bazı metinlerin kötüye kullanımı. Papa'nın cismani egemenler üzerindeki iktidarını kanıtlamakta kullanılan (Bellarmino'nunkiler dışında) diğer bazı metinlere gelince; öyle bir iktidar ki, Mesih ve onun havarilerinin sahip oldukları kılıçlar, Aziz Petrus'a Mesih tarafından verildiği söylenen, ruhani ve cismani kılıçlarmış: ve güneş ile aydan birincisi Papa'yı, İkincisi ise Kralı simgelermiş gibi. Bu mantıkla insan, Kutsal Kitab'ın ilk mısraından, gökyüzü ile Papa'nın ve yeryüzü ile de Kral'ın anlatıldığını savunabilir. Bu ise, Kutsal Kitap'tan hareketle akıl yürütmek değil, hükümdarlara ahlaksızca hakaret etmekten başka bir şey değildir ve bu ahlaksızlık, Papalar, bütün Hıristiyan kralları hakir görecek kadar ve, *Mezmur* XCI. 13'ün ifadesiyle *Aslan ve engerek üzerine basıp geçeceksin; genç aslanı ve büyük yılanı ayakların altında çiğneyeceksin,* imparatorların enselerine basarak, hem onlarla hem de Kutsal Kitap ile alay edecek kadar kendi azametlerinden emin hale geldikten sonra moda oldu.

Kutsal Kitap'taki takdislerde şeytan çıkarma yoktu. Takdis ayinlerine gelince; bunlar genelde, Kutsal Kitaplar'a değil, Kilise yöneticilerinin takdirine ve kararına bağlı olsa da; bu yöneticiler, fiilin kendi mahiyetinin gerektirdiği yönde gitmeğe mecburdurlar; öyle ki törenler, sözler ve işaretler hem saygılı hem de anlamlı olmalı, veya en azından fiile uygun olmalıdır. Musa, onlara ait olan çadırı, sunağı ve malzemeleri takdis ettiğinde, (*Çıkış* XL.9), onları Tanrı'nın o amaçla yapılmasını buyurmuş olduğu yağla yağladı: ve onlar kutsal oldu: hortlakları kovmak için şeytan çıkarma falan yoktu. İsrail'in cismani egemeni olan aynı Musa, yüksek rahip Harun'u ve onun oğullarını takdis ettiğinde, sudan şeytan

çıkarmaksızın, onları suyla yıkadı, onlara giysilerini giydirdi, ve onları yağla sıvadı; ve böylece onlar, rahiplik makamında Tanrı'ya hizmet etmek için kutsanmış oldular; Musa onları Tanrı'ya hizmetkârları olarak sunmazdan önce yapılan basit ve saygılı bir temizleme ve süsleme. İsrail'in cismani egemeni kral Süleyman, yaptırmış olduğu tapınağı takdis ettiğinde, (*1. Krallar* Vlll*)*, bütün İsrail cemaatinin önünde durdu; ve onları kutsadıktan sonra, Tanrı'ya, tapınağı yapma fikrini babasının kalbine koyduğu ve kendisine de onu tamamlamayı ihsan ettiği için teşekkür etti; ve daha sonra, onun sonsuz azametine uygun olmasa da, bu tapınağı kabul etmesi; ve tapınağın içinde veya ona doğru dua edecek olan kullarının dualarını duyması için ona yalvardı; ve son olarak, bir kurban kesti ve böylece tapınak takdis edilmiş oldu. Burada geçit töreni yoktu; kral ilk yerinde hareketsiz duruyordu; sudan şeytan çıkarma yoktu; *Asperges me* yoktu, bir başka durumda söylenmiş sözlerin uygunsuz biçimde bir başka kullanımı yoktu; sadece, saygılı ve aklı başında ve, Tanrı'ya onun için yapılmış bir evin sunulmasında, duruma son derece uygun bir konuşma vardı.

Aziz Yuhanna'nın Ürdün nehrinden şeytan çıkardığı; veya Filipus'un[190] Hadım'ı vaftiz ettiği nehrin suyundan şeytan çıkardığı; veya havariler zamanında herhangi bir papazın tükürüğünü alıp onu vaftiz edilecek kişinin burnuna koyduğu ve *in odorem suavitatis*, yani, *Rabb'e tatlı bir lezzet için* dediği hiçbir yerde yazmaz; burada, ne pislik için tükürük ayini, ne de Kutsal Kitab'ın münasebetsizlik için kullanımı, hiçbir beşeri otoriteyle haklı kılınamaz.

İnsan ruhunun ölümsüzlüğünün doğadan geldiği Kutsal Kitap ile kanıtlanamaz. Bu ölümsüzlük Tanrı lütfundan gelir. Bedenden ayrılmış ruhun sonsuza kadar yaşadığını; sadece, özel lütuf sayesinde ve Âdem'in günahla kaybettiği ve Kurtarıcımız'ın kendini feda ederek bütün inananlara geri verdiği sonsuz hayat sayesinde, seçilmişlerin ruhlarının değil; aynı zamanda, Tanrı'nın başka bir lütfu olmaksızın, bütün insanlara verilmiş, insanın özüne doğal olarak bağlı bir özellik şeklinde, günahkârların ruhlarının da sonsuza kadar yaşadıklarını kanıtlamak için; ilk bakışta yeterince güçlü gibi görünen çeşitli ifadeler vardır: fakat bunlar, daha önce (bölüm 38) *Eyub* kitabının ondördüncü babından yaptığım alıntılarla

mukayese edildiklerinde, bana öyle geliyor ki, farklı bir yoruma *Eyub'un* sözlerinden çok daha açıktırlar.

İlkin Süleyman'ın şu sözleri var (*Vaiz* XII.7), *Sonra toprak toprağa, evvelki haline, ve ruh onu vermiş olan Tanrı'ya dönecektir.* Bu sözler, eğer buna düpedüz aykırı başka bir metin yoksa, bir insan öldüğü vakit onun ruhuna ne olduğunu insanın değil sadece Tanrı'nın bildiği yorumunu oldukça iyi biçimde destekleyebilir; ve aynı Süleyman, aynı kitapta, (bab III. 20, 21) aynı cümleyi ona verdiğim anlamda ifade eder. Sözleri şöyledir: *Herkes* (insan ve hayvan) *aynı yere gider; herkes topraktandır, ve herkes yine toprağa döner; insan ruhunun yukarıya, hayvan ruhunun ise aşağıya gittiğini kim bilir?* Yani, sadece Tanrı bilir; ayrıca, anlamadığımız şeyler hakkında, *Tanrı bilir ne* ve *Tanrı bilir nerede* demek alışılmış bir ifadedir. Şu sözler, (*Tekvin* V. 24) *Hanok Tanrı ile yürüdü, ve gözden kayboldu; çünkü Tanrı onu aldı;* şöyle açıklanır, *(İbranilere Mektup* XI. 5), *Hanok ölmemek üzere naklolundu; ve bulunamadı, çünkü Tanrı onu nakletmişti. Çünkü naklinden evvel, Tanrı'yı memnun ettiğine şahadet edildi;* işte bu sözler, ruhun olduğu gibi bedenin de ölümsüzlüğü lehinde kanıt olmakla, Hanok'un naklinin günahkârlar ile birlikte olanları kapsamayıp, Tanrı'yı memnun edenlere özgü olduğunu ve, doğaya değil, lütfa bağlı olduğunu gösterir. Fakat bunun tersine, Süleyman'ın şu, sözlerine, düz anlamı yanında, nasıl bir yorum getireceğiz *(Vaiz* III. 19), *İhsan oğullarının başına gelen, hayvanların başına da gelir; ve başlarına gelen şey aynıdır; biri nasıl ölürse, öteki de ölür; evet, hepsinin bir soluğu* (bir ruhu) *var; öyle ki insanın hayvana üstünlüğü yoktur, çünkü her şey beyhudedir.* Düz anlamıyla, burada ruhun doğal ölümsüzlüğü yoktur, ama seçilmişlerin lütufla sahip olacağı ebedi hayata aykırı bir şey de yoktur. Ve (*Vaiz* bab IV. 3) *henüz doğmamış olan bunların ikisinden de daha iyidir;* yani, yaşayanlar veya yaşamış olanlardan; bu söz, eğer yaşamış olan bütün insanların ruhu ölümsüz olsaydı, zor bir söz olurdu; zira o zaman ölümsüz bir ruha sahip olmak, tamamiyle ruhsuz olmaktan daha kötü olurdu. Yine (bab IX. 5), *Yaşayanlar öleceklerini bilir, fakat ölüler bir şey bilmez;* yani, doğal olarak, ve bedenin kıyamından önce.

Ruhun doğal ölümsüzlüğü lehinde gibi görünen bir başka yer, Kurtarıcımız'ın İbrahim, İshak ve Yakup yaşıyorlar dediği yerdir: fakat bu söz, Tanrı'nın onları diriltme vaadi ve bu insanların dirileceklerine dair güvenleri hakkında söylenmiştir, o zamanki fiili bir hayat hakkında değil;

ve Tanrı'nın, Âdem'e, yasak meyveden yediği gün öleceğini; o zamandan itibaren, hemen hemen bin yıl sonrasına kadar, fiilen değil, fakat hükmen ölü bir insan olacağını söylemesiyle aynı anlamda söylenmiştir. Bu nedenle, İbrahim, İshak ve Yakup, o zaman, Mesih konuştuğu vakit, vaad ile hayatta idiler; fakat kıyamete kadar fiilen hayatta değildirler. Zengin Adam ve Lazar hikâyesi, eğer onu olduğu gibi yani bir mesel olarak alırsak, bunun aleyhinde değildir[191].

Fakat, Yeni Ahit'te, günahkârlara doğrudan doğruya bir ölümsüzlüğün atfedilir göründüğü başka yerler vardır. Zira açıktır ki onların hepsi yargılanmak üzere kıyam edecektir. Ayrıca pek çok yerde denir ki onlar *sonsuz ateşe, sonsuz işkencelere, sonsuz cezalara gideceklerdir; ve vicdan kurdu asla ölmez;* ve bütün bu, genellikle *işkenceler içinde sonsuz hayat* olarak anlaşılan *sonsuz ölüm* ifadesinde içerilir. Fakat, ben hiçbir yerde, herhangi bir insanın sonsuza kadar işkenceler içinde yaşayacağını görmüyorum. Ayrıca, merhametlerin babası olan; yerde ve gökte istediğini yapan; bütün insanların kalplerini elinde tutan; insanlarda hem yapmayı hem de istemeyi oluşturan; ve onun karşılıksız lütfu olmaksızın bir insanın ne iyiye ne de kötülükten nedamete eğilimli olmadığı Tanrı'nın, insanların suçlarını, zaman sınırı olmaksızın ve hayal edilebilecek en korkunç işkencelerle ve hatta daha fazlasıyla cezalandıracağını söylemek zor görünüyor. Dolayısıyla, *sonsuz ateş* ve Kutsal Kitap'taki benzer ifadelerin anlamı üzerinde düşünmeliyiz.

Tanrı'nın Mesih eliyle krallığının kıyamet gününde başladığını: o gün inananların görkemli ve manevi bedenleriyle kıyam edeceklerini ve bu ebedi krallıkta onun uyrukları olacaklarını: evlenmeyecek ve everilmeyeceklerini, doğal bedenleriyle yaptıkları gibi yiyip içmeyeceklerini; kendi türlerini üretmeden bireysel kişilikleri içinde ebediyen yaşayacaklarını: ve günahkârların da, günahları için ceza almak üzere, kıyam edeceklerini: ayrıca, o gün dünyevi bedenleri içinde canlanacak olan seçilmişlerin aniden beden değiştireceklerini ve manevi ve ölümsüz bedenlere kavuşacaklarını daha önce gösterdim. Ancak, Şeytan'ın krallığını oluşturan günahkârların vücutlarının da görkemli veya manevi bedenler olacağı, veya bunların ne yiyen, ne içen, ne de üreyen Tanrı'nın melekleri gibi olacağı; veya bunların hayatının, her imanlı kişinin hayatı gibi veya eğer günah işlememiş olsaydı Âdem'in hayatı nasıl olacaktı ise

öyle olacağı yönünde Kutsal Kitap'ta hiçbir ifade yoktur; sonsuz işkenceler hakkındaki yerler müstesna; bunlar başka şekilde yorumlanabilir.

Buradan şu çıkarılabilir, nasıl ki kıyametten sonra seçilmişler Âdem'in günah işlemeden önce bulunduğu duruma getirilecekse; günahkârlar da, Âdem ve onun soyunun günah işlendikten sonra bulundukları durumda olacaklardır; şurası müstesna ki Tanrı, Âdem'e ve Âdem'in soyundan ona inanacak olanlara bir Kurtarıcı vaad etmiştir; fakat günahları içinde ölecek olanlara, günahkârlara, değil.

Sonsuz işkence nedir. Bu hususlar düşünüldükte, *sonsuz ateş, sonsuz işkenceler, asla ölmeyen kurt* deyimlerinin geçtiği metinler, *ölüm* kelimesinin doğru ve doğal anlamında, ikinci ve sonsuz bir ölüm düşüncesine aykırı değildir. Kötüler için Cehennem'de, Tofet'te veya her nerede olursa olsun hazırlanan ateş veya işkenceler ebediyen sürebilir; ve bunlarda işkence çekecek kötü insanlar hiç eksik olmayabilir; her biri veya herhangi biri ebediyen olmasa bile. Zira kötüler, Âdem'in günahından sonra içinde bulundukları durumda bırakılmakla, kıyametten sonra da, evlenebilir ve kocaya verilebilir ve, bütün insanların halen sahip olduğu gibi, çirkin ve bozuk bedenlere sahip olabilir; ve dolayısıyla, daha önce yaptıkları gibi, kıyametten sonra da sürekli olarak üreyebilirler: çünkü Kutsal Kitap'ta bunun aksine bir şey yoktur. Aziz Paulus, kıyametten bahsederken (*Korintoslulara Birinci Mektup* XV), bundan, cezaya kıyam etmeyi değil, sadece ebedi hayata kıyam etmeyi anlar. Ve ebedi hayata kıyam etme hakkında şöyle der, *beden çürümede ekilir, çürümesizlikte kıyam eder; zayıflıkta ekilir, kudrette kıyam eder; doğal bir beden olarak ekilir, manevi bir beden olarak kıyam eder.* Cezalandırılmak üzere kıyam edenlerin bedenleri hakkında böyle bir şey söylenemez. Aynı şekilde, Kurtarıcımız, kıyametten sonraki insan doğasından bahsederken, cezaya kıyamı değil sonsuz hayata kıyamı kasteder. Metin şöyledir, *Luka* XX, mısra 34, 35, 36, velut bir metin: *Bu dünyanın çocukları evlenir ve kocaya verilirler; fakat o dünyaya ve ölülerden kıyama erişmeye layık sayılanlar, ne evlenirler, ne de kocaya verilirler: ve artık ölmezler de; çünkü onlar meleklerle birdir ve, kıyametin çocukları olduklarından, Tanrı'nın çocuklarıdır.* Âdem'in onları içine bıraktığı durumda bulunan bu dünyanın çocukları, evlenecek ve kocaya verilecek; yani, ifsat olacak ve peşpeşe üreyeceklerdir; bu, münferit olarak insanlara değil, insan türüne ait bir ahlaksızlıktır: onlar, itaatsizliklerine uygun bir cezaya çarptırılmak için o dünyanın mahpusları

olarak kısa bir süre müstesna olmak üzere, gelecek dünyaya ve ölülerden mutlak bir kıyama erişecek olanlar arasında sayılmaya layık değildirler. Seçilmişler, kıyametin tek çocuklarıdır; yani, sonsuz hayatın tek mirasçılarıdırlar: Sadece onlar artık ölmeyeceklerdir, meleklerle bir olan ve Tanrı'nın çocukları olan onlardır, günahkârlar değil. Günahkârlar için, kıyametten sonra, *ikinci* ve *sonsuz* bir ölüm vardır: kıyamet ile ikinci ve sonsuz ölümleri arasında ise, sadece bir ceza ve işkence dönemi vardır; ve bu ceza ve işkence dönemi, insan türü çoğalma yoluyla devam ettikçe, yani ebediyen, günahkârların birbirini izlemesiyle devam edecektir.

Araf hakkında iddia olunan metinlere cevap. Ayrılmış ruhların doğal sonsuzluğuna dair bu düşünce üzerine, söylediğim gibi, Araf düşüncesi kurulmuştur. Sadece lütufla sonsuz hayat olduğu doğru ise, bedenin hayatından başka hayat yoktur; ve kıyamete kadar da ölümsüzlük yoktur. Eski Ahit'in kanonik kitaplarından Araf lehine Bellarmino tarafından atıf yapılan metinler, ilk olarak, *Davud'un, 2. Samuel* I. 12'de ve yine *2.* Samuel III. 35'te belirtilen, *Saul* ve *Yonatan* için ve *Abner*'in ölmesi için oruç tutmasıdır. Davud'un bu orucu, diyor Bellarmino, onların ölümünden sonra, onlar için Tanrı'nın ellerinde olan bir şeyin elde edilmesine yönelik idi: onun öldüğünü öğrenir öğrenmez kendi çocuğunun geri gelmesi için oruç tuttuktan sonra, et istedi. Ruh bedenden ayrı bir varlığa sahip olduğuna ve cennette veya cehennemde bulunan ruhlar için insanların oruç tutmasıyla bir şey elde edilemeyeceğine göre, ne cennette ne de cehennemde olan bazı ruhlar olmak ve bunlar üçüncü bir yerde, Arafta bulunmak gerekir, işte böyle bir zoraki akıl yürütmeyle, yukarıdaki alıntıları bir Arafın varlığının kanıtı yapmıştır: oysa açıktır ki matem ve oruç ayinleri, yaşaması matemcilere yararlı olmamış olan insanların ölümü için kullanıldığında, onların kişiliklerine saygı adına yapılır; ve yaşamları süresince matemcilerin fayda sağladıkları kişilerin ölümü vesilesiyle yapıldığında ise, matemcilerin uğradığı zarardan kaynaklanır. İşte Davud Saul'u ve Abner'i orucuyla böyle onurlandırdı; ve kendi çocuğunun ölümünde de, mutad gıdasını alarak kendini teselli etti.

Bellarmino'nun Eski Ahit'ten yaptığı diğer alıntılarda, herhangi bir kanıt yoktur. Babalardan herhangi birinin, *öfke, veya ateş, veya, yanma,* veya *temizleme,* veya *arıtma* kelimelerini, salt bir vaazda, zaten inanılmakta olan araf düşüncesine uyguladıkları durumda, bu kelimelerin geçtiği her metinden alıntı yapmaktadır. *Mezmur* XXXVIII'in ilk mısraı; *Ya Rab,*

gazabınla beni tekdir etme, ve öfkenle beni tedip etme: eğer Augustinus *gazap* kelimesini cehennem ateşi için ve *öfke* kelimesini de Araf ateşi için kullanmamış olsaydı, bunun Araf ile ne ilgisi olurdu? Ve *Mezmur* LXVI. 12'nin Araf ile ne ilgisi vardır? *Ateşten ve sudan geçtik ve sen bizi nemli bir yere getirdin; ve o* zamanların âlimlerinin, vaazlarını veya yorumlarını süslemek veya uzatmak için, zekice kendi amaçlarına uydurdukları diğer benzer metinlerin?

Yeni Ahit'te Araf kanıtı olarak gösterilen yerlere cevap. Fakat Bellarmino, Yeni Ahit'ten, cevaplanması o kadar kolay olmayan başka alıntılar da yapıyor. Bunlardan ilki *Matta* XII. 32: *Her kim insanın Oğluna karşı bir söz ederse, bağışlanacaktır; fakat her kim Kutsal Ruh 'a karşı bir söz ederse, ne bu dünyada ne de öteki dünyada bağışlanmayacaktır:* burada Bellarmino, öteki dünyayı Araf olarak göstermek istiyor ki orada bu dünyada affedilmemiş bazı günahlar affedilebilir: oysa açıktır ki sadece üç dünya vardır; biri, suyla yokedilen ve Kutsal Kitap'ta *eski dünya* denilen, yaradılıştan tufana kadar süren dünyadır; diğeri, tufandan kıyamet gününe kadar olandır ki, *bu dünya* denir ve ateşle yokedilecektir; üçüncüsü ise, *gelecek dünya* denilen, kıyamet gününden itibaren sonsuza kadar sürecek olan ve, herkesçe kabul edildiği gibi, içinde Araf olmayacak olan dünyadır: dolayısıyla gelecek dünya ve Araf çelişkilidir. Fakat o halde Kurtarıcımız'ın bu sözlerinin anlamı ne olabilir? Kabul ediyorum ki bu sözlerin halen oybirliğiyle benimsenmiş bütün inanışlarla bağdaştırılması pek zordur: Kutsal Kitab'ın beşeri anlayışın kısalığıyla kavranamayacak kadar derin olduğunu itiraf etmek de ayıp değildir. Bununla beraber, metnin kendisinin ima ettiği gibi, bu tür şeyleri daha bilgili din âlimlerinin mütalaasına bırakabilirim. İlkin, Teslis'in üçüncü kişiliği olan Kutsal Ruh'a karşı konuşmak, Kutsal Ruh'un mukim olduğu Kilise'ye karşı konuşmak olduğuna göre; öyle görünüyor ki Kurtarıcımız'ın, dünyaya bizzat öğretmenlik yaptığı, yani, dünya üzerinde bulunduğu süre içinde ona yapılan haksızlıklara katlanmadaki rahatlığı ile ondan sonraki çobanların, onların Kutsal Ruh'tan gelen otoritesini inkâr edenlere karşı gösterdikleri haşinlik arasında bir kıyaslama yapılmaktadır. Adeta şunu söylercesine, benim gücümü inkâr edenler; hatta beni çarmıha gerecek olanlar, nedamet için bana dönerseniz benim tarafımdan affedileceksiniz: fakat Kutsal Ruh sayesinde bundan sonra size öğretmenlik yapanların gücünü inkâr

ederseniz, onlar amansız olacaklar ve sizi affetmeyecekler, sizi bu dünyada cezalandırıp, (bana dönseniz bile, onlara da dönmedikçe), gelecek dünyanın cezalarından sizi kurtuluşsuz bırakacaklardır. Böylece bu sözler, Hıristiyan Kilisesi'nde uzun zamandır kabul edildiği gibi, geleceğe ait bir kehanet veya tahmin olarak kabul edilebilir. Eğer bu sözlerin anlamı bu değilse, (zira ben bu tür güç metinlerde yeterince bilgili değilim), bazı günahkârların nedameti için, kıyametten sonraya bırakılmış yerler olabilir belki. Bununla uyumlu görünen bir başka yer daha var. Zira, Aziz Paulus'un şu sözleri düşünülecek olursa (*Korintoslulara Birinci Mektup* XV. 29), *Ölüler için vaftiz olunanlar, ölüler kıyam etmez ise ne yapacaklar? o halde neden ölüler için vaftiz olunurlar?* insan, bazılarının yapmış olduğu gibi, bu sözlerden muhtemelen şu sonucu çıkarabilir: Aziz Paulus zamanında, (inanmaya muktedir olmayan çocukların imanı için kefil olduklarına inanan kişiler gibi), ikinci gelişinde Kurtarıcımız'a itaat etmeye hazır olsunlar ve onu kralları olarak kabul etsinler ve gelecek dünyada günahların bağışlanması için Arafa gerek kalmasın diye, ölmüş dostlarının kişilikleri için kefil olmak üzere, ölüler için vaftiz olunmak şeklinde bir âdet vardı. Fakat bu yorumlarında her ikisinde de o kadar çok çelişki var ki, onlara güvenmiyor ve onları nakzeden daha kesin bir metin olup olmadığının araştırılmasını, Kutsal Kitab'ı çok iyi bilenlere bırakıyorum. Bu kadarından, Kutsal Kitap'ta, ne bunda ne de başka bir metinde Araf diye bir şey olmadığına; veya bedensiz ruh için; veya ölü olduğu dört gün boyunca Lazarus'un ruhu için; veya Roma Kilisesi'nin halen Arafta acı çektiklerini iddia ettiği kişilerin ruhları için, bir yer olması gerekliliğini kanıtlayabilecek herhangi bir şey olmadığına inanmam için yeterince destek görüyorum. Çünkü bir parça toprağa can verebilen Tanrı, ölü bir insana da tekrar can verebilme ve onun cansız ve çürümüş cesedini muhteşem, manevi ve ölümsüz bir bedene dönüştürme gücüne de sahiptir.

Bir başka metin, sağlam bir temel üzerine kamış, ot, vs, inşa edenlerin eserinin yok olacağının söylendiği *Korintoslulara Birinci Mektup* IlI'tür; fakat *kendileri ateşten geçerek de olsa kurtulacaklardır:* Bellarmino bu ateşin araf ateşi olduğunu iddia etmektedir. Daha önce de söylediğim gibi, bu sözler, *Zekeriya* XII. 9'a bir atıftır; *Üçüncü kısmı ateşten geçireceğim ve onları gümüşün arıtılması gibi arıtacak ve altının sınanması gibi sınayacağım:* burada, Mesih'in güç ve ihtişam içinde gelmesinden bahsedilmektedir; yani, bu dünyanın yargılanacağı ve ateşlere boğulacağı

günde; o vakit seçilmişler yok edilmeyecek, fakat arıtılacak; yani, yanlış inanışlarını ve geleneklerini atacak ve daha sonra gerçek Tanrı'nın adını çağıracaklardır. Benzer şekilde, Havari, *İsa Mesih'tir temdi* inancına bağlı olup da bu temel üzerine yanlış bir takım düşünceler inşa edenler hakkında, onların, dünyayı yenileyen o ateşte yok olmayacaklarını; fakat, daha önceki yanlışlarını görüp atmak şartıyla, ateşten geçip kurtuluşa ereceklerini söyler. İnşa edenler, *çobanlar;* temel, İsa*'nın Mesih olduğu;* kamış ve ot, *cehalet veya zaaf yüzünden bundan çıkarılan hatalı sonuçlar;* altın, gümüş ve değerli taşlar, onların *doğru inançları;* arıtılmaları veya temizlenmeleri ise, *hatalarını bırakmaları*[1]dır. Bütün bunlarda, gayri maddi yani acı çekmesi kabil olmayan ruhların yanması hakkında hiçbir şey yoktur.

Ölüler için vaftiz nasıl anlaşılır. Üçüncü bir yer, daha önce bahsedilmiş olan ölüler için vaftiz ile ilgili *Korintoslulara Birinci Mektup* XV. 29'dur: Bellarmino, buradan ilkin şu sonucu çıkarıyor; ölüler için edilen dualar faydasız değildir; ve bundan da şu sonucu, bir Araf ateşi vardır: fakat bunların ikisi de yanlıştır. Çünkü, vaftiz kelimesinin çeşitli yorumlarından, ilk olarak şunu onaylıyor: vaftizle kastedilen, mecazi olarak, bir pişmanlık vaftizidir; ve bu anlamda insanlar, oruç tuttukları ve dua ettikleri ve sadaka verdikleri vakit vaftiz olurlar: ve böylece, ölüler için vaftiz ve dua aynı şeydir. Fakat bu, ne Kutsal Kitap'ta ne de dilin başka bir kullanımında örneği olmayan bir mecazdır; ve Kutsal Kitab'ın uyumuna ve amacına da aykırıdır. Vaftiz kelimesi (*Markos* X. 38'de ve *Luka* XII. 50'de), çarmıhtaki İsa gibi ve ona şahitlik ettikleri için Havarilerin çoğu gibi, bir insanın kendi kanma daldırılması için kullanılır. Fakat, dua, oruç ve sadakanın daldırmayla herhangi bir benzerliği olduğunu söylemek zordur. Aynı şey, ateşle temizlenme için, (Arafı bir ölçüde kanıtlar görünen) *Matta* III. 11 'de de kullanılıyor. Fakat açıktır ki burada belirtilen ateş ve temizleme, peygamber Zekeriya'nın bahsettiği ile aynıdır (bab XIII. 9) *Üçüncü kısmı ateşten geçireceğim ve onları arıtacağım, vs.* Ve ondan sonra Aziz Petrus (Birinci Mektup I. 7), *Ateşle sınandığı halde yok olan altından çok daha kıymetli olan sizin imanınızın imtihanı, İsa Mesih'in zuhurunda, övgü ve izzet ve ihtişam içinde dursun;* ve Aziz Paulus *(Korintoslulara Birinci Mektup* III. 13), *Ateş herkesin işini sınayacak ve nasıl bir iş olduğunu ortaya koyacaktır.* Fakat Aziz Petrus ve Aziz Paulus, Mesih'in ikinci zuhurunda olacak ateşten bahsetmektedirler; peygamber Zekeriya ise,

kıyamet gününün ateşinden. Dolayısıyla, Aziz Matta'nın bu ifadesi aynı şekilde yorumlanabilir; ve o zaman Araf ateşi için gerek olmayacaktır.

Ölüler için vaftizin bir başka yorumu, daha önce belirtmiş olduğum ve Bellarmino'nun daha az ihtimal verdiği yorumdur: ve o, buradan, ölüler için duanın faydası sonucuna varıyor. Zira, eğer kıyametten sonra, Mesih'i işitmemiş veya ona inanmamış olanlar Mesih'in krallığına kabul edilebilecek ise; onların ölümünden sonra arkadaşlarının, onlar kıyam edene kadar, onlar için dua etmeleri boşuna olmaz. Fakat, Tanrı'nın, inananların duaları üzerine, Mesih'in vaazlarını işitmemiş olan ve dolayısıyla Mesih'i reddetmiş olamayacak olan kişilerin bazılarını kendine çevirebileceği ve bu hususta insanların hayırseverliğinin suçlanamayacağı kabul edilse bile; bu, Araf için hiçbir kanıt teşkil etmez; çünkü ölümden hayata kıyam etmek bir şeydir; hayattan hayata, acılar içinde bir hayattan zevk içinde bir hayata kıyam etmek olarak, Araftan hayata kıyam etmek başka bir şey.

Dördüncü bir yer *Matta* V. 25, 26'dır: *Hasırımla yolda beraber iken onunla çabuk uyuş da, hasmın seni hâkime, hâkim de seni memura vermesin ve zindana atılmayasın: doğrusu sana derim ki, son mangırı ödeyene kadar oradan asla çıkamazsın.* Bu mecazda; suçlu, günahkâr; hem hasım hem de hâkim, *Tanrı;* yol, bu *hayat;* zindan, *mezar;* memur ise, *ölüm*'dür; günahkâr, bu ölümden sonsuz hayata değil, en son mangırı ödeyene kadar veya Mesih, hem küçük hem de büyük bütün günahlar için tam bir kefaret olan ıstırabıyla bunu onun için ödeyene kadar, ikinci bir ölüme kıyam edecektir. Hem küçük hem de büyük günahlar, Mesih'in ıstırabıyla aynı ölçüde bağışlanabilir kılınır.

Beşinci yer, *Matta* V. 22'dir: *Kardeşine sebepsiz olarak kızan herkes hüküm gününde suçlu olacaktır: ve her kim kardeşine Raka*[193] *derse mecliste suçlu olacaktır; fakat ahmak diyen cehennem ateşine müstahak olacaktır.* Bu sözlerden, Bellarmino, üç tür günah ve üç tür ceza olduğunu; ve sonuncu hariç bu günahlardan hiçbirinin cehennem ateşiyle cezalandırılmayacağını; ve dolayısıyla, bu hayattan sonra, küçük günahların cezasının Arafta çekileceğini çıkarmaktadır. Onlar hakkında şimdiye kadar yapılmış hiçbir yorumda bu çıkarsamaya ilişkin bir şey yoktur. Bu hayattan sonra, Kurtarıcımız zamanında Yahudiler arasında olduğu gibi, çeşitli türden suçları dinleyip hüküm verecek adalet mahkemeleri için yargıçlar ve meclis arasında bir ayrım mı olacaktır? Bütün yargı yetkisi Mesih'e ve onun

Havarilerine ait olmayacak mıdır? Dolayısıyla, bu metni anlamak için, onu tek başına değil, önünde ve arkasında bulunan sözlerle birlikte düşünmeliyiz. Kurtarıcımız, bu babda, Musa'nın yasasını yorumlamaktadır; o yasa ki Yahudiler, yasa koyucunun niyetini veya amacını ne şekilde çiğnemiş olurlarsa olsunlar, harfi anlamını ihlal etmedikleri sürece, riayet edilmiş olduğuna inanırlardı. Dolayısıyla, altıncı emrin ancak bir kimseyi öldürerek ihlal edildiğini, yedincinin ise sadece bir kimse karısı olmayan bir kadınla yattığı vakit ihlal edildiğini düşünürlerdi; oysa Kurtarıcımız onlara der ki bir insanın kardeşine içinden kızması, eğer haklı bir nedeni yoksa, cinayettir. Şöyle der, *Musa'nın Yasası'nı işittiniz, Öldürmeyeceksin,* ve *Her kim öldürürse, o yargıçlar huzurunda mahkûm edilecektir,* veya Yetmişler meclisi huzurunda: fakat size diyorum ki, kardeşine sebepsiz kızmak veya ona *Raka* veya *Ahmak* demek cinayettir ve kıyamet gününde, Mesih ve havarileri huzurunda, cehennem ateşiyle cezalandırılacaktır. Böylece bu sözler, değişik suçlar, değişik mahkemeler, ve değişik cezalar arasında bir ayrım yapmak için değil; günahlar arasındaki, Yahudiler'in Tanrı'ya itaatteki iradenin farkından değil, kendi dünyevi adalet mahkemeleri arasındaki farktan çıkardıkları, bir ayrımı belirlemek için; ve kardeşine zarar vermek iradesini taşıyan bir kimsenin, bu irade kendini hakaret şeklinde gösterse veya hiç göstermese bile, kıyamet gününde farklı değil aynı mahkemeler olacak yargıçlar ve meclis tarafından cehennem ateşine atılacağını göstermek için kullanılmıştır. Bu düşünüldüğünde, bu metinden Araf fikrini savunmak için ne çıkarılabileceğini tasavvur edemiyorum.

Altıncı yer Luka XVI. 9'dur: *Adaletsiz Mammon*[194] *ile dost olanlar; battığınız vakit, sizi ebedi meskenlere kabul etsinler.* Bellarmino, bu alıntıyı, ölmüş azizlerin anılmasını ispat etmek için yapıyor. Fakat bu sözlerin anlamı açıktır: servetimizi yoksullarla paylaşmalı ve böylece hayatta iken onların dualarını almalıyız. *Yoksullara veren Tanrı'ya verir.*

Yedincisi, *Luka* XXIII. 42'dir: *Efendimiz, krallığına geldiğinde beni hatırla.* Dolayısıyla, diyor, bu hayattan sonra günahlarımız için bağışlama vardır. Fakat çıkarılan sonuç geçerli değildir. Kurtarıcımız onu o zaman affetmiştir; ve saltanat içinde geri dönüşünde, onu ebedi hayata kıyam ettirecektir.

Sekizincisi, *Resullerin İşleri* II. 24'tür. Burada Aziz Petrus, Mesih hakkında şöyle der: *Tanrı onu kıyam ettirdi ve Ölüm acılarını çözdü, çünkü*

onun ölümle tutulması mümkün değildi: Bellarmino, bunu Mesih’in Arafa inmesi ve oradaki bazı ruhları acılarından kurtarması olarak yorumluyor: oysa açıktır ki çözülen Mesih idi; ölümle veya mezarla tutulamayacak olan, Araftaki ruhlar değil, o idi. Fakat Beza’nın bu ifade hakkında yazdıkları iyi incelenirse, *acılar* yerine *bağlar* olması gerektiğini görmeyecek hiç kimse yoktur, ve o zaman bu metinde Arafı aramak için bir neden yoktur.

Bölüm 45
Demonoloji ve Pagan Dininin Diğer Kalıntıları Üzerine

Demonolojinin kökeni. Donuk varlıklardan yansıyan veya şeffaf varlıklardan geçerken kırılan, tek bir düz çizgi veya çok sayıda çizgi halinde, parlak cisimlerin görme organlarında bıraktığı izlenim, Tanrı'nın görme organları verdiği canlılarda, izlenimin kaynaklandığı nesnenin bir tasavvurunu yaratır; buna *görme* denilir; ve salt bir tasavvur olarak değil, bizim dışımızdaki varlığın kendisi gibi görünür; tıpkı, bir kişi gözüne kuvvetle bastırdığında, gözünün önünde ve onun dışında, kendisinden başka hiç kimsenin algılamadığı bir ışık görünmesi gibi; çünkü gerçekte onun dışında böyle bir şey olmayıp, sadece iç organlarda, onun böyle düşünmesine neden olan, dışarıya doğru bir basınç yapan bir hareket vardır. Ona yol açan nesne ortadan kalktıktan sonra da devam eden bu basıncın neden olduğu harekete *imge* ve *anı* deriz; ve uykuda ve bazen hastalık veya şiddet nedeniyle organların büyük bir rahatsızlığında, bir *düş* deriz; bunlardan, ikinci ve üçüncü bölümlerde kısaca söz ettim.

Görme duyusunun bu niteliği, geçmişte doğanın bilgisine sahip olduğunu iddia edenlerce asla anlaşılmamış olduğu; ve hele, doğanın bilgisi gibi, günlük işlerinden uzak şeyler üzerinde düşünmeyen kişilerce hiç anlaşılmadığı için; muhayyile ve algıdaki bu imgelerin, gerçekten bizim dışımızdaki şeyler olarak kavranmasından başka bir biçimde kavranması zordu: bunlardan bazıları, nereye ve nasıl bilinmeksizin yokolup gittikleri için, tamamen gayrimaddi, yani cisimsiz olarak veya maddesi olmayan varlıklar olarak; herhangi bir renkli veya biçimli varlığı olmayan renk ve biçim olarak düşünülür; ve istediklerinde bizim gözlerimize görünmek için bir kılık olarak havai bedenlere bürünebildiklerine inanılır; başkaları ise, bunların, varlıklar ve yaşayan yaratıklar olduklarına, fakat havadan veya daha ince ve eservari bir maddeden yapıldıklarına ve bu maddenin, göze göründüğü anda, yoğunlaştığına inanır. Fakat her iki durumda da, bunlar aynı şekilde adlandırılır, Cinler ("DÆMONS"). Sanki hayalini gördükleri ölüler, kendi kafalarının içinde değil, havada veya cennette veya cehennemde yaşıyormuş gibi; ve fantazmalar değil, hortlaklarmış gibi; bu mantıkla insan, kendi hayaletini bir aynada, veya yıldızların hayaletlerini bir ırmakta gördüğünü söyleyebilir; veya güneşin bir ayak kadar olan

görünüşünü, görünen bütün dünyayı aydınlatan o büyük güneşin *cini* veya hayaleti olarak adlandırabilir: ve bu şekilde, kendisine iyilik veya kötülük yapmak için bilinmeyen, yani, sınırsız bir güce sahip şeyler olarak bunlardan korkabilir; ve işte böylelikle, pagan devletlerin yöneticileri, kamusal barışı ve bunun için gerekli olan yurttaşların itaatini sağlamak için, (pagan dininin başlıca rahipleri olan şairlerin özellikle istihdam edildiği ve sayıldığı) DEMONOLOJI'yi kurarak ve cinlerden bazılarını, itaate teşvik için, iyi cinler ve bazılarını da, yasaların ihlaline karşı caydırıcı olsun diye, kötü cinler ilan ederek, insanların bu korkusunu düzenlemeye çalışmışlardır.

Eski insanların cinleri nelerdi. Cinler adını verdikleri şeylerin ne tür şeyler olduğu, Greklerin en eski şairlerinden biri olan Hesiodos tarafından yazılmış olan, onların tanrılarının şeceresinde; ve kısmen de, bu kitabın onikinci bölümünde birkaçını belirttiğim, diğer tarihlerde görülmektedir.

Bu inanış nasıl yayıldı. Grekler, kolonileri ve fetihleri yoluyla, dillerini ve yazılarını Asya'ya, Mısır'a ve İtalya'ya yaydılar; ve oralarda, bunun bir sonucu olarak, *demonoloji'*lerini veya, Aziz Paulus'un deyişiyle (*Timoteos'a Birinci Mektup* IV. 1), *iblisler hakkındaki fikirlerini* de yaydılar. Bu yolla, bu fikirler, hem Yahudiye'nin hem de İskenderiye'nin, ve yaşadıkları diğer yerlerin Yahudilerine de bulaştı.

Bu inanış Yahudiler tarafından ne ölçüde kabul edildi. Fakat onlar, *cin* kelimesini, Grekler gibi, hem iyi hem de kötü ruhlar için değil, sadece kötü ruhlar için kullandılar: ve iyi *cinlere* Tanrı'nın ruhu adını verdiler; ve onların, peygamber olmak için bedenlerine girdikleri kişilere saygı gösterdiler. Özet olarak, bütün tuhaflıkları, eğer iyi ise, Tanrı'nın ruhuna atfettiler; ve eğer kötü ise, bir «Ve, fakat bir *κακοδάιμων'a* [*kakodaimon* -Çev.], bir kötü «Ve, yani bir iblis'e atfettiler. Böylece, bizim çılgın veya deli dediğimiz; veya saralı insanları veya, anlamadıkları için, saçma olduğunu düşündükleri sözler eden insanları *cinli,* yani *iblis tarafından ele geçirilmiş* olarak adlandırdılar. Kötü bir şöhret edinecek derecede pis bir kimse için de, onun pis bir ruha sahip olduğunu; sağır birisi için, onun sağır bir ruha sahip olduğunu; Vaftizci Yahya için *(Matta* XI. 18), onun oruç tutmasındaki özellik nedeniyle, içinde bir iblis olduğunu söylemişler; ve Kurtarıcımız için, sözlerini tutan bir kimsenin ebediyen ölüm görmeyeceğini (*Yuhanna* VIII. 52) söylediğinden ötürü, *Şimdi biliyoruz ki sende bir iblis vardır;*

İbrahim öldü ve peygamberler de öldü diye konuşmuşlardır: ve yine, *Onu öldürmeye gittiler (Yuhanna* VII. 20) dediği için, kavim şöyle cevap vermiştir, *Sende bir iblis var; seni öldürmeye kim gider?* Buradan açıkça görülüyor ki, Yahudiler fantazmalar hakkında aynı görüşlere sahiptiler; yani, bunların fantazmalar, beynin yarattığı putlar değil, muhayyileden bağımsız, gerçek şeyler olduklarına inanıyorlardı.

Kurtarıcımız onu niçin yasaklamadı. Denebilir ki, eğer bu inanış doğru değilse, Kurtarıcımız niçin onu reddetmedi ve tersini vaaz etmedi? Hatta, niçin çeşitli durumlarda onu doğrular gibi görünen ifadeler kullanmaktadır? Bunu şöyle cevaplıyorum: ilk olarak, Mesih *(Luka* XXIV. 39'da) *Bir ruhun eti ve kemiği yoktur* dediğinde, ruhların olduğunu gösterdiği halde, onların cisimler olduğunu inkâr etmemektedir. Ve Aziz Paulus *(Korintoslulara Birinci Mektup* XV. 44'de) *manevi bedenlerden kıyam edeceğiz* dediğinde, ruhların doğasını kabul eder, fakat bunlar cismani ruhlardır; bunu anlamak ise zor değil. Çünkü hava ve başka pek çok şey, et ve kemikten veya gözle görünen başka bir büyük varlıktan olmasa da, cisimdirler. Fakat Kurtarıcımız iblise hitap ettiğinde ve ona bir insandan çıkmasını emrettiğinde, eğer iblis ile çılgınlık veya delilik gibi bir hastalığı veya maddi bir ruhu kastediyorsa, ifade uygunsuz değil midir? Hastalıklar işitebilir mi? Veya zaten canlı ve hayati ruhlarla dolu, etten ve kemikten bir bedende maddi bir ruh olabilir mi? Dolayısıyla, ne bedenleri olmayan ne de salt hayallerden ibaret olmayan ruhlar yok mudur? Birinciye şu cevabı veriyorum: Kurtarıcımız'ın tedavi ettiği deliliğe veya çılgınlığa emir vermesi, onun ateşi veya rüzgârı ve denizi azarlamasından daha uygunsuz değildir; çünkü bunlar işitmez; veya Tanrı'nın, onları yaratmak için, ışığa, gökyüzüne, güneşe ve yıldızlara emir vermesinden daha uygunsuz da değildir; çünkü bunlar, varolmadan önce işitemezlerdi. Fakat bu ifadeler uygunsuz değildir, çünkü Tanrı kelamının gücünü anlatırlar; dolayısıyla, insanın bedeninden çıkıp gitmeleri için, o zaman genellikle anıldıkları gibi iblisler adı altında delilik veya çılgınlığa emir vermek de daha uygunsuz değildir. Onların gayri maddi oluşlarıyla ilgili İkincisine ise şöyle cevap veriyorum: Kutsal Kitab'ın hiçbir yerinde, bir insanın, bedenini doğal olarak hareket ettiren kendi ruhu dışında başka bir maddi ruhla dolu olduğu sonucuna varılabilecek bir şey görmüş değilim.

Kutsal Kitaplar, ruhların gayri maddi olduklarını öğretmez. Aziz Matta (bab IV. 1), Kurtarıcımızın, Kutsal Ruh bir güvercin biçiminde onun

üzerine indikten hemen sonra, *Ruh tarafından çöle götürüldüğünü* söyler; ve aynı şey *(Luka* IV. l'de) şu sözlerle anlattılar, *Kutsal Ruh ile dolu olan İsa, Ruh'un içinde çöle doğru götürüldü;* burada açıktır ki *ruh* ile kastedilen Kutsal Ruh'tur. Bu bir ele geçirme olarak yorumlanamaz; çünkü Mesih ve Kutsal Ruh tek ve aynı şeydir; ve bu, bir cisim veya bedenin bir başkası tarafından ele geçirilmesi değildir. İzleyen mısralarda, onun *iblis tarafından alınıp kutsal şehre götürüldüğü ve tapınağın tepesine konulduğu* söylendiğine göre, onun iblis tarafından ele geçirilip oraya zorla götürüldüğü sonucuna mı varmalıyız? Ve yine, *iblis onu oradan alıp çok yüksek bir dağa çıkardı ve ona oradan dünyanın bütün krallıklarını gösterdi:* burada da, onun iblis tarafından ele geçirildiğine veya zorlandığına; veya, düz anlamda, herhangi bir dağın ona bütün bir yarımküreyi göstermeye yetecek kadar yüksek olduğuna inanmamalıyız. O halde bu ifadenin anlamı şundan başka ne olabilir? O, çöle kendi başına gitti ve onun çölden şehire ve oradan da bir dağa bu şekilde taşınması bir rüyet idi. Aziz Luka'nın, onun çöle Ruh *tarafından* değil, fakat Ruh'un *içinde* götürüldüğünü söylemesi de buna uygundur; onun dağa ve tapınağın tepesine çıkarılması hakkında, Aziz Matta gibi konuşmaktadır ki: bu, bir rüyetin doğasına uygundur.

Yine, Aziz Luka (bab XXII. 3,4'te), Yahuda Iskaryot hakkında, *Şeytan onun içine girdi ve bunun üzerine gidip baş kâhinler ve kumandanlarla Mesih'i onların eline nasıl verebileceğini konuştu* dediğinde; buna şöyle cevap verilebilir ki, Şeytan'ın yani *düşmanın* onun içine girmesiyle, Rabbi ve Efendisini satmak niyeti, bu düşmanca ve haince niyet kastedilmektedir. Çünkü, Kutsal Kitap'ta Kutsal Ruh ile, Kutsal Ruh tarafından verilen lütuflar ve güzel eğilimler anlaşıldığı gibi; Şeytan'ın girmesiyle de, Mesih ve onun tilmizlerinin düşmanlarına ait fesatça düşünceler ve planlar anlaşılabilir. Zira, nasıl ki, şeytanın Yahuda'ya, böyle bir düşmanca tasarımı olmadan önce girdiğini söylemek zor ise; onun kalbinde baştan beri Mesih'in düşmanı olduğunu ve şeytanın onun içine sonradan girdiğini söylemek de uygun olmaz. Dolayısıyla, Şeytan'ın girişi ve Yahuda'nın fesatça maksadı tek ve aynı şey idi.

Fakat eğer gayri maddi ruh yoksa veya insan bedenleri herhangi bir maddi ruh tarafından ele geçirilmiyorsa, Kurtarıcımız ve onun Havarileri, bunu, kuşkuya yer bırakmayacak açık sözlerle niçin halka anlatmadılar diye sorulabilir. Fakat bu tür sorular, bir Hıristiyanın kurtuluşu için gerekenden

daha fazla merak içerir. Bütün insanlara iman, dindarlık ve her türden ahlaki erdemleri verebilecek olan Mesih'in, onu, niçin sadece bazı insanlara verdiği: ve doğal nedenlerin ve bilimlerin araştırılmasını niçin insanların doğal aklına ve çalışmasına bıraktığı, ve bütün bunları doğaüstü yoldan niçin herkese veya herhangi birine açıklamadığı; ve buna benzer daha pek çok sorular sorulabilir. Ancak, bunun muhtemel ve dinsel nedenleri olduğu söylenebilir. Zira, nasıl ki Tanrı, İsrail oğullarını vaad edilmiş toprağa getirdiğinde, onların çevresindeki bütün kavimlere boyun eğdirerek, onları orada güvence içine koymayıp; bu milletlerden bazılarını, zaman zaman onların dindarlığını ve çalışkanlığını uyandırsın diye, onların etinde diken gibi bıraktıysa: aynı şekilde Kurtarıcımız da, bizi gökyüzü krallığına götürürken, doğal soruların bütün zorluklarını yok etmedi; fakat bizim çalışkanlığımızı ve aklımızı uyarmaları için bıraktı; *yaşayan Tanrı'nın Oğlu Mesih olduğu, günahlarımız için kendini feda etmek ve ikinci gelişinde seçilmiş insanları üzerinde hüküm sürmek ve onları düşmanlarından ebediyen kurtarmak üzere bu dünyaya gönderildiği* temel inancını, kurtuluşa giden bu açık ve doğrudan yolu bize göstermek için vaaz etti. Ruhlar veya fantazmalar tarafından ele geçirilme inanışı buna engel değildir; ancak, insanın yoldan çıkmasına ve kendi arzularını takip etmesine de neden olabilir. Eğer Kutsal Kitap'tan, Tanrı'nın buyruklarının yerine getirilmesinde aklımızı çelecek şekilde ortaya atılabilecek bütün soruların cevaplarını talep edersek, böylesi ruhların ve yeryüzü ve denizin, insanlar ve hayvanların yaratılış zamanını belirtmediği için Musa'dan da şikâyetçi olabiliriz. Sonuç olarak; Kutsal Kitap'ta iyi ve kötü meleklere ve ruhlara yer olduğunu; fakat bunların, insanların karanlıkta veya bir rüyada veya rüyette gördüğü ve Latinler'in *spectra* dedikleri ve *cinler* addettikleri görüntüler gibi, gayri maddi olduklarını düşünmüyorum. İnce ve görünmez de olsalar, maddi ruhlar olduğunu sanıyorum; fakat herhangi bir insanın bedeninin bunlar tarafından ele geçirildiği veya işgal edildiği; ve azizlerin bedenlerinin böyle, yani, Aziz Paulus'un deyimiyle manevi bedenler olacağı kanısında değilim.

Şeytan çıkarma kudreti, ilk kilisede olanla aynı değildir. Bununla birlikte, aksi yöndeki inanış, yani gayri maddi ruhlar olduğu inanışı, Kilise'de o kadar yaygın olmuştur ki, büyü yoluyla şeytanların çıkarılması bu inanışa dayanır; ve, nadiren ve belli belirsiz uygulansa da, henüz tamamen sona ermiş değildir. İlk kilisede pek çok cinli ve pek az deli ve bu

gibi tuhaf hastalıklar olduğu; bu günlerde ise pek çok deli ve pek az cinli görüyor olmamız, bir doğa değişikliğinden değil, adların değişmesinden kaynaklanır. Fakat, havarilerin ve onlardan sonra bir süre Kilise'nin çobanlarının, şimdi tedavi ettikleri görülmeyen bu tuhaf hastalıkları o zamanlar nasıl tedavi ettikleri; ve yine, günümüzde her gerçek müminin, o zamanki müminlerin bütün yaptıklarını, yani,

(*Markos* XVI. 17,18'de) okuduğumuz gibi, *Mesih'in adına şeytanları çıkarmak, yeni dillerle konuşmak, yılanlar çıkarmak, hiçbir zarar gelmeden ölümcül zehir içmek, ve ellerini koyarak hastaları iyileştirmek,* ve bütün bunları sadece İsa*'nın adına* diyerek yapmak, türünden işleri niçin yapamadığı bir başka sorudur. Muhtemeldir ki bu olağanüstü yetenekler, Kilise'ye, insanların Mesih'e tümüyle güvendikleri ve saadetlerini sadece onun gelecek olan krallığında aradıkları süre için verilmişti; ve daha sonra, iktidar ve servet peşine düştükleri ve bu dünyaya ait bir krallık uğruna kendi kurnazlıklarına güvenmeye başladıkları vakit, bu olağanüstü Tanrı vergileri onlardan geri alındı.

Paganlığın bir başka kalıntısı, suretlere tapınma, Kilise'de kaldı, ona getirilmedi. Paganlığın bir başka kalıntısı, ne Musa tarafından Eski Ahit'te, ne de Mesih tarafından Yeni Ahit'te tesis edilmemiş olan *suretlere tapınma'*dır. Bu tarz tapınma, paganlar tarafından da Kilise'ye sokulmamış, fakat adlarını Mesih'e verdikten sonra onlar arasında kalmıştır. Kurtarıcımız vaaz vermeye başlamadan önce, dışsal varlıkların duyu organları üzerindeki izleniminden beyinde kalan ve genellikle, onlara neden olan dışsal varlıkların simgeleri olarak, *idealar, idoller, fantazmalar, yanılsamalar* denilen, ve içlerindeki gerçeklik payı, bir rüyada bize görünen şeylerdeki gerçeklik payından daha fazla olmayan görüntülere tanrı diye tapınak paganların yaygın diniydi, işte bu nedenledir ki Aziz Paulus şöyle der (*Korintoslulara Birinci Mektup* VIII.4), *biliyoruz ki bir put bir hiçtir;* burada Aziz Paulus, metalden, taştan veya tahtadan bir suretin bir hiç olduğunu düşünüyor değildir; sadece, surette saygı gösterdikleri veya korktukları ve bir tanrı bildikleri şeyin, sadece beyinde varolan, mekansız, yurtsuz, hareketsiz veya mevcudiyetsiz bir kurgudan ibaret olduğudur. Bunlara tanrısal saygıyla tapınılması, Kutsal Kitap'ta, putperestlik ve Tanrı'ya isyan olarak adlandırılır. Zira, Tanrı Yahudilerin Kralı olmakla ve onun vekili de ilkin Musa ve daha sonra yüksek rahip olmakla; eğer kavmin, kendi muhayyilelerinin ürünleri olan suretlere tapmasına ve dua

etmesine müsaade edilseydi, kavim bir benzeri olamayan gerçek Tanrı'ya ve onun vekilleri olan Musa'ya ve yüksek rahiplere bağlı kalmazdı; ve herkes, devletin alt üst olmasına ve birlik yokluğu yüzünden kendi yokoluşlarına yol açacak şekilde, kendini kendi arzularına göre yönetirdi, işte bu yüzdendir ki Tanrı'nın ilk yasası şöyle idi, ALIENOS DEOS'u, *başka milletlerin Tanrılarını Tanrı olarak kabul etmeyecekler; sadece, Musa ile konuşmaya tenezzül eden ve, onların selameti ve düşmanlarından kurtuluşu için, Musa eliyle onlara yasalar ve emirler gönderen gerçek Tanrı'yı kabul edecekler.* İster bir komşu millet tarafından, ister kendimiz tarafından tesis edilsin bir başka krala boyun eğmek, bir kralın alaşağı edilmesi gibidir.

Suretler lehinde gibi görünen bazı metinlere cevap. Kutsal Kitap'ta, suretler oluşturulmasını, onlara tapılmasını veya Tanrı'ya tapılan yerlerde suretler konulmasını desteklediği söylenen yerler, ilk olarak, iki tane örnektir; biri, Tanrı'nın ahit sandığı üzerindeki melekler; diğeri ise, tunçtan yılandır. İkinci olarak, Tanrı ile olan ilişkileri nedeniyle belirli yaratıklara tapınmamızın emredildiği bazı metinler; onun ayak taburesine tapınmak gibi. Son olarak, kutsal şeylere dinen saygı gösterilmesine müsaade edilen diğer bazı metinlerdir. Ancak, bu metinlerin iddia edilen şeyi kanıtlamadaki gücünü irdelemeden önce, *tapınma*, *suretler* ve *putlar* sözlerinden ne anlaşılması gerektiğini açıklamalıyım.

Tapınma nedir. Bu kitabın yirminci bölümünde gösterdim ki, saygı göstermek, bir kimsenin gücüne çok değer vermektir: ve bu değer, onu başkalarıyla mukayese etmemiz yoluyla ölçülür. Fakat, güç bakımından Tanrı ile mukayese edilecek hiçbir şey olmadığı için; sonsuzdan daha az bir değerle ona saygı göstermiş değil, saygısızlık etmiş oluruz. Böylece saygı, kendi doğası gereği, gizlidir ve kalpte yer alır. Ancak, insanların sözlerinde ve eylemlerinde tezahür eden içsel düşünceleri saygımızın işaretleridir ve bunlar *tapınma;* Latin dilinde, *cultus*, adıyla bilinir. Dolayısıyla, bir şeye dua etmek, o şey üzerine yemin etmek, ona itaat etmek, ona hizmette dikkatli ve özenli olmak: kısaca, gücendirmekten korkmayı veya memnun etme arzusunu gösteren bütün sözler ve eylemler, ister samimi ister sahte olsun, *tapınma*'dır: ve bunlar saygı işaretleri olarak tezahür ettikleri için, *saygı* adıyla da anılır.

İlahi ve cismani tapınma arasındaki fark. Krallar veya otorite sahibi insanlar gibi, sadece insan olarak saydıklarımıza gösterdiğimiz tapınma, *cismani tapınma'dır.* Tanrı olduğuna inandığımız şeye gösterdiğimiz

tapınma ise, sözler, ayinler, işaretler veya diğer hareketler ne olursa olsun, *ilahi tapınma'dır*. Bir kimsenin, sadece bir insan olduğunu düşündüğü bir kral önünde yere kapanması, sadece cismani tapınmadır: ve kilisede, oranın Tanrı'nın evi olduğunu düşündüğü için, şapkasını çıkaran bir kimse ise, ilahi tapınmayla tapınır. İlahi ve cismani tapınma farkını, tapmanın niyetinde değil de, *δονλεία* ve *λατρεία* [*douleia* ve *latreia* -Çev.] kelimelerinde arayanlar kendilerini aldatırlar. Zira, iki tür hizmetkâr vardır: birincisi, bedenleri kendi denetimleri altında olmayan savaş tutsakları ve onların çocukları gibi, mutlak bir şekilde efendilerinin denetimi altında olan, (bunların hayatları efendilerinin iradesine bağlıdır, öyle ki en küçük bir itaatsizlikte canlarından olurlar), ve hayvanlar gibi alınıp satılan hizmetkârlar, ki bunlara *δονλοι* [*douloi*-Çev.] yani, tam anlamıyla köleler, ve hizmetlerine de *δονλεία* [*douleia* -Çev.] denilirdi: diğeri ise, (ücret karşılığında veya efendilerinden bir fayda almak umuduyla) gönüllü olarak hizmet edenlerdir, ki bunlara *Θῆτεβ* [*thetis -Çev.*] yani, ev hizmetkârları denilir ve efendileri, onların hizmetleri üzerinde, aralarında yapılmış sözleşmelerde öngörülenden daha fazla bir hak sahibi değildirler. Bu iki tür hizmetkârın ortak özelliği, yapacakları işin başka biri tarafından belirlenmesidir: ve *Λάτεις* [*lateis* -Çev.] kelimesi, ister bir köle ister bir gönüllü hizmetkâr olsun, başka birisi için çalışan anlamında, her ikisinin ortak adıdır. Böylece *Λατρεία* genel olarak her türden hizmeti ifade eder; fakat *δονλεία* sadece kölelerin hizmetini ve kölelik durumunu anlatır: ve bunların her ikisi de (Tanrı'ya hizmetimizi anlatmak için) Kutsal Kitap'ta aynı anlamda kullanılır; *δονλεία*, çünkü biz Tanrı'nın köleleriyiz; *Λατρεία*, çünkü ona hizmet ederiz. Ve her tür hizmette, sadece itaat değil, aynı zamanda tapınma vardır; yani, *saygı* ifade eden hareketler, işaretler ve sözler.

Bir suret nedir. Fantazmalar. Bir *suret*, kelimenin en kesin anlamıyla, görünen bir şeyin benzeridir: bu anlamdadır ki fantastik biçimler, görüntüler, veya göze görünen varlıkların görünüşleri sadece *suretler*'dir; bir insanın veya başka bir şeyin, yansıma veya kırılma yoluyla, suda görünmesi veya güneşin veya yıldızların doğrudan görüş yoluyla havada görünmesi böyledir; bunlar görülen şeylerde veya görünür gibi oldukları yerde gerçek değildir; boyutları ve biçimleri de nesneninkiyle aynı değildir; fakat, görme organlarının değişkenliği veya aynalar nedeniyle farklılaşır ve nesne gaip olduktan sonra genellikle muhayyilemizde ve rüyalarımızda

varolurlar, veya sadece hayal gücüne dayalı şeyler olan diğer renklere ve biçimlere dönüşürler. Bunlar, başlangıçta gayet doğru olarak *idealar* ve *idoller* denilen ve *Ειδω* [*eido* -Çev.] kelimesinin görmek anlamına geldiği Grek dilinden türeyen *suretler'*dir. Bunlara, aynı dilde *görüntüler* demek olan *fantazmalar* da denilir. İnsan doğasının *muhayyile* [*"imagination"* -Çev.] denilen melekelerinden biri, adını işte bu suretlerden [*"images"* -Çev.] alır. Bu nedenle açıktır ki görünmeyen bir şeyin herhangi bir sureti yoktur ve olamaz.

Yine açıktır ki sonsuz bir şeyin de sureti olamaz: Çünkü görünen şeylerin izlenim bırakmasıyla oluşan bütün suretler ve fantazmalar biçimlidir; fakat biçim, her bakımdan belirli bir niceliktir. Dolayısıyla Tanrı'nın, insan ruhunun veya ruhların sureti olamaz; sadece, görünen varlıkların, yani, kendilerinde ışık olan veya ışıkla aydınlanan varlıkların sureti olabilir.

Kurgular. Maddi suretler. Bir kimse, çeşitli yaratıkların parçalarından bir şekil oluşturarak, şairlerin hiç görülmemiş kentaurlar, ejderhalar ve diğer canavarlar yaratmaları gibi, hiç görmediği biçimler hayal edebileceği gibi, bu biçimlere vücut verebilir ve onları tahta, çamur veya metalden yapabilir. Bunlara da suretler denilir, fakat herhangi bir maddi şeye benzedikleri için değil, onları yapan kişinin beynindeki bir takım fantastik sakinlere benzedikleri için. Fakat bu idoller, başlangıçta beyinde yer aldıkları ve maddede boyandıkları, oyuldukları, kalıba döküldükleri veya biçim verildikleri için, aslına benzerler ve bu yüzden yapay olarak yaratılan maddi varlığın doğal olarak yaratılan fantastik idolün sureti olduğu söylenebilir.

Fakat, suret kelimesinin daha geniş bir kullanımında, bir şeyin başka bir şey tarafından temsil edilmesi de vardır. Böylece, dünyevi bir egemen, Tanrı'nın sureti olarak: ve bir yargıç da bir dünyevi egemenin sureti olarak adlandırılabilir. Paganların putperestliğinde, maddi idolün muhayyiledeki idole benzerliğine pek dikkat edilmezdi, fakat yine de onun bir sureti olduğu söylenirdi. Yontulmamış bir taş Neptün yerine konulmuştu, ve tanrılarına ait olduklarını düşündükleri biçimlerden çok farklı muhtelif biçimler kullanılmıştı. Bugün de, Bakire Meryem ve diğer azizlerin, birbirine benzemeyen ve herhangi bir insanın imgeleminde karşılığı olmayan pek çok suretlerini görüyoruz; fakat bunlar inşa edildikleri amaca yeterince uygundurlar; bu amaç ise, sadece isimlerle olsa bile, tarihte belirtilen kişilerin temsil edilmesinden başka bir şey değildir; bu kişilere,

her insan, kendi oluşturduğu bir zihinsel suret yakıştırır veya hiçbir suret yakıştırmaz. Böylece bir suret, görünen bir şeyin benzeri veya temsili veya, genellikle olduğu gibi, hem benzeri hem de temsilidir.

Fakat idol kelimesi, Kutsal Kitap'ta, tanrı niyetine kendilerine tapınıldıktan vakit, güneşi veya bir yıldızı veya görünen veya görünmeyen bir başka yaratığı ifade edecek şekilde daha geniş bir kapsamda kullanılır.

Putperestlik nedir. Tapınma ve *suret* kavramlarını gösterdikten sonra, şimdi, bunları birleştireceğim ve ikinci emirde ve Kutsal Kitab'ın diğer yerlerinde yasaklanan PUTPERESTLIK'in ne olduğunu irdeleyeceğim.

Bir surete tapmak demek, tahta, taş, metal, veya bir başka görünen şey olan suretin maddesine; veya benzetilmesi veya temsil edilmesi için maddenin biçimlendirildiği beynin fantazmasma; veya, bir beden ve ruh gibi, maddeden ve fantazmadan oluşmuş tek bir canlı varlık olarak, her ikisine birden saygı gösterme işaretleri olan dışsal hareketleri gönüllü olarak yapmaktır.

Güç ve yetki sahibi bir kimse veya bir hükümdarın tahtı önünde, veya böyle bir kimse veya hükümdarın yokluğunda o amaç için belirlediği başka yerlerde, şapka çıkarmak, o kimseye veya hükümdara cismani tapınmayla tapınmaktır; bu, tahta veya o yere değil, kişiye saygı göstermektir ve putperestlik değildir. Fakat bunu yapan kişi, hükümdarın ruhunun tahtın içinde olduğuna inanır veya tahta bir dilekçe sunarsa, bu ilahi tapınma ve putperestlik olur.

Bir krala, bizim için yapabileceği şeyler uğruna dua etmek, onun önünde yere kapansak bile, sadece cismani tapınmadır; çünkü onda beşeri olmayan bir kudret görmüyoruzdur: fakat iyi hava için veya sadece Tanrı'nın bize verebileceği bir şey için ona dua etmek ilahi tapınma ve putperestliktir. Diğer yandan, eğer bir kral, ölüm veya bir başka büyük bedensel ceza ile, kişiyi buna zorlarsa, bu putperestlik olmaz: çünkü egemenin, yasalarının korkutmasıyla, kendisine yapılmasını emrettiği tapınma, ona itaat eden kişinin onu içtenlikle bir Tanrı olarak saydığının değil, kendini ölümden veya acılı bir hayattan kurtarmak istemesinin bir işaretidir; ve yürekten saygı işareti olmayan bir şey, tapınma değildir, putperestlik de değildir. Bunu yapan bir kişinin, kardeşine kötü örnek olduğu veya onun önüne bir zorluk çıkardığı da söylenemez; çünkü bu şekilde tapman bir kimse ne kadar akıllı veya bilgili olursa olsun, bir başkası, bundan hareketle, o kimsenin bunu onayladığını iddia edemez;

sadece korkudan böyle yapmaktadır ve bu onun kendi eylemi değil, onun egemeninin eylemidir.

Tanrı'ya özel bir yerde tapmak veya başını bir surete veya belirli bir yere çevirmek, o yere veya surete tapmak veya saygı göstermek değil, onun kutsal olduğunu kabul etmek, yani, o yerin veya suretin genel kullanımdan ayrılmış olduğunu kabul etmektir. Zira *kutsal* kelimesinin anlamı budur; bu kelime, o yerde veya surette yeni bir nitelik olduğunu değil, sadece Tanrı'ya tahsis edilmekle yeni bir ilişkinin ortaya çıktığını ifade eder; ve dolayısıyla putperestlik değildir; tunçtan yılanın önünde Tanrı'ya tapmanın putperestlik olmaması gibi; veya Yahudilerin kendi ülkeleri dışında iken, dua sırasında yüzlerini Yeruşalim tapınağına doğru çevirmelerinin putperestlik olmaması gibi; veya Musa'nın, Tanrı'nın görünmek için seçtiği ve böylece, mündemiç bir kutsallık değil fakat Tanrı'ya ayrılmış olmak nedeniyle, kutsal mekân olan Sina Dağı'nda yanan çalının önünde iken ayakkabılarını çıkarmasının putperestlik olmaması gibi; veya Hıristiyanların, kralın izniyle veya Kilise'nin bir başka gerçek temsilcisinin izniyle, Tanrı'ya tahsis edilmiş kiliselerde dua etmelerinin putperestlik olmaması gibi. Fakat, Tanrı'ya böyle bir surette veya yerde bulunuyormuş veya böyle bir suret veya yerin içinde yaşıyormuş gibi; yani, sonlu bir mekânda sonlu bir madde içinde imiş gibi tapmak putperestliktir: çünkü bu tür sonlu tanrılar, gerçek olmayıp, beynin idollerinden ibarettir; ve Kutsal Kitap'ta genellikle *beyhudelik, yalan, hiç* gibi adlarla anılır. Tanrı'ya, mekânda veya surette yaşıyor veya bulunuyormuş gibi değil; onu veya onun bazı işlerini hatırlamak amacıyla, egemen çobanlarımızın otoritesiyle değil, özel otoriteyle tahsis edilmiş veya oluşturulmuş bir yerde veya surette tapmak da putperestliktir. Zira emir şöyledir, *kendine oyma bir suret yapmayacaksın.* Tanrı, Musa'ya, tunçtan yılanı koymasını emretti; Musa onu kendine yapmadı; dolayısıyla bu onun emrine aykırı değildi. Fakat Harun ve kavim tarafından altın buzağının yapılması, Tanrı'nın izni olmadığı için, putperestlik idi; sadece onu Tanrı kabul ettikleri için değil, aynı zamanda ne egemenleri olan Tanrı'dan ne de onun vekili olan Musa'dan izin almaksızın bunu dini bir amaca yönelik yaptıkları için.

Paganlar, Jüpiter'e ve sağken büyük ve görkemli işler yapmış insanlara tanrılar olarak: ve ölümsüz bir tanrı ile ölümlü bir insandan olduğuna inandıkları çeşitli erkeklere ve kadınlara da Tanrı'nın çocukları olarak taptılar. Bu putperestlik idi; çünkü bu tapınmayı, ne Tanrı'nın ebedi

akıl yasası şeklinde ne de onun pozitif ve açıklanmış iradesi şeklinde Tanrı'dan izin almaksızın yaptılar. Kurtarıcımız'ın aynı zamanda ölümsüz Tanrı ve Tanrı'nın Oğlu olan bir insan olduğuna inanıyoruz, fakat bu putperestlik değildir; çünkü bu inancı, kendi muhayyilemiz veya takdirimiz üzerine değil, Kutsal Kitaplar'da açıklanan Tanrı Kelamı üzerine bina ediyoruz. Aşai Rabbani ayinine gelince Mesih'in *bu benim bedenimdir* sözlerinin anlamı, *bizzat kendisinin ve elinde görünen ekmeğin ve ayrıca, papazlar tarafından bugüne kadar takdis edilmiş ve bugünden sonra takdis edilecek bütün ekmek parçalarının, Mesih 'in bedenleri olması ve bununla birlikte onların tümünün tek bir beden olması* ise; bu putperestlik değildir, çünkü Kurtarıcımız tarafından müsaade edilmiştir: fakat metnin anlamı bu değil ise, (ki aslında başka bir anlamı olduğu iddia edilemez) o zaman, insan yapısı bir tapınma olduğu için, putperestliktir. Zira Tanrı'nın ekmeği Mesih'in bedenine dönüştürebileceğini söylemek yetmez: Paganlar da Tanrı'nın gücünün her şeye yettiğine inanırlardı ve, buna dayanarak, tahtanın veya taşın Kadir-i Mutlak Tanrı'ya dönüştüğünü iddia etmek suretiyle putperestliklerini mazur kılabilirlerdi.

Tanrısal ilhamın, inanç ve çalışma ile Tanrı'nın lütuflarının elde edilmesi değil, Kutsal Ruh'un doğaüstü yoldan bir insanın içine girmesi olduğunu iddia edenler olmakla birlikte; ben onların çok tehlikeli bir ikilem içinde olduklarını düşünüyorum. Zira, böyle bir ilham sahibi olduğuna inandıkları kişiye tapmazlar ise, Tanrı'nın doğaüstü varlığını kutlamamakla, küfre düşerler. Eğer ona taparlarsa, bu defa da putperestlik suçunu işlemiş olurlar; zira Havariler kendilerine bu şekilde tapılmasına asla müsaade etmezlerdi. Dolayısıyla en emniyetli olan şey, güvercinin Havariler üzerine konmasıyla ve, onlara Kutsal Ruh'u verdiğinde, Mesih'in onlar üzerine üflemesiyle ve Kutsal Ruh'un ellerin konulması suretiyle verilmesiyle, Tanrı'nın, bu kişilere krallığının ilan edilmesi yolundaki çalışmalarında ve konuşmalarında, bu çalışma ve konuşmalar başkalarını küçük düşürücü değil yüceltici olsun diye, yardım etme vaadine ilişkin olarak kullanmayı veya kullanılmasını uygun gördüğü işaretlerin kastedildiğine inanmaktır.

Suretlere kötü örnek oluşturacak tarzda tapınma. Suretlere putperest bir tarzda tapılması yanında, bir de kötü örnek oluşturacak tarzda tapılması vardır; bu, putperestlik olmasa da, bir günahtır. Çünkü *putperestlik* içten ve gerçek bir saygının işaretleriyle tapmaktır: fakat *kötü örnek oluşturacak tarzda tapınma*, görünüşte tapınmadan ibarettir ve bazen, hem suretten hem

de onun tahsis edildiği fantastik *cin* veya idolden içtenlikle ve kalben nefret edilmesiyle birlikte bulunabilir; ve ölüm veya bir başka ağır ceza korkusundan kaynaklanır; ve eğer bu şekilde tapan kişiler başkaları tarafından rehber kabul edilen ve eylemleri izlenen kişiler ise, ölüm veya ceza korkusuna rağmen bir günahtır; çünkü onları izleyenler din yolunda tökezleyip düşmekten başka bir şey bekleyemezler; oysa örnek almadığımız kişilerin yaptıkları bizi etkilemez, sadece kendi ihtimam ve dikkatimizle bizi başbaşa bırakırlar; ve düşme nedenimiz olmazlar. Dolayısıyla, başkalarına öğretip onları yönlendirmekle görevli bir çoban veya bilgisine çok güvenilen başka birisi, korkudan ötürü bir idole dıştan saygı gösteriyorsa; bu korkusunu ve onu yapmaya isteksizliğini, en az tapınma kadar belirgin kılmadıkça; putperestliği onaylar gözükmek suretiyle kardeşine kötü örnek olur. Zira kardeşi, öğretmeninin veya bilgisine büyük değer verdiği kişinin yaptığına bakarak, bunun meşru olduğu sonucuna varır. İşte bu kötü örnek oluş günahtır. Fakat, çoban veya Hıristiyan inancında bilgisiyle ün yapmış biri olmayan bir insan bunu yaptığında, ve başka bir insan da onu izlediğinde; bu bir kötü örnek oluşturulması değildir; çünkü o insanın böyle bir örneği izlemek için haklı bir nedeni yoktur: fakat bir kötü örnek iddiasıdır ki başka insanlar önünde bir bahane olarak kullanılır. Putperest bir kralın veya devletin hâkimiyeti altında olan bilgili bir kimse, ölümle tehdit edilerek bir puta tapması emredildiğinde, puttan kalben nefret etmekle iyi eder; fakat, ona tapmaktansa ölmek cesaretine sahipse daha iyi eder. Fakat, Mesih’in müjdecisi olarak onun inancını bütün milletlere öğretmek görevi altındaki bir çoban aynı şeyi yaparsa, bu, diğer Hıristiyanların vicdanları bakımından, sadece günahkârca bir kötü örnek değil, aynı zamanda görevini vefasızca terketmesi olur.

Suretlere tapılması hakkında buraya kadar söylediğim şeylerin özeti şudur: herhangi bir surette veya yaratıkta, onun içinde mukim olduğunu düşündüğü o suretin veya yaratığın maddesine veya o suretin veya yaratığın kendi hayalindeki varlığına veya her ikisine birden tapan; veya bu gibi şeylerin, kulakları veya gözleri olmaksızın, dualarını işittiğine veya ibadetlerini gördüğüne inanan bir kimse putperestlik suçunu işler: cezalandırılma korkusuyla bu şekilde tapınma taklidi yapan bir kimse, eğer kardeşleri onun örneğini izliyorlarsa, bir günah işler. Fakat, Yahudilerin bir dönem melekler ve tunçtan yılan önünde veya, yine bir dönem, Yeruşalim Tapınağı’nda veya ona doğru dönerek Tanrı’ya taparken yaptıkları gibi,

kendi başına yapmadığı veya seçmediği, fakat Tanrı kelamının emrinden aldığı bir suret önünde veya bir yerde, dünyanın Yaratıcı'sına tapan bir kimse putperestlik suçunu işlemez.

Günümüzde Roma Kilisesi'nde uygulanan, azizlere, suretlere, antikalara ve diğer şeylere tapınmaya gelince, bunlar Tanrı'nın Kelamı ile müsaade edilmiş veya orada öğretilen doktrinden Roma Kilisesi'ne girmiş olmayıp, kısmen, paganların ilk ihtidasında orada kalmış ve daha sonra Roma piskoposları tarafından benimsenmiş, teyit edilmiş ve geliştirilmiştir.

Melekler ve tunçtan yılana dayalı iddiaya cevap. Kutsal Kitap'tan çıkartılan kanıtlara, yani, Tanrı'nın kurulmasını tayin ettiği suretler hakkındaki örneklere gelince; bunlar, kavim veya herhangi bir kimsenin tapması için değil, onların önünde Tanrı'nın kendisine ibadet edilsin diye kurulmuştu; sandığın üzerindeki melekler ve tunçtan yılan gibi. Çünkü, rahibin veya başka birinin meleklere taptıklarını okumuyoruz; tersine *(2. Krallar* XVIII.4'te) Hizkiya'nın, kavim ona buhur yaktığı için Musa'nın koymuş olduğu tunçtan yılanı parçaladığını okuyoruz. Ayrıca, bu örnekler, onların önünde Tanrı'ya ibadet etmek bahanesi altında bizim de suretler yapmamız, onları taklit etmemiz için verilmemektedir; çünkü ikinci emrin şu sözleri, *kendine herhangi bir oyma suret yapmayacaksın, vs.,* Tanrı'nın yapılmasını emrettiği suretlerle kendimize yaptığımız suretler arasında bir ayrım yapar. Dolayısıyla, melekler veya tunç yılandan insan yapısı suretlere ve Tanrı tarafından emredilen tapınmadan insanın kendi istediği tapınmaya doğru akıl yürütme geçersizdir. Şu da düşünülmelidir ki; nasıl ki Hizkiya, Yahudiler ona taptıkları için ve artık tapmasınlar diye, tunçtan yılanı parçaladıysa; aynı şekilde Hıristiyan egemenler de, bundan böyle putperestlik olmasın diye, uyruklarının tapmayı alışkanlık haline getirmiş oldukları suretleri kırmalıdırlar. Zira bugün bile cahil insanlar, suretlere tapıldığını gördüklerinde, suretlerde ilahi bir güç olduğuna gerçekten inanmakta ve kendilerine, çobanları tarafından, bunlardan bazılarının konuştuğu ve kanadığı ve bunlar tarafından mucizeler yapıldığı söylenmektedir; onlar da, bu mucizelerin, ya suretin kendisi olduğuna ya da onun içinde olduğuna inandıkları aziz tarafından yapıldığını sanmaktadırlar. İsrailliler, buzağıya taptıkları vakit, onları Mısır'dan çıkarmış olan Tanrı'ya taptıklarını sanıyorlardı; ancak bu putperestlik idi, çünkü buzağının o Tanrı olduğuna veya onu karnında taşıdığına inanıyorlardı. Bazıları, insanların, bir suretin Tanrı veya bir aziz olduğuna inanacak kadar veya Tanrı'ya böyle

bir inanış içinde tapacak kadar aptal olmasının imkânsız olduğunu düşünebilirler; fakat Kutsal Kitap'ta bunun aksinin doğru olduğu gayet açıkça görülür; altın buzağı yapıldığı zaman kavim demiş ki *(Çıkış* XXXII. 4) *Ey İsrail, bunlar senin tanrılarındır;* ve Laban'ın suretleri de onun tanrıları olarak anılmaktadır *(Tekvin* XXXI. 30). Bugün de, her tür insanla olan tecrübelerimizde görüyoruz ki, kendi boğazlarından ve rahatlarından başka bir şeyi düşünmeyen kişiler, açık ve yeni bir yasa olmadıkça, inançlarına adeta devredilmez bir miras hakkı gibi bağlanarak, inceleme zahmetine girmektense, herhangi bir saçmalığa inanmaya razıdırlar.

Hayallerin resmedilmesi putperestlik değildir; fakat bunların dinsel tapınma için Kötüye kullanımı putperestliktir. Tanrı'nın bahçede yürümesi; Yakub'un merdivenin başında Tanrı'yı görmesi; ve diğer rüyetler ve düşlerden hareketle, melekleri ve ayrıca bizzat Tanrı'yı resmetmenin meşru olduğu söyleniyor. Fakat rüyetler ve düşler, ister doğal ister doğaüstü olsunlar, fantazmalardan ibarettir: ve bunlardan birinin suretini resmeden bir kimse, Tanrı'nın değil kendi fantazmasının bir suretini yapmış olur ki, bu put yapmaktır. Bir hayale göre bir resim çizmenin günah olduğunu söylemiyorum; fakat Tanrı'nın bir temsili olarak çizildiği zaman, ikinci emre aykırıdır ve tapmaktan başka bir amaca yönelik olamaz. Aynı şey, meleklerin ve ölmüşlerin suretleri için de söylenebilir; meğerki dostların veya hatırlanmaya değer insanların anısına yapılmış olsun. Zira bir suretin bu tarzda kullanılması, o surete tapılması değil, varolan değil varolmuş bir kişiye dünyevi bir saygı işaretidir. Fakat, başka bir sebeple değil, ölüyken ve algısızken dualarımızı duyduğuna ve ona gösterdiğimiz saygıdan memnun olduğuna inandığımızdan, bir aziz için yaptığımız surete bu şekilde saygı gösterdiğimizde, ona beşeri kudretten daha fazlasını atfetmiş oluruz ki bu putperestliktir.

Ne Musa'nın yasasında ne de İncil'de, insanların kendilerine yaptıkları suretlere veya diğer temsillere tapılması için; veya gökteki veya yerdeki veya yerin altındaki herhangi bir yaratığın suretine tapılması için hiçbir müsaade olmadığına göre: ve Tanrı'nın yaşayan temsilcileri olan Hıristiyan krallara, uyrukları tarafından, onun kudretine ilişkin olarak ölümlü insan doğasının muktedir olduğundan daha büyük bir saygı ifade eden herhangi bir hareketle tapılmaması gerektiğine göre; şimdi geçerli olan dinsel tapınmanın, Kilise'ye, Kutsal Kitab'ın yanlış anlaşılması sonucunda girdiği düşünülemez. Dolayısıyla geriye şu kalıyor ki, bu tarz tapınma,

suretlere tapan paganların ihtidasında onları yok etmemekle Kilise'de kalmıştır.

Putperestlik Kilise'de nasıl kaldı. Bunun nedeni, daha önce cinler için yapmış oldukları putperestlikten ihtida eyledikleri halde, paganların, Mesih'e, Bakire Meryem'e, Havariler'e ve ilk Kilise'nin diğer çobanlarına saygı gösterme bahanesi altında, bu suretleri evlerinde bulundurmalarına izin verilmesiydi; daha önce muhtemelen Venüs veya Cupid sureti diye anılan bir şeyi Bakire Meryem'in veya onun oğlu Kurtarıcımız'ın sureti; ve aynı şekilde Jüpiter'in suretini bir Barnabas sureti ve Merkür'ünkini de bir Paulus sureti, vs. haline getirmek için onlara yeni isimler vermek yetiyordu, Çobanların arasına tedricen sızan dünyevi hırs, onları, bu yeni Hıristiyanları memnun etme gayretine ve kendi ölümlerinden sonra da elde edebilmeyi umdukları bu türden bir saygıdan hoşlanmaya sürükledikçe: Mesih ve onun havarilerinin suretlerine tapınılması giderek daha putperest bir hal aldı; yalnız şu var ki, Constantinus zamanından biraz sonra, bazı imparatorlar, piskoposlar ve genel konsiller bunun gayri meşruluğunu farkedip direndiler; fakat çok geç veya çok zayıf bir şekilde.

Azizleştirme. Azizleştirme bir başka paganlık kalıntısıdır: ne Kutsal Kitab'ın bir yanlış anlaşılması, ne de Roma Kilisesi'nin yeni bir icadıdır, fakat Roma devIetinin kendisi kadar eski bir âdettir. Roma'da ilk defa azizleştirilen kişi Romulus[195] idi. Senato önünde konuşan Julius Proculus'un[196] anlatısına göre, onunla ölümünden sonra konuşmuş ve Romulus, ona, cennette yaşadığı ve orada kendisine *Quirinus*[197] denildiği ve Romalıların yeni devletine cömert olacağı yolunda güvence vermiş: bunun üzerine de senato onun kutsallığı için *resmi onay* verdi. Julius Cæssar ve ondan sonraki imparatorlar da aynı *onayı* almışlar; yani, aziz olarak ilan edilmişlerdir; bu onay günümüzde AZIZLEŞTIRME olarak tanımlanır ve paganların *Αποθέωσις* [*Apotheosis:* Tanrılaştırma -Çev.] dedikleri şeyin aynısıdır.

Pontifex kavramı. Yine Romalı paganlardandır ki Papalar PONTIFEX MAXIMUM[198] adını ve gücünü almışlardır. Eski Roma devletinde, senatonun ve halkın altında, dinleriyle ilgili bütün ayinleri ve düşünceleri düzenlemekteki en yüksek otoriteye sahip olan kişi bu adla anılırdı: ve Augustus Cǣssar, devleti bir monarşiye çevirdiğinde, kendi üzerine, bu

makamla birlikte halk yargıcı unvanını aldı, yani, hem devlet hem din alanında en yüksek iktidarı ele geçirdi; ve onu izleyen imparatorlar da aynı iktidara sahip oldular. Fakat, Hıristiyan dinine geçmiş ve müsaade etmiş ilk imparator olan Constantinus için, dinin, kendi otoritesi altında Roma Piskoposu tarafından düzenlenmesi kendi itikadına uygun idi: yalnız Roma Piskoposları Pontifex adını hemen almışlar gibi görünmüyor; daha doğrusu, sonraki piskoposlar, Roma eyaletlerinin piskoposları üzerinde icra ettikleri iktidarı desteklemek için, bu unvanı kendiliklerinden aldılar. Çünkü, onlara diğer piskoposlar üzerinde böyle bir otorite vermiş olan şey, Aziz Petrus'un herhangi bir ayrıcalığı değil, imparatorların desteklemeye hep istekli oldukları Roma şehrinin ayrıcalığı idi; bu durum şuradan açıkça görülmektedir ki, Konsantinopol piskoposu, imparator bu şehri imparatorluğun merkezi yaptığında, Roma piskoposuna eşit olduğunu iddia etti; ancak sonunda, çatışmasız olmasa da, Papa üstün geldi ve *Pontifex Maximus* oldu; fakat sadece imparatorun izniyle; ve imparatorluğun sınırları içinde; fakat imparator Roma'da iktidarını kaybettikten sonra, bu sınırlar içinde bile her yerde değil; bu iktidarı ondan almış olan bizzat Papa olsa da. Bu arada şu gözlemi yapabiliriz; Papa'nın diğer piskoposlar üzerindeki hâkimiyeti, sadece kendisinin cismani egemen olduğu topraklarla sınırlıdır, ve egemen cismani iktidara sahip olan imparatorun, Papa'yı, Hıristiyan uyruklarının kendi altındaki baş çobanı olarak seçmiş olduğu durumlarda geçerlidir.

Suretler alayı. Suretlerin *alay* halinde gezdirilmesi, Grek ve Roma dininin bir başka kalıntısıdır. Çünkü Grekler ve Romalılar da, *thensa*[199] ve *vehiculum Deorum*[200] denilen ve özel olarak o amaç için tahsis edilmiş bir tür arabanın içinde putlarını oradan oraya taşırlardı; ve suret, *ferculum*[201] dedikleri bir çerçeve veya sandık içine yerleştirilirdi: *pompa* dedikleri şey ise, şimdi *alay* denilenin aynısıdır. Buna göre, senato tarafından Julius Cæsar'a verilen tanrısal onurlar arasında, Sirk oyunlarındaki tören veya alayda, ona, *thensam et ferculum,* kutsal bir araba ve bir sandık verilmesi de vardı; bu, bir tanrı gibi gezdirilmekten farksız idi: tıpkı günümüzde İsviçrelilerin bir gölgelik altında Papaları taşımaları gibi.

Mumlar ve meşaleler yakılması. Hem Grekler hem de Romalılar arasında, tanrıların suretleri önünde meşaleler ve mumlar yakılması da bu alayların bir parçasıydı. Çünkü daha sonraları Roma imparatorlarına da aynı

şey yapıldı; *Caligula*[202] hakkında şunu okuyoruz ki, tahta geçtiğinde, bir yığın insanın arasında, yollar sunaklar ile ve kurbanlık hayvanlar ve yanan *meşaleler* ile dolu olarak, Misenum'dan Roma'ya kadar taşınmış: ve yine, Caracalla'nın[203] İskenderiye'de buhurların yakılmasıyla ve çiçeklerin ve *δαδουχίαις* [*dadoukhiais* -Çev.], yani, meşalelerin taşınmasıyla karşılandığını okuyoruz; çünkü *δαδοῦχοι* [*dadoukhoi* -Çev.] Grekler arasında, tanrılarının alay halinde gezdirilmesi sırasında yakılan meşaleleri taşıyan kişilere denirdi. Zaman içinde, dindar fakat cahil insanlar, piskoposlarına, sık sık benzer mum törenleriyle ve Kurtarıcımız'ın suretleriyle şeref verdiler, azizlere ise daima kilisenin içinde. İşte mumların kullanımı böyle başladı; ve eski Konsillerden bazıları tarafından da tasdik edildi.

Paganların da kendi *aqua lustralis*, yani, *kutsal suları* vardı. Roma Kilisesi, onları, *kutsal günlerinde* de taklit eder. Onların kendi *bacchanalia*[204] törenleri vardı; bizim ise, onlara karşılık gelen, *wakes*[205] törenlerimiz var: onların *saturnalia*[206] törenleri vardı, bizim de karnaval törenlerimiz ve Arife Salısı[207] serbestliğimiz var: onların *Priapus*[208] alayı vardı, bizim de *Mayıs direklerimiz*[209] var; ve dans etmek bir tür tapınmadır: onların *Ambarvalia*[210] denilen alayları vardı, bizim de *Yalvarma Haftasında*[211] tarlalardaki alaylarımız var. Bunların, paganların ilk ihtidası zamanından Kilise'de kalmış ayinlerin tümü olduğunu da söylemiyorum; bunlar şu anda hatırlayabildiklerimden ibarettir; ve insan, Greklerin ve Romalıların dinsel ayinleri hakkında tarihlerde yazılanları iyice okuyacak olursa, eminim ki, Roma Kilisesi'nin âlimlerinin, ya ihmal ya da ihtiras yüzünden, Hıristiyanlığın yeni şarabıyla doldurmuş oldukları bu eski pagan şişelerinden daha pek çoğunu bulabilir. Fakat bu yeni şarap, o eski şişeleri, çok geçmeden kırmaktan geri kalmayacaktır.

Bölüm 46
Beyhude Felsefe ve Saçma Geleneklerden Gelen Karanlık Üzerine

Felsefe nedir. FELSEFE ile anlaşılan, *madde ve beşeri güç müsaade ettiği ölçüde, beşeri hayatın gerektirdiği sonuçları elde edebilmek amacıyla, herhangi bir şeyin oluşum biçiminden özelliklerine veya özelliklerinden muhtemel bir oluşum biçimine doğru akıl yürütme yoluyla edinilen bilgidir.* Böylece geometrici, biçimlerin yapısından, onların pek çok özelliğini; ve bu özelliklerden hareketle, akıl yürütme yoluyla, onları oluşturmanın yeni yollarını bulur; arazi ve suyu ölçebilmek ve sayısız başka amaçlar için. Astronomi bilgini ise, göklerin çeşitli kısımlarında, güneşin ve yıldızların doğuşu, batışı ve hareketinden, günün ve gecenin ve değişik mevsimlerin nedenlerini bulur; bununla zamanın hesabını tutar; diğer bilimlerde de durum böyledir.

Sağduyu felsefenin bir parçası değildir. Bu tanımdan görülüyor ki içinde sağduyunun yer aldığı tecrübe denilen o asli bilgi felsefenin bir parçası sayılmamak gerekir: çünkü bu, akıl yürütme yoluyla elde edilmeyip, hem vahşi hayvanlarda hem de insanda bulunur; ve geçmiş olay dizilerinin bir anısından ibarettir, öyle ki burada sonucu etkileyen en küçük bir durumun ihmal edilmesi bile, en sağduyulu kişinin beklentisini boşa çıkarır: oysa doğru bir biçimde akıl yürütmekten, genel, ebedi ve değişmez gerçek dışında bir şey çıkmaz.

Yanlış doktrinler felsefenin bir parçası değildir: Yanlış çıkarsamalara da felsefe adını vermemeliyiz: çünkü anladığı kelimelerle doğru akıl yürüten bir kişi, asla yanlış bir sonuca varmaz:

Doğaüstü ilham da felsefe değildir: Bir insanın doğaüstü ilham yoluyla bildiği bir şeye de bu ad verilemez; çünkü doğaüstü ilham akıl yürütme yoluyla edinilmez:

Yazarlara güvenerek kabul edilen bilgiler de felsefe sayılmaz. Kitapların otoritesinden hareketle akıl yürütme yoluyla edinilen bilgilere de bu ad verilemez; çünkü bu tür bilgiler, nedenden sonuca veya sonuçtan nedene hareketle akıl yürüterek edinilmez; ve bilgi değil inançtır.

Felsefenin başlangıcı ve gelişimi. Akıl yürütme melekesi konuşmaya bağlı olduğu için, neredeyse dilin kendisi kadar eski olan akıl yürütmeyle bulunmuş bazı genel doğrular olmadıkça konuşma mümkün olamazdı.

Amerika'nın vahşileri, bazı iyi ahlaki değerlerden yoksun değildir; çok büyük olmayan sayıları toplamak ve bölmek için biraz aritmetik de bilirler: fakat bundan dolayı büyük filozof sayılmazlar. Çünkü nasıl ki insanlar onların faydasını bilmezden veya beslenmek için onları kullanmazdan önce veya onları tarlalar ve bağlarda yetiştirmezden önce, ve meşe palamutları ile beslenip su içtikleri dönemde, kırlarda ve ormanlarda dağılmış halde ve küçük miktarda tahıl ve üzüm bitkileri vardıysa: aynı şekilde, insan aklının doğal bitkileri olarak, başlangıçtan beri çeşitli doğru, genel ve yararlı düşünceler olmuştur. Fakat bunlar başta sayıca azdı; insanlar kaba tecrübeye göre yaşardı; metod yoktu; yani, yanılgı ve faraziyenin yabani otları ve adi bitkilerinden başka, bilginin ekilmesi ve biçilmesi yoktu. Bunun nedeni, geçimlerini kazanmak ve kendilerini düşmanlarına karşı korumaktan geriye boş zaman kalmaması olduğu için, büyük devletlerin kuruluşuna kadar durumun başka türlü olması imkânsızdı. *Boş zaman* felsefenin anasıdır; *Devlet* ise, barışın ve boş zamanın. Büyük ve gelişen *şehirlerin* ilk ortaya çıktığı yerlerde, *felsefe* çalışması da ilk ortaya çıktı. Hindistan'daki *Gimnosofistler*[212], İran'daki *Mecusiler*[213], Kaideli ve Mısırlı *Rahipler*, en eski filozoflar olarak kabul edilir; ve bu ülkeler de en eski krallıklar. *Felsefe* Greklerde doğmadığı gibi; Lucca veya Cenevre'den daha büyük olmayan *devletleri*, birbirlerinden aynı ölçüde korktukları zamanlar dışında, asla *barış* görmemiş ve yekdiğerinden başka bir şeyi gözlemek için *boş zamana* sahip olmamış olan batının diğer halklarında da doğmamıştır. Zamanla, savaşlar, bu küçük Grek şehirlerini daha az sayıda ve daha güçlü şehirler halinde birleştirdiği vakit; Grek ülkesinin çeşitli kısımlarından *yedi adam*, *bilge* şöhretini kazanmaya başlanmış; bunlardan bazıları ahlaki ve siyasi hükümleriyle, bazıları ise Kaideliler ve Mısırlılar'ın bilimleriyle, yani *astronomi* ve *geometri* ile ün salmışlardır. Fakat henüz *felsefe okulları* sözkonusu değildir.

Atinalılar arasındaki felsefe okulları. Atinalılar, Pers ordularını mağlup ederek, Ege Denizi'ndeki bütün adaların ve şehirlerin ve Asya ile Avrupa'nın hâkimiyetini ele geçirdikten ve zenginleştikten sonra; ne yurt içinde ne yurt dışında bir meşgalesi olmayan kişiler, (Aziz Luka'nın söylediği gibi (*Resullerin İşleri* XVII. 21) *haberler anlatmak ve dinlemek* veya şehrin gençlerine *felsefe* hakkında konuşmaktan başka bir işle pek meşgul olmadılar. Her usta bu amaçla bir yer aldı kendine. Platon, bir

Academus'tan, Academia denilen belirli umumi yürüyüş yerlerinde: Aristoteles, *Lyceum* denilen Pan tapınağının yürüyüş yolunda: diğerleri *Stoa'*da, veya tacirlerin mallarının karaya çıkarıldığı kapalı avluda: diğerleri ise başka yerlerde, buralarda boş zamanlarını düşüncelerini öğretmek ve tartışmakla geçirirlerdi: ve bazıları da, şehrin gençlerinin toplaştığı herhangi bir yerde. Karneades[214] de, Roma'da büyükelçi iken böyle yapmıştı: işte Cato[215] bu yüzden, onu, kendilerince hoş şeylerden bahsederken dinlemeyi çok seven gençlerin terbiyesinin bozulacağı korkusuyla, senatoya onun derhal geri gönderilmesini tavsiye etti.

İşte bundandır ki, onların fikirlerini anlattıkları ve tartıştıkları yerlere, kendi dillerinde *boş zaman* demek olan *schola;* ve tartışmalarına da, *zaman geçirmek* anlamına gelen *diatribae* denilirdi. Ayrıca bu filozoflar kendi hiziplerinin adlarına da sahiptiler, bazıları bu Okullarından: zira Platon'un düşüncesini izleyenlere *Akademikler* denilirdi; Aristoteles'in izleyicilerine, ders verdiği yürüyüş yolundan, *Peripatetikler;* ve Zenon'un ders verdiklerine, *Stoa'*dan, *Stoikler;* sanki *Moor-fields'*dan, *Paul's Church'ten* ve *Exchange'*den insanları, gevezelik etmek ve vakit öldürmek için bu yerlerde sık sık toplaştıkları için ayırt edebilirmişiz gibi.

Yine de, insanlar bu âdeti öylesine benimsediler ki, zamanla bütün Avrupa'ya ve Afrika'nın büyük kısmına yayıldı; hemen her devlette, konuşmalar ve tartışmalar için binalar yapıldı ve muhafaza edildi.

Yahudilerin okulları. Eskiden, Kurtarıcımız zamanından hem önce hem de sonra, Yahudiler arasında da okullar vardı; fakat bunlar kendi yasalarının okullarıydı. Çünkü, bunlara *sinagoglar,* yani, cemaatler denilse de; her Şabat gününde yasa okunduğu, açıklandığı ve tartışıldığı için, bunlar kamusal okullardan nitelikçe değil sadece ad olarak farklıydılar; ve sadece Yeruşalim'de değil Yahudilerin yaşadığı bütün pagan şehirlerinde de bulunurlardı. Şam'da, Paulus'un kınamak için girdiği böyle bir okul vardı. Antakya'da, İkonion'da[216] ve Selanik'te ise, tartışmak için girdiği başka okullar vardı: *Azat Edilmiş Köleler, Kireneliler, İskenderiyeliler, Kilikyalılar* ve Asyalılar sinagogu işte böyleydi; yani, *Azat Edilmiş Kölelerin* ve Yeruşalim'de yabancı olan *Yahudiler'*in sinagogu; ve Aziz Stefanus ile tartışanlar *(Resullerin İşleri* VI.9) bu okuldandı.

Greklerin okulları faydasızdır. Fakat bu okulların faydası ne olmuştur? Günümüzde hangi bilim, onların yazılarını ve tartışmalarını

okuyarak yapılmaktadır? Bütün doğa bilimlerinin anası olan geometriyi okullara borçlu değiliz. Greklerin en iyi filozofu olan Platon, bir ölçüde geometrici olmayan bütün kişilerin okuluna girmesini yasaklamıştı. İnsanlığın büyük yararına olacak şekilde bu bilimle uğraşan pek çok insan vardı: fakat bunların okulları olduğundan bahsedilmez; herhangi bir geometriciler hizbi de yoktu; ayrıca geometriciler filozof adıyla anılmazlardı. Bu okulların doğal felsefesi, bilimden ziyade bir düş idi ve anlamsız bir dille ifade edilirdi; ilk önce geometri alanında büyük bilgi edinmiş olmaksızın felsefe öğretmek isteyenler bu dilden kaçınamazlar. Doğa hareket yoluyla işlediği için, bunun yolları ve dereceleri, çizgilerin ve şekillerin orantıları ve özellikleri bilinmeden bilinemez. Onların ahlak felsefesi ise, kendi duygularının anlatımından başka bir şey değildir. Çünkü cismani hükümetsiz davranış kuralı, doğa yasasıdır; ve bunun içinde, neyin *dürüst* ve *dürüst değil,* neyin *adil* ve *adil değil,* ve genelde neyin *iyi* ve *kötü* olduğunu belirleyen cismani hukuk yer alır. Oysa onlar *iyi* ve *kötü* hakkındaki kuralları, kendi *hoşlanmalarına* ve *hoşlanmamalarına* göre, zevklerin bu kadar çeşitlilik gösterdiği bir durumda, genel olarak üzerinde birleşilmemiş yollardan yaparlar; üzerinde birleşilen tek şey şudur ki, herkes, devletin zayıflamasına yol açacak bir şekilde, cüret ettiği ölçüde, kendi gözünde iyi görünen şeyi yapar. Onların *mantığı* ise, ki mantık muhakeme yöntemi olmak gerekir, insanları şaşırtmaya yönelik kelime oyunları ve icatlardan ibarettir. Sonuç olarak, saçma hiçbir şey yoktur ki eski filozoflardan biri, Cicero'nun dediği gibi (ki o da onlardan biriydi), savunmuş olmasın. İnanıyorum ki, doğa felsefesi alanında *Aristoteles'in Metafiziği* denilen şeyden daha saçma bir şey söylenmiş olsun; veya onun *Politika* adlı eserinde söylediği şeylerin çoğunluğu kadar yönetime zararlı bir şey olsun; veya onun *Ethika* adlı eseri kadar cahilce bir şey.

Yahudilerin okulları da yararsızdır. Yahudilerin okulu, başlangıçta, Musa yasasının bir okuluydu; Musa *(Tesniye* XXXI. 10) her yedinci yılın sonunda, Haymeler Bayramı'nda, dinleyip öğrensinler diye yasanın bütün kavme okunmasını emretmişti. Dolayısıyla, tutsaklıktan sonra yürürlükte olan yasanın her Şabat gününde okunmasının tek amacı, uymakla yükümlü oldukları Emirler'i kavme tanıtmak ve onlara peygamberlerin yazılarını açıklamak olmalıydı. Fakat, Kurtarıcımız'ın onları defalarca kınamasından bellidir ki, yasanın metnini yanlış yorumları ve beyhude gelenekleriyle ifsat etmişler; ve peygamberleri o kadar az anlamışlardır ki peygamberlerin

haber verdiği Mesih'in ne kendisini ne de yaptığı işleri kabul etmemişlerdir. Böylece, sinagoglarındaki konuşmalar ve tartışmalarla, yasalarının öğretisini, Tanrı'nın ve ruhların anlaşılmaz doğası hakkında acayip bir felsefeye çevirmişler; bu felsefeyi ise, Greklerin beyhude felsefe ve teolojisini, Kutsal Kitab'ın nisbeten belirsiz ve kendi amaçları yönünde en kolay şekilde çekilebilecek olan yerlerinden ve atalarının beyhude geleneklerinden esinlenen kendi hayalleriyle karıştırmak suretiyle teşkil etmişlerdir.

Üniversite nedir. Günümüzde bir *Üniversite* denilen şey, aynı kasaba veya şehirdeki kamusal okulların tek bir yönetim altında birleşmesidir. Üniversitede, başlıca okullar üç meslek için, yani, Roma dini, Roma hukuku ve tıp sanatı için ayrılırdı. Felsefe ise, Roma dininin bir kolundan ibaret olmuştur: ve orada da sadece Aristoteles'in otoritesi geçerli olduğundan, bu branş tam olarak felsefe değildir, (çünkü felsefenin doğası yazarlara bağlı değildir), *Aristotelite'*dir. Geometriye gelince, yakın zamanlara kadar onun hiç yeri yoktu; çünkü o, katı gerçekten başka hiçbir şeye tabi değildir. Eğer bir kimse, yaratıcılık ve hüneri sayesinde, geometride bir mükemmeliyet derecesine ulaşmış ise, genellikle, bir büyücü olduğu ve yaptığı işin de şeytanca olduğu düşünülürdü.

Aristoteles metafiziğinden dine girmiş hatalar. Kısmen Aristoteles'ten kısmen anlayış körlüğünden, Üniversiteler'e ve oradan da Kilise'ye girmiş olan beyhude felsefenin münferit akidelerine gelince; ilk olarak onların ilkelerini ele alacağım. Bütün diğer felsefenin üzerine dayanması gereken ve, esas olarak, en evrensel adlar veya kavramların anlamlarının doğru bir şekilde sınırlandırılmasından oluşan belirli bir *philosophia prima* vardır; bu sınırlamalar muhakemede belirsizlik ve çift anlamlılıktan kaçınmaya yararlar ve genellikle tanımlar olarak adlandırılırlar: varlık, zaman, mekân, madde, biçim, öz, özne, cisim, olgu, güç, eylem, sonlu, sonsuz, nicelik, nitelik, hareket, duygu, ve varlıkların doğası ve oluşumu hakkında bir insanın düşüncelerinin açıklanması için gerekli bütün diğer kavramların tanımları işte böyledir. Bunların ve benzer terimlerin açıklanması, yani, anlamlarının ortaya konulmasına, Okullar'da, genellikle *metafizik* denir; Aristoteles felsefesinin bu adla anılan bir kısmı olarak. Fakat bu başka bir anlamda kullanılır; çünkü Aristoteles felsefesinde bu terimin anlamı, *onun doğa felsefesi tarzında yazılmış veya yayımlanmış kitaplar* demektir: Okullar ise, bu kitapları, *doğaüstü felsefe kitapları* olarak kabul ederler: zira

metafizik kelimesi her iki anlama da uygundur. Gerçekten de, orada yazılı şeylerin çoğu anlaşılabilme ihtimalinden o kadar uzak ve doğal akla o kadar aykırıdır ki, ondan anlaşılacak herhangi bir şey olduğunu düşünen bir insan, onun doğaüstü olduğunu düşünüyor olmak gerekir.

Soyut özlerle ilgili yanılgılar. Okullara tanrısallık vermek için Kutsal Kitap ile karıştırılan bu metafizikten, dünyada, *soyut özler ve maddi biçimler* dedikleri, varlıklardan ayrı belirli özler olduğu söyleniyor. Bu jargonun yorumlanması için, burada olağandan biraz daha dikkate ihtiyaç vardır. Bu tür söyleme alışık olmayanlardan, burada alışık olanlara hitap ettiğim için özür dilemeliyim. Dünya, (sadece yeryüzünü değil, *evreni,* yani, varolan bütün şeylerin toplamını kastediyorum), maddidir, yani, varlıktır; ve boyutları, yani, uzunluğu, genişliği ve derinliği vardır: varlığın her parçası da varlıktır ve aynı boyutlara sahiptir; ve dolayısıyla evrenin her parçası da varlıktır, ve varlık olmayan bir şey evrenin parçası değildir: ve evren her şey olduğu için, onun parçası olmayan bir şey bir *hiçtir;* ve dolayısıyla *hiçbir yerde değildir.* Ancak buradan ruhların bir *hiç* olduğu sonucu çıkmaz: çünkü ruhların boyutları vardır ve bu nedenle onlar gerçek *varlıklardır;* günlük konuşmada *varlık* adı, sadece görünebilen veya dokunulabilen, yani somutluğu olan varlıklar için kullanılsa da. Fakat ruhları gayri maddi olarak adlandırırız; bu, daha ziyade bir saygı sıfatı olup Tanrı'nın kendisine atfedilmesi dinen daha uygun olabilir; Tanrı sözkonusu olduğunda, onun anlaşılması imkânsız olan doğasını en iyi hangi sıfatın ifade ettiğini değil; ona saygı gösterme arzumuzun en iyi hangi sıfatla ifade edildiğini düşünürüz.

Şimdi hangi gerekçelerle *soyut özler* veya *maddi biçimler* olduğunu söylediklerini bilmek için, bu kelimelerin tam olarak ne anlama geldiğini düşünmemiz gerekir. Kelimelerin faydası, zihinlerimizin düşünceleri ve kavramlarını kendimiz için kaydetmek ve başkalarına bildirmektir. Bu kelimelerden bazıları, algılanan şeylerin adlarıdır; duyular üzerinde etkisi olan ve muhayyilede bir izlenim bırakan her türden varlıkların adları gibi. Diğerleri, imgelerin kendilerinin; yani, gördüğümüz veya hatırladığımız bütün şeyler hakkında sahip olduğumuz fikirler veya zihinsel imgelerin adlarıdır. Diğerleri ise, adların veya değişik konuşma biçimlerinin adlarıdır: *evrensel, çoğul, tekil,* vs. adların adlarıdır; ve *tanımlama, teyit, red, doğru, yanlış, kıyas, soru, vaat, ahit* belirli konuşma biçimlerinin adlarıdır.

Başka diğerleri ise, bir adın diğer bir ad ile ilişkisini veya aykırılığını göstermeye yarar; bir kimse, *bir insan bir bedendir* dediğinde, *beden* adının *insan* adına zorunlu olarak bağlı olduğunu anlatmak ister; bu bağlılık, iki kelimenin *is* fiiliyle birleştirilmesiyle ifade edilir. Biz *is* fiilini kullanırken, Latinler *est* fiilini, Grekler bütün çekimleriyle *Εστι* [*Esti* -Çev.] fiilini kullanırlar. Dünyanın bütün diğer milletlerinin, kendi dillerinde, buna karşılık gelen bir kelimeye sahip olup olmadıklarını söyleyemem; fakat eminim ki buna ihtiyaçları yoktur. Çünkü iki adın sıra içinde yerleştirilmesi, eğer âdet bu olsa idi, (zira kelimelere güçlerini veren âdettir,) *is* veya *be* veya *are* ve benzeri kelimeler kadar, bu iki adın bağlılığını ifade etmeye yetebilirdi.

Eğer, *est* veya *is* veya *be* fiillerine tekabül eden herhangi bir fiilin olmadığı bir dil olsaydı; onu kullanan insanlar, Greklere ve Latinlere kıyasla, istidlal, sonuç çıkarma, ve diğer türden muhakemeleri yapmaya hiç de daha az muktedir olmazlardı. Fakat o zaman, bu fiilden türetilen *entity* (varlık, birim, şey, vs.), *essence* (öz, esas, asıl, vs.), *essential* (öze ilişkin, asli, vs.), *essentiality* (asliyet, esasiyet, vs.) gibi terimler ve bunlara bağlı olup sık sık kullanılan diğer terimler ne olurdu? Dolayısıyla bunlar şeylerin adları değil; bir adın veya sıfatın bir başka ad veya sıfatla ilişkisini algıladığımızı bildirmekte kullandığımız işaretlerdir: mesela, *bir insan yaşayan bir bedendir (“a man is a living body”)* dediğimizde, *insan* bir şeydir, *yaşayan beden* başka bir şeydir, *is* veya *being* ise üçüncü bir şeydir demek istemeyiz; *insan* ve *yaşayan beden* aynı şeydir demek isteriz; çünkü *eğer o bir insansa, yaşayan bir bedendir* bağıntısı, şu *is* kelimesiyle ifade olunan doğru bir bağıntıdır. Dolayısıyla, başka bir yerde daha geniş olarak gösterdiğim gibi, *bir beden olmak, yürümek, konuşmak, yaşamak, görmek* ve benzeri mastarlar; yine aynı şeyi ifade eden *bedensellik, yürüme, konuşma, yaşama, görme* ve benzerleri, *hiçbir şeyin* adlarıdır.

Fakat bazıları sorabilir, yönetim ve itaat öğretisi için gerekli olandan başka hiçbir şey peşinde olmadığım bu türden bir eserde bütün bu ayrıntıların amacı nedir? Bunun amacı, insanların artık, Aristoteles’in boş felsefesi üzerine bina edilmiş bu *ayrılmış özler* doktriniyle, boş adlarla, tıpkı bir yelek, bir şapka ve yamuk bir sopayla kuşların korkutulup ekinden kaçırtılması gibi, onları ülkelerinin yasalarına uymaktan korkutmak isteyecek olanlar tarafından istismar edilmeye katlanmamalarını sağlamaktır.

Çünkü bu temeldedir ki bir insan öldüğü ve gömüldüğü vakit onun ruhunun, yani canının, bedeninden ayrılmış gezebildiğini ve geceleyin mezarlar arasında görüldüğünü söylüyorlar. Yine aynı temeldedir ki bir parça ekmeğin biçiminin, renginin ve tadının, ekmeğin varolmadığı yerde bir varoluşa sahip olduğunu söylüyorlar. Yine aynı temeldedir ki iman, bilgelik, ve diğer erdemlerin, sanki erdemli kişiler ve onların erdemleri birbirinden ayrı olabilirmiş gibi, bazen bir insanın içine *döküldüğünü,* bazen de Gök'ten onun içine *üflendiğini;* ve uyrukların kendi egemen iktidarlarına bağlılığını azaltmaya yarayan daha pek çok şeyler söylüyorlar. Çünkü, kendi içine itaat dökülmesini veya üflenmesini bekleyen bir kimse yasalara uymaya gayret eder mi? veya kim, kendi egemeni yerine, hatta Tanrı'nın kendisi yerine, Tanrı'yı yapabilen bir rahibe itaat etmez? Veya ruhlardan korkan kim, ruhları ondan kaçırtan kutsal suyu yapabilenlere büyük saygı göstermez? Bu kadarı, Aristoteles'in *bütünleri* ve *özlerinden* Kilise'ye girmiş yanılgıların bir örneği olarak yeterli olsun. Belki de Aristoteles bunun hatalı bir felsefe olduğunu biliyordu; fakat, Sokrates'in sonundan korkarak, bu felsefeyi o zamanki dine uygun ve destekleyici bir şey olarak yazdı.

Bu *ayrılmış özler* yanılgısına bir kez düşünce, kaçınılmaz olarak, onu izleyen başka pek çok saçmalığa düşülmektedir. Çünkü, bu biçimleri gerçek kabul ettiklerinden, onlara *bir mekân* atfetmek zorunda kalmaktadırlar. Fakat bunların, her tür niceliksel boyuttan yoksun gayri maddi şeyler olduklarına inandıkları ve mekânın boyut olduğu ve sadece maddi şeylerle doldurulabileceği herkesçe bilindiği için; inançlarını şöyle bir ayrımla ayakta tutmaya sürüklenmektedirler; bu biçimler, gerçekten de, *çevrilmiş ("circumscriptive")* bir yerde değil, fakat *belirli ("definitive")* bir yerdedirler; salt kelimelerden ibaret olan ve burada anlamsız olan bu terimler, anlamsızlıkları gizlenebilsin diye, sadece Latince'de geçerler. Zira bir şeyin çevrilmesi, onun yerinin belirlenmesi veya tanımlanmasından başka bir şey değildir; ve böylece bu ayrımdaki her iki kelime de aynı şeydir. Ve özellikle, bir insanın, onun ruhu dedikleri özünün, tümüyle, onun küçük parmağında ve ne kadar küçük olursa olsun bedeninin diğer her parçasında olduğunu iddia ederler; fakat bütün bedende, bu parçaların herhangi birinde olduğundan daha fazla ruh olmadığını söylerler. Acaba böyle saçmalıklarla Tanrı'ya hizmet edildiğini düşünecek kimse var mıdır?

Ancak, bedenden ayrılmış gayri maddi bir ruhun varlığına inanmak isteyenlere göre, bütün bunlara inanılması gereklidir.

Gayri maddi bir cismin nasıl olup da acı çekebileceği ve Cehennem veya Araf ateşinde işkence görebileceğini izah etmeye geldiğinde, ateşin ruhları nasıl yaktığının bilinemeyeceğinden başka bir cevapları yoktur. Yine, hareket mekân değişimi olduğuna ve gayri maddi cisimler mekân sahibi olamayacaklarına göre, bir ruhun nasıl olup da bedensiz olarak Cennete, Cehenneme veya Arafa gidebilmesini; ve insanların hayaletlerinin, ve (kendim ilave edeyim) içinde göründükleri giysilerinin, geceleyin kiliselerde, mezarlıklarda ve diğer defin yerlerinde yürüyebilmelerini mümkün göstermekte çok zorlanmaktadırlar. Buna ne cevap verebileceklerini bilmiyorum; meğerki, *çevrilmiş* değil *belirli* yerlerde Veya *maddeten* değil *manen* yürüdüklerini söylesinler: zira bu fevkalade ayrımlar herhangi bir zorluğa eşit olarak uygulanabilir.

Nunc-stans[217] *Sonsuzluğun* anlamı olarak, zamanın hiç durmadan akışını kabul etmek istemezler; çünkü o takdirde Tanrı'nın iradesinin ve olacak şeyleri önceden belirlemesinin, sonuçtan önce gelen etkin sebep olarak veya fiilden önce gelen fail olarak, bu şeyleri önceden bilişinin önünde olmamasını veya Tanrı'nın anlaşılamaz doğası hakkındaki çok sayıda diğer cüretkâr fikirlerini açıklayamazlardı. Tersine, sonsuzluğun, Okullar'ın dediği gibi bir *nunc-stans*, şimdiki zamanın hareketsiz duruşu olduğunu iddia ederler ki; ne onlar ne de başka biri, sonsuz bir mekân büyüklüğü için bir *hic-stans*[218] kavramını anladıklarından daha fazla anlamazlar bunu.

Çok sayıda yerde tek varlık, ve tek bir yerde çok sayıda varlık, insanlar bir varlığı, düşüncelerinde, onun parçalarını numaralayarak ve, bu parçaları numaralarken, onun doldurduğu mekânın parçalarını da numaralayarak bölerlerken; bu parçaların çok sayıdaki mekânlarını da yine parçalara bölerek oluşturabiliriz; böylece bu parçalar, herhangi bir kimsenin zihninde, mekânların sayısından daha fazla veya daha az sayıda parça olarak tasavvur edilemezler: ancak onlar bizi inandırmak isterler ki, Tanrı'nın kadir-i mutlak gücü sayesinde, bir varlık aynı anda pek çok mekânda olabilir; ve pek çok varlık da aynı anda tek bir mekânda olabilir: sanki, varolan bir şeyin varolmadığını veya varolmuş bir şeyin varolmamış olduğunu söylemek, İlahi Kudret'in tanınmasıymış gibi. Bunlar, Tanrı'nın

anlaşılamaz doğasına hayran olmak yerine, felsefi tarzda tartışmalarından dolayı içine düştükleri tutarsızlıkların küçük bir bölümüdür; bu vasıflar, onun ne olduğunu ifade edemez; sadece, düşünebildiğimiz en güzel sıfatlarla ona saygı gösterme arzumuzu ifade etmelidirler. Fakat, bu saygı vasıflarından hareketle onun doğası hakkında akıl yürütmeye kalkışanlar, ilk girişimde yollarını kaybederek, sonsuz ve sayısız tutarsızlıklardan birine ve diğerine düşüp dururlar; tıpkı, saray törenlerini bilmeyen bir kimsenin, kendileriyle konuşmaya alışık olduğu kişilerden daha büyük bir kişinin huzuruna çıktığında, girişte tökezlemesi ve, düşmemek için, harmaniyesini yere bırakması; onu yerden almaya çalışırken, şapkasını düşürmesi; ve bir gaf diğer bir gaf üstüne, şaşkınlığını ve kaba sabalığını keşfetmesi gibi.

Doğa felsefesindeki saçmalıklar, çekim ağırlığın nedenidir gibi. Fizik, yani, doğal olayların tali ve ikincil nedenlerinin bilgisine gelince; bu konuda boş laflardan başka bir şey söylemezler. Bazı cisimlerin niçin doğal olarak yere doğru düştüklerini, bazı cisimlerin ise niçin doğal olarak yerden uzaklaştıklarını bilmek isterseniz; Okullar, Aristo'ya dayanarak size diyeceklerdir ki yere doğru düşen cisimler *ağırdır,* ve bu ağırlık, onların aşağıya inmelerinin nedenidir. Fakat *ağırlık* ile ne kastettiklerini sorarsanız, onu, yerin merkezine gidiş çabası olarak tarif edeceklerdir. Böylece cisimlerin aşağıya inmelerinin nedeni, aşağıda olmak çabasıdır ki: cisimlerin aşağıya indikleri için aşağıya indiklerini, yukarıya çıktıkları için yukarıya çıktıklarını söylemekle aynı şeydir. Veya yerin merkezinin ağır şeyler için dinlenme ve korunma yeri olduğunu ve bu nedenle orada olmaya çalıştıklarını söyleyeceklerdir: sanki taşlar ve metaller, bir insan gibi, arzu sahibi olabilirler ve bulunmak istedikleri yeri fark edebilirler; veya dinlenmeyi severlermiş gibi; veya bir cam parçası, sokağa düşmektense, pencerede daha az emniyette olurmuş gibi.

Zaten oluşmuş bir cisme nicelik konulması. Aynı cismin, ona eklenti yapmaksızın, niçin bazen daha büyük göründüğünü sorarsak; derler ki, daha küçük göründüğünde, *yoğunlaşmıştır;* daha büyük göründüğünde ise, *seyrekleşmiş.* Fakat bu *yoğunlaşmış* ve *seyrekleşmiş* nedir ki? Aynı maddede, öncekinden daha az nicelik olduğunda yoğunlaşmıştır; daha fazla nicelik olduğunda ise, seyrekleşmiştir. Sanki belirli bir niceliği olmayan madde olabilirmiş gibi; oysa nicelik, maddenin belirlenmesinden başka bir şey değildir; böylece, bir maddenin, diğer bir maddeye göre, şu kadar daha büyük veya daha küçük olduğunu söyleriz. Veya sanki bir madde hiçbir

nicelik olmadan oluşur ve daha sonra, maddenin şu kadar veya bu kadar yoğun olması gerektiğine karar verilerek, onun içine şu kadar veya bu kadar nicelik konulurmuş gibi.

Ruhların akıtılması. İnsan ruhunun nedeni olarak, *creatur infundendo* ve *creando infunditur;* yani, *içine akıtılarak yaratılmış* ve *yaratılışla içine akıtılmış* derler.

Görüntü çeşitliliği. Algının nedeni olarak, *türlerin;* yani, nesnelerin *görünüşleri* veya *görüntülerinin* çeşitliliğini belirtirler; göze yönelik olduklarında, *görme;* kulağa, *işitme;* damağa, *tad;* burna, *koku alma;* ve bedenin diğer kısımlarına yönelik olduklarında ise, *dokunma.*

İstemenin nedeni, irade. Herhangi bir eylemi yapma iradesinin, ki *volitio* denilir, nedeni olarak, *voluntas* denilen, insanların bazen bir şeyi, bazen başka bir şeyi istemek için sahip oldukları meleke, yani, genel olarak yetenek gösterilir; böylece *yapabilme gücü, eylemin* nedeni kılınır. Sanki insanların iyi ve kötü eylemlerinin nedeni, insanların bu eylemleri yapabilme gücüne bağlanabilirmiş gibi.

Bilgisizlik bir gizli neden. Pek çok durumlarda da, doğal olayların nedeni yerine, kendi bilgisizliklerini koyarlar; fakat başka kelimeler içinde saklanmış olarak: mesela, talih, tesadüfi şeylerin; yani, sebebini bilmedikleri şeylerin nedenidir derler: ve pek çok sonucu, *gizli niteliklere;* yani, bilmedikleri ve kimsenin de bilmediğini sandıkları niteliklere, ve ne onları yaratan faili ne de onların yaratılma biçimini ifade eden *sempati, antipati, antiperistasis*[219] *özel nitelikler,* ve diğer benzer terimlere bağlarlar.

Eğer bu *metafizik* ve *bu fizik, boş felsefe* değilse, asla herhangi bir boş felsefe olmamıştır; ve Aziz Paulus’un bizi ondan sakınmamız için uyarmasına gerek yoktur.

Biri şeyleri tutarsız yapar, diğeri de tutarsızlığı yapar. Ahlak ve devlet felsefelerine gelince, burada da aynı türden veya daha büyük saçmalıklar vardır. Eğer bir kimse adil olmayan bir iş, yani, yasaya aykırı bir iş yaparsa, derler ki yasanın ilk nedeni ve ayrıca bunun ve diğer tüm işlerin nedeni Tanrı’dır; fakat yapılan işin yasaya uymayışı demek olan adaletsizliğin nedeni değildir. Bu, boş felsefedir. Yoksa, bir kimsenin hem bir düz çizgi hem de bir yamuk çizgi yaptığı ve başka birinin de bunların tutarsızlığını yaptığı söylenebilirdi. Anlaşılamaz olanı anlama iddiasıyla, kaziyelerini bilmeden sonuçlara varan bütün insanların; ve saygı vasıflarını

doğaya ilişkin vasıflar haline getirmenin felsefesi işte böyledir; bu ayrım, özgür irade fikrini, yani, Tanrı'nın iradesine tabi olmayan bir beşeri irade fikrini savunmak için yapılmıştır.

Kişisel keyif, kamusal iyilik kuralı. Aristoteles ve diğer pagan filozoflar, iyi ve kötüyü, insanların keyfine göre tarif ederler; insanları, her biri kendi yasasına tabi olarak düşündüğümüz sürece, bu tarif iyidir; zira kendi keyiflerinden başka bir yasanın olmadığı insanlık durumunda, iyi ve kötü eylemlerin genel bir kuralı olamaz. Fakat bir devlette bu ölçüt yanlıştır: orada ölçüt, kişilerin keyfi değil, devletin iradesi ve arzusu olan yasadır. Ancak bu fikir hâlâ uygulanmakta; ve insanlar, kendilerinin ve diğer insanların eylemlerinin ve bizzat devletin eylemlerinin iyiliğini veya kötülüğünü, kendi duygularına göre kararlaştırmaktadırlar; ve, her uyruğun, doğa yasasıyla, cismani egemene borçlu olduğunu düşünmesi gereken mutlak itaati üstlerine göstermeye yemin etmiş rahipler ve frerler hariç herkes, kamu yasalarına bakmaksızın, iyiye ve kötüye kendi takdirine göre karar vermektedir. Bu kişisel iyilik ölçütü, sadece yanlış değil, fakat devlet için zararlıdır da.

Meşru evliliğin iffetsizlik olduğu iddiası. Evliliği din adamları sınıfına yasaklama gerekçesi olarak iffet ve imsaki savunanların yaptığı gibi; evliliğin iffet veya imsaka aykırı olduğunu söylemek ve onu ahlaki bir zaaf olarak göstermek de boş ve yanlış felsefedir. Sunağa nezaret eden ve Aşayi Rabbani törenini yöneten papazların, daimi iffet, imsak ve saflık adı altında, kadınlardan daima uzak durmaları, Kilise anayasasının bir gerçeğidir diyorlar. Böylece, kadınların meşru kullanımına, iffetsizlik ve ahlaksızlık adını veriyor ve evliliği bir günah veya, en azından, bir insanı sunak için uygunsuz kılacak kadar kirli bir şey haline getiriyorlar. Eğer kadınların kullanımı yasal olarak ahlaksızlık ve iffete aykırı olsa idi, o zaman her evlilik kötüdür: eğer kendini Tanrı'ya adamış bir insan için evlilik fazlasıyla kirli bir şey ise, o zaman bütün insanların yaptığı diğer doğal, gerekli ve günlük işler de, daha kirli oldukları için, insanları rahip olmaktan alıkordu.

Fakat, rahiplerin bu evlenme yasağının gizli temeli, ahlak felsefesindeki bu tür yanılgılar üzerine veya bekârlık hayatının evlilik durumuna tercih edilmesi üzerine kurulmuş olamaz; ki bu tercih, o baskı günlerinde İncili müjdeleyen ve bir ülkeden diğerine kaçmak zorunda olan insanların, karı ve çocukların bakımıyla kösteklenmesinin ne kadar uygunsuz bir şey olduğunu farketmiş olan Aziz Paulus'un bilgeliğinden

kaynaklanmıştır; bu yasağın temeli, kendilerini, din adamları sınıfı, yani, bu dünyadaki Tanrı krallığının tek varisleri yapmak yolunda Papalar ve daha sonraki rahiplerin gayretlerine dayanır; bunun için, onlardan evlilik hakkını almak gerekirdi; çünkü Kurtarıcımız der ki, onun krallığı geldiği vakit Tanrı'nın çocukları *ne evlenecekler ne de kocaya verilecekler*; *fakat gökteki melekler gibi olacaklardır;* yani, manevi. Kendi üstlerine manevi sıfatını almış olduklarına göre, kendilerine evlenmek hakkını tanımaları bir tutarsızlık olurdu.

Halka dayanan yönetimler dışındaki bütün yönetimler tiranlıktır. Aristoteles'in devlet felsefesinden, (o zamanki Atina devleti gibi) halka dayalı olmayan bütün devletlere *tiranlık* demeyi öğrenmişlerdir. Atinalılar, bütün krallara tiran derdi; ve onları mağlup eden Spartalılar tarafından Atina'da kurulan ve otuz yöneticiden oluşan aristokrasiye de otuz tiranlar derlerdi. Demokrasi altında yaşayan insanların durumu ise *özgürlük* idi. Başlangıçta bir *tiran,* sadece bir monark anlamına gelirdi. Fakat daha sonra Grek ülkesinin çoğunda bu yönetim biçimi ihya edildiğinde, bu kavram, sadece daha önceki şeyi [*"monark"* Çev.] değil, onunla birlikte, halka dayalı devletlerin ona karşı duydukları nefreti de ifade etmeye başladı. Roma'da da, nefret içinde ve büyük bir düşmana verilen herhangi bir sıfatta büyük bir kusurun ifade edildiğini düşünmek herkesçe doğal bir şey kabul edilmekle, kralların tahttan indirilmesinden sonra kral adı çirkin bir şey haline geldi. Aynı insanlar, demokrasinin veya aristokrasinin idaresini elde tutanlardan hoşnut olmadıklarında, öfkelerini ifade edecek küçültücü isimler aramaları gerekmez; kolaylıkla, birine *anarşi,* diğerine ise *oligarşi* veya *azınlığın tiranlığı* diyebilirler. İnsanların hoşuna gitmeyen şey, her birinin kendini kendi keyfine göre yönetmesi yerine, ister tek bir insan ister bir meclis olsun, kamusal temsilcinin uygun gördüğü şekilde, yani, bağımsız bir hükümet tarafından yönetilmeleridir: bunun için, üstlerine kötü adlar takarlar; ve, muhtemelen bir iç savaş yaşadıktan az sonraya kadar, böyle bir bağımsız yönetim olmadıkça, iç savaşın hep süreceğini ve yasaların gücünü ve kudretini oluşturan şeyin, sözler ve vaadler değil, insanlar ve silahlar olduğunu bilmezler.

İnsanlar değil yasa yönetir. Aristo'nun politikasının bir başka yanılgısı da, düzenli bir devlette, insanların değil yasaların yönetmesidir. Okuması ve yazması olmasa bile doğal algılarına sahip hangi insan, korktuğu ve itaat etmezse kendini öldürebileceğine veya yaralayabileceğine

inandığı kişilerce yönetildiğini bilmez? Veya kim, insanların elleri ve kılıçları olmadan, yasaların; yani, sözler ve kâğıtların ona zarar verebileceğine inanır? Bu, zararlı yanılgılardan biridir: çünkü bu yanılgılar, insanları, yöneticilerini beğenmedikleri zaman, onlara tiran diyenlere bağlanmaya ve yöneticilerine karşı savaş açmanın meşru olduğunu düşünmeye teşvik eder: buna rağmen, bu yanılgılar din adamları tarafından kürsüde beslenip büyütülür.

Vicdan üzerindeki yasalar. Onların devlet felsefesinde, Aristoteles'ten veya Cicero'dan veya bir başka pagandan öğrenmemiş oldukları, bir başka yanılgı, sadece eylemlerin kuralı olan yasanın gücünü, insanların sınava çekilmesi ve sorgulanması yoluyla, düşüncelere ve vicdanlara yaymaktır, insanların sözleri ve eylemleri yasaya uygun olsa bile. Böylece insanlar, ya düşüncelerini açıkladıkları için cezalandırılmakta, ya da ceza korkusuyla doğru olmayan bir cevap vermeye zorlanmaktadırlar. Öğretimden sorumlu bir vekil istihdam etmeyi düşünen yüksek devlet memurunun, ona, şu ve şu fikirleri öğretmeye razı olup olmadığını sorabileceği; ve red halinde, onu istihdam etmekten cayabileceği doğrudur. Fakat, eylemleri yasaya aykırı olmadığı halde, bir kimseyi görüşlerinden dolayı kendini suçlamaya zorlamak, doğa yasasına aykırıdır; özellikle, insanın eğer Hıristiyan inancının bir akidesi hakkında yanlış bir görüş taşıyarak öldüğü takdirde ebedi ve korkunç işkencelere mahkûm olacağını öğretenlerde. Zira, bir yanılgıda bu kadar büyük bir tehlike olduğunu bilip de, Tanrı nezdinde mahkûm olmasına kayıtsız bir başkasının takdiri yerine, kendi takdiri üzerine ruhunu tehlikeye atmayı, doğal korunma güdüsüyle tercih etmeyecek birisi var mıdır?

Yasanın kişisel y onunu. Devletin otoritesine, yani, devletin temsilcisinin iznine sahip olmayan sıradan bir kişinin, yasayı, kendine göre yorumlaması politikadaki bir başka yanılgıdır: fakat Aristo'dan veya bir başka pagan filozoftan kaynaklanmaz. Çünkü onlardan hiçbiri, yasa yapma yetkisinin, gerek olduğunda yasaları açıklamak yetkisini de içerdiğini inkâr etmez. Kutsal Kitaplar da, yasa hükmünde oldukları bütün yerlerde, devletin otoritesiyle yasa değil midir ve dolayısıyla cismani hukukun bir parçası değil midir?

Yasalar, İncilin öğretilmesini serbest bırakmış oldukları halde, onu belirli bir zümrenin tekeline verenlerin yaptıkları gibi; egemenden başka bir kimsenin, devletin kısıtlamamış olduğu bir yetkiyi belirli bir kişiyle

kısıtlaması da aynı türden bir yanılgıdır. Eğer devlet, vaaz etmeme veya öğretmeme müsaade ediyorsa; yani, bunları yapmamı yasaklamıyorsa, hiç kimse yasaklayamaz. Eğer Amerika'nın putperestleri arasında olsaydım, papaz değilse bile bir Hıristiyan olan ben, Roma'dan yetki alana kadar, İsa Mesih'i vaaz etmenin bir günah olduğunu mu düşünmeliydim? Veya vaaz verdiğimde, onların şüphelerine cevap vermemeli ve Kutsal Kitapları onlara izah etmemeli; yani, öğretmemeli miydim? Fakat bunun için ve ayrıca ayinlerin idaresi için, yeterli bir misyona gerek olacağı söylenebilir; doğru: fakat şu da doğrudur ki, her ne için olursa olsun, onu men eden bir yasa yoksa, icazete de gerek yoktur. Dolayısıyla, bu görevleri, cismani egemenin yoksun bırakmamış olduğu kişilere tanımamak, yasal bir özgürlüğün alınmasıdır ve bu da cismani hükümet doktrinine aykırıdır.

Okul ilahiyatçılarının dili. Okul ilahiyatçılarının dine soktukları boş felsefenin başka örnekleri de verilebilir; fakat insanlar eğer isterlerse bunları kendileri tesbit etsinler. Sadece şunu ilave edeceğim ki, Okul ilahiyatçılarının yazdıklarının çoğu, tuhaf ve cahilce sözlerin veya, Cicero, Varro[220] ve eski Roma'nın bütün gramercilerinin kullandığından farklı bir tarzda kullanılan kelimelerin anlamsız dizilişlerinden başka bir şey değildir. Daha önce söylediğim gibi, eğer herhangi birisi bunları kanıtlanmış ve doğru kabul ediyorsa, bakalım herhangi bir

Okul ilahiyatçısını Fransızca, İngilizce veya yaygın olarak kullanılan bir başka çağdaş dile tercüme edebilecek mi? Zira bu dillerde anlaşılır kılınamayan bir şey, Latin dilinde de anlamsızdır. Bu dil anlamsızlığı, yanlış felsefe olarak tespit edemesem de, sadece gerçeği gizleyen değil, aynı zamanda insanları gerçeği bulduklarını düşündürten ve onları daha fazla araştırmadan caydıran bir niteliğe de sahiptir.

Gelenekten gelen yanılgılar. Son olarak, gerçek olmayan veya şüpheli tarihten kaynaklanan yanılgılara gelirsek; azizlerin hayat hikâyelerindeki bütün bu batıl mucizeler efsanesi; ve Cehennem, Araf, şeytan çıkarma türünden fikirlerini ve ne akılda ne de Kutsal Kitap'ta yeri olmayan diğer fikirleri savunmak için Roma Kilisesi âlimleri tarafından iddia olunan bütün görüntüler ve hortlaklar hikâyeleri; ve Tanrı'nın yazılı olmayan kelamı dedikleri bütün o gelenekler, kocakarı masallarından başka nedir ki? Bunlar, eski kilise babalarının yazılarında bir ölçüde dağınık bulunsalar da; o babalar, doğru olmayan hikâyelere kolaylıkla inanabilen insanlardı; ve

inandıkları şeylerin doğruluğunun kanıtı olarak onların görüşlerini öne sürmek, Aziz Yuhanna'nın tavsiyesine göre (*Yuhanna'nın Birinci Mektubu* IV. 1) ruhları sınayanlar üzerinde, (istismarından ya şüphe etmemiş oldukları ya da menfaat sağlamış oldukları) Roma Kilisesi'nin iktidarıyla ilgili bütün hususlarda olduğundan başka bir geçerliliğe sahip değildir ve, anlatılan şeylere inanmakta fazla acele ettikleri için, onların şahitliği geçerli olmaz; doğal nedenler hakkında fazla bilgisi olmayan dürüst insanlar, ki babalar öyle idi, bu şekilde inanmaya en fazla yatkındırlar. Zira doğal olarak, en iyi insanlar sahtekârca amaçlardan en az şüphe edenlerdir. Papa Gregorius ve Aziz Bernard, Arafta olduklarını söyleyen ruhlardan bahsederler; bizim Bede'miz de[221]: fakat sanıyorum ki, sadece başkalarından naklen. Fakat onlar veya başka birisi, kendi bildikleri bu türden hikâyeler anlatırlarsa, böylelikle, bu tür daha boş anlatımları doğrulamayacak; fakat kendi zaaflarını veya sahtekârlıklarını keşfedeceklerdir.

Aklın bastırılması. Ne meşru yetkiyle ne de yeterli araştırma ve incelemeyle gerçeğin ehliyetli yargıçları olmayan insanlar tarafından yanlış felsefenin içeri sokulmasına, doğru felsefenin bastırılmasını ekleyebiliriz. Deniz seferlerinin gösterdiği ve beşeri bilimlerde bilgi sahibi herkesçe bugün kabul edildiği gibi antipodlar vardır: ve gün geçtikçe anlaşılmaktadır ki yıllar ve günler yeryüzünün hareketleriyle belirlenmektedir. Fakat, lehteki ve aleyhteki nedenleri ortaya koymak için, bu düşünceyi yazılarında sadece farzetmiş olan insanlar, bundan dolayı, ruhani iktidar tarafından cezalandırılmıştır. Fakat bunun sebebi nedir? Bu düşünceler gerçek dine aykırı oldukları için mi? Eğer bu düşünceler doğruysa, sebep bu olamaz. O halde bırakalım da gerçek ilkin yeterli yargıçlar tarafından incelensin veya aksini iddia edenlerce nakzedilsin. Yoksa sebep, bu düşüncelerin kurulu dine aykırı olmaları mı? O zaman bırakalım bu düşünceler onları öğretenlerin tabi oldukları kişilerin yasaları; yani, cismani yasalar tarafından susturulsun. Zira, doğru felsefeyi bile yasalar aleyhine öğretenlerin itaatsizliği meşru biçimde cezalandırılabilir. Yoksa sebep, bu düşüncelerin isyanı veya kargaşayı destekleyerek siyasi istikrarsızlığa yol açmaları mıdır? O zaman bu düşünceler susturulsun ve onları öğretenler de kamu düzenini sağlamakla görevli olanın yetkisine dayanarak cezalandırılsınlar. Zira, din adamları (devlete tabi oldukları bir durumda)

kendi başlarına bir şey üstlendikleri zaman, buna Tanrı’nın hakkı deseler bile, bu bir gasptan başka bir şey olmaz.

Bölüm 47
Bu Karanlıktan Elde Edilen Kazanç ve Bu Kazancın Kime Gittiği Üzerine

Bir işten fayda elde edenin, o işi yapan olduğu farzedilir. Cicero, Romalılar arasında sert bir yargıç olan, bir Cassius'tan saygıyla sözeder. Bu yargıç, ceza davalarında, tanığın ifadesi yeterli olmadığında, savcıya *cui bono*[222] yani, sanığın fiil sonucunda nasıl bir fayda, onur veya başka bir yararlık elde ettiğini veya beklediğini sorardı. Zira, fiilin sonucunda gelen fayda kadar, faili belli eden başka bir şey yoktur. İşte bu kuralı kullanarak, barış içinde yaşayan insan toplumlarına aykırı bu düşüncelerle Hıristiyanlık âleminin bu kısmında insanları bu kadar uzun zaman tutsak almış olan kişilerin kimler olabileceğini araştırmak istiyorum.

Mevcut Kilise'nin Tanrı'nın krallığı olduğu, ilk defa Roma Kilisesi tarafından öğretildi: İlk olarak, *bugün yeryüzünde mevcut olan Kilise'nin Tanrı'nın krallığı olduğu*, (yani, bir toprağın vaadinden ibaret olan lütuf krallığı değil; ihtişam krallığı veya vaad ülkesi olduğu) yanılgısına, şu dünyevi çıkarlar eşlik eder; ilkin, Kilise'nin çobanları ve öğretmenleri, böylece, Tanrı'nın kamusal vekilleri olarak, Kilise'yi yönetme hakkını elde ederler; ve dolayısıyla, Kilise ve devlet aynı kişiler olduğu için, devletin yöneticileri olma hakkını. İşte bu hakka dayanarak Papa, bütün Hıristiyan hükümdarların uyruklarını, ona itaat etmenin Mesih'in kendisine itaat etmek olduğuna; ve onunla diğer hükümdarlar arasındaki bütün ayrılıklarda, (*ruhani iktidar* kelimesiyle meftun bir halde), kendi meşru egemenlerini terketmeye inandırdı; bu, gerçekte, bütün Hıristiyanlık alemi üzerinde evrensel bir monarşidir. Cismani devlete tabi bir memur demek olan *Pontifex Maximus* unvanıyla, kendileri tarafından kabul edildiği gibi, Roma imparatorluğu sınırları dahilinde, Hıristiyan imparatorlar tarafından ve onlar altında, Hıristiyan öğretisinin en yüksek öğretmenleri olmak hakkı başlangıçta kendilerine verilmiş olsa da; imparatorluk bölünüp dağıldıktan sonra, sadece sahip olduklarını iddia ettikleri iktidarı bütün olarak kurtarmak için değil; aynı zamanda, bu iktidarı, artık Roma imparatorluğu içinde birleşmiş olmasa da, aynı Hıristiyan hükümdarlar üzerine yaymak için, zaten onlara tabi olan insanlara bir başka hakkı, Aziz Petrus'un hakkını kabul ettirmek zor değildi. Evrensel bir monarşinin faydası, (insanların

yönetme arzusu düşünüldüğünde), bunun üzerinde hak iddia eden ve uzun bir zaman da buna sahip olan Papaların, o sayede bunu elde ettikleri doktrinin; yani, şu anda yeryüzünde mevcut olan Kilise'nin Mesih'in krallığı olduğu fikrinin, yaratıcıları olduklarını gösteren yeterli bir karinedir. Çünkü bu fikir kabul edildiğinde, Mesih'in aramızda bir vekilinin bulunduğu ve onun emirlerinin bize bu vekil tarafından söylendiği anlaşılmak gerekir.

Bazı Kiliselerin Papa'nın bu evrensel iktidarını reddetmelerinden sonra, bütün bu Kiliselerdeki cismani egemenlerin, bu iktidarın, onu akılsızca terketmelerinden önce kendi hakları olan ve kendi ellerinde bulunan kısmını geri almaları beklenirdi. İngiltere'de gerçekten de böyle oldu; ancak, kralların, kendileri aracılığıyla dini yönettikleri kişiler, görevlerinin Tanrı'nın hakkına dayandığını iddia ederek, cismani iktidar üzerinde bir üstünlük olmasa bile, ondan bir bağımsızlık gasp eder gibi göründüler: fakat sadece öyle yapar gibi göründüler, çünkü kralın, eğer isterse, onları görevden alma hakkını kabul ediyorlardı.

Bu doktrin Presbiteryenler[223] *tarafından da savunuldu.* Fakat presbiteryenlerin o makama geçtiği yerlerde, Roma Kilisesi'nin pek çok başka doktrinleri yasaklanmış olsa da; Mesih'in krallığının halen varolduğu ve Kurtarıcımız'ın dirilişiyle başladığı doktrini muhafaza edildi. Fakat *cui bono?* Bundan nasıl bir menfaat beklediler? Papaların beklediği şeyi: halk üzerinde egemenlik yetkisine sahip olmak. İnsanların meşru krallarını aforoz etmeleri, onu kendi krallığındaki bütün dinsel hizmet yerlerinden uzak tutmak ve, onları zorla düzeltmeye çalıştığında da, ona zorla direnmekten başka nedir? Veya, cismani egemenden yetki almaksızın bir kimseyi aforoz etmek, onu meşru özgürlüğünden yoksun kılmak, yani, kardeşleri üzerinde gayri meşru bir iktidarı gasp etmekten başka nedir? Dolayısıyla, dindeki bu karanlığın yaratıcıları Romalı ve presbiteryen din adamları sınıfıdır.

Yanılmazlık. Bir kez elde edildikten sonra bu ruhani egemenliğin elde tutulmasına yönelik bütün doktrinleri bu başlık altında topluyorum. İlk olarak, *Papa kamusal sıfatı içinde yanılamaz* düşüncesi. Zira, bunun doğru olduğuna inanıp da, Papa'nın bütün emirlerine kolayca itaat etmeyecek kimse var mıdır?

Piskoposların tabiyeti. İkinci olarak, herhangi bir devletteki bütün diğer piskoposların, haklarını, ne doğrudan doğruya Tanrı'dan ne de dolaylı olarak cismani egemenlerinden değil, Papa'dan aldıkları fikrinin bir sonucu olarak, her Hıristiyan devlette, yabancı bir hükümdar olduğu halde Papa'ya bağlı ve ona itaat borçlu olan pek çok güçlü adam (piskoposlar böyledir) ortaya çıkmaktadır; bu sayede Papa, geçmişte çok defa yaptığı gibi, onun keyfine ve menfaatine göre yönetilmek üzere boyun eğmeyen devlete karşı bir iç savaş çıkarabilmektedir.

Din adamları sınıfının muafiyetleri. Üçüncü olarak, bunların ve bütün diğer papazların ve keşişlerin, cismani yasaların gücünden muaf olmaları. Bu yoldan, her devlette, yasalardan yararlanan ve cismani devletin gücüyle korunan, fakat kamu masraflarına katılmayan; diğer uyrukların aksine, suçları nedeniyle cezaya tabi olmayan; ve dolayısıyla, Papa hariç kimseden korkmayan; ve sadece ona bağlı olan ve onun evrensel monarşisini destekleyen büyük bir kesim olmaktadır.

Sacerdotes ve kurban ediciler. Dördüncü olarak, Yeni Ahit'te presbiterler, yani, ihtiyarlar demek olan rahiplerine, Yahudiler arasında Tanrı onların kralı iken cismani egemenin ve onun kamusal vekillerinin unvanı olan *sacerdotes*, yani, kurban ediciler adının verilmesi. Ayrıca, Aşai Rabbani ayininin bir kurban töreni yapılması, insanları, Papa'nın bütün Hıristiyanlar üzerinde, Musa'nın ve Harun'un Yahudiler üzerinde sahip oldukları iktidarın aynısına; yani, o zamanki yüksek rahibin sahip olduğu gibi, hem cismani hem ruhani bütün iktidara sahip olduğuna inandırmaya hizmet etmektedir.

Evlenme töreni. Beşinci olarak, evliliğin bir tören olduğu öğretisi, ruhban sınıfına, evliliklerin meşruluğuna; ve böylece, hangi çocukların meşru olduklarına; ve dolayısıyla, verasete dayalı krallıklarda veraset hakkına karar verme yetkisini vermektedir.

Papazların bekâr yaşaması. Altıncı olarak, papazlara evlilik hakkının tanınmaması, Papa'nın krallar üzerindeki bu iktidarını güvenceye almaya yaramaktadır. Zira bir kral aynı zamanda bir rahip ise, evlenemez ve krallığını çocuklarına bırakamaz; eğer bir rahip değilse, o zaman da Papa onun ve halkının üzerinde bu ruhani otoriteye sahip çıkar.

Şifahi günah çıkarma. Yedinci olarak, şifahi günah çıkarma sayesinde, iktidarlarını güvence altına almak için, hükümdarların ve

cismani devletteki diğer büyük kişilerin planları hakkında, bunların ruhani devletin planları hakkında edinebileceğinden daha fazla bilgi edinirler.

Aziz ve şehit ilan etme. Sekizinci olarak, aziz ve şehit ilan etmek sayesinde, iktidarlarını güvence altına alırlar. Şöyle ki saf insanları, eğer Papa'nın aforoz edişiyle sapkın veya Kilise, yani (onlara göre) Papalık düşmanı ilan edilirlerse, kendi cismani egemenlerinin yasalarına ve emirlerine karşı ölüm pahasına muhalefet etmeye iterler.

Cevher değişimi, nedamet, günah çıkarma. Dokuzuncu olarak, her papaza, Mesihlik etme; nedamet kabul etme; ve günahları bağışlama ve bağışlamama yetkisi vererek, aynı iktidarı güvenceye alırlar.

Araf, endüljanslar, harici işler. Onuncu olarak, Araf, harici işlerle bağışlanma ve endüljanslar doktriniyle, ruhban sınıfı zenginleşmektedir.

Demonoloji ve şeytan çıkarına. Onbirinci olarak, demonoloji ve şeytan çıkarma yoluyla ve bunlara bağlı diğer şeylerle, insanları, kendi iktidarları önünde daha büyük bir huşu içinde tutmakta veya tuttuklarını sanmaktadırlar.

Okul ilahiyatı. Son olarak, Papa'nın otoritesiyle kurulmuş olan ve idare edilen üniversitelerde öğretilen Aristoteles metafiziği, ahlakı ve politikası, Okul adamlarının incir çekirdeğini doldurmaz ayrımları, cahilce terimleri ve anlaşılmaz dili, bu yanlışların farkedilmesini engellemeye ve insanların, bu beyhude felsefeyi, İncil'in ışığıyla karıştırmalarına yaramaktadır.

Ruhani karanlığın failleri kimlerdir. Eğer yeterli değilse, bunlara, onların diğer karanlık fikirleri de eklenebilir. O karanlık fikirler ki, açıkça, Hıristiyanların meşru egemenleri üzerinde gayri meşru bir iktidarın kurulmasına; veya, eğer bu iktidar zaten kurulmuş ise, onun devam ettirilmesine; veya onu ayakta tutanların dünyevi servetlerine, şeref ve otoritelerine hizmet etmektedir. Dolayısıyla, yukarıda belirtilen *cui bono* kuralıyla, Papa'yı ve Roma ruhban sınıfını ve ayrıca, insanların zihinlerinde, şimdi yeryüzünde mevcut olan krallığın Eski ve Yeni Ahit'te bahsedilen Tanrı'nın krallığı olduğu şeklindeki yanlış fikri sokmaya çalışan bütün diğerlerini, tüm bu ruhani karanlığın yaratıcıları olarak ilan edebiliriz.

Ancak, yönetimleri altında, bu yanlışların ve makamlarına yönelik benzer ruhban tecavüzlerinin, kendi hâkimiyetlerine ve uyruklarının huzuruna zarar verecek şekilde, içeriye sızmış oldukları imparatorlar ve diğer Hıristiyan egemenler de, bunun sonuçlarını göremedikleri veya

öğretmenlerinin tasarılarını farkedemedikleri için kendileri de zarara uğramış olsalar dahi, kendilerinin ve ahalinin başına gelen zararın müsebbipleri sayılabilirler. Zira, onların izni olmaksızın, nifak çıkarıcı herhangi bir fikir alenen vaaz edilemezdi. Diyorum ki buna en başta engel olabilirlerdi: fakat insanlar bir kez bu ruhani sınıf tarafından tutsak alındıktan sonra, artık insanın icat edebileceği bir hal çaresi uygulanamazdı. Doğruluğa karşı bütün beşeri tertipleri vaktinde yok etmekten asla geri durmamış olan Tanrı'nın tedarik edeceği hal çarelerine gelince, onun keyfini beklemez zorundayız. O ki, pek çok defa, düşmanlarının bolluk ve ihtirasının, onların seleflerinin kurnazlıkla mühürlemiş olduğu gözlerin bu bolluk ve ihtirasın şiddetiyle açılması ve, çok fazla sayıda balığın çırpınmasıyla Petrus'un ağının parçalanması gibi, insanların çok fazla şeye sarılmaktan hepsini elden bırakması noktasına kadar büyümesini beklemiştir; bu tecavüze direnmeye gayret edenlerin sabrı ise, uyruklarının gözleri açılmazdan önce, direndikleri iktidarı arttırmıştır. Dolayısıyla imparator Friedrich'i[224] hemşerimiz Papa Adrianus'un[225] üzengisini tuttuğu için suçlamıyorum; çünkü uyruklarının eğilimi öyle idi ki, eğer bunu yapmamış olsaydı, imparatorlukta başarılı olamazdı muhtemelen. Fakat, iktidarları sağlam olduğu halde, kendi toprakları içindeki üniversitelerde uydurulan fikirlere müsamaha ederek, Papalar bütün Hıristiyan egemenlerin tahtlarına kurulup hem onların hem de halklarının tepesine canları istediği gibi binerken, arkadan gelen bütün Papalara da üzengi tutanları suçluyorum.

Fakat insanların icatları nasıl örülürse, aynı şekilde çözülür; şekil aynıdır, sadece sırası terstir. Örümcek ağı iktidarın ilk unsurlarıyla başlar, ki bunlar bilgelik, tevazu, samimiyet ve Havariler'in diğer erdemleridir. O Havariler ki, ihtida etmiş insanlar, mecburiyetten değil saygıdan itaat etmişlerdir. Vicdanları özgürdü ve sözleri ve eylemleri sadece cismani iktidara tabi idi. Daha sonra presbiterler, Mesih'in cemaatleri büyüdükçe, ne vaaz edeceklerini düşünmek için toplaşarak ve meclislerinin kararlarına aykırı hiçbir şey vaaz etmeme yükümlülüğü altına girerek, insanların öğretisini izlemek zorunda oldukları fikrini yaydılar ve, insanlar onların öğretisini kabul etmediklerinde de, kâfirler olarak değilse de itaatsizler olarak onların yanında bulunmayı reddettiler (buna o zaman aforoz deniliyordu): ve bu onların özgürlüğü üzerindeki ilk düğümdü. Presbiterlerin sayısı arttıkça, en büyük şehir veya eyaletin presbiterleri

taşradaki presbiterler üzerinde kendi kendilerine bir otorite verdiler ve piskopos adını üstlendiler: ve bu, Hıristiyan özgürlüğü üzerinde ikinci bir düğüm oldu. Son olarak, Roma piskoposu, imparatorluk başkenti olmakla, (kısmen imparatorların kendi iradeleriyle ve *Pontifex Maximus* unvanıyla, ve nihayet imparatorlar zayıfladığında, Aziz Petrus'un imtiyazlarıyla), imparatorluğun bütün diğer piskoposları üzerinde kendi üzerine bir otorite aldı: bu da, üçüncü ve son düğüm ve papalık iktidarının bütün *sentezi* ve *inşası* oldu.

Dolayısıyla *analiz* veya *çözülme* de aynı şekilde olmaktadır; fakat en son atılan düğümden başlayarak; İngiltere'deki politika ötesi Kilise yönetiminin çözülmesinde gördüğümüz gibi. İlkin, Papaların iktidarı Kraliçe Elizabeth tarafından tümüyle çözüldü; ve daha önce görevlerini Papa adına yapan piskoposlar, artık onları Kraliçe ve halefleri adına yapmaya başladılar; *jure divino* ifadesini muhafaza ederek de olsa, bunu Tanrı'dan dolaysız hakla talep ettikleri düşünüldü: ve böylece üçüncü düğüm çözüldü. Bundan sonra, presbiteryenler yakın zamanda İngiltere'de piskoposluk idaresine son vermeyi başardılar: ve böylece ikinci düğüm çözüldü. Hemen hemen aynı zamanda, presbiteryenlerden de iktidar alındı: ve böylece ilk Hıristiyanların, herkes tarafından kendi uygun bulduğu şekilde, Paulus'u, veya Cephas'ı, veya Apollos'u izlemekteki bağımsızlığına geri dönmüş oluyoruz ki: eğer kavgasız olursa ve Mesih'in öğretisini onun vekilinin kişiliğine olan sevgimizle ölçmezsek, (havarinin Korintoslularda kınadığı bir hata), belki de en iyisidir. İlk olarak, her zaman, ekenler ve sulayanların değil, ürünü veren Tanrı'nın niyetine göre, her bir insanın içine iman işleyen Kelam'dan başka, insanların vicdanları üzerinde bir iktidar olmaması gerektiği için. İkinci olarak da, her bir küçük kusurda şöyle ve şöyle bir tehlike olduğunu vaaz eden kişilerin, kendi aklına sahip bir insandan, başka bir insanın aklını izlemesini talep etmeleri makul değildir. Böyle bir talep, insanın, kurtuluşunu çarmıhta aramasını istemekten pek daha iyi değildir. Bu vaizler, eski otoritelerinin bu şekilde elden gitmesinden hoşnutsuz olmamalıdırlar. Zira, kudretin; doğal bilimleri ve doğal aklın ahlakını bastırarak; veya anlaşılmaz lisan kullanarak; veya bilir göründüklerinden daha fazla bilgiye sahip olduklarını iddia ederek; veya dindarca sahtekârlıklarla; veya Tanrı'nın Kilisesi'nin çobanlarında, sadece kusur olmayıp, aynı zamanda yetkileri ortadan kalktığında insanların tökezlemesine yol açan kötü örnekler de olan diğer kusurlarla değil; hangi

erdemlerle elde ediliyorsa aynı erdemlerle; yani, bilgelik, tevazu, fikir açıklığı ve konuşma samimiyeti erdemleriyle elde tutulduğunu onlardan daha iyi bilen kimse yoktur.

Papalığın periler krallığına benzetilmesi. Fakat, *halen varolan Kilise'nin, Eski ve Yeni Ahit'te bahsedilen Tanrı'nın krallığı olduğu* fikri dünyada benimsendikten sonra; buna ait makamlar için ve özellikle Mesih'in vekilliği büyük makamı için hırs ve yarış ve bu makamlarda temel kamu görevlerini elde edenlerin şatafatı, derece derece o kadar bariz bir hale geldi ki, papazlık görevine özgü o içsel saygıyı kaybettiler: o kadar ki cismani devlette herhangi bir kudrete sahip olanlar içinde en akıllılar, onlara artık itaat etmeyi reddetmek için, hükümdarlarının otoritesinden başka bir şeye ihtiyaç duymaz oldular. Zira, Roma Piskoposu'nun, Aziz Petrus'a veraset iddiasıyla, evrensel piskopos olarak tanınmasından itibaren, onların bütün hiyerarşisi veya karanlığın krallığı, *periler krallığına;* yani, *hortlaklar* ve *ruhlar* ve geceleyin oynadıkları oyunlar hakkında İngiltere'deki kocakarı *masallarına* benzetilebilir. Eğer insan, bu büyük ruhani hâkimiyetin kökenini düşünürse, kolayca farkedecektir ki Papalık, mevta *Roma imparatorluğunun,* mezarı üzerinde taçlanmış olarak oturan *hortlağından* başka bir şey değildir. Çünkü Papalık, bu pagan iktidarının kalıntıları üzerinde aniden işte böyle ortaya çıkmıştır.

Hem kiliselerde hem de devlet işlerinde kullandıkları *dil* de, artık dünyada hiçbir millet tarafından yaygın biçimde kullanılmayan *Latince* olduğuna göre, bu eski Roma dilinin hortlağından başka nedir ki?

Hangi ülkede gezerlerse gezsinler, *periler* tek bir evrensel krala sahiptirler, bizim bazı şairlerimizin Kral Oberon dedikleri bir kral; Kutsal Kitap ise, ona, Belzebuth, *cinlerin* hükümdarı der. *Ruhban sınıfı üyeleri* de, kimin topraklarında bulunurlarsa bulunsunlar, tek bir evrensel kral tanırlar, *Papa. Ruhban sınıfı, ruhani* insanlar ve *hayalet* babalardır. Periler de, *ruhlar* ve *hayaletlerdir. Periler* ve *hayaletler* karanlık ve tenha yerlerde, mezarlıklarda yaşarlar. *Ruhban* da, doktrin karanlığı içinde, manastırlarda, kiliselerde ve kilise mezarlıklarında yürür.

Ruhban, hangi kasabada dikili olursa olsunlar, kutsal su ve şeytan kovma denilen bir takım büyüler sayesinde, o kasabayı şehir, yani, imparatorluk merkezi yapma gücünü haiz katedral kiliselere sahiptir. *Periler* de, kendi etraflarındaki bölgelere hükmeden büyülü kaleler ve bir takım devasa hortlaklara sahiptir.

Periler yakalanamaz ve yaptıkları kötülüklerden ötürü sorgulanamazlar. Aynı şekilde *ruhban* da, cismani adaletin mahkemelerinden kaçar.

Ruhban, metafizikten, mucizelerden, geleneklerden, ve Kutsal Kitab'ın istismarından oluşan bir takım büyülerle, gençlerden akıl yeteneğini alır ve böylece bu gençler, ruhbanın onlara verdiği emirleri uygulamaktan başka bir işe yaramaz hale gelirler. Aynı şekilde *perilerin* de, bebekleri beşiklerinden çaldıkları ve onları, ahalinin *elf*[226] dediği ve kötülük yapmaya yatkın doğal ahmaklara çevirdikleri söylenir.

Kocakarılar, perilerin büyülerini hangi dükkânda veya işlikte yaptıklarını söylemezler. Fakat *ruhbanın* işliklerinin, fikirlerini papalık otoritesinden alan üniversiteler olduğu gayet iyi bilinir.

Perilerin, bir kimseyi sevmedikleri vakit, onu rahatsız etmek için elflerini gönderdikleri söylenir. *Ruhban* da, herhangi bir cismani devletten hoşnutsuz olduğunda, nifak vaaz ederek bu devletin hükümdarını rahatsız etmek için, kendi elflerini yapar, yani batıl inançlı ve büyülenmiş uyruklar; veya bir hükümdarı, bir başka hükümdarı rahatsız etmek için, vaadlerle büyüler.

Periler evlenmez; fakat aralarında, et ve kanla çiftleşen *incubi*[227] vardır. *Papazlar* da evlenmez.

Ruhban, onlardan korkan cahil insanların bağışlarıyla ve ondalıklarla toprağın kaymağını alır. Aynı şekilde, *peri* hikâyelerinde, periler mandıralara girer ve sütten sıyırdıkları kaymak üzerinde şenlik yaparlar.

Periler krallığında nasıl bir paranın geçtiği hikâyelerde kaydedilmez. Fakat ruhban, alışlarında, bizim kabul ettiğimiz parayı kabul eder; ancak, ödeme yapacakları vakit, kutsallaştırma, günah çıkarma ve ayinle ödeme yaparlar.

Papalık ile *periler* krallığı arasındaki bu benzerliklere bir de şunu ekleyebiliriz: nasıl ki *periler,* cahil insanların, kocakarılar veya eski şairlerin geleneklerinden kaynaklanan hayalleri dışında hiçbir yerde mevcut değilseler; *Papa*'nın ruhani iktidarı da, kendi cismani egemenlik sahasının sınırları dışında, sahte mucizeler, yanlış gelenekler ve Kutsal Kitabin yanlış yorumlarını işitmekle ifsat edilen insanların aforoz edilme korkusundan oluşur sadece.

Dolayısıyla, VIII. Henry'nin veya kraliçe Elizabeth'in bunları çıkarıp atması zor bir iş değildi. Fakat, şimdi çıkıp gitmiş olan ve ona pek az semere veren Çin, Japonya ve Hindistan'ın kurak diyarlarında misyonlarla gezinen Roma'nın bu ruhunun, geri dönemeyeceğini veya ondan bile daha kötü bir ruhlar topluluğunun bu yeni temizlenmiş haneye girip yerleşemeyeceğini ve sonunda durumun başlangıçtakinden daha kötü olmayacağını kim bilebilir? Zira, Tanrı'nın krallığının bu dünyadan olduğunu ve cismani devletin iktidarından ayrı bu krallıkta bir pay sahibi olduğunu iddia eden sadece Romalı ruhban değildir. İşte bunlar, POLITIKA öğretisi hakkında söylemek istediklerimin tümüdür. Onları gözden geçirdikten sonra ülkemin onayına gönül rızasıyla sunacağım.

✤✣Ğ✣✲✯✣★✤İ✲★✣ ✶✣ ✳✯★✷⑧

Zihnin doğal melekelerinin ve ayrıca duyguların yekdiğerine karşıtlığından ve bunların konuşma ile ilgisinden hareketle, herhangi bir kimsenin, her tür devlet görevine yeterince ehliyetli olmasının imkânsızlığı iddia edilmiştir. Muhakemenin sertliği, diyorlar, insanı tenkitçi yapar ve başka insanların kusurlarını ve zaaflarını bağışlamaya eğilimsiz kılar: ve öte yandan muhayyilenin tezliği, düşünceleri, doğru ile yanlışı tam olarak ayırdetmek için gerekenden daha az kararlı yapar. Yine, bütün düşünmelerde ve bütün savunmalarda, sağlam muhakeme melekesi gereklidir: çünkü bu olmaksızın insanların kararları aceleci ve hükümleri adaletsizdir: ve dikkat ve mutabakat sağlayan güçlü hitabet yoksa, aklın etkisi sınırlı kalacaktır. Fakat bunlar birbirine zıt melekelerdir; birincisi, doğruluk ilkeleri üzerine kurulmuş olup; diğeri, doğru veya yanlış, kabul edilmiş düşüncelere; ve farklı ve değişken olan, insan duygularına ve çıkarlarına dayanır.

Duygular arasında ise, *cesaret* (ki bununla yaralanma ve ölümün küçük görülmesini kastediyorum) insanları kişisel intikam almaya ve bazen de toplum huzurunun bozulmasına çalışmaya yöneltir: *korkaklık* ise, çoğu kez, devletin savunmasını terketmeye. Bunların ikisi birden, diyorlar, aynı kişide bir arada bulunamaz.

Genel olarak insanların görüşleri ve davranışlarının karşıtlığı düşünülecek olursa, diyorlar, dünya işlerinin bizi birlikte olmaya zorladığı kişilerle sürekli bir toplumsal barış içinde olmak imkânsızdır: o dünya işleri ki, hemen hemen sadece, şeref, servet ve otorite için bitmeyen bir mücadeleden oluşur. Buna şu cevabı veririm ki, bunlar gerçekten de büyük güçlüklerdir, fakat imkânsızlıklar değil: zira eğitim ve disiplin yoluyla bunlar bazen bağdaştırılabilir ve bağdaştırılır da. Muhakeme ve muhayyile aynı kişide bulunabilir; fakat sırayla; kişinin amacı hangisini gerekli kılıyorsa. Nasıl ki Mısır'daki İsrailliler, bazen, tuğla yapma işine bağlanıyor ve bazen de saman toplamak için çevrede dolaşıyorlardı ise: aynı şekilde, muhakeme belirli bir konu üzerinde yoğunlaşabilirken, başka bir zamanda da muhayyile dünyada gezinebilir. Akıl ve hitabet de, doğal bilimlerde olmasa bile ahlak bilimlerinde, pekâlâ bir arada bulunabilir. Zira, yanlışı beğenmek ve tercih etmek için yer varsa, doğruyu beğenmek ve tercih etmek için daha fazla yer vardır. Yasalardan korkmak ile bir halk

düşmanından korkmak; veya haksızlıktan kaçınmak ile başka birinin haksızlığını affetmek arasında bir aykırılık da yoktur. Dolayısıyla, bazılarının düşündüğü gibi, insan doğasının devlet görevleriyle tutarsızlığı diye bir şey yoktur. Muhakeme berraklığı ve muhayyile genişliği; akıl sağlamlığı ve zarif hitabet; savaşma cesareti ve yasalardan korkma erdemleri gördüm ki bunların hepsi birden gayet mümtaz bir şekilde tek bir insanda toplanmıştı; ve o insan, ne hiç kimseden nefret eden ne de herhangi biri tarafından nefret edilen, ve maalesef son iç savaşın başlarında anlaşılamayan ve anlayışsız bir el tarafından katledilmiş olan, asil ve aziz dostum Mr. Sidney Godolphin idi.

Bölüm 15'te açıklanan Doğa Yasaları'na şunu da eklerdim, *herkes, gücü yettiği ölçüde, onu barış zamanında koruyan otoriteyi savaş zamanında korumakla doğal olarak yükümlüdür.* Zira kendi bedenini korumaya doğal bir hakkı olduğunu iddia eden kişi, gücüyle korunduğu insanı yok etmek için doğal bir hakka sahip olduğunu iddia edemez. Bu yasa, daha önce bahsedilen yasalardan bazılarından çıkartılabilse de; içinde yaşadığımız zamanlar onun öğrenilmesini ve hatırlanmasını gerektiriyor.

Son zamanlarda basılan bazı İngilizce kitaplardan, iç savaşların, insanlara, bir uyruğun fatihe ne zaman itaat borcu altına girdiğini; veya fethin ne olduğunu; veya fethin insanları fatihin yasalarına nasıl itaat borcu altına soktuğunu yeterince öğretmemiş olduklarını gördüğüm için: insanların bu hususta daha emin olmaları için, diyorum ki, bir kimsenin bir fatihe uyruk olduğu an, ona boyun eğme özgürlüğüne sahip olarak, ya açık sözlerle ya da başka bir yeterli işaretle, onun uyruğu olmaya rıza gösterdiği andır. Bir kimsenin boyun eğme özgürlüğüne ne zaman sahip olduğunu, daha önce Bölüm 21'in sonunda gösterdim; yani, bir kimse daha önceki egemenine, onun hayatı düşmanın korumaları ve askerlerinin elinde olduğu vakit, itaat borçlu olmaktan çıkar; çünkü o zaman, artık eski egemeni tarafından değil, katkısı mukabilinde muhasım tarafça korunmaktadır. Bu katkı, düşmana bir yardım olduğu halde, her yerde kaçınılmaz bir şey olarak meşru görüldüğü için; düşmana bir yardımdan başka bir şey olmayan topyekûn bir boyun eğiş de gayrimeşru addedilemez. Ayrıca, boyun eğenlerin düşmana mallarının bir kısmıyla yardım ettikleri, boyun eğmeyi reddedenlerin ise ona bütün mallarıyla yardım ettikleri düşünülürse, onların boyun eğişini veya uzlaşmasını, düşmana bir yardım olarak görmek için neden yoktur; tersine, bu düşmana bir zarardır. Fakat bir kimse, uyruk olma

yükümlülüğüne ek olarak, askerlik ödevini de üstlenmiş ise, eski iktidar, ordularında veya karargâhlarında ona geçim araçlarını temin ettiği ve savaş meydanını terketmediği sürece, bu kimse yeni bir iktidara boyun eğme serbestliğine sahip değildir: çünkü bu durumda, koruma yokluğu ve bir asker olarak geçim imkânlarından yoksun olma şikâyetinde bulunamaz. Fakat bunlar ortadan kalktığında, bir asker de, en fazla himaye umduğu yerde himayesini sağlamaya çalışabilir ve yeni efendisine meşru biçimde boyun eğebilir. Ve eğer isterse, meşru biçimde boyun eğebildiği kadar uzun bir süre bunu yapabilir. Eğer böylece boyun eğerse, şüphesiz sadık bir uyruk olmakla yükümlü olur: çünkü meşru biçimde yapılmış bir sözleşmeden meşru biçimde cayılamaz.

Buradan, insanların ne zaman fethedilmiş sayılacakları; ve fethin doğası ve bir fatihin hakkının nelerden oluştuğu da anlaşılabilir: çünkü bu boyun eğiş kendi içinde bütün bunları içerir. Fetih, zaferin kendisi değildir; fakat, zafer yoluyla, insanlar üzerinde bir hakkın kazanılmasıdır. Dolayısıyla savaş meydanında öldürülen, fethedilmiş değil, yenilmiştir: tutsak alınıp zindana atılan veya zincire vurulan ise, yenilmiştir, fakat fethedilmemiştir; çünkü hâlâ bir düşmandır ve eğer elinden geliyorsa kendini kurtarabilir: fakat boyun eğme vaadi üzerine hayatı ve özgürlüğü kendisine bağışlanan bir kimse, fethedilmiştir ve bir uyruktur. Romalılar, generallerinin falanca *eyalete barış getirmiş* olduğunu, yani, onu *fethetmiş* olduğunu; ve o ülkenin insanları *imperata facere,* yani, *Roma halkının onlara emrettiğini yapmayı* vaad ettikleri vakit, ülkeye zafer yoluyla *barış getirilmiş* olduğunu söylerlerdi: bu, fethedilmek idi. Fakat bu vaad ya açık ya da zımni olabilir: vaad ile olduğunda açık, başka işaretlerle olduğunda ise zımni. Sözgelişi, bir kişi, büyük güç sahibi birisi olmadığı için, böyle bir açık vaadde bulunmaya davet edilmemiş ise; fakat açıkça onların koruması altında yaşıyorsa, hükümete boyun eğdiği farzedilir: fakat orada gizlice yaşıyorsa, ona, bir casusa veya devlet düşmanına yapılabilecek her şey yapılabilir. Böyle bir kişinin herhangi bir adaletsizlik yaptığını söylemiyorum; çünkü açık düşmanlık eylemleri bu adla anılmazlar; fakat o kişinin adalet içinde öldürülebileceğini söylüyorum. Aynı şekilde, bir kişi, ülkesi fethedildiğinde, ülkesi dışında bulunuyorsa, fethedilmiş sayılmaz ve uyruk olmaz: fakat dönüşünde hükümete boyun eğerse, itaatle yükümlü olur. Böylece *fetih,* tanımlamak gerekirse, zafer yoluyla egemenlik hakkının

ele geçirilmesidir. Bu hak, hayat ve özgürlük karşılığında itaat vaad ederek insanların fatih ile sözleşme suretiyle boyun eğişleri sonucunda elde edilir.

Bölüm 29'da, devletlerin dağılış nedenlerinden biri olarak, mutlak ve bağımsız bir yasa koyma gücünün yokluğundan oluşan kusurlu kuruluşlarını gösterdim; bu gücün yokluğu nedeniyle, cismani egemen adaletin kılıcını, adeta tutulamayacak kadar sıcakmış gibi, kararlılıkla tutamaz olur. Bunun orada belirtmemiş olduğum bir nedeni, kendisiyle iktidarı ilk başka elde ettikleri savaşı yeterli görmeleri ve yönetme haklarının, onu elde tutmalarına değil, bu ilk savaşa dayandığını düşünmeleridir. Sanki, sözgelişi, İngiltere krallarının hakkı, Fatih William'ın davasının geçerliliğine ve soylarının doğrudan ona bağlanmasına dayanıyormuş gibi; eğer durum böyle olsa idi, bugünün dünyasında uyrukların egemenlerine bağlılığının bir temeli olmazdı: böyle düşünerek kendi haklarını ispat ettiklerini düşünürlerken, aslında, onlara ve haleflerine karşı iktidar hırsıyla çıkarılacak bütün başarılı ayaklanmaları haklı kılmış oluyorlar. Dolayısıyla, bir devletin ölümünün en etkili tohumlarından biri olarak şunu belirtiyorum: fatihler, sadece, insanların gelecekteki eylemlerinin kendilerine tabi olmasını değil, geçmişteki bütün eylemlerinin kabulünü de talep ederler; oysa dünyada, başlangıçları vicdanda haklı kılınabilecek bir devlet pek yoktur.

Tiranlık kelimesi, istek tek bir kişide ister çok sayıda insanda olsun, egemenliğin adından başka bir şey olmadığı için, (şurası müstesna ki birinci kelimeyi kullananların, tiran dedikleri kişilere kızgın oldukları anlaşılır); öyle sanıyorum ki açık bir tiranlık düşmanlığına müsamaha gösterilmesi, genel olarak devlet düşmanlığına müsamaha edilmesidir ve ilkinden pek farklı olmayan bir başka kötülük tohumudur. Çünkü, fethedilenlerin davasının kınanması, fatihin davasının haklılaştırılması için genellikle gereklidir: fakat bunlardan ne biri ne de öteki, fethedilenlerin yükümlülüğü için gerekli değildir. Bu kitabın birinci ve ikinci kısmının değerlendirilmesi için bu kadarını yeterli buluyorum.

Bölüm 35'te, Kutsal Kitap'tan hareketle yeterince gösterdim ki Yahudiler'in devletinde Tanrı kavimle ahit suretiyle egemen yapıldı; bundan dolayı Yahudiler, Tanrı'nın rıza ile değil kendi gücüne dayanarak yönettiği dünyanın diğer milletlerinden ayrı, Tanrı'nın *has kavmi* olarak adlandırıldı: ve bu krallıkta Tanrı'nın yeryüzündeki vekili Musa idi; ve Tanrı'nın yönetilmeleri için onlara tayin ettiği yasaların neler olduğunu

onlara Musa bildirdi. Fakat, özellikle ağır cezalarda, bu yasaları uygulamakla görevli memurların kimler olduğunu belirtmedim; zira bunun o kadar gerekli bir husus olduğunu düşünmüyordum. Oysa şimdi gerekli buluyorum. Biliyoruz ki genel olarak bütün devletlerde, ağır cezaların infazı, ya egemen gücün muhafızlarına veya diğer askerlerine; veya yoksulluk, zillet ve taş kalpliliğin bir araya gelip bu görev için uygun kıldıkları kişilere verilmiştir. Fakat İsrailliler arasında, ağır bir suçtan dolayı mahkûm edilmiş bir kimsenin, kavim tarafından taşlanarak öldürülmesi; ve ilk taşın tanıklar tarafından fırlatılması, daha sonra da diğer insanların taş atmaları, onların egemeni olan Tanrı'nın pozitif bir yasası idi. Bu yasa, infaz memurlarının kimler olacağını belirten bir yasa idi; fakat cemaat yargıç idi ve karar ve hükümden önce suçluya taş atılmasına müsaade edilmezdi. İnfazdan önce tanıkların işitilmesi gerekirdi, meğerki fiil cemaatin önünde veya yasal yargıçların gözü önünde işlenmiş olsun; zira o zaman, yargıçlardan başka bir tanığa gerek olmazdı. Fakat, bu yargılama usulü, iyi anlaşılmadığı için, bazı durumlarda şevk hakkıyla bir kimsenin bir başkasını öldürebileceği şeklinde tehlikeli bir düşünceye yol açmıştır; sanki geçmişte Tanrı'nın krallığında suçlular üzerinde yapılan infazlar, egemenin emrinden değil, kişisel şevk yetkisinden kaynaklanırmış gibi: oysa, bu düşünceye destek verir gibi görünen metinleri incelersek, tam tersi doğrudur.

İlk olarak, Levililer Altın Buzağı'yı yapmış ve ona tapmakta olan kavimle karşılaşıp onlardan üçbinini kılıçtan geçirdikleri vakit; *Çıkış* XXXII. 27'de görüldüğü gibi, bu Tanrı'nın ağzından Musa'nın emriyle yapıldı. İsrailli bir kadının oğlu Tanrı'ya küfür ettiğinde ise, onu işitenler onu öldürmeyip Musa'nın huzuruna getirdiler. Musa da, *Levililer* XXIV. 11,12'de görüldüğü gibi, Tanrı ona karşı hüküm verinceye kadar, onu gözaltında tuttu. Yine, *(Sayılar XXV.* 6,7), Finehas Zimri'yi ve Kozbi'yi öldürdüğünde, kişisel şevk hakkıyla yapmadı bunu: Zimri ve Kozbi meclisin gözü önünde suç işlemişlerdi; tanıklara gerek yoktu; yasa biliniyordu, ve Finehas egemenliğin vârisiydi; ve, en önemli olan husus budur, yaptığı şeyin meşruluğu, tümüyle, Musa'nın sonradan verdiği icazete dayanıyordu ve Finehas'ın bu icazetten kuşku duyması için neden yoktu. İleride icazet verileceği varsayımı, bazen, bir devletin güvenliği için gereklidir; ani bir isyanda olduğu gibi, açık bir yasa veya yetki olmaksızın, o isyanı başladığı yerde kendi gücüyle bastırabilecek bir kişi, bunu meşru

biçimde yapabilir ve yaparken veya yapıldıktan sonra onu onaylatabilir veya bağışlatabilir. Yine, *Sayılar* XXXV. 30'da açıkça denilir ki, *Katili her kim öldürecekse, şahitlerin sözü üzerine öldürecektir:* fakat şahitler demek, resmi bir yargılama demektir ve *jus zelotarum*[228] iddiası ortadan kalkar. Putperestliğe, yani, Tanrı'nın krallığında ona itaatten vazgeçmeye teşvik edenler hakkındaki Musa yasası, *(Teşriiye* XIII. 8, 9), böyle kimselerin saklanmasını yasaklar ve şikâyetçi olanın böyle bir kimseyi öldürtmesini ve ona ilk taşı atmasını emreder; fakat mahkûm edilmezden önce öldürülmesine müsaade etmez. *Teshiye* XVII. 4, 5, 6, 7'de putperestlik karşısında tutulacak yol yine açıkça gösterilir: çünkü orada yargıç olarak Tanrı kavme hitab eder ve onlara, bir kimse putperestlikle suçlandığında, olayı özenle araştırmalarını ve, iddia doğru çıktığında, onu taşlamalarını emreder; fakat ilk taşı atan yine tanığın elidir. Bu, kişisel şevk değil, kamusal mahkûmiyettir. Aynı şekilde, bir babanın asi bir oğlu varsa, yasa şunu emreder *(TesniyeXX*I. 18-21): onu şehrin yargıçları önüne getirecek ve şehrin bütün halkı onu taşlayacaktır. Son olarak, bu yasalar temelindedir ki Aziz Stefanus taşlandı, kişisel şevk temelinde değil: çünkü infaz edilmeye götürülmeden önce, yüksek rahip huzurunda kendini savunmuştu. Ne burada ne de Kutsal Kitab'ın başka bir yerinde, kişisel şevk suretiyle infazları destekleyen bir şey yoktur. Böylesi infazlar, genellikle cehalet ve hırsın bir araya gelmesiyle, hem adalete hem de devletin selametine aykırıdır.

Bölüm 36'da, Tanrı'nın doğaüstü yoldan Musa ile nasıl konuştuğunun: ve onunla bazen, diğer peygamberle konuştuğu gibi, rüyalar ve rüyetler yoluyla konuşmadığının belirtilmediğini söyledim: çünkü Tanrı'nın kefaretgâhtan ona ne şekilde seslendiği, *Sayılar* VII. 89'da, şu sözlerle açıkça ifade edilir, *O zamandan itibaren, Musa onunla söyleşmek için toplanma çadırına girdiği vakit, Şehadet Sandığı üzerinde bulunan kefaretgâhın üzerinden, iki melaike arasından kendisine konuşan bir ses işitirdi.* Fakat, Tanrı'nın Musa'ya konuşma biçiminin, kendilerine de bir sesle (yani, bir rüyetle) konuşmuş olduğu Samuel ve İbrahim gibi diğer peygamberlere konuşma biçiminden farkının ne olduğu belirtilmemektedir, meğerki bu fark rüyetin berraklığı olsun. Zira *yüz yüze* ve *ağız ağıza* ifadeleri, İlahi doğanın sonsuzluğu ve anlaşılmazlığı açısından, düz anlamda düşünülemez.

Düşüncemin tamamına gelince, onun ilkelerinin doğru ve sağlıklı, muhakemenin de sağlam olduğunu düşünüyorum. Zira, egemenlerin cismani hakkını ve uyrukların ödevini ve özgürlüğünü insanlığın bilinen doğal eğilimleri üzerine ve doğal hukukun akideleri üzerine oturtuyorum; kendi ailesini yönetmek için yeterli akla sahip hiçbir insan, bunlardan habersiz olamaz. Aynı egemenlerin ruhani iktidarını ise, hem kendi içlerinde vazıh olan hem de bütün Kutsal Kitab'ın amacına uygun olan metinler üzerine dayandırıyorum. Dolayısıyla, bunu, sadece bilgilenmek için okuyacak olan bir kimsenin, gerçekten bilgileneceğine kaniyim. Fakat, yazıları veya konuşmalarıyla veya açık eylemleriyle, karşıt düşünceleri savunmaya kendilerini bağlamış olanlar, o kadar kolayca tatmin edilemeyeceklerdir. Zira böyle durumlarda, insanların, aynı anda, hem okumayı sürdürüp hem de, daha önce okumuş olduklarına itirazlar ararken, dikkatlerini dağıtmaları doğaldır. İnsanların çıkarlarının değişik olduğu bir çağda, (yeni bir yönetimin kurulmasına hizmet eden bir düşüncenin büyük kısmı, eskinin çözülmesine yol açan düşünceye karşı olmak gerektiğine göre), bu tür itirazlardan mutlaka pek çok olacaktır.

Hıristiyan bir devleti ele alan kısımda, öyle bazı yeni düşünceler vardır ki, aksi yöndeki düşüncelerin tümüyle yerleşmiş olduğu bir durumda, bir uyruk tarafından bunların izinsiz açıklanması, öğretmenlik makamının gasp edilmesi olarak, bir kabahat olurdu. Fakat, insanların sadece barışı değil gerçeği de aradıkları bu çağda, doğru olduğuna inandığım ve açıkça barışa ve sadakate hizmet eden bu fikirleri, düşünce süreci içindeki insanların mütalaasına sunmak, yeni fıçılara konulmak üzere yeni şarap sunmaktan başka bir şey değildir. Böylece hem fıçılar hem de şarap bir arada korunabilsin diye. Ve inanıyorum ki yenilik bir devlette mesele veya kargaşa yaratmayacak ise, insanlar, yeni ve iyi kanıtlanmış gerçek önünde, eski yanlışları tercih edecek ölçüde geçmiş zamana itibar etmek eğiliminde olmazlar genellikle.

Belagatim kadar az güvendiğim bir şeyim yoktur. Fakat eminim ki, basım hataları müstesna, anlaşılmaz değildir. Son zamanların âdeti hilafına, eski şairler, hatipler ve filozoflardan alıntılarla kitabımı süslemeyişim, iyi mi kötü mü bilmiyorum ama, pek çok nedene dayanan kendi takdirimden kaynaklanıyor. İlk olarak, bütün doğru fikirler ya *akla* ya da *Kutsal Kitab'a* dayanır; bunların her ikisi de, pek çok yazara itibar verir, fakat bu itibarı kimseden almazlar, almaları gerekmez. İkinci olarak, ele alman konular

olguya değil, *hakka* ilişkindir ki burada tanıklar için yer yoktur. Bu eski yazarlardan, hem kendini hem de başkalarını arada bir nakzetmeyen pek az vardır; bu durum, onların tanıklıklarını yetersiz kılar. Dördüncü olarak, sadece eskilere güvenerek benimsenen fikirler, onları zikredenlerin kendilerine ait olmayıp, esneme gibi, ağızdan ağıza geçen sözlerden ibarettirler. Beşinci olarak, bazı insanlar, kendi yanlış fikirlerini, başkalarının nükteleriyle süsleyip yutturmaya çalışırlar. Altıncı olarak, zikredilen eski yazarlar, kendi yazdıklarını, daha önce yazılmış olan şeylerle süslemeye çalışmamışlardır. Yedinci olarak, çiğnenmeden yutulan Grekçe ve Latince cümleler, aynen geri geldiklerinde, bu bir hazımsızlık belirtisidir. Son olarak, gerçeği berrak bir tarzda yazmış veya onu kendi başımıza bulmamız için bizi iyi bir yola sokmuş olan o eski çağ adamlarına saygı duyuyorum; fakat eski çağın kendisine bir şey borçlu olduğumu sanmıyorum. Eğer yaşa saygı göstereceksek, şimdiki zaman en yaşlı olandır. Eski yazarların yaşının, yazdıkları vakit, bu satırları yazan benim yaşımdan daha fazla olup olmadığından emin değilim. Fakat iyi düşünülecek olursa, eski yazarların övülmesi, ölülere saygıdan değil, yaşayanların rekabetinden ve yekdiğerini kıskanmasından kaynaklanır.

Sonuç olarak, görebildiğim kadarıyla, ne bu kitabın tamamında, ne de daha önce aynı konuda Latince yazdıklarımda, Tanrı'nın Kelamına veya terbiyeye aykırı; veya kamu huzurunun bozulmasına yol açabilecek hiçbir şey yoktur. Bu nedenle, kitabımın faydalı bir şekilde basılabileceğini ve daha da faydalı olarak Üniversiteler'de öğretilebileceğini sanıyorum; elbette bu konuda karar vermek onlara düşer. Üniversiteler, devlet ve ahlak öğretisinin çeşmeleri olduğuna ve vaizler ve asiller oradan çektikleri suyu (hem kürsüden hem de konuşmalarında) halkın üzerine serptiklerine göre, bu suyun, hem pagan politikacıların zehrinden hem de aldatıcı ruhların büyülerinden uzak olmasını sağlamak için kesinlikle büyük ihtimam gösterilmesi gerekir. Bu şekilde, insanların çoğunluğu, görevlerini bilerek, devlet aleyhindeki amaçlarında bir avuç hoşnutsuz kimsenin ihtiraslarına daha az tabi olacak; ve barış ve korunma için gerekli katkılardan daha az rahatsız olacaklardır; ve yöneticilerin kendileri de, yabancı düşmanların istila ve tecavüzlerine karşı, halkın özgürlüğünü güvence altına almak için gerekenden daha büyük bir ordu bulundurmak için daha az neden bulacaklardır.

İşte böylece, himaye ve itaat arasındaki karşılıklı ilişkiyi insanların gözleri önüne sermekten başka hiçbir amaç olmaksızın, uygulamasız, tarafsız bir biçimde, günümüzün sorunlarından hareketle yazılmış, Dünyevi ve Cismani Hükümet hakkındaki söylemimin sonuna geldim; insan doğasının durumu ve hem doğal hem de pozitif ilahi yasalar, himaye ve itaat arasındaki bu karşılıklı ilişkinin bozulmadan devam ettirilmesini emreder. Devletlerin dönüşümünde, altında durulacak bu türden doğrular için çok iyi bir takımyıldız olamasa da, (eski hükümeti yıkanlardan kızgın bakışlar alınır, yeni hükümeti kuranların ise sırtları görülür), bu kitabın, bu zamanda, ne kamusal doktrin yargıcı tarafından, ne de toplumsal barışın devamını arzu eden herhangi bir kimse tarafından mahkûm edileceğini düşünemem. Bu umutla, doğal cisimler hakkında yarım kalmış incelememe dönüyorum; eğer Tanrı bana onu bitirmem için sağlık verirse, oradaki keşiflerim, bu yapay cisim [“*devlet*” -Çev.] hakkındaki fikirlerim ne kadar gücendirdiyse, en az o kadar hoşa gidecektir umarım. Çünkü hiç kimsenin kazancına veya keyfine zarar vermeyen gerçekler, herkesçe benimsenir.

Notlar

[←1]

A Short 'Tract on First Principles, 1630.

[←2]

Kentaur: Grek mitolojisinde insan başlı at.

[←3]

"Sonuca bak": (Lat.)

[←4]

Sagacitas (Lat.): Zekâ, kurnazlık.

[←5]

Solertia (Lat.): Hüner, marifet, ustalık, yaratıcılık.

[←6]

Aquino'lu Tommaso.

[←7]

Hypostatical: Teolojik hipostaz ile ilgili. *Transubstantiate:* Roma Katolik Kilisesi'nin öğretisine göre, ekmek ve şarabın, İsa'nın vücudu ve kanına dönüşmesi. *Consubstantiate:* İsa'nın son akşam yemeğindeki ekmek ve şarapla, İsa'nın vücudunun, fiili maddesel varlığı ve birliği anlamındaki teolojik öğreti.

[←8]

Ignes fatui (Lat.): (Burada) parlak, ama boş ve aldatıcı şeyler (tekili: *ignis fatuus:* "aptal ateşi".)

[←9]

Prudentia (Lat.): Basiret, sağduyu.

[←10]

Sapientia (Lat.): Hikmet, bilgelik.

[←11]

İştah: *appetite;* istikrah: *aversion.*

[←12]

Pulchrum (Lat.): Güzel. *Turpe* (Lat.): Çirkin.

[←13]

Jucundum (Lat.): Hoş, latif, memnun edici

[←14]

Molestum (Lat.): Nahoş, sıkıntı verici, rahatsız edici.

[←15]

"Birlikte acı çekme" ifadesini, orijinal metindeki *"compassion"* sözcüğünün karşılığı olarak seçtim. Bu sözcüğün lügatlerdeki Türkçe karşılığı "merhamet", "acıma" olmakla birlikte, bunlardan birini kullanırsam, Hobbes'un vermek istediği anlamı Türkçe'ye aktaramam diye düşündüm. Çünkü Latince kökenli bir sözcük olan *"compassion"*, "birlikte" anlamında bir önek olan *"com" ve*. "acı çekme, ıstırap duyma" anlamına gelen "*passion"* sözcüklerinden oluşur ve Hobbes'un da burada vermek istediği anlam budur.

[←16]

"Halden anlama" ifadesi, "fellow-feeling" yerine kullanılmıştır.

[←17]

"Düşünüp taşınma, kafada evirip çevirme, vs." anlamındaki *"deliberation"* sözcüğü yerine kullanılmıştır.

[←18]

"Teemmül": "*deliberation*" anlamında düşünmek.

[←19]

"Mesut hayal": *beatifical vision.*

[←20]

"I believe in".

[←21]

"*I believe him"*. Bu iki ifade arasındaki önemli ayrımı Türkçe'ye aktarmak, kanaatimce, imkânsızdır. *"I believe in (him)"* ifadesinin anlamı, o kişinin değerine, varlığına, vs. inanıldığıdır. "*I believe him"* ise, o kişinin söylediği şeyin veya düşüncelerinin, vs. doğru olduğunu düşünmek anlamına gelir. Sözgelimi, *"to believe in God"* demek, "Tanrı'ya, Tanrı'nın varlığına inanmak" demektir. *"To believe someone"* ise, "birisinin söylediği bir şeye veya o kişinin ifade ettiği bir düşünceye, vs." inanmaktır.

[←22]

Eski Ahit/Tevrat ve Yeni Ahit/İncil.

[←23]

Titus Livius (M.Ö. 59-M.S. 17): Romalı tarihçi.

[←24]

"Privy-Counseller".

[←25]

Versutia (Lat.): Kurnazlık.

[←26]

Eumenides ya da *Furialar:* Yunan-Roma mitolojisinde öç tanrıları.

[←27]

Ceres: Roma dininde bereket tanrıçası.

[←28]

Phoibos: Güneş tanrısı Apollon; güneşin kişileştirilmiş biçimi.

[←29]

Eski Ahit/Tevrat.

[←30]

Bkz. Bölüm 5, dipnot 1.

[←31]

Fransisco Suarez. (1548-1617): Uluslararası hukukun kurucularından İspanyol düşünür. Cizvitlerin en büyük ilahiyatçıları arasında yer almış, skolastik felsefenin Aquino'lu Tommaso'dan sonraki en önemli düşünürü sayılmıştır.

[←32]

Militia (Lat.): Ordu.

[←33]

Vir (Lat.): Adam, erkek, yetişkin, cesur adam, kahraman, koca, piyade eri, vs.

[←34]

John Selden (1584-1654): İngiliz eski hukuk yapıtları uzmanı, Doğubilimci ve siyaset adamı. (Daha fazla bilgi için bkz. *AnaBriTanrıica Genel Kültür Ansiklopedisi*, 1986, Cilt 19, s. 217. Hobbes'un burada sözünü ettiği kitap John Selden'ın *Titles of Honour* (1614) adlı kitabı olmalı. *AnaBriTanrıica'da*, bu eserin başlığı *Ödeme Senetleri* şeklinde çevrilmiş, doğrusu *Onur Unvanları* olmalıydı.)

[←35]

"Imagines" ve *"umbrae"* (Lat.): Hayaller, hortlaklar, gölgeler.

[←36]

Scipio Africanus Minör (M.Ö. 185/184-129): Kartaca'yı yıkarak III. Pön Savaşı'na son veren ve İspanya’yı Roma'ya bağlayan Romalı komutan *(AnaBriTanrıica*, 1986, Cilt 19, s. 180-181)

[←37]

Sybilla (bkz. *AnaBriTanrıica*, Cilt 19, s. 342).

[←38]

Teomansi: Kendini tanrı kabul etme.

[←39]

"Thumomancy".

[←40]

Nekromansi: Ölülerle haberleşerek, gaipten haber verme, fal bakma.

[←41]

Augury: Eski Roma'da, kuşlara bakarak kehanette bulunma sanatı.

[←42]

Portenta (Lat.): Bir şeyler olacağını gösteren olağandışı, doğaüstü olaylar.

[←43]

Ostenta (Lat.): İşaretler, belirtiler.

[←44]

Numa Pompilius: Roma'nın ikinci efsanevi kralı; Romulus'un halefi. Roma'daki tüm dini kurumların onun tarafından düzenlediğine inanılırdı.

[←45]

Egeria: Eski Roma inanışında bir akarsu perisi. Efsaneye göre, Kral Numa Pompilius'un karısı ve danışmanıydı.

[←46]

Baal: Batı Samilerinde, bereketli yağmurların ve yıkıcı yıldırımların tanrısı Hadad'a (en güçlü efendi) verilen ad. Kitab-ı Mukaddes'te bütün uydurma tanrıları anlatmak için kullanılır.

[←47]

Samuel: Filistinliler karşısında yenilgiye uğrayan İsraillileri bir araya toplayan ve hükümdarları olan İbrani peygamber.

[←48]

Childeric: 8. yüzyılda hüküm sürmüş Frank krallarından biri. 751’te tahttan indirildi.

[←49]

Zacharias: 41-752 yılları arasında hüküm süren Yunan asıllı Papa. Childeric'in tahttan indirilmesini sağladı.

[←50]

"Air" (hava) değil, *"weather"* (hava durumu) anlamında.

[←51]

"Sana yapılmasını istemediğin şeyi sen de başkalarına yapma": (Lat.)

[←52]

"Hukuk dışı, haksız, hukuka aykırı": (Lat.)

[←53]

"I will that this be thine to-morrow"

[←54]

"I will give it thee to-morrow".

[←55]

"I will". Bu ifadeyi ve Hobbes'un burada anlattığı şeyi tam olarak dilimize çevirmenin imkânsız olduğu görüşündeyim: çünkü *"will"* sözcüğü, İngilizce'de, bir yardımcı fiil olarak gelecek zamanı anlatır; tek başına bir fiil olarak ise "dilemek, istemek" anlamına gelir.

[←56]

Bkz. Bölüm 26, Not 1.

[←57]

Bkz. Bölüm 26, Not 2.

[←58]

Eo instante (Lat.) o anda.

[←59]

"Primogeniture": Aynı ana ve babanın ilk çocuğu olmak; ilk çocuğa ait olan tahta çıkma hakkı; "ekberiyet".

[←60]

In foro interno (Lat.): içerideki mahkemede; vicdanen.

[←61]

In foro externo (Lat.): dışarıdaki mahkemede.

[←62]

"Fail" kelimesini *"actor"* karşılığı olarak kullandım. İngilizce'de "actor" kelimesi *”to act"* (oynamak, rol yapmak, yapmak, ifa etmek, vs.) fiilinden gelmekte olup, Latince'deki *"actor"* (temsilci, vekil, vs.) ile ilgilidir. Hobbes, bu bölümde, bu kelimeyi "temsil eden kişi" veya "temsil edilen adına belirli bir işi yapan kişi" anlamında, *"author"* kelimesini ise "temsil edilen kişi" veya "başkasına kendisi adına belirli bir işi yapması için yetki vermiş kişi" anlamında kullanmaktadır. *"Author"* için, "amil" karşılığını kullandım. Bunların okuyucu tarafından tatmin edici bulunmayabileceği ihtimalinin farkındayım. Ancak, İngilizce bazı kelimelerin Latince ve Grekçe kökenleriyle ilişkilendirilerek açıklandığı bu bölümün çevrilmesinin beni genel olarak bir hayli zorladığını ve bu zorluklardan bazılarını, Türkçe'ye çeviri bakımından, aşılamaz nitelikte gördüğümü belirtmeliyim.

[←63]

"Bu, Musa'nın sözüdür": (Lat.).

[←64]

"Bu, Tanrı'nın sözüdür": (Lat.).

[←65]

meum: benimki, *tuum:* seninki (Lat.).

[←66]

militia: ordu (Lat.).

[←67]

singulis majores: tekil olandaki çoğunluk (Lat.).

[←68]

universis minores: genel olandaki azınlık (Lat.).

[←69]

Custodes libertatis (Lat.): Özgürlüğün muhafızları.

[←70]

Ephori (Grekçe): Eski Sparta devletinde, Sparta halkı tarafından her yıl seçilen beş "magistra" (yüksek devlet görevlisi).

[←71]

viva voce: şifahi, sözlü olarak (Lat.)

[←72]

I. James (1566-1625); 1603 ve 1625 yılları arasında İngiltere kralı ve, VI. James olarak, 1567 ve 1625 yılları arasında da İskoçya kralı.

[←73]

Uşak: *"the servant"*.

[←74]

quarter (İng.): Mağlup edilen bir düşmanı öldürmeyerek affetme; merhamet, bağışlama. (Buradaki anlamı.)

[←75]

Yefta: İsrailli hâkim veya kabile reisi; "eğer Ammonluları yenersem, dönüşümde karşıma çıkan ilk canlıyı kurban edeceğim" diye söz verdiği için kızını kurban etti. (Bkz. *Eski Mit*, *Hâkimler)*.

[←76]

Uriah, Davud'un ordusunda subaydı ve Betşeba'nın kocasıydı. Davud, Betşeba ile evlenebilmek için, Uriah'ı öldürdü.

[←77]

Aristides: (M.O. 540-468) Atinalı general ve devlet adamı; kendisine "namuslu" veya "haksever" denilirdi; Marathon savaşında kabilesine komuta etti; 489'da Arkhon oldu, fakat daha sonra görevinden alınıp sürgün edildi. Tekrar devlet görevine çağrıldı, fakat yoksulluk içinde öldü.

[←78]

Lucca: Kuzey İtalya'da bir şehir.

[←79]

Libertas (Lat.): Özgürlük.

[←80]

İngilizce'deki *"province"* kelimesinin anlamlarından biri, gerçekten de, "iş, görev, sorumluluk alanı, vs."dir. Kelimenin Türkçe'deki karşılığı olan "eyalet" böyle bir yan anlama sahip olmadığından, okuyucu çeviri-metindeki ifadeyi yadırgayabilir.

[←81]

Praetor: (Lat.) Eski Roma'da "consul"dan aşağıda yer alan bir yüksek devlet görevlisi.

[←82]

Dei gratiâ et regis: (Lat.) Tanrı'nın ve kralın ihsanıyla. *Dei providentiâ et voluntate regis* (Lat.) Tanrı'nın inayeti ve kralın iradesiyle.

[←83]

Nomos: (Grekçe) Hukuk, yasa.

[←84]

Şabat: Yahudilerin kutsal tatil günü, cumartesi.

[←85]

Sir Edward Coke (1552-1634): İngiliz hukukçu ve siyaset adamı.

[←86]

Sir Thomas Littleton (1422-1481): İngiliz hukukçu.

[←87]

“Onları (emirlerimi) parmaklarına bağla...” (*Tevrat*, Süleyman'ın Meselleri, Bap 7,3).

[←88]

Ölümle cezalandırılan suçlar: cinayet, vatana ihanet, vs.

[←89]

Ölüm cezası.

[←90]

Eskiden, İngiltere krallarına tavsiyelerde bulunan ve soylulardan oluşan bir meclis. Bugünkü Lordlar Kamarası'nın geçmişi bu meclise dayanır.

[←91]

Praetor: Eski Roma'da, "consul"dan aşağıda yer alan bir yüksek devlet görevlisi. *Aedile:* Eski Roma'da, tapınaklar ve diğer kamuya ait binaların onarımına, sokakların bakım ve temizliğine, ölçü ve tartılara, gıda maddeleri fiyatlarına ve buna benzer kamusal ve kentsel işlere bakan memur.

[←92]

Responsa prudentum: Eski Roma'da, hukuk bilginlerinin, ilgililere verdikleri ve mahkemeleri bağlayıcı nitelikteki yazılı veya sözlü cevaplar.

[←93]

Juris consulti: Hukukçu, hukuk bilimine vakıf olan kimse.

[←94]

Tevrat, Tekvin, XVIII. 18-19.

[←95]

Ev halkı reisi, İbrahim Peygamber.

[←96]

Tevrat'tan. Musa'nın kavmi, Musa'ya hitaben.

[←97]

Marius: (M.Ö.157-1.Ö. 86) Yedi kez konsül olan Romalı komutan ve siyasetçi.

[←98]

Sylla (Sulla): (M.Ö. 138-M.Ö. 78) Romalı diktatör ve yasa koyucu.

[←99]

Caesar (Sezar): (M.Ö. 100-M.Ö. 44) Ünlü Romalı komutan, devlet adamı ve diktatör.

[←100]

Laesæ Majestas (Lat.): Vatana ihanet.

[←101]

Crimina laesœ majestatis (Lat.): Vatana ihanet suçları.

[←102]

Thomas Becket (1118-1170): İngiltere kralı II. Henry'nin saray kâtibi. 1162 ve 1170 yılları arasında Canterbury başpiskoposu. II. Henry ile çekişmesi nedeniyle, 1170 yılında öldürüldü. Papa III. Alexander tarafından 1173 yılında azizler listesine alındı.

[←103]

İkinci Henry (1133-1189): 1154 ve 1189 yılları arasında hüküm süren İngiltere kralı. Kilise üzerinde krallık denetimini kurmak ve kilise mahkemelerinin yetkilerini kısıtlamak için 1164'te Clarendon Constitution denilen belgeyi çıkardı.

[←104]

Fatih William (1027-1087): Normandiya Dükası; İngiltere tahtında hak talep ederek, İngiltere'yi istila etti ve Hastings Savaşı'nda (1066) Kral Harold'u yendi. 1066 ve 1087 yılları arasında hüküm sürdü.

[←105]

William Rufus (1056-1100): (Kızıl William): Fatih William'ın oğlu; 1087 ve 1100 yılları arasında İngiltere tahtında oturdu.

[←106]

John (1167-1216): II. Henry'nin en küçük oğlu; 1199'dan ölümüne kadar İngiltere tahtında oturdu; Yurtsuz John olarak da bilinir; baronların baskısıyla Magna Carta'yı imzaladı.

[←107]

Roma Halkı: Halk Meclisi.

[←108]

Tiberius Gracchus (M.Ö. 169-133): Romalı asker, devlet adamı ve "tribunus".

[←109]

Caius Gracchus (M.Ö. 160-121): Romalı, asker, devlet adamı ve "tribunus"; Tiberius Gracchus'un kardeşi; ağabeyinin reformlarını yeniden uygulamaya ve soylular sınıfının gücünü kısıtlamaya çalıştı.

[←110]

Lucius Saturninus (M.Ö. ? - 100): Romalı siyasetçi, "quaestor" ve "tribunus".

[←111]

Marius (M.Ö. 155-86): Romalı general ve konsül.

[←112]

Sylla (M.Ö. 138-78): Sulla; Romalı general ve diktatör; Senato'nun gücünü arttıran anayasal reformlar yaptı.

[←113]

Solon (M.Ö. 630-560): Atinalı devlet adamı ve filozof. Salamis adasını ele geçirmek için komşu Megaralılar ile yaptıkları savaşta başarısız olan ve umutsuzluğa kapılan Atinalılar, onun bu konuyu ele alan şiir biçimindeki çağrısından cesaret alarak, Salamis adasını ele geçirip zafer kazandılar.

[←114]

Hobbes, bu düşüncesini, yâni egemenin kendi koyduğu yasalarla bağlı olmadığını, daha önce "Toplum Yasaları Üzerine" başlıklı 26. bölümde savunmaktadır.

[←115]

Hobbes, burada, 1642 ve 1651 yılları arasında meydana gelen İngiliz İç Savaşı'nı kastediyor.

[←116]

Kökeni: *bous* (öküz) + *limos* (açlık). Anlamı: Tıpta, marazi açlık, sürekli açlık duygusu.

[←117]

Peleus: Grek mitolojisinde, Tesalya'da yaşayan Myrmidonların kralı. Su perisi Thetis'in kocası ve Troya Savaşının kahramanı Akhilleus'un babası.

[←118]

Medea: Grek mitolojisinde, Kolkhis kralı Aietes'in büyücü kızı.

[←119]

In facie ecclesiae: Din adamları huzurunda (Lat.).

[←120]

Tarquinius: M.Ö. 6. yüzyılda yaşadığı sanılan ve Roma'nın yedinci ve son kralı olarak kabul edilen adam. Hobbes'un burada atıf yaptığı "küstahça hareket", oğlu Sextus ("Altıncı") tarafından Lucretia'nın zorla kaçırılmasıdır. Shakespeare, *The Rope of Lucrece* (1594) adlı şiirinde bu konuyu işler.

[←121]

Hydra: Grek mitolojisinde, dokuz başlı dev canavar.

[←122]

Herakles (veya Herkül): Grek-Roma mitoloji kahramanı, inanışa göre, dokuz başlı canavar Hydra'yı öldürmüştür.

[←123]

Hobbes, bu düşünceyi, daha önce, "Tavsiye Üzerine" başlıklı Bölüm 25'te işlemektedir.

[←124]

Publicóla: M.Ö. 3. yüzyılda yaşamış Romalı konsül. Kelimenin Latincedeki anlamı "halka tapan"dır.

[←125]

Kanon (İng. "canon"): Sahici olduğu kabul edilen yazılar toplamı; İncil'in, Hıristiyan Kilisesi tarafından sahici olarak kabul edilen kitapları; bir anlamda Hıristiyan "şeriatı".

[←126]

Kanonik (İng. "canonical"): Kanon hukukuna uygun; geçerli olduğu resmen kabul edilmiş.

[←127]

Apokrifa: Kutsal Kitab'ın kitaplarından, resmen kabul edilenler ("kanonik" olanlar) dışında kalanlar; Tobit, Yudit, Süleyman'ın Hikmeti, Sirak Kitabı, Buruç, I. Makkabiler, II. Makkabiler.

[←128]

Domitianus; Caesar Domitianus Augustus; M.S. 81 ve 96 yılları arasında Roma imparatoru. Efes'te onun anısına yapılmış bir tapınak vardır.

[←129]

Josephus (M.S.37-100): Yahudi din adamı, bilgin, tarihçi ve asker.

[←130]

Hagiografa: Azizlerin hayatlarını anlatan eserler.

[←131]

Ptolemaios Philadelphos (M.Ö. 308-246); M.Ö. 285 ve 246 yılları arasında Mısır kralı.

[←132]

Pentateukhos: Eski Ahit'in ilk beş kitabı; Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar, ve Tesniye.

[←133]

Bkz. Bölüm 7, Not 4.

[←134]

Scanderbeg: İskender Bey (1405-1468); Arnavutların milli kahramanı; Osmanlı ordularına başarıyla direnerek Hıristiyan dünyasında şöhret yaptı; Papa III.Calixtus tarafından, papalık orduları başkomutanı yapıldı; ölümünden sonra Arnavutluk Osmanlı egemenliği altına girdi.

[←135]

Laodikeia: Bugünkü Goncalı; Denizli'de Hierapolis'e 10 km mesafede antik kent.

[←136]

Çıkış, Levililer, Sayılar, ve Tesniye.

[←137]

İncilciler (Evangelistler): İncil’in dört kitabını yazanlar; Matta, Markos, Luka, ve Yuhanna.

[←138]

Burada kullanıldığı şekliyle, "ghost" ve "spirit", ikisi birden "ruh" demektir. Bu nedenle, her ikisi için de aynı karşılığı kullanmak zorunda kaldım.

[←139]

Python: Delphi yakınlarında Apollon tarafından öldürülen büyük yılan.

[←140]

"Sacerdotal kingdom": Rahibi krallık ("Sacerdotal": Rahiplik ile ilgili). Türkçede "rahiplik" veya "rahip" kelimesinin sıfat şekli olmadığı için, kendim bir sıfat uydurmak zorunda kaldım.

[←141]

"*Peculium*" (Lat.): Birikim, mal, mülk.

[←142]

"Sanctum Sanctorum" (Lat.): Kutsalların Kutsalı.

[←143]

Aşai Rabbani: (İng. "Lord's Supper") Eukharistia ve Kudas da denilir; Hıristiyan kilisesinde İsa’nın son akşam yemeğini sembolize eden bir tören ve bu törende İsa’nın kanı ve eti olarak kutsanan şarap ve ekmek.

[←144]

Neko (Neko II): M.O. 610 ve 595 yılları arasında hüküm sürmüş, 26. sülaleden Mısır firavunu.

[←145]

Kutsal Kitab'ın Türkçe çevirisinde *(Kitabı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit***,** Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1981) kadın peygamber anlamında "nebiye" kelimesi kullanılmış.

[←146]

Vates (Lat.): Peygamber, şair, ozan.

[←147]

Endor: Filistin'de bir şehir; Gilboa'daki Filistinlilere karşı girişeceği savaştan önce kral Saul, bu şehirde bir kadın kâhine başvurarak, Samuel'in ruhunu çağırttı; Samuel'in ruhu, krala savaşı kaybedeceğini ve öldürüleceğini bildirdi.

[←148]

Efod: Eski İsrail'de, yüksek rahiplerin tören giysilerinden biri. (Bkz. *Çıkış* XXVIII. 6, 7, 8; XXXIX. 2, 3,4, 5).

[←149]

Ostenta, *Portenta* (Lat.): İşaretler, belirtiler, vs.

[←150]

Ventriloqui (Lat.): Karnından konuşanlar, vantriloklar.

[←151]

Calum empyreum (Lat.): En yüksek gök.

[←152]

Tartarus (Lat.): Aşağıdaki âlem, alt-dünya, Hades.

[←153]

In lnferno (Lat.): Aşağıdaki âlemde, alt-dünyada, vs.

[←154]

Vergilius: (M.O. 70-M.Ö. 19) Eski Roma'nın en büyük şairi; *Aeneis* adlı destanıyla ünlüdür.

[←155]

"(Tartarus, Ölüler Ülkesi) O kadar derin bir yerdir ki, oraya inmek için, yeryüzü ile göğün en yüksek yerleri arasındaki mesafenin iki misli uzunlukta bir yol gitmek gerekir." (Mealen).

[←156]

Abaddon (İbranice): iblis, Şeytan (bkz. *Vahiy* IX. 11).

[←157]

"Scape-goat" türkçeye "günah keçisi" olarak çevrildiği için, Hobbes'un burada anlatmak istediği şeyi tam olarak aktarmak mümkün olmadı. Bu deyimde, aslında, "günah" anlamında bir kelime bulunmayıp, "scape" kelimesi "escape" (kaçmak, kaçış) kelimesinin bir türevidir. Hobbes'un anlattığı gibi, Yahudi rahip, halkın günahlarını bir keçinin üstüne koyup, daha sonra keçinin kaçmasına izin verirdi. Böylece, günahlardan kurtulunduğuna inanılırdı.

[←158]

Pilatus: imparator Tiberius döneminde Yahudi valisi (M.S. 26-36); İsa'yı yargılayan mahkemeye başkanlık etmiş ve çarmıha gerilmesi emrini vermiştir.

[←159]

Aziz Roberto Bellarmino (1542-1621): İtalyan ilahiyatçı ve kardinal. Döneminin en büyük din bilginlerinden ve yorumcularından biridir. Hıristiyan kralların Papa'ya bağlı olmalarını savunmuştur. Başlıca eseri *Disputationes e Conttroversus Christianæ Fiei Aversus Huius Temporis Hæreticus'dur* (Çağımızın Sapkınlarına Karşı Hıristiyan Dininin itirazları Üzerine Tartışmalar); (1613).

[←160]

Orijinal metindeki ”to preach" fiili, "vaaz etmek" yanında, "ilan etmek, bildirmek, öğretmek, müjdelemek” gibi anlamlara da gelir.

[←161]

"Katolik” kelimesinin Grekçe aslı "katholikos" olup, "evrensel, çoğunluğa/bütüne ait" anlamına gelir.

[←162]

(Lat.): "Bunlar, siz bütün ruhbanın ve avamın kutsal kitapları olsun…"

[←163]

Damasus: Ekim 366'dan 11 Aralık 384'e kadar papa; Liberius'un ölümü üzerine seçildi. Fakat bu seçimden memnun olmayanlar Ursicinus'u papa ilan ettiler. Ursicinus (Ursinus olarak da bilinir); 366 ve 367 yılları arasında karşı-papa. Damasus'a karşı giriştiği papalık savaşını, 378 yılında Roma'da toplanan Sinod'da Damasus'un meşru papa ilan edilmesiyle kaybetti ve Köln'e sürüldü. Bununla birlikte, mücadelesine 381'e kadar devam etti.

[←164]

Ammianus Marcellinus: M.S. IV. yüzyılda yaşamış Grek asıllı Latin tarihçisi. Roma tarihi hakkında, ilk onüç cildi kayıp olan otuzbir ciltlik eserinin adı, *Rerum Gestarum Libri'dir.*

[←165]

Büyük Constantinus: M.S. 306 ve 337 yılları arasında Roma imparatoru; Hıristiyanlığı yasallaştırmış ve bu dini benimseyip ona yarı resmi bir statü kazandıran ilk Roma imparatoru olmuştur.

[←166]

Jure divino (Lat.): İlahi hak, Tanrı'nın hakkı.

[←167]

Jure civili (Lat.); Cismani hak.

[←168]

Dei gratiâ rex (Lat.): Tanrı'nın inayetiyle kral.

[←169]

Divinâ providentiâ (Lat.): Tanrının lütfu.

[←170]

De Summo Pontifice (Lat.): En Yüksek Rahip, Papa. Bellarmino'nun bir eserinin başlığın ilk kelimeleri. Eserin tam başlığı: *De potestate summo pontifice in rebus temporalibus* (Papanın Dünya İşleriyle İlgili Yetkisi Üzerine) (1675).

[←171]

I. Silvester: M.S. 314 ve 335 yılları arasında papa.

[←172]

Fısıh ("Passover"): Pesah ve Hamursuz olarak da bilinir; Yahudiler arasında, İsrail kavminin Mısır'daki esaretten kurtulmasını kutlamak amacıyla, 14 Nisan'dan itibaren yedi veya sekiz gün süren bayram.

[←173]

De jure divino mediato (Lat.): Vasıtalı/dolaylı ilahi hakla.

[←174]

De lana caprina (Lat.): Harfi anlamı "keçi tüyünden, keçi tüyü kabilinden”; mecazi anlamı "gereksiz, beyhude, anlamsız, vs."

[←175]

Aziz Cyprianus: M.S. 3.yüzyılda yaşamış Hıristiyan din adamı; 249'da Kartaca piskoposu oldu; Papa Stephanus ile arasındaki tartışma nedeniyle, önce sürgün edildi, daha sonra sorguya çekilip başı kesildi. En önemli eserleri: *De Unitate Ecclesiæ* (Kilisenin Birliği Üzerine), *De Exhortatione Martyrii* (Şehitliğin Teşviki Üzerine).

[←176]

De Hæreticis (Lat.): Sapkınlar Üzerine.

[←177]

Ambrosius: M.S. 4.yüzyılda yaşamış kilise babası ve bilgin; Milano başpiskoposu. Selanik katliamından (390) sonra, imparator Theodosius'un Milano'ya girmesini yasakladı ve ancak uzun bir kefaretten sonra onu kiliseye kabul etti.

[←178]

Zacharias: M.S. 741 ve 752 yılları arasında papa. Hobbes, burada, son Merovenj kralı III. Childeric'in tahttan indirilmesinde Zacharias'ın verdiği desteği kastediyor olmalı.

[←179]

Müneccimler: Doğuda gördükleri yıldızın yol göstermesiyle Beytüllahm'a gelip yeni doğmuş İsa'yı ziyaret eden üç müneccim (bkz. *Matta* II. 1-12). Rubens'in bu konuyu işleyen "Müneccimlerin Tapınması" adlı bir eseri vardır.

[←180]

Herodes: M.O. 40 ve 4 yılları arasında hüküm süren Yahudi kralı. İsa'nın doğuşunu haber alınca, Beytüllahm'daki bütün erkek çocukların öldürülmesi için emir verdi ("Suçsuz Azizler Katliamı").

[←181]

Marta: Lazarus ve Mecdelli Meryem'in kızkardeşi. Luka'ya göre (X. 38-43) İsa'yı misafir etmiş, İsa da kendini aşırı derecede ağırladığı için ona sitem etmiştir. Yuhanna ise (XI-XII1), onun Lazarus'un dirilişine tanık olduğunu söyler.

[←182]

Bkz. *2. Krallar V.* 17,18.

[←183]

Belzebuth: Kenanlı tanrı; Yahudi ve Hıristiyan inanışında cinlerin efendisi.

[←184]

Goşen: Nil deltasının doğusunda bir şehir; aralarında Yusuf un ailesinin de bulunduğu Yahudi göçmenler, M.Ö. onikinci yüzyıl civarında buraya yerleştiler.

[←185]

Lateran (veya Laterano) Konsili: 11-30 Kasım 1215 tarihleri arasında, Laterano bazilikası yanındaki sarayda, papa III. Innocentius başkanlığında toplanmış ekümenik meclis; bu konsilde, "transsubstantio" (cevher değişimi) teorisi ilk defa resmen kabul edildi, din sapkınları ve Müslümanlarla savaş hızlandırılarak beşinci Haçlı Seferi ilan edildi, yılda bir günah çıkarmak mecburiyeti getirildi ve Papalık siyasi ve dini hâkimiyetinin zirvesine ulaştı.

[←186]

Son yağlama: Roma Kilisesi'nde ölmek üzere olan bir insanın üzerinde dua edilmesi ve onun yağlanmasından oluşan bir tören.

[←187]

Asperges me Domine hyssopo (Lat.): Üstüme kutsal su serp.

[←188]

Yahudi kraliçesi Atalya, oğlu Ahazya öldükten sonra, tahtın bütün varislerini öldürttü. Sadece torunu (Hobbes'a göre, oğlu) Yoaş sağ kurtuldu. M.Ö. 841 ve 835 yılları arasında altı yıllık zorbaca bir yönetimden sonra, yüksek rahibin önderliğindeki bir ayaklanma sonucunda devrildi ve öldürüldü. Yoaş tahta geçerek Davud soyundan gelen krallar sülalesini sürdürdü.

[←189]

Beza (veya Beze): 1519 ve 1605 yılları arasında yaşamış protestan yazar ve ilahiyatçı; Calvin'in başlıca yardımcısı.

[←190]

Filipus (veya Philippos): İsa’nın havarilerinden biri. Hierapolis'te çarmıha gerildiği sanılmaktadır.

[←191]

Bkz. *Luka*, bab XVI.

[←192]

Augustinus: 354 ve 430 yılları arasında yaşamış kilise bilgini; geliştirdiği kendine özgü felsefe, ilk günahla uğradığı felaketten Tanrı'nın lütfuyla kurtulan insanın kaderi teması üzerine kuruludur. Eserleri: *Civitas Dei*, *Epistoloe*, *Confessiones*, *De Musica*, vd. Diğer bazı ressamlar yanında, Boticelli ve Tintoretto da onu eserlerinde konu aldılar.

[←193]

Raka: Grekçe "boş kafalı".

[←194]

Mammon: Aram dilinde "zenginlik" anlamına gelen terim. İncil’de, dünyayı hâkimiyeti altında tutan parayı temsil eder.

[←195]

Romulus: Roma'yı kurduğuna inanılan efsanevi kahraman; savaş tanrısı Mars'ın oğlu; ikiz kardeşi Romus ile doğduğu ve bir dişi kurt tarafından emzirildiğine inanılırdı.

[←196]

Julius Proculus: M.S. 37yûzyılda yaşamış Romalı senato üyesi; bir dönem imparator oldu ve general Probuş tarafından öldürüldü.

[←197]

Quirinus: Eski Roma'da Jüpiter ve Mars ayarında bir tanrı; cumhuriyet döneminin sonuna doğru, Romulus ile özdeşleştirildi; hakkında çok fazla bilgi yoktur.

[←198]

Pontifex Maximus (Lat.): En büyük rahip.

[←199]

thensa (Lat.): Hazine.

[←200]

vehiculum Deorum (Lat.): Tanrılar arabası.

[←201]

ferculum (Lat.): varil, sandık, çerçeve.

[←202]

Caligula: Gaius Caesar; M.S. 37 ve 41 yılları arasında Roma imparatoru; zorbalığı ve sefihliği ile ün yapmıştır; "küçük çizme” anlamına gelen Caligula'yı lakap olarak almıştır; atını konsül yaptığı söylenir.

[←203]

Caracalla: Marcus Aurelius Antonius Bassianus; M.S. 211 ve 217 yılları arasında Roma imparatoru; Roma'da yaptırdığı büyük hamamlar ve imparatorlukta yaşayan bütün özgür kişilere Roma yurttaşlığı hakkını tanıyan fermanıyla ünlüdür; Roma tarihinin en zalim hükümdarlarından biri olarak tanınır.

[←204]

Bacchanalia (Latince, çoğul): Bacchus şenlikleri, içki âlemleri.

[←205]

Wakes (İngilizce): Bir binanın kilise olarak tahsis edilmesi anısına tutulan gece nöbeti ve bu sırada yapılan eğlenceler.

[←206]

Saturnalia (Latince, çoğul): Aralık ayında Satürn onuruna yapılan şenlikler.

[←207]

Arife Salısı: "Shrove-Tuesday"; Paskalya öncesindeki ilk Çarşamba gününün arifesi; bu günde eğlenilir ve günah çıkarılır.

[←208]

Priapur. Eski Roma dininde verimlilik ve bahçeler tanrısı.

[←209]

Mayıs direkleri-, "May-poles"; Bahar Bayramı'nda çevresinde dansetmek için, boyanan ve çiçeklerle süslenen direkler.

[←210]

Ambarvalia (Latince, çoğul): Eski Roma'da 19 Mayıs'ta köylülerin, tarlalarını temizlemek için, koyun, domuz veya boğa kurban ederek kutladıkları bayramlar.

[←211]

Yalvarma haftası; “Rogation-week"; Miraç Günü'nden önceki üç gün boyunca azizlere yalvarılması.

[←212]

Gimnosofistler: Eski Grek yazarları tarafından Hint dervişlerine verilen ad; Brahmanizm düşüncesine bağlı olan bu dervişlerin eski Hint toplumunda özel bir yeri vardı; şöhretleri Yunanistan'a kadar yayılmıştı. Grek dilinde "gimno" (çıplak) ve "sofist" (bilge adam) kelimelerinden.

[←213]

Mecusiler: İran kökenli bir dinin (diğer adı Zerdüştlük) mensupları; Mecusilere göre, insan bedeni iyi (Hürmüz) ile kötünün (Ehrimen) çatıştığı bir savaş alanıdır. Günümüzde toplam sayıları bir kaç yüzbin olan Mecusiler, Hindistan'da Bombay civarında yaşarlar ve Hinduizm’in pek çok umdesini kabul ederler.

[←214]

Karneades: M.Ö. 215 ile 129 yılları arasında yaşamış Grek filozof; arkasında herhangi bir metin bırakmamış olup, düşünceleri Cicero ve Sextus Empiricus tarafından aktarılmaktadır; Roma'ya elçi olarak gönderildiği ve orada düşüncelerini halkın önünde anlattığı ve tartıştığı söylenir.

[←215]

Cato: M.Ö. 95 ve 46 yılları arasında yaşamış Romalı asker, devlet adamı, senatör.

[←216]

İkonyon: Konya'nın antik çağdaki adı.

[←217]

Nunc-stans (Lat.): Şimdi varolan.

[←218]

Hic-stans (Lat.): Burada varolan.

[←219]

Antiperistatis (Grekçe): Karşıtlıktan veya karşıt bir ilke veya niteliğin eyleminden kaynaklanan direnç veya tepki.

[←220]

Varro, Marcus Terentius: M.O. 116 ve 27 yılları arasında yaşamış Romalı tarihçi, yazar ve edebiyatçı.

[←221]

Bede (veya Baeda veya Beda): 672 ve 735 yılları arasında yaşamış, Britanyalı şair, dilbilgisi uzmanı, tarihçi ve ilahiyatçı. Latin Batı dünyası üzerinde büyük etkisi olmuştur.

[←222]

Cui bono (Lat.): Kim yararlanır?

[←223]

Presbiteryenler: Calvin tarafından kurulan ve Kilise'nin idaresini protestan papazlarla laiklerden oluşan karma kurullara bırakan mezhebin üyeleri. "Presbiteryen" terimi, İskoç, İngiliz ve Amerikan Calvincileri için kullanılır.

[←224]

Friedrich (Barbarossa/Kızıl Sakal): 1122 ve 1190 yılları arasında yaşamış Roma-Ger-men imparatoru; Papa IV. Adrianus ile girdiği iktidar mücadelesinde yenilince, 1177'de onun ayaklarına kapandı ve bağışlandı; Selahattin Eyyubi'nin Kudüs'ü geri alması üzerine açılan Haçlı Seferi'ne önderlik etti, fakat Kydnos'ta (Tarsus Çayı) yıkanırken boğularak öldü.

[←225]

Adrianus (IV. Adrianus): 1154 ve 1159 yılları arasında papa olan tek İngiliz; Friedrich Barbarossa'ya karşı savaştı ve sonunda boyun eğdirdi.

[←226]

Elf: Kuzey Avrupa folklorunda, büyülü güçlere sahip olduklarına ve insanların işlerine hayırlı veya kötü biçimde karıştıklarına inanılan insan şeklinde küçük yaratıklara verilen ad.

[←227]

Incubi (Latince, çoğul; tekili: *incubus)*-. Yatanlar; uyuyan insanlar üzerine yattıklarına ve özellikle geceleyin kadınlarla cinsel ilişki kurduklarına inanılan kötü ruhlar.

[←228]

Jus zelotarum (Lat.): (dini) tutkuyla sevenin, (din adına) gayretkeşin hukuku: